

Samer i Østerdalen?

En studie av etnisitet i jernalderen og middelalderen i det nordøstre Hedmark

Jostein Bergstøl

Universitetet i Oslo

2008

Innholdsfortegnelse:

Kapittel 1.....	1
1.1. Innledning.....	1
1.1.1. Overordnede problemstillinger	1
1.1.2. Presentasjon av studieområdet	2
1.1.3. Noen begrepsavklaringer.....	3
1.2. Forskningshistorie	3
1.2.1. ”Norrønt” og ”samisk” i forhistorien	3
1.2.2. Samisk (for)historie.....	5
1.2.3. ”Den Norske Jernalderen”.....	6
1.2.4. Fangstfolk i sør.....	9
1.2.5. Jernalderen i Østerdalsområdet	11
1.2.6. Oppsummering	14
Kapittel 2.....	15
2.1. Etnisitet.....	15
2.1.1. Innledning.....	15
2.1.2. Kulturhistorisk arkeologi og kulturkretslære	15
2.1.3. Etnisitet og den sosiale arkeologien	18
2.1.4. Genetikk og etnisitet.....	20
2.1.5. Etnisitet og identitet	21
2.1.6. Små og store tradisjoner	21
2.2. En teori om praksis.....	22
2.2.1. Forklaringer på sosial endring?	24
2.2.2. Kulturlån, hybridisering og kreolisering	27
2.2.3. Oppsummering	28
Kapittel 3.....	31
3.1. Det arkeologiske materialet.....	31
3.1.1. Metode.....	32
3.1.2. Innsamling av grunnlagsdata.....	32
3.1.3. Utvalg og presentasjon	34
3.1.4. Radiologiske dateringer.....	35
3.2. Elverum kommune	36
3.2.1. Det arkeologiske materialet fra Elverum	37
3.2.2. Eldre jernalder	37
3.2.3. Yngre jernalder.....	39
3.2.4. Vikingtiden.....	39
3.2.5. Graver.....	40
3.2.6. Fangstgroper.....	41
3.2.7. Dyrkning.....	41
3.2.8. Jernfremstilling.....	42

3.2.9. Oppsummering	44
3.3. Åmot kommune	45
3.3.1. Registreringer og utgravninger på Gråfjell og Rødsmoen	46
3.3.2. Jernfremstilling	46
3.3.3. Fangst	48
3.3.4. Dyrkning	50
3.3.5. Kokegroper	51
3.3.6. Bosettingsområde på Nesvangen	52
3.3.7. Graver i fangstmarka	53
3.3.8. Gjenstandsmaterialet fra Åmot	55
3.3.9. Merovingertid	55
3.3.10. Vikingtid	55
3.3.11. Forholdet mellom funn og fornminner	59
3.4. Stor-Elvdal kommune	61
De arkeologiske funnene fra Stor-Elvdal	62
3.4.1. Eldre jernalder	62
3.4.2. Yngre jernalder	63
3.4.3. Middelalder	63
3.4.4. Fangst	64
3.4.5. Graver	65
3.4.6. Andre registreringer	66
3.4.7. Oppsummering	66
3.5. Folldal kommune	67
Funnene fra Folldal	68
3.5.1. Eldre jernalder	68
3.5.2. Yngre jernalder	69
3.5.3. Middelalder	69
3.5.4. Fangst	69
3.5.5. Jernfremstilling	70
3.5.6. Oppsummering av materialet fra Folldal	70
3.6. Alvdal kommune	72
3.6.1. Funnene fra Alvdal	73
3.6.2. Fangst	75
3.6.3. Åkerterrasser	77
3.6.4. Oppsummering Alvdal	77
3.7. Tynset kommune	79
Det arkeologiske materialet fra Kvikne	80
3.7.1. Eldre jernalder	80
3.7.2. Yngre jernalder	82
3.7.3. Graver	84
3.7.4. Fangstanlegg	85
3.7.5. Innerdalen. Fangst og setring.	85
3.7.6. Oppsummering Kvikne	87
3.7.7. Materialet fra resten av Tynset kommune	88
3.7.8. Graver	89
3.7.9. Skålgropsteiner	89
3.7.10. Oppsummering for hele Tynset	90
3.8. Rendalen kommune	91
Funnene fra Rendalen	92
3.8.1. Eldre jernalder	92

3.8.2. Yngre jernalder.....	96
3.8.3. Funn fra middelalderen	98
3.8.4. Graver.....	100
3.8.5. Fangst	100
3.8.6. Oppsummering Rendalen.....	102
3.9 Tolga kommune.....	105
3.9.1. Funnene fra Tolga	105
3.9.2. Fangst	106
3.9.3. Graver og bosetting	107
3.9.4. Oppsummering Tolga.....	108
3.10. Os kommune	110
3.10.1. Det arkeologiske materialet fra Os.....	111
3.11. Engerdal kommune	113
3.11.1 Funnene fra Engerdal	114
3.11.2. Fangst	115
3.11.3. Gravfunn og bosetting.....	116
3.11.4. Oppsummering Engerdal.....	116
3.12. Trysil kommune	118
3.12.1. Funnene fra Trysil	119
3.12.2. Fangst	121
3.12.3. Graver.....	121
3.12.4. Jernfremstilling.....	122
3.12.5. Oppsummering Trysil	123
3.13 Oppsummering av det arkeologiske materialet fra Østerdalsområdet	124
3.13.1. Eldre jernalder	125
3.13.2. Merovingertid.....	128
3.13.3. Vikingtid.....	129
3.13.4. Middelalder	131
Kapittel 4.....	133
4.1. En større kontekst.....	133
4.2. Bosettingsutviklingen i tilgrensende områder.....	137
4.2.1. Det nordlige og mellomste Sverige.....	137
4.2.2. Tilgrensende områder i Nord-Gudbrandsdalen.....	139
Gravfelt, fangstanlegg og boplass i Vuludalen	139
4.2.3. Villreinfangst.....	141
4.2.4. En samisk boplass ved Aursjøen i Lesja	141
4.2.5. Bosettingsutviklingen på Hedmarken	143
4.3. Oppsummering	143
Kapittel 5.....	145
5.1. Tilskriving av etnisk identitet.....	145
5.2. Skrevne kilder om samene	146
5.3. Samisk etnisitet	149
5.4. Samisk etnisitet og rein	151
5.5. Kriterier for gjenkjennelse av samisk kultur i det arkeologiske materialet.....	153
5.5.1. Fangstanlegg.....	153
5.5.2. Boplasser	156
5.5.3. Graver.....	159
5.5.4. Løsfunn.....	161
5.6. Germansk og norrøn identitet.....	161
5.6.1. Bosettingenes form.....	163

5.6.2. Gravskikk	164
5.6.3. Fangstmarksgravene. Tilhører de fangstfolk eller bønder?	165
5.7. Oppsummering	169
Kapittel 6	171
Bosettingsutviklingen gjennom jernalder og middelalder	171
6.1. Eldre jernalder	171
6.1.1. Fangsten i eldre jernalder	171
6.1.2. Spor etter jordbruk?	174
6.1.3. Jernfremstilling	178
6.1.4. Gravene fra eldre jernalder	179
6.1.5. Kokegroper	179
6.1.6. Løsfunn	181
6.2. Fangstfolk eller villmarksbønder i eldre jernalder?	181
6.2.1. 500-tallet. En brytningstid	185
6.2.2. Etniske prosesser i eldre jernalder	188
6.3. Merovingertiden	195
6.3.1. Fangsten i merovingertid	195
6.3.2. Jernfremstilling	198
6.3.3. Omorganisering eller krise?	198
6.3.5. Etniske prosesser i merovingertiden	200
6.4. Vikingtid	202
6.4.1. Fangst i vikingtiden	202
6.4.2. Fangstmarksgraver	204
6.4.3. Jordbruksbosetting	204
6.4.4. Utmarksbruk	205
6.4.5. Oppsummering av funnene fra vikingtiden	207
6.4.6. Norrøn ekspansjon og etnisk konsolidering	207
6.5. Middelalderen	210
6.5.1. Jordbruk og gårdsbosetting	210
6.5.2. Jernfremstilling	210
6.5.3. Fangst i middelalderen	211
6.5.4. Fangst og jernfremstilling. Utmarksbruk eller industri?	214
6.5.5. Gravskikk	216
6.5.6. Etniske skiller eller ulike næringsveier?	217
Kapittel 7	219
7.1. En etnisk forhistorie?	219
7.2. En bakvendt historie	221
7.3. Identiteter i en skiftende verden	228
7.4. Avslutning	233
Tanker ved Ånestadkrysset	236
Referanser	237

Liste over figurer:

Figur 1 Studieområdet skravert med grått.....	2
Figur 2. Skjematisk visualisering av Odnors modell.....	22
Figur 3 Kommunene i det som her blir kalt Østerdalsområdet.....	32
Figur 4. Elverum kommune. Fangstanlegg er markert med sort strek.....	36
Figur 5. C9110-20. Vikingtids gravfunn fra Strand Nordre.....	39
Figur 6. C32501. Gravfunn fra Rogstad.....	40
Figur 7. Daterte fangst- og kullgroper i Elverum.....	43
Figur 8. Åmot kommune.....	45
Figur 9. Registrerte kulturminner i Gråfjell.....	47
Figur 10. Fangst- og kullgroper ved Persmyra på Rødsmoen.....	48
Figur 11. Typisk åkerterrasse fra Rødsmoen.....	50
Figur 12 Gravrøys ved Renaelva (C38978).....	53
Figur 13. Åsbygda.....	57
Figur 14. Sverd fra Kilde.....	57
Figur 15. C4094. Sverd fra Kilde.....	58
Figur 16. Åmot kommune, med og uten registrerte fornminner.....	59
Figur 17. Stor-Elvdal kommune.....	61
Figur 18. C32105. Våpenkniv.....	62
Figur 19. Jernpigger fra etterreformatoriske spiddstokker fra Ledsageren.....	65
Figur 20. Folldal kommune.....	67
Figur 21. C36003. Pilespiss fra 500-tallet av type R540.....	68
Figur 22. Alvdal kommune.....	72
Figur 23. Fangstmarksgrav fra Breisjøen.....	74
Figur 24. De første innkomne delene av gravfunnet fra Røskåsen.....	75
Figur 25 Dateringer fra fangstgrop i Alvdal.....	76
Figur 26 Fangstbås i Gravskaret.....	77
Figur 27. Tynset kommune.....	79
Figur 28. C33197a. Trespader fra kleberbruddet ved Bubakk.....	80
Figur 29. C26871. Beltestein.....	81
Figur 30 Gravfunn fra 500-tallet, Frengstad (C24491).....	82
Figur 31. Bilder fra Jan Petersens utgravning på Frengstad i 1921.....	84
Figur 32. Tuft fra Frengstadsetra.....	86
Figur 33. C25152. Pilespiss av typen R540 fra 500-tallet.....	88
Figur 34. Gravrøys i fjellet ved Kommeren.....	89
Figur 35. Rendalen kommune.....	91
Figur 36. Kart over Sølendalen.....	92
Figur 37. Gravfeltet ved Lille Sølensjø.....	93
Figur 38. C8154. Fonnåsspenna.....	95
Figur 39. Deler av gjenstandene fra grav I ved Lille Sølensjø (C33309).....	95
Figur 40. C269-71. Depotfunnet av sølv fra Undset.....	96
Figur 41. C26831a. Runebommehammeren fra Nordset i Rendalen.....	98
Figur 42 Tegning av runebommehammeren.....	99
Figur 43. Fangstgroprekkene ligger som sperrer mellom fjelltoppene.....	101
Figur 44. Øvre Rendal med viktige funnsteder.....	103
Figur 45. Tolga kommune.....	105
Figur 46 Teltring(?) i Rausjøheimen.....	107
Figur 47. Os kommune.....	110

Figur 48. C34735. Sverd, trolig fra eldre jernalder.....	111
Figur 49. Engerdal kommune.....	113
Figur 50. C5888-93. Mannsgravfunn fra Fjellgutussjøen.....	114
Figur 51. Trysil kommune.....	118
Figur 52. C 18361. Beltestein.....	119
Figur 53. C32693. Våpnene fra Eltdalsgraven.....	120
Figur 54. "Alteret" på Drevfjellet.....	122
Figur 55. Funn fra eldre jernalder, uten de fra 500-tallet.....	125
Figur 56. Funn fra 500-tallet.....	126
Figur 57. Funn fra merovingertiden.....	128
Figur 58. Funn fra vikingtiden.....	130
Figur 59. Funn fra middelalderen.....	131
Figur 60. Utbredelsen av "arktiske" og "nordiske" typer.....	133
Figur 61. Dateringene fra Vuludalen.....	140
Figur 62. Bolassen R-603 fra Aursjøen.....	142
Figur 63. Murt fangstgrop fra Haverdalen i Rondane.....	154
Figur 64. Fangstgrop fra Aursjøen.....	155
Figur 65. Stallotuft fra fjellområdene ved Tärnaby i Nord-Sverige.....	157
Figur 66. Daterte kokegropen utenfor jordbruksstrøk.....	180
Figur 67. Åkerterrasse på Liermoen ved Kongsvinger.....	181
Figur 68. R416, skinnskrapen.....	196
Figur 69. Skrapere med tverrstilte skaft.....	197
Figur 70. Pilespisser fra Hedmark med opphøyet og avflatet midtås.....	202
Figur 71. Fangstanlegg i fjellene mellom Rendalen og Femunden.....	213
Figur 72. C26831a. Runebommehammeren fra Nordset i Rendalen.....	223
Figur 73. Samiske boplasser fra vikingtid og middelalder.....	225
Figur 74. Noen sentrale fangstmarksgraver.....	226
Figur 75. Gravhaugen på gården Høye ved Bergset.....	233

Forord

Å skrive en avhandling er en lang og ensom prosess, men jeg skylder allikevel en rekke mennesker og institusjoner stor takk. Aller først vil jeg takke Kulturhistorisk museum for å ha nok tro på prosjektet og på meg til å gi meg stipend. Så vil jeg takke Norsk Arkeologisk Selskap for midler til å kunne gjøre utgravninger i Rendalen. Nå som avhandlingen har blitt en realitet, håper jeg at institusjonene føler de har fått noe igjen for investeringene.

Det er farlig å begi seg inn på takk til enkeltpersoner, for nå er hodet aldeles tomt og jeg er redd for å glemme noen. Det er så mange som må takkes på ulike måter. Arkeologi blir lett en livsstil like mye som et yrke, og det er ikke alltid så lett å kjenne hvor grensene går mellom fag og privatliv. Håkon Glørstad er vel den som har hatt størst innvirkning på resultatet, uten at han har lest noe av teksten. Gjennom faglige diskusjoner over en kaffe eller en øl, har hans evne til overordnet tenkning vært nyttig for å rydde hodet. Karl Kallhovd skal som sjef ha takk for å ha lagt til rette for gode arbeidsbetingelser, og som kamerat for støtte.

Selv om jeg er en del av et stort og godt arkeologisk fagmiljø her ved Kulturhistorisk museum er det få her som har vært opptatt av det fagfeltet denne avhandlingen omhandler. Jeg vil derfor takke Bjørnar Olsen og Inger Zachrisson for faglige råd og kommentarer til avhandlingen, og for å inkludere meg i deres faglige nettverk.

Randi Barndon og Eva Schaller Åhrberg skal ha stor takk for å ha lest gjennom manuskriptet og kommet med viktige forslag til endringer. Arve Monsen skal ha takk for korrekturlesing. Jeg vil også takke Hilde Amundsen, Lil Gustafson, Ellen Høigård Hofseth, Ellen Holte, Helge I. Høeg, Lasse (Falkon) Jaksland, Ingrid Landmark, Egil Mikkelsen, Lars Erik Narmo, Kjetil Skare, Arne Skjølsvold, May-Liss Bøe Sollund, Espen Uleberg, Einar Østmo og ikke minst Kathrine, Bernt, Tina, Per og David i Gråfjellprosjektet for å ha bidratt med hjelp på ulike måter.

Per Olav Mathiesen skal ha en spesiell takk for å ha bidratt med faglige kommentarer og innspill, kart, bilder, materiale om fangstanlegg, gammetufter og gode fiskeplasser i Rendalen.

En helt spesiell takk går til min alltid like energiske veileder Lotte Hedeager, som fikk meg til å stå på da jeg nær hadde mistet troen på å få gjennomført prosjektet. Da det røynt på var støtte fra Ole Jan, Olav, Johannes, Per, Nils og Kjartan uvurderlig.

Men aller mest må jeg takke Mari, som har måttet holde ut med en pappa som har vært så altfor sliten til tider.

Kapittel 1.

1.1. Innledning

Kan det ha bodd samer i østerdalsområdet i jernalderen? Dette spørsmålet kom ganske fort opp da jeg midt på 1990-tallet ble engasjert av Kulturhistorisk museum (den gang Universitetets Oldsaksamling) for å arbeide med utgravninger i forbindelse med etableringen av Rødsmoen militærleir i Åmot kommune i Hedmark (Bergstøl 1997). Jeg hadde aldri tidligere arbeidet med materiale fra Hedmark, og det ble raskt klart for meg at det arkeologiske materialet fra jernalderen i det nordøstre Hedmark fremviste et ganske annet bilde enn i jordbruksstrøkene nærmere kysten.

Å være ansatt i et større forvaltningsinitiert prosjekt er et privilegium. Disse prosjektenes styrke er at det er mulig å bruke relativt mye tid på å studere et begrenset område, og således frembringe viktig materiale som referanse for et større område. Utgravningene fra Rødsmoen ligger derfor som en bakgrunn for dette arbeidet (Bergstøl 1997). Det øvrige materialet er alt tidligere utgravd og innlevert gjenstandsmateriale fra jernalder- og middelalder innenfor mitt studieområde frem til og til og med 2000. Dessuten utgjør registrerte fornminner i det nordøstre Hedmark en vesentlig kilde.

1.1.1. Overordnede problemstillinger

Avhandlingen setter søkelys på de etniske relasjonene i det nordøstre Hedmark i jernalder og middelalder gjennom studier av arkeologisk materiale. Skriftlige kilder forteller at det har vært samer i de nordlige kommunene opp mot trøndelagsgrensen tilbake til 1600-tallet (Fjellheim 1999). Fra tiden før dette er det lite skriftlig stoff om samene i de lokalhistoriske kildene, men dette utelukker ikke at det kan ha vært en fleretnisk situasjon svært langt tilbake i tid. Det arkeologiske materialet fra regionen blir her gjennomgått og tolket i et etnisk perspektiv.

Det overordnede spørsmålet som søkes besvart er derfor om det har vært en sørsamisk bosetting i jernalder og middelalder i østerdalsområdet. For å kunne besvare dette spørsmålet kreves en redegjørelse for hva etnisitet er og hvordan etniske prosesser kan virke. Det teoretiske apparatet forutsetter at etnisitet er en konstant pågående prosess som virker i begge

gruppene som er i kontakt. Det legges til grunn et aktørorientert perspektiv, med inspirasjon fra Bourdieus praksisteori.

For å kunne belyse spørsmålet om en eventuell samisk bosetning må det først avklares om det er mer enn én etnisk gruppe i regionen i den gjeldende perioden. Dernest vil relasjonene mellom gruppene forsøkes belyst. Til sist vil det bli drøftet hvorvidt de samiske gruppene som er omtalt i de skriftlige kildene fra 1600-tallet, kan knyttes til den materielle kulturen også tilbake i jernalderen.

Figur 1 Studieområdet skravert med grått

1.1.2. Presentasjon av studieområdet

Valget av studieområde ble gjort med utgangspunkt i kommunene rundt Åmot, hvor undersøkelsene på Rødsmoen ble gjort. Det naturlige valget ble da å studere kommunene langs de tre store vassdragene, Glomma, Rena og Femunds/Trysilelva. A. W. Brøgger (1942) påpekte at materialet fra dette området skilte seg ut fra flatbygdene på Hedmarken, gjennom en mer østlig orientering. Dette ble bekreftet i både steinalder- og jernaldermaterialet fra Rødsmoprojektet (Boaz 1997, Bergstøl 1997).

De elleve kommunene som er med i studien er Elverum, Åmot, Stor-Elvdal, Folldal, Alvdal, Trysil, Rendalen, Tolga, Os, Engerdal og Trysil. Til sammen utgjør de et 19298 km² stort område. Den sørlige grensen ble trukket ved Elverum. Avgrensningen mot nord går ved

Trøndelag, og mot øst ved svenskegrensen. Her er det nyere tids administrative grenser som har vært bestemmende, ikke noen forhåndsoppfatning av grenser i det arkeologiske materialet.

Også terrenget skiller seg fra Hedmarken i vest. Ved grensen mellom Løten og Elverum begynner det store barskogbeltet, taigaen, som strekker seg gjennom Nord-Skandinavia og Russland. De sørlige delene av studieområdet består av vide daler og skogkledde åser, mens det i nord er fjellterreng, med topper på rundt 2000 moh.

1.1.3. Noen begrepsavklaringer

Det har vist seg vanskelig å finne riktige benevnelser på folkegruppene som omtales i avhandlingen. Her blir begrepene *samisk* og *norrøn* brukt, selv om vi ikke vet hvor gamle disse begrepene er. Flere steder i avhandlingen omtales funn og kulturelle forhold som går tilbake til bronsealderen, men det er allikevel valgt å bruke de ovenfor nevnte benevnelsene i diskusjonene. Begrepet *samisk* vil derfor omfatte både dagens samiske kultur, og de forutgående faser som den samiske identiteten utviklet seg fra. Denne tidligere fasen blir ellers gjerne kalt *protosamisk*. I sørsandinavisk jernalder vil kanskje begrepet *germansk* være mer dekkende enn *norrøn*, men for å beholde de samme begrepene gjennom hele avhandlingen er disse valgt. Ideen her er å diskutere disse gruppene opp mot hverandre, og som sådan gir disse betegnelsene et meningsfullt begrepspar. Det er bevisst unngått å bruke *norsk kultur* eller *norsk identitet* siden samer som bor i Norge også inngår i den norske nasjonalstaten, og derfor rent statsborgerlig er nordmenn.

1.2. Forskningshistorie

1.2.1. "Norrønt" og "samisk" i forhistorien

De to viktigste kildekategoriene for utforskningen av et områdes forhistorie er gjenstandene og tidligere arkeologiske arbeider som omhandler dette materialet. Vår forståelse av det arkeologiske gjenstandsmaterialet er alltid knyttet sammen med den vitenskapelige tekstproduksjonen. Tolkningene foregår som kjent ikke i et vakuum, men i en nåtidig situasjon som er formet av summen av alle tidligere tekster (Hesjedal 2001:2, Olsen 1991). Dette kapitlet er derfor et forsøk på å skissere den relevante bakgrunnen og å gi et bilde av hvordan de ulike tolkningene har blitt til. Da utgangspunktet for avhandlingen er å belyse

etniske prosesser i Østerdalsområdet vil den samiske arkeologien derfor bli vektlagt sterkere enn hva som er vanlig i studier som omhandler sørnorske forhold.

Den svenske zoologen Sven Nilsson hevdet på 1840-tallet å ha verifisert en relativt utbredt oppfatning om at samene var etterkommere av en fellesskandinavisk steinalderkultur som var blitt trengt gradvis nordover av fremrykkende jordbrukere på et høyere utviklingsstadium. På 1860-tallet ble Nilssons teori forlatt da Oluf Rygh presenterte sin hypotese om at det hadde eksistert to steinalderkulturer i Skandinavia (Rygh 1867:100, Storli 1986:43, Hesjedal 2001:50). Den nordlige ”skiferkulturen” ble ansett som primitive spor av en laverestående rase enn de sørlige flintbrukerne, og den samiske forhistorien ble på denne måten tidlig marginalisert innenfor arkeologien (Olsen 1991, Hesjedal 2001:50, Baglo 2001).

Denne teorien var dominerende i mange år, inntil Brøgger i 1909 hevdet at den ”Arktiske Skiferkulturen” ikke kunne være båret av samene, da de ikke kunne fremvise like avansert skiferteknologi, ikke brukte leirkar og ikke lagde helleristninger. Samene måtte derfor ha vandret inn på et senere tidspunkt (Brøgger 1909:165-166). Det samme mente den svenske arkeologen Gustaf Hallström, som forklarte samenes innvandring med en klimaforverring i eldre jernalder som åpnet et stort område i nord hvor reinjegere kunne vandre inn (Hallström 1929). Med Hallström var ”lappeteorien” lagt endelig død, og samene var skrevet helt ut av de nasjonale opprinnelsesberetningene (Baglo 2001:55).

Håkon Shetelig hevdet derimot at samene nok var landets opprinnelige innbyggere, men at deres stivnede livsform og kultur ikke hadde evne til å ta opp nye kulturimpulser (Shetelig 1930:16). Alle de viktigste kulturimpulser kom sørfra, og han la derfor hovedvekten i sine studier på kontaktene til kontinentet og knyttet Norge til den kontinentale kulturhistorien (Hesjedal 2001:117-122).

Gutorm Gjessing stiller seg mellom Brøgger og Shetelig, når han poengterer at arkeologene vanskelig kan uttale seg sikkert om sammenhengen mellom steinalderens folk og de historisk kjente samene. Han er allikevel tilhenger av teorien om sirkumpolare kulturkontakter.

”Spørsmålene om hvilke folkeslag det har vært, disse første veidemennene der nord, hører blant de viktigste, men også vanskeligste problemer vi har å arbeide med. Her vet vi praktisk talt ingen ting og teoriene kan boltre seg fritt og ubesværet. Men

---

problemstillingen er så fengslende i seg selv, at det kan være full grunn til å komme tilbake til den, selv om vi ikke kan gi noen endelig løsning på flokene” (Gjessing 1941:23).

Det var ikke før med Povl Simonsen at den samiske forhistorien virkelig ble definert. Spørsmålet om samenes innvandring ble i følge Simonsen feil stilt. I stedet må man spørre på hvilket tidspunkt man kan tale om begrepet samisk? (Hesjedal 2001:156). På samme måte som man så en kontinuitet i den skandinaviske forhistorien til dagens befolkning, måtte man gjøre det nordpå i det samiske området. Simonsen hevdet ikke med dette at steinalderens folk var samiske, men at det har vært kontinuitet i befolkningen fra steinalderen til i dag (Simonsen 1961).

Fredrik Barths banebrytende arbeid i 1969 ga nye impulser til forskningen om etnisitet og etniske prosesser. (Se kapittel 2). Denne prosessorienterte forståelsen førte til at man gradvis kunne frigjøre seg fra det normative kulturbegrepet og konsentrere seg om å forstå de etniske prosessene som hadde ledet fram til den samiske identiteten. Gjennom 1980- og 90-tallet kom så en rekke store arbeider som behandlet samisk etnisitet på samiske premisser. Her kan for eksempel nevnes Knut Odner (1983), Bjørnar Olsen (1984), Inger Storli (1991), Audhild Schanche (1986 og 2000), Kjell-Åke Aronsson (1991) og Inga Marie Mulk (1994). Naturlig nok arbeidet alle disse med samisk forhistorie i det nordlige Fenno-Skandinavia. Arbeider fra Sør-Norge og Mellom-Sverige vil jeg komme tilbake til senere.

1.2.2. Samisk (for)historie

Kjelmøyfunnene fra Varanger har vært et nøkkelfunn i diskusjonen rundt den samiske etnisitetens framvekst og utvikling, fra Ole Solbergs utgravninger på begynnelsen av 1900-tallet og helt til i dag. På de to boplassene Makkholla og Mestersanden på Kjelmøy ble det gjort svært godt bevarte funn av beinredskaper og asbestmagret keramikk (Olsen 1984). Den første tiden ble parallellene til sørlig materiale betonet, og funnene ble ut fra dette datert til jernalder, først til vikingtid, siden skjøvet bakover til eldre jernalder (Olsen 1991:68-70). Gjessing hevdet i 1935 at man heller måtte se østover, til parallelle funn i Russland (Gjessing 1935). Selv om de sammenlignende funnene hørte til i ”bronsealderen” ble likevel dateringen henført til eldre jernalder på Kjelmøy ut fra argumentasjon om kulturkonservatisme (Olsen 1991:72). Asbestkeramikken fra disse boplassene ble lite vektlagt i tidligere studier, men har

siden stått sentralt i diskusjonene om samisk etnisitet, og har også gitt sitt navn til den yngste av de asbeskeramiske gruppene, dvs. kjelmøykeramik.

Det er etter hvert bred enighet om at kjelmøyfunnene representerer en befolkning som har en "tidligsamisk" identitet. Det var først på 80-tallet at dateringene av funnene ble justert bakover til siste årtusen f.Kr. (Olsen 1984 og 1991, Jørgensen og Olsen 1988). Det nordligste Norge har ytterst få gjenstander som kan sies å komme fra de sørsandinaviske områdene, og man har funnet det mer riktig å benevne perioden fra 1800 f.Kr. til 2/300 e.Kr. for "tidlig metalltid", mens "samisk jernalder" ble brukt om perioden fra 2/300-ca 1500(1700) e.Kr. (Storli 1986, Olsen 1984, Kleppe 1974). Enkelte, som Inga Marie Mulk, finner det allikevel riktig å anvende den sørsandinaviske kronologiske inndelingen som en tidslinje, også for den samiske forhistorien (Mulk 1994:4-6). Tidlig metalltid angir dermed perioden med intensivt kontakt østover til Ananjinokulturen i Russland, og den kjennetegnes best gjennom den asbestmagrede kjelmøykeramikken (Jørgensen og Olsen 1988). Samisk jernalder betegner tiden etter, hvor denne kontakten opphører og vi kan spore økt samhandling mellom samiske og sørsandinaviske grupper. Olsen mener at en samisk identitet er utviklet allerede rundt 800 f.Kr. (Olsen 1985b). Odner hevder imidlertid at Kjelmøyfasen representerer en protosamisk fase, og at en samisk identitet først utvikles i de første århundrene av vår tidsregning (Odner 1985a og b). Begrepet samisk jernalder er i senere år gått mer eller mindre ut av bruk i Nord-Norge, og er erstattet av begrepene jernalder og middelalder.

Det tidlig- eller protosamiske utbredelsesområdet blir derfor regnet som tilsvarende utbredelsesområdet for Kjelmøykeramikken (Figur 60). Den særegne gruppen som gjerne benevnes Risvikkeramik er av en annen type og har utbredelse i kystområdene fra Troms til Sogn. Den reflekterer trolig grupper som i århundrene før Kr.f. går over til å bli mer permanente jordbrukere (Jørgensen og Olsen 1988:79). Den sørlige grensen for asbestkeramikken er vesentlig for problemstillingen i denne avhandlingen og vil derfor bli diskutert mer inngående.

1.2.3. "Den Norske Jernalderen"

Forestillingene om en etnisk enhetlig bondebefolkning med litt jakt eller fiske som binæring preger det gjengse bildet av det norske jernalderssamfunnet. I de delene av landet hvor det var vanskelig å dyrke korn har det vært spredte grupper med jegere (For eksempel: Solberg 2000,

Lillehammer 1994, Magnus og Myhre 1976). Den norske arkeologien ble et nasjonalt prosjekt fra siste halvdel av 1800-tallet, men det var ikke før på 1980-tallet at samisk arkeologi ble definert som et eget fagfelt (Hesjedal 2001). Norge skulle bli en egen nasjonalstat, og man var opptatt av å vise landets stolte historie. Den rådende ideen bak nasjonalismen var at hvert folk skulle ha sitt land, og det samiske ble et forstyrrende element i dette bildet av ett land og ett folk. For Ernst Sars, i hans "Udsigt over den Norske Historien" (1873), var samene så marginale at de sto utenfor historien og ble ikke engang regnet til menneskeslekten (Hesjedal 2001:44). Grunnen til dette er forestillingen om at en nasjon var det samme som et folk, eller en rase. For å kunne definere Norge som en nasjon måtte derfor samene skrives ut av nasjonens historie (Fulsås 1999:240). Nordmenn ble ansett som kulturfolk, i motsetning til samene.

Skiløperen og den Norske Uavhengige Bonden ble symboler på nasjonalstaten Norge (Opedal 1999, Hesjedal 2001:33-37). I følge Brøgger var det landets villhet og det barske klimaet som formet den norske mentaliteten (Brøgger 1925). Gjessing mente, som Brøgger, at den gamle veidekulturen hadde inngått i en symbiose med bondekulturen. Få steder i verden har veidekulturen motstått jordbrukskulturens enorme kulturpress og inngått i en høyere enhet med denne (Gjessing 1945:446). Det er altså en blanding av landets og folkets kraft som har formet den norske folkesjelen. Det som ble vår "nasjonale" jernalder skulle gjøres uavhengig av det samiske.

Svært forenklet kan man si at den norske jernalderforskningen står på to søyler: Den nasjonale tradisjonen fra Brøgger, hvor fokus legges på det norske folks store tilpasningsevne til den barske naturen, og Shetelig-tradisjonen, hvor det ble fokusert på kontakten med kontinentale kulturstrømmer. Den norske "nasjonale" jernalder har blitt konstruert med et særlig perspektiv, hvor det i liten grad har blitt tatt hensyn til at landet faktisk har hatt minst to etnisk forskjellige folkegrupper gjennom hele jernalderen. Kulturimpulsene blir stort sett antatt å gå sørfra og nordover, og den samiske befolkningens historiske rolle blir gjerne redusert til skatteobjekter for nordnorske (norrøne) høvdinger (Henriksen 2001:151).

Det er først de siste 30 årene at den samiske forhistorien ble tatt på alvor, og da først i den nordlige landsdelen. Å hevde at det bodde samer i Sør-Norge i jernalderen ville derfor være et direkte angrep på forestillingen om den "rene" og uavhengige nordmannen, som var skapt gjennom 18- og 1900-tallet. For eksempel ble forskningen til Inger Zachrisson, som har vært

advokat for samisk tilstedeværelse i Sør-Norge og ”det mellersta Sverige”, i mange år marginalisert og oversett. Hesjedal og Olsen har vist at man er nødt til å ha en forståelse av det etnisk skjeve bildet som er tegnet av den ”norske” forhistorien for å oppnå en god forståelse av den samiske (Olsen 1991, Hesjedal 2001). I den sørnorske forskningstradisjonen blir fremdeles jernalderen behandlet uten særlige etniske nyanser (Dommasnes 2001). Den samiske forhistorien blir nevnt som bisetninger og små vedheng i tekstene. Hagen (1983), Magnus og Myhre (1976), Lillehammer (1994) og Solberg (2000) nevner alle at det ”norske” samfunnet kommer i kontakt med fangstgrupper i jernalderen nordpå og i det indre av Østlandet. Denne omtalen kommer da gjerne som et tillegg når man er ferdige med å behandle den ”egentlige jernalderen” uten at man i full bredde tar opp problemstillinger knyttet til møtet mellom de to kulturene.

Arne Skjølsvold (1980a) mener det er sannsynlig at det har eksistert en ervervsdualisme mellom bønder og veidefolk fra steinalderen og inn i jernalderen. Han sier også at det ikke er usannsynlig at det var den opprinnelige fangstbefolkningen som førte den spesialiserte jakten videre.

”Men siden det muligens har bestått et økonomisk samspill mellom bønder og fangstfolk ville dette ha ført til nære relasjoner mellom disse to grupperinger, og derfor må man rekne med at fangstkulturen etter hvert har mottatt en rekke kulturlån fra bondekulturen, og at det må ha foregått en gradvis etnisk blandingsprosess.” (Skjølsvold 1980a:156-157).

Kulturimpulsene antas alltid å gå fra bondekulturen til veidefolket. Det er ikke bøndene som blir blandet. Deres ”kultur” lever like ren. Her ligger noe av vanskelighetene i å diskutere etnisk tilhørighet til materiale fra skogs- og fjellområder. Det viser seg vanskeligere å erkjenne et materiale som samisk, enn som norrønt. Som Schanche og Olsen har vist har det ligget en dobbel bevisbyrde på den som vil tilskrive samisk identitet til et forhistorisk funnkompleks i forhold til studier av ”det norske” forhistoriske samfunn (Schanche og Olsen 1983).

1.2.4. Fangstfolk i sør

Som tidligere omtalt har kjelmøykeramikken blitt fremstilt som et etnisk idiom for den protosamiske befolkningen i det nordlige Fenno-Skandinavia. Den sørlige grensen for denne keramikken går et stykke nord for studieområdet; i innlandet, omtrent på høyde med Trondheimsfjorden (Jørgensen og Olsen 1988). I historisk tid er det imidlertid kjent samiske grupper lenger sør enn vi finner denne asbestkramikken. Derfor blir hovedtemaet i denne avhandlingen å belyse de etniske forholdene i Østerdalsområdet hvor norrøne og samiske grupper tilsynelatende kan ha sameksistert.

Diskusjonen omkring folkegrupper og erverv i de sørnorske (og mellomsvenske) fangstmarkene i jernalder og middelalder har foregått i flere ulike fagmiljøer og debattene har hatt ulike utgangspunkt. I arkeologien har diskusjonen dreid seg om setring *kontra* fangst i fjellområdene. Bjørn Hougen hevdet at de fleste fjellgravene lå ved tidligere setre, og at de var levninger etter bønder som hadde søkt et kombinert utkomme av jordbruk, dyrehold og fangst (Hougen 1947). Arne Skjølsvold, Knut Odner og Arne Emil Christensen hevdet imidlertid at disse gravene skrev seg fra fangstfolk med germansk identitet, som hadde fangst som hovedervert (Skjølsvold 1969b og 1980b, Odner 1983, Christensen 1986).

Kulturdualismedebatten på Vestlandet har sentrert seg rundt bruken av huler og hellere. Var hellerne, som Anders Hagen påsto, bebodd av en annen befolkningsgruppe enn de som drev gårdene i de nærliggende, gode jordbruksstrøkene? (Hagen 1983 [1967]) Egil Bakka hevdet mot dette at hellerne hadde vært brukt av den germanske bondebefolkningen i sommersesongen som en form for setre (Bakka 1973, Bergsvik 2001). Denne tanken støttes av Christopher Prescott, som mener hellerne har vært brukt på denne måten helt fra neolitisk tid (Prescott 1995:185-186). Liv Helga Dommasnes har brakt nye perspektiver inn i etnisitetsdiskusjonen på Vestlandet, og mener det er belegg for å hevde at det har eksistert flere identiteter enn den ”germanske” i jernalderen (Dommasnes 2001:148-9).

I historiefaget har det på begge sider av kjølen pågått en diskusjon om hvor langt sør det fantes samisk bosetning i jernalderen og middelalderen (Se f.eks: Nielsen 1891, Haarstad 1992, Bergsland 1995, Sandnes 1973, Jünge 1996 og 2005). To hovedsyn har vært hevdet. Yngvar Nielsen lanserte på 1890-tallet en teori om at samene i nyere tid rykket sørover i fjellområdene i Midt- og Sør-Skandinavia. Deres tidligere sørlige utbredelse hadde ligget i det nordlige Jämtland og i den nordlige delen av Nord-Trøndelag. Denne vandringen sørover

skapte konflikt med bondesamfunnet som var etablert i området fra før. Grunnen til at man antar at samene ikke har vært her tidligere er at de hevdes å være fraværende i de skriftlige kildene før 1600-tallet (Nielsen 1891, Sandnes 1973, Haarstad 1992). Mot dette står synet om at samene har vært i Sør-Norge i århundrer før dette, og at de gjennom tiden stadig er blitt presset lenger og lenger mot nord. Flere mener at samene var urfolket i skandinavia og den svake parten som stadig fikk sitt territorium innskrenket av de mer ekspansive jordbrukerne (Løøv 1994, Olsen 1995, Bergsland 1995 og 1970). Mellom Frostating- og Eidsivatingets rettsområder var det en stor luke i middelalderen, fra Dovrefjell til det nordlige Østerdalen. Denne kan i følge Bergsland ha vært befolket av samer. I tillegg er det en passasje i Borgartingsloven om ”finnmerker” som kan betegne et område med ”finner” inntil Borgatingets rettsområde (Bergsland 1970:370-371).

Sandnes tok opp Andreas M. Hansens gamle ide om at disse finnene har vært små grupper av veidefolk som levde i utkanten av bondesamfunnet (Hansen 1904, Sandnes 1973:113-137). Begrepet ”finn” er et eksonym, en tilskrivelse av etniske særtrekk gjort av en utenforstående og refererer altså til ikke fastboende folk som sto utenfor bondesamfunnet (Wallerström 1997:320-321). I de tidligste skriftlige kildene synes det klart at disse finnene er samer, men begrepet kan ha omhandlet flere grupper i senere tid.

De ulike diskusjonene griper inn i hverandre. Historikere og lingvister bruker arkeologiske kilder for å understøtte sine argumenter, og arkeologer bruker skriftlige og lingvistiske kilder. Etter gjennombruddet med den prosessuelle arkeologien utover på 1970-tallet gled diskusjonen om ulike kulturgrupper delvis over i diskusjoner om ulike modeller for sosial organisasjon og tilpasning til ulike økologiske soner (Hagen 1983:374-376). Arne Skjølsvold skriver at: ”Skillet mellom bonde og fangstmann i vårt land, hvor mulighetene for økologiske tilpasninger har vært mange, må med andre ord settes ved *hovedervervet* eller *profesjonen*.” (Skjølsvold 1981:30) Funn av bosettingsspor i skogs- og fjelltraktene ble til spørsmål om ekspansjon fra sentra ut i periferien, og etniske forklaringer ble i stor grad sett som unødvendige. Disse modellene har imidlertid vist seg ikke å være tilstrekkelige for å forklare alle forskjeller i det arkeologiske materialet. Særlig gjelder dette for østerdalsområdet med de store skogsområdene mot svenskegrensa. I flere av de større oversiktsverkene diskuteres det muligheten for møte mellom to ”kulturer” i dette området (Magnus og Myhre 1976:200, Lillehammer 1994:184, Solberg 2000:281-282). Dette er kanskje noe av forklaringen på hvorfor østerdalsområdet har fått så beskjeden oppmerksomhet i forskningen? De vage

antakelsene man har hatt om en etnisk grense i regionen har gjort at området ikke var så interessant for studier av jernalderens økonomi og sosiale organisasjon? Jeg vil i det følgende gi en kort oversikt over de viktigste arbeidene som er gjort fra regionen.

1.2.5. Jernalderen i Østerdalsområdet

Stedsnavnene i Østerdalen tyder på at opptaket av en tradisjonell gårdsbosetning kommer relativt sent. I slutten av folkevandringstiden, eller i alle fall før ca 600 e.Kr. er trolig de første gårdene etablert (Sørensen 1979, Østmo 2000:54-55). Fokus har vært på fraværet av gårdsbosetningen, og i mindre grad på hvem som bebodde området tidligere. Felles for de fleste som omtaler regionen er allikevel at man diskuterer muligheten for at det har vært en fangstbosetning tilstede i bronsealder og jernalder.

Beskrivelsene ulike forskere har gitt av fangstfolkene som jordbrukerne møtte i Østerdalsområdet har vært sprikende og for de flestes del lite konkrete, selv om det nevnes av flere at det muligens fins en tilknytning til samisk kultur. Brøgger for eksempel, sier at den fremrykkende bondekulturen støtte sammen med veidefolk som hadde levd i området siden steinalderen (Brøgger 1942:25). Han unnlater å problematisere hvem disse folkene er; om de er samer eller andre veidefolk. Ser man imidlertid på hans tidligere omtaler av de eldre veidefolkene i Norge kan man slutte at han mener at disse ikke kan forbindes med ”lapperne” (Brøgger 1909:165).

Hagen viser til de mange skogs- og fjellgravene, og mener det er sannsynlig at det har levd egne ”villmarksfamilier” i området. Hagen sier heller ikke noe eksplisitt om deres etniske tilhørighet, men hevder at gravutstyret viser at folkene i fjellet og i skogsområdene var trukket inn i de sørnorske høvdingdømmenes redistributive økonomi (Hagen 1983:374-376). Som Skjølsvold, betoner også Hagen likheten med funnmateriale i bondesamfunnet, og ser disse menneskene som germanere med en fangsttilpasning. Skjølsvold ser ingen grunn til å velge en så ”dramatisk” tolkning som at det kan være tale om rester etter en urbefolkning eller et førgermansk veidefolk (Skjølsvold 1980b:151).

I sin versjon av norgeshistorien reiser Bente Magnus og Bjørn Myhre spørsmålet om innlandets fangstkultur i Trøndelag og Østerdalen var samisk i bronsealderen (Magnus og

Myhre 1976:200-202). De unnviker problemet ved å problematisere bruken av betegnelse "samisk" og "norsk" så tidlig. Også når det gjelder jernalderen nøyer seg med å si at det ikke er umulig at det holdt til en "førsamisk" befolkning i området (Magnus og Myhre 1976:319).

Egil Mikkelsen og Per Oscar Nybruget diskuterer muligheten for å koble den sene steinbrukende fasen til et nordlig kulturområde, hvor jakt, fangst og fiske har vært næringsgrunnlaget. "En hypotese som må testes videre er imidlertid om ikke dette nordøstlige kulturområde i Hedmark tilhører et samisk bosetningsområde i forhistorisk tid, representert i det arkeologiske materiale bl.a. ved flatehuggete kvartsittpilesisser." (Mikkelsen og Nybruget 1975:106)

Ved undersøkelsene i Innerdalen i Kvikne gravde Lil Gustafson ut fire rektangulære tufter med avrundede hjørner, som ble datert til 14-1500-tallet (Gustafson 1988). Fangstgropene i det samme området dateres til tre faser i vikingtid og middelalder, og hun stiller spørsmålet om hvem som drev elgfangst i disse periodene. Tolkningen Gustafson lanserer er at det var bønder fra Kvikne som fangstet inntil svartedauden, og at samene rykket inn i det avfolkede området og overtok fangstanleggene på 1400-tallet. En forutsetning for denne teorien er at det har vært grupper med samer i traktene i perioden før (Gustafson 1988:55).

Utgravninger på Rødsmoen i Åmot sør i Østerdalen på 1990-tallet frambrakte mye nytt materiale som er publisert i rapportform (Bergstøl 1997, Boaz 1997, Narmo 1997). Det ble blant annet funnet to graver inntil Renaelva av typen som i Sverige kalles "skogsgraver" (Bergstøl 1997). Slike små gravrøyser, langt fra kjente jordbruksbygder, var tidligere undersøkt i fjellet i Norge og var her benevnt "fjellgraver". Min konklusjon den gangen var på linje med Martin Gollwitzer som argumenterte for at skogs- og fjellgravene er beskrivelser av den samme gravskikken, og at de ulike benevnelsene var forårsaket av den forskjellige topografien i de to landene (Gollwitzer 1996). Han innfører begrepet "fangstmarksgraver" som en fellesbetegnelse, en betegnelse jeg slutter meg til og som vil bli brukt i det følgende. Rødsmoundersøkelsene klarte ikke å påvise spor etter fast jordbruksbosetning før overgangen mellom eldre og yngre jernalder, men da denne bosetningen først var etablert, fortrengte den fangstbosetningen i skogsområdene inne på moen (Bergstøl 1997:86-92).

I Lars Erik Narmos videre arbeid med Rødsmomaterialet hevdes det at det ikke kan være tvil om at området var befolket av samer gjennom bronsealder og eldre jernalder (Narmo

2000:95-100). Argumentasjonen for å tilskrive samisk etnisitet til materialet er at det dreier seg om et fangstbasert samfunn som blir fortrent med bondesamfunnets landnåm på 5-600-tallet. At det kan ha eksistert andre identiteter enn samisk og germansk/norsk ser han bort fra (Narmo 2000:97).

Bergljot Solberg behandler også dette spørsmålet i sin bok ”Jernalderen i Norge”. Hun kommer, i likhet med Zachrisson og Narmo, til at kjernen i diskusjonen om samisk tilstedeværelse i regionen, hviler på fangstmarksgravene (Solberg 2000:281-282).

Guro Fredriksen viser til en rekke funn fra yngre jernalder og til nyere tid i Trysil, som hun mener kan tilskrives samisk kultur (Fredriksen 1983). Et norsk-svensk samarbeidsprosjekt kalt det ”Sørsamiske Prosjektet” ble av ulike årsaker lagt på is midt på åttitallet, men den svenske arkeologen Inger Zachrisson har fortsatt dette arbeidet med andre samarbeidspartnere på svensk side. Studieområdet for prosjektet var Härjedalen i Sverige og det nordlige Hedmark i Norge (Fredriksen 1983, Zachrisson 1997:7). Härjedalen ligger på høyde med det nordligste Hedmark og Sør-Trøndelag, og til dels innenfor utbredelsesområdet for asbestkeramikken. Dessverre foreligger det lite nytt materiale fra Dalarna etter Inga Sernings store oversiktsverk fra 1966. Serning kan for øvrig dokumentere et tilsvarende bosettingsmønster i indre Dalarna som i Østerdalsområdet. Det fins skogsgraver (etter svensk terminologi) i eldre jernalder og merovingertid, men det er ikke før i vikingtid at det kan påvises jordbruksbosetninger. (Serning 1966:101-103).

Inger Zachrisson hevder at fangstmarksgravene kan tilskrives samisk kultur. Gravformen har stor likhet med jordbrukernes graver, og er et element samene har tatt opp gjennom kontakt med dem (Zachrisson 1997:195-197). Hun henviser også til Audhild Sanches arbeider med den samiske urgravskikken i Finnmark, som kan vise at en del av de gravene som tidligere var definert som norrøne, faktisk er samiske (A. Schanche 1994:82, Zachrisson 1997:197).

Et siste arbeid som hører hjemme i denne gjennomgangen er Einar Østmos ”Oldtiden i Elverum”, helt sør i studieområdet (Østmo 2000). Også han påpeker at det mangler indikasjoner på fast bosetting i Elverum i bronsealder og frem til folkevandringstid. Som Magnus og Myhre nevner han muligheten for at fangstfolkene i området kan ha vært folk med en protosamisk identitet (Østmo 2000:30-35).

Øvrig publisert materiale fra studieområdet vil bli behandlet i gjennomgangen av funnmaterialet fra de ulike kommunene.

1.2.6. Oppsummering

Arkeologien har vært en viktig del i dannelsen av de nasjonale identiteter. For å fremheve det norske folk som et gammelt kulturfolk ble arkeologien knyttet til nasjonsbyggingen på 1800-tallet. Det var et stort behov for å skape felles myter og historier (Hesjedal 2001, Eriksen 1996, Schanche og Olsen 1983). Arkeologien ble på denne måten en nasjonal disiplin og det ble sett på som arkeologiens kanskje største oppgave å skrive den stolte nasjonale historien.

”... for det er nesten overalt det nasjonale som har vært det drivende i den europeiske arkeologi.” (Shetelig 1910:59) Det ”etnisk norske” ble koblet til nasjonalstaten Norge.

Grupper med andre identiteter som lever på tvers av nasjonsgrensene, som samene, forstyrret bildet og ble derfor aldri med i de nasjonale sagaene. De fikk ikke skrive sin egen historie før langt senere (Schanche og Olsen 1983, Wallerström 1997:302, Price 2000 og 2002, Hesjedal 2001).

Det er mye som tyder på at de etniske forholdene i Østerdalsområdet har vært mer komplekse enn i de mer kystnære strøkene i Sør-Norge. Jeg mener derfor det er nødvendig å se på forskningshistorien fra både samisk og sørnorsk arkeologi for å kunne belyse spørsmål omkring ulike identiteter i dette området. Nord- og sør-skandinavisk arkeologi har ulike forskningstradisjoner som er farget av både nasjonale forhold og karakteren til det arkeologiske materialet. Etniske spørsmål har blitt oversett i alt for stor grad i sørnorsk arkeologi (Dommasnes 2001). Mye oppmerksomhet har vært viet de kulturimpulser som har gått sørfra og nordover, i liten grad motsatt. Kontakten mellom ”samiske” og ”norrøne” samfunn i jernalder og middelalder kan forventes å ha satt spor i den materielle kulturen i store deler av Sør-Norge.

Med dette er det satt et faghistorisk bakteppe for den teoretiske diskusjonen i neste kapittel. Litteraturen omkring etnisitet i forhistorien er stor, og her er det valgt ut arbeider som anses å ha relevans for å forstå utviklingen i jernalder og middelalder i Østerdalsområdet.

Kapittel 2.

2.1. Etnisitet

2.1.1. Innledning

Gjennomgangen i forrige kapittel viste et utvalg av de mest sentrale forskerne som gjennom årene vært opptatt av etniske spørsmål i sørnorsk arkeologi. Der det nå tales om etnisitet og etniske prosesser taltes det før om kulturer og kulturlån. For å kunne sammenligne de ulike arbeidene må de forstås ut fra den konteksten de er produsert i, og derfor finner jeg det nødvendig å ta en kort gjennomgang av noen sentrale begrepers historie og betydning. Når tolkningene til for eksempel A. W. Brøgger og Knut Odner skal sammenlignes er det helt essensielt å ha deres ulike betydninger av begrepene present.

Begrepet etnisitet stammer fra det greske *ethnos*, som refererer til situasjoner hvor et kollektiv av mennesker lever og virker sammen, altså hva vi i dag gjerne kaller en nasjon eller et folk (Østergård 1992: 31-32, Jenkins 1997:9). I dag forstår vi begrepet etnisitet som en prosess som involverer konstruksjoner av kollektive identiteter.

I det følgende vil jeg gi et kort resymé av hvordan etniske spørsmål er blitt behandlet i nordisk arkeologi frem til i dag, etterfulgt av en redegjørelse for hvordan begrepet vil bli brukt i dette arbeidet. Til slutt vil det bli redegjort for det teoretiske apparatet som ligger bak avhandlingen.

2.1.2. Kulturhistorisk arkeologi og kulturkretslære

Arkeologien kan sies å ha blitt en selvstendig vitenskapelig disiplin fra 1800-tallet, med Thomsens konstruksjon av treperiodesystemet. Med de store innsamlingene av arkeologisk materiale som fant sted i siste del av 1800-tallet ble det etter hvert klart at det var store regionale forskjeller i materialet som ikke kunne forklares i dette enkle, unilineære evolusjonistiske skjemaet (Olsen 1997:29-33). De ulike materialgruppene ble da antatt å kunne knyttes til ulike navngitte, historisk beskrevne folk og stammer, som romere, germanere, slavere, saxere, daner osv. I begynnelsen av 1900-tallet hadde slike identifikasjoner blitt blant arkeologiens viktigste mål. De materielle kulturgruppene reflekterte folkegrupper. Det er særlig to arkeologer som har blitt stående som eksponenter for denne tenkningen; Gustav Kossina og Vere Gordon Childe (Trigger 1989:163-173, Jones 1997:15, Olsen, 1997:34-38).

Et av de store temaene i filologien i den siste delen av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet var spørsmålet om de indo-europeiske språkenes utvikling og urhjem (Olsen 1997:34-35). Kossina, som var filolog, mente at det arkeologiske materialet fra steinalderen og til nyere tid kunne grupperes og organiseres som et lappeteppe av kulturer eller kulturgrupper. Han så den materielle kulturen som en direkte refleksjon av kulturer, og argumenterte for at forskjeller og likheter i det arkeologiske materialet var direkte avspeilinger av forskjeller og likheter mellom kulturelle grupper. Som de fleste arkeologer på sin tid antok han at kontinuitet i det arkeologiske materialet gjenspeilet kulturell kontinuitet (Trigger 1989:164-165). På tross av ettertidens bruk og misbruk av Kossinas tolkningsmodell, dannet hans arbeider skole for arkeologien i Europa gjennom den første halvdel av 1900-tallet (Olsen 1997: 38).

Vere Gordon Childe, som også hadde sin bakgrunn i språkvitenskapen, var påvirket av Kossina og førte i sine tidlige arbeider kulturkretslæren videre. I *The Danube in Prehistory* (1929) definerer han kultur slik:

Vi finner visse typer av etterlatenskaper – krukker, redskaper, smykker, gravsteder, husformer – som hele tiden forekommer sammen. Et slikt kompleks av trekk som regelmessig opptrer sammen, vil vi kalle en ”kulturgruppe” eller bare en ”kultur”. Vi antar at et slikt kompleks er det materielle uttrykk for hva som i dag kalles et ”folk”. (Childe 1929:v, oversettelse Olsen 1997:37)

På 30-tallet dro Childe til Sovjet og forlot kulturkretslæren, men disse arbeidene ble likevel stående og var med på å påvirke europeisk arkeologi i sterk grad.

Denne unilineære evolusjonismen, eller diffusjonismen, hadde som forutsetning at ”høyerestående” kulturer gjør de viktigste oppdagelsene, som hjulet, jordbruket osv. Man så en direkte kobling mellom kulturen og biologien, dvs at kulturer på et høyere utviklingstrinn har større biologiske forutsetninger for å kunne gjøre oppfinnelser (Jones 1997:25, Olsen 1997: 40). Kulturarkeologien var sterkt påvirket av sosialdarwinismen, der utvikling gjennom stadier fra egalitære og uorganiserte fangstsamfunn til høvdingdømmer og videre til statsdannelser ble sett på som lovmessig. Samfunn som hadde stoppet på tidligere stadier hadde ikke den kulturelle kraften i seg til å heve seg tilstrekkelig. Man mente altså at det lå en biologisk forutsetning i de enkelte folkegrupper som var bestemmende for hvordan de taklet

utvikling og fremskritt. Vi har en rekke eksempler på tilsvarende kultursyn også i vår hjemlige arkeologiske litteratur fra denne perioden. Shetelig skriver for eksempel:

Alt fra de tidligste tider viser Europa en meget rikere opfindsomhet end de orientalske folk. I Østen kan en bestemt form bevares uforandret gjennom lange tidsrom, mens vi i Europa møter en ustanselig forandring og forbedring av de enkleste redskaper.
(Shetelig 1910:59)

Humanistiske kulturstudier på 1800-tallet skilte mellom fagområdene *Volkskunde* (de historiske disiplinene) og *Völkerkunde* (etnografien). Det ble trukket et skille mellom folk med og uten historie; mellom kulturfolk og naturfolk (Olsen 1998 og 2000:29). Den svenske arkeologen Hans Hildebrand skrev mot 1800-tallets slutt at naturfolkene i beste fall kunne få en historie skrevet inn i historien til et kulturfolk (Hildebrand 1880:15). Også Kossina skilte mellom *Kulturvölker* og *Naturvölker*. De første hadde evnen til kulturell kreativitet og nyskapning, de andre var kulturelt passive (Trigger 1989:165). Det samme synet er reflektert i Sheteligs sitat over. I Norge ble samene plassert blant naturfolkene, og man så selvsagt ikke dit for å finne innovasjoner og kulturimpulser. De ble *folket uten historie* og hørte til i de etnografiske museene, ikke i de historiske (Hesjedal 2001, Olsen 1998 og 2000). Rester etter denne tenkningen fins enda i dag. For eksempel er samene representert og fremstilt på Etnografisk museum og Norsk Folkemuseum. Den ”norske” forhistorien er beskrevet i Historisk Museum. Resultatet blir dermed at samene beskrives som et ”etnografisk folk”, et folk med liten utvikling og tidsdybde, mens det for nordmennenes del beskrives en kontinuerlig utviklingshistorie fra steinalderen til i dag (Olsen 1998).

I nord-norsk arkeologi har man vært bevisst disse tankene i større grad, i alle fall etter at Gjessing ble tilknyttet Tromsø museum på 30-tallet (Schanche og Olsen 1983). Dette har bakgrunn i at relasjonene mellom gruppene er så tydelige i dag, og at denne bevisstheten har fått påvirke forståelsen og tolkningene også av fortiden. Tyngdepunktet for interessen har likevel ligget i den ”norske” forhistorien.

2.1.3. Etnisitet og den sosiale arkeologien

Det tankegodset som lå til grunn for den kulturhistoriske arkeologien ble kraftig utfordret etter andre verdenskrig uten at man umiddelbart fant noen løsning. Å forkaste kulturkretslæren ville være som å forkaste grunnlaget for fagets eksistens. Det tok en del år før en ny vei ble funnet, med den såkalte ”nye”, eller prosessuelle arkeologien tidlig på 60-tallet.

Begrepet ”prosessuell” skulle vise at vi her hadde med en arkeologi som var opptatt av dynamiske kulturprosesser, til forskjell fra kulturarkeologiens statiske kultursyn. (Olsen 1997:45)

Nye impulser ble hentet fra antropologien og kulturbegrepet fikk et helt nytt innhold. Fra å være opptatt av å erkjenne og følge *kulturer* ble arkeologenes fokus flyttet til å finne ut hvorfor kulturelle endringer fant sted (Jones 1997:26).

Innholdet i begrepet *kultur* hadde vært nær synonymt med *folk*. Nå ble kultur ansett å være en tilpassende *mekanisme* som gjorde mennesker i stand til å leve i balanse med omgivelsene (Binford 1962). Kultur gikk altså fra å være en statisk kategori til en dynamisk prosess. (For en fyldigere faghistorisk gjennomgang henvises det til Trigger 1989 og Olsen 1997).

Identifikasjon av arkeologiske kulturer og deres distribusjon i tid og rom ble etter hvert sett som ufullstendige forklaringer av det arkeologiske materialet. Det var i liten grad sett som et mål i seg selv å identifisere en kulturgruppe (Jones 1997:27). Innenfor den prosessuelle arkeologien skilte også teorier om etnisitet og kultur lag. Etnisitet ble sett som en del av kulturen, ikke definerende for kulturen i seg selv, slik man hadde som forutsetning innen den kulturhistoriske arkeologien.

Teorien bak var funksjonalistisk og evolusjonistisk, og man så det historiske forløp som en gradvis utvikling mot det moderne samfunn; fra flokk (eng.: band), via stamme til høvdingdømme, og til slutt stat. Altså fra egalitære til mer og mer hierarkiske samfunn (Trigger 1989:292). I norsk jernalderarkeologi ble det utviklet økonomiske og geografiske modeller hvor man studerte hvordan ressurser ble samlet fra et stort omland til maktsentre (f.eks. Bakka 1976, Odner 1973, Myhre 1987). Innenfor denne rammen ble etniske spørsmål redusert til spørsmål om senter/periferi, hvordan innlandets ressurser inngikk i

høvdingdømmemodellen. Utgangspunktet ble altså ressursene og territoriet, ikke individene som befolket området. Modellene tok uten unntak utgangspunkt i det germanske jordbrukssamfunnet (Schance og Olsen 1983). Regionale forskjeller i det arkeologiske materialet ble forklart ut fra funksjonelle tilpasninger til de ulike omgivelser og ikke med ulike etniske identiteter. Fjellet og lavlandet krevde ulike tilpasninger (Bakka 1976, Bergsvik 2001). Fokuset ble plassert på samfunnets indre utvikling innenfor de naturgitte forutsetningene. Etnisitet ble ikke sett på som en kulturell drivkraft.

Frederik Barths arbeider om etnisitet fikk stor innflytelse i antropologien, og etter hvert også i arkeologien (Barth 1969). Barth ser etnisitet som en dynamisk prosess, ikke som en kategoriseringsmekanisme. Etnisitet er derfor en del av den sosiale organiseringen av kontakten mellom grupper. Etnisitetsbegrepet ble dermed snudd på hodet. Tidligere hadde man antatt at etniske særtrekk ble utviklet i isolasjon, men i denne nye forståelsen av begrepet antok man at det må forekomme kontakt mellom to grupper for at etniske prosesser skal settes i gang (Barth 1969:9-13)

Barth ser etnisitet som ahistorisk og universelt, og hans modell var på den måten svært godt forenlig med trendene innenfor den prosessuelle arkeologien. I den norske arkeologien fikk imidlertid ikke denne nye tilnærmingen til etniske problemstillinger stort gjennomslag før 80-tallet med impulsene fra den post-prosessuelle arkeologien. Det var andre elementer i den prosessuelle arkeologien som ble betont. Det var særlig modellene omkring sentrum/periferi som sto i veien for etnisitetsbegrepets gjennombrudd. I tillegg var spørsmål omkring etnisitet så sterkt forbundet med kulturarkeologien at det nok kan ha blitt ”politisk ukorrekt” å ta opp temaet.

Etnisitetsdebatten kan altså sies å ha fulgt med gjennom de ulike teoretiske fasene arkeologien har gjennomgått, men under forskjellige navn. Den nye forståelsen av etnisitet som et resultat av samhandling ble bygget inn i teoriene om sentrum/periferi, men denne argumentasjonen er ofte uuttalt, og må leses mellom linjene. De økonomiske modellene forklarte hvordan rike maktsentrum utnyttet og kontrollerte ressursene i omlandet, uten at etniske spørsmål trengte å vurderes. Barth argumenterte for at etnisitet er situasjonsbestemt, produsert og reproduert i sosiale transaksjoner som oppstår på og langs den etniske grensen. Han mener det ikke eksisterer ’rene etniske sfærer’, men at etniske prosesser kommer til uttrykk i nær sagt alle situasjoner nær grensene (Barth 1969).

Introduksjonen av Barths forståelse av etniske prosesser resulterte i nyorientering i to retninger (Jones 1997:28): Den ene er studier som omhandler relasjoner mellom materiell kultur og etnisk symbolbruk, representert ved for eksempel Randi Haaland (1977) og Ian Hodder (1982). Den andre retningen dreier seg mer om etnisitetens rolle i struktureringen av for eksempel økonomi og politikk. Som eksempler herfra kan nevnes Bjørnar Olsen (1984 og 1994) og Knut Odner (1983). Olsen og Odners arbeider overskred den gamle senter/periferi-tankens, og kan ses som forsøk på å forklare og forstå periferien på sine egne premisser.

Den gamle debatten om kulturdualisme har vært begrensende for tenkningen omkring førhistoriske kulturelle prosesser. Forsøk på å flytte kulturelle karakteristika fra samer og skandinaver bakover i tid kan medføre at viktige prosesser og nyanser blir oversett. Siân Jones argumenterer for at letingen etter homogene, avgrensede grupper i forhistorien heller bør erstattes med studier av måtene den materielle kulturen har inngått i aktive uttrykk av etnisitet i ulike kontekster (Jones 1999:229-230).

2.1.4. Genetikk og etnisitet

I de senere årene har det kommet en rekke studier av forhistorisk genmateriale. Mest kjente er vel arbeidene til Bryan Sykes, Albert Ammermann og Luigi Cavalli-Sforza om forholdet mellom genmaterialet til dagens populasjoner og etniske grupper i forhistorien (F.eks. Sykes 2001, Cavalli-Sforza et al. 1994, Ammermann & Cavalli-Sforza 1984). Innen genetikken ses genene som om de er på reise gjennom tid og rom. Visse genforekomsters utbredelser kan studeres, og det kan lages distribusjonskart over spredningene. Dette er som sådan uproblematisk, men når det lages koblinger mellom visse genetiske sammensetninger og historisk kjente folkegrupper, og man ser spredningen av disse som uttrykk for folkevandringer, blir parallellen til kulturkretslæren åpenbar (Price 2002:237, Vikshåland 2003:85).

På samme måte som kulturhistoriske arkeologer fulgte ”vandringene” til potteskår og leirkar som nærmest ble ansett for å representere folkegrupper, har enkelte populasjonsgenetikere hatt en tendens til å gjøre det samme med genene og deres geografiske distribusjon. (Vikshåland 2003:85)

Det teoretiske rammeverket i denne avhandlingen forutsetter at etnisitet er en prosess, og kan som sådan studeres helt uavhengig av genetikken. Grupper og enkeltindivider kan endre etnisk identitet og signalisering i ulike kontekster. Man står i fare for å miste fokus på den kulturelle dynamikken dersom bøndenes eller fangstfolkenes identitet søkes i genene deres (Welinder 2003). I fremtiden vil disse spørsmålene helt sikkert komme frem i sterkere grad, men i denne studien har ikke genetisk materiale noen plass, selv om det har fremkommet påstander om at det er genetiske bevis for en tidlig samisk innvandring til hele den skandinaviske halvøya (L. Olsen 2006).

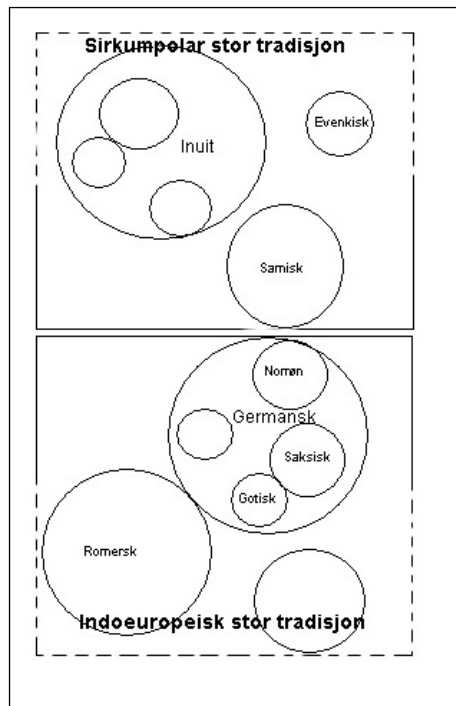
2.1.5. Etnisitet og identitet

Kort oppsummert kan vi si at studier av etnisk identitet kan deles i to hovedretninger: Den første kan kalles tradisjonelle opprinnelsestudier, hvor etnisitet blir oppfattet som uforanderlige enheter som ”alltid har vært” og ”alltid vil være” der, som samisk, norsk osv. Antropologien har vist oss at en slik statisk forståelse av etnisitet må oppgis (Shennan 1989). Den andre retningen kalles gjerne instrumentell eller prosessorientert og analyserer identitet og etnisitet som dynamiske prosesser (Jones 1997).

Med etnisitet menes en prosess som produserer identiteter. Begrepet er tomt for kulturelt innhold på linje med for eksempel begrepet religion. I denne forståelsen blir ordbruken feil om man sier at noen har en samisk etnisitet. Det vil i stedet være riktig å si at vedkommende har en samisk identitet. Etnisitet er betegnelsen på de prosessene som utvikler de samiske og norrøne identitetene. Før omveltningen i etnisitetsforskningen med Barths arbeider var det vanlig å anta at en gruppes etniske særtrekk ble sterkere utviklet dess mer isolert gruppen var fra andre. I stedet er det kontakten mellom gruppene som setter i gang disse prosessene. Den senere kritikken mot Barths etnisitetsbegrep går på at det kan bli for instrumentelt, som om etnisitet er et redskap eller virkemiddel for bevisste aktører.

2.1.6. Små og store tradisjoner

Knut Odner står på mange måter i en særstilling. I hans bok *Tradition and Transmission* redegjør han for sitt syn (Odner 2000). Han arbeider med store og små tradisjoner. Indoeuropeisk og sirkumpolar tradisjon er hva Odner regner som store tradisjoner. Innenfor disse er det igjen mange mindre tradisjoner. Samisk er en del av den sirkumpolare, og norrøn tradisjon er en del av en germansk tradisjon, som igjen er en del av den indoeuropeiske store tradisjonen.

Identiteter eksisterer således på flere nivåer samtidig. I direkte kontakt mellom en nord- og en sørsame vil ulikhetene mellom de samiske identitetene komme godt frem. Om disse to møter en etnisk nordmann vil forskjellene mellom sør- og nordsamisk kommuniseres ned, mens skillet mellom samisk og norsk blir tydeligere. På denne måten kan etnisitet uttrykkes i hierarkier og på forskjellige nivåer (Jenkins 1997:40-42).

Figur 2. Skjematisk visualisering av Odners modell

Odner mener at de samme grunnleggende strukturene og mytene kan gjenfinnes innenfor hele den store tradisjonen, men i ulike varianter. Disse ligger bak og strukturerer tankegangene (Odner 2000:37). Odners modell kan forenes med Bourdieus praksisteori, hvor de dype strukturene til Odner tilsvarer grunnleggende strukturer i habitus (Bourdieu 1977).

I grenseområdet mellom norrøne og samiske samfunn vil det ligge grunnleggende forskjeller i habitus. Selv om svært mye i dagliglivet kan være likt og det har forekommet mye kontakt på tvers av grensen, kan altså de bakenforliggende strukturene være ulike. Det kan være forskjellige strukturer i habitus blant de to gruppene som resulterer i den samme atferden. I grenseområder hvor det er mye kontakt mellom aktører fra to grupper, vil materielle og immaterielle trekk bli tatt opp på tvers av grensen. De ulike bakenforliggende strukturene vil allikevel være bestemmende for hvor viktige disse trekkene blir innad i samfunnet.

2.2. En teori om praksis

Ovenfor har jeg gått gjennom kulturbegrepet og måter det er blitt brukt i arkeologien, og vist at etnisitet ofte er brukt tilnærmet synonymt med kultur. Det fins mange måter å definere kultur på, men felles for de aller fleste er at kultur betraktes som noe kollektivt, noe som er større enn enkeltindividet. Kultur ses ofte som et bakenforliggende mentalt kart som styrer individenes handlinger og tenkemåter. Når det gjelder etnisitet snakkes det gjerne om egen og

andres tilskrivning, altså definering av hvordan enkeltindividet hører til i en gruppe og hvordan en gruppe agerer og oppfattes i relasjon til en annen gruppe.

I det følgende vil jeg presentere en teoretisk plattform for studiet av den materielle kulturen i Østerdalsområdet. En teori som forsøker å bygge bro mellom kollektivet og individet, som forsøker å forklare hvordan hvert enkelt individ overtar, tolker og gjenskaper de sosiale strukturene i et samfunn. Praksisteorien, slik den presenteres i "Outline of a Theory of Practice" og senere, er utviklet for å studere individers handlinger innenfor avgrensede *felt* (Bourdieu 1977). Et *felt* er en reproduserbar, avgrenset enhet som forutsetter at det eksisterer polariteter mellom adskilte leire og konkurrerende verdihierarkier. Innenfor dette feltet samler aktørene så *symbolsk kapital* gjennom sine handlinger (praksis). Det er ikke mulig å overføre Bourdieus teori direkte på studier av forhistoriske samfunn. Hele det sosiale rommet måtte i så fall utgjøre et felt. I studier av forhistoriske samfunn er det heller ikke mulig få tak i de individuelle aktørene.

Bourdieu utviklet sitt begrep *symbolsk kapital* gjennom studier av det kabylske samfunn (Broady 2003, Bourdieu 1973; 1977:171 og 1996:7-23). Her bruker han i stedet begreper som *ære*, *heder* og *hederskapital* i den symbolske økonomien som strukturerte det kabylske samfunnet. Det eksisterer ingen kulturell kapital i slike arkaiske samfunn. Bourdieu mener derimot at det fins æreskapital eller symbolsk kapital overalt. Den symbolske økonomien gikk utenpå og dekket over den faktiske, materielle økonomien. Aktørene samlet i stedet symbolsk kapital/ære gjennom gode giftemål, blodhevn, gjensidig aksept, gjenytelser, ærefulle relasjoner osv (Bourdieu 1977:177-178). Som etnograf mente Bourdieu at han kunne observere og klassifisere dette spillet om symbolsk kapital, men aldri lære å spille det fullt ut. Læreboken ville blitt alt for kompleks. I følge Donald Broady er det her Bourdieu utvikler det begrepet han senere kaller *habitus* (Broady 2003:4).

Habitus er systemer av varige, overførbare tenkemåter. Strukturene som konstituerer en gitt tilstand eller situasjon produserer habitus. Man kan altså forstå habitus som et produkt av innprenting og tilegning som er helt nødvendig for at de objektiviserte og kollektive strukturer, som språk, økonomi osv skal lykkes i å reproduseres (Bourdieu 1977:85). Habitus produserer skjemaer som igjen danner praksiser og representasjoner som ikke krever bevisste utvelgelser av mål eller metoder. Det som vanligvis tolkes som rasjonelle handlinger er egentlig innkodet "tvang", ubevisst begrunnet i antakelser om hva som er rimelig og urimelig.

Et helt sett av kunnskap, trivialiteter og etiske forskrifter (Bentley 1987:28, Bourdieu 1977:77).

Denne innkodingen er en del av den totale læringsprosessen og starter tidlig i livet, med for eksempel kjønnsdeling av arbeid, moral osv. Prosessen er egentlig parallell til læring av språk; det tilegnes uten bevissthet om strukturen i det som læres. Det er derfor svært vanskelig å endre disse tenkemåtene eller systemene. En slik prosess skjer over lang tid. Gjennom språket kan det produseres et uendelig antall uttrykk som forstås av dem som er kjent med de underliggende grammatiske kodene (Bentley 1987:28-29). Habitus kan altså ses som en ubevisst innlært pakke man bærer med seg og som man produserer sine kulturelle uttrykk gjennom. Det er spor av den kollektive grammatikken i enkeltindividenes handlinger. De sosiale strukturene reproduseres og kroppsliggjøres gjennom repetisjoner av for eksempel kjønnsdelt arbeid, innordning i maktstrukturer osv. Det er denne innlærte kunnskapen som utgjør læreboka for å spille spillet om å samle seg kapital i den symbolske økonomien.

Bourdieu's praksisteori skiller seg fra de fleste normative og strukturorienterte teorier om kultur hvor det blir antatt at det eksisterer systemer og regler "over" eller uavhengig av individene. Han hevder at strukturene bare fins i form av kroppsliggjort kunnskap og tenkemåter hos hvert enkelt individ, altså i habitus. Reproduksjonen skjer bare gjennom enkeltindividers handlinger, som på den måten er med på å forme og transformere forholdene som habitus produseres under. Habitus kan altså samtidig sies å være *strukturerende* og *strukturerte* strukturer (Jones 1997:89).

2.2.1. Forklaringer på sosial endring?

Gjennom praksisteorien ses samfunnet som i en dynamisk og konstant bevegelse. Alle individer vil hele tiden være i konstant dialog med sine omgivelser. Bevegelse og utvikling er normalsituasjonen, og det behøves derfor ikke påvirkning fra ytre faktorer for å forklare endring. På den annen side vil ytre påvirkning kunne akselerere en utvikling. Når en person kommer i en ny situasjon vil hun eller han kunne overføre erfaringer fra tidligere beslektede situasjoner som gradvis og ubevisst er blitt kodet helt fra barneårene. Endring i politiske og økonomiske omgivelser vil gradvis endre strukturene av objektiv interesse i en befolkning. Tilpasning og justering i forhold til disse endringene skjer så gjennom bevisst utprøving av nye muligheter, dvs. "habituering" av nye strukturer og mulighet for å anerkjenne valg som

tidligere var utenkelige. Individuer utvikler således nye måter å forholde seg til en verden i endring. Gamle sannheter endres og det som tidligere var utenkbart blir vanlig (Bentley 1987:43). I møtet mellom to samfunn som er strukturelt veldig forskjellige vil verdensbildet i begge gruppene utfordres. I dette skjæringspunktet kan nye sosiale former oppstå i ett eller begge samfunnene, og det kan åpne for indre motsetninger slik at nye maktstrukturer lettere kan få feste (Giddens 1981:83, Olsen 1997:167). Det er særlig i perioder hvor to (eller flere) samfunn intensiverer kontakten at det settes spørsmålstegn ved ting som kan ha vært tatt for gitt tidligere. Spesielt i urolige tider med store omveltninger kan disse gjenstandene eller skikkene åpnes for ny koding. Parallelt til Bourdieus eksempel om den symbolske kapitalen i det kabylske samfunnet kan verdiaksen for den symbolske kapitalen åpnes for endring. Spilletets regler vil utfordres.

Bourdieu kaller dette for *hystereseeffekten*. Denne oppstår når det blir ubalanse mellom strukturene i habitus og den symbolske økonomien (Bourdieu 1977:78-83). Når visse handlinger som tidligere har gitt uttelling i form av akkumulasjon av symbolsk kapital ikke gjør dette lenger, vil hele spillet utfordres. De gamle verdiskalaene blir ugyldige, eller sterkt forrykket. For å kompensere for den devaluerte verdien av symbolene, kan aktørene finne nye symboler å bruke, eller velge å øke volum av det samme. Dette kan også komme av at nye generasjoner gir nye verdier til symbolene, eller ikke forstår de gamles verdiskala (Bourdieu 1977:79). Slike hystereseeffekter vil kunne være arkeologisk observerbare. De økte rituelle investeringene i det norrøne samfunnet i slutten av eldre jernalder kan for eksempel forstås på denne måten (Bergstøl 2005a).

Som vi har sett vil sosiale endringer skje gjennom enkeltindividers handlinger, og nye eller endrede strukturer vil habitueres hos aktørene i begge samfunnene som intensiverer kontakt. De etniske prosesser som settes i sving vil virke i begge samfunnene, men de kan gi ulike utslag (Barth 1969, Jenkins 1997). Fangst- og jordbrukssamfunn er svært ulike, og en økt kontakt kan gi ulike etniske prosesser i de to samfunnene. Det har vært en tendens til å se det ”norske” samfunnet som kulturelt overlegent det samiske. Fangstsamfunn blir gjerne sett som statiske og jordbrukende samfunn som dynamiske og innovative (Schanche og Olsen 1983). Man har derfor antatt at materielle kulturtrekk går fra jordbrukerne til fangstfolkene. I liten grad motsatt. Dette er rester av den diffusjonistiske tenkningen som arkeologifaget ellers tok et teoretisk oppgjør med gjennom 60- og 70-årene. Denne tenkningen har medført at det er gjort få forsøk på å undersøke hvilke nye trekk som kan antas å komme inn i det ”norske”

samfunnet i jernalderen (Price 2000). Praksisteorien vil kunne bidra til å nyansere dette bildet og til å kunne studere hvilke effekter som utløses ved intensivert kontakt mellom jordbrukere og fangstfolk.

Om en gruppe flytter til et annet område vil de samme fysiske omgivelsene ble forsøkt gjenskapt. Habitus, altså de innkodede strukturene, vil tvinge menneskene til for eksempel å følge den rådende byggeskikken og måten å organisere dagliglivet på boplassen. Strukturene som er innlært hos individene vil frembringe visse handlingsmønstre i befolkningen. Dersom det nye miljøet er markert forskjellig fra det man forlot vil imidlertid habitus utfordres og gjøres åpnere for raskere endringer. Tidligere erfaringer blir prøvet mot et miljø som gir en annen respons enn den man er vant med og nye koder kan starte. Dersom en slik flytting også medfører intensivert kontakt med grupper som har svært annerledes identitet kan det bli åpnet for store endringer i den sosiale strukturen. Det er slike situasjoner Anthony Giddens kaller ”time-space edges” (Giddens 1981:83). Med dette mener han at alle samfunn har bestemte oppfatninger av rom og tid som strukturerer tilværelsen. Langs disse ”eggene”, dvs i møtepunktet mellom de to samfunnene, utfordres verdensbildet og nye sosiale former har større sjanse for å oppstå (Olsen 1997:167). Dette gjelder ikke minst i et fangstbasert samfunn som trekkes inn i den økonomiske sfæren til et mer hierarkisk ”storsamfunn”. Den symbolske kapitalen som dekker over den økonomiske vil kunne utfordres kraftig. Flere aktører vil kunne få mulighet til å skaffe seg økonomisk kapital, og spillereglene for akkumulasjon av symbolsk kapital kan falle helt sammen.

Innenfor dette perspektivet ser vi ulike former for endringer. Den ene er endring som normalsituasjon, dvs at alle individer er i konstant dialog med omgivelsene ved at strukturene hele tiden prøves mot ens habitus, som dermed vil være i konstant endring. Ingen kultur er derfor statisk. Det er konstant bevegelse i verdensbildet, som igjen vil reflekteres i handlinger. En annen form for endring kan inntreffe når verdigrunnlaget for den symbolske kapitalen utfordres gjennom tettere tilknytning til et annet system. I slike situasjoner oppstår det rom for raskere og mer dyptgripende endringer av sosiale strukturer. På samme måte kan endringer skje ved at det oppstår dyptgripende forandringer i et system som gruppen allerede har tett kontakt med.

2.2.2. Kulturlån, hybridisering og kreolisering

Begrepet *kulturlån*, som betegner opptaket av en skikk fra en kultur til en annen, har tradisjonelt vært mye anvendt i arkeologien. Begrepet er uløselig knyttet sammen med kulturkretslæren, da det forutsetter at et spesifikt kulturelt trekk ”hører til” i en kultur og opptas i en annen som et nytt og fremmed element. Implisitt i tanken om kulturlån ligger en forestilling om at kulturer er ”isolert fra hverandre i klart avtegnete kulturkretser og med definerte kulturelementer” (Solli 2002:183).

Brit Solli diskuterer dette i forbindelse med seidens opprinnelse og sammenhengen mellom samisk sjamanisme og norrøn seid (Solli 2002). Hun mener at spørsmålet om kulturlån verken er interessant eller mulig å besvare. Spørsmålet er rett og slett feil stilt. Ett enkelt element i en kultur kan ikke isoleres og overleveres til en annen med det samme meningsinnholdet. De bakenforliggende strukturene i enhver kultur i konstant endring. En skikk tas kun opp av sosiale aktører som finner det fornuftig, formålstjenelig eller morsomt for den saks skyld. Det ”mottagende” samfunnet vil ikke ta opp noe som ikke kan finne sin egen plass. Meningen i det nye kulturelle elementet vil oppstå på ny i aktørene som tar det i bruk. Det er altså tale om prosesser, ikke statiske elementer som flyttes (Solli 2002:183).

Et mer relevant begrep for slike kulturelle overtakelser kan være ”hybridisering”. En hybrid i biologisk forstand er en blanding av to raser eller arter som danner en ny type. I samfunnsvitenskapene betegner begrepet måten et samfunn tar opp og omformer en spesifikk skikk, en gjenstand eller til og med et språk. Særlig nær kulturelle grenser vil slike prosesser kunne oppstå. Fokuset ligger her på samfunnet som tar opp skikken, og måten det skjer på (Young 1995, van Dommelen 2006). I begrepet ligger også et element av ”blanding”.

I enkelte kulturmøter kan visse kulturelle trekk løsrives fra sine tidligere sammenhenger og smeltes sammen med andre kulturelle trekk, og det kan dannes nye helheter. De trekkene som omdannes kan for eksempel være religion, språk, ritualer, symboler, funksjonelle gjenstander eller ”skikk og bruk” (Hovland 1997, Eriksen 1994). En slik sammenblanding og nyskaping kalles *kreolisering*. Man kan for eksempel også tenke seg at både den samiske og norrøne sjamanismen/seiden er utviklet som et kreolisert element mellom norrøn og samisk kultur. I religionsvitenskapene blir gjerne dette benevnt synkretisme.

Begrepet kreolisering har utgangspunkt i sammenblandede kulturelementer hos "underklassen" i koloniene i sydstatene i det nåværende USA. De kulturelle elementene kom fra afrikanske slaver, innfødte og den hvite europeiske befolkningen (Friedman 1991). Ved å definere en underklasse som blandet, fremstilte man seg selv, overklassen, som kulturelt ren og avgrenset. I realiteten var overklassenes språk, engelsk og fransk, heller ikke kulturelt "rene". Begrepet "rene kulturer" hører, som ovenfor diskutert, hjemme i kulturkretslæren og har ingen plass i moderne kultur- og samfunnsforskning (Ipsen 1991). Kulturer er ikke rene stivnede former, men kontinuerlige prosesser, og som sådan en konstant strøm av endring. Innenfor en slik kulturforståelse er kreolisering en kulturell prosess som kan oppstå langs alle etniske grenser.

Forskjellen mellom kreolisering og hybridisering ligger altså i at skikker og gjenstander som integreres i et samfunn kan anta nye hybride former. Kreolisering betegner måten et samfunn dannes og endres i skjæringspunktet mellom to samfunn. Perspektivene fra studier innenfor koloniserte samfunn, såkalt "post-colonial theory", kan være relevante for studier av sørsamisk kultur. Samfunnene blir gjerne studert nedenfra, fra de koloniserte, folkene uten historie. Et annet fellestrekk ved slike studier er forutsetningen om at hybride kulturer er vanlige, og at det mellom ytterpunktene, kolonistene og de koloniserte, kan oppstå en rekke mindre grupperinger (van Dommelen 2006:108). I slike situasjoner vil den materielle kulturen være i stadig endring.

2.2.3. Oppsummering

Den teoretiske plattformen for avhandlingen har som utgangspunkt at etnisitet er en samlebetegnelse for prosesser som er med på å bygge og reproducere identiteter. Siden fokuset ligger på de identitetsskapende *prosessene* vil ikke hovedmålet i avhandlingen være å identifisere ulike etniske grupper i den materielle kulturen. Det vil være riktigere å studere hvilke mønstre og endringer som er fremkommet i det arkeologiske materialet gjennom jernalderen, og forsøke å relatere disse til et system hvor flere ulike identiteter opererer. Det blir antatt at de observerbare endringene eller bruddene i den materielle kulturen er viktige. Perioder med markante brudd vil derfor bli spesielt vektlagt i diskusjonene av materialet.

Forskningen rundt etnisitet i skandinavisk arkeologi har i for stor grad dreid seg om å føre belegg for at en spesifikk gjenstand hører til germansk eller samisk kultur. Den ovenfor refererte debatten om kulturdualismen er et slikt eksempel. Denne debatten har vært

---

hemmende for forståelsen av det mangfoldet av identiteter som har eksistert i jernalderen i Sør-Norge (Bergsvik 2001). Enkeltgjenstander og skikker kan tas opp, innarbeides i, og utelates fra en gruppe på ulikt vis, og kan derfor ikke brukes som belegg for å si at dette er samer, eller dette er germanere. Det er de bakenforliggende strukturene, habitus, som avgjør hvorvidt en skikk eller en gjenstand blir tillagt verdi. Denne forståelsen av materiell kultur og identitet vil ligge til grunn når oppmerksomheten nå skal vendes mot det arkeologiske materialet.

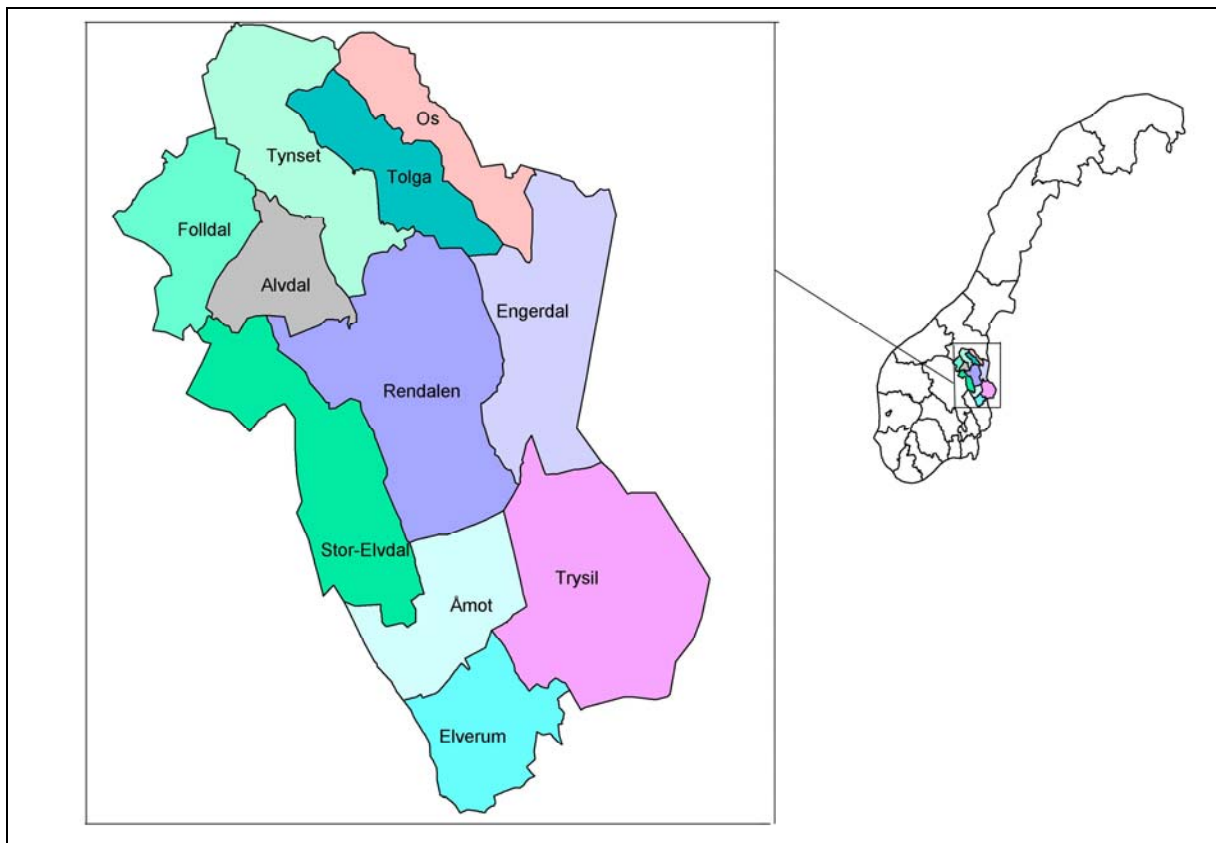
Kapittel 3.

3.1. *Det arkeologiske materialet*

I 1996 var jeg ansatt på Kulturhistorisk museum (den gang Oldsaksamlingen) med utgravninger innenfor det området hvor Rødsmoen militærleir senere skulle etableres (Bergstøl 1997). Senere har Forsvaret også etablert et militært skytefelt, også det i Åmot kommune. Utgravningsresultatene fra skytefeltet (Gråfjellprosjektet) er når dette skrives ennå ikke publisert, men registreringene av de mer enn 1700 kulturminnene innenfor det 259 km² store området er tilgjengelige (Risbøl 2000, 2001, 2002a, 2002b). Deler av materialet er beskrevet i Gråfjellprosjektets årsrapporter (Stene 2004, 2005 og 2006). I tillegg har staben i prosjektet velvillig latt meg få tilgang til deler av materialet. Dette området er blitt så godt registrert og undersøkt at det kan brukes som referanseområde for de andre kommunene i det nordøstre Hedmark. Gjennom disse store prosjektene har det fremkommet svært mye nytt materiale som gir nye perspektiver for forståelsen av det kulturhistoriske forløp i regionen. Utgravningene fra Rødsmoen og registreringene fra Gråfjell vil bli presentert under Åmot kommune i det følgende.

Undersøkelsene fra Åmot dekker skogsområdene, fra elvedalen og opp til ca 800 meters høyde. Denne kommunen er derfor ikke representativ for høyfjellsområdene. Den kommunen med større fjellområder som er best registrert er Rendalen. Jeg har derfor valgt å gjøre supplerende utgravninger i tilknytning til allerede kjente gravfelt i kommunen, i tillegg til at jeg har fått tilgang til de omfattende dataene fra registreringen av fangstanlegg for villrein og elg som er utført av Per Olav Mathiesen på oppdrag fra Norsk institutt for Naturforskning (NINA) (Mathiesen 2002, 2004 og 2005b). Rendalen blir på den måten et referanseområde for de nordlige fjellkommunene på samme måte som Åmot er det for skogskommunene.

Før materialet vil bli diskutert kommunevis og kronologisk, vil metodene for innsamling og behandling av grunnlagsmaterialet bli beskrevet.

Figur 3 Kommunene i det som her blir kalt Østerdalsområdet

3.1.1. Metode

Målet med avhandlingen er å studere bosettingsutviklingen i Østerdalsregionen med et særlig fokus på etniske prosesser. En oversikt over distribusjonen av funn og fornminner er en forutsetning for å kunne gjøre en slik analyse. Metoden kan karakteriseres som kvalitativ. Det gjøres ingen forsøk på å kvantifisere materialet. Den nedenfor skisserte metoden gir oversikt over funnspredningen gjennom tid ved bruk av typologiske og kronologiske studier. GIS-verktøyet gjør det mulig å se forskjeller i romlig spredning gjennom de ulike periodene. Kombinasjoner av disse vil gjøre at man kan studere bosettingsutviklingen i regionen over tid.

3.1.2. Innsamling av grunnlagsdata

En del av materialet er som nevnt fremkommet ved egne undersøkelser, men den aller største delen er hentet fra eksisterende registre. Gjenstandsmaterialet er hentet fra Oldsaksamlingens tilvektskatalog, som er web-basert (<http://www.dokpro.uio.no/arkeologi/oslo/hovedkat.html> 05.05.2007). For å sikre at alle funn er kommet med er denne sammenholdt med

Oldsaksamlingens interne oversikt over jernalder og middelalder som ligger i en egen database. Denne ble vedlikeholdt av magasinforvalter ved Oldsaksamlingen, og er en Exceltabell. Den nettbaserte hovedkatalogen var ikke helt stabil da datagjennomgangen ble gjort. For å sikre at jeg har fått med alt ble utvelgelsen av gjenstandene derfor gjort i Oldsaksamlingens interne base. Hvert enkelt C-nummer ble så slått opp i hovedkatalogen, og all informasjon derfra ble overført til min egen katalog. For å gjøre materialet mest mulig oversiktelig var det mest hensiktsmessig å lage en database i Access. Dette programmet håndterer store mengder tekst, og kan samtidig brukes til å korrelere data mot de digitaliserte fornminnene via Arc-View.

Fornminneregisteret eies av Riksantikvaren og vedlikeholdes av Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU). Her har alt materialet velvillig blitt stilt til disposisjon for avhandlingen. De registrerte kulturminnene og funnstedene i Fornminneregisteret har et ID-nummer. Dette nummeret er ikke overført til Kulturhistorisk museums tilvekstkatalog. I enkelte tilfeller er C-nummeret til gjenstandene nevnt i beskrivelsen i Fornminneregisteret. Etter at hele materialgjennomgangen var gjort har NIKUs fornminneregister blitt erstattet av Riksantikvarens database *Askeladden*. Dette systemet har en helt egen nummerering, og alle nye registreringer som blir gjort i hele landet føres inn her. Dette har medført at de registrerte kulturminnene innenfor studieområdet som til nå er digitalisert bare blir plottet på kartene, uten noen ID. I tillegg kommer at Hedmark ligger langt tilbake i digitaliseringen av de automatisk fredete kulturminnene. Noen kommuner, som Åmot, er meget godt dekket, mens andre, som for eksempel Os, er svært dårlig registrert. Datamaterialet fra Åmot og Rendalen blir derfor svært viktig for å kunne trekke sammenligninger mellom de ulike områdene.

Svært mange av de tidligst innkomne funnene er ikke kartfestet. Der hvor det fins funnopplysninger vil de bli forsøkt plottet inn der hvor funnet er gjort. Svært mange funn har bare betegnelser som: "Funnet på gården Alme i Åmot sogn og prestegjeld". Disse er plassert på tunet. Dette gir et minst mulig avvik fra funnstedet, og siden hovedmålet her er å vise Østerdalenes bosetningsutvikling er ikke en feilplassering på noen hundre meter av særlig betydning. I de tilfellene hvor et funn bare har beskrivelsen: "Funnet i Åmot Herred", er ikke gjenstanden kartfestet. I tillegg til registreringene og funnene er det gjort en rekke utgravninger i området. Disse vil bli presentert i gjennomgangen av de enkelte kommunene.

Det programverktøyet som er brukt i kartfestingen er Arc-View 3.2. Det digitale kartmaterialet er innkjøpt fra Statens Kartverk i serien N50. Dette er i utgangspunktet kart i 1:50000. For å vise funnspredningen fra hele dette store området er dette formatet godt egnet. På grunn av den store forskjellen i størrelse på de 11 kommunene vil kartene som presenteres ha ulik skala.

For å studere bosetningsutviklingen og særlig etniske prosesser er det et mål å se utviklingen i funnspredning, terrengbruk og bosetting over tid, fra jernalderens begynnelse til middelalderen. Gjenstandsmaterialet er imidlertid for stort til at det var mulig å hente ut alt for visuelle studier. Allerede før funngjennomgangen hadde jeg en forhåndsoppfatning av at det var relativt få funn fra eldre jernalder (jfr. Brøgger 1942, Bergstøl 1997, Narmo 2000). Alle funnene fra denne perioden ble derfor hentet frem fra magasinene for å studeres og vurdere de typologiske dateringene på nytt. Også når det gjelder fornminnene som ligger ute i terrenget er materialet selvsagt for stort til at jeg har nådd over det hele. De mest interessante områdene ble valgt ut for befaringer. I tillegg ble alt materiale fra de aktuelle kommunene gjennomgått i Kulturhistorisk museums topografiske arkiv (Top. Ark.).

Med dette metodiske og teoretiske apparatet er det så på tide å vende seg til det arkeologiske materialet. Funnene vil bli presentert kommune for kommune. I arbeidet med tolkningene av de kulturhistoriske forholdene vil hele regionen bli behandlet samlet, for å få frem større mønstre.

3.1.3. Utvalg og presentasjon

Funngjennomgangen starter i Elverum og følger vassdragene Glomma og Rena nordover til trøndelagsgrensen, for så å følge Femund-/Trysilvassdraget nedover til Trysil igjen.

Avgrensningen er gjort av praktiske hensyn. Utvalget av kommuner ble i utgangspunktet gjort ut fra en forhåndsantakelse om at materialet i denne regionen har en annen karakter enn i jordbruksbygdene på Hedmarken. Avgrensningen mot nord og øst er et resultat av at Kulturhistorisk museums forvaltningsdistrikt når til fylkes- og landegrensen. Funnene fra for eksempel Røros i nord og Idre, Särna, Transtrand og Lima socken i øst oppviser et tilsvarende bilde (Serning 1966, Fjellheim 1999, Gollwitzer 2001, Hyenstrand 1987).

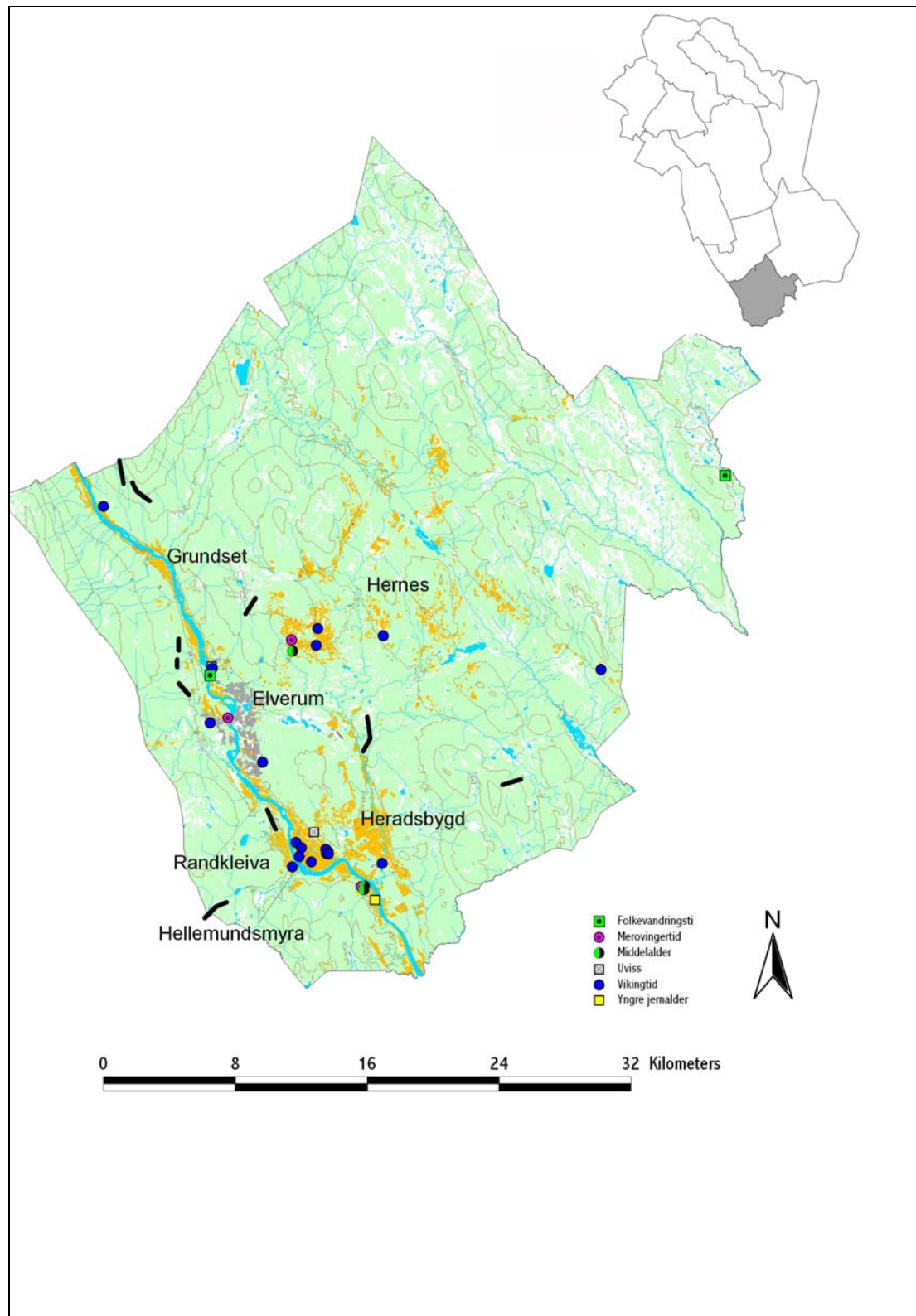
Materialet blir presentert kommunevis. Den enkelte kommune vil bli presentert med kart. Det er laget kart over utbredelser av enkelte kulturminner basert på registreringene som er tilgjengelige fra Askeladden og Fornminneregisteret. En stor del av kulturminnene som er beskrevet i Fornminneregisteret er ikke digitalisert i Askeladden. Det vil bli redegjort for hvor tidligere upubliserte opplysninger er hentet fra.

Ved innledningen til hver kommune vil det bli presentert et kart hvor funnene er inntegnet. Disse kartene inneholder ikke referanse til C-nummer. I katalogen følger det samme kartet med hver kommune, men her med C-nummer.

3.1.4. Radiologiske dateringer

Radiologiske dateringer blir i teksten presentert i kalenderår (f.Kr./e.Kr.), kalibrert med ett sigma. Dette gir en sikkerhetsmargin på 68%, dvs at to av tre dateringer ligger innenfor det oppgitte intervallet. Der hvor det er brukt to sigma er dette oppgitt. I disse tilfellene er sikkerhetsmarginen økt til 95%, men gir samtidig større dateringsintervall. Kalibreringene er gjort i programmet OxCal 3.2.

3.2. Elverum kommune

Figur 4. Elverum kommune. Fangstanlegg er markert med sort strek.

Den sydligste kommunen i studieområdet, Elverum, er 1 229 km² i utstrekning. Geografisk og landskapsmessig hører kommunen kanskje like mye til Solør/Odalen, men den arkeologiske funnspredningen viser at vi har de samme mønstrene som i området lenger nord. Elverum har ingen høye fjell, men store, vide åser med variert vegetasjon. Det er næringsfattige områder med furumoer og reinlav, samt partier med rikere blandingsskog. Løsmasser som Glomma har ført med seg har dannet næringsrik jord i de flate partiene langs elva. Elverum er kommunesenter og det største tettstedet. Elverum grenser til Våler i sør, Løten i vest og Trysil i øst.

I Fornminneregisteret er det registrert 1124 automatisk fredete kulturminner i kommunen. Den største gruppen er kulturminner knyttet til jernproduksjon, som kullgroper og jernfremstillingsanlegg. Fangstgroper fins også i et meget stort antall. Det er registrert 28 gravhauger og 37 gravrøyser. I tillegg er det en haug og åtte røyser til som trolig er graver. Funnopplysningene for de tidligst innkomne funnene er som regel bare henført til hvilken gård de er funnet på. Flere av oldsakene som blir gjennomgått nedenfor er trolig fra noen av disse registrerte gravene, men på grunn av manglende samkjøring mellom registrene har det bare vært mulig å sette noen få av disse sammen. I tillegg er det trolig et stort antall hauger og røyser som er fjernet gjennom årene, spesielt i forbindelse med jordbruksdrift.

3.2.1. Det arkeologiske materialet fra Elverum

3.2.2. Eldre jernalder

De kjente funnene fra Elverum kommune er beskrevet i appendikset. Prøvemateriale fra utgravninger er utelatt. Fra eldre jernalder har vi tre funn i Kulturhistorisk museums magasiner. Disse dateres til slutten av folkevandringstiden, og kan like gjerne høre til i merovingertid. Det gjelder C23073 og C25314, som begge er løsfunnede pilespisser av Ryghs type 540 (R 540). Bergljot Solberg viser at disse kan tilhøre hele 500-tallet (Solberg 1984:143-144). Farbregd (1972:16) mener disse pilene ikke overlever folkevandringstiden. Det må da legges til at han definerer folkevandringstid helt til 600 e.Kr. Øksa (C32255) fra Grindalen plasseres her i merovingertid, selv om den tidligere var bestemt til eldre jernalder (Østmo 2000:33). Den nærmeste parallellen er Griegs figur 29 (Grieg 1923:15). Skaftullet er sirkulært, og det er mest naturlig å se den som en våpenøks. Petersen (1951:246) mener at det er svært vanskelig å skille eldre og yngre jernalders øksetyper. Siden øksa er funnet i en myr

uten andre daterbare gjenstander er det derfor umulig å plassere den sikkert, men Griegs datering til merovingertid anses å være mest sannsynlig.

I tillegg til funnene som oppbevares hos Kulturhistorisk museum er det en spydspiss på Glomdalsmuseet (GM 2541) som kan være fra eldre jernalder. Vi har altså fem funn fra kommunen som kan være fra denne perioden. Alle viser seg å ligge helt i slutten av folkevandringstiden, nær overgangen til merovingertid, og kanskje til og med inn i denne perioden. Området var allikevel ikke folketomt tidligere. I 1983 undersøkte Egil Mikkelsen tre fangstgroper på Kvernmyra på gården Grundset, litt nord for Elverum (Mikkelsen 1986). Disse ble datert til yngre romertid og folkevandringstid (se figur 7). Kristin Ristvedt undersøkte flere kullgroper, hvor flere var anlagt oppi tidligere fangstgroper. En av dem ble datert til folkevandringstid, mens kullgropene var fra vikingtid og middelalder (Ristvedt 2000). Selv om vi mangler graver og arkeologiske løsfunn fra tiden før 500-tallet, så ser vi altså at det har vært mennesker tilstede. Pollenanalyser utført av Helge Høeg i Hellemundsmyra ca en mil sør for Elverum, viser sporadiske innslag av kornpollen og beiteindikatorer i bronsealder og eldre jernalder (Høeg 1996:118-123). Vi har altså svært få spor etter disse menneskene, og vi vet derfor ikke om det har vært faste eller mobile bosettinger i denne perioden.

Ingunn Holm, som gjennom flere sesonger har drevet feltarbeid på et stort felt med rydningsrøyser i Grundsetmarka, har datert dyrkingslag fra to slike røyser til folkevandringstid og en fra merovingertid (Holm 2004:122). Dette området ligger svært marginalt i forhold til dagens gårder, og det er verd å merke seg at det er nettopp her man får så tidlige dateringer.

Både Einar Østmo og Anders Hagen diskuterer hvorvidt gårdsnavnene kan tyde på bosetting tilbake til eldre jernalder (Hagen 1958, Østmo 2000). Gårdene Løken, Houm og Hovin kan, sammen med Elverum (AlfarheimR), være fra eldre jernalder. Så lenge vi ikke har noen arkeologiske funn til å støtte slike gamle gårdsnavndateringer, har vi egentlig ingen sikre belegg for å si at det er etablert faste gårder før i yngre jernalder (Sørensen 1979).

3.2.3. Yngre jernalder

Fra merovingertiden er det heller ikke mange gjenstandsfunn. Vi har de ovenfor nevnte som er fra 500-tallet, og dermed like gjerne kan tilhøre denne perioden. Fra Møystad fins et gravfunn med øks, kniv, pilespiss, spydspiss og et tveegget sverd (C2235-2239). En spesiell våpenøks er funnet på gården Grindalens utmark (C32255). Øksa er den svært smal, og har etter all sannsynlighet hatt større skjegg. Denne typen økser skiller seg fra de langt mer robuste redskapsøkserne. Den har lav vekt og rundt skaftthull, noe som gjør den lite egnet til trearbeide. Øksa ble funnet stående med eggen ned i en grøftet myr.

Det er utført en del utgravninger i Elverum gjennom årene. Fangsgropene viser seg å gi datering til eldre jernalder, mens kullgropene dateres til sen vikingtid og middelalder (Mikkelsen 1986). Det er altså lite annet enn ett enkelt gravfunn og noen løsfunn fra merovingertiden. Når man ser på vikingtiden blir derimot bildet svært annerledes. Vi finner graver og gjenstander spredt i hele kommunen. Det vises til oversikten bakerst.

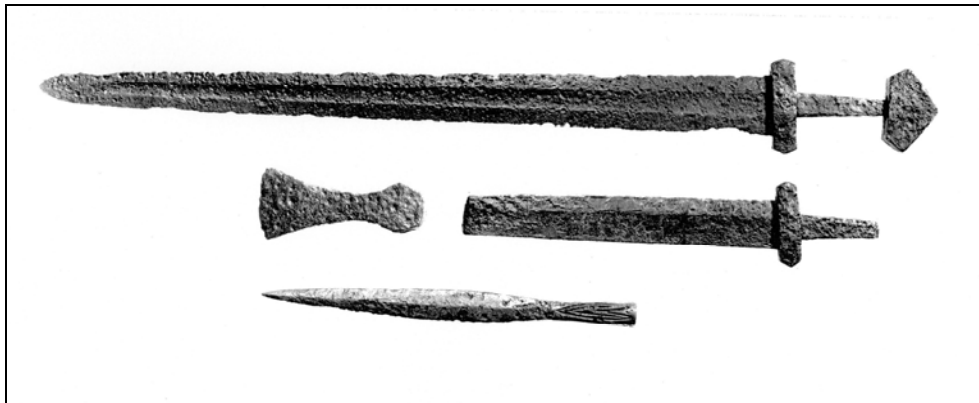
Figur 5. C9110-20. Vikingtids gravfunn fra Strand Nordre. Foto: Kulturhistorisk museum

3.2.4. Vikingtiden

På Rogstad i Hernes er det gjort et gravfunn fra begynnelsen av 800-tallet (C3205a-d). Funnet inneholder spyd, to sverd og ei øks (Sørensen 1979, Østmo 2000:50-51). En annen mannsgrav ble utgrav i 1909 på Vestre Finstad (GM 4536-40). Gjenstandene, to økser, et sverd, en skjoldbule og en spydodd, dateres til midten av 800-tallet (Østmo 2000:51). Fra siste del av 800-tallet er det et stort gravfunn fra Nordre Strand (C9110-9120). Funnet inneholder blant annet ni pilespisser,

sverdhalt, to spydspisser, skjoldbule, øks og deler av et hestebissel.

Det er innkommet et gravfunn fra en haug som ble utgravd på 1860-tallet på Tuven, gnr. 54, med sverd, øks skjoldbule spyd og bissel (C3839-3843). Spydspissen og sverdet skriver seg etter all sannsynlighet fra slutten av 900-tallet.

Figur 6. C32501. Gravfunn fra Rogstad. Foto: Kulturhistorisk museum

Den førkristne gravskikken holder seg helt ut på 1000-tallet i Elverum. Fra Nordre Houm kommer blant annet to gravfunn med rikt utstyr (C24767 og C24772). Likene ble ikke brent, noe som tyder på kristen påvirkning i gravskikken. Sammen med gravgavene ble det funnet deler av skjelettet av hest og okse. Blant funnene er blant annet en spydspiss av type M, en øks, skjoldbule, tre pilespisser, bissel og en ringspenne (Østmo 2000:47).

3.2.5. Graver

Det største antallet graver ligger på innmark, nær dagens gårder. Kartet viser tre konsentrasjoner. En til Heradsbygda, en annen til området nær dagens kommunesentrum, og den tredje til Hernes. Dette er alle hauger, med jord, sand og stein i haugfyllet. Det fins også noen gravrøyser i kommunen. I Grundsetmarka ligger et tidligere omtalt stort felt med rydningsrøyser (Holm 2004). På de høyeste punktene i dette feltet ligger to-tre røyser som sannsynligvis er gravrøyser. Ved Randkleiva, inntil militærveien over til Rokosjøen og Løten, ligger flere store og små røyser. Fire av de største ligger i en samling nær veien, mens syv andre ligger spredt langs veien over en strekning på 3-400 meter. Dette er trolig graver (Skjølsvold 1969b:182-183, Stalsberg 1969).

3.2.6. Fangstgroper

Som kartet viser er det registrert flere rekker med fangstgroper i Elverum. I Askeladden er det kjent 271 fangstgroper i kommunen, men tallet er trolig langt høyere. Blant de tallrike kullgropene er det trolig mange fangstgroper også. Dette ble påvist i Grundsetmarka (Ristvedt 2000). I tillegg er det deler av kommunen som ikke er registrert. Dateringene av de utgravde gropene viser at de har vært i bruk i yngre romertid og folkevandringstid (Mikkelsen 1986, Ristvedt 2000). Utgravninger av kullgroper på samme sted viser at man startet en omfattende kullbrenning i nærheten i vikingtid. Fangstgropene ser ut til å ha gått ut av bruk flere hundre år før denne kullbrenningen startet.

Mikkelsens undersøkelser viste at fangstgropene etter all sannsynlighet har vært av typen med lokk og en mindre åpning, på samme måte som i Mugga i Femundsmarka og på Rødsmoen i Åmot (Vorren 1979, Bergstøl 1997:50).

3.2.7. Dyrkning

I Grundsetmarka er det som tidligere nevnt et stort felt med rydningsrøyser (Holm 2004). Dyrkingen her er belagt fra folkevandringstid til middelalder. Ved Randkleiva, området med gravrøysene langs "Militærveien" mellom Løten og Elverum, ble det i 2003 registrert et område med åkerterrasser. (Muntlig meddelelse av Hilde Amundsen). Et tilsvarende felt ble registrert ved Grundset i 2002 av fylkesarkeologene i Hedmark. En av terrassene ved Grundset hadde en kullgrop på dyrkingsflaten, som tydelig måtte være anlagt etter at åkeren var gått ut av bruk (muntlig meddelelse av Kjetil Skare). Det ble foretatt en utgraving av en slik terrasse, men denne rapporten er ennå ikke ferdig.

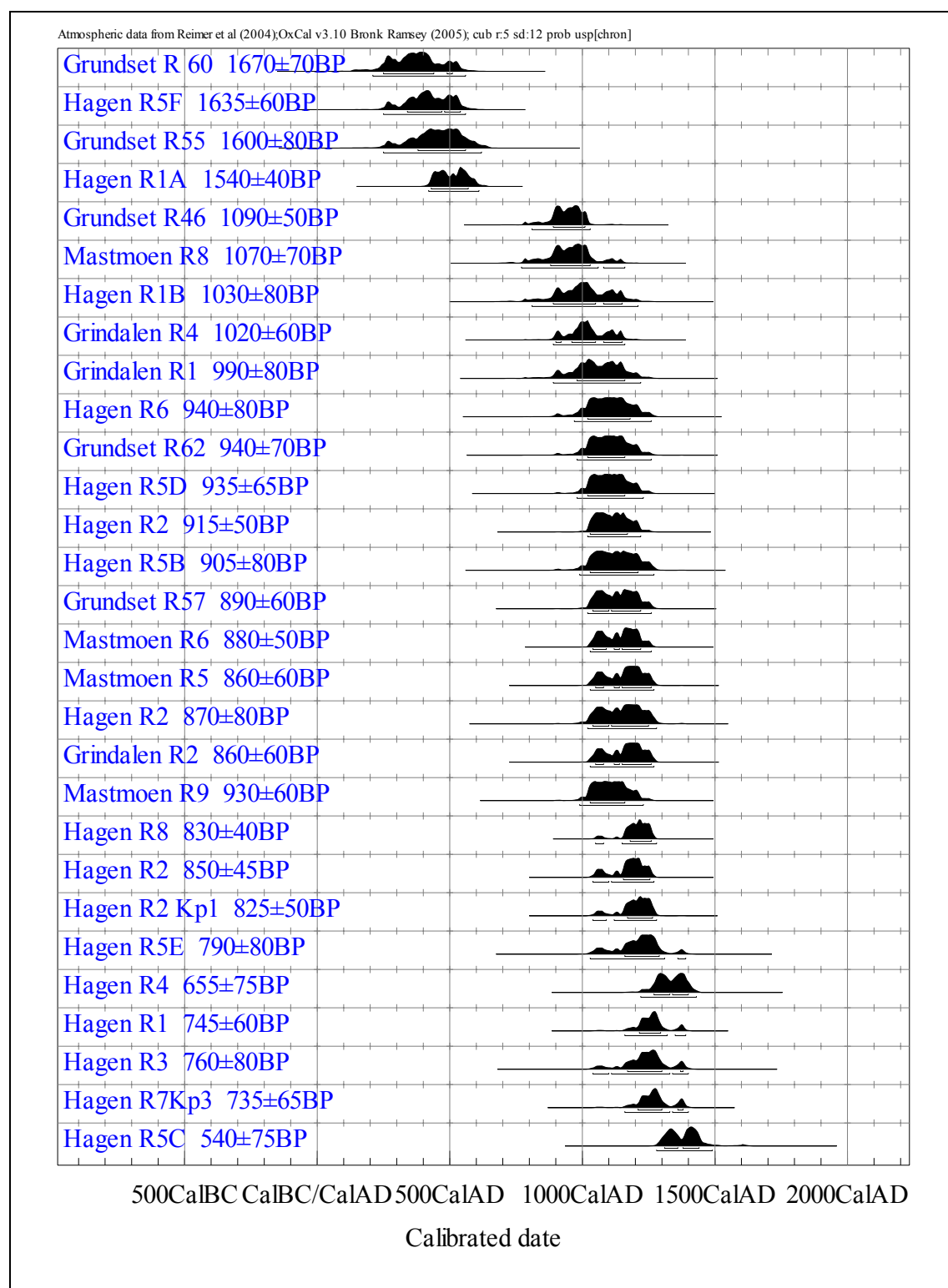
Slike terrasser ble først registrert på Rødsmoen i Åmot kommune, og deres funksjon har vært omdiskutert. Dateringene derfra spenner fra bronsealder til middelalder. Dette vil bli grundigere drøftet ved gjennomgangen av Åmot kommune. Helge Høeg har analysert pollen fra Hellemundsmyra, noen kilometer syd for området med terrassene. Her påviste han enkelte pollen av bygg i eldre bronsealder og eldre jernalder, samt bygg, hvete og rug i middelalderen (Høeg 1996:117-123).

3.2.8. Jernfremstilling

Det er en stor mengde jernfremstillingsanlegg og kullgroper i Elverum. Søk i Askeladden gir 720 treff på kullgroper. Det er gravd ut og datert over 20 kullgroper og alle ligger innenfor vikingtid og middelalder, med en topp i høymiddelalder. Det er ikke gravd ut noen av de 57 registrerte jernfremstillingsanleggene i Elverum, men man kan anta at de har samme brukstid som kullgropene. Gro Fossum sto for utgravning av flere kullgroper på Mastmoen i 1987 og 88 (Fossum 1988). Lokaliteten ligger på østsiden av Glomma, litt sør for Elverum sentrum. Resultatene stemmer svært bra overens med Egil Mikkelsens utgravninger på Grundset i 1984, og Kristin Ristvedts fra Hagen i 1999. Her ble dateringene ca 840-1180 e.Kr. (Mikkelsen 1984, Ristvedt 2000). Dateringene faller svært godt sammen med resultatene fra Rødsmoen og Gråfjell i Åmot kommune.

Figur 7. Daterte fangst- og kullgroper i Elverum. De fire øverste er fangstgroper. De øvrige er kullgroper.

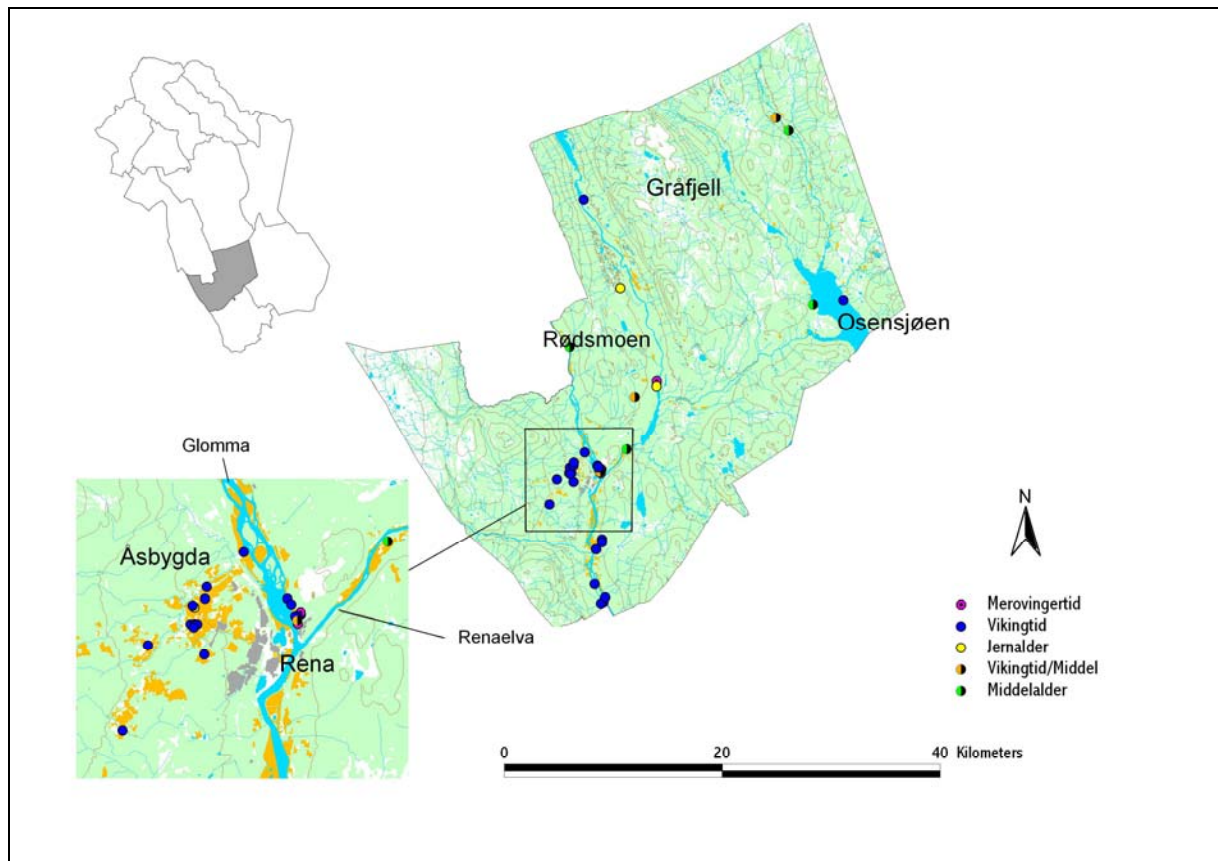
3.2.9. Oppsummering

Funnbildet i Elverum i jernalderen viser at det har vært fanget elg i fangstgroper gjennom romertid og folkevandringstid. Utgravninger fra nabokommunen Åmot har vist at denne fangsten også går tilbake til bronsealderen og kanskje enda lenger (se nedenfor). Dette er trolig også tilfelle i Elverum. På 500-tallet får vi de første sikre sporene av jordbruk. Det er da dyrket på røysfeltet i Grundsetmarka. Det er verd å merke seg at de første indikasjonene på dyrking er å finne ute i det som i dag er skogs- og utmarksområder.

Hele funnbildet endrer seg i yngre jernalder. Fangsten i gropene opphørte og det bygges gravhauger i de rikeste jordbruksbygdene. Ved overgangen mellom eldre og yngre jernalder ser det ut til at det etableres et bosettingsmønster som holder seg helt opp mot våre dager. Gravhaugene ligger der den beste jorda er. Det er også i denne overgangsfasen at de tidligste gravfunnene opptrer. Noen få på 500-tallet, litt flere i merovingertid, og så en stor mengde i vikingtiden.

Om man sammenligner funnbildet i Elverum med det som finnes i nabokommunene på Hedemarken i vest, ser vi både likheter og forskjeller. Fra romertid og folkevandringstid er det en rekke funn på de største gårdene i Mjøsbygdene, mens det kun er noen få funn her (Pilø 2002, og kapittel 4 her). I yngre jernalder viser funnspredningene begge steder at bosettingene var spredt over hele det området som i dag er jordbrukslandskap.

3.3. Åmot kommune

Figur 8. Åmot kommune

Nabokommunen nord for Elverum er Åmot. Med sine 1339 km² er også denne kommunen relativt liten i østerdalsk sammenheng. Landskapet og vegetasjonen skiller seg ikke så mye fra Elverum, men åsene er høyere. De høyeste områdene ligger godt over dagens tregrense. Kommunen har fått navnet etter stedet hvor de to store elvene Rena og Glomma møtes. Her ligger også Rena, kommunens sentrum. Elvene er svært fiskerike, og har vært viktige både for fisket og som kommunikasjonsleder også i forhistorisk tid. I den østlige delen av kommunen ligger Osensjøen. Det årlige fisket når siken vandrer opp i elvene for å gyte senhøstes er svært bra. Det er i dag en stor elgstamme i Åmot, hvor elgen beiter i åsene gjennom de bare årstidene og trekker ned i dalene om vinteren, hvor dyrene da kan stå tett i store flokker (Odden et al. 1995, Ness 1994).

Arkeologisk sett står Åmot kommune i en særstilling, siden det i de senere årene har vært flere store arkeologiske registrerings- og utgravningsprosjekter her. Resultatene fra disse undersøkelsene blir derfor viktige referanser for funnbildet i resten av studieområdet. I

forbindelse med opprettelsen av Rena Leir og Rødsmoen øvingsområde, ble det gjennomført et stort registrerings- og utgravningsprosjekt fra 1994 til 1997. Det er som nevnt innledningsvis min bakgrunn fra dette prosjektet som er den direkte foranledningen til denne avhandlingen (Bergstøl 1997). Etter Stortingets vedtak om opprettelsen av skytefeltet i Gråfjell har det pågått registreringer hvert år fra 1999 til 2004. Til sammen er nær 250 km² blitt svært grundig registrert gjennom de to prosjektene. Disse registreringene vil bli gjennomgått og diskutert, og det vil bli argumentert for at Åmot kan brukes som referanseområde for hele regionen. Gjennomgangen starter med de registrerte kulturminnene, og vil så ta for seg resultater fra utgravningene og det innkomne gjenstandsmaterialet.

3.3.1. Registreringer og utgravninger på Gråfjell og Rødsmoen

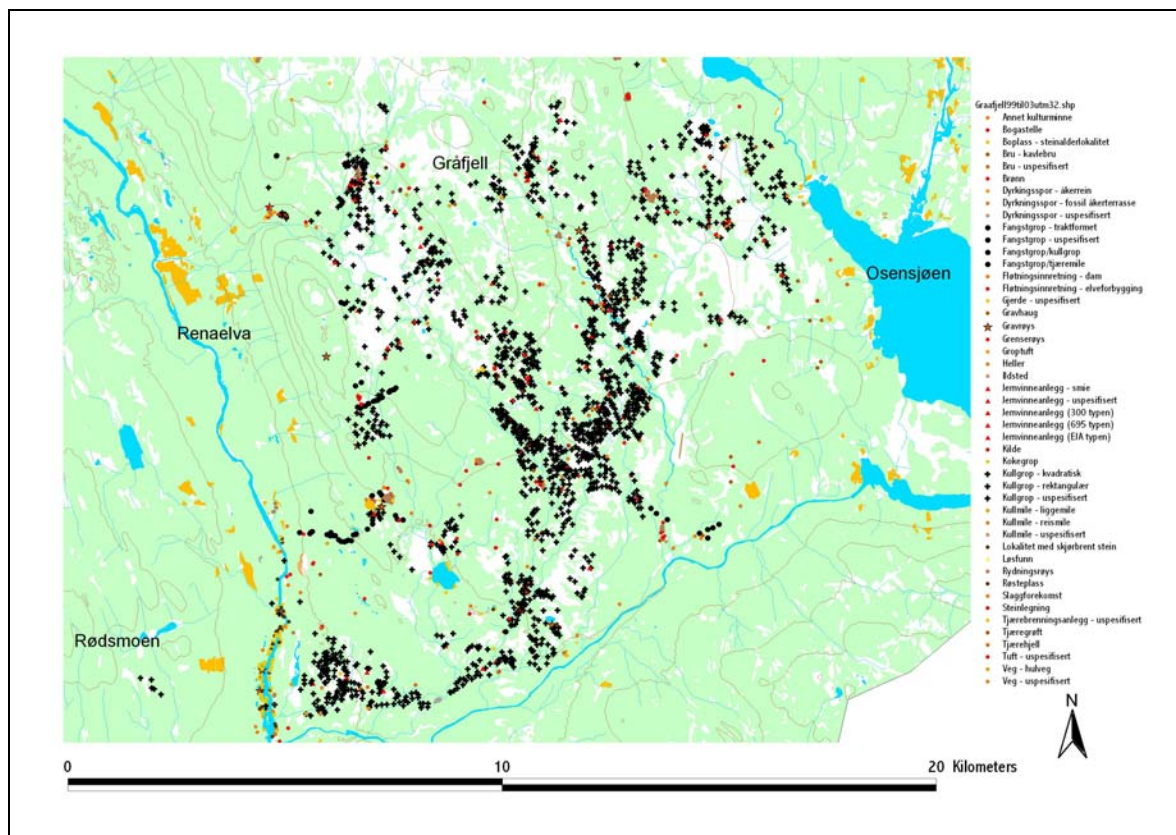
I Askeladden er det registrert ca 287 fangstgroper i Åmot når ikke registreringene fra Gråfjell er tatt med. Totalt er det registrert over 1400 kulturminner i Åmot utenom Gråfjell. På Gråfjell alene er det registrert 2191 automatisk fredete kulturminner, dvs objekter fra steinalderen til reformasjonen. Av disse er 1740 kullgroper, 140 steinalderlokaliteter, 109 jernvinneanlegg, 75 fangstgroper, 12 graver pluss en del andre anlegg, som tjæremiler, bogestiller, tufter, veifar, smier, kokegroper og andre (Risbøl 2002b). Nå skal det tilføyes her at en liten del av det regulerte området ligger i Elverum kommune. Det gjelder stillinger det skal skytes fra inn i feltet, og veier inn til disse. I den store sammenhengen utgjør fornminnene fra Elverum under 1 % av det samlede antall registreringer i Gråfjellprosjektet.

3.3.2. Jernfremstilling

Av de 109 jernfremstillingsanleggene er 108 av samme typene som ble undersøkt på Rødsmoen. Disse ble datert til vikingtid og middelalder (Narmo 1997). Det er imidlertid registrert ett anlegg i Gråfjell som har en helt annen karakter enn de andre. Det gjelder en stor gropsjaktovn med slaggutkast (fornminne ID: 1023006, Risbøl 2002b: 53). Denne typen er ikke tidligere funnet i Østerdalsområdet, men er tallrik i Vangsåsen på Hedemarken og andre steder på Østlandet (Bårdseng 1998:76-77, Larsen 1991). Anlegget er datert til 265-425 e.Kr., noe som sammenfaller med alderen på slike anlegg andre steder.

Fra Rødsmoen var det tidligste anlegget datert til overgangen mellom eldre og yngre jernalder (Narmo 1997:34). Også det var en gropsjaktovn, men av langt mer beskjedne dimensjoner enn den ovenfor nevnte. Den store majoriteten av jernfremstillingsanleggene er datert til

vikingtid og middelalder, med en markant topp fra 1000 til 1250 (Narmo 1997:71). Narmo mener det er et skifte på 900-tallet, fra småskalaproduksjon for eget behov til overskuddsproduksjon for et marked (Narmo 2000:134). De store anleggene fra sen vikingtid og middelalder er for det aller meste av typen sjaktovn med slaggavtapping. I gropsjaktovnene størkner slagget i bunnen av ovnen, mens i denne typen anlegg blir slagget tappet ut i et hull nederst i sjaktveggen (Narmo 1997). Undersøkelsene på Gråfjell har bekreftet det samme bildet, men bortsett fra det ene romertidsanlegget er det ikke funnet anlegg som er eldre enn vikingtid (Stene 2004, 2005, 2006).¹

Figur 9. Registrerte kulturminner i Gråfjell. Gjengitt med tillatelse fra Gråfjellprosjektet.

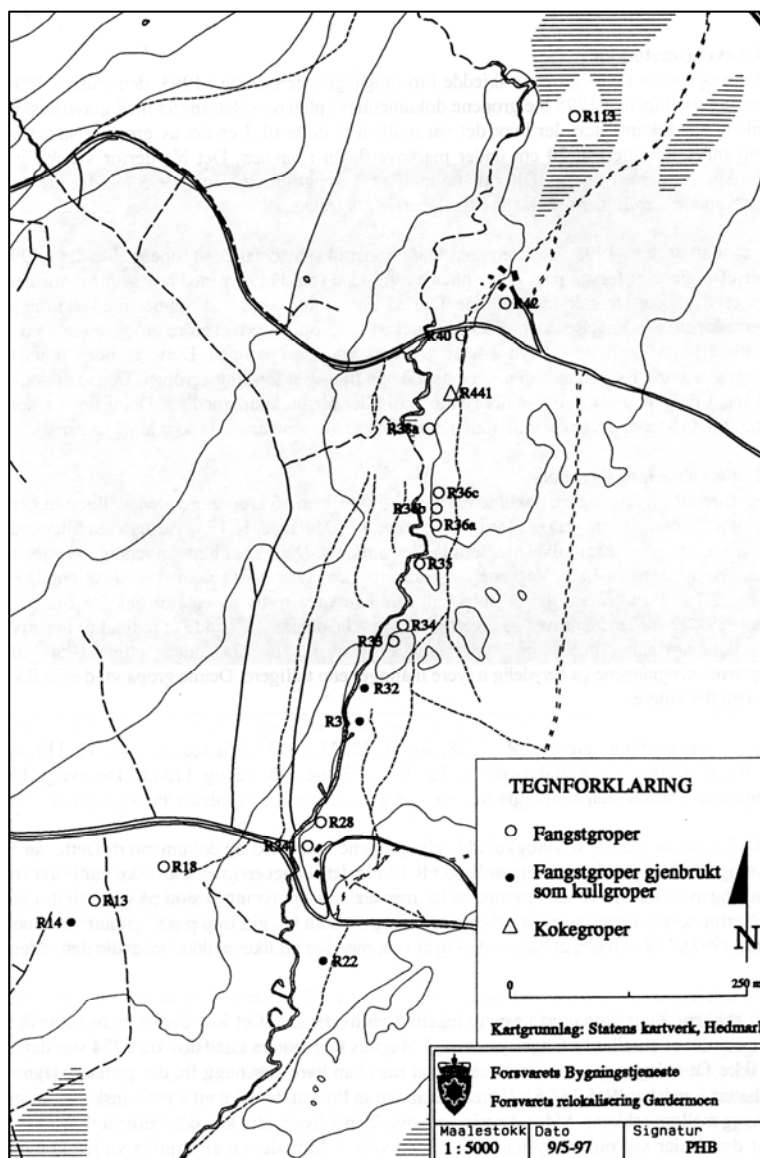
Som kartet på figur 9 viser er kullgroperne den største kategorien kulturminner i Åmot. Dette gjelder for svært mange av kommunene i undersøkelsesområdet. 1740 kullgroper er registrert innenfor Gråfjellområdet alene. Groperne ble brukt til å produsere trekull for jernutvinning, samt smiing. Kullgroperne fremviser samme dateringsspenn som jernfremstillingsanleggene. På Rødsmoen var for eksempel 31 av 36 daterte kullgroper fra perioden mellom 950 og 1300 e.Kr. (Narmo 2000:142).

¹ Undersøkelsene fra Gråfjell skal publiseres i nær fremtid av Bernt Rundberget

Det er selvsagt ikke bare på Rødsmoen og i Gråfjell at det fins jernfremstillingsanlegg. I forbindelse med utmarksregistreringer i 1994 og 95 ble det registrert 23 nye jernfremstillingsanlegg bare i Åmot kommune (Bårdseng 1996:13). I tillegg til disse er det 36 kjente anlegg i Fornminneregisteret. Det er altså kjent 175 anlegg totalt.

3.3.3. Fangst

På Rødsmoen ble det registrert to middels store og ett lite fangstanlegg i tillegg til en ulvestue. Ulvestua var imidlertid ikke mer enn et par hundre år gammel. Fangstanlegget ved Persmyra besto av 18 groper, hvorav fire var gjenbrukt som kullgroper i middelalderen (Bergstøl 1997:49-62).

Figur 10. Fangst- og kullgroper ved Persmyra på Rødsmoen. (Bergstøl 1997:51)

Som vi ser av figur 10 består systemet av ei rekke med 15 fangstgroper, og ei mindre rekke som står vinkelrett på denne, med tre groper. Det var utgravningen av disse tre (R 13, R14 og R18) som ga best resultater. Grunnvannet sto så høyt i gropene at det var bevart dekkmateriale i flere lag. Utgravningene dokumenterte at det ikke hadde vært noen trekonstruksjon eller kasse nedi gropa. Det hadde i stedet vært et lokk av halvkloyvinger, hvor

åpningen hadde vært dekket av småkvist med never oppå (Bergstøl 1997:49-62, Thorleifsen 1996a). Over dette igjen har det trolig vært dekket med mose, lav og lyng. Dette er den samme typen som Ørnulv Vorren har dokumentert ved Mugga i Femundsmarka og Egil Mikkelsen fant på Grundset i Elverum (Mikkelsen 1986:20, Vorren 1979). Ei tilsvarende fangstgroprekke som ble undersøkt ved Rødsetra på Gråfjell i 2001 har etter all sannsynlighet hatt den samme konstruksjonsmåten (Bøckman og Bergstøl 2001). Nedgravningen hadde vært stor og vid og kan ikke ha inneholdt ei kasse. Det er siden gravd undersøkt flere groper i det samme systemet, hvor konklusjonen har vært at det har vært ei kasse av tre nedi gropene, muligens med spiddstokker (T. Amundsen 2006:47). Denne kassekonstruksjonen ser ut til å ha tilhørt en sen fase, etter at kullbrenningen ikke ble drevet lenger.

Dateringene av fangstropene på Rødsmoen antyder bruk helt tilbake fra neolitikum. De eldste dateringene hefter det dessverre noe usikkerhet ved, da de daterer trekull som ble funnet i de nedraste massene i gropa. Fra R13 og 14 ble det datert never og dekkmateriale fra sikre kontekster. I R14 ga den eldste dateringen av never 1680-1515 f.Kr., med en ny fase fra 170 f.Kr.-10 e.Kr. En tredje fase, datert på kvist fra dekkmateriale ga 70-220 e.Kr. (Bergstøl 1997:58).

R-nr	Diameter nedgravn.	Dybde fra topp voll	Datering Kalibrert 2 sigma	Merknader
13	4,0 m	1,6 m	895-790 f.Kr (never)	Dekkmateriale, never og kvist
14	4,0 m	2,2 m	1170-1270 e.Kr* 70-220 e.Kr (kvist) 170 f.Kr-10 e.Kr (never) 1680-1515 e.Kr. (never)	*Overliggende kullgrop
18	Uklart	1,8 m	450-600 e.Kr (never)	Senere forstyrrelse i fangstgropa
22	3,5 m	1,9 m	265-440 e.Kr (bark)	Kullgrop over
31	6,0 m	2,4 m	1185-1290 e.Kr* 2200-2045 f.Kr (furu)	*Overliggende kullgrop
36c	5,0 m	2,2 m	25-230 e.Kr (furu)	
113a	Ca 5 m	2,3 m	2860-2505 f.Kr (furu)	

Som vi ser er det flere dateringer til eldre jernalder fra sikre kontekster. Kullgropene er datert til høymiddelalder. Man kan med stor sikkerhet si at fangstgropene gikk ut av bruk ved overgangen til yngre jernalder.

Også i anlegget ved Rødsetra i Gråfjell var flere av gropene gjenbrukt for kullproduksjon i middelalderen. Gammel markoverflate under den ene fangstgropas voll ble datert til 0-110

e.Kr. (T-15829, Bøckmann og Bergstøl 2001). Senere undersøkelser fra andre groper i det samme anlegget har vist at det er en ny fase i noen av gropene etter at kullbrenningen var avsluttet (T. Amundsen 2006 og personlig meddelelse 2006).

3.3.4. Dyrkning

Det var under Rødsmoprojektet at de første dyrkningsterrassene av ”østerdalstypen” ble registrert. Inne på moen ble det funnet flere titalls små terrasser i skrånende terreng (Holm Sørensen 1997, Bergstøl 1997, Høeg 1996). Terrassene er anlagt i sand hvor det er svært lett å grave og ligger i varierende hellingsgrad. De fleste av terrassene er mellom 2 og 8 meter lange og mellom 2 og 4 meter brede. Terrassekantene er oftest mellom 20 og 35 cm høye (Holm Sørensen 1997). Terrassene ligger både enkeltvis og som trinn, som i et amfi. Områdene består av åpen furuskog med undervegetasjon av lyng, lav og bærris.

Figur 11. Typisk åkerterrasse fra Rødsmoen. Tegning: Marit Hansen.

Det har vært omdiskutert hvorvidt terrassene representerer dyrkning eller er fremkommet gjennom naturlige prosesser. To uavhengige jordforskere, kvartærgeologene Rolf Sørensen, Norges Landbrukshøgskole og Tore Østeraas, GEOfuturum, konkluderte uavhengig av hverandre at terrassene må være menneskeskapte (Holm Sørensen 1997:8-11). Analyser av jordprøver fra flere terrasser resulterte i funn av noen få pollen fra smalkjempe, lin og rug

(Høeg 1996:42-54). Det er verd å merke seg at det var pollen av gran i alle prøvene som også inneholdt pollen fra kulturplanter. Det betyr at dyrkingen må ha foregått i perioden etter graninnvandringen, som ligger rundt Kristi fødsel i denne regionen (Høeg 1996:136).

Datering av terrassene er problematisk, siden det daterte trekullet er rester etter svedjing. Det kan være gamle trær som er svidd av, og kullet kan ha blitt blandet med eldre kull som ikke var nedbrutt. De dateringene som ble sendt inn fra østsiden av Rødsmoen varierte fra sen bronsealder til etterreformatorisk tid (970-815 f.Kr., 235-415 e.Kr., 220-405 e.Kr., og yngre enn 1530) (Holm Sørensen 1997:13). Under utgravningene på vestsiden i 1996 ble det funnet en terrasse som hadde en nedgravd struktur inne på dyrkningsflaten. Her ble både bunnlaget og den overliggende strukturen datert. Disse ga resultatet 635-765 e.Kr. for bunnlaget, og 995-1165 e.Kr. for den overliggende strukturen (Bergstøl 1997:80-81). Det betyr at terrassen har vært anlagt en gang i merovingertid eller vikingtid. I tillegg ble det datert en terrasse med tre kullsjikt. Her fikk det øverste sjiktet, siste dyrkingsfase, datering 1300-1410 e.Kr. (Bergstøl 1997:79-80).

Tilsvarende terrasser er fremkommet i Gråfjell, Elverum, Alvdal, ved Atneosen og i Kongsvinger. En av terrassene i Elverum har en kullgrop anlagt på dyrkningsflaten, noe som forteller at den var gått ut av bruk i middelalderen. Terrassene har bare vært erkjent siden 1994, og det er trolig at denne typen dyrkningsspor vil bli funnet i flere områder i årene som kommer.

Det er også registrert store felt med rydningsrøyser i Åsbygda, Ilsåslia og ved Bolstad og Berge. Disse er ikke utgravd eller datert, men man kan vel anta at de dateres likt som røysene fra Grundsetmarka i Elverum. Der er det noen få bunndateringer til folkevandringstid, mens de ellers ligger i vikingtid og middelalder (Holm 2004).

3.3.5. Kokegroper

I lavlandet på Østlandet er det funnet en mengde kokegroper de senere årene. Den overveiende majoriteten av disse er ¹⁴C-datert til eldre jernalder, med enkelte så tidlig som i yngre bronsealder (Gustafson et al. 2005). Det ble funnet tre kokegroper inntil fangstanlegget ved Persmyra. To av disse ble datert, med resultatet romertid og folkevandringstid (145-330

e.Kr., 420-595 e.Kr.)(Bergstøl 1997:61). Også på Nesvangen, på gården Kilde, ble det funnet en kokegrop fra folkevandringstiden (440-560 e.Kr.). Tre andre kokegroper fra samme område ble datert. En fikk resultatet 695-890 e.Kr., mens de to siste var fra middelalderen (Bergstøl 1997:22). Disse vil bli videre diskutert sammen med boplassmaterialet fra den samme lokaliteten.

I Gråfjell ble det registrert 11 kokegroper innenfor skytefeltet (Risbøl 2002b:17). To av disse ble gravet ut og fikk overraskende tidlige dateringer. Det var forventet utfra resultatene fra Rødsmoen, og det som ellers er vanlig i Norge, at disse også skulle være fra bronsealder eller eldre jernalder. De ble imidlertid datert til senmesolitikum (Fretheim 2003:156). Silje Fretheim mener det kan være to forklaringer på dette. Det ene kan være at man har brukt fossilt brensel og at kokegroperne faktisk har vært brukt i jernalderen. Den andre er at de er spor etter jeger-sankere som har vært på kortvarige ekspedisjoner i det marginale og relativt skrinne området helt nord i skytefeltet. Kokegroperne i den nordlige delen av skytefeltet vil derfor ikke omtales videre her.

3.3.6. Bosettingsområde på Nesvangen

Ved elvemøtet ble det flateavdekket et større område. Siden arbeidet ble utført i flere etapper er resultatene vanskelige å tolke, men det ble gjort flere viktige funn. Utgravningsområdet ligger 3-400 meter sør for dagens tun på Kilde. Det ble avdekket en mengde stolpehull som etter all sannsynlighet skriver seg fra hus, men det viste seg ikke mulig å gjenkjenne sikre hustomter. Et stolpehull er datert vikingtid, mens et annet viste seg å være fra middelalderen (Bergstøl 1997:13-26). I kanten av utgravningsfeltet ble det funnet et laftet grophus som var gravet 1,5 meter ned i undergrunnen. I bunnen ble det funnet smieslagg, et steinsatt ildsted, et vevlodd, et par bryner og en amboltstein. Over de innraste veggmassene var gropa fylt igjen med et koksteinslag på en meters tykkelse. Dateringene viser at huset var i bruk i sein vikingtid, og gjenfylt senest 1150 (Bergstøl 1997:21, Narmo 2000:117).

Ca 100 meter nord for dette boplassområdet ble det funnet fire ringer i undergrunnen som viste seg å være fotgrøfter etter utpløyde gravhauger. Trekullbiter fra fyllet i forgrøftene ble datert til 600-tallet (Bergstøl 1997:22). Disse haugene kan være funnstedet for gjenstandene som er innkommet fra Kilde på 1800-tallet, og som omtales nedenfor.

Det ligger rester etter en gravhaug ca 200 meter nordøst for de utpløyde gravhaugene. Et kulturlag under denne, men over den gamle markoverflaten, ble datert 560-645 e.Kr. Dette har trolig ingenting med selve graven å gjøre. Like nedenfor denne haugen har det de senere årene kommet frem et sverd fra vikingtid og rester av et ubrent skjelett ved dyrking og grøfting i åkeren som kalles Svenskejordet (A:99/65).

Utgravningene fra Nesvangen viser at det har vært etablert gårdsbosetting her i yngre jernalder og middelalder. Dateringen av den ene kokegropen antyder at bosettingen kan gå så langt tilbake som til folkevandringstid. Narmo har antydnet at den kanskje heller skal ses i sammenheng med fangstfolks aktiviteter på stedet (Narmo 2000:116). Kokegropa ligger et lite stykke sør for boplassområdet.

3.3.7. Graver i fangstmarka

Inntil Renaelva, ved innløpet til den oppdemte Løpsjøen, ble det gravd ut to gravrøyser i 1996. Begge kan klassifiseres som fangstmarksgraver (Gollwitzer 1996, Bergstøl 2003). De ligger ca 500 meter fra hverandre, på hver sin kolle over Renaelva (Thorleifsen 1996b og c). Begge røysene var anlagt på en steinalderlokalitet. Beliggenheten er typisk for slike graver. Det vil bli ført en grundig diskusjon av fangstmarksgravene i kapittel 5.6.3.

Figur 12 Gravrøys ved Renaelva (C38978). Restaurert røys, to år etter utgravningen. Foto: Jostein Bergstøl

I den nordligste graven (C38978) besto funnmaterialet av 59 hele og 45 fragmenterte perler av glassfluss, pluss et par perler av bronsetråd viklet i spiral. Det var også en del kamfragmenter, i tillegg til diverse fragmenterte jernsaker (Bergstøl 1997:69). Beimaterialet kunne ikke kjønnsbestemmes, men Per Holck ved Anatomisk institutt, Universitetet i Oslo, bestemte benene til et voksent individ. Det store antallet perler sannsynliggjør at den døde var en kvinne. Både gjenstandene og ^{14}C analysen viser at graven er fra merovingertid (570-670 e.Kr.). Begge gravene hadde vært plyndret, trolig allerede i forhistorisk tid.

I den sørligste gravrøysa (C38979) var situasjonen noe vanskeligere (Bergstøl 1997:69-75). Den humanosteologiske analysen fra Holck viste at det trolig var to eller tre voksne individer i graven (Holck 1996). Sentrum av graven var svært omrotet, og det er vanskelig å stole på ^{14}C -dateringene. Også denne hadde et plyndringskrater i midten. En datering av trekull som lå sammen med den ene konsentrasjonen av brente bein ga en datering til tidlig middelalder (1020-1180 e.Kr.). En supplerende datering ble så foretatt av bunnlaget i røysa. Denne var fra folkevandringstid (385-540 e.Kr.). Det arkeologiske materialet peker mer mot en datering til yngre jernalder. Foruten noen beslag, ble det funnet tre eksemplarer av gjenstanden som gjerne benevnes R 416. Disse er mest vanlige i merovingertid, men fins også i vikingtid. R 416 har vært tolket som høveltann og som kammakerverktøy (Christensen 1986:128). Selv mener jeg, med Inger Zachrisson, at disse er skinnskrapere som har vært skjeftet i et tverrstilt skaft. Det fins paralleller til slike skrapere i samisk område (Zachrisson 1997:204). Knivbladet, spennene, fragmentene av beinkammen og jernbitene kan heller ikke mer enn å sannsynliggjøre at gravrøysa er fra yngre jernalder, mest trolig merovingertid. Det er en mulighet for at den eldste dateringen representerer en tidligere bruk av lokaliteten, før det ble anlagt en grav her. Den sene dateringen kan representere haugbrottet. Det kan selvsagt ikke utelukkes at det har vært en sekundær begravelse i haugen i tidlig middelalder.

I Gråfjell er det registrert 10 gravrøysar i tillegg til disse to som var kjent fra før (Risbøl 2002b:17). Noen av disse ligger på setervoller, andre ligger høyt til fjells eller langt fra kjent bosetning. I forbindelse med undersøkelsene på Gråfjell i 2003 og 2004 ble flere av disse røysene avskrevet som forhistoriske graver og det står bare nå to igjen, i tillegg til de to fra Rødsmoen (Stene 2004:91).

3.3.8. Gjenstandsmaterialet fra Åmot

Fra eldre jernalder har vi ingen innkomne gjenstandsfunn. Det er kommet inn prøvemateriale fra utgravninger på Rødsmoen som er fra eldre jernalder, men de er nevnt i forbindelse med utgravningene og vil ikke bli tatt med i gjenstandsoversikten. Under Rødsmoprojektet ble det også funnet en pilespiss (C38972) i Fredagsengbekken inne på moen. Denne har en eiendommelig U-formet tange som vi ikke kjenner noen paralleller til. Den kan like gjerne være fra yngre som fra eldre jernalder. Det er først i merovingertid at vi har sikre gravfunn eller løsfunn fra Åmot.

3.3.9. Merovingertid

Begge gravene ved Renaelva er beskrevet ovenfor. Den ene er datert merovingertid, og den andre er trolig også det utfra gjenstandsmaterialet, selv om de radiologiske dateringene spriker. Ved Kilde ble det også funnet rester av gravhauger som trolig kan dateres til merovingertiden.

På plassen Opptun under Skavern i Nordre Osen fremkom en liten bleggøks av jern under hagearbeide. Typen (R 556) har trolig vært i bruk i hele yngre jernalder.

3.3.10. Vikingtid

Som Brøgger har påpekt er det en formidabel økning i antall funn i vikingtid (Brøgger 1942). Selv om funnmengden er langt større nå enn for 60 år siden, står det bildet Brøgger tegnet fremdeles (Narmo 2000, Sørensen 1979). I likhet med Hernes i Elverum, ligger Åsbygda høyere enn elvedalen og har mer kalkrik morenejord (Sørensen 1979:77). Her finner vi også en konsentrasjon av funn på gårdene Tingstad, Arnestad, Rostad, Blikstad, Almus, Skramstad og Grønje (Grenje). Fra Arnestad Store er det kommet inn et gravfunn som muligens kan tilbakeføres til merovingertiden. Branngraven (C27338) inneholdt seks hele og tre fragmenterte pilespisser i tillegg til en øks med skaftfliker og en jernring.

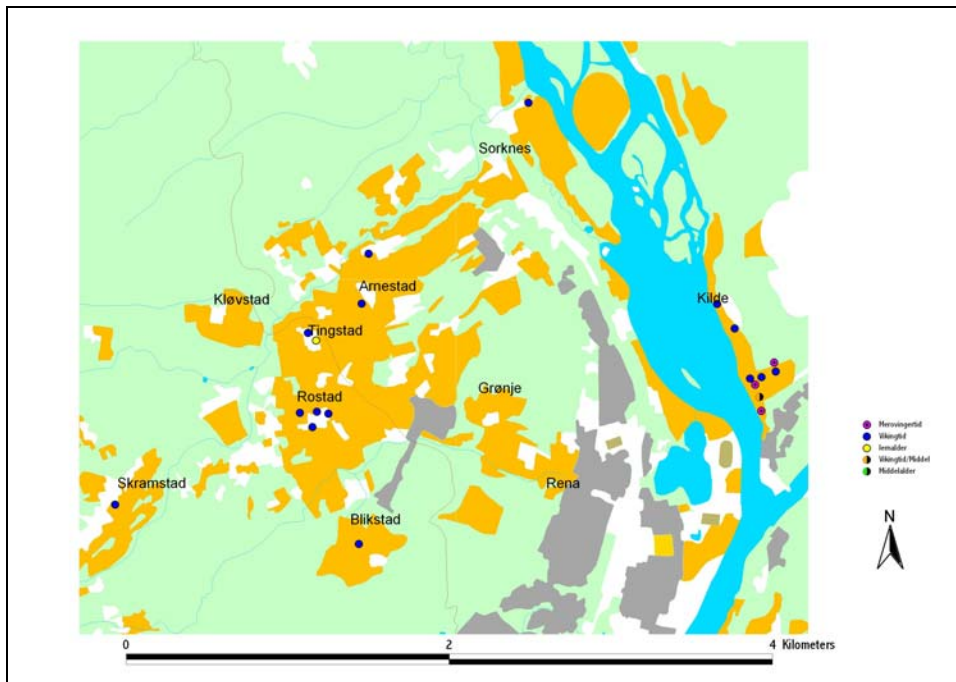
På Blikstad er det kommet for dagen to gravfunn fra en haug. Her ligger det fremdeles seks urørte gravhauger tilbake. Grav 1 inneholdt et fullt våpensett, med sverd, spyd, 9 pilespisser, øks, skjold og kniv i tillegg til bissel, ringspenne og sigd. Funnet dateres til seint 800-tall. Samme datering har grav to, som inneholdt 12 pilespisser, kniv, bissel, skjoldbule og en doppsko.

På nabogården Grønje har Glomdalsmuseet fått inn et vikingtidssverd som ble funnet ved jordarbeide (Sørensen 1979:78). På Skramstad ble det funnet et sverd sammen med brente bein under bortkjøring av en rydningsrøys. Sverdet er av Petersens type Q, og dateres til siste del av 900-tallet. Fra Almus, sør for Skramstad, er det innkommet to pilespisser og en øks av vikingtids typer (C34097a,b og 36707).

Fra gården Rostad (tidligere Rogstad) er det innkommet flere gravfunn fra vikingtiden. I 1865 ble det innlevert et gravfunn som ikke kan dateres nærmere enn vikingtiden (C4100-4102). Det inneholdt sverd, spyd, skjoldbule og sigd. Tre år senere kom det inn et nytt funn fra gården. Denne gangen en spydspiss og et bissel. Under pløying i 1875 fremkom et stort gravfunn. Dette er en kvinnegrav fra første del av 900-tallet. Funnet består av et vevsverd, sigd, flere kniver, to skålformede spenner, to spinnehjul, en spenne og to armringer av bronse (C7256-7270). Noen år senere ble det levert inn seks perler av agat, som kan stamme fra samme grav (C17062).

Tingstad ligger noen få hundre meter nord for Rostad. Det første funnet som kom inn fra denne gården var et gravfunn hvor det var lite annet enn brente bein, en jernring og et par beslag (C4103 og 4104). Det er derfor heller ikke mulig å datere graven. Den andre graven fra Tingstad er etter all sannsynlighet fra området mellom Arnestad og Tingstad, som Steinar Sørensen har påpekt (Sørensen 1979:80). Graven inneholdt sverd, spyd, øks, to pilespisser, skjoldbule, en hank og et bryne (C10012-10017). I bunnen lå rester av skjeletter av hund og hest. Liket var ubrent, og kan utfra gravgavene bestemmes til en mannsgrav fra 900-tallet.

Gården Arnestad er på et tidspunkt delt i Store (gnr. 24) og Lille (gnr. 25), men ligger kun noen få hundre meter fra hverandre. Fra Arnestad Store er det kommet inn et gravfunn med en øks, 6 pilespisser og flere jernfragmenter (C-27338). Steinar Sørensen daterer graven til seint 900-tall utfra øksas form (Sørensen 1979:80). Graven fra Arnestad Lille er også en mannsgrav, med to sverd (det ene Petersens type M), to pilespisser, en øks og en samling beinrester (C26737). Beinene antyder at det kan være to individer i graven. Gjenstandene dateres utfra det ene sverdet til første halvdel av 900-tallet.

Figur 13. Åsbygda, med den beste dyrkningsjorda og alle vikingtidsfunnene. Kilde ligger på motsatt side av Glomma.

Det er også flere hauger som ikke er utgravd i Åsbygda, og samlet sett ser det ut til at det har vært relativt tett mellom gårdene her i vikingtiden. Det fins ingen sikre indikasjoner på at det har vært bosetting her tilbake i eldre jernalder. Like nedenfor Åsbygda, på Sorknes helt inntil Glomma, er det funnet en pilesmiss fra vikingtiden i en åker. Spissen, C27877, har tangeavsats og er altså yngre enn 750 i følge Farbregds typologi (Farbregd 1972:21).

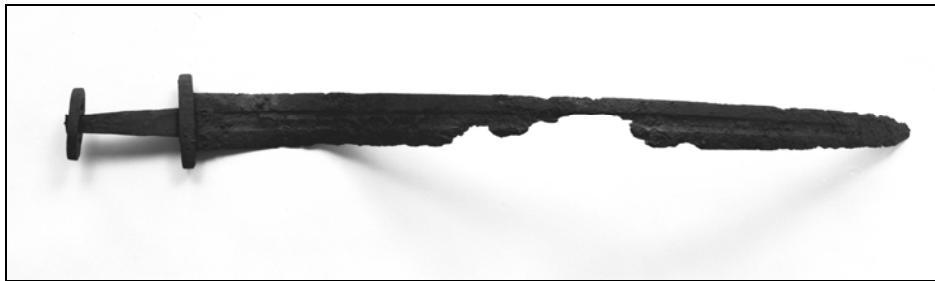

Figur 14. Sverd fra Kilde. Foto: Kulturhistorisk museum

På andre siden av Glomma, litt nedenfor Åsbygda, ligger gården Kilde. Her er det gjennom årene gjort en rekke funn. En våpengrav fra vikingtiden kom for dagen i 1865, med sverd, spyd, øks, skjoldbule, sigd og bissel (C4094-4099). Et annet funn ble gjort under flat mark noen år senere (C11014-11021). Dette funnet besto av et sverd, spyd, pilesmiss, kniv, saks,

sigd og et par beslag. Også denne haugen er datert vikingtid. Steinar Sørensen plasserer begge disse funnene på 800-tallet (Sørensen 1979:78). For få år siden fremkom det et tveegget sverd under åkerarbeide på Svenskejordet, ca 100 meter fra stedet hvor det ble gjort funn av utpløyde gravhauger ved Rødsmoprosjektet (C35118). Også dette sverdet er fra vikingtiden. En rund forhøyning i åkeren viser at det har vært en gravhaug også her. Nær dette funnstedet ble det funnet enda et sverd under grøfning langs veien i 1999. Dette har ikke ennå fått C-nummer men er aksjesjonsført A:99/65. En ettergravning bragte for dagen en del ubrente bein som viser at sverdet stammer fra en grav (A:99/90). Sverdet er mest lik Petersens type C, dvs fra vikingtidens første del.

Figur 15. C4094. Sverd fra Kilde. Foto: Kulturhistorisk museum

Fra Bråten, på vestsiden av Glomma aller sydligst i Åmot, har vi flere funn. De to første som kom inn var en skålformet spenne (C1698) og en spydspiss (C1697). Dette er ikke en vanlig funnkombinasjon, og de kan stamme fra to ulike graver. Et stort våpengravfunn fra den samme gården ble innlevert mot slutten av 1870-tallet (C10662-10675). Graven inneholdt sverd, spyd, to økser, 7-8 pilespisser, skjoldbule, bissel, sigd, ringspenne og andre saker, og kan dateres til første delen av 900-tallet. Rett over Glomma, på bruket Søreng, er det funnet en pilespiss (C32003) under jorderarbeide. Fra Hummelneset, igjen på vestsiden av Glomma ble det under ØK-registrering funnet en kniv som trolig er fra vikingtiden. Den ble funnet i et område hvor det er spredt kull og slagg i åkerjorden (C34909).

På østsiden av Glomma er det fremkommet to sverd og en spydspiss ved pløying (C24895, 27714 og 27877). Sakene kan dateres til sen vikingtid og er funnet i samme område.

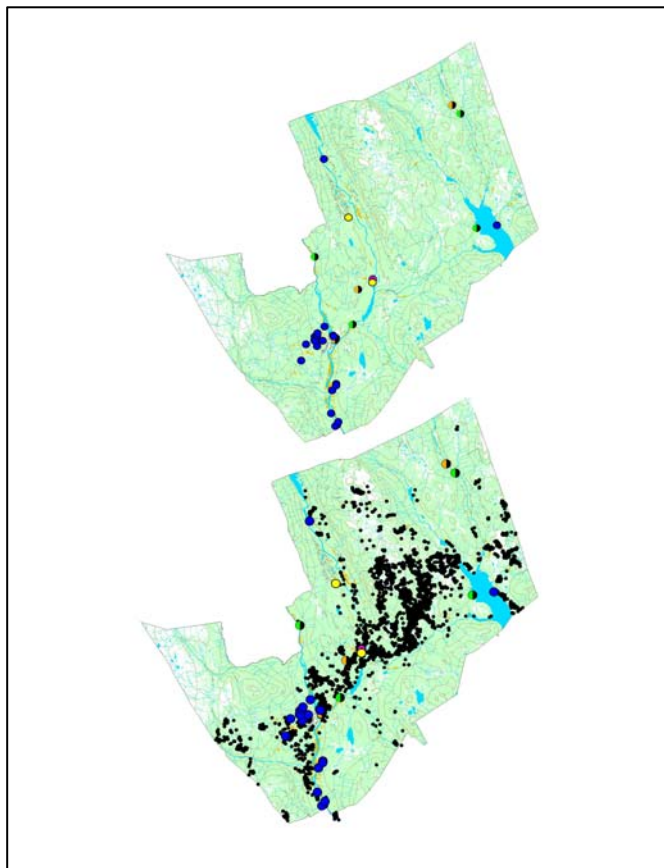
Nabogården mot nordøst, Berger, har også en våpengrav (C1339-1345). Funnet, som dateres til sent 800-tall, består av sverd, to økser, spyd, saks bissel og en krampe. Ca 100 meter fra husene ble det for få år siden også funnet en jernskoning som trolig også er fra vikingtiden

(C34449). På gården Vika (Viken) langs Glommas vestsider er det funnet en pilespiss med vridd blad (C27056) som trolig er av middelalders type.

I Nordre Osen er det gjort relativt få funn. Det er innlevert en spydspiss (C12404) fra middelalder eller muligens vikingtid fra Skavernodden. På denne odden ble det nylig registrert en mengde lave røyser, som etter alt å dømme er graver. På 1750-tallet ble det laget et topografisk kart over Nordre Osen. *Generallandmaaler* Friedrich Christian Knoff har da notert at han har sendt inn flere store tenner og ben fra menneske som er funnet på Skavernodden. Det har etter Knoffs utsagn ”været et Hedensk Offerstæd” på odden (Nordhagen 1988). På motsatt side av sjøen er det gjort et depotfunn fra middelalderen på gården Brevig (C29250). Det ble funnet tre spyd, fire pilespisser og fire kniver 40 cm nede i jorden og inntil en stein. Langs Nordre Osa er det kommet inn to løsfunn. Det er et spyd fra vikingtid/middelalder (C27315) og et kastespyd eller en pilespiss fra middelalderen (C12405).

Det siste funnet som må nevnes fra Åmot er et gravfunn som i følge konservator ved Glomdalsmuseet, Steinar Sørensen, er oppbevart på gården Løsset. Det er et sverd og en spydodd som trolig er fra 800-tallet (Sørensen 1979:78).

Figur 16. Åmot kommune, med og uten registrerte fornminner.

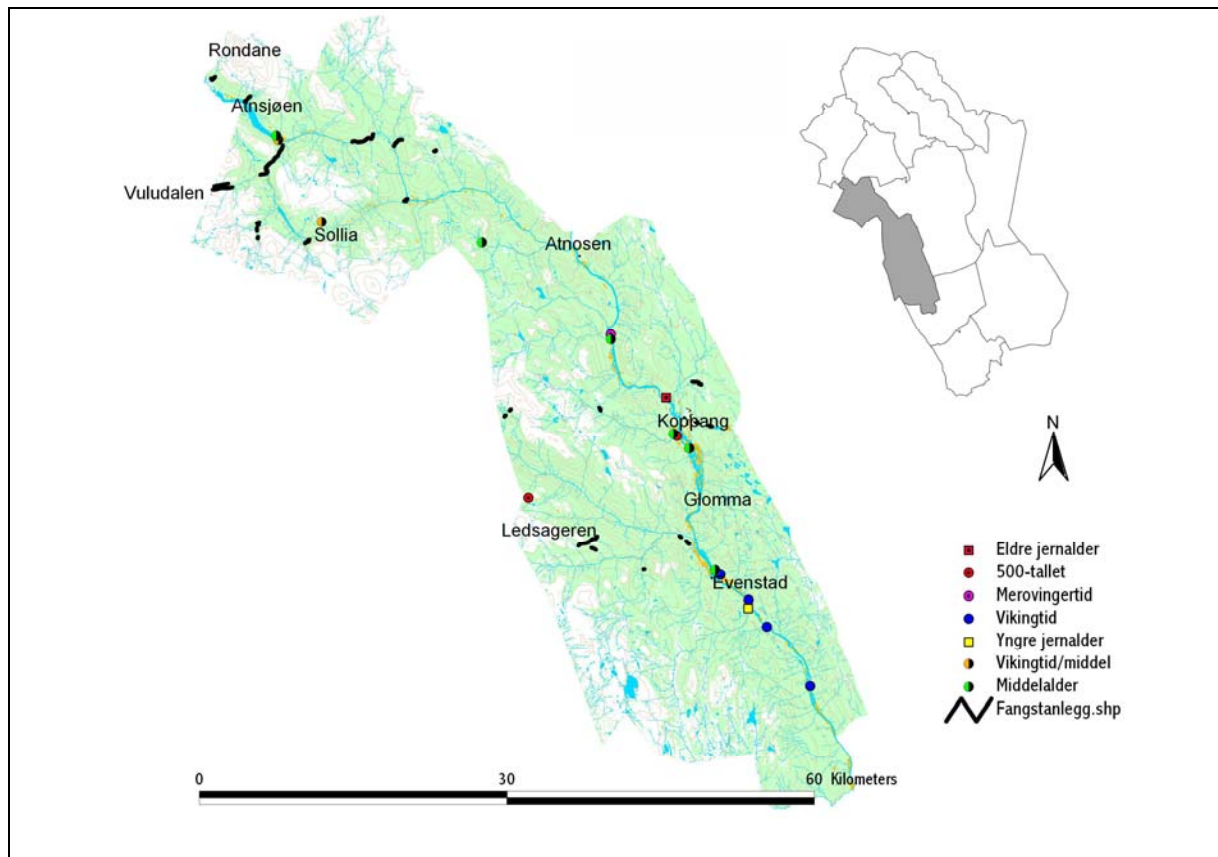
3.3.11. Forholdet mellom funn og fornminner.

Et av spørsmålene arkeologene alltid strever med er hvor representativt funnbildet er i forhold til den aktiviteten som har funnet sted. Når vi ser på de innkomne funnene fra Åmot kan man få inntrykk av at nesten all aktivitet har vært konsentrert rundt de beste jordbruksområdene. Det er klart at

---

aktiviteten her har vært intensiv og stabil på samme sted over lengre tid, men funnbildet er også et resultat av at det her har vært desidert størst aktivitet i nyere tid, og dermed også langt større sjanser for å finne (og ødelegge) spor fra forhistorien. Basert på løsfunnene og de innleverte gravfunnene gir funnbildet tilnærmet lik distribusjon som Brøgger så i 1942. Det har bare kommet flere funn til. Svært få kommuner i Norge har vært gjenstand for så intensiv registreringsvirksomhet som Åmot, og når kartet fra registreringene sammenholdes med spredningen av oldsaker dannes et nesten motsatt bilde (Risbøl 2002b). Innenfor dagens jordbruksområder ser ikke funnbildet stort annerledes ut enn da Brøgger gjorde sin studie, men det har tilkommet et enormt funnmateriale fra skogsområdene som må få stor innvirkning på vår forståelse av den forhistoriske bruken av landskapet (Narmo 2000). Åmot vil derfor brukes som et eksempel når funnene i de andre kommunene skal diskuteres.

3.4. Stor-Elvdal kommune

Figur 17. Stor-Elvdal kommune

De administrative grensene har vært flyttet flere ganger i den nordre delen av Stor-Elvdal og søndre del av Folldal. Ringeby i Oppland strakte seg frem til 1861 helt over til Sollia og Atnasjøen (Dahl 1960:33-41). Først mot slutten av 1600-tallet ble de første gårdene ryddet i Sollia, og fra 1864 til 1917 var Sollia egen kommune, da den ble lagt inn under Stor-Elvdal. Hele Atnadalen og de østlige delene av Rondane var kongelig almenning inntil 1800-tallet, med bruksrett for gårdene i Gudbrandsdalen (Dahl 1960:31). Stor-Elvdal kommune er nå 2167 km².

Koppang er senteret i Stor-Elvdal, og her har det som navnet sier vært en kupang tilbake til middelalderen. Steinar Sørensen (1975) har også hevdet at den kan gå helt tilbake til førkristen tid. Den gamle kaupangen lå på Koppangsøya i Glomma, og forteller om elvenes store betydning for tidligere tiders ferdsel. Øyene her blir jevnlig oversvømt, og har fått stort tilsig av finkornede løsmasser som er godt egnet for dyrking, selv om faren for vannskader er

betydelig. På Koppangsøya er restene etter kirkestedet fra middelalderen ennå synlig. Her ble det for få år siden gjort funn av skjelettresten fra graver.

I forbindelse med verneplan for vassdrag i 1970-årene ble det foretatt omfattende registreringer langs mange store elver og vann. Atnavassdraget var blant dem som ble særlig grundig registrert (Mikkelsen 1980). I Vuludalen, en sidedal til dette vassdraget, ble det funnet et gravfelt og flere gravrøyser. Disse ligger imidlertid i Sør-Fron kommune i Oppland, men vil likevel bli diskutert lenger ut i avhandlingen (Kapittel 4.2.2). Den nærmeste graven ligger bare noen meter fra fylkesgrensen, og med gravfeltet en kilometer lenger inn.

De arkeologiske funnene fra Stor-Elvdal

3.4.1. Eldre jernalder

I 1967 kom det inn en våpenkniv til Oldsaksamlingen (C32105). Særlig knappen har likheter til funn fra yngre romertid og folkevandringstid. Bladet har en relativt lik bue på rygg og egg, noe som støtter en så tidlig datering. Kniven ble funnet under åkerarbeide og ble oppbevart mange år på gården før den ble innlevert. Det er ikke gjort andre funn på stedet.

Figur 18. C32105. Våpenkniv. Foto: J. Bergstøl

Det er to funn som kan tidfestes til overgangen mellom eldre og yngre jernalder. Pilespissen C27441 er av typen R 540 med flat tange. Farbregd plasserer den på 500-tallet (Farbregd 1972:16-17). Spydspissen C29675 er i tilveksten innført som romertids type, men har størst likhet til spydspissen C24491a fra Tynset, som Solberg plasserer i sen folkevandringstid eller tidlig merovingertid (Solberg 1984:143-144). Ingen av disse funnene har kjent funnkontekst.

3.4.2. Yngre jernalder

På Bråten, ved Bjøråneset nord for Koppang, ble det funnet en øks og en celt under jordarbeide (C26115a og b). De er oppgitt å være et depotfunn, men siden det ikke ble gjort ytterligere undersøkelser må muligheten holdes åpen for at det kan dreie seg om en grav fra merovingertiden.

Fra vikingtiden kjennes noen få funn. Et tveegget sverd og en spydspiss med fal (C20433) skal i følge Bygdebok for Stor-Elvdal være funnet på Lille-Enget (Fosvold 1936:25). Dette funnet kan stamme fra en grav. Fra Evenstad er det kommet inn en pilespiss med tange (C25123). Den er vanskelig å tidsbestemme, men tangepiler med avsats er ikke eldre enn 700-tallet og fins gjennom hele vikingtiden (Farbregd 1972:21). Samme datering har pilespissen fra Furuset (C35941).

Et relativt stort gravfunn er kommet inn fra Ophus søndre (C11779-11787). Funnet består av både typiske manns- og kvinnegjenstander, og det er mest sannsynlig to graver. Det eneggede sverdet kan være fra merovingertid, men de andre oldsakene hører til i vikingtid.

3.4.3. Middelalder

Fra middelalderen er det kommet inn flere funn fra det gamle kirkestedet på Koppangsøya. Et krusifiks og en Mariafigur fra senmiddelalder som var oppbevart i den nye kirken er levert inn, og i senere tid er det funnet skjelettresten fra den gamle kirkegården på øya (C9901, 9902 og C39155). Fra fangstanlegget ved Ledsageren har Edvard Barth gjort funn av laftet rammeverk av tre fra middelalderen. Det ble også funnet spiddstokker med jernskoning (C34614 og 35610).

C34215 består av fire gjenstander fra middelalder som er innkommet samlet til museet, men som skriver seg fra tre ulike funn (Fosvold 1935:18). Lansespissen (C34215a) har et kors innrisset på siden. Denne kommer etter all sannsynlighet fra Trønnes. C34215 b og c, henholdsvis en spyd- og pilespiss stammer fra Atneosen, mens pilespissen (d) er funnet på Bjørånes. Det foreligger ingen ytterligere funnopplysninger. Under graving for nytt tilbygg på Statens skogskole på Evenstad ble det funnet en liten flaskeformet ampulle fra middelalder. Den lå i en liten steinsamling mer enn en meter under bakkenivå, og stammer etter all sannsynlighet fra en tidligere bygning på stedet.

Det er knyttet usikkerhet til dateringen av et fiskesøkke i kleberstein (C29346) som er funnet på gården Brenn ved sørenden av Atnasjøen. Søkket, som er et løsfunn, er tidligere plassert i vikingtiden, men slike har lang brukstid og kan like gjerne være fra middelalderen.

3.4.4. Fangst

Stor-Elvdal har, i likhet med de andre Østerdalskommunene en stor elgstamme. Fosvold (1936:15) omtaler tusenvis av fangstgroper. I kommunen er det også registrert et fangstsystem for rein. Askeladden har 759 enkeltgroper fordelt på minst 18 systemer. Mange er også enkeltliggende fangstgroper. Disse kan nok enkelte steder være forvekslet med kullgroper.

Stokkene og de innkomne jernpiggene fra fangstanlegget ved fjellet Ledsageren er tidligere nevnt. Dette anlegget har gjennom årene gitt opphav til ”Ledsager-typen”, som benevner en type fangstanlegg med innvendig tømret kasse, i motsetning til ”Mugga-typen” som betegner en type med lokk (Mikkelsen 1986:19). Navnet kommer fra funnstedet ved elva Mugga nord for Femunden (Vorren 1979). Anlegget ved Ledsageren er gravd ut av Edvard Barth i flere omganger (Barth 1981).

Barth har fått utført en rekke dateringer fra disse gropene (Barth 1981:296). Humus fra den opprinnelige markoverflaten under vollen ble datert til bronsealder. Slike dateringer hefter det usikkerhet med, men den kan i alle fall gi en sikker bakre datering av anlegget. Det er med andre ord ikke brukt før ca 1300 f.Kr. En ny fase med påfylt masse i vollen ble datert til høymiddelalder, mens den indre laftede kassen ble tidfestet til 1500-tallet. Det ble til sammen funnet 15 jernpigger/spyd som har hatt til funksjon å spidde dyret når det falt nedi. To spiddstokker ble forsøkt datert, med resultatet yngre enn 1670.

Figur 19. Jernpigger fra etterreformatoriske spiddstokker fra Ledsageren (Barth 1981:288)

Det ser altså ut som om gropene har vært brukt gjennom flere faser. Det er etter min mening ikke belegg for å si noe om gropenes konstruksjonsmåte i den tidligste fasen. Det er ikke umulig at det har vært en trekasse allerede i bronsealderen, men det fins ikke støtte i det foreliggende materialet for å hevde dette. Det er først fra 1500-tallet man med sikkerhet kan si at det har vært en laftet kasse inni. Spiddstokkene hører til den siste fasen, etter 1670. Ingen av de andre fangstanleggene for elg i Stor-Elvdal er arkeologisk undersøkt.

Det er bare kjent ett fangstanlegg for rein i kommunen. Dette ligger i Vuludalen, og fortsetter inn i Oppland. Barth har registrert minst 150 groper i dette anlegget, som løper på begge siden av elva Vulua (Barth 1996:91-104). Flere av disse fangstgropene er datert av Barth. Tre dateringer som er utført på gammel markoverflate viser at anlegget har vært brukt i eldre jernalder. Også dette anlegget vil bli behandlet i kapittel 4.2.2.

3.4.5. Graver

I Askeladden er det kun registrert tre graver fra forhistorisk tid i Stor-Elvdal. I tillegg kommer gravene fra middelalder på kirkestedet på Koppangsøya. To av gravene er såkalte fangstmarksgraver og ligger på hhv 1050 og 900 moh. Den tredje er båtformet og ligger på Bråtan, nord for Koppang, på 290 moh. Det er ikke gjort arkeologisk undersøkelse i noen av røysene. Et gravfunn fra Ophus Søndre er blandet av manns- og kvinnegjenstander.

Kvinnegjenstandene er fra vikingtiden, mens sverdet kan stamme fra merovingertid eller vikingtid. Sverdet og spydspissen fra Lilleenget kommer trolig også fra en grav.

3.4.6. Andre registreringer

Ikke langt fra Øverdalssetra i Sollia er det funnet et jernvinneanlegg (C34529). Anlegget er ikke datert, men det har klare likheter til de utgravde jernfremstillingsplassene i Åmot, så det antas at det hører til i vikingtid eller første del av middelalder. I Askeladdens registre fins 353 kullgroper i kommunen. Bare et fåtall av dem er digitalisert og de fleste kan derfor ikke kartfestes. Det er vanligvis 5 til 15 kullgroper til hvert jernfremstillingsanlegg, noe som viser at det har vært stor aktivitet i jernvinna i yngre jernalder og middelalder. Utgravningene på Rødsmoen har vist at det store flertallet av kullgropene dateres til perioden mellom 800 og 1350 e.Kr., med det største volumet mellom 950 og 1250 (Narmo 2000:133, Risbøl 2002b:54). Man kan anta at det samme mønsteret er gyldig her i nabokommunen.

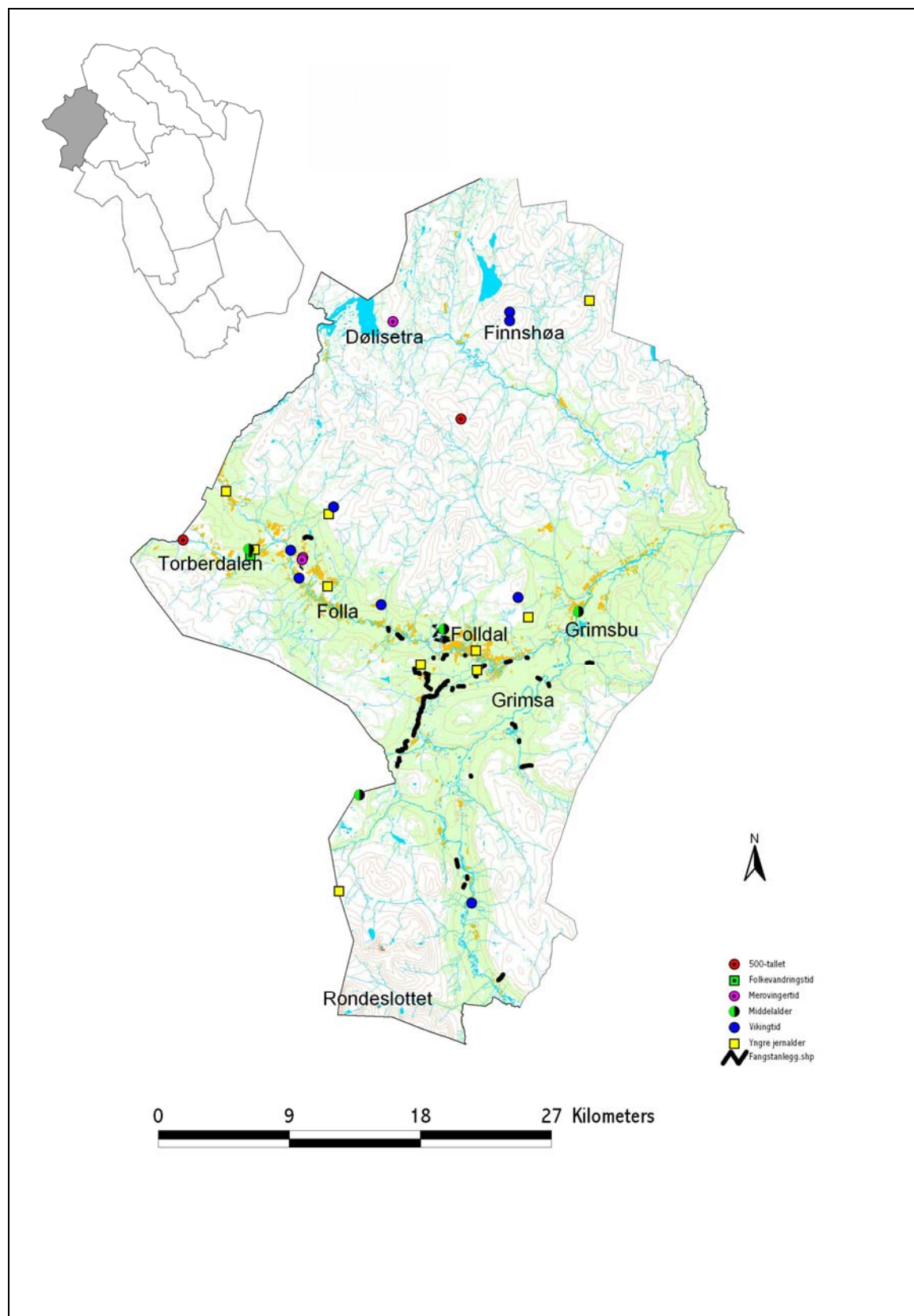
I liene nord for Koppang, mot Blæstermyrene, er det registrert en hel del røyser, en steinlegging og et par hauger. Disse kan representere rydningsrøyser, røysfelt, lignende de som er registrert i Åsbygda i Åmot og Grundsetmarka i Elverum, men man kan heller ikke avskrive muligheten for at noen av dem kan være graver. Kjetil Skare i Hedmark fylkeskommune opplyser at det er funnet et felt med åkerterrasser ved Atneosen.

3.4.7. Oppsummering

Funnene fra Stor-Elvdal er relativt fåtallige. Vi har to gravfunn og ytterligere tre gravrøyser som ikke er undersøkt. Fangstgropene for elg fins i stort antall og har utgjort en svært viktig ressurs i alle fall fra bronsealder til nyere tid. Fangstanlegget for rein i Vuludalen ser også ut til å ha vært anlagt i eldre jernalder, men har hatt den mest intensive bruken i middelalderen. I vikingtid og middelalder har jernfremstilling blitt en svært viktig inntektskilde. Kaupangen på Koppangøya kan i følge Steinar Sørensen dateres tilbake til middelalderen, men han mener at det er sannsynlig at den kan trekkes tilbake til førkristen tid (Sørensen 1975). Som den senere Gundsetmart'n i Elverum har sannsynligvis kaupangen i Stor-Elvdal vært en vintermarknad. Jern og fangstprodukter har trolig vært de viktigste varene som ble omsatt. Stor-Elvdal har ingen kjente gravfunn som går tilbake i eldre jernalder.

3.5. Folldal kommune

Figur 20. Folldal kommune

Over halvdelen av Folldals 1275 km² store areal er snaufjell. Kun 26 km² er i dag dyrket mark. Kommunen grenser til Opplandskommunene Sør-Fron, Sel og Dovre i vest, og Oppdal i Sør-Trøndelag mot nord. I øst går grensen mot Tynset og Alvdal, mens Sollia, som nå er en del av Stor-Elvdal er grense i sør. Kommunen strekker seg innover i Rondane, og har det høyeste fjellet i Hedmark, Digerronden, på 2178 moh. Folla, Grimsa og Atna er de livgivende elvene i denne naturen. Folla har også gitt navn til kommunen.

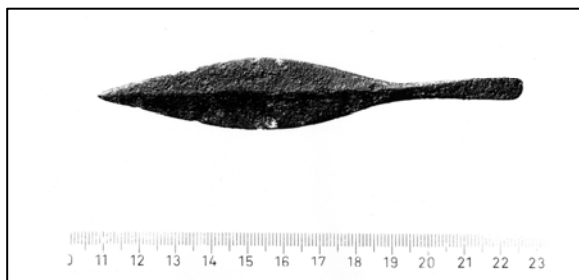
Gårdsbosettingen kom seint i Folldal. Hele området var allmenning og i statens eie. De første kjente gårdene er ryddet så seint som på 1620-tallet (Streitlien 1980:107).

Det er ikke gjort så intensive registreringer i Folldal som i nabokommunen Alvdal. Kommunen er ikke ØK-registrert. I forbindelse med verneplanen for vassdrag ble deler av Atna- og Grimsavassdragene registrert i 1979 og 1980 (Mikkelsen 1980 og 1981). Funnene fra forhistorisk tid er spredt over hele kommunen, men det er kartfestet fornminner bare i Grimsdalen og i nærheten av Folldal sentrum. Det er sannsynligvis like mange og store fangstanlegg i andre deler av kommunen. Fjellgården Vesle Hjerkinns fra vikingtid og middelalder ligger i Dovre, ikke langt fra Folldals grense (Weber 1986). Langs Grimsa noen kilometer inn i Dovre ligger Tøftom, hvor Mikkelsen har undersøkt en fangststasjon fra vikingtid og middelalder (Mikkelsen 1994).

Funnene fra Folldal

3.5.1. Eldre jernalder

Fra overgangen mellom folkevandringstid og merovingertid er det kommet inn tre pilespisser. Disse er av typen R 540 med flathamret tange, og kan dateres til 500-tallet (C36003, C25191 og C22313b). To av dem er løsfunn, mens den siste er funnet i en tuft i Torberdalen på gården Borkhus, nær elva Folla. Denne pilespissen er bortkommet, og dateringen kan derfor ikke fastslås med sikkerhet. Det fins materiale fra både yngre jernalder og middelalder i tufta.

Figur 21. C36003. Pilesmiss fra 500-tallet av type R540. Foto: Kulturhistorisk museum

3.5.2. Yngre jernalder

Fra merovingertiden fins et stort gravfunn på Dølisætra. Materialet inneholder to sverd, åtte pilspisser, spyd, to kniver, rasp, celt, fil, meisel og en skrapet/høvelblad, som R 416 (C23971). Ivar Streilien har beskrevet to nå ødelagte gravrøyser på funnstedet, som kalles Vondjordshaugen (Streitlien 1980:66-69). Det er derfor uavklart om det dreier seg om en eller to graver. På gården Furuhovde er det fremkommet to sverdkniver (C26247 og 27331) fra merovingertiden under oppdyrking av ny åker. Disse ble funnet ca 4 meter fra hverandre.

Fra vikingtiden er det fremkommet et gravfunn ved seterveien til Lonasetra (C37964). Funnet består av et tveegget sverd, øks, to kniver og fire pilespisser. I tillegg er det innlevert seks løsfunnede pilespisser fra ulike steder i kommunen. Mange av dem er funnet i fjellet. Ytterligere 12 pilespisser fra yngre jernalder er kommet inn som løsfunn. Disse kan ikke dateres mer spesifikt enn til merovingertid eller vikingtid. Pilespissen C33253 som karakteriseres som en østlig, eller samisk type, er funnet på Finnshø.

3.5.3. Middelalder

Størstedelen av funnmaterialet (C22313) fra tufta i Torberdalen stammer fra middelalderen. Funnene kommer fra en toroms tuft med lave veggvoller. Irmelin Martens har befart stedet og opplyser at det er gjort gravinger av privatpersoner flere ganger gjennom årene (Martens 1982). Funnmaterialet er typisk for middelaldertufter i denne regionen, med relativt mye bearbeidet reingevir, kniv, pilespisser, bryne og biter av kleber. En pilespiss (C22313b) som trolig er langt eldre enn det resterende materialet i tufta, kan representere en eldre fase, eller den kan være et løsfunn som er blitt tatt i bruk i middelalderen.

Ved Grimsbu er det funnet et spyd (C34552) fra middelalder eller nyere tid. Det var rester av treskaftet i falen. Det siste funnet er en pilespiss (C38481) som er funnet på fjellet Storkringla.

3.5.4. Fangst

I Askeladden er det registrert 856 fangstgroper for elg og rein i Folldal. Det er bare ytterst få kulturminner i kommunen som er digitalisert, og det har derfor ikke vært mulig å få et komplett bilde på kartet.

Lil Gustafson gravde i 1996 ut en fangstgropa i forbindelse med opprettelsen av en kultursti i Grimsdalen, mellom Grimsa og Sagbekken (Gustafson 2003). Det ble observert en del brente halvkloyvinger mellom den gamle markoverflaten og vollen. Denne ble tolket som et lokk som har ligget over gropa med et hull hvor dyret skulle falle ned. En slik konstruksjon er lik ”Muggatypen” og fangstgropene på Rødsmoen (Bergstøl 1997). Det er imidlertid en konstruksjonsmessig forskjell. Det at plattingen ligger på selve bakken gjør at avstanden til bunnen ikke er mer enn 1,3 meter, noe som er svært lite, selv for reinsdyr. Et annet forhold er at plattingen må være lagt ut før vollen er plassert der, noe som betyr at gropa først måtte være spadd opp og massene lagt til side, før plattingen ble lagt på plass og gravde massene over igjen. Denne konstruksjonen kan være lik den Per Olav Mathiesen har foreslått for systemet ved Kverninga i Rendalen, der han mener at stokker har ligget over gropa som en slags ”ferist” (Mathiesen 2005a). Trekull fra den antatte plattingen ble datert til 890-985 e.kr., altså vikingtidens siste del (Bergstøl og Mathiesen 2006). Siden stakkene lå oppå bakken er det sannsynlig at dette representerer første fase i bruken av anlegget. Kullgropa oppå er fra middelalderens første del. Fangstanlegget ser derfor ut til å ha vært i bruk i kort tid.

3.5.5. Jernfremstilling

Det er 15 registrerte jernvinneanlegg i Folldal. Det foreligger ikke registreringsopplysninger til dem, så det fremgår ikke om det er Evenstadovner fra nyere tid, eller store anlegg av samme type som i Åmot. Det er heller ikke registrert kullgroper i kommunen, men da Gustafson gravde ut den omtalte fangstgropa i 1996, viste det seg at den var gjenbrukt som kullgropa mellom 1020 og 1215 e.Kr. (Gustafson 2003).

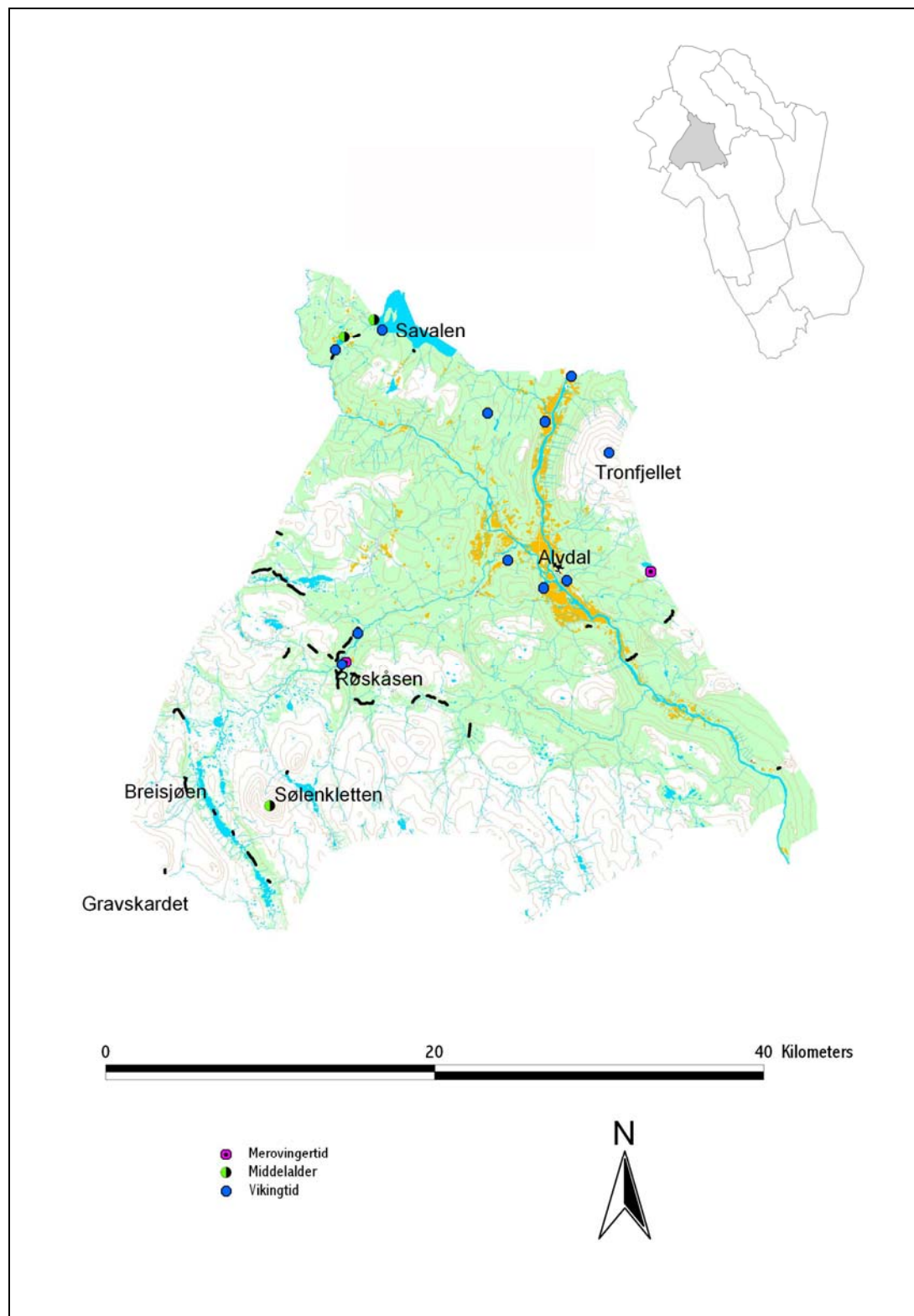
3.5.6. Oppsummering av materialet fra Folldal

Alt i alt er det lite materiale fra jernalder og middelalder i Folldal. Som i Alvdal er det ikke kjent gravhauger fra dagens jordbruksområder. Jordbruket i kommunen har trolig vært marginalt gjennom alle tider. De lavestliggende gårdene ligger på ca 600 moh., og området er dominert av snaufjell. Gravfunnet fra Dølisætra ligger på 1100 moh. Det er lite trolig at det har vært etablert en gård her oppe før dalen var bebygd. Dette funnet må nok heller settes i sammenheng med fangst enn jordbruk. Registreringene viser imidlertid at det er et stort antall fangstgroper for både rein og elg. Det store antallet piler som er funnet understøtter tanken om

---

at jakt må ha vært den dominerende ervervsformen i Folldal, i alle fall fra folkevandringstidens siste del.

3.6. Alvdal kommune

Figur 22. Alvdal kommune

Alvdal kommune skiftet i 1917 navn fra Lilleelvdalen, eller Vetlelvdalen på folkemunne. I middelalderkildene benevnes den Øvre Elvdalen. Kommunen er 944 km² i flatemål og karakteriseres i dag som ei jordbruksbygd selv om størstedelen består av fjell- og skogsområder. Bebyggelsen er konsentrert langs elvene Glomma og Folla, som møtes i kommunesenteret. Alvdal grenser mot Stor-Elvdal i sør, Rendalen i sør og øst, Tynset i nord, og Folldal i vest.

3.6.1. Funnene fra Alvdal

Det har vært utført intensive registreringer av kulturminner fra jernalder til nyere tid i Alvdal. I følge historielagets internettside er det registrert over 800 dyregraver og 130 jernblestre (<http://home.online.no/~steivang/alvdalno.htm> 05.05.2007). I Askeladden er det ikke mer enn 55 fangstgroper. De fleste av jernfremstillingsanleggene er av Evenstadtypen, og dateres hovedsaklig til etterreformatorsk tid (Espelund 1999). Veden forkulles direkte i ovnsjakta i evenstadanlegg, og de har derfor ikke kullgroper. Det er ikke registrert mer enn ca 40 kullgroper i kommunen. En av disse ble undersøkt av Lil Gustafson i 1992 på Stormoen. Den lå i nærheten av en stor slagghaug som ikke er av evenstadtypen. Dateringen til 1020-1160 e.Kr. viser at dette er et anlegg av samme type som det er funnet så mange av i Åmot under Rødsmo og Gråfjellundersøkelsene (Gustafson 1992a). Anleggene fra Åmot har i snitt ca 10 kullgroper pr produksjonsplass (Narmo 1997).

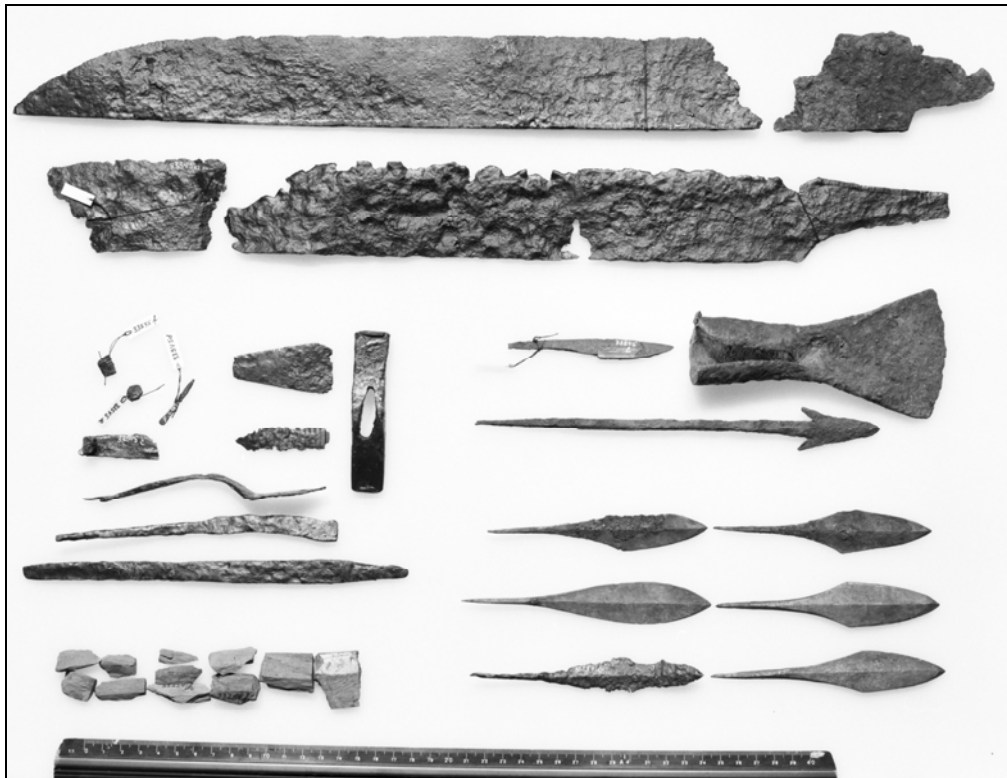
Under grøfting i 1906 ble det funnet en nesten komplett ski i Kvebergsmyra. Skia er datert 585±75 e.Kr., altså tidlig merovingertid (Sørensen 1982:64-65). Den ble sendt til Skimuseet i Holmenkollen, og er ikke katalogført hos Kulturhistorisk museum. Inger Zachrisson klassifiserer den til Mankers type C som regnes som en samisk skitype, mens Steinar Sørensen benevner den av "Botnisk type" (Zachrisson 1997:215, Sørensen 1982:65). Det er i alle fall en type som har vært i bruk innenfor store deler av det samiske området.

Figur 23. Fangstmarksgrav fra Breisjøen. Foto: Edvard K. Barth

Det er kjent svært få gravfunn fra Alvdal. Det er registrert fire graver i og nær Alvdal Vestfjell i tillegg til to innsendte gravfunn fra Røskåsen i samme område. Fra Sølensjøveien ved Røskåsen, under Baugen skog, er det gjennom årene fremkommet en hel del gjenstander fra yngre jernalder. Det dreier seg trolig om minst to graver som er blitt ødelagt av veien. I juni 1999 ble det foretatt en ettergravning på funnstedet etter at Hedmark fylkeskommune hadde sendt inn nok en serie funn. Det ble konkludert med at funnstedet var omrotet av veibyggingen. Funnet har materiale fra både merovingertid og vikingtid, og det blir derfor antatt at det består av minst to graver. Samlet består funnet av tre sverd, åtte pilespisser, to kniver, fire skrapere (R 416), celt, rasp, hammer, fil og brynefragmenter (C30229, C30230, C33254 a-h, C33545 a-f, C51676 og C52120). Hva som hører til hvilken grav er uråd å avgjøre.

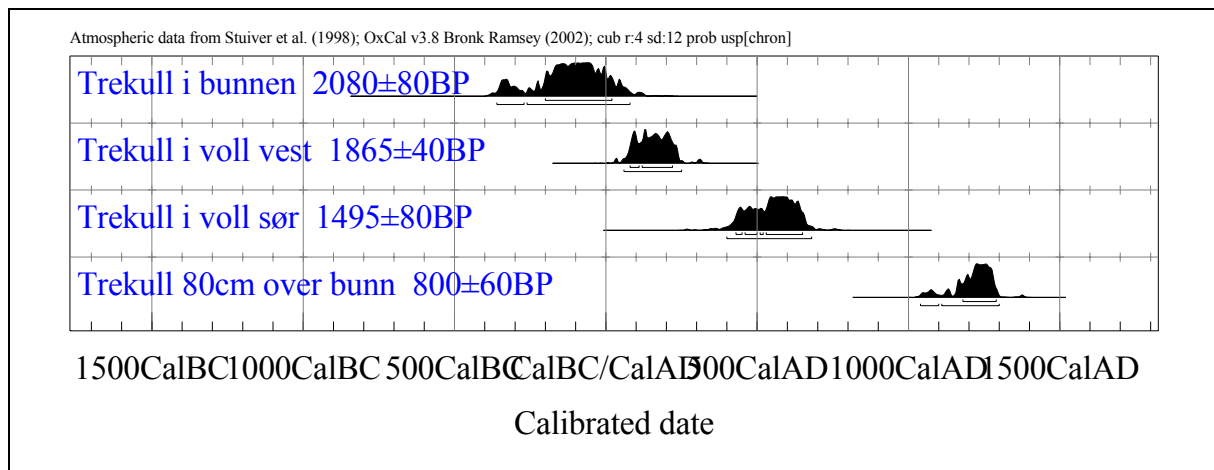

Figur 24. De første innkomne delene av gravfunnet fra Røskåsen.

Fra vikingtiden er det innkommet flere løsfunnede pilespisser. Alle disse har markert tangeavsats og kan derfor dateres senere enn 750 e.Kr. (Farbregd 1972:22). En spydspiss fra vikingtiden ble for en del år siden funnet på vollen til en fangstgrop ved Strålsjøen, vest for Savalen (C29096). Det er naturlig å se den i sammenheng med avliving av viltet, og daterer trolig en fase i bruken av fangstgropen.

3.6.2. Fangst

I 1995 foretok Lil Gustafson en utgravning av en fangstgrop for elg som inngår i en rekke som sperrer dalbunnen mellom Glomma og Storfjellet (Gustafson 1995). Det ble ikke funnet rester etter innvendig tømret kasse, men den løse sanden på stedet gjør det i følge Gustafson sannsynlig at det har vært en form for oppstiving av vegger. Lagdelinger i vollen viser at det har vært flere bruksfaser. Det ble utført fire dateringer av forkullet tre fra gropa.

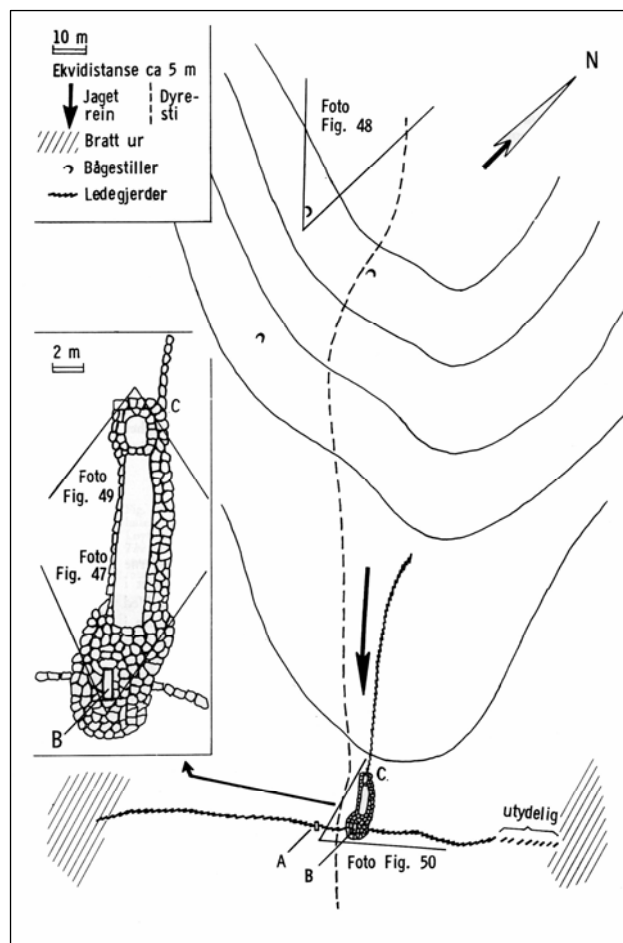

Figur 25 Dateringer fra fangstgrop i Alvdal

Ingen av dateringene tilhører sikre konstruksjonsdetaljer, men man kan anta med meget stor sikkerhet at anlegget har vært i bruk i eldre jernalder. Den yngste datering stammer fra en senere aktivitet etter sammenrasing, trolig et ildsted. Det ser altså ut til at anlegget var gått ut av bruk i middelalderen. Spydspissen fra elgfangstanlegget ved Strålsjøen antyder at det anlegget har vært i bruk i yngre jernalder. Det er ikke gjort videre undersøkelser her.

I de høyereliggende områdene i Alvdal Vestfjell er det registrert flere mindre fangstanlegg for rein. Disse ligger på langs av Sølendalen, og ser ut til å ha høstet av det samme trekket. På odden som skiller Breisjøen fra Midtsjøen ligger ei rekke tvers over og fanger opp dyr som har krysset sjøen her hvor den er på det smaleste. I østenden av Breisjøen ligger ei tilsvarende kort rekke som sperrer en odde der hvor kryssingen har vært enklest.

I matrikkelen av 1666 heter det at ”dyregildre i Almindingen” ved Gravskaret tilhører gården

Sørhus (Barth 1977). Anlegget ligger på grensen mellom kommunene Stor-Elvdal (Sollia), Folldal og Alvdal, men rettighetene har altså tilhørt Alvdal i senere tid. Anlegget ligger på ca 1480 moh. Det ligger to vanlige fangstgroper for rein like inntil båsen i massefangstanlegget. Barth har datert humus og trerester fra bunnen av den ene fangstgropa til 900-tallet (Barth 1977:68). Den daterte gropa ligger i enden av massefangstanlegget. Barth mener den er oppbygd av steinheller som er tatt fra selve båsen i massefangstanlegget, som da må være eldre (Barth 1977:69).

Figur 26 Fangstbå i Gravskaret. Fra Barth 1977:66

3.6.3. Åkerterrasser

Etter at åkerterrassene ble oppdaget på Rødsmoen midt på 90-tallet har flere slike blitt registrert. I Finnbudalen ble et stort felt med relativt tydelige terrasser funnet for få år siden. Der terrenget er bratt kan terrassekantene være inntil 70 cm høye. Opplysningene om denne lokaliteten kommer fra arkeolog Kjetil Skare i Hedmark fylkeskommune.

3.6.4. Oppsummering Alvdal

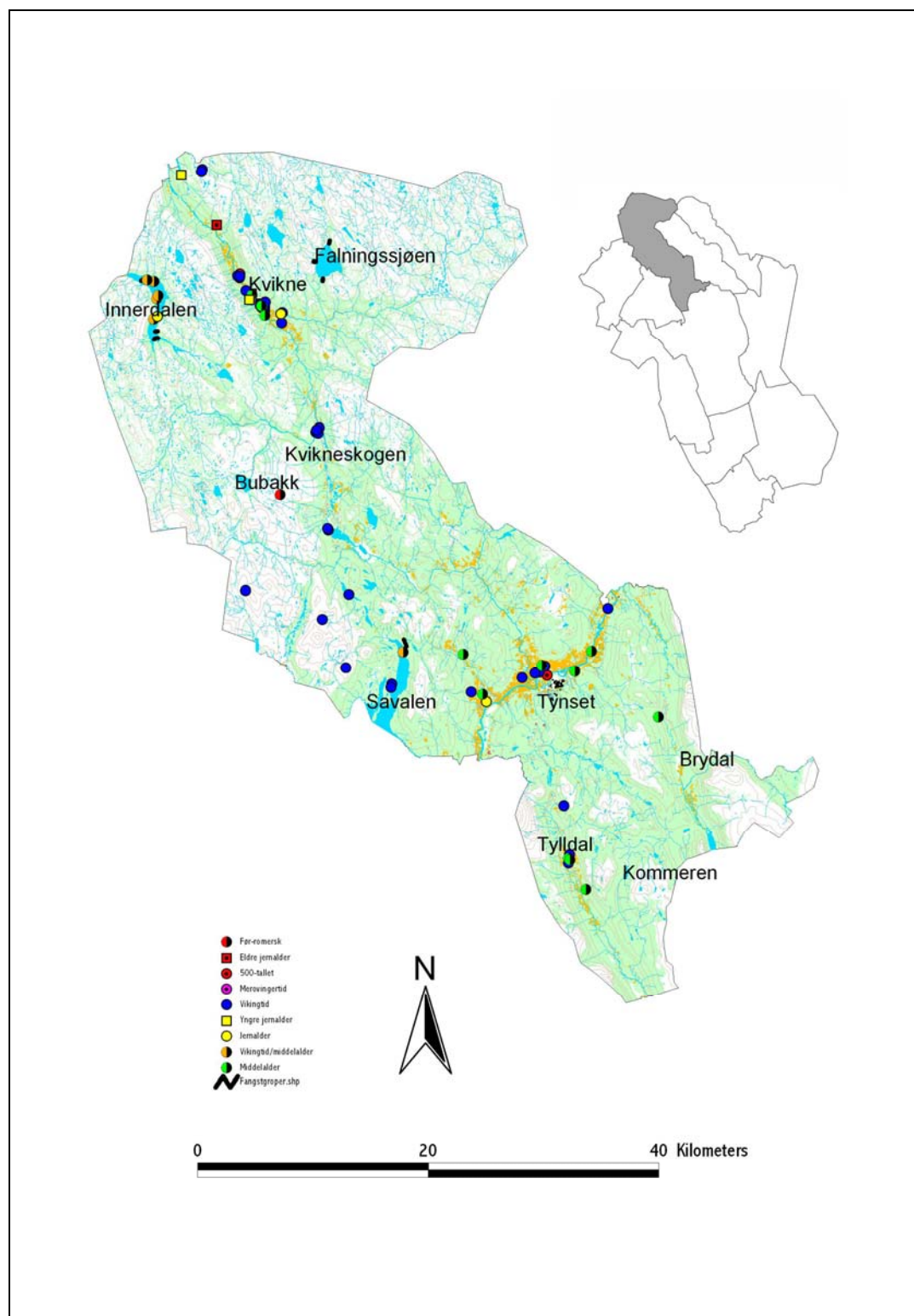
Det er bemerkelsesverdig få graver i Alvdal. De få som er registrert ligger i eller nær Alvdal Vestfjell, og kan alle klassifiseres som fangstmarksgraver. De ligger langt fra kjente gårder, men noen av gravene har tilknytning til setre og seterveier. Det er verd å merke seg at gravene ligger i områdene med flest fangstanlegg. Funnbildet fra løsfunnene tegner seg imidlertid motsatt. Det er flere innkomne funn fra den nordre delen av kommunen. De mange fangstanleggene for rein og elg viser at fangsten i forhistorisk tid har hatt stor betydning. Omfanget viser også at det må ha vært en forholdsvis stor befolkning i området i jernalderen,

---

uten at vi har klart å finne andre spor etter dem enn fangstgroper og enkelte graver. De mange løsfunnene av pilespisser fra vikingtiden tyder også på at jakten var omfattende.

Det er ingen gjenstandsfunn fra eldre jernalder i kommunen. Skien, som er av samisk type, er fra overgangen til merovingertiden. Funnene fra Røskåsen/Baugen er fra både merovingertid og vikingtid. For øvrig er det flere pilespisser fra vikingtid, funnet på ulike steder i kommunen. Som i Elverum, Åmot og Stor-Elvdal ser det ut til at fangstgropene har vært i bruk i eldre jernalder. Gravminnene og løsfunnene opptrer først flere hundre år senere.

3.7. Tynset kommune

Figur 27. Tynset kommune

Kommunen er 1870 km² stor og har en variert topografi. Dagens kommune ble på 1960-tallet sammenslått av de to herredene Kvikne og Tynset og ligger i det nordvestre hjørnet av Hedmark. Kviknebygda ligger nordvest for vannskillet, og er den øverste bygda i Orkladalen. Klimaet er stabilt, med varme somre og svært kalde vintre.

Funnbildet og topografien er såpass ulike at jeg velger å behandle gjenstandsmaterialet fra Kvikne og ”det gamle Tynset” hver for seg. Vannskillet går i sørøstenden av Kvikne, og markerer et skille også i det arkeologiske materialet.

Etter sammenslåingen av Tynset og Kvikne har det blitt endringer i gårds- og bruksnumrene i Kvikne. De er lagt til etter numrene fra den gamle Tynset kommune, og får et tillegg på 139 i forhold til gamle numre. For eksempel har gården Frengstad nå gårdsnummer 176, mens den i den gamle matrikkelen hadde gnr 37. Enkelte av innføringene i hovedkatalogen er gjort etter gammel og andre etter ny nummerering. Det er her valgt å beholde opprinnelig nummerering der den fins i innberetninger, uten at det får noen betydning for funnenes plassering på kartene.

Figur 28. C33197a. Trespader fra kleberbruddet ved Bubakk. Foto: Kulturhistorisk museum

Det arkeologiske materialet fra Kvikne

3.7.1. Eldre jernalder

Jan Petersen skriver i bygdeboka at Kvikne slutter seg nærmest til Trøndelagen allerede fra bronsealderen (Petersen 1952:47). Dagens funnbilde kan støtte en slik tokning. Godt over

halvparten av de innkomne funnene fra hele undersøkelsesområdet og som kan dateres til eldre jernalder, kommer fra Kvikne. Funnbildet ligner dermed mer på nabobygdene Rennebu og Oppdal og videre nede i Orkladalføret. Ved Bubakk i Kvikne ligger også det store klebersteinsbruddet fra før-romersk jernalder. Bruddet er trolig på et sted mellom 500 og 1000 m² (Skjølsvold 1969a:205). Spredd i avfallsmaterialet som overleirer deler av berget i en tykkelse på opptil 3,5 meter, ble det funnet omlag 35 hele og fragmentariske trespader og en rekke uferdige og ødelagte kar (C33197). Det er talt opp nær 800 emner og kartomter på det avdekte arealet. Anslag som er gjort på bakgrunn av tetthet, størrelse og avfallsmateriale, mener Skjølsvold at det har vært tatt ut minst 3-4000 gryter (Skjølsvold 1969a:212-213). Antallet høres voldsomt ut, men med tanke på en brukstid på 3-400 år, blir det ikke mer enn 10 kar i året. Det trenger altså ikke være en regulær industri, men et sted man vender tilbake til år etter år for å hente ut gryter.

Et mindre klebersteinsbrudd er også funnet i Kvikne, på Kaltberget ovenfor Grøtlia. Anlegget er ikke datert (Skjølsvold 1973a). Stedet kalles også Grøtberget (Gustafson 1990a). Den lille elva Gryta renner litt lenger øst. Navnet henspiller på ”gryteberget”; berget hvor det er tatt ut gryteemner.

Fra Sverja og Svingvollen er det kommet inn to beltesteiner, i tillegg til en fra Kvikne som ikke har nærmere stedsangivelse (C24710, C26871 og C27086). De er alle ovale av eldre jernalders type, men det er vanskelig å datere dem. Spissovale ildslagningssteiner av type R 155 forekommer i følge Serning ikke før 300 e.Kr, og har en brukstid i alle fall gjennom

folkevandringstid og merovingertid, selv om dateringer fra yngre romertid og folkevandringstid er vanligst i lukkede gravfunn (Serning 1966:17). I Dalarna opptrer alle som løsfunn, noe de gjør også her i Kvikne.

Figur 29. C26871. Beltestein. Foto: Jostein Bergstøl

Spydet (C26114) fra Børli kan ikke gjenfinnes i Oldsaksamlingens magasiner, men er oppgitt å være av typen R 212, og dermed fra romertid eller folkevandringstid.

Ca 100 meter fra det store gravfeltet på Frengstad ble det gjort et stort funn under pløying. Funnet, (C24491) fra overgangen mellom folkevandringstid og merovingertid, inneholdt en rekke pilespisser, en spydspiss, celt, saks, beslag og en lyster. (Figur 30). Pilespissene av typen med flat tange daterer Odmund Farbregd til slutten av folkevandringstiden (Farbregd 1972:16-17). Bergljot Solberg plasserer spydspissen i overgangen mellom folkevandringstid og merovingertid (Solberg 1984:143-144). Den store pilespissen (b) plasserer Gjessing mellom 550 og 600 (Gjessing 1934, pl VI). Funnet som helhet dateres således samlet til midten eller siste delen av 500-tallet.

Figur 30 Gravfunn fra 500-tallet, Frengstad (C24491). Foto: Jostein Bergstøl

3.7.2. Yngre jernalder

På Vollan skal det i 1880 i følge Jan Petersen være et stort gravfunn fra merovingertiden. Det er ingen opplysninger om dette funnet i Oldsaksamlingens databaser, og er derfor ikke å finne

i avhandlingens katalog. Funnet skal ha bestått av et enegget sverd, en øks, bissel, saks, to kniver, minst 5 pilespisser, en skjoldbule og noen mindre jernfragmenter (Petersen 1952:56).

Selv om det foreligger noen få funn fra siste del av eldre jernalder og overgangen til merovingertiden og dette ene omtalte merovingertidsfunnet, er det største antall funn også i Kvikne fra vikingtid. Lengst nord i Kvikne, på Nåvseter er det funnet en pilespiss (C23271) og ei øks (C22571). På Ulvmoen er det også fremkommet ei øks (C31556). Litt lenger sør, på Frengstad, er det kommet inn funn også fra vikingtiden. Det gjelder et tveegget sverd (C23350) som ble funnet like ved gravfeltet. I en av haugene var det tidligere blitt funnet et våpensett, med sverd, spyd og skjoldbule (C22688) under arbeide med ny vei. Da Jan Petersen grov året etter i flere av de andre haugene fant han ikke annet enn litt slagg, trekull og jernnagler (C22749, Petersen 1921). Lenger opp langs Orkla, ved Mosvollen, er det funnet en pilespiss (C22691). På Ven (Veen), enda noen hundre meter lenger opp, er det funnet en spydspiss (C24982) og en celt (C4386) fra yngre jernalder.

Rundt Sverja er det en stor konsentrasjon av funn fra vikingtiden. På Bjørgan ble det funnet en spydspiss under jordarbeide (C27828). De få funnene av kvinnegjenstander fra Kvikne er samlet i dette området. Vi har en skålformet spenne fra Bjørnli (C25563). På Sverja gravde Petersen ut en haug som inneholdt en kniv, en liten jernring, tre vevlodd og noen jernkramper (C23149, Petersen 1921). Dette er trolig også en kvinnegrav. I tillegg er det funnet en lja på samme gården tidligere (C24708). På Didrikshaug fant Petersen lite annet enn noen jernklumper da han undersøkte en haug (C22750). Han har datert den til vikingtiden, men funnene gir ikke grunnlag for en sikrere datering enn jernalder (Petersen 1921). På Svergvollen, bare noen hundre meter fra Didrikshaug, er det fremkommet et stort kvinnegravfunn (C25880). Også dette ble funnet ved pløying, men det fins opplysninger om gravhauger på gården. Blant funnene kan nevnes en liten ryggknappspenne, en skålformet spenne, vevsverd, nøkkel saks og kniv. Fra samme gården er det også kommet inn et sverd (C22686), en nøkkel (C25141) og en sigd (C24709). Den sistnevnte skal være funnet i en gravøys.

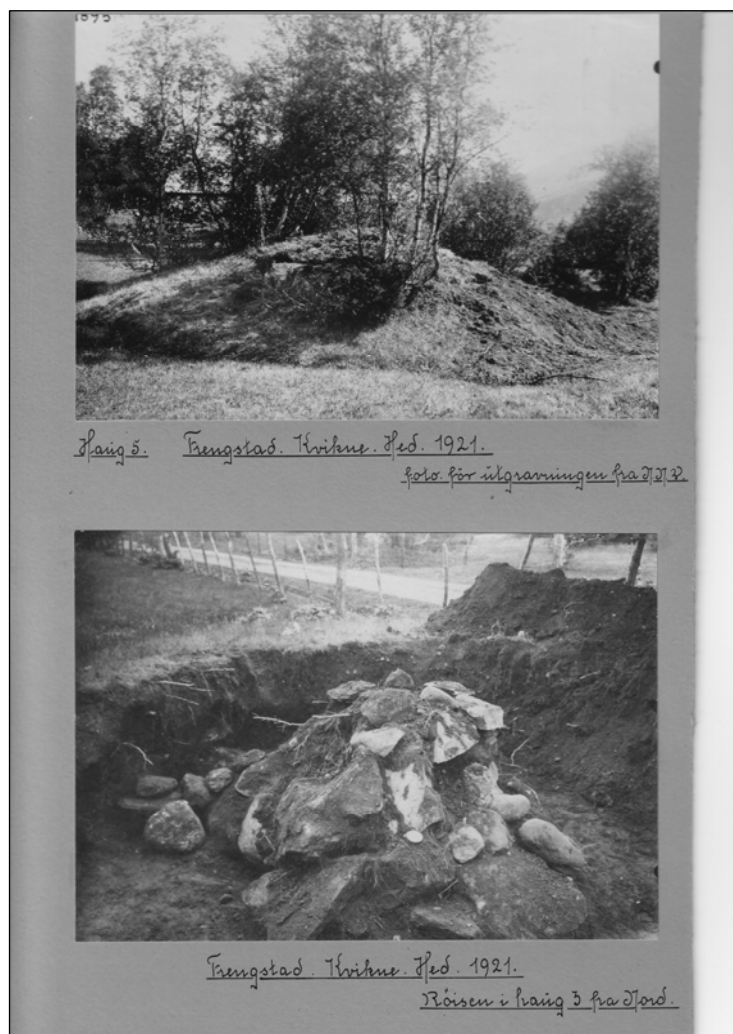
På Skogstad, et par kilometer mot øst er det kommet inn en spydspiss og et økseblad (C22687). Her er det også foretatt utgravning i en gravhaug uten at det resulterte i andre funn enn en samling dyrebein (C22751). Rett sørover fra Skogstad, på Yset, er ei øks fremkommet ved pløying (C25230).

Ved Estensmoen lenger opp langs Orkla gravde Jan Petersen i flere hauger på et gravfelt som har inneholdt minst 8 gravhauger (Petersen 1922b). Det ble ikke gjort andre observasjoner enn et kullag i bunnen. Det er i tillegg kommet inn en øks (C27929), to pilespisser (C22226 og C23150) og et bissel (C4384) fra den samme gården.

Vannskillet går like øst for Estensmoen. Det er imidlertid noen få gårder på østsiden av skillet som tilhører Kvikne. To vikingtidsfunn er innlevert fra gården Røstvangen. En pilespiss (C28351), og en spydspiss (C27935).

3.7.3. Graver

Det har vært flere gravfelt i Kvikne. Opplysningene er mangelfulle og varierende, og det er ikke mange hauger igjen i dag. På Frengstad, Didrikshaug, Sverja og Estensmoen ligger felt som ble undersøkt av Jan Petersen tidlig på 1920-tallet (Petersen 1921 og 1922a og b).

Haugene består for det meste av jord, enkelte med en eller flere små steinrøyser blant jorden i haugfyllet. Jernslag og små forrustede fragmenter av jern ble funnet i så godt som alle haugene, men det ble ikke gjort daterende funn.

Figur 31. Bilder fra Jan Petersens utgravning på Frengstad i 1921.

På Frengstad (Frenstad) har det vært nær 20 hauger som i dag er fjernet. Noen har gått med i veiarbeide og andre ved dyrking. Det har ligget gravfelt på begge sider av Orkla ved

Sverja/Didrikshaug/Vollan. Her har det samlet vært mer enn ti hauger, fordelt på minst tre felt (Petersen 1922a). Petersen fant intet annet enn noen slaggstykker og et vevlodd i haugene, men det er innkommet flere gravfunn fra disse gårdene gjennom årene (f.eks.: C22750, C23149, C24709, C25880). Hvorvidt noen av disse kan skrive seg fra tidligere gravninger i haugene Petersen grov er usannsynlig, men han bemerker at det ligger hauger som ser ut til å være plyndret. Helt øverst i dalen, nær vannskillet, ligger Estensmoen, hvor det har vært et felt med minst åtte hauger (Petersen 1922b). Heller ikke her gjorde han funn.

På Nåvseter kan det ha vært flere gravhauger. Jan Petersen observerte et par ”gravlignende avlange tuer og flere reiste bautasteiner (Petersen u.å.). Sagnet sier at et brudedefølge skal ha omkommet her vinterstid, og at steinene er reist etter dem (Dedrikshaug 1952:346). Det er imidlertid innkommet to vikingtidsfunn fra samme seter. En pilespiss (C23271) og ei øks (C22571). Det antas derfor at det har vært en eller flere graver ved setra. Funnene fra Nåvseter er de eneste fra Kvikne som kan antyde graver utenfor jordbruksbygda i dalen.

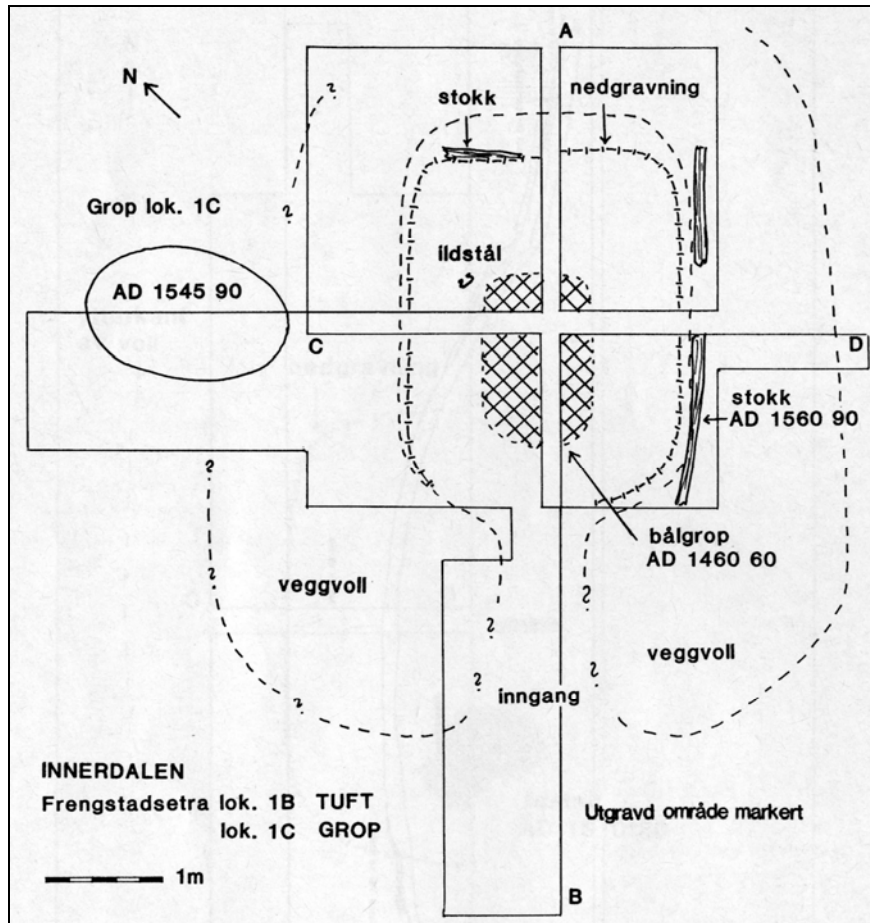
3.7.4. Fangstanlegg

Fornminnene i Tynset kommune er ikke digitalisert, og er derfor ikke kartfestet her. De eneste fangstanleggene som er med på oversiktskartet er de som er publisert og står i registrerings- og utgravningsrapporter (Gustafson 1988 og 1990b, Olstad 1985). Askeladden har 96 registrerte fangsgroper i hele kommunen. Dette er et svært lavt antall i en så stor kommune, men det er all grunn til å tro at det er like mange fangstgroper i Tynset som i de andre nærliggende kommunene. Blant annet er det registrert flere nye fangstanlegg ved Kvikneskogen, mellom Knutshø og Forelhogna. Her er det til sammen registrert 253 groper, fordelt på fire rekker (Jordhøy *in print*). Også i Forelhogna er det registrert ca 400 dyregraver. En del av disse, særlig rundt Falningssjøen, kan være beregnet for elgfangst. Av gropene i Forelhogna er det ikke angitt hvor mange som ligger innenfor Tynset kommune. En del av dem kan også ligge i Os, Tolga, Rennebu og Gauldal (Jordhøy *in print*).

3.7.5. Innerdalen. Fangst og setring.

I forbindelse med reguleringen av Orklavassdraget ble det gjort omfattende arkeologiske undersøkelser i Innerdalen. Det ble registrert flere mindre fangstanlegg for elg. Dateringene spenner fra vikingtid gjennom hele middelalderen (Gustafson 1988:42). Nær to av setrene ble det funnet rektangulære tufter med avrundede hjørner. Tuftene er nedgravde i bakken, men

vanskelige å oppdage. I ei av tuftene ved Frengstadsetra ble det funnet et ildstål. De radiologiske dateringene spenner fra 1400-1700-tallet (Gustafson 1988). Lil Gustafson stiller spørsmålet om hvem som har brukt tuftene. Hennes konklusjon er at det var en ødefase etter svartedauden og at samene tok områdene i bruk da (Gustafson 1988:55).

Figur 32. Tuft fra Frengstadsetra. Fra Gustafson 1988:46

Ved undersøkelsene i Innerdalen ble det også funnet en boplass under en heller (Gustafson 1990b). Flaten under dråpefallet var ca 10 m², og viste seg å ha vært brukt gjennom et svært langt tidsrom. Analyse av det rike beinmaterialet viste at beveren var den klart viktigste arten som ble jaktet av folkene som hadde korte opphold under Bukkehammeren fra mesolitikum til folkevandringstid (Gustafson 1990b:41). I de yngre lagene var ikke denne arten representert. I lagene fra yngre jernalder forekommer det tenner fra rein (felt sommer/høst) og enkelte bein fra sau eller geit (Gustafson 1990b:29). Bruken av helleren ser altså ut til å endres ved overgangen mellom eldre og yngre jernalder. Det ble gravd ut flere kokegroper i Innerdalen. Alle disse viste seg å være fra eldre jernalder, slik kokegroper gjerne er (Gustafson 1990b:44). Ingen av dem ligger i direkte tilknytning til Bukkehammeren, men flere er funnet med

tilknytning til fangstgroper, som på Rødsmoen i Åmot (Bergstøl 1997). Også ved Falningssjøen, nordøst for Kvikne ble det funnet kokegroper fra før-romersk jernalder (Olstad 1985).

3.7.6. Oppsummering Kvikne

Kvikne er den bygda innenfor studieområdet som har flest funn fra eldre jernalder. Da er gravene som tilhører overgangen til merovingertid også tatt med. Siden gravene, med ett unntak, ligger på NØ-siden av Orkla, mener Gustafson at de tidligste gårdene har strukket seg på tvers av hele dalføret (Gustafson 1990a). Hun mener det en gang i eldre jernalder har vært ryddet to hovedvald eller -gårder, ved Frengstad/Stai og Sverja/Vollan, og at senere bruk er fradelt dem i slutten av eldre jernalder og fremover. Hun mener det ikke var en ekspansjon i vikingtiden, men heller en ytterligere oppdeling av gårdene i mindre enheter (Gustafson 1990a:168-169).

Funnbildet fra Kvikne viser altså det har vært en fangstbasert bosetting i de store skogs- og fjellområdene fra steinalderen. Først fra sein folkevandringstid opptrer funnene regelmessig i dagens jordbruksstrøk.

3.7.7. Materialet fra resten av Tynset kommune

Kommunesenteret i Tynset ligger på ca 500 moh. der Tunna møter Glomma i den brede elvedalen. Sørover fra Tynset løper den smale Tyllidalen ned mot Fonnås i Rendalen.

Funnbildet fra resten av Tynset er langt mer begrenset enn det vi kunne se i Kvikne. Fra Vesle-Glomstua er det kommet inn en pilespiss av typen R 540 med flat tange fra 500-tallet (C25152). Fra Fåset, litt syd for Tynset, gravde Anathon Bjørn ut en haug (C24415). Han fant ikke annet enn en samling brente ben, og mente derfor at den var fra før-romersk jernalder (Bjørn 1929). Kremasjoner er vanlige i disse traktene i hele jernalderen. Graven kan derfor ikke dateres mer spesifikt enn dette.

Figur 33. C25152. Pilespiss av typen R540 fra 500-tallet

Rundt Savalen og i skogs- og fjellområdene nord for sjøen er det kommet inn seks pilspisser som løsfunn (C11775, C22102, C23600, C25207, C27876 og C34669). Alle kan dateres til vikingtid. På Savalodden i nordenden av sjøen er det funnet en pigg av jern (C34831). Denne har trolig hatt samme funksjon som piggene i det tidligere omtalte fangstgropsystemet ved Ledsageren i Stor-Elvdal.

I selve Glåmdalen, ved Tynset og Fåset er det også en konsentrasjon av funn fra vikingtiden (C26125, C27623, C27780, C32627 og C33237). Alle disse er løsfunn. En pilespiss fra vikingtiden er også fremkommet på Hagen, lenger nord langs Glomma (C26040). I Tyllidal er det innkommet tre pilspisser fra vikingtiden (C27134, C27469, C28736).

Det er også innkommet en del pile- og spydspisser fra middelalderen fra hele kommunen. I tillegg er det en god del kirkekunst fra både Kvikne og Tynset. Den eldste kirken i Tynset skal være oppført i 1211.

3.7.8. Graver

Fra dalbygdene kjenner vi bare til den ene graven Anathon Bjørn gravde ved Fåset i 1929. Fåset er i dag et bygdenavn, men er nevnt som en stor gård i middelalderkilder (Streitlien 1978:101). Det ligger midlertid fem gravrøyser ved foten av fjellet Kommern (Skjølsvold 1965). Røysene har anselig størrelse, men er ikke undersøkt. Datering kan derfor være fra bronsealder til vikingtid. Ved Abelvola, noen kilometer mot nord ligger en tilsvarende røys.

Figur 34. Gravrøys i fjellet ved Kommeren. Foto: Arne Skjølsvold

3.7.9. Skålgropsteiner

Det er ikke funnet helleristninger i Østerdalsregionen. Det eneste unntaket er to forekomster av skålgroper på setervoller i Tynset. På Storvollia i Tyllidalen er det fem steiner med til

sammen rundt 70 hugne groper. Steinene ligger på hver av de fem brukene som har seter i grenda (Marstrander 1981 og 1983). På Framistuvangen i Aumdalen, en sidedal til Tyllidalen, er det registrert i overkant av 30 skålgroper fordelt på fem steiner (Marstrander 1982).

De to lokalitetene her i Tynset kan ikke tidfestes. Det ble gjort en prøvegravning foran den ene steinen, men det kom bare frem moderne materiale med bla porselen (Marstrander 1982). Slike skålgroper er svært vanskelige å datere. De har vært i bruk helt fra neolitikum til middelalder, og kanskje enda lengre opp i tid (Innselset 1995:108). Sonja Innselset mener at skålgropene først og fremst skal settes i sammenheng med beiting (Innselset 1995:76). Dateringer av andre skålgropfelt på setre baserer seg mest av alt på å datere beiteindikatorer i pollendiagrammene. I kapittel 6.1.2 vil forekomsten av pollen fra *Plantago lanceolata* og andre antatte beiteindikatorer bli diskutert.

3.7.10. Oppsummering for hele Tynset

Klebersteinsbruddet fra Bubakk er, sammen med noen kokegroper i Innerdalen og Falningssjøen, fra før-romersk jernalder. De tidligste funnene er altså gjort langt fra dagens bygdesentra. Skålgropsteinene *kan* også være så gamle, eller til og med eldre.

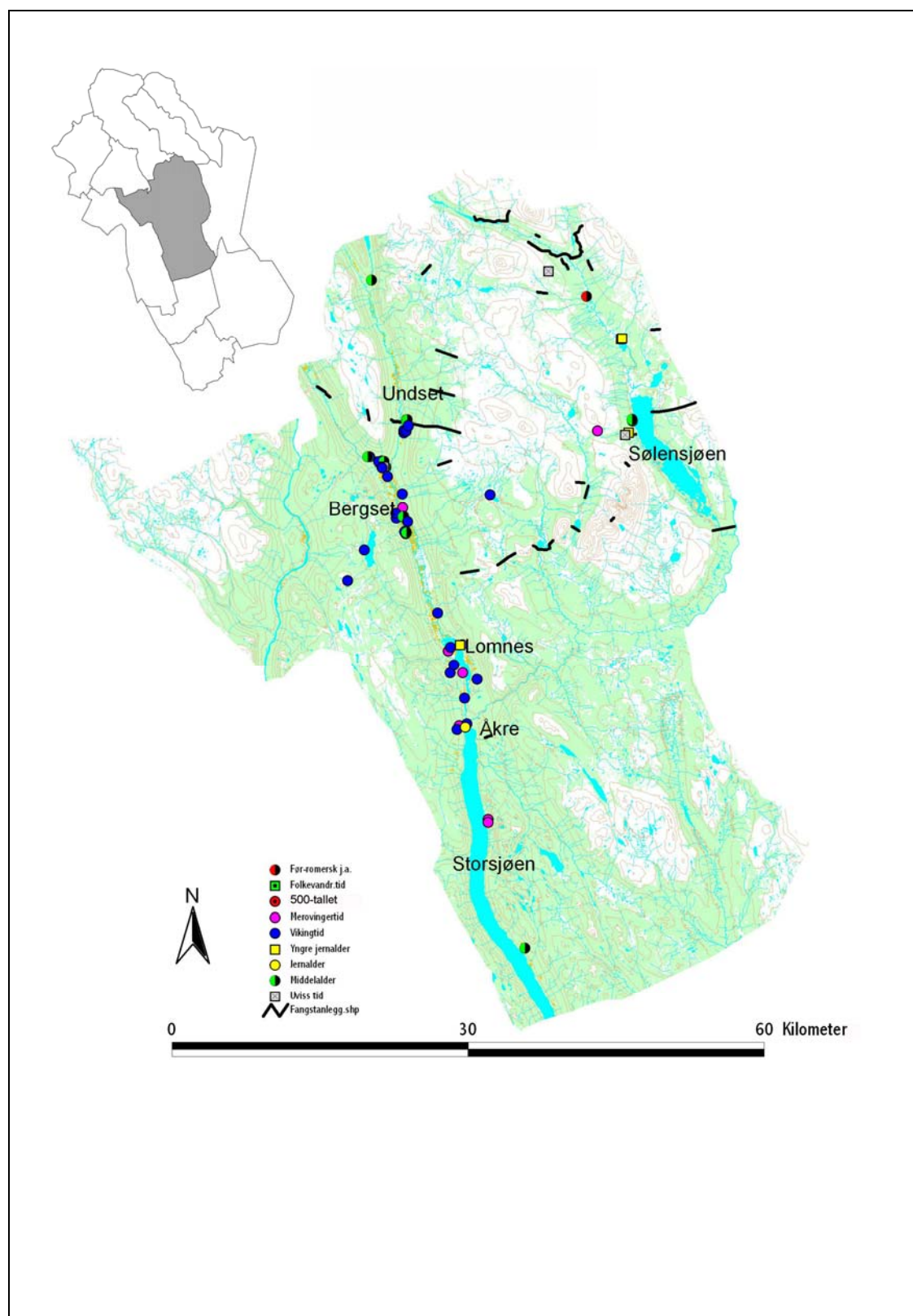
Fra slutten av folkevandringstiden og overgangen til merovingertiden er det kommet inn en rekke funn fra Kvikne. Funnbildet herfra oppviser større likhet til Rennebu og Oppdal, de nærmeste bygdene i Trøndelag, enn i resten av Østerdalsområdet. Det har vært flere gravfelt her, noe som tyder på at det har vært en etablert jordbruksbosetning i alle fall fra 500-tallet. I hele kommunen kan det observeres en markert økning i antall funn i vikingtid.

Siden ØK-registreringene ikke er digitalisert har det ikke vært mulig å få kartfestet fangstanleggene. Kommunen er også dårlig registrert sammenlignet med andre østerdalskommuner. Gustafsons utgravninger i Innerdalen har imidlertid vist at fangstgropene har vært i bruk i hele vikingtid og middelalder. Det er verd å merke seg at det ikke er datert fangstgroper i eldre jernalder i Kvikne.

Gravene i fjellet, på Kommeren og Abelvola, ligger i den østlige enden av kommunen. Uten utgravning er det ikke mulig å finne ut hvor gamle disse er.

3.8. Rendalen kommune

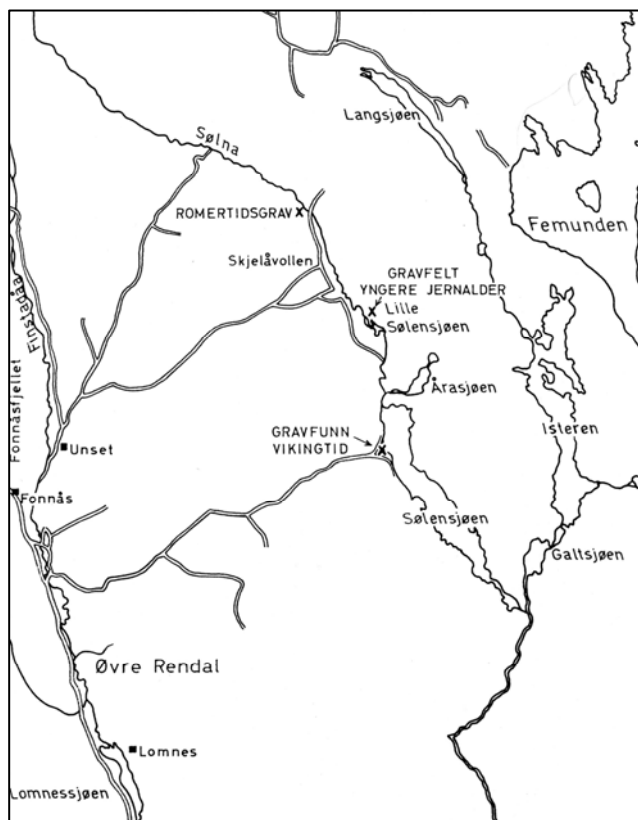
Figur 35. Rendalen kommune

Rendalen kommune er slått sammen av de to tidligere kommunene Øvre- og Ytre Rendalen. Kommunen er Sør-Norges største, på hele 3178 km². Dagens drøye 2200 innbyggerne har dermed godt over en kvadratkilometer hver å ferdes på. Bebyggelsen er konsentrert langs elvedalen, med tettstedene Otnes, Åkrestrømmen og kommunesenteret Øvre Rendal. Det er to store innsjøer, Storsjøen i Renavassdraget, og Sølensjøen som via elva Sølna munner ut i Femundsvassdraget. Mellom hoveddalføret og Sølensjøen rager den veldige Rendalssølen massivt i det åpne fjellandskapet. Dalen er svært frodig, med større innslag av løvskog enn ellers i regionen.

Funnene fra Rendalen

3.8.1. Eldre jernalder

Det eldste gravfunnet innenfor hele studieområdet ligger i Sølendalen, som er en frodig seterdal omkranset av høye fjell. Graven fra før-romersk jernalder ble gravet ut av Arne Skjølsvold i 1979 (Skjølsvold 1981). Den unnselige røysa ligger på en liten grusrygg noen hundre meter fra den lille elva Sølna, og tre-fire kilometer nordvest for gravfeltet ved Lille Sølensjøen (se nedenfor). Graven inneholdt noen beinfragmenter fra det kremerte liket, samt en krumkniv og deler av en beinkam (C36676). Graven ble ¹⁴C datert til 180 f.Kr – 70 e.Kr.

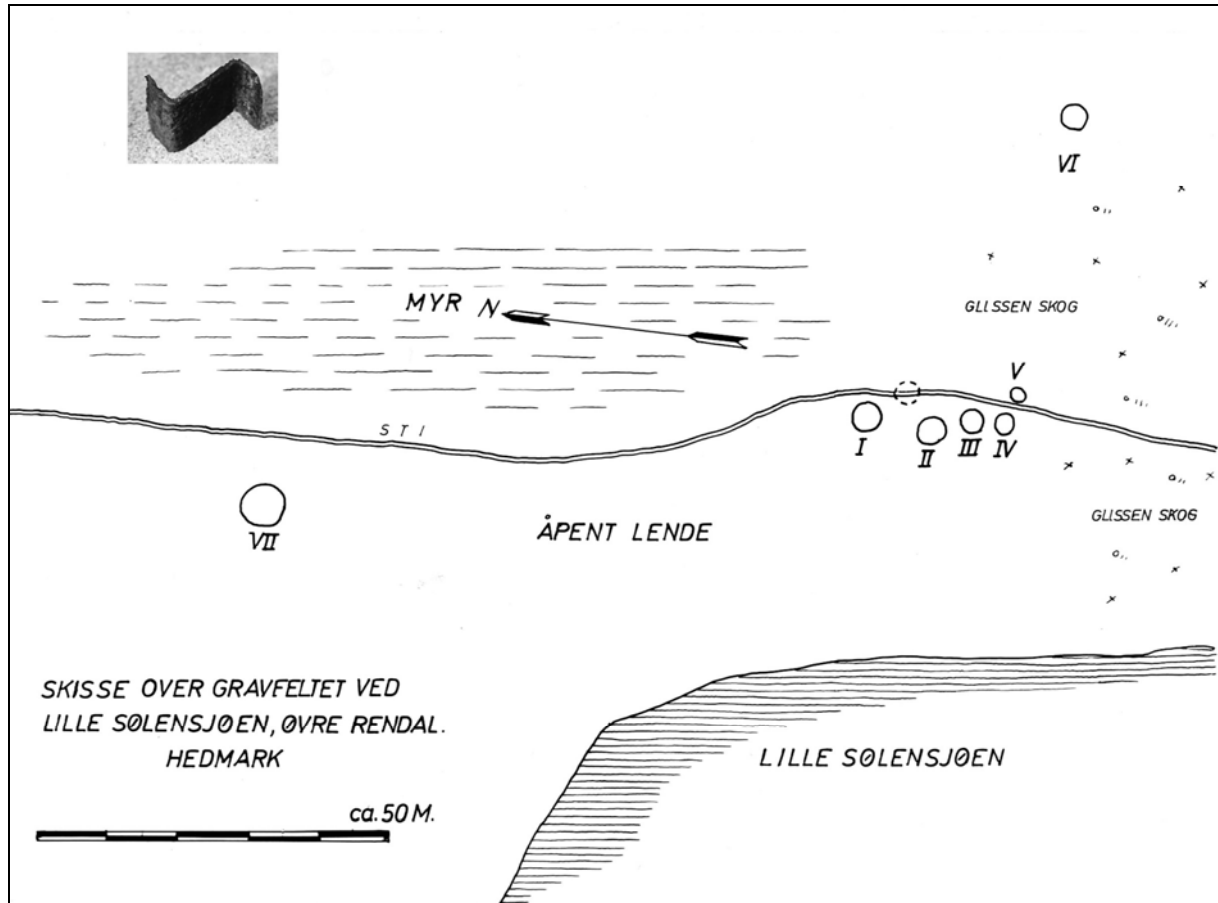

Denne graven er langt eldre enn noen gravfunn fra dagens jordbruksdistrikter i dalstrøkene. Funnstedet ligger en drøy kilometer fra setra Skjelåvollen.

Figur 36. Kart over Sølendalen. Fra Skjølsvold 1981:6

Både Arne Skjølsvold og Bjørn Hougen viser til et funn fra Lomnes som skal være fra 300-tallet (Hougen 1947:109, Skjølsvold 1981:18). Dette funnet (C3684-87) består av to spyd, kniv og saks, med spydet som daterende element. Bergljot Solberg har i sin gjennomgang av

spydene vist at de opptrer fra romertid til vikingtid (Solberg 1984:137-144). Funnet kan derfor ikke dateres mer spesifikt enn til jernalderen, fra 300-1000 e.Kr. Gravene fra Sølendalen tyder derfor på tidligere bosetting der enn i hoveddalføret.

Figur 37. Gravfeltet ved Lille Sølenstjø. Fra Skjølsvold u.å. Innfelt: Z-formet skinnskaper som ble funnet ved grav V (C52854).

Et stykke lenger ned fra Skjelåvollen ligger gravfeltet ved Lille Sølenstjøen (Skjølsvold u.å). Vel 50 meter fra strandkanten gravde Skjølsvold ut et gravfelt fra eldre og yngre jernalder (C33309, C33310, C36672). Feltet består av fem utgravde graver, og sannsynligvis to til som ikke er undersøkt. Grav V var en beskjedne steinpakning som inneholdt et munningsbeslag til et sverd, to "skrapere" i jern beslektet med type R 416, et par jerntener og noen få beinrester (C36672). Sommeren 2002 foretok jeg selv noen mindre undersøkelser på stedet for å forsøke å lokalisere bosettingsspor som kunne knyttes til folkene som gravla sine døde her (Bergstøl 2002a). Et større område rundt gravfeltet ble saumfart svært nøye og i tillegg søkt med metalldetektor. Det lyktes oss ikke å finne noen boplass, men like inntil grav V lå det en Z-formet skinnskaper i jern (C52854) av en type som blir ansett å være samisk (Zachrisson

1997:204-205). Den lå delvis eksponert og var kun dekket av reinlav. Det foreligger en datering av trekull i denne graven, kalibrert til 320-650 e.Kr. Dette stemmer godt overens med dateringene av de Z-formede skraperne som Inga Serning plasserer fra 500-700 e.Kr (Serning 1966:17). Grav V stammer derfor med stor sikkerhet fra merovingertiden.

Grav I og II er datert til yngre jernalder (mest sannsynlig merovingertid) ut fra funnmaterialet (C33309 og 33310). Fra grav III og IV foreligger det ^{14}C dateringer til henholdsvis neolitikum (grav III, 2900-2350 f.Kr) og sen bronsealder (grav IV, 760-400 f.Kr). Den tidligste dateringen stammer trolig fra en steinalderboplass på stedet før gravene ble anlagt. Dette understøttes av en del skrapere av flint som ble funnet ved et steinsatt ildsted bare 15 meter SØ for gravfeltet. Ildstedet ble ^{14}C -datert til nyere tid, og representerer altså en uavhengig aktivitet. Bronsealderdateringen fra grav IV er derimot mulig å kunne stamme fra en tidlig gravlegging. Det er imidlertid ikke mulig å knytte den med sikkerhet til en begravelse. Gravfeltet dateres derfor til sen folkevandringstid og merovingertid med mulighet for at det også går inn i vikingtid.

Da Arne Skjølsvold foretok utgravninger ble det analysert en pollensøyle fra myra like bak gravfeltet (Høeg 1996). Diagrammet er problematisk for jernalderen, da dateringen på 0,44m, som skulle tilsvare ca vikingtid, ga en alder på 130 før nåtid. Dette forklares med omroting av massene, muligens røtter. Høeg fortsetter med å vise at det er dyrket korn i den samme perioden (Høeg 1996:79-84). Siden dateringen tilbakevises er det heller ikke mulig å feste lit til forekomstene av beiteindikatorer og korn. Det man med sikkerhet kan si er at det er dyrket korn på stedet en eller flere ganger mellom vikingtid og nyere tid. Indikasjonene på beite er bestemt ut fra forekomster av smalkjempe (*Plantago lanceolata*) og groblad (*Plantago major*). Disse plantene vokser der hvor det er mye tråkk, og det er ingen nødvendighet at det må være husdyrtråkk som gir en slik oppblomstring så lenge disse plantene er kommet til stedet med mennesker eller dyr. En samlekrav for rein, en melkeplass, et samlingssted med mye mennesketråkk og lignende kan også gi utslag i pollendiagrammene. Dette vil bli diskutert videre i kapittel 6.1.2.

Under en befaring på stedet i 2001 ble det observert terrasser i terrenget som kunne ligne på åkerterrassene av samme type som er funnet på Rødsmoen og andre steder (Bergstøl 1997). To av disse ble sjaktet uten at det var mulig å si med sikkerhet at dette var åkerterrasser (Bergstøl 2002a).

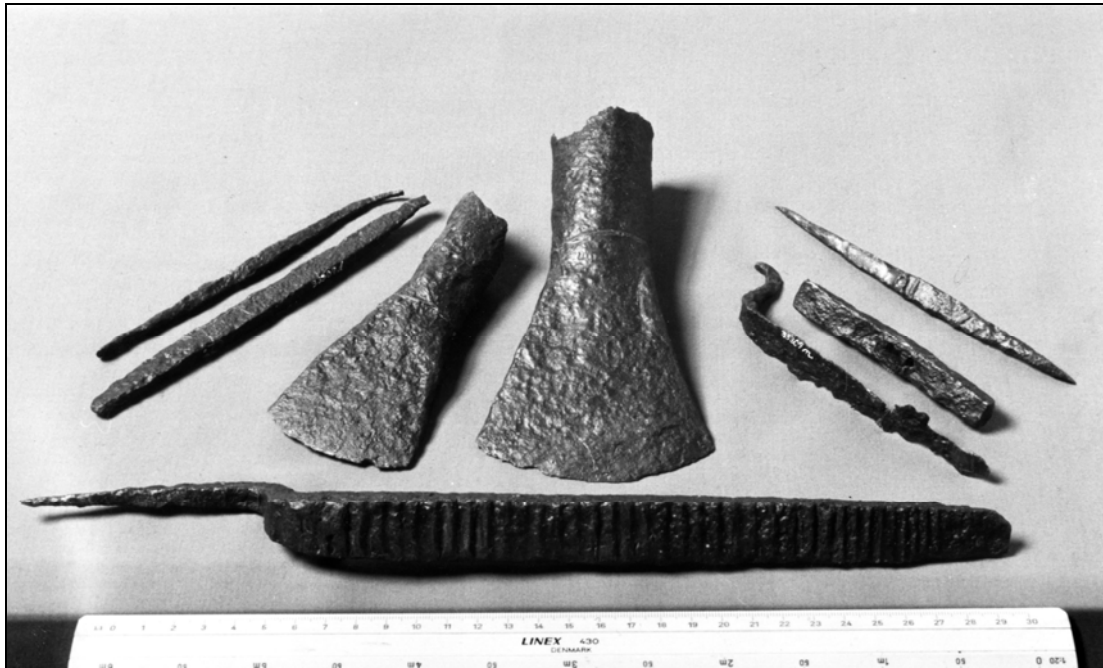

Figur 38. C8154.

*Fonnåsspenna. Foto:
Kulturhistorisk museum*

Fra Elvål, hvor elvene Tysla og Unsetåa møtes, er det kommet inn en rekke funn. Gården Fonnås ligger litt opp i lia og er stedet hvor det mest spektakulære funnet i regionen er gjort. Det er den store Fonnåsspenna i sølv med innfelt gullplate prydet med granater (C8154). Spenna er hele 17,5 cm lang og et praktstykke fra

siste delen av folkevandringstiden. Like nedenfor Fonnås, på Messingstuen, er det funnet en pilespiss av jern fra 500-tallet (C32293).

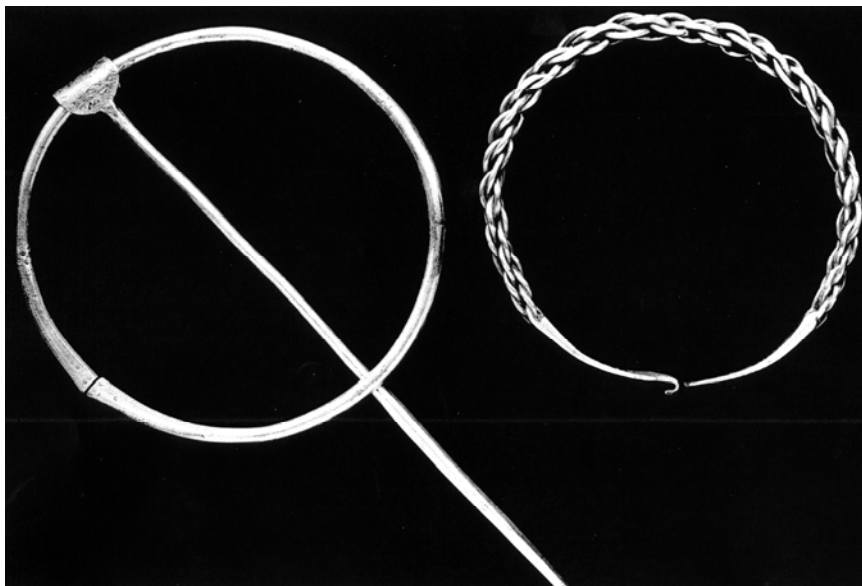

Figur 39. Deler av gjenstandene fra grav I ved Lille Sølensjø (C33309). Denne graven er fra yngre jernalder. Foto: Kulturhistorisk museum.

3.8.2. Yngre jernalder

Fra merovingertiden er det åtte funn. Fra fjellområdene finnes den omtalte graven fra Lille Sølensjø, og en pilespiss funnet ved Askhaugen, ikke langt fra veien til Fiskvollen (C34700). Fra Grindalen i Øvre Rendal ble det levert inn et enegget sverd (C35239). Sverdet har glødeskall og stammer trolig fra en grav. De resterende gjenstandene fra merovingertiden kommer fra Ytre Rendal og er funnet på gårdene langs Lomnes- og Storsjøen. Fra Otnes kommer en jernbarre og en celt (C5147-48). Litt sønnenfor, fra Vesterheim Søndre, kommer et gravfunn med sverd, spyd, øks, sigd og kniv (C23653). Nok et gravfunn kommer fra Ås ved Åkrestrømmen (C4580-83). Funnnet består av sverd, celt, øks og ljà. Aller sørligst har vi et sverd (C8746), et spyd (C8747) og en pilespiss (C26264) fra Strandvolden.

Fra vikingtiden er økningen stor i antall funn i Rendalen som i de fleste andre kommunene i studieområdet. Det fins noen få løsfunn i fjellet, mens hovedtyngden ligger ved dagens gårder i dalene. Fra fjellet på vestsiden av hoveddalen er det kommet inn en spydspiss (C27386) og en hakke (C27388). Fra østsiden er det kommet inn en pilespiss fra Skånborket seter (C36056) og et gravfunn fra Fiskvollen ved Sølensjøen. Funnnet (C24592) består av et sverd, øks, kniv, åtte pilspisser, ildstål og ildslagningsflint. Fiskvollen er for øvrig et fiskevær for gårdene i Øvre Rendalen med om lag 40 bygninger (Hougen 1947:219-224). Gravfunnet indikerer at det har vært brukt på denne måten helt siden vikingtiden. Sølensjøen er fiskerik, med gode bestander av sik, gjedde røye og ørret.

Figur 40. C269-71. Halsringen og en av spennene fra depotfunnet av sølv fra Undset. Foto: Kulturhistorisk museum

I Undsetgrenda er det gjort et bemerkelsesverdig sølvfunn (C269-C271). Det består av to spenner og en kraftig halsring. Funnomstendighetene er uklare, men det dreier seg etter all sannsynlighet om et depotfunn. En skålformet spenne stammer etter all sannsynlighet fra et gravfunn på Unset (C6107). Det skal ha vært flere gjenstander tilhørende funnet, men disse er ikke tilvekstført. Fra Nordstu Unset er det innkommet en pilespiss (C24034).

Ved området rundt Elvål fins en konsentrasjon av funn. En smeltedigel (C8881) fra Helstad, tre bronsespenner og to pilespisser fra Fonnås (C8155-56, C32245, C32282), to kniver og en nål fra Messingstuen (C32246-48) og en linhekle fra et gravfunn ved Tyslosen (C22235). Skogbruksmuseet har fått inn en kløftet trestokk, som etter all sannsynlighet er ei revetane, et fangstredskap hvor reven ble sittende fast etter at den hadde hoppet opp og forsøkt å få tak i åttet som var festet på toppen. Revetanen er, i følge Skogbruksmuseets tidligere bestyrer Tore Fossum, datert vikingtid (Østlendingen 21. mars 1979). Funnstedet er oppgitt å være på Fonnås. Litt lenger ned i dalen, på Haugset, er det funnet en oval bronsespenne (C8153). Pilespissen C32282 er av Wegraeus' type B, som forekommer i stort antall i samiske offerplassfunn og blant annet i en grav på den samiske boplassen Vivallen i Härjedalen (Wegraeus 1973, Zachrisson 1997:52).

Fra Sørberget i Øvre Rendal har det kommet inn ei øks (C26928) som skal være funnet sammen med koksteinsrøyser, reinsdyrshorn og "fiskeskjell". Litt lenger syd, fra Hårset nordre er det innkommet et spyd (C27253). På nabogården Bjørkely har det fremkommet en pilespiss (C37992), mens det fra Hårset har blitt sendt inn en skålformet spenne og en pilespiss (C1457-58).

Rundt Lomnessjøen er det gjort en rekke funn. Et ljåblad er sendt inn fra Engene (C21786). Gravfunnet fra Otnes (C30199) består av en spydspiss, to pilespisser og noe slagg. Litt lenger sør, på Balstad, er det funnet to eneggede sverd (C23904-05). Rett over sjøen for Otnes, på Gamle Jotheim er det funnet ei øks (C28729). Like nedenfor, på Lomnes er funnstedet for det tidligere omtalte funnet som ikke kan dateres mer spesifikt enn til jernalderen (C3684-87). Funnet består av to spyd, en kniv og en saks. Fra Kvernnes, noen kilometer lenger sør er det innkommet et kvinnegravfunn bestående av en armring og en oval bronsespenne (C16496-97).

Et stort gravfunn er kommet inn fra Åkre, bestående av spyd, øks, bisset, rangle, bryne og flere deler av et kleberkar (C20697). Sør for dette, på Svarstad ved Åkrestønnen, er det kommet inn et løsfunnet spyd fra vikingtid (C20941) og noen beinfliser og et jernfragment fra en steinsatt grav (C21785). Den sistnevnte kan ikke dateres nærmere enn til jernalderen. Et annet spyd er funnet på Ås (C115).

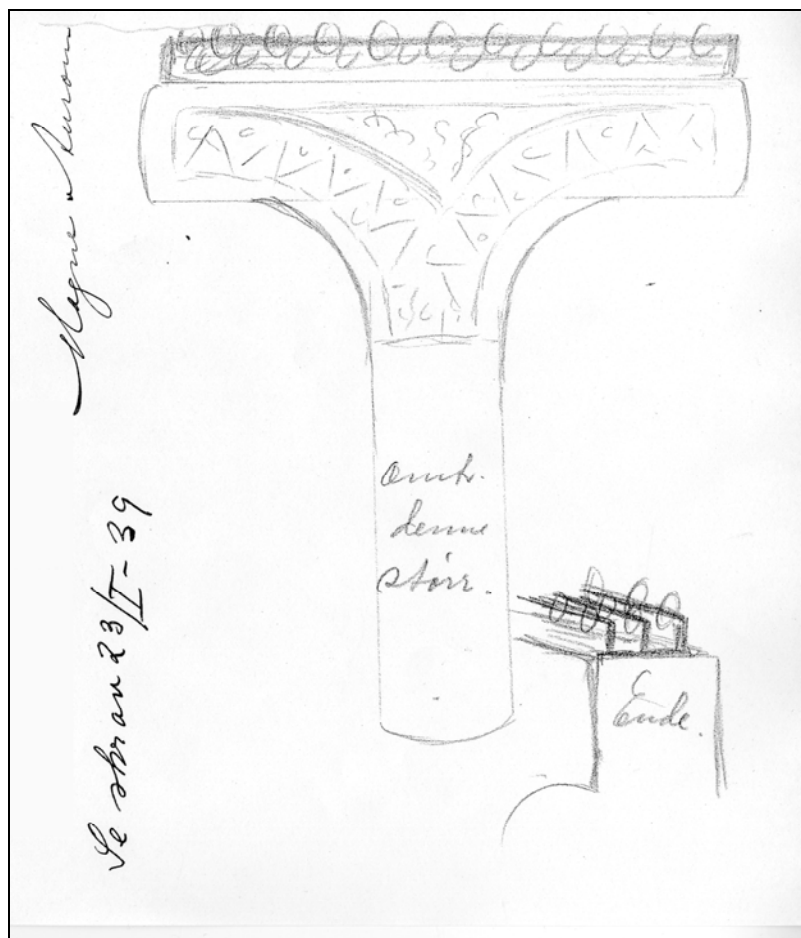
Figur 41. C26831a. Runebommehammeren fra Nordset i Rendalen. Foto: Kulturhistorisk museum

3.8.3. Funn fra middelalderen

Det er kommet inn en rekke løsfunn fra middelalderen. Mange av disse er hesteko, garnsøkker, kniver og lignende og har liten bosettingshistorisk utsagnskraft. Det er verd å merke seg at de fleste av funnene er fra Øvre Rendal, men det er liten grunn til å tro at bosettingen har vært mindre tett i den ytre delen av kommunen. Et funn er til gjengjeld svært interessant (C26831 og C38112). I 1939 ble det sendt inn en hammer til en samisk runeomme (sjamantrømme) fra gården Nordset på østsiden av elva, ca 1 km SØ for kirken i Øvre Rendal (Myhre 1962, Pareli 1991). Finneren, Jacob Høye, opplyste at det opprinnelig satt fast tre parallelle tråder øverst på hammeren. På disse trådene var det satt inn små jernringer. De var imidlertid rustet bort før innsendelsen. De senere ettergravningene på stedet

viste at hammeren var funnet i en stor mødding eller kokesteinshaug sammen med andre gjenstander, så som spinnehjul, pilespisser, kniv, beingjenstander, garnsøkker, en lysestake med mer. Hammeren er blitt radiologisk datert til 1160-1260 e.Kr. (Tua-97). En spore fra det samme funnet dateres til 1400-tallet, og både Gutorm Gjessing og Leif Pareli mener derfor dette er nedleggingstiden for trommehammeren (Gjessing 1945, Pareli 1991). Utgravningene viser imidlertid at funnene stammer fra en mødding som har bygget seg opp over lang tid, og det er derfor ingen umulighet at den har havnet der allerede på 1100-tallet. Funnet viser i alle fall til samisk bosetting eller kontakt med samer i middelalderen.

Figur 42 Tegning av runebommehammeren fra Magne Aurom(?), som hadde sett den før innlevering. Den hadde da tre parallelle strenger med ringer på. Topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum.

Dekoren på runebommehammeren er veldig spesiell. På den ene siden er den dekorert med tradisjonell samisk flettbandsornamentikk, mens den har en bord i Ringeriksstil på den andre siden (Gjessing 1945, Fuglesang 1980). Dette kan ses som et tegn på sammensmelting, eller

kreolisering, av norrøne og samiske kulturelementer (Hansen og Olsen 2004:107). Dette vil bli diskutert mer inngående lenger ut i avhandlingen.

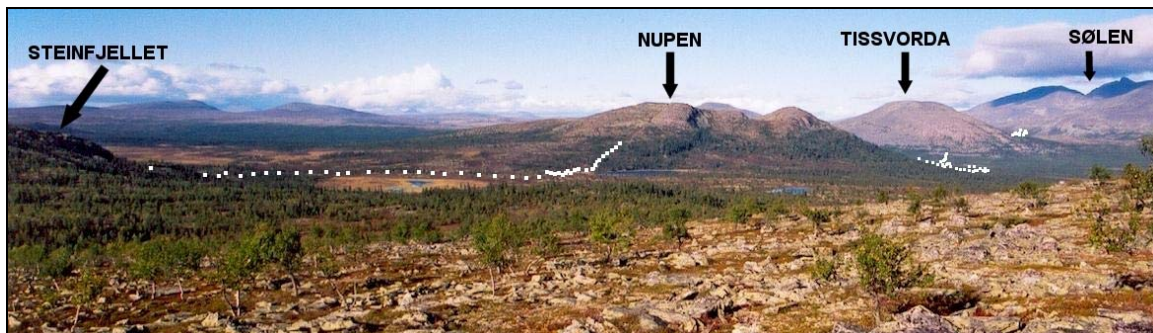
3.8.4. Graver

En del av funnene som er innkommet fra Rendalen stammer fra graver. I tillegg til disse er det ikke så mange registrerte gravhauger og -røyser i kommunen. Dette skyldes først og fremst at det har vært lite utbyggingspress, og dermed også liten registreringsaktivitet. På Høye, ved kommunesenteret på Bergset i Øvre Rendal ligger en enorm gravhaug like inntil riksveien med vid utsikt oppover og nedover dalen. Haugen er nær 5 meter høy og måler 26 meter i diameter. Ca 50 meter sør for denne ligger en mindre gravhaug. En tidligere fjernet haug på vel 15 meter i tverrmål lå inntil denne igjen. De eldste gravene ligger i Sølendalen, med Skjelåvollan og gravfeltet ved Lille Sølensjø. Det er også en haug på Misterdalen seter. De resterende gravene ligger i hoveddalen, med konsentrasjoner i Elvål, Øvre Rendal, Lomnes og Åkrestrømmen.

3.8.5. Fangst

Det pågår et stort arbeid med å kartlegge fangstanlegg for rein i fjellområdene i Sør-Norge, ledet av Per Jordhøy fra Norsk Institutt for Naturforskning (NINA). I Rendalsfjellene er det Per Olav Mathiesen som registrerer (Mathiesen 2004). I tillegg har Ove Holseng skrevet hovedoppgave som omhandler et stort fangstanlegg i Orvdalen (Holseng 2004). Disse registreringene har frembrakt et bilde av fangsten i fjellområdene som viser et meget stort omfang og høyt organisasjonsnivå. Det er utført svært få dateringer, men sammenlignet med resultatene i omkringliggende områder tyder på at den mest intensive bruksfasen er i middelalderens første del (Holseng 2004, jf. Barth 1996). Mathiesens registreringer viser at det fins groper både for elg og rein i samme system (Mathiesen 2004). Elggropene ser ut til å være mindre sammenrast enn reinsgropene. Dette tolkes som om gropene først har vært anvendt for fangst av rein. Når reinstammen var så sterkt desimert at en slik storskalajakt ikke lenger var lønnsom kan lokale bønder eller fangstfolk så ha utvidet noen av gropene for elgfangst. Utgravningene i Åmot viste at fangsten på elg var mest omfattende i bronsealder og eldre jernalder, og at den ble tatt opp igjen i senmiddelalder (T. Amundsen 2006, Bergstøl 1997).

Det voldsomt store omfanget av reinfangsten viser at det må ha vært en større overordnet organisasjon bak. Fangst i denne skalaen overgår langt hva gårdene i Unsetgrenda har hatt kapasitet til å drive. I vikingtid har det trolig vært tre gårdsanlegg der, men bare i liene ovenfor er det kartlagt tre større anlegg med foreløpig registrert 116 groper, som må ha vært mer enn nok å drive for disse gårdene om høsten (Mathiesen 2004:13). To av gropene ved anlegget inntil Kverninga er for øvrig utgravd. Den ene inneholdt forkullede trerester fra vikingtid (Tua 5972, AD 900-1005)(Bergstøl og Mathiesen 2006). De store systemene i Spekedalen og Orvdalen består av nær 600 groper og må ha representert en veldig arbeidsinnsats før og under fangsts sesongen. Fra Sølensjøen går det en rekke opp mot det massive fjellet Sølen med mindre anlegg som sperrer passasjene mellom toppene og videre vestover. Fjellet er altså brukt som sperre, og de få naturlige trekkveiene er effektivt sperret med mindre anlegg. Hele den tre mil lange strekningen fra Sølensjøen til Rendalen kan altså ses som ett stort fangstsystem. I tillegg fortsetter det en rekke med nær 30 groper på østsiden av Sølensjøen.

Figur 43. Fangstgroprekken ligger som sperrer mellom fjelltoppene. Foto og montasje av Per Olav Mathiesen

Konstruksjon og vedlikehold av disse fangstanleggene må ha medført en enorm arbeidsinnsats, og man kan bare forestille seg hvilken jobb selve slaktingen av dyrene har representert. De største og mest konsenterte trekkene for rein er om høsten, og det ble gjort en viktig observasjon ved anlegget i Spekedalen. Det går parallelt med dalen og slutter midt på søndre Spekesjø. Fangstanlegget slutter der hvor sjøen blir dypere og vannet fryser først. Førjulsvinteren 2003 viste at det lå åpent vann der hvor det ikke er fangstanlegg, og sikker is så langt anlegget rakk (Mathiesen 2004:12).

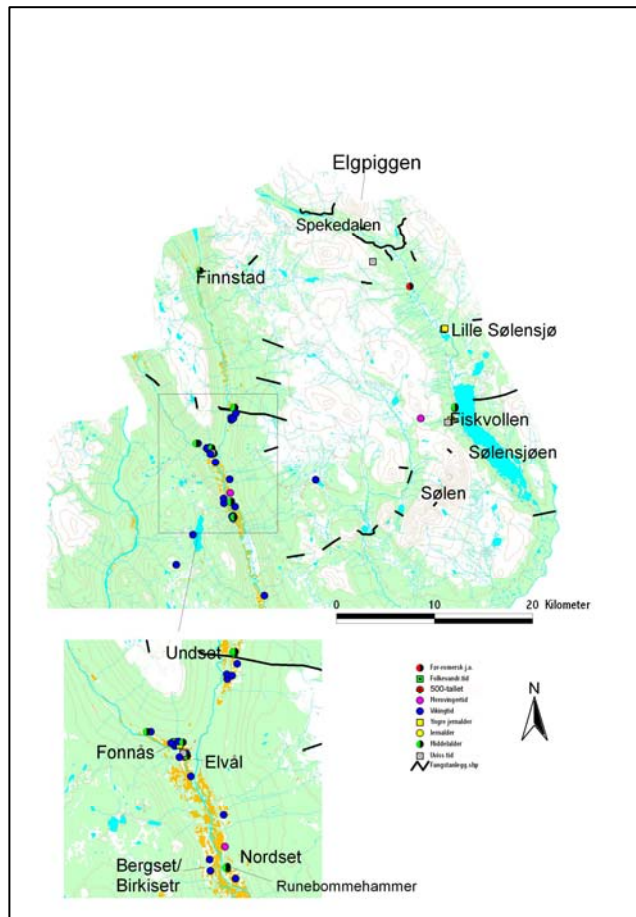
Det har trolig vært sperregjerder mellom gropene, men for reinfangst er det ikke nødvendig med så kraftige sperrer som for elgen. For gropene som ligger i høyfjellet kan rekker med reiste stolper/stikker være tilstrekkelig for å stanse reinen. I Orvdalsystemet er det påvist skoning til slike stolper. En er datert til 1200-tallet (Holseng 2004). I tilknytning til fangstanleggene er det også registrert buestillinger og kjøttlagre (Mathiesen 2004:5). Enkelte steinmurte tufter er så store at de til og med kan ha utgjort boliger.

3.8.6. Oppsummering Rendalen

Med Jernalderen træder Rendalen atter frem av den Dunkelhed og det Øde, hvori den under Broncealderen har været indhyllet (Bull 1919:22).

Jacob Breda Bulls poetiske innledning til jernalderen i bygdeboka har fremdeles støtte i det arkeologiske materialet. Rendalen er en stor kommune, og det er kommet inn mange funn. Mangelen på systematiske registreringer i selve hoveddalføret har medført at fornminnene i fjellet kanskje er overrepresentert. På den annen side er dette jo en fjellkommune, og svært mye av næringsgrunnlaget har i alle tider ligget i fjellet. Graven fra før-romersk jernalder på Skjelåvollen er den eldste sikre graven innenfor hele studieområdet, og er langt tidligere enn noen tilsvarende grav i dalen. Graveltet ved Lille Sølensjø har også vært i bruk fra folkevandringstid til merovingertid (og muligens vikingtid). Mine egne grundige søk i området rundt resulterte ikke i funn av noen boplass i direkte tilknytning til gravfeltet (Bergstøl 2002a). Forekomsten av kornpollen tilsier imidlertid at det har vært dyrket i umiddelbar nærhet, men siden stratigrafien er forstyrret er det ikke mulig å avgjøre om denne dyrkingen har skjedd etter at setringen startet i Sølendalen.

Som i Kvikne (Tynset) ser vi også i Rendalen funn i dalbygden fra sen folkevandringstid og utover gjennom hele yngre jernalder. Et mulig unntak er gravfunnet fra Lomnes som *kan* være så tidlig som 300-tallet, men som like sannsynlig kommer fra merovingertiden. Fraværet av funn fra romertid og tidlig folkevandringstid er påfallende. Den gedigne Fonnåsspenna er det eldste sikre funnet, fra sen folkevandringstid. Merovingertidsgraver fins både i dalen og på fjellet, mens vi ser en stor overvekt av funn i dalen i vikingtid. Samtidig vet vi at fangsten av rein trolig har en merkbar økning i vikingtid og utover middelalderen. Det er ikke gjort undersøkelser i fangstanleggene for elg, så det er ikke mulig å avgjøre om de kan fremvise samme bilde som i Åmot og Elverum, med fangst kun i bronsealder og eldre jernalder.

Figur 44. Øvre Rendal med viktige funnsteder

Fangsten av rein, trolig med størst aktivitet i sein vikingtid og middelalder, har vært voldsomt stor. Anlegget ved Orvdalen og Spekedalen består alene av nær 600 groper. Lenger sør har et langt anlegg ved Sølen stengt hele fjellet fra øvre Rendal til Sølensjøen, en strekning på nær fire mil. Dette må ha ført til et enormt press på reinstammen, som kan ha blitt svært desimert, eller nesten utryddet. Trolig er dette årsaken til at en del av gropene i fangstanleggene er utvidet til fangst av elg.

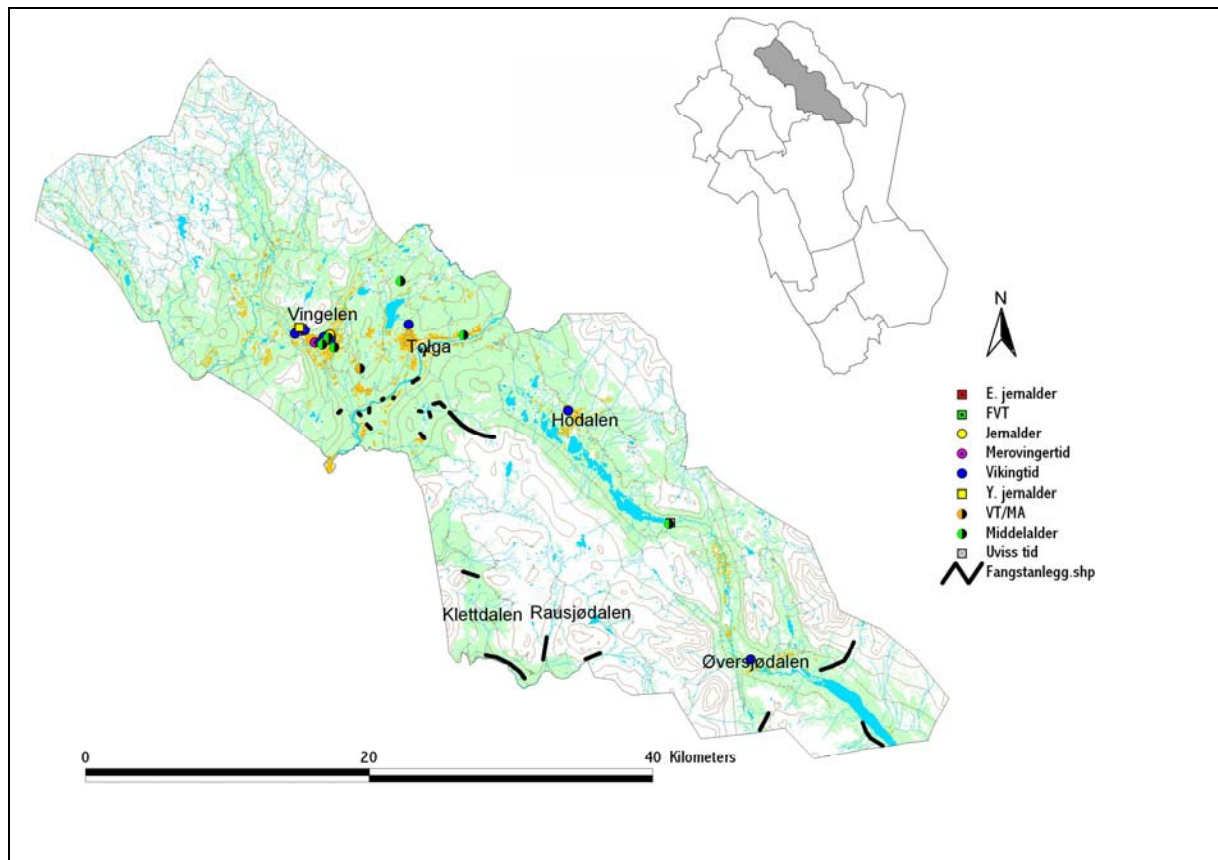
De arkeologiske funnene antyder at gårdene i Rendalen ble ryddet en gang i folkevandringstiden eller tidligst i romertid. I fjellet har det vært bosetting langt tidligere. Om denne har vært mobil eller representerer fastboende er det ikke sikre belegg for, men det blir her antatt at det dreier seg om mobile fangstfolk, noe det vil bli argumentert for lenger ut i avhandlingen. Den aller største gravhaugen i hele studieområdet ligger på Høye. Denne gården har etter all sannsynlighet fått navnet fra gravhaugen og er trolig skilt ut fra Bergset (Birkisetr). På Bergset ligger dagens kommunesenter, og her sto det ting i middelalderen. Forstavelsen i navnet Birkisetr har en spesiell betydning som vil bli videre diskutert i kapittel 6.5.4.

Tre av gjenstandene fra Rendalen er av typer som gjør at de antas å tilhøre samisk kultur. Det dreier seg om runebommehammeren, den z-formede skinnskraperen fra Lille Sølensjø og en pilesmiss fra Fonnås. Skinnskraperen er fra merovingertid, pilesmissen fra vikingtid og runebommehammeren fra tidlig middelalder. Depotfunnet av sølv fra Unsetgrenda kan også ses i en slik sammenheng. Depotfunnene av sølv fra vikingtiden og middelalderen i Nord-Norge ligger i grensesonen mellom samiske og norrøne områder (Spangen 2005, Hansen og

---

Olsen 2004:82-85, Zachrisson 1984). Funn, fornminner og stedsnavn i Rendalen tyder på at dette er et område med stor kontakt mellom fangstfolk og norrøne bønder.

3.9 Tolga kommune

Figur 45. Tolga kommune

Tolga kommune er 1047 km² stor. I følge kommunens nettsider er ca 2/3 av arealet fjell og snaumark, mens bare 2,4 % er dyrket. Kommunesenteret Tolga ligger ved Glomma, midt mellom Tynset og Røros. Andre bygder er Vingelen, Hodalen og Øversjødalen.

3.9.1. Funnene fra Tolga

Det er få funn fra Tolga, og ingen av de som er innkommet til Oldsaksamlingen er rapportert å stamme fra gravfunn. Funnspredningen i kommunen er allikevel svært interessant, og forteller mye om bosettingen i jernalderen. Hele 17 av de 23 funnene fra jernalder og middelalder som kan kartfestes er fra Vingelen. Denne jordbruksbygda som ligger helt opp mot snaufjellet ser ut til å ha hatt en langt mer omfattende bosetting enn dagens kommunesentrum.

Fra eldre jernalder har vi to usikre funn. C25202 er et ”sverdlignende” tveegget redskap. Den eiendommelige tangen gjør at det nok like gjerne kunne vært katalogisert som en yngre jernalders vevskje. Funnet tidfestes derfor til jernalderen i stedet for eldre jernalder som det opprinnelig var. Det andre funnet tilhørende eldre jernalder er en tangepil eller en liten spydspiss med agnorer (C27625). Gjessing (1934, pl.IV) plasserer slike i siste del av 500-tallet. Gjenstanden er forøvrig bortkommet, så det er ikke mulig med en ny bedømmelse.

Fra merovingertiden er det tre funn. Et spyd og to pilespisser (C23135, 27890 og 28601). Den siste, av typen Ryghs type 540 fra slutten av 500-tallet, kan ikke kartplasseres da det oppgitte funnstedet, Storhøgda i Tolga, ikke fins på Statskarts nettsted Norgesglasset, N-50 kartene eller turkart jeg har tilgang til (<http://ngis2.statkart.no/ng2/ng2.html>). Fra vikingtiden er det langt flere, hvorav en stor del er pilespisser.

3.9.2. Fangst

I 1982 skal Unni Blegen Walhovd ha foretatt en utgravning i en fangstgrop. Det foreligger ingen rapport fra denne gravningen, men det er innkommet en pilespiss og en dolk som ble funnet i nedgravningen i gropa (C35349). Bare noen dager senere skal Edvard Barth ha foretatt metallsøk og graving i den samme gropa i tillegg til flere andre i samme systemet. Barth plasserer anlegget i Knapplia, men det følger ikke noe kart med brevet hans (topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum). Barth fant to jernpigge lik dem fra Ledsageren, som har tilhørt spiddstokker i gropene (C35617).

Ti år senere, i 1992, foretok Gustafson en utgravning av en fangstgrop ved Skomakarkletten (Gustafsson 1992b). Gravningen var et samarbeid mellom historielaget i Tolga og Oldsaksamlingen. Gropa var svært sammenrast, men det så ut som om den hadde vært foret innvendig med en tømret rektangulær kasse. To dateringer av trekull som tilhører to ulike bruksfaser ga resultatet 1005-1035 e.Kr. og 1015-1215 e.Kr. (kalibrert). Det ser altså ut som om gropa var tatt i bruk i sen vikingtid og satt i stand igjen en gang i middelalderen.

Utgravningen kom i stand etter initiativ fra Tolga historielag, som gjennom mange år har drevet registreringer av fangstanlegg i kommunen. Det fins store anlegg i Trangdalen, ved Knappåsen og ved Tolga, som alle har ca 200 graver eller mer (Mathiesen 2004, pers. medd. Per Ove Lilleeng). I tillegg skal det finnes mindre systemer i Øversjødalen, Holøyen, Kåsa,

Hodalen, Rausjødalen, Klettdalen og Gammeldalen. Registreringene til Per Olav Mathiesen for NINA fortsetter også inn i høyfjellsområdene i Tolga, så dette bildet vil bli ytterligere komplettert. Anleggene som ligger nede i dalen er anlagt for å fange elg, mens Orvdalssystemet for eksempel består av både rein og elggroper. Årsaken til dette antas å være at stammen av rein ble nesten utryddet i middelalderen, og at en del av gropene da ble utvidet for fangst av elg.

3.9.3. Graver og bosetting

Det er bare registrert to graver i Tolga. Begge i Holøyen. En steinring i Rausjøheimen ble registrert av Per Ove Lilleeng i 1972. Skjølsvold var med og så på ringen året etter og trodde også det var en grav. I ettertid endret Skjølsvold mening, og anførte med hånd på innberetningen at det nok kunne dreie seg om en falkfangerkoie (Skjølsvold 1973b). Det som taler mot en tolkning som grav er at bakken innenfor ringen er lavere enn terrenget rundt. Jeg var selv på befaringsplass på stedet i 2004 med Lilleeng og Per Olav Mathiesen, og mener også at det ligner en tuft. Det er imidlertid mindre sannsynlig at det dreier seg om en falkfangertuft, heller en teltring eller gammetuft. Den er ca 4,5 meter i diameter og har en ansamling av stein i midten, som kan markere et ildsted. En tredje mulighet er at steinringen kan være en seite, en ringformet offerplass (Vorren og Eriksen 1993).

Figur 46 Teltring(?) i Rausjøheimen. Personen på bildet er Per Ove Lilleeng. Foto: Arne Skjølsvold

Ca 40 meter nord for steinringen var det en ryddet flate som kunne se ut til å være en tuft til, men også dette krever en arkeologisk undersøkelse for å kunne avgjøres. Syv meter øst for denne igjen var det en liten forhøyning som kan være ei gravrøys. Tufta har klare likheter til samiske boplasser, og det er kjent at det har bodd samer i disse fjelltraktene.

På vei opp til befaring av denne tufta ble det funnet ei røys som kan minne om ei gravrøys. Like ved lå ei steinrøys med form omtrent som et rundt bogestille eller et stort kjøttgjemme. Det kreves ytterligere registrering og prøvegraving for å fastslå dette med sikkerhet. En annen, og helt sikker gammetuft, ble registrert ca en kilometer øst for Klettsetra. Tufta er oval, med ytre mål på 6,1x6,5 meter, og har et steinsatt ildsted i midten. Den har 0,2-0,3 meter høye veggvoller, og nesten helt sikkert en samisk jordgamme. Alderen på disse tre tuftene er svært usikker. Det er mulig at de ikke er mer enn 2-300 år gamle, men kan også være så gamle som fra vikingtiden.

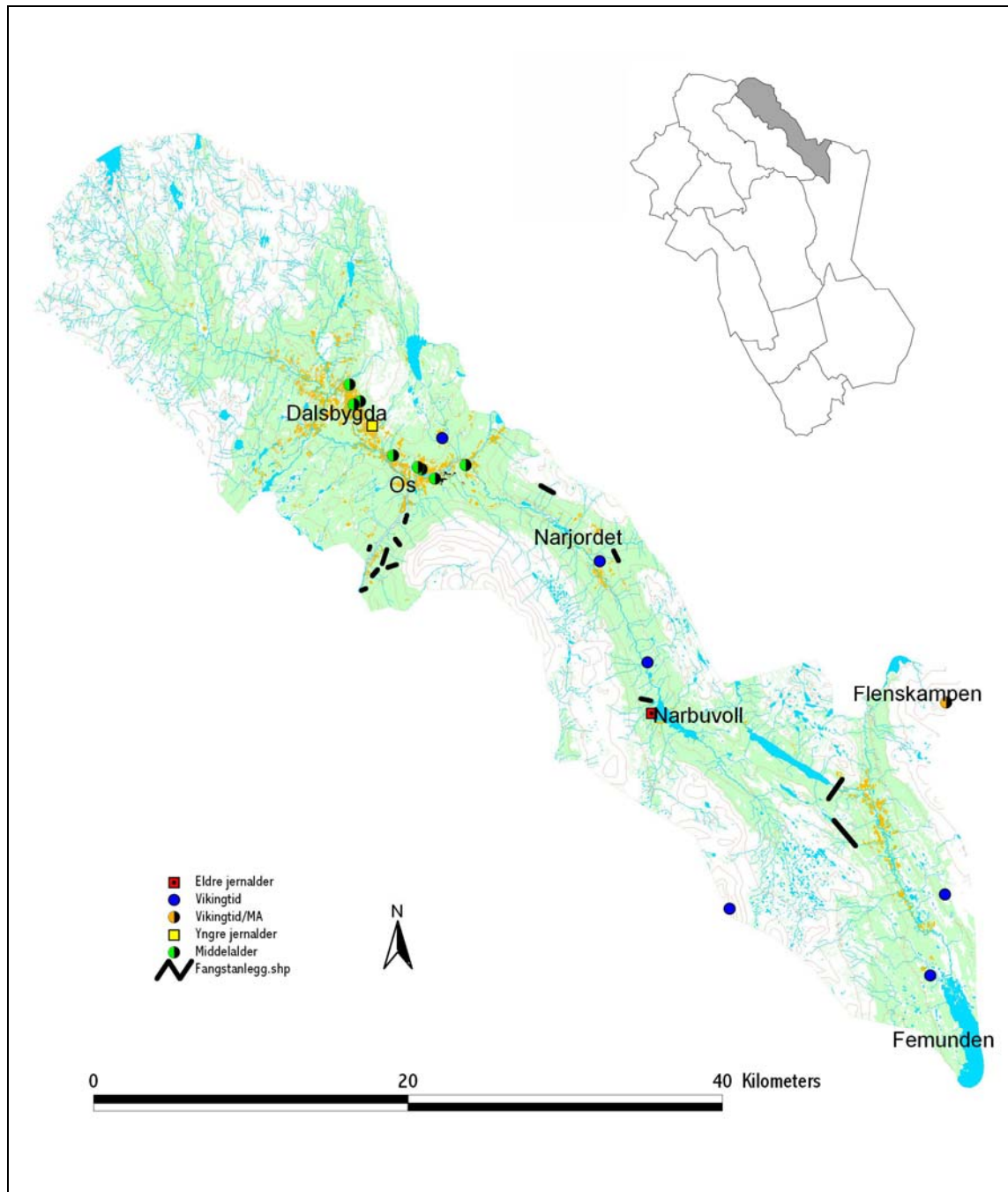
En times gange fra Rausjødalen seter mot Elgpiggen og det store fangstanlegget ligger en rad steinmurte tufter. Veggene er nær en meter tykke og over en meter høye. Det er fire rom på rad med hver sin inngang. Stedet heter Steinhusettra, men det er ingen egentlig setervoll her. Stedet ligger også langt inne på snaufjellet, og har neppe vært seter noen gang. Ved Gråhøgda i Rendalen fins en lignende samling steinhus (Mathiesen 2004:10). Edvard Barth beskriver også et lignende anlegg ved Haverdalsseter i Rondane (Barth 1977:55). Ikke på noen av disse stedene er det knyttet kjente folk eller aktiviteter til steinhusene. De er ikke utgravd, og derfor ikke datert. En mulighet er at dette er tilholdsstedet for fangstfolkene som drev de store fangstanleggene. Kanskje har de lagret skinn og gevir på slike steder før transport til kaupangen? Det fins likheter mellom disse anleggene og slakteplassene på Tøftom i Dovre og Sumtangen på Hardangervidda (Mikkelsen 1994, Indrelid 1994).

3.9.4. Oppsummering Tolga

Selv om de fleste innkomne funnene er gjort i dyrket mark i Vingelen, er det tydelig at det også i Tolga har vært meget stor aktivitet i fjell- og skogsområdene. De store fangstanleggene vitner om en intensiv utnyttelse av viltressursene. Hundrevis av groper må ha gitt et utbytte som var langt større enn de lokale bosettingene kunne konsumere, og det er trolig at kjøtt, gevir og ikke minst skinn har gått til et markert langt utenfor distriktet.

Som i nabokommunene er det en sterk økning i antall funn i yngre jernalder, med en markert topp i vikingtid. Det fins belegg for samisk bosetting i distriktet i nyere tid, men det er ikke avklart hvor langt tilbake denne bosettingen kan føres (Fjellheim 1999). Steinringen i Raudsjøheimen og gammetufta ved Klettsetra må ses i denne sammenhengen.

3.10. Os kommune

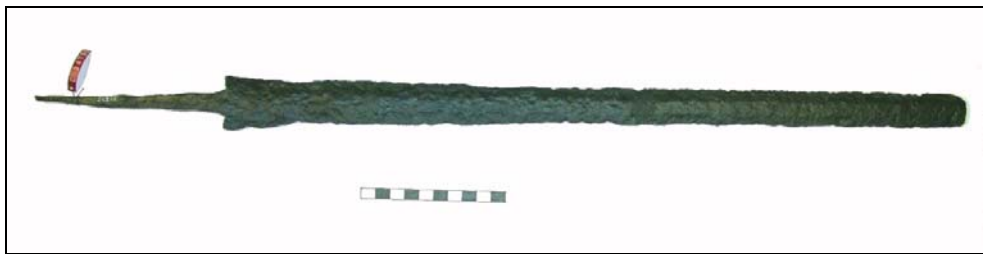
Figur 47. Os kommune

Os er den nordligste kommunen i Hedmark fylke og grenser i nord til Røros kommune som ligger i Sør-Trøndelag fylke. Det er kun 14 km fra Os sentrum til Røros og 20 km til Tolga. Os kommune er lang og smal og strekker seg helt fra Femunden i øst til Forollhogna i vest, en

avstand på over 8 mil. Av et samlet areal på 1039 km² er hele 63 % fjell. Tregrensa ligger i dag på ca 900 moh. (<http://www.os.kommune.no> 05.05.2007). Navnet Os stammer fra stedet elva Vangrøfta renner inn i Glomma (Gjermundsen 1999:381). Denne elva kommer fra Dalsbygda, en sidedal til Glommadalføret mot vest. Fra den andre siden kommer elva Nøra ned Nørdalen og lengst øst i kommunen ligger Tufsingdalen som drenerer østover til Femunden.

3.10.1. Det arkeologiske materialet fra Os

Os har minst funn og registreringer av samtlige kommuner i studieområdet. Det har vært liten registreringsaktivitet i kommunen, og det er sendt inn relativt få funn. Samtlige er løsfunn.

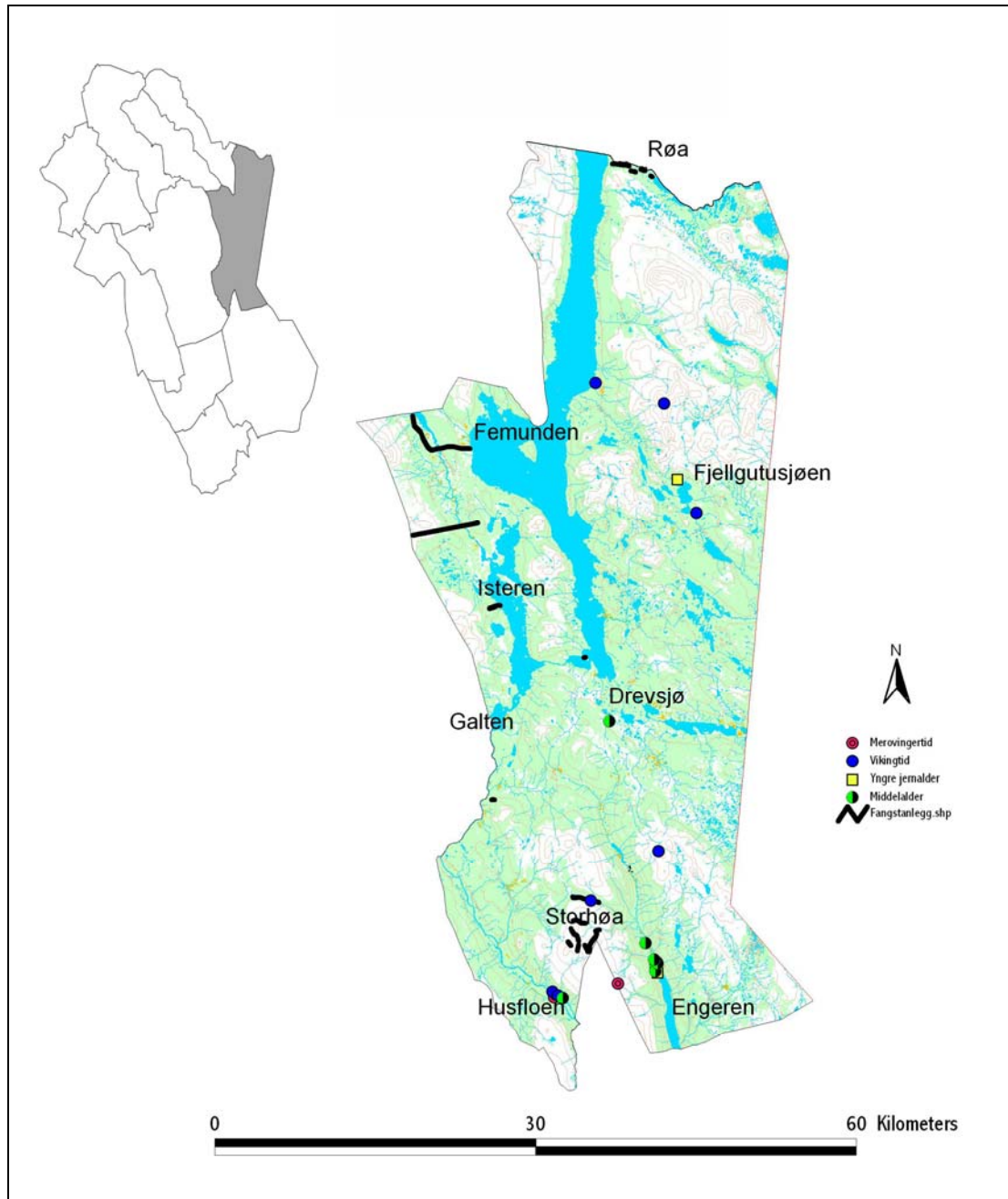
Figur 48. C34735. Sverd, trolig fra eldre jernalder

For mer enn hundre år siden ble det funnet et tveegget sverd fra eldre jernalder på gården Narbuvoll. Det ble ikke sendt inn før i 1976, så funnomstendighetene er derfor noe uklare. Sverdet kan ikke dateres nøyaktig, men kan være så gammelt som fra yngre romertid (C34735). En pilespiss fra Engeryen (C25163) kan stamme fra merovingertiden, men forøvrig er det en stor luke frem til vikingtiden. Fra denne perioden er det funnet syv pilespisser og en øks. Flere av pilespissene er funnet i fjellet, trolig bortskutte under reinsjakt. Pilespissen fra Flenskampen (C39273) er for øvrig av Wegraeus' type B med flathamret midtparti, som har en østlig distribusjon og gjerne regnes som en samisk type (Serning 1956, Wegraeus 1983, Fredriksen 1983). Peter Lindbom påpeker at disse spissene er russiske typer, men som har en distribusjon i det samiske området, og dermed må antas å komme inn via handel i øst (Lindbom 2006:116). Funnene fra middelalder er alle fra gårdsnære områder.

Det er kun registrert fire gravhauger i Os. Det fins ganske sikkert flere, men det har som sagt vært liten registreringsaktivitet i kommunen. Fangstgroper er det registrert ca 100 av, både for rein og elg, men det fins trolig et stort antall fangstgroper som ikke er registrert.

På gården Odden i Narjordet ble det på 1930-tallet funnet en skaftfurekølle (C26917) i åkeren på en brink ned mot Nøra. Ved ettersyn viste det seg at det lå en rekke tufter på kanten. Slike køller er karakteristiske for studieområdet, og det er uklart hvor langt opp i tid de har vært anvendt. Noen mener de kan ha vært brukt helt opp i jernalderen (Østmo 2000:30-31). I denne avhandlingen er imidlertid skaftfurekøllene ikke tatt med i materialgjennomgangen. Rundt tuftene ble det funnet store mengder skjørbrent stein og trekull, samt bein av reinsdyr (Andersen 1939). På motsatt elvebredd ble det funnet to møddinger med store mengder dyrebein. Også på gården Narjord noen hundre meter lenger mot nord skal det ha blitt funnet en mødding (Skjølsvold 1967). Her var det funn som tyder på bruk også i nyere tid. Skjølsvold tolker funnene som boplasser etter fangstfolk, som må settes i forbindelse med fangstanleggene i nærheten.

3.11. Engerdal kommune

Figur 49. Engerdal kommune

I 1911 ble deler av Trysil, Rendalen, Tolga og Røros slått sammen og Engerdal kommune ble dannet. Kommunen er på 2195 km² og har i dag drøye 1500 innbyggere. Mindre enn en prosent av arealet er dyrket mark eller bebygdt område. 1/3 er skog, og resten er vann og fjell. Det aller meste av Norges nest største naturlige innsjø, Femunden, ligger i Engerdal. Det er to

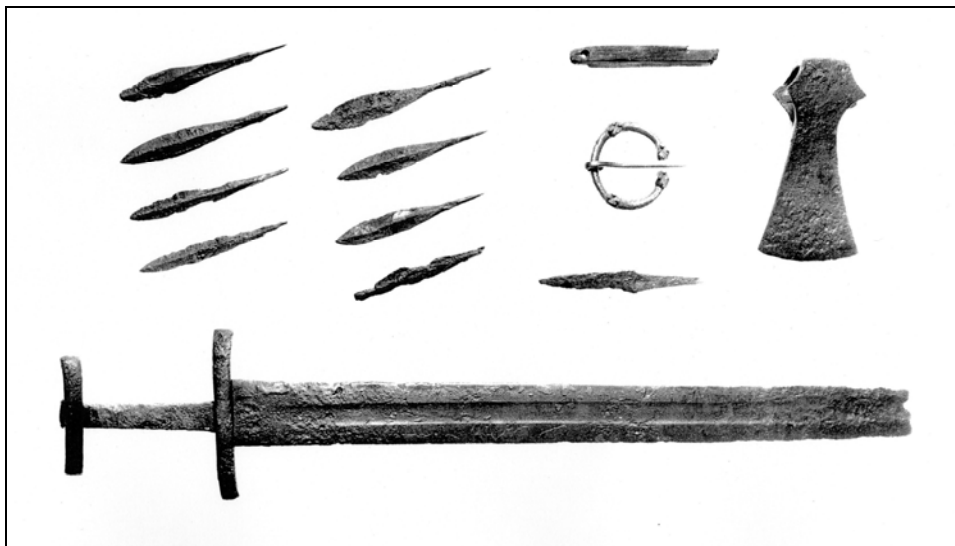
nasjonalparker i kommunen, Femundsmarka og Gutulia. Her er også den sørligste samiske reindriften i landet i dag (<http://www.engerdal.kommune.no>). I øst grenser kommunen til Dalarna og Härjedalen i Sverige. Kommunen danner også fylkesgrense mot Røros i nord, mens Os, Tolga, Rendalen og Trysil er nabokommuner i vest og sør.

Femunden, Isteren og Galten er meget fiskerike sjøer, som har gitt viktig utkomme gjennom alle tider (Bolstad 1980). De mange boplassene fra steinbrukende tid langs strandkantene tyder på dette.

3.11.1 Funnene fra Engerdal

Som i de fleste andre kommunene er størstedelen av materialet løsfunn, men i motsetning til nabokommunen Os er det i alle fall to eller tre gravfunn. Ingen av de innkomne funnene kan med sikkerhet dateres til eldre jernalder. Det fins imidlertid dateringer fra en fangstgrop til denne perioden som vil bli behandlet lenger ned.

Fra merovingertiden har vi to eneggede sverd. Det ene (C5119) er funnet på Husfloen helt sør i kommunen, mens det andre, mer å regne for en sverdkniv (C25990), ble funnet liggende oppe i dagen i høyfjellet mellom Tverrfjellet og Storhøa.

Figur 50. C5888-93. Mannsgravfunn fra Fjellgutussjøen. Foto: Kulturhistorisk museum

Fra Husfloen stammer også ett eller to gravfunn fra vikingtid (C3400-3405 og 4328). Som C-numrene indikerer er disse kommet i samlingen svært tidlig, og funnomstendighetene er

derfor også noe uklare, men i alle fall det ene ser ut til å ha vært en kvinnegrav. Et mannsgravfunn er innkommet fra Fjellgutusjøen, litt øst for Femunden. Funnet (C5888-5893) består av et sverd, øks, pil kniv, ringspenne og bryne. Sammensetningen er ganske typisk for fangstmarksgravene (Gollwitzer 2001). Det er kommet inn fire pilespisser (C25214a, b, 36752 og 34453). Den sistnevnte, funnet ved Engersjøen, har flathamret midtribbe og er av Wegraeus type B, altså en østlig type (Wegraeus 1983, Zachrisson 1997:52). Ringspenna i graven fra Fjellgutusjøen har også russisk opphav og er kjent innen det samiske området. Fra vikingtid har vi også to spydspisser, en med fal og en med tange (C33452 og 31146). To celter eller holkøkser, en fra Kolbuvollen (C34856) og en fra Fjellgutusjøen (C26372) er også innkommet som løsfunn. Disse kan ikke dateres mer spesifikt enn til yngre jernalder.

Fra middelalderen er det kommet inn en del pilspisser, økser og kniver. Spesielt mange gjenstander er kommet inn fra Kolbu i nordenden av Engersjøen. Årsaken til denne funnkonsentrasjonen er aktiv leting og innsamling, i særdeleshet av Erling Sand.

3.11.2. Fangst

Edvard og Sonja Barth har utført registreringer og utgravninger av flere fangstanlegg i Engerdal kommune. Et anlegg med over 30 groper langs Lerådalen i Engerdals vestfjell ser ut til å ha vært benyttet for både rein og elg (Barth og Barth 1986). Noen av gropene er utgravd og det ser ut til at det har vært benyttet spiddstokker, som ved Ledsageren i Stor-Elvdal. Spiddstokker og dekkspiler ble datert til 11- og 1200-tallet (Barth og Barth 1986:203).

Fra fangstanlegget langs elva Røa, på grensen til Røros, ble to groper datert av Gerd Bolstad i forbindelse med hennes magistergradsavhandling (Bolstad 1980). Under vollen i den ene gropa ble gammel markoverflate datert til førromersk jernalder, og materiale fra bunnen av en annen grop ble datert yngre romertid (Bolstad 1980:98-99). Dette anlegget, som består av mer enn femti groper, ser ut til å ha vært anlagt for elgfangst.

Et lite anlegg bestående av bare to groper ligger på Gløtholmen, en liten holme mellom Gløten og Femunden, og har vært en effektiv sperre for dyr som skal krysse sjøen her hvor den er på sitt smaleste. (Bolstad 1980:34). Det er ikke gjort videre undersøkelser her.

På Storhøa, helt sør i kommunen har Edvard og Sonja Barth registrert et digert massefangstanlegg for rein. Det består av flere kilometer lange rekker av reiste stein og 36

bogestiller (Barth og Barth 1981). Det ble ikke funnet noen fangstbåer som i flere andre anlegg av tilsvarende type, men det er ikke utenkelig at det har endt i ei kve med staur og tau.

Anlegget er ikke datert, men tilsvarende systemer i Rondane er datert til tidlig- og høgmiddelalder (Barth 1996:11). Samme datering har det store Orvdalsystemet i Rendalen, men det er et fangstanlegg bestående av mange hundre groper.

3.11.3. Gravfunn og bosetting

Gravfunnet fra Husfloen gir en indikasjon på at det kan ha vært fast bosetting i yngre jernalder. Løsfunnene i dagens jordbruksområder representerer trolig også etablerte gårder i alle fall fra vikingtiden. Gravfunnet ved Fjellgutusjøen faller inn under kategorien fangstmarksgrav, og kan ikke knyttes til noen permanent bosetting. I lia ovenfor gården Svingen er det registrert ei jordblandet røys som trolig er en grav. Det er usikkert om graven kan knyttes til en fast bosetting, men dens plassering gjør at den ikke kan kalles en fangstmarksgrav.

I strandsonen langs Femunden har Bolstad registrert flere boplasser fra steinbrukende tid. Flere av lokalitetene har flateretusjert kvarts og kvartsittmateriale som hun mener kan være så resent som før-romersk jernalder (Bolstad 1980:97). Det foreligger imidlertid ingen radiologiske dateringer fra disse lokalitetene.

3.11.4. Oppsummering Engerdal

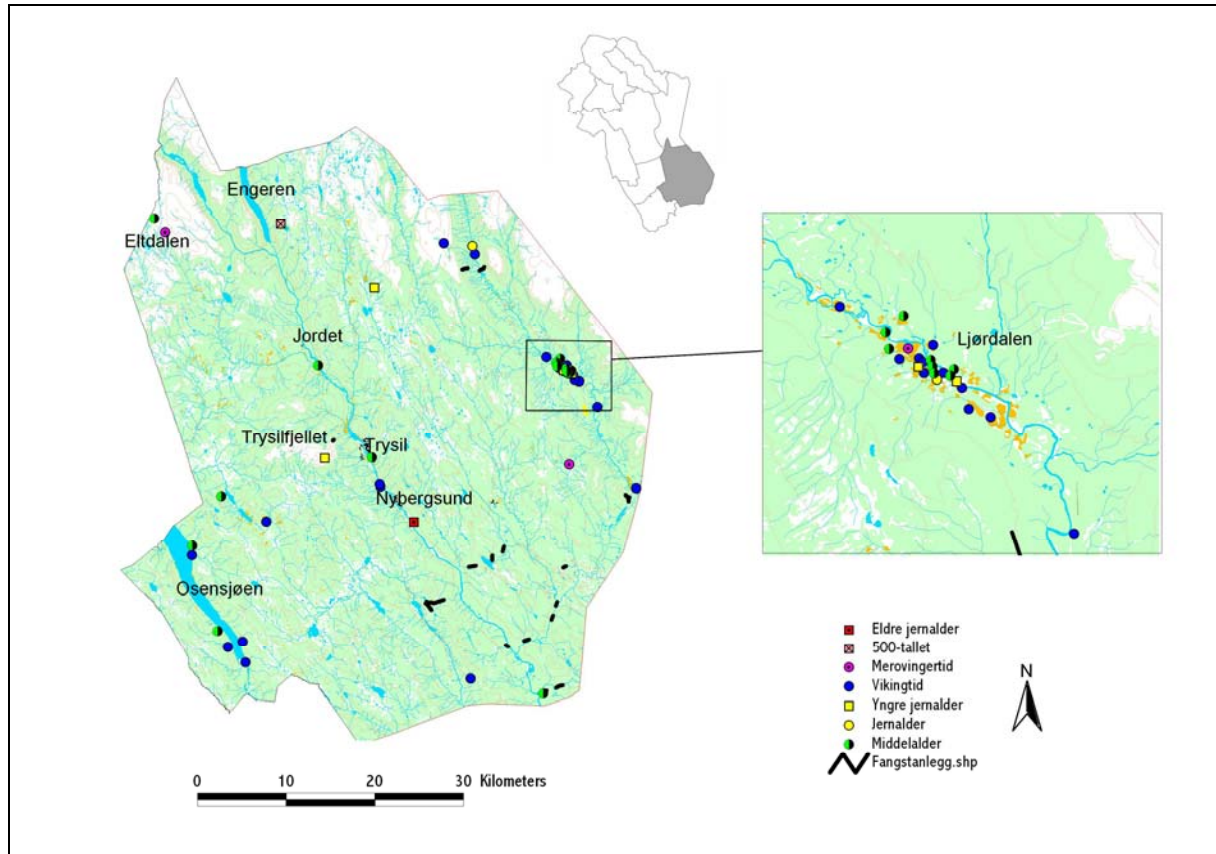
Materialet fra Engerdal er svært magert. Årsaken til dette er etter all sannsynlighet den lave registreringsaktiviteten som har vært i kommunen. Det er lite utbyggingspress og innsamlingsaktiviteten bærer preg av enkelte ildsjelers interesse. Årsaken til konsentrasjonen av funn i nordre ende av Engeren kommer for det aller meste av innsamlingsaktiviteten til Erling Sand.

Hvor mange av fangstlokalitetene langs Femunden som kan være fra jernalderen er ikke mulig å anslå. Fangstanlegget ved elva Røa ble datert til før-romersk jernalder og romertid, og det blir her ansett som sannsynlig at denne aktiviteten kan knyttes til boplassene i strandsonen. Først i vikingtiden kan vi si det er sannsynlig at det har vært fast gårdsbosetning i kommunen, med funnene fra Husfloen og nordre ende av Engeren.

Som i nabokommunene har det vært omfattende fangst av både elg og rein i fangstanlegg. Anlegget for massefangst av rein på Storhøa er ikke datert, men det antas å ha vært i bruk i middelalderen, som de andre systemene i regionen. Fangsten av elg i groper i eldre jernalder knyttes til en mobil fangstbefolkning som har holdt til langs Femunden i deler av året.

3.12. Trysil kommune

Figur 51. Trysil kommune

Trysil kommune er 3015 km² stor, og dermed også blant de største i Sør-Norge.

Bygdesenteret Trysil ligger 350 moh, langs den store Trysilelva. Denne elva kommer fra Femunden og har skiftet navn fra Femundselva til Trysilelva. På svensk side fortsetter den videre til Väneren som Klarälven. Elva er svært fiskerik og Vänerlaksen gikk opp forbi Trysil, helt til de store vassdragsutbyggingene etter andre verdenskrig dannet for store barrierer.

De østlige delene av kommunen danner riksgrense til Sverige, mens Engerdal er nabo i nord. I vest ligger Åmot og Elverum, og kommunen har så vidt grense mot Våler helt i sørvest. Terrenget er dominert av barskog og blandingsskog. Flere steder i kommunen rekker toppene opp over tregrensen. Størst er fjellmassivet Fulufjellet, som fortsetter over på svensk side. Selv om det er topper på 11-1200 meter, er det allikevel langt mindre fjell i Trysil enn i Engerdal. Trysil må derfor i større grad kalles en skog- enn fjellkommune. Som de andre

kommunene i regionen er det svært lite dyrket mark i Trysil. Faktisk er ikke mer enn 0,67 % av kommunens areal dyrket i dag.

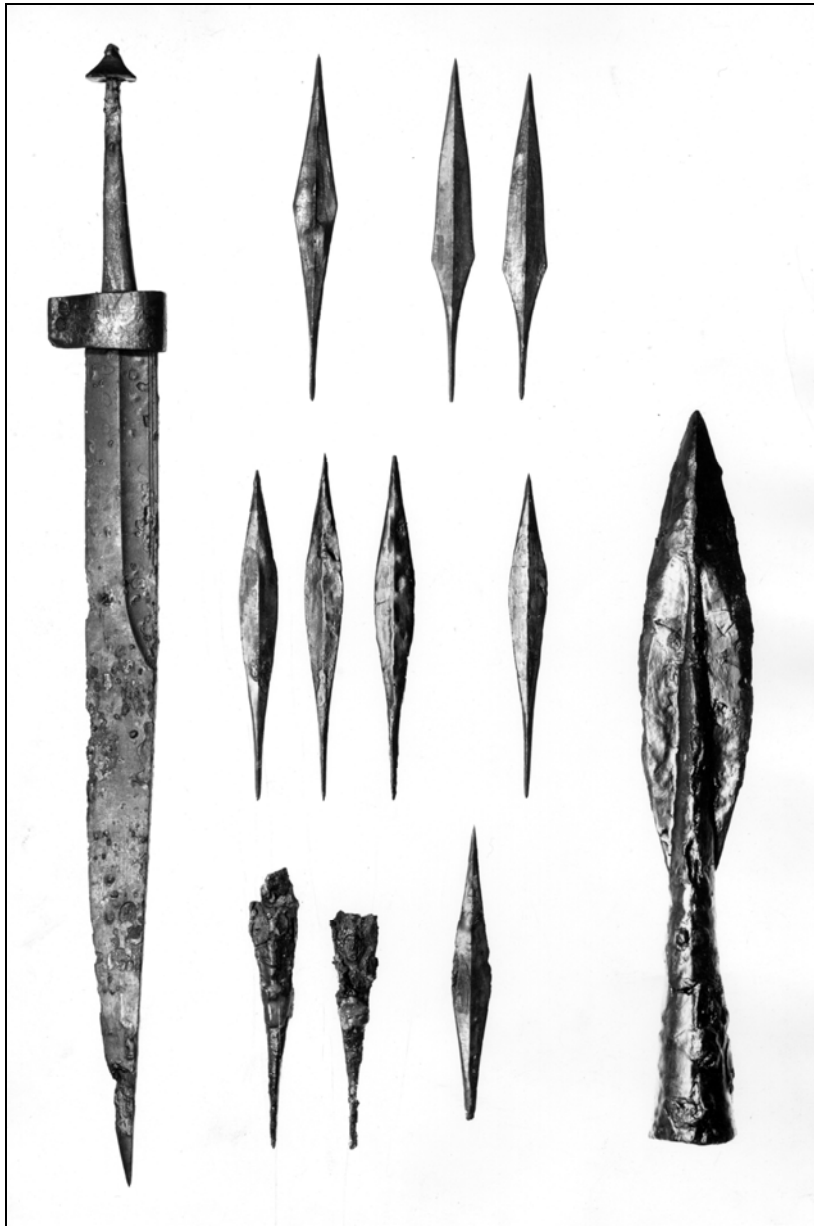
3.12.1. Funnene fra Trysil

En beltestein (C18361) av kvartsitt er det eldste av jernaldersmaterialet fra Trysil. Fra overgangen mellom eldre- og yngre jernalder fins en pilespiss med flat tange (C31478). Denne er av typen R 540 og forekommer på 500-tallet (Farbregd 1972). Begge disse er løsfunn og gir ingen indikasjon på fast bosetting i eldre jernalder.

Figur 52. C 18361. Beltestein. Foto: Jostein Bergstøl

Fra merovingertiden har vi det store gravfunnet fra Eltdalen (C32693). Funnet ble gjort i en liten haug ca en kilometer fra Leira seter i 1967. Plasseringen av haugen langt til fjells var så oppsiktsvekkende at Skjølsvold hadde liten tro på at det kunne være tale om en grav da den ble funnet i 1964 (Skjølsvold 1969b:139). Haugen ligger inntil et gammelt veifar ca 830 moh. Innholdet i haugen var ikke mindre oppsiktsvekkende. Det besto av 10 pilespisser, et kort enegget sverd, en spydspiss, flere kniver, fil, rasp, tang, skrapper (R 416), sagblad, ildstål, rembeslag, celt, kamfragmenter, bjørneklør og bein fra hund. Det var denne graven som for alvor satte i gang Arne Skjølsvolds store interesse for gravene i de østnorske fjellstrøkene (Skjølsvold 1969b, 1980, 1981, 1984). I tillegg til dette funnet er det kommet inn en stor pilespiss fra Hollsetra (C25339) og en spydspiss fra Ljørdalen (C26383).

Figur 53. C32693. Våpnene fra Eltdalsgraven. Foto: Kulturhistorisk museum

Ljørdalen har en særdeles stor konsentrasjon av funn fra yngre jernalder og middelalder. Over halvdelen av funnene er innkommet herfra, og alt er løsfunn. Ni av gjenstandene er pilespisser, funnet hver for seg (C20722, 23641, 23698, 23700, 24510, 25589, 25883, 28570, 35061). I tillegg er det funnet en celt (C21649), øks, saks, bissel, ljà (C23696a-d) og et ildstål (C25320).

Fra Trysilelvas hoveddalføre er det to funn av pilespisser like nord for Nybergsund (C27713 og 28772). Ved søndre del av Osensjøen er det fire løsfunn. En spydspiss (C29877) og tre pilespisser (C23641, 28638 og 31850). De øvrige to vikingtidsfunnene er også pilespisser fra løsfunn (C29910 og 30164).

Blant funnene som ikke kan dateres nærmere enn til yngre jernalder er en pilespiss fra Trysilfjellet (C33250), en pilespiss og et spinehjul fra Ljørdalen (C24168, 33559) og et spyd fra Flendalen (C25964). To funn kan ikke dateres nærmere enn til jernalderen, og begge kommer fra Ljørdalen. Det er en spydspiss (C4597) og en spenne (C17166).

Funnene fra middelalderen er spredt over hele kommunen, men også de har en overvekt i Ljørdalen. Nær halvparten av funnene fra middelalderen er pilespisser. Det gjelder også for funnene fra Trysil som helhet. Om man tar med spydspissene også, utgjør prosjektilene over halvdelen av materialet fra kommunen. Selv om mange av dem er funnet i eller nær dyrket mark, må det sies å være en klar indikasjon på at jakt har vært den viktigste delen av ervervet.

3.12.2. Fangst

Bare noen få kulturminner i Trysil er digitalisert, så de fangstanleggene som er med på dette kartet gir ikke et representativt bilde av situasjonen i Trysil. Askeladden har 164 enkeltgroper registrert, men det finnes trolig langt flere. De mange pilespissene i funnmaterialet viser også hvor viktig fangsten har vært. Det største funnet, Eltdalsgraven, ligger i fjellet, like under tregrensen og kan ikke kobles til et jordbrukende samfunn. Skjølsvold omtaler også funnet som ”En fangstmanns grav i Trysil-fjellene” (Skjølsvold 1969b).

3.12.3. Graver

Det er registrert et større gravfelt med ca 20 røyser like ved gården Ås, øst for Trysil sentrum. Feltet ligner rydningsrøysfeltene på Grundset i Elverum og Åsmarka i Åmot, og det er sannsynlig at de fleste av disse også er spor etter rydding av åkre. Det ligger også et felt med ti røyser på Flånsseterteigen, ca 5 km nord for Trysil sentrum, på østsiden av Trysilelva (ID 80193). På Trysilfjellet ligger det fire gravrøyser nordøst for toppen. Graven i Eltdalen ligger like under tregrensen og må sammen med de på Trysilfjellet og Lunkvassberget karakteriseres som fangstmarksgraver (jf Gollwitzer 1996). I Ljørdalen er det registrert en gravhaug på Fossen. I Flendalen ble det funnet ei avlang røys med skråstilte toppheller som er tolket som

en mulig grav (Syversen 1983). Slike kammergraver er vanlige i samiske områder (Schanche 2000). På Lunkvassberget, øst for Trysil, ligger en steinring like ved en gigantisk flyttblokk som hviler på flere mindre steiner. Dette kan være en grav eller et offersted. Et annet interessant kulturminne er en hesteskoformet steinmur med en oppbygd steinsøyle i midten. ”Alteret” på Drevfjellet, som det kalles lokalt, har klare likheter til samiske offersteder (se for eksempel Hansen og Olsen 2004:223).

Figur 54. ”Alteret” på Drevfjellet. Foto: Guro Fredriksen 1983

3.12.4. Jernfremstilling

Det er blitt registrert en rekke kullgroper og jernfremstillingsanlegg i den vestlige delen av kommunen. Øst for Trysilelva er det ikke påvist kullgroper eller jernvinner av typene fra vikingtid eller middelalder (Thorleifsen 2002:66). Dette henger ikke sammen med mangel på råstoff, da det fins nyere tids såkalte ”evenstadanlegg” også på østsiden. Jernfremstillingen i de vestre delene av Trysil inngår i den samme tradisjonen som på Rødsmoen og Gråfjell i Åmot kommune. Vi finner den samme jernfremstillingen igjen i Särna og Ransby et stykke inn i Sverige (Thorleifsen 2002:67). Det er altså et større område hvor det ser ut til ikke å ha forekommet jernfremstilling i vikingtid og middelalder.

3.12.5. Oppsummering Trysil

Samlet sett gir funnbildet fra Trysil et bilde som stemmer godt med de andre kommunene i studieområdet. Noen få løsfunn fra eldre jernalders aller siste del, og en gradvis økning i funnmengde frem mot vikingtid. Det rike gravfunnet fra merovingertiden høyt oppe i Eltdalen, sammen med den store mengden løsfunnede pilespisser, forteller om at jakt og fangst har vært den viktigste næringsveien i jernalderen. Med sin artikkel "Samer i Trysil?" har Guro Fredriksen berørt et tema som har vært unngått av mange forskere (Fredriksen 1983). Har det vært en samisk befolkning her i jernalder og middelalder? Magne Thorleifsen har fulgt opp dette med å stille spørsmålet hvorfor det ikke har vært drevet jernvinne i området øst for Trysilelva, når de naturgitte forutsetningene har vært like gode der som på vestsiden (Thorleifsen 2002:66-67). Disse spørsmålene vil bli diskutert grundigere lenger ut i avhandlingen. Ingen av fangstgropene i Trysil er datert, så vi har ikke mulighet til å finne ut om disse har vært anvendt i eldre jernalder, slik tilfellet er i de fleste andre kommuner i regionen.

3.13 Oppsummering av det arkeologiske materialet fra Østerdalsområdet.

Ethvert arkeologisk kildemateriale vil alltid bare utgjøre fragmenter av de handlinger som har utspilt seg i fortiden. Det valgte teoretiske apparatet styrer hvordan det skal gjøres slutninger fra kildematerialet til tolkninger av en fortidig virkelighet. Dette er det redegjort for i kapittel 2. I tillegg må det innkomne materialet vurderes kildekritisk.

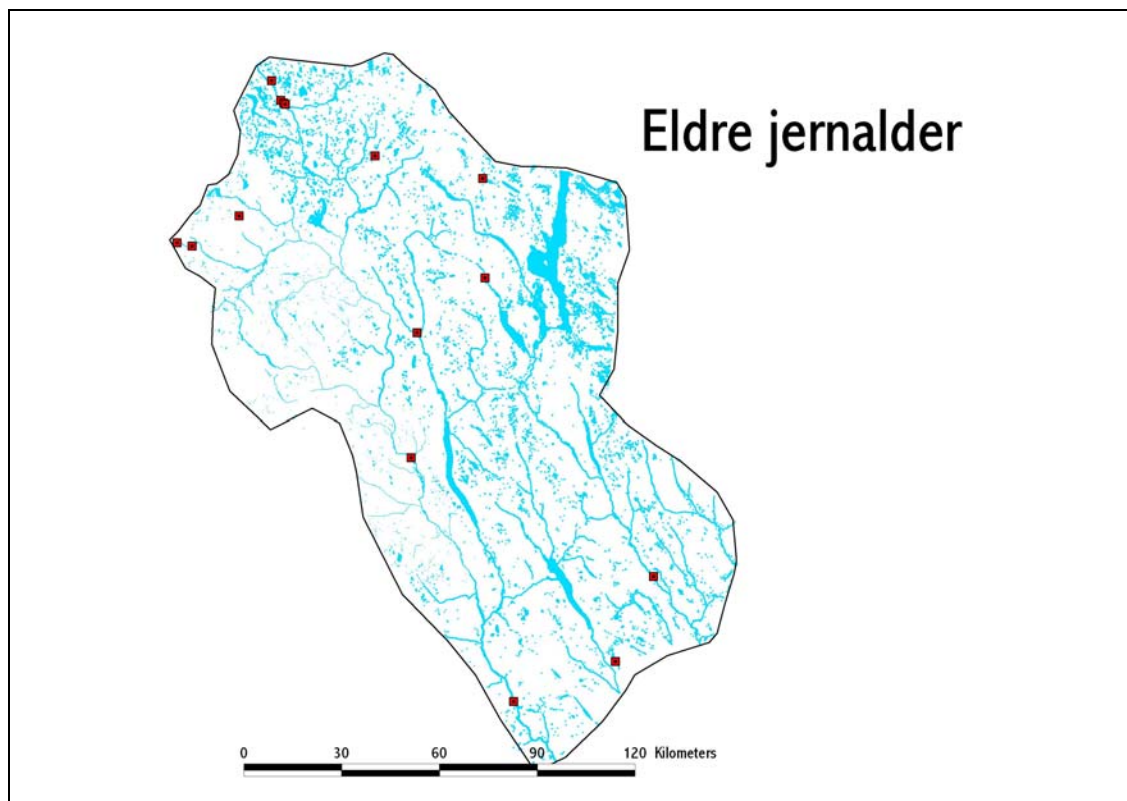
Det største kildekritiske problemet er forbundet med materialets representativitet. Nær halvparten av funnene i studieområdet er løsfunn og har som sådan liten direkte bosettingshistorisk utsagnskraft. Det blir allikevel hevdet her at disse funnene, sammen med de andre kildekategoriene, kan være med på å belyse de kulturelle forholdene i Østerdalsregionen i jernalder og middelalder. Et løsfunnet sverd fra folkevandringstiden i Rendalen utfyller bildet på makronivå, men vil ha begrenset verdi i en lokal studie av gårdsutviklingen i perioden. De kartene Brøgger presenterte i 1942 har fremdeles gyldighet for bosettingsmønsteret i jordbruksdistriktene i studieområdet, men som materialgjennomgangen har vist fins det nå langt mer kunnskap om de forhistoriske sporene fra skogs- og fjellområdene.

Et annet kildekritisk forhold er den ulike registreringsaktiviteten kommunene imellom. I forbindelse med forsvarets voldsomme utbygginger har store deler av Åmot kommune blitt registrert svært finmasket. Resultatene fra denne kommunen har derfor stor overføringsverdi til de andre kommunene, og da i særlig grad de sørligste; Trysil, Elverum og Stor-Elvdal. For fjellkommunene lenger nord er funnbildet noe annerledes. Her kan registreringer og resultater fra utgravninger i Rendalen brukes for å belyse forholdene. Denne kommunen er relativt godt registrert i forhold til de andre.

Materialet kunne vært sammenstilt på flere måter. Jeg har valgt å gjøre det kronologisk for best mulig å kunne vise utvikling og brudd gjennom de ulike periodene fra eldre jernalder til middelalder.

3.13.1. Eldre jernalder

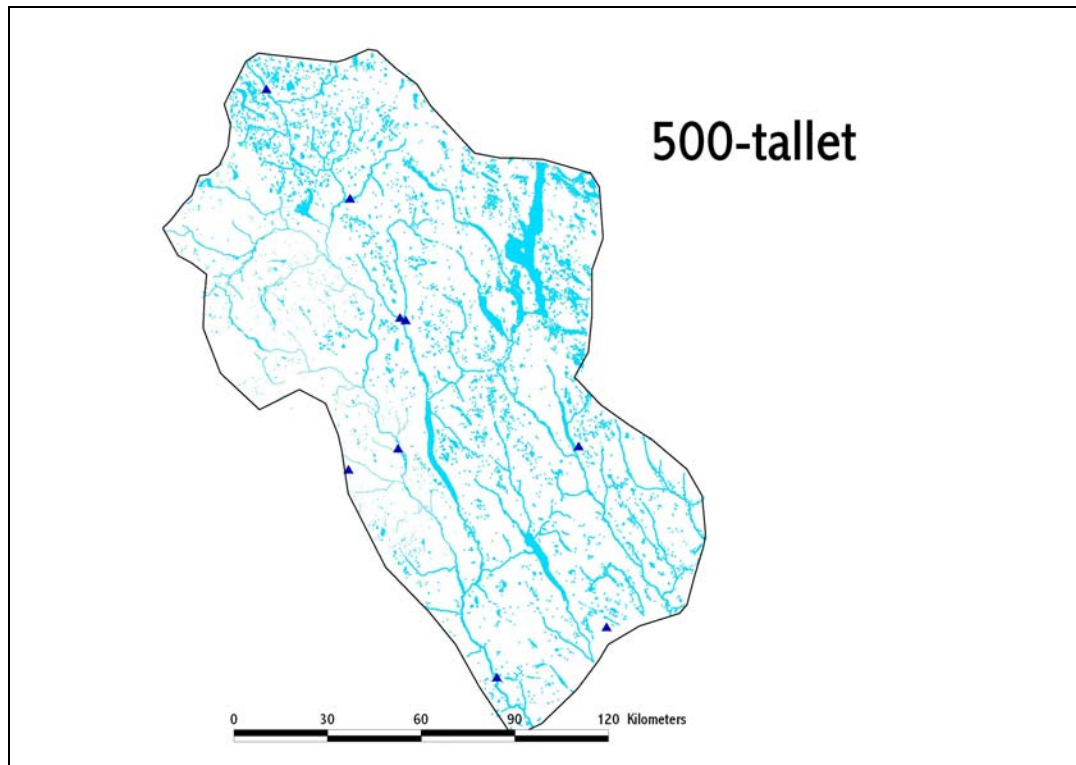
Funngjennomgangen viste at det er et svært lavt antall funn fra eldre jernalder. Mange av kommunene har bare ett eller to funn. De fleste av disse funnene kan plasseres på 500-tallet. I Elverum fins tre pilespisser av typen R 540, som dateres til overgangen mellom folkevandringstid og merovingertid. Den samme dateringen får en spydspiss. Det fins imidlertid fangstgroper som er datert til yngre romertid og folkevandringstid, og det er kommet inn dateringer fra folkevandringstid også i bunnen av rydningsrøyser i Grundsetmarka (Holm 2004:120).

Figur 55. Funn fra eldre jernalder, uten de fra 500-tallet

Fra Åmot er det ingen gjenstandsfunn fra eldre jernalder, men utgravninger av fangstgroper, åkerterrasser og kokegroper har gitt dateringer fra denne perioden. Ett jernfremstillingsanlegg har blitt datert til yngre romertid, og er av en helt annen type enn de 108 andre som er fra vikingtid/middelalder. Ett av anleggene fra Rødsmoen er også datert til yngre romertid/folkevandringstid (Risbøl 2002b:53-54, Narmo 1997). En våpenkniv fra Stor-Elvdal er trolig fra yngre romertid eller folkevandringstid. I tillegg er det funnet to pilespisser og en spydspiss fra 500-tallet. Fangstanlegget ved Ledsageren har flere bruksfaser, og den eldste dateringen er fra yngre bronsealder. Det er derfor trolig at dette anlegget har vært i bruk også i

eldre jernalder. Fra Vuludalen har tre av fangstgropene fått dateringer til eldre jernalder (Barth 1996:91-98). Dette er de eldste kjente dateringer av fangstanlegg for rein. I Folldal er det funnet tre pilespisser av typen med flat tange som dateres til 500-tallet (R 540). Alvdal har ingen funn fra eldre jernalder, bortsett fra ei ski som er ^{14}C datert til 585 ± 75 e.Kr., og altså er fra slutten av folkevandringstiden eller tidlig merovingertid. Et fangstanlegg fra den samme kommunen har fått dateringer fra før-romersk jernalder og romertid.

Figur 56. Funn fra 500-tallet.

Den kommunen med flest funn fra eldre jernalder er Tynset. Med unntak av en pilespiss av typen R 540 er alle de andre funnene fra eldre jernalder i Tynset kommune innkommet fra Kvikne. Denne bygda har tidligere hørt til Trøndelag, og det er naturlig å se bosettingsekspansjonen her i en slik vestlig kontekst. Det dreier seg om tre spissovale beltesteiner, en spydspiss, og et gravfunn fra 500-tallet. Disse funnene fra siste del av eldre jernalder kommer fra jordbruksbygda i dalen, men det er enda tidligere funn fra fjellområdene. Et stort klebersteinsbrudd ser ut til å ha vært brukt gjennom hele før-romersk jernalder (Skjølsvold 1969a). I Innerdalen ble det funnet flere kokegroper fra eldre jernalder. Bukkhammeren, en heller med omfattende boplassmateriale viste seg å ha vært i bruk fra mesolitikum og gjennom hele jernalderen (Gustafson 1990b). Beveren ser ut til å ha vært det

mest jaktede dyret, men dette endrer seg ved overgangen til yngre jernalder, da rein, sau og geit er representert i materialet. Det er ikke kjent helleristninger innen hele det store studieområdet, bortsett fra noen få steiner med skålgroper på to setervoller i Tyllidalen. Slike dateres fra bronsealder til middelalder, og kan derfor ikke henføres sikkert til eldre jernalder.

Det eldste sikre funnet fra gravkontekst i studieområdet er gjort ikke langt fra seterområdet Skjelåvollen i Sølendalen i Rendalen kommune. Graven inneholdt en krumkniv og deler av en kam, og er datert til førromersk jernalder. Ved Lille Sølensjø noen kilometer lenger syd fins et lite gravfelt, hvor en av gravene er fra folkevandringstid. Fra Fonnås i hoveddalføret fins den store fonnåsspenna fra sen folkevandringstid, og en pilespiss fra 500-tallet.

Fra Tolga fins det ikke sikre funn fra eldre jernalder, men et sverd og en spydspiss kan være fra denne perioden. Også i Os er det et sverd som muligens kan være så gammelt. Engerdal har ikke gjenstandsfunn fra eldre jernalder, men det er to dateringer til før-romersk jernalder og yngre romertid fra et fangstanlegg ved elva Røa, på østsiden av Femunden. Bolstad, som skrev magistergradsavhandling om boplassene langs strendene av Femunden, mener at åpne lokaliteter med flatehugd kvartsittmateriale kan gå opp i eldre jernalder (Bolstad 1980:97). Trysil har to funn fra folkevandringstid. Det ene er en spissoval beltestein, og det andre er en pilespiss fra 500-tallet av samme type som fins i nesten alle kommunene i studieområdet.

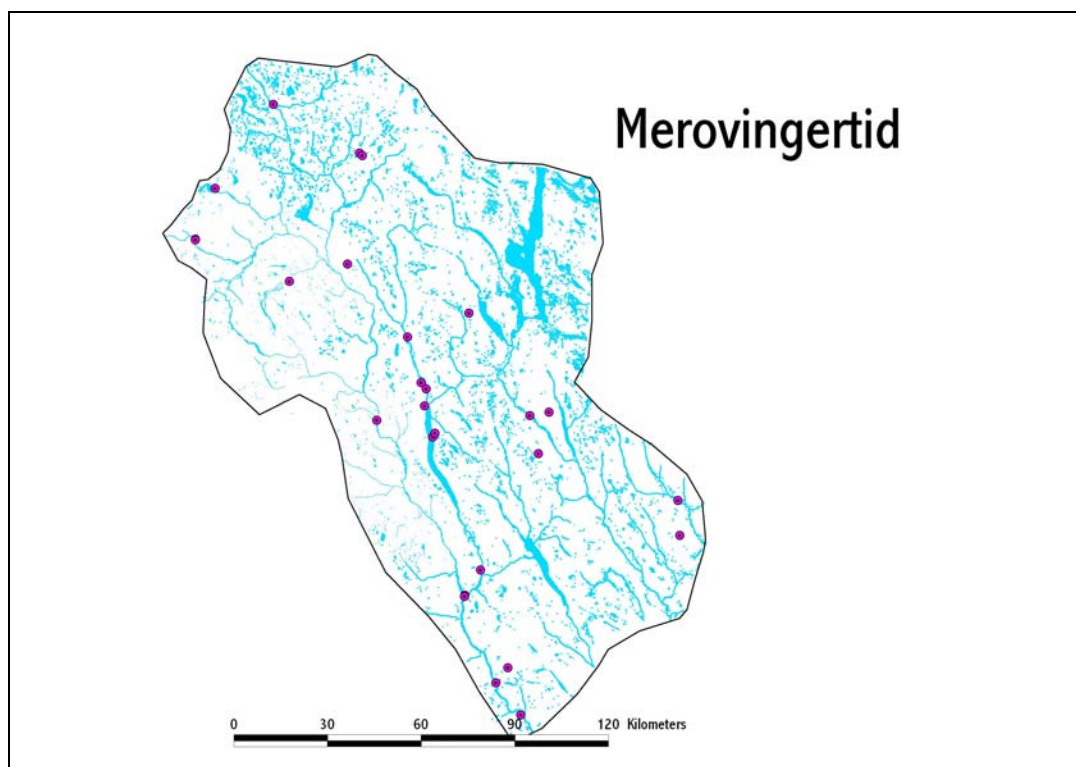
Som vi ser er det svært få funn fra hele den lange perioden som utgjør eldre jernalder. Elverum, Åmot, Stor-Elvdal, Folldal og Engerdal finnes det fangstgroper for elg datert til perioden, og i Stor-Elvdal også fangstanlegg for villrein. Vi har så å si ingen samtidige funn fra det vi i dag ser på som de sentrale gårdene. Hvem var det som drev denne fangsten, og ut fra hvilke sosiale og økonomiske forutsetninger? Det desidert eldste gravfunnet har riktignok bare en kilometers vei til ei seter av ukjent alder, men det er troligere riktigere å knytte denne graven til en fangstbasert bosetting i fjelldalen. Det er først på 500-tallet at det er en markant økning i antall funn i det som i dag er jordbruksstrøk, men antallet er fremdeles lite. Størstedelen av disse funnene er også pil- og spydspisser, og ikke typiske jordbruksredskap.

Funnene fra eldre jernalder viser altså at det har vært en fangstbasert bosetting i området gjennom hele perioden. Funnene i de områdene som senere blir jordbruksbygder kommer inn på 500-tallet. Dette kan tyde på at det blir etablert gårdsbosettinger etter vanlig norrøn type fra denne tiden av. Pollenanalysene støtter dette, selv om det er funnet kornpollen i

åkerterrassene på Rødsmoen, som antas å være fra romertid. Disse ligger imidlertid slik plassert i landskapet at produktiviteten ikke har vært særlig høy, ofte nordvent og i næringsfattig sand (Høeg 1996). Åkerterrassene på Rødsmoen ligger nær samtidige fangstgroper, noe som kan tyde på at det har vært fangsten som har vært bestemmende for åkrenes plassering (Bergstøl 2006).

3.13.2. Merovingertid

Også fra merovingertiden fins det noen løsfunn, men ikke mange i tallet, og spredd over hele studieområdet. Fra Elverum og Rendalen er det gravfunn fra gårdsnære områder i lavlandet. Jan Petersen nevner også en grav fra Kvikne i Tynset, men den er ikke i Oldsaksamlingens gjenstandskataloger (Petersen 1952:56). Dette er trolig den samme som Gustafson mener er et våpengravfunn (Gustafson 1990a:160). Dette kan være identisk med et gravfunn fra Innset i Rennebu, som ligger bare noen kilometer over grensen til Trøndelag. På Nesvangen ved Rena i Åmot har trekull fra fotgrøften til en utpløyd gravhaug blitt datert til 600-tallet (Bergstøl 1997:22).

Figur 57. Funn fra merovingertiden

Det mest bemerkelsesverdige er imidlertid ikke disse gårdsnære gravene, men de rike gravene som ligger langt fra kjent gårdsbosetning. Disse benevnes gjerne fangstmarksgraver. Inntil Renaelva i Åmot ble det gravd ut to jordfylte røyser under Rødsmoprosjektet (Bergstøl 1997). Fra Folldal kommer funnet på Dølisætra. Fra Alvdal er det mist to graver, fra Baugen skog og Røskåsen. I tillegg har vi det nevnte skifunnet. Fra Ophus søndre i Storelvdal fins et blandet manns- og kvinnegravfunn som også kan tilhøre merovingertiden. I Rendalen er det flere graver fra merovingertiden ved Lille Sølensjø, og fra Trysil kommer den rike Eltdalsgraven (Skjølsvold 1969b).

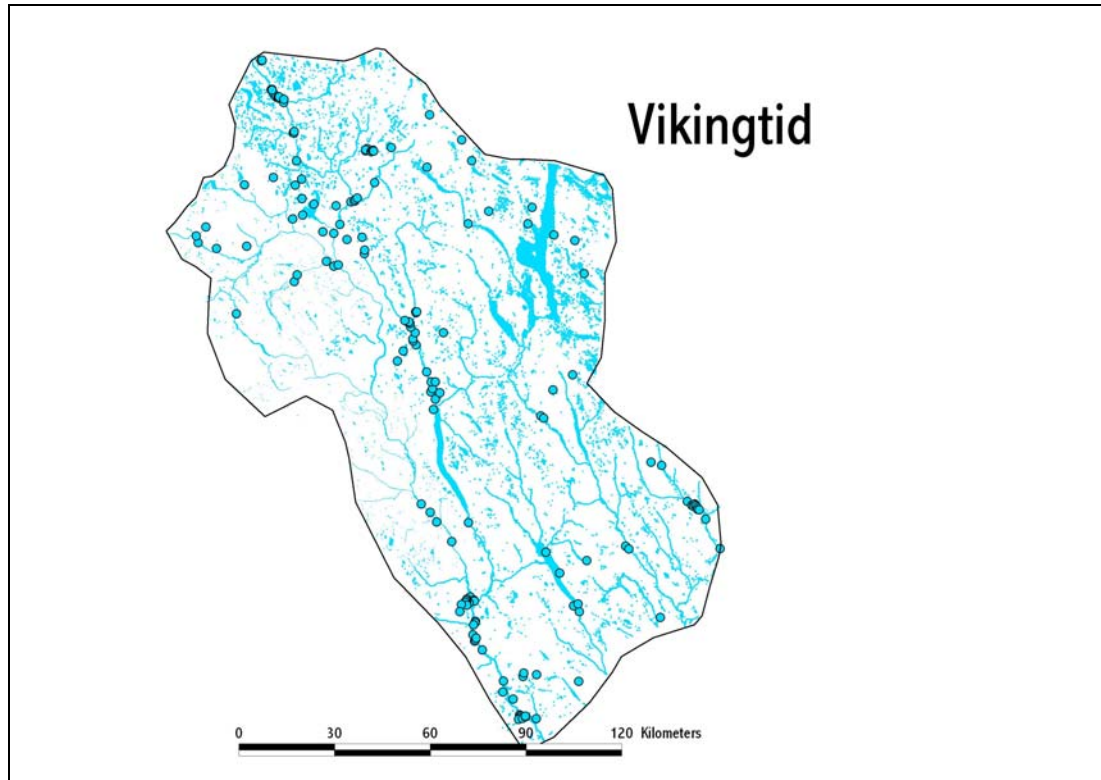
Av de relativt mange dateringer fra fangstanleggene for elg er det bare ett i Gråfjell som har kan ha vært brukt i merovingertid. Her foreligger det en datering av gammel markoverflate under vollen fra sen 600-tall/tidlig 700-tall i et anlegg hvor to av gropene er gjenbrukt som kullgroper på 1200-tallet (personlig meddelt av Tina Amundsen, Gråfjellprosjektet). Kun ett av jernfremstillingsanleggene fra Rødsmoen ser ut til å ha vært drevet i merovingertid, og dette er et lite anlegg med slaggrøp (Narmo 1997). Ser vi på Åmot, som er den kommunen vi har mest data fra, er det tydelig at perioden fra folkevandringstid til merovingertid markerer en endring i bruken av landskapet. Gårdsanlegget på Nesvangen ble etablert, og fangsten på elg ser ut til å ha opphørt. Samtidig startet den tidlige jernproduksjonen.

3.13.3. Vikingtid

Fra vikingtiden fins det en stor mengde løsfunn fra hele distriktet. Funnene er spredt både i fjellet og i jordbruksstrøkene. Pilespissene er igjen den største enkeltkategorien, og forteller at jakt må ha vært den viktigste delen av ervervet. Det er kommet inn materiale fra vikingtids fangstmarksgraver fra flere kommuner, som ved Baugen skog i Alvdal, Lille Sølensjø og muligens Fiskvollen i Rendalen, Fjellgutusjøen i Engerdal og Lonasetra i Folldal. Det er grunn til å tro at flere av de ikke undersøkte gravene også hører til i denne perioden. Til forskjell fra de tidligere periodene er det nå også en stor mengde gravfunn i jordbruksstrøkene og det vi i dag regner som de sentrale delene av kommunene.

Noen av fangstmarksgravene ligger i nærheten av setrer, og det har vært diskutert hvorvidt gravene skal ses som en indikasjon på bosetning på setra i forhistorisk tid (Hougen 1947, Bergstøl 2004a). Etter at Hougen publiserte sin teori har det fremkommet svært mange graver som ikke har noen tilknytning til setrer (Skjølsvold 1969b). Hvor langt tilbake setringen kan

føres er fremdeles et åpent spørsmål, men undersøkelserne på Stavlia seter i Åmot tyder på at den har vært i bruk fra vikingtiden (Bergstøl 1997). Undersøkelsene på Deset Østseter og Rødsetra i regi av Gråfjellprosjektet bekrefter dette (Stene 2005, 2006).

Figur 58. Funn fra vikingtiden

Utgravningene i Åmot har vist at jernfremstillingen har hatt et voldsomt omfang i sen vikingtid og frem til svartedauden. Tilsvarende anlegg i kommunene sør i studieområdet tyder på at produksjonen har vært meget stor også der. I Trysil fins slike anlegg bare i den vestlige delen av kommunen. Det er heller ikke registrert kullgroper i de nordligste kommunene i studieområdet. Dette gjelder Engerdal, Tolga, og Tynset. I Os er det registrert kun én kullgrop. Det er som regel ca 10 kullgroper til hvert jernfremstillingsanlegg, så det blir her antatt at denne ene gropa representerer noe annet. Det kan være en fangstgrop eller en kullgrop for produksjon av smiekull. Det må legges til her at det ikke er utført like omfattende registreringer i alle kommunene.

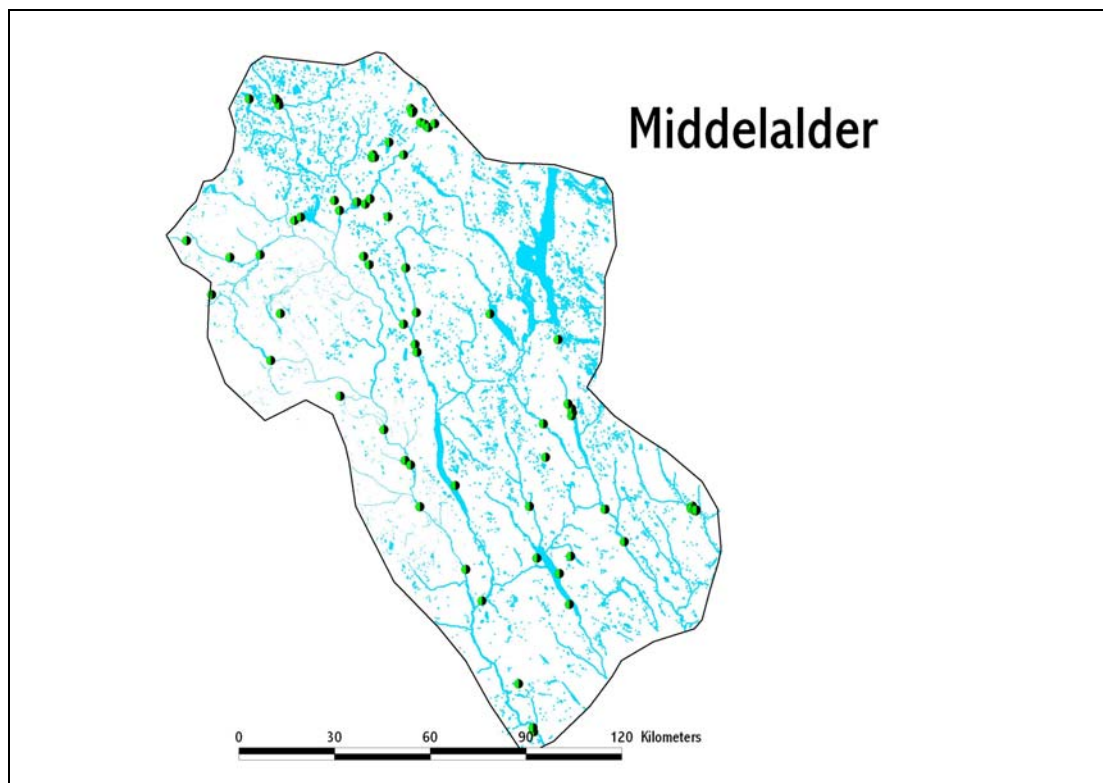
Fra Alvdal foreligger det en datering til sen vikingtid fra massefangstanlegget på Storhøa. Med unntak av en mulig merovingertidsdatering i Gråfjell og en vikingtidsdatering i Folldal er det få indikasjoner på at fangstanleggene har vært i bruk i yngre jernalder. Egil Mikkelsens

undersøkelser av slakteplassen på Tøftom i Grimsdalen, like utenfor studieområdet, viser at fangsten gradvis tok seg opp i vikingtid, for å nå et veldig volum i middelalderens første del (Mikkelsen 1994). Elgfangsten som hadde dominert i eldre jernalder, ser ikke ut til å ha tatt seg opp igjen til samme nivå senere. I stedet fikk reinfangsten et større volum enn tidligere. Det store antallet spyd- og pilespisser tyder på at det har vært jaktet rein og elg i hele perioden.

3.13.4. Middelalder

Materialet fra middelalderen er spinklere enn for de forhistoriske periodene etter at den kristne gravskikken tok over. En studie av bosettingsutviklingen i jordbruksdistriktene burde derfor ta utgangspunkt i skriftlige kilder, men det ligger utenfor denne avhandlingens rammer. Ikke minst fins det gårdsnavn som kan si noe om utviklingen av gårdsbosettingen. Det er imidlertid mange interessante arkeologiske funn, særlig fra utmarksområdene.

Figur 59. Funn fra middelalderen

Det gjelder i første rekke den omfattende jernproduksjonen som har foregått i de sørlige og vestlige delene av studieområdet. Produksjonen ser ut til å ha startet for alvor på 900-tallet, og vart omtrent til 1200-tallet (Narmo 1997 og 2000, Risbøl 2002b:52-58). Undersøkelsene på

Rødsmoen viste også at tjærefremstilling i jordgravde miler har foregått i stor skala i middelalderen (Bergstøl 1997). Også på Gråfjell er det registrert en rekke slike miler, men det foreligger ikke publisert dateringer fra dette prosjektet (Risbøl 2002b).

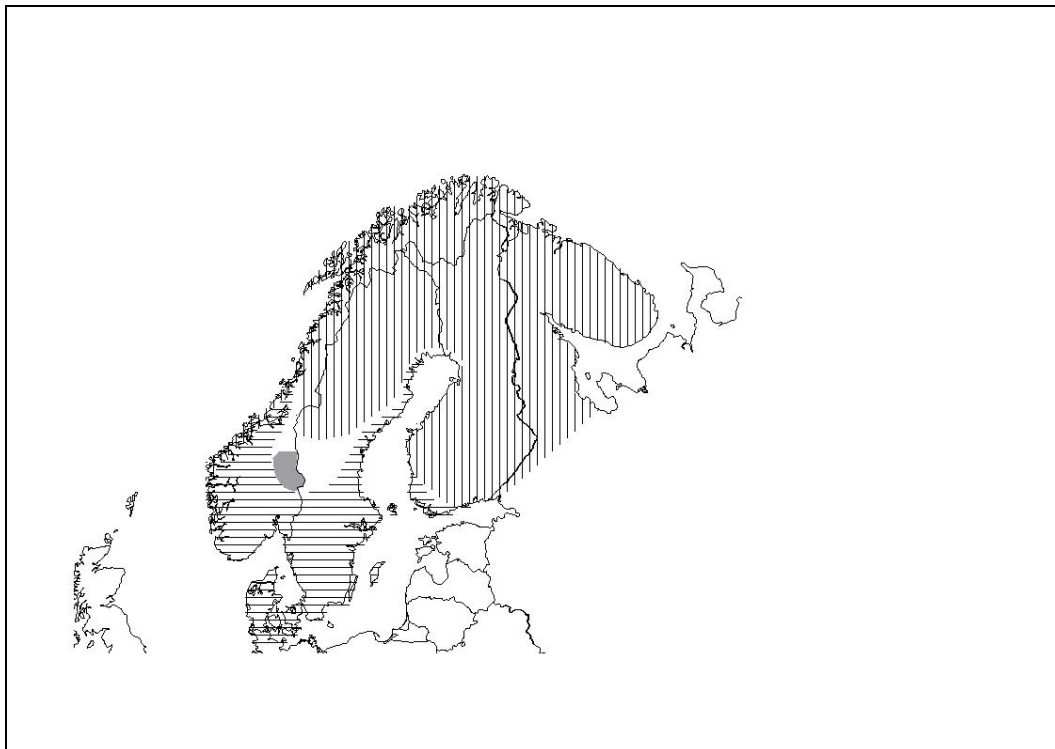
Også fra middelalderen er det innkommet en rekke pilespisser som løsfunn. Fangsten av rein og elg i massefangstanlegg ser ut til å ha tatt seg opp igjen, og har hatt en topp i høymiddelalder. En del av fangstsystemene er voldsomt store. Det største av dem, i Orvdalen, har nær 600 groper (Holseng 2004, Mathiesen 2004). Det ser ut til å være en motsatt korrelasjon mellom jernfremstilling og fangst. I Elverum og Åmot ser det ut til at jernvinna har utkonkurrert fangsten fullstendig, og det er brent trekull i en rekke av fangstgropene (Ristvedt 2000, Bergstøl 1997, Mikkelsen 1986). Denne nye bruken av fangstgropene kan ha vært av symbolsk betydning, som en markering av en overgang fra fangstmark til utmark (jf Bergstøl 2005b).

I flere av kommunene har det vært kirker i middelalderen. Endringen i gravskikken ved overgangen til middelalderen tyder på at kristendommen hadde fått innpass i alle bygdesamfunn. På Nordre Houm i Elverum ble to personer hauglagt uten kremasjon på 1000-tallet. Dette vitner om en blanding i gravskikken etter hvert som den kristne troen har fått feste utover i dette århundret. Det lave antallet funn sammenlignet med vikingtiden kan også forklares med den nye gravskikken hvor det ikke ble lagt med gjenstander i kisten.

Kapittel 4

4.1. En større kontekst

Den kulturhistoriske utviklingen i Østerdalsområdet kan ikke forstås bare ved å studere funn og fornminner innenfor området i den aktuelle perioden. Den følgende gjennomgangen viser hvor nødvendig det er å se på kulturutviklingen både nord- og sørover for å forstå dette områdets logikk. Her vises det både til forutgående perioder innenfor regionen, og til samtidig utvikling i Nord- og Sør-Skandinavia.

Figur 60. Utbredelsen av "arktiske" og "nordiske" typer. Grått markerer studieområdet. Loddrett skravur betegner utbredelse av asbestkeramikk (Jørgensen og Olsen 1988), mens vannrett viser nordiske bronser (Bakka 1976).

I følge Eigil Bakka (1976) nådde ikke de "nordiske jordbruksbosetningene" så langt nord som til Østerdalen. Hans kart er konstruert ut fra spredning av bronsejenstander. Nå gjengir selvsagt ikke et slikt spredningskart skarpe grenser. Det fins enkelte nordiske bronser lengre nord, men kartet viser allikevel en tendens som kan være viktig.

Den loddrette skravuren viser utbredelsen av den asbestkeramikken som kalles Säriskiemi II, her primært Kjelmøy- og Lukonsaarikeramikk. Denne keramikens utbredelsesområde har en

sørgrense omtrent på høyde med Trondheimsfjorden. I de senere årene er det kommet inn enkelte funn sør for denne grensen, men det røkkes likevel ikke med det generelle bildet. Langs kysten fra Troms og nedover til Stad finnes en egen gruppe som kalles Risvikkeramikk som er stilistisk forskjellig og dateres til slutten av andre- og første del av siste årtusen før Kristus (Jørgensen og Olsen 1988, Hansen og Olsen 2004:53-56). Dersom Jørgensen og Olsens modell med likhetstegn mellom en før- eller tidligsamisk identitet og bruken av asbestkeramikk følges bokstavelig, har samene hatt en søndre grense i Trøndelag i tidlig metalltid, ca 900-200 f.Kr. (Jørgensen og Olsen 1988). Spredningskartet viser altså situasjonen i slutten av yngre bronsealder etter Sør-Skandinavisk kronologi.

Det er bemerkelsesverdig hvor godt disse spredningene passer sammen. Figur 60 viser at bare et lite område som stående igjen som ”ingenmannsland”. Men det har selvsagt ikke vært folketomt. Det må snarere ses som et grenseområde. Området har vært brukt kontinuerlig fra steinalderen til i dag. Og det er den sørlige delen av dette området denne studien omfatter. Nå må det legges til at det ikke kan trekkes enkle negative slutninger ut fra slike utbredelseskart. Fravær av en funngruppe betyr heller ikke fravær av et bestemt folk. Det kan ikke settes et enkelt likhetstegn mellom en funnkombinasjon og en etnisk gruppe (jf kapittel 2). Jeg vil likevel antyde at det kan være viktige grenser, eller kontaktsoner, som her kommer frem i materialet. Ved Aursjøen i Lesja er det for eksempel funnet en bronsedolk av sørskandinavisk type i samme område som det er funnet asbestkeramikk og nordlige skiferredskaper (Amundsen og Finstad 2007). Dette understreker viktigheten av å se dette som en kontaktzone, hvor grupper med ulik kulturell tilhørighet har møttes.

Det er ikke arkeologisk belegg for gårdsbosetning av norrøn type i Østerdalsområdet før ved folkevandingstidens siste del, altså ved overgangen til yngre jernalder. Spørsmålet er derfor hvilken form bosetningen har hatt i steinalder og bronsealder. Innenfor undersøkelsesområdet er det funnet oldsaker av både nordlige og sydlige typer. De typiske øst- og nordlige elementene er slipte gjenstander av skifer og skaftfurekøller (Boaz 1997, Østmo 2000, Mikkelsen og Nybruget 1975). Vanlige skafthulløkser er det funnet mange av, særlig i de søndre delene av studieområdet. Her er det flere dolker og slipte flintøkser, men også i sør fins de mystiske skaftfurekøllene, som muligens har vært brukt til å knuse margbein (Østmo 2000:20-31). Hagen mente at artefaktmaterialet i Østerdalsregionen, og da særlig langs Femundsvassdraget, åpenbart bygger på ”... et annet tradisjonsgrunnlag enn det som har hersket lenger vest. Trolig har vi her å gjøre med en jegergruppe med bakgrunn i de store

fjell- og skogstraktene i nordøst – en gruppe som har beholdt sin steinteknologi og livsform inn i jernalderen” (Hagen 1983:153-154).

Hilde Amundsen bygger videre på Hagens tanker og ser et skille i materialet i den nordøstre enden av Hedmark (Amundsen 2003, 2005). Områdene ved Femunden og i Trysil/Engerdal ser ut til å ha mer funn av kvarts og kvartsitt, og mindre flint. Funn av sydiskandinavisk bronsealderkarakter er så godt som fraværende i de samme områdene. Bolstads undersøkelser ved Femunden har vist at materialet derfra har en annen karakter enn i de sørligere områdene. En rekke funn av overflateretusjerte pilespisser daterer hun som tidligere nevnt så sent som til bronsealder og før-romersk jernalder (Bolstad 1980:97)

I kapittel 2.1.2 ble kulturkretslæren diskutert. Troen på at arkeologiske funnkombinasjoner kan sidestilles med ”folk” ble endelig forlatt med introduksjonen av den prosessuelle arkeologien. Funn av enkelttyper kan ikke brukes for å belegge etnisk tilhørighet. I denne sammenhengen blir noen av de ulike typene likevel vektlagt for å vise at funnbildet i denne regionen ikke er entydig, med adskilte funngrupper fra enten nordlig eller sørlig område. Helt tilbake fra steinalderen viser gjenstandsmaterialet en blandet karakter. Langt viktigere for å nå de underliggende strukturene er det derfor å studere boplassene og måten folk har organisert sine dagligliv, slik Bourdieu har vist i sin studie av berbernes boliger (1973).

Steinalderlokalitetene på Rødsmoen i Åmot og Svevollen i Elverum, viser likhet med materiale lenger nord- og østover (Boaz 1997, Narmo 2000:32-33, Lundberg 1997). De store grophusene på Rødsmoen og ved Svevollen har et dateringsspenn fra seinmesolitikum til mellomneolitikum, og gikk altså ut av bruk ca 2500 f.Kr (Boaz 1997, Mikkelsen 1989, Fuglestad 1992). Disse har vært vinterboplasser, og har digre møddinger med kokstein og dyrebein. Lokalitetene er antatt å være sentrale oppholdssteder gjennom hele høst- vintersesongen (Boaz 1997:133, Lundberg 1997:136). Den svenske arkeologen Åsa Lundberg ser det som mest sannsynlig at hver bosettingsgruppe (hun kaller dem vinterbyer) har hatt et helt eller deler av et vassdrag som sitt område. I sommerhalvåret har de så hatt opphold av ulik varighet spredt omkring i hele territoriet (Lundberg 1997:135).

Silje Fretheim har studert steinalderlokaliteter i Alvdals Vestfjell, og har funnet en rekke små boplasser som hun mener utgår fra de store vinterboplassene på Rødsmoen og ved Osensjøen i senmesolitikum. Boplassene er vesentlig slakteplasser og andre lokaliteter for korte opphold

(Fretheim 2002:84-89). To større lokaliteter fra neolitikum kan tyde på mer langvarige opphold, men heller ikke her er det tale om basisboplasser (Fretheim 2002:97-98).

Groptuftene ser altså ut til å gå ut av bruk i mellomneolitikum. Dette kan ses både i Østerdalsområdet og i Norrland (Boaz 1997, 1999 og Lundberg 1997:118-120). Dermed blir spørsmålet hva slags bosettingsmønster som erstattet disse tuftene i senneolitikum, bronsealder og helt inn i eldre jernalder? En lokalitetstype som er kommet frem de senere årene er konsentrasjoner med skjørbrønt stein med svært lite artefaktfunn. Det ble funnet flatretusjerte pilespisser ved en slik lokalitet på Rødsmoen, noe som kan indikere at de stammer fra bronsealder (Boaz 1997:22). Bolstads funn av slike flateretusjerte pilespisser ved Femunden støtter en slik forklaring (Bolstad 1980). I regi av Gråfjellprosjektet vil det bli gravet ut flere slike lokaliteter ved Renaelva som vil kunne belyse denne problematikken bedre. Både materialet fra Rødsmoen og fra områder i det nordlige Skandinavia, tyder på at mobiliteten økte i senneolitikum og bronsealder, dette ses ikke minst i Gressbakken-tuftene (Boaz 1999, Forsberg 1994, K. Scanche 1994).

Ut fra det innkomne funnmaterialet trekker Hagen, Mikkelsen og Nybruget konklusjonen at det har eksistert to separate grupper fra senneolitikum og inn i bronsealder, og at disse gruppene har levd i hver sine økologiske soner (Hagen 1946:84-85, Mikkelsen og Nybruget 1975:106). Amundsen (2005) mener også at det har eksistert to kulturtradisjoner, hvor en fangstbefolkning har holdt til i den nordøstre delen av fylket og en jordbrukskultur på Hedmarken. Områdene mellom kan i følge henne ses som en kontaktsone mellom gruppene (Amundsen 2005:96).

Fretheim hevder at materialet fra bronsealder og eldre jernalder viser at det har vandret inn en ny gruppe i det nordøstre Hedmark i slutten av steinbrukende tid (Fretheim 2002:105). Begrunnelsen for denne antagelsen er at hun mener å se en ny bruk av området, og økt anvendelse av lokale råstoffer som kvarts og kvartsitt. Boplassene finnes i store mengder ved Femunden og i andre marginale områder, som for eksempel nord i Gråfjell (Fretheim 2002:99, Risbøl 2001:44-48). Denne tolkningen synes problematisk. Funnmaterialet bekrefter at det har vært bosetning i hele perioden. Det er påviselige endringer i den materielle kulturen og i terrengbruken, men det mangler en redegjørelse for hvor den ene gruppen drar og den andre kommer fra. Før slike faktorer er på plass bør heller endringer i den materielle kulturen forklares med endringer i det eksisterende samfunnet.

På Rødsmoen tok fangsten av elg i groper til etter at groptuftene var gått ut av bruk. Det foreligger dateringer til neolitikum i et par av fangstgropene, men disse har en usikker kontekst. Det fins sikre dateringer fra konstruksjonsdetaljer i gropene fra eldre bronsealder, og bruken ser ut til å vedvare helt til folkevandringstiden (Bergstøl 1997:59-62). Det interessante er at vi har svært få funn av bosetningsspor fra samme periode. De få funnene vi har av materiale som trolig kan tilskrives denne perioden er de nevnte lokalitetene med flateretusjerte pilespisser og konsentrasjoner med skjørbrønt stein (Boaz 1997:109-113). Det er svært lite sannsynlig at en fangstgroprekke har blitt bygd for å brukes bare en gang. Det høstes fra de samme trekkene år etter år, eller i alle fall med jevne mellomrom. Dette tyder på relativt organiserte samfunn av en viss størrelse, men som, bortsett fra fangstgropene, setter små spor etter seg i landskapet. Pollenanalysene viser samtidig tegn på beiting og sporadisk korndyrking (Høeg 1996:143). Det ser altså ut til at korndyrkingen og en eller annen form for husdyrhold starter samtidig med at boplassene blir mindre og folkene mer mobile. Eva Svensson og Evert Baudou ser for seg en neolitiseringsprosess, hvor bruken av fangstgroper og jordbruk er uttrykk for den samme bakenforliggende tanken om å ”temme naturen” (Svensson 1998:167, Baudou 2002:20).

I jordbruksbygdene på Hedmarken vokser helt andre samfunn fram (Amundsen 2003, Hagen 1946). Bosettingsutviklingen der ser ut til å følge det sørsandinaviske mønsteret, med etablering av en jordbruksbosetning i neolitikum. Pollenanalysene viser til mye mer intensiv dyrking (Høeg 2002)

4.2. Bosettingsutviklingen i tilgrensende områder

4.2.1. Det nordlige og mellomste Sverige

Fra innlandsområdene i Norrland er det gjort en rekke arkeologiske undersøkelser.

Bosettingene følger vassdragene, med sommerboplasser i fjellregionen og vinterviste i skogslandet (Mulk 1994:229-232). Lars Forsberg har påvist flere endringer i bosettingsmønsteret fra yngre steinalder og fremover i Norrland. Den viktigste endringen var overgangen fra relativt bofaste elgjegere i skogslandet i neolitikum til mer mobile rein- og elgjegere som flytter mellom skogs- og forfjellområder i epineolitikum og eldre metalltid (Forsberg 1994:177). Forsberg mener at reinen gradvis overtar en stadig større rolle i økonomien i stedet for elgen. Fra 2000 f.Kr. opphører bruken av groptuftene i Øvre Norrland,

og et bevegelig bosettingsmønster ser ut til å ta over, samtidig som overflateretusjeringsteknikk for pilespisser introduseres (Spång 1997:27, Baudou 1995:97). Dette er helt parallelt til utviklingen i Østerdalsområdet.

Evert Baudou deler Norrland i to systemer, med asbestkeramikken som avgrensning for ”Övre Norrland” (Baudou 1995:109-111). Dette området er i følge ham lik det samiske utbredelsesområdet fra sen bronsealder og fremover. I ”Mellannorrland” mener han at den sydiskandinaviske påvirkningen har vært så sterk at det er tale om en bronsealderkultur av sørlig type (Baudou 1995:113-114). Etter min mening tar ikke Baudou forskjellene mellom innlandet og kysten på alvor. Påvirkningene sørfra har etter alt å dømme vært svært sterke langs kysten, noe også Bakkas kart viser (se figur 60). Hans Bolin mener ”skärvstensrösen” ved kysten og ”skärvstensvallarna” (groptuftene) i Norrlands innland representerer de samme ideene, og at det ikke har vært noen kulturell forskjell mellom kyst og innland (Bolin 1999:91-92). Som Åsa Lundberg har vist er det bare enkelte dateringer fra groptufter som går inn i bronsealder. Sluttdateringene er basert på ildstedet i siste bruksfase som tufter (Lundberg 1997:124). Det mindretall av dateringer som er senere representerer en ny bruk av de samme lokalitetene (Bolin 1999:78-83, Lundberg 1997:119-120). Bruken av grophusene ser ut til å ha opphørt samtidig som på Rødsmoen, men stedet kan altså ha større brukstid. Det blir derfor vanskelig å følge Bolins argumentasjon om en sammenheng mellom ”skärvstensrösen” og ”skärvstensvallarna”, da det ser ut til at groptuftene går ut av bruk langt tidligere.

Det er få funn i de indre delene av Norrland fra perioden 500 f.Kr. til 500 e.Kr., altså innenfor det vi kaller eldre jernalder etter sørsandinavisk terminologi (Aronsson 1991:101, Forsberg 1994:177-180). I tillegg til gravfeltene ved Krankmårtenhögen og Smalnäset fins det ”skogstomtningar”, tufter, som kan dateres til denne perioden (Ambrosiani et al. 1984, Mulk 1994:129). Utover dette, og de nevnte sene dateringene fra groptuftene, er det lite annet daterbart materiale fra eldre jernalder enn fangstgroper og enkelte kokegroper. Materialet har således stor likhet til funnspredning og fornminnetyper i Østerdalsområdet i den samme perioden.

I Jämtland har det i flere år pågått registreringer av samiske kulturminner som et samarbeid mellom Njaarke sameby og länsstyrelsen. Det er funnet en rekke reintrøer, gammetufter og andre samiske kulturminner fra yngre jernalder, middelalder og nyere tid (Ljungdal 2005a, b).

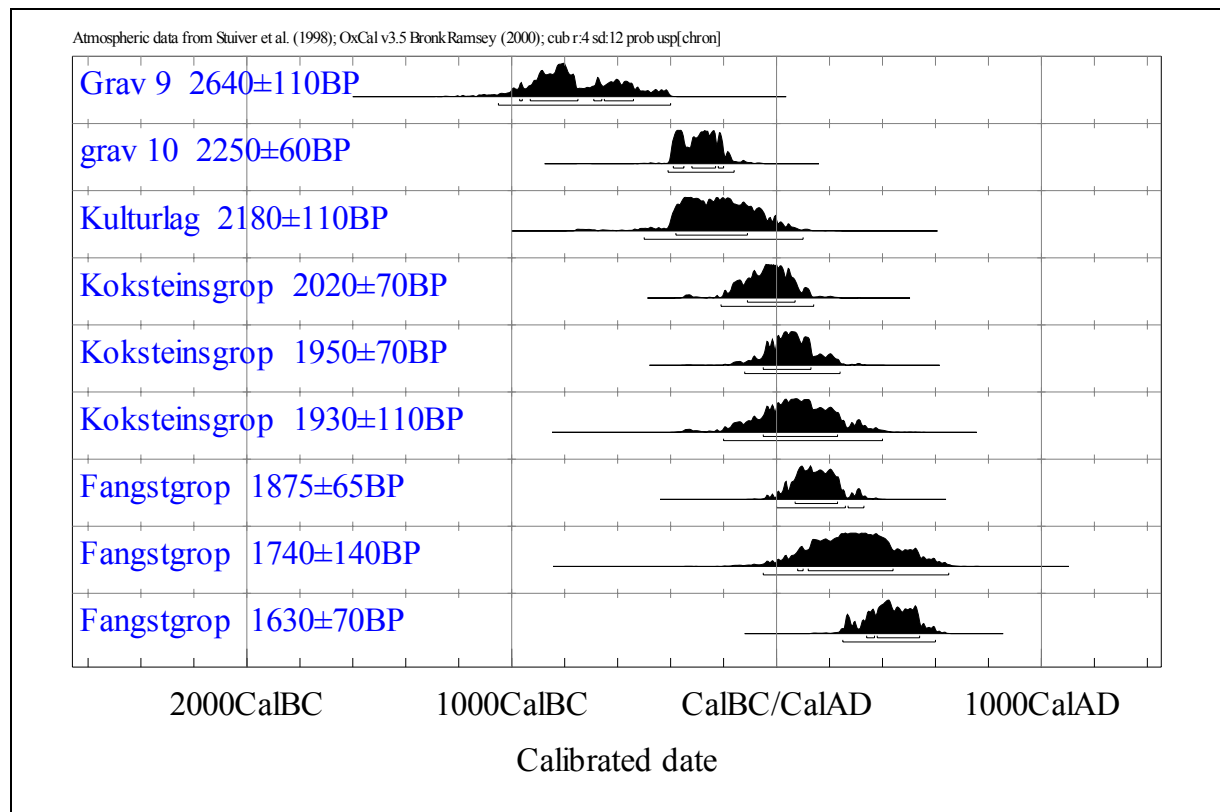

I Dalarna og Härjedalen er det først og fremst de mange fangstmarksgravene som har blitt viet oppmerksomhet (Serning 1966, Ambrosiani et al. 1984,). Det fins også en rekke fangstgroper (Hyenstrand 1987). Gravene ligger ikke i jordbruksstrøk og viser til en orientering mot fangst. Det er funnet en rekke romerske og ptolemeiske mynter i Dalarna og Härjedalen, noe som kan tyde på at fangstsamfunnet inngikk i handelsrelasjoner med skinnvarer i eldre jernalder (Zachrisson 1997:234). Åke Hyenstrand sammenfatter forhistorien i Lima og Transtrand, som ligger like over grensen fra Trysil, på følgende måte: ”fortiden i Lima och Transtrand kännetecknas av fångstkultur, men den uppvisar invecklade drag. Inslagen av annat material är påfallande. I et sent skede tillkommer fasta bosättningar som markeras av gravar.” (Hyenstrand 1987:155). Fra det nordlige Värmland fins det ikke kjente graver, men det er registrert fangstgroper og jernfremstillingsanlegg av middelaldertype med separate kullgroper (Svensson 1998, Schedin 2000). Funnbildet fra disse områdene viser altså til stor likhet med Østerdalsområdet.

4.2.2. Tilgrensende områder i Nord-Gudbrandsdalen

Gravfelt, fangstanlegg og boplass i Vuludalen

I Vuludalen, bare noen hundre meter inn i Sør-Fron kommune i Oppland gjorde Skjølsvold feltarbeid i flere sesonger fra 1980 til 85 (Skjølsvold u.å.2). I tillegg har Edvard Barth foretatt utgravninger og dokumentasjon av et stort fangstanlegg for rein. Anlegget har over 150 fangstgroper og strekker seg fra Søndre Vlutjern og 7 kilometer nedover dalen mot øst (Barth 1996:91-106). Den østligste delen av anlegget ligger i Folldal og er tatt med i gjennomgangen av den kommunen. I tilknytning til gravfeltet med minst 12 hauger ble det også funnet kokegroper og et område med et kulturlag (Skjølsvold 1984). Det er bare gravet fire relativt små sjakter, men alt tyder på at dette er en boplass fra bronsealder og eldre jernalder. Størrelsen på lokaliteten er ikke mulig å avgjøre uten videre undersøkelser.

Figur 61. Dateringene fra Vuludalen. Det er ytterligere to graver som ut fra gjenstandsmaterialet er datert til 700-tallet, men de er ikke ^{14}C -daterte.

Det ble undersøkt til sammen åtte graver som er datert fra yngre bronsealder til merovingertid, hvorav syv av dem viste seg å være plyndret (Skjølsvold 1984 og u.å.2:8).

Det ble funnet en stor kokegrop på 2 meter i diameter. I nærheten av feltet lå det ytterligere to store kokegroper. En av dem lå i forbindelse med et kulturlag hvor det også ble funnet en hulmeisel (Skjølsvold u.å.2:10). Det er behov for grundigere undersøkelser for å få ut det store potensialet som ligger i denne lokaliteten. Mulk har for øvrig påvist en sammenheng mellom store kokegroper (hos henne kalt "jordugnar") og "skogstomtningar" på samiske lokaliteter i Lule Elvdal i Lappland (Mulk 1994:154).

Skjølsvold og Barths undersøkelser har uansett vist at det har vært omfattende bruk av lokaliteten og fangstanlegget fra bronsealder til middelalder. Materialet er foreløpig for ufullstendig til å kunne si om det har vært store opphold i bruken gjennom den lange perioden. Lokaliteten er også viktig i diskusjonen om hvorvidt fangstmarksgravene utgår fra setring eller fangst. De foreløpige undersøkelsene viser også at disse gravfeltene kan ligge i tilknytning til boplasser.

Ryddingen av regulære gårder i Nord-Gudbrandsdalen ser ut til å ha samme forløp som i studieområdet. Det er svært få funn fra eldre jernalder, mens både pollenanalyser og gravfunn viser at ble etablert gårder i yngre jernalder (Gunnarsdottir 1996:9, Mikkelsen 1994).

4.2.3. Villreinfangst

I fjellområdene i Rondane, Dovrefjell, Jotunheimen og Snøhettaområdet er det et stort antall fangstanlegg for villrein (Jordhøy et al. 2005). Ikke noe annet sted i Norge fins en slik mengde anlegg og så stor variasjon (www.villreinfangst.no). Her er tusenvis av fangstgroper, massefangstanlegg med ledegjerder, fangstbåser, vannfangstanlegg, samlinger med bogestiller og ledegjerder på snøfonner (Mikkelsen 1994, Fossum 1996, Jordhøy et al. 2005). Likheten til studieområdet er stort. I fjellene øst for Femunden er det funnet et massefangstanlegg med ledegjerder (Barth 1981). Det fins også store systemer med fangstgroper i både Rendalen og

Engerdal (Mathiesen 2005b, Barth og Barth 1986).

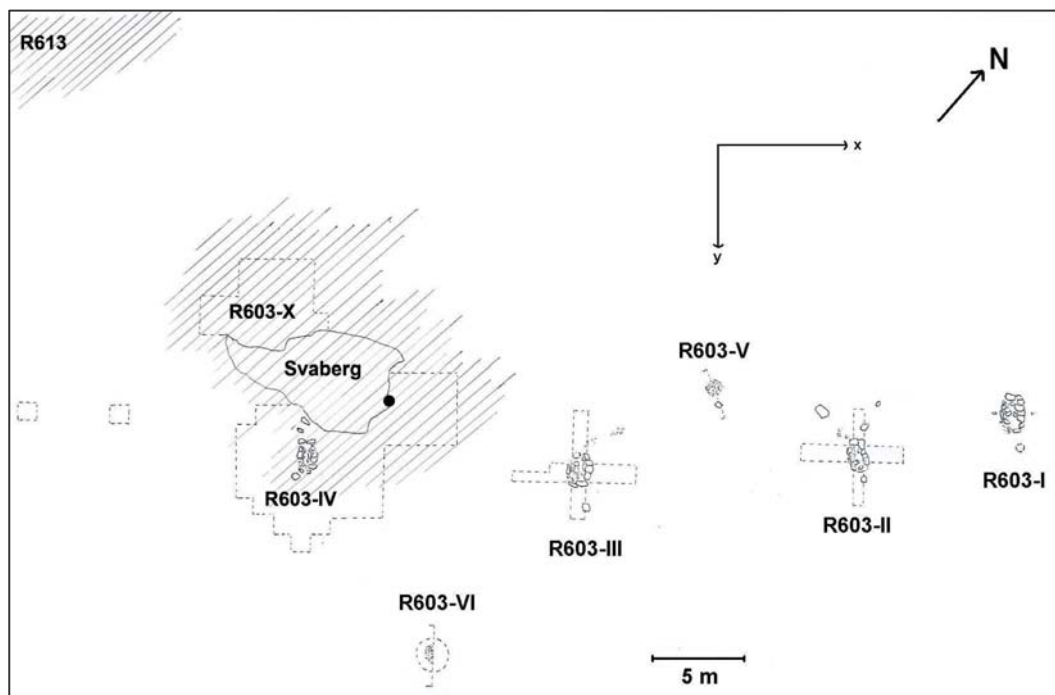
4.2.4. En samisk boplass ved Aursjøen i Lesja

I reguleringssonen til det store Aursjømagasinet i Lesja kommune ble det sommeren 2006 funnet en boplass med fire ildsteder (Reitan 2006, Amundsen og Finstad 2007). Ildstedene er av typen som kalles rekkeildsteder og har en distribusjon i hele det samiske området i vikingtid og tidlig middelalder. Deres klare organisering og utforming tyder på en ensretting innenfor hele det samiske området (Hansen og Olsen 2004, Bergman 1990). Det er foreløpig bare ett ildsted (603-III) som er datert, med

resultat 770-980 e.Kr (1170 +/- 40 BP, Beta 228140). Dateringen og den regelbundne utformingen av ildstedene viser at denne ensrettingen også skjedde i Sør-Norge. Boplassen ved Aursjøen besto av fire rektangulære ildsteder (sørsamisk: *aernie*), liggende på rekke med

drøye 10 meters avstand (Reitan 2006). Ca en meter ut fra enden på hvert ildsted var det plassert en stein. Denne delen av rommet kalles *båassjoe* på sørsamisk (*påssjo* på nordsamisk). Steinen i enden av *aernie* kalles *båassjoe-gierkie*. I denne delen av gammen ble trommen oppbevart, og det var en inngang som bare ble brukt ved spesielle anledninger, som for eksempel når man tok inn bjørnekjøttet etter en vellykket jakt (Jernsletten 2001, Yates 1989).

Denne typen ildsteder knyttes gjerne til en intensiveringsfase i villreinfangsten (Hansen og Olsen 2004, Mulk 1994). Inger Storli (1994) har fremført en annen tolkning, hvor hun ser rekkeildstedene og stallotuftene som tegn på en begynnende tamreinskjøtsel i den samme perioden. I området rundt boplassen fins flere mindre fangstanlegg for villrein, noe som kan tyde på kobling til fangst, og ikke tamreinhold. Et kve like ved lokaliteten kan imidlertid tolkes som tegn på et visst tamdyrhold. Det er imidlertid ikke nødvendigvis noe motsetningsforhold mellom et mindre tamdyrhold og et fangstbasert erverv (Hansen og Olsen 2004:97-103).

Figur 62. Bolassen R-603 fra Aursjøen. De skraverte feltene viser en eldre fase med flateretusjerte pilespisser og asbestkeramikk (Reitan 2006)

4.2.5. Bosettingsutviklingen på Hedmarken

Hedmarksbygdene står som en rak motsetning til Østerdalsområdet. Hele landskapet har vært preget av åkerbruk og beitedrift gjennom hele jernalderen (Høeg 2002). Det er korrelasjon mellom gravfunnene i romertid og folkevandringstid og gårder med de antatt eldste navnene (Pilø 2002). Landskapet har gradvis blitt fortettet og hadde i vikingtiden om lag like stort dyrket areal som i dag. Funnspredningen gjennom periodene fra bronsealder til nyere tid viser at gårdstrukturen stadig har blitt fortettet. På de rikeste gårdene, som Åker og Valum, har tunet ligget på samme sted siden romertid (Pilø 2002:140). Særlig Åker skiller seg klart ut med det svært rike grav- eller depotfunnet fra tidlig merovingertid (Nybruget 1992). Hedmarksbygdene strekker seg fra Mjøsa til Løten, og grenser dermed til Elverum, den nederste kommunen i studieområdet.

4.3. Oppsummering

I dette kapitlet er funnene fra studieområdet gjennomgått kommune for kommune. For å nå målsettingen om å kunne identifisere etniske grupper og prosesser har det vært nødvendig med denne noe repetitive gjennomgangen. Materiale fra tilgrensende områder er også tatt med i slutten av kapitlet. Her ble det valgt ut funn som er antatt å ha ekstra stor relevans for problemstillingene, både som kontrast til Østerdalsmaterialet, og for å kaste ytterlig lys på feltet.

Kapittel 5.

5.1. Tilskrivning av etnisk identitet

Som det er redegjort for i kapittel 2 var et av kjennetegnene på den kulturhistoriske arkeologien å gruppere materialet og danne arkeologiske kulturer som var antatt å representere kulturer, eller folk. Etnisitetsforskningen, fremfor alt i antropologien, har siden vist at de etniske prosessene er langt mer kompliserte enn den statiske kulturforståelsen som lå som premiss i kulturarkeologien. Gjennom praksisteorien er det forklart *en* måte å forstå hvordan en gruppe reproducerer mening og inkorporerer de sosiale strukturene i omgivelsene. Denne måten å forstå samfunnet på krever også kategoriseringer og grupperinger, uten å gå i de samme fellene som kulturarkeologien gjorde.

Deler av materialet er svært enkelt å tilskrive en etnisk gruppe, mens andre deler er mer problematiske og tvetydige. For eksempel hører vikingtidsgravene på Tingstad, Arnestad og Rostad i Åmot utvilsomt til i en norrøn tradisjon. Både funn, gravskikk og stedsnavn tilsier det. Rekkeildstedene ved Aursjøen på Dovrefjell er på samme måte et typisk samisk kulturtrekk. Boplassen, som er omtalt ovenfor, består av fire karakteristiske ildsteder på rekke (Reitan 2006). Slike rekkeildsteder er funnet i fjellområder fra hele det samiske området. De er svært lette å definere ut fra den karakteristiske formen. Måten de er organisert på og deres beliggenhet anses å være et sikre spor av samisk bosetting.

Mellom disse ”arketypiske” uttrykkene fra Åmot og Dovrefjell fins det et arkeologisk materiale som er vanskeligere å definere. For å kunne nå målsettingen med avhandlingen om å få en bedre forståelse av etniske prosesser i Østerdalsregionen er det derfor nødvendig å se på hvilke kriterier kan brukes for å kategorisere et materiale som enten samisk eller norrønt? Svært mye av argumentasjonen omkring den samiske kulturens sørgrense har som nevnt vært knyttet til fangstmarksgravene. Det er imidlertid ikke nok å diskutere denne gruppen graver alene. De må ses i forhold til de menneskene som gravla deres døde, og de kulturelle forholdene som påvirket dem. Ikke minst må fangstmarksgravene vurderes i relasjon til både samisk og norrøn gravskikk. Formålet med en slik gjennomgang er å få frem kompleksiteten og vise at det ikke er entydige og klare grenser, og videre at det samlede arkeologiske materialet må studeres som en helhet. Som et supplement til de materielle sporene vil det også være relevant å trekke frem hva de tidligste norrøne skriftlige kildene sier om samene.

5.2. Skrevne kilder om samene

Det skriftlige kildematerialet som omhandler tidlige samiske samfunn er langt mindre omfattende enn for samtidige norrøne. Det var et samfunn uten skriftspråk, og ingen av de tidlige kildene er forfattet av samer. Det er gitt grundige gjennomganger av dette materialet andre steder (Hansen og Olsen 2004, Zachrisson 1997, Mundal 1996). I det følgende skal særlig de skriftlige kildene som omhandler de sørligste samiske områdene bli diskutert.

I de tidligste skriftlige kildene er *finn* betegnelsen som blir brukt på samene (Mundal 1996:97, Zachrisson 1997:159). Tacitus skrev om *fenni* i Germania, i 98 e.Kr. at de er ville og primitive, uten faste boliger, kledd i skinn og at de livnærer seg av jakt og ville planter (Germania 46,3, Tacitus et al. 2005). Ptolemaios nevner ca 150 e.Kr. *phinnnoi* som ett av folkene på øya Scandia (Collinder 1980:197). Jordanes er den første som bruker betegnelsen skridfinner (*Rerefinnae*) (Jordanes Gaetica: 3, i Skard 1932:35). Omtrent samtidig, midt på 500-tallet, skriver Prokopios i *De Bello Gothico* at skridefinnene bor i Thule (Zachrisson 1997:160). I alle de eldste kildene er betegnelsen som brukes *finn*, eller *skridfinn*. Betegnelsen *same* er ikke belagt før på 1200-tallet, i den islandske Vatnsdøla saga (Hansen og Olsen 2004:47). Her benevnes to unge menn for *semsveinar*.

I Ottars beretning til kong Alfred av Wessex, nedskrevet på 890-tallet, kobles skridfinner til området nord og vest for nordmennenes land, og mellom dem og svearna (Sandved 1995:3-4). Her brukes både betegnelsen finn og skridfinn. Han fortalte også at samene betalte skatt til Ottar, som var den av nordmennene som bodde lengst mot nord.

”Han (Ottar) var en mann svært rik på den slags eiendom som deres rikdom består i, det vil si dyr. Han hadde på den tid han besøkte kongen, seks hundre usolgte tamme dyr. Disse dyrene kaller de reinsdyr. Seks av dem var lokkerein. De er meget kostbare blant samene fordi de fanger ville reinsdyr med dem” (Sandved 1995:4).

På slutten av 1000-tallet plasserer biskop Adam av Bremen skridfinnene i Hälsingland, mellom värmlendinger og nordmenn (Zachrisson 1997:162). Dette stemmer godt overens med *Historia Norvegiæ*, hvor det rundt 1190 hevdes at Norge er delt på langs i tre belter. Det første og bredeste er kystbeltet, det andre, mindre beltet, kalles opplandene og det tredje beltet er skogene hvor finnene bor, men uten å pløye jorden. (Zachrisson 1997:165) Den samtidige

Ågrip forteller om et møte mellom Harald Hårfagre og Svåse Finnekonge på Tofte på Dovre. Denne fortellingen kommer også igjen i Heimskringla. I både Halvdan Svartes saga (kapittel 8) og Harald Hårfagres saga (kapittel 25-26) berettes det om møte med finner på Hadeland. Uavhengig av den realhistoriske verdien viser disse beretningene med stor sannsynlighet at det var samer i Sør-Norge og Mellom-Sverige i vikingtid/tidlig middelalder (Løøv 1994, Zachrisson 1997:168, Fjellheim 1999:52).

Både Eidsivating og Borgartingslovene har med forbud mot å fare til finner for å la seg spå; *spyria spa* (Bergsland 1970:365). Borgartingets rettsområde er rundt Oslofjorden, og et forbud mot å dra til samene i akkurat disse lovtekstene virker svært underlig dersom det ikke bodde samer i Sør-Norge (Mundal 1996:101). Gulatingsloven, som gjaldt for Vestlandet, hadde ingen slik paragraf, på tross av at man her langs sjøveien hadde langt større kontakt med Nord-Norge.

Det at så mange uavhengige tidlige kilder opplyser om samisk bosetting og tilstedeværelse i Sør-Norge, gjør at de må tas alvorlig. En grundigere oversikt over dette materialet er sammenstilt i Inger Zachrissons bok *Möten i gränsland* (1997).

I kapittel 1 refererte jeg til debatten fra 1970-årene i Norsk Historisk Tidsskrift mellom Sandnes og Bergsland (Bergsland 1970, 1975, Sandnes 1973). Diskusjonen gikk på hvor tidlig det fins belegg for samisk bosetting i det sørsamiske området. Sandnes hevder at mangelen på referanser til samer i det lokalhistoriske kildematerialet før 1500-tallet betyr at samene heller ikke var der. De omtales fra denne tiden i forbindelse med tvister om landområder og rettigheter til fangst og beite. Sandnes' tese er at samene ikke ble rammet av svartedauden, og at de dermed kunne migrere sørover inn i nærmest folketomme områder i seinmiddelalderen (Sandnes 1973:134-135). Sandnes' syn sammenfaller med Yngvar Nielsens "fremrykkingshypotese" men er plassert et par hundre år tidligere. Etter 1500-tallet er det mange skriftlige kilder som bekrefter samisk tilstedeværelse i det nordøstre Hedmark (for eksempel Fjellheim 1999, Streitlien 1978, Rogstad 1980). Betegnelsen *finn* går igjen i svært mange av disse skriftlige kildene, og er også å finne i en rekke stedsnavn fra middelalderen (L. Olsen 1995). Noen steder kan *finn* komme fra mannsnavnet Finn, mens det i andre sammenhenger kan være en fjellformasjon. Det kan også henseile på steder hvor det vokser finngress, men i de fleste tilfeller omtaler nok navnet folk som har gått under betegnelsen *finn*. De senere finn-navnene, særlig i Hedmark og Akershus, henseiler på

skogfinnene, den befolkningen som vandret inn fra 1600-tallet (L. Olsen 1995). Sandnes mener det er mest sannsynlig at navnet ”går tilbake på *finnar* i betydningen ’fremmed veidefolk’” (Sandnes 1973:133). Han tenker seg at mindre grupper som har holdt til utenfor bodesamfunnet og levd av fangst og fiske, også inngår i ”finn”-begrepet.

”Finn”-begrepet, slik det brukes av Sandnes, er et *eksonym*; en utenfratilskrivelse av identitet. Navnene en gruppe bruker om seg selv *indonymer*, og navnene andre grupper setter på dem *eksonymer* kan ha svært ulikt innhold (Hansen og Olsen 2004:45-51). Sekkebetegnelsen ”finn” kan inneholde mange identiteter, og det er mulig at Sandnes kan ha rett i at både samer og andre grupper som ikke var del av det norrøne storsamfunnet fikk denne betegnelsen. Samenes egen betegnelse *sápmi* refererer både til samefolket og samenes land og er slik sett et mer presist begrep, men ordet opptrer ikke i de skriftlige kildene, ganske enkelt fordi ingen samer selv forfattet skrevne tekster på den tiden. Mest sannsynlig kan samene knyttes til Tacitus’ (Germania kapittel 46) to tusen år gamle betegnelse *fenni/finnoi* og Jordanes’ begrep skridfinner (*screrefinnae*) fra 500-tallet. Begrepet *finn* og *skridfinn* er også brukt av Adam av Bremen, Saxo Grammaticus og hos Ottar. De (skrid)finnene som omtales i Ottars beretning kan vanskelig forstås som annet enn samer. Ottar plasserer dem nord og øst for Nordmennene og vest for Svearna (Hansen og Olsen 2004:49, Zachrisson 1997:158-161). Eksonymet *finn* eller *skridfinn* har altså meget stor tidsdybde og dreier seg i de aller fleste tilfeller om samer, men alle forfatterne har kanskje ikke hatt evne til, eller behov for, å skille ut mindre grupper som også har hatt en annen identitet enn den germanske/norrøne, som de hele tiden blir sett i forhold til. Det er for eksempel vanskelig å tenke seg at Svåse finnekonge, som Harald Hårfagre møtte på Dovre, var noe annet enn same. At andre, ikke navngitte grupper, skulle hatt ledere på et så høyt sosialt nivå at en norsk konge forholdt seg til dem er vanskelig å tro.

De skriftlige kildene plasserer disse finnene i Sør-Norge i vikingtid/tidlig middelalder. Ottars bruk av eksonymet *finn* om samene fra den samme perioden tilsier at vi kan tilskrive disse kildene til samene. Betegnelsen *finn* er ikke kjent brukt på andre grupper enn samene inntil skogfinneinnvandringen på 16-1700-tallet. Begrepet kan derfor ikke brukes som en fellesbetegnelse på grupper utenfor det norrøne samfunnet. I de tilfellene hvor disse finnene er kjent, er de nettopp samer. Når begrepet *finn* opptrer i de skriftlige kildene, bør det derfor først antas at det dreier seg om samer. Det bør derfor være særskilte grunner for å tilskrive

begrepet finn til andre enn samene (jf Schanche og Olsen 1983). Dette er det grunnleggende premisset når identiteten til fangstfolkene i Østerdalsområdet skal diskuteres i kapittel 7.

5.3. Samisk etnisitet

I århundrene omkring 1000 f.Kr har trolig en protosamisk identitet vært etablert hos jeger-sankersamfunnene i Fennoskandinavia (Olsen 1994, Hansen og Olsen 2004:38-41). Trolig har det vært en rekke grupper innenfor det pan-samiske området som hadde omfattende kontakt med hverandre, også før denne felles identiteten ble utviklet. Fra ca 800 f.Kr. ble kontakten østover intensivert, noe som kan ses i importen av bronser fra Ananjinokulturen fra Russland. Det er i løpet av denne perioden at asbestkeramikken med samlebetegnelsen Säriski II blir utbredt over store deler av det samiske området. Det blir antatt at denne keramikken, som også kalles Kjemøykeramikk har fungert som en kulturell markør (Jørgensen og Olsen 1988).

Marianne Skandfer maner til forsiktighet med bruken av keramikk som eneste markør for samisk identitet (Skandfer 2003:119-120). Gjennom observert spredning av et enkelt materielt trekk mener hun vi ikke kan gjøre direkte koblinger til etniske grupper, slik den eldre kulturarkeologien gjorde. Skandfer stiller seg kritisk til Bjørnar Olsens hypotese om at asbestkeramikken markerer en tidlig samisk identitet. Grunnen til at keramikken får uforholdsmessig stor oppmerksomhet her er at den sørlige grensen for asbestkeramikken ikke dekker det sørligste utbredelsesområdet for samene i vikingtid og middelalder. Også i nyere tid fins det samiske grupper syd for denne grensen (Se figur 60) Betyr det at de fangstfolkene som bebodde dette området ikke var samer? Eller kan det hende de var samer som ikke brukte asbestkeramikk som markør?

Identiteten kommer til uttrykk på mange områder. Ikke bare i den materielle kulturen. Språk er, og vil alltid være, en viktig del av den kulturelle identiteten. De fleste forskere i dag setter tidspunktet for skillet mellom samisk og finsk en gang før ca 1000 f.Kr. (Strade 1997, Bergsland 1985, Sammallahti 1998). Senere har det ursamiske språket blitt delt i flere dialekter som er så forskjellige at de som taler for eksempel nord- og sørsamisk ikke kan forstå hverandre. Knut Odner fremsetter en annen hypotese for språkutviklingen. Han mener skillet mellom samisk og finsk først kommer i eldre jernalder, mest sannsynlig i romertiden (Odner 1983, 1985a). Hvorvidt språkdelingen mellom finsk og samisk har skjedd i andre

årtusen før Kristus eller i tidlig jernalder er for så vidt underordnet for problemstillingene i den foreliggende avhandlingen. Spredningen av Kjelmøykeramikken blant fangstfolkene innenfor dette store området viser uansett til et kontaktnett innenfor størstedelen av de gruppene som var blitt, eller kom til å bli, samiske.

Det sørsamiske språket inneholder en rekke arkaismer som visse språkforskere mener må komme av at denne dialekten ble ”koblet av” fra kontakt med de andre samiske dialektene på et tidlig tidspunkt. Hvis denne tolkningen er korrekt, innebærer det at en sen sørsamisk innvandring neppe har funnet sted (Strade 1997:178-185). Hva ”tidlig tidspunkt” betyr i denne sammenhengen er vanskelig å avgjøre. Hansen og Olsen mener at splittingen mellom de ulike samiske dialektene må ha skjedd en gang i yngre jernalder. Dette bygges på at en rekke innlånte ord fra urnordisk fins i alle samiske dialekter, og at disse må være tatt inn før omlydsendringen i norrønt (Hansen og Olsen 2004:148). Selv er jeg kritisk til Strades teori om at det sørsamiske språket ble ”koblet av” fra de andre. Det har etter all sannsynlighet forekommet kontakt mellom de ulike samiske gruppene, og språkene har influert hverandre også etter dialektskillene. Årsaken til arkaismene i sørsamisk kan i stedet komme av at de befinner seg ytterst i en språklenke som har en kjerne i det nordsamiske området. Innvasjoner i språket kommer derfor hovedsaklig fra en retning. Befolkningstettheten blant samene kan også ha spilt en rolle. Det oppstår flere og større språklige endringer i områder hvor befolkningstettheten er størst, altså i nord for samenes del. Det ser i alle fall ut til at de forskerne er enige i at det har vært etablert ulike samiske dialekter allerede tidlig i vikingtiden, og vi kan derfor hevde at det har eksistert flere parallelle samiske språktradisjoner på denne tiden.

Sett i forhold til Sør-Norge og resten av Skandinavia er det tidligere gjort mindre arkeologisk forskning i de samiske områdene. Denne skjevheten er imidlertid i ferd med å utjevnes, og det er de siste 30 årene gjort store forskningsinnsatser. Oversikten over det samiske materialet har økt kraftig, også fra den såkalte ”funntomme perioden” fra 200/300-800/900 e.Kr. (Schanche 1992). I siste årtusen før Kristus ble store deler av det samiske området kjennetegnet ved asbestkeramikken. Etter dette ser det ut til at de materielle fellestrekkene innenfor det samiske området ble mindre, og det kan ses større regionale variasjoner. Årsaken til dette var trolig at samfunnene ble mer mobile, og at kontaktnettene mot andre grupper varierte innenfor det samiske området (Hansen og Olsen 2004:58, Henriksen 1996, Schanche 1992).

I Norrland ser det således ut til at det ble utviklet et mer mobilt bosettingsmønster etter at bruken av grophusene (skärvastensvallarna) som basisbosetning opphørte i yngre steinalder. I Finnmark kan det ses en lignende utvikling da hus av gressbakken-type ble oppgitt (K. Schanche 1994). En mer mobil fangstbosetting fortsatte i bronsealder og eldre jernalder, hvor en større del av utkommet ble basert på reinen (Forsberg 1994:176-177, Baudou 1995). I løpet av yngre jernalder ses en overgang til reinfangst i fjellområdene (Mulk 1994:166). Bosettingsmønsteret ble endret og mobiliteten ser ut til å ha økt med den stadig større fokuseringen på reinen. Mulk mener å se en overgang til et mer mobilt bosettingsmønster fra 500-tallet, hvor gruppene flytter fra sommerboplasser i fjellet til skogsboplasser om vinteren, med opphold høst og vår i forfjellet (Mulk 1994:248, Aronsson 1991). Forsberg har observert at de store boplassene langs vann og vassdrag ser ut til å være i bruk frem til ca 500 AD, og at steinteknologi er brukt i alle fall frem til yngre romertid i de nordligste områdene (Forsberg 1994:179).

Begrepet ”den funntomme perioden” har etter hvert gått ut av bruk i nord, men er likevel relevant som sammenligningsgrunnlag for situasjonen i Østerdalsområdet fra bronsealder og gjennom eldre jernalder. Fangstfolkene har vært der, men har bortsett fra fangstgropene satt få synlige spor etter seg i landskapet, annet enn fangstgropene.

5.4. Samisk etnisitet og rein

I dag er den samiske identiteten knyttet svært nær til reinen, men det er bare et lite mindretall som faktisk livnærer seg av reindrift. I følge Samisk Instituttts websider var det ikke mer enn ca 2700 samer som drev med reindrift i 2003, av den totale samiske befolkningen i Norge, som teller et sted mellom 40- og 50 000 (<http://www.sami-statistics.info/> 02.05.2007). Våre forestillinger om samene i forhistorisk tid er også sterkt knyttet til reinen, til tross for at det for eksempel fins sjøsamiske bosettinger hvor fiske og jordbruk har vært langt viktigere enn reinhold (Dunfjeld-Aagård 2005, Grydeland 1996). Den nomadiske driftsformen vi kjenner fra samiske samfunn i nyere tid har tradisjon i alle fall tilbake til eldre jernalder, men fikk først sin fullnomadiske form etter 1500-tallet (Fjellheim 1999, Aronsson 1991, Hansen og Olsen 2004). Fra Ottars beretning hører vi om bruk av lokkerein i vikingtiden (Sandved 1995). Inger Storli knytter stallotuftene fra vikingtid og middelalder til en begynnende tamreindrift i fjellområdene mellom Nordland fylke og svensk Norrland (Storli 1994). Som nevnt lenger opp er det omdiskutert hvorvidt stallotuftene tilhører reinfangst eller reindrift.

Det har vært fremsatt flere teorier på hvorfor tamreindriften oppsto. Én går ut på at det hadde vært så hard beskatning av villreinen at samene gikk over til pastoralisme for å sikre seg utkomme i dårlige år (Wallerström 2000:10-12). Ørnulv Vorren og Ernst Manker mener det økte uttaket fra villreinstammen kom av at skattleggingen av samene ble sterkere samtidig som større handel frembrakte økt behov for skinn (Vorren og Manker 1957:71). Hansen og Olsen mener at dette bare er deler av forklaringene på overgangen til den fullnomadiske reidriften, og påpeker at det er mange faktorer som virker i samme retning. De mener det handler om et økt press på landområder, endrede rettsprinsipper, ny religion og økt handel. I dette klimaet ble jaktspesialistene stadig viktigere. De store fangstsystemene var allerede utviklet, og disse ble etter hvert til reingjerder for å fange og holde større flokker tamdyr. De samiske fangstsamfunnene var allerede hierarkisk organisert, men med liten mulighet til sosial mobilitet. Det var først med et åpnere marked at disse fangstspesialistene selv fikk mulighet til å akkumulere økonomisk kapital, ikke bare prestisje innad i fangstsamfunnet (Hansen og Olsen 2004:211-215).

Modellen til Hansen og Olsen er konstruert ut fra situasjonen i Finnmark, og virker plausibel. Forfatterne legger imidlertid til at denne spesifikke situasjonen som her var oppstått ikke nødvendigvis har vært gjeldende for hele det samiske området. I Rondane og Nord-Gudbrandsdalen er slike fangstinnretninger kjent helt tilbake til vikingtid (Jordhøy et al. 2005, Einbu 2005, Mikkelsen 1994). Den voldsomme beskatningen villreinstammen var utsatt for i vikingtid og middelalder kan ha ført til en økning i tamdyrholdet blant samene for å sikre en mer stabil økonomi.

En annen viktig forskjell mellom de sørlige og nordlige samiske områdene er utnyttelsen av elgen. For eksempel har Zachrisson påpekt at elgen ser ut til å ha hatt større betydning for fangstfolkene i sør enn i nord. Blant annet ser vi deponeringer av elg og reinhorn sammen på gravene på Krankmårtenhögen, Smalnäset og Långön (Janson og Hvarfner 1966 Ambrosiani et al. 1984, Zachrisson 1997:198-199, Mulk 2005). Skikken med å deponere reingevir er kjent fra de samiske seidene, men blant fangstfolkene i sør gjaldt denne skikken også elggevir. I de sørlige og lavereliggende delene av studieområdet ser elgfangsten ut til å ha opphørt ved overgangen til yngre jernalder og ble etter hvert erstattet av reinfangst i de høyereliggende områdene.

5.5. Kriterier for gjenkjennelse av samisk kultur i det arkeologiske materialet.

Forskerne har som tidligere nevnt vært uenige i den etniske bestemmelsen av fangstfolkene i Østerdalen (jf. kapittel 1.2). Årsaken til denne uenigheten er at deler av materialet har likheter sørover og andre deler nord- og østover. Det er derfor nødvendig å diskutere noen kriterier for å tilskrive fangstfolkene en navngitt identitet. I de følgende avsnittene vil de ulike funnkategoriene som fins i studieområdet bli gjennomgått og diskutert i forhold til tilhørighet til samisk kultur. Den materielle kulturen i grenseområder kan være mangetydig og vanskelig å tilskrive den ene eller andre kulturen. Det er allmenn enighet om at funnene fra Kjelmøy og Mortensnes i Varanger er samiske (Storli 1986, Olsen 1991). Likeledes stallotuftene i fjellområdene i Nordland fylke og svensk Norrland (Storli 1994, Mulk 1994). Fangstanlegg i Nord-Norge er også regnet som samiske (Sommerseth 2004). I Sør-Norge er ikke dette like selvfølgelig. Her i sør har fangstanleggenes etniske tilhørighet i liten grad vært problematisert. Unntaket er diskusjonen omkring de gravde og murte fangstgropene i Rondane (Vorren 1958, Fossum 1996). Finnes det i det hele tatt noen direkte paralleller mellom det samiske materialet i nord og funnene fra studieområdet? Som nevnt tidligere regnes asbestkeramikk av Kjelmøytypen med asbestgods som et sikkert samisk idiom, men sør for Trøndelagsgrensen er det bare funnet et svært lite antall skår med asbestkeramikk. Senest ved Aursjøen i Lesja (Reitan 2006). Faktisk er det ikke funnet keramikk i det hele tatt innenfor østerdalsområdet, verken i graver eller boplasskontekster.

5.5.1. Fangstanlegg

Fangstanleggene er allerede nevnt. Hvordan skal slike anlegg i for eksempel Akershus eller i Aust-Agder forstås? Det har vært foreslått at disse anleggene kan være ”kulturlån” fra samer til den norrøne befolkningen (Selling 1974). Begrepet kulturlån er problematisk fordi det forutsetter en tro på ”rene kulturelle typer”, og hører sånn sett hjemme i kulturkretslæren (jf. kapittel 2 og Solli 2002). Fangst i groper er en teknologi som har fått vid spredning, og som i alle fall i senere tid, har forekommet i både norrøn og samisk kultur. Det fins ennå ikke tilstrekkelig datert materiale til å kunne utpeke med sikkerhet hvor de eldste anleggene fins. Det fins bronsealderdateringer bl.a. fra Ryfylkeheiene, Åmot i Hedmark, Snertingdal, Mesnali og Eidskog (Bergstøl 1997, Bang-Andersen 2004, Gustafson 2007)). Dateringer av gammel markoverflate under vollen til flere fangstgropene i Femundsområdet har vist at det er sannsynlig at bruken av fangstgropene kan gå så langt tilbake som til yngre steinalder (Barth 1994). Dette støttes også av dateringer fra Sverige (Selling 1974, Svensson 1998). Fra

Finnmark fins groper hvor den gamle markoverflaten er datert til neolitikum (Furset 1995, 1996). Petri Halinen mener at fangstgroperne har vært i bruk fra mesolitikum i Finland. Også

disse dateringene bygger på gammel markoverflate (Halinen 2005). Det store antallet fangstgroper og anlegg over et enormt geografisk område kan derfor ikke entydig tilskrives noen spesifikk etnisk gruppe.

Materialet har også vist at flere av systemene har vært brukt gjennom flere tusen år. Den store luken i tid gjør at man heller ikke kan hevde at de som brukte systemet første og siste gang har hatt noen innbyrdes etnisk relasjon overhode.

Figur 63. Murt fangstgrop fra Haverdalen i Rondane. Foto: J. Bergstøl

Flere har nevnt muligheten for at det kan være et skille mellom murte og jordgravde fangstanlegg. Øystein Mølmen og Ørnulv Vorren hevder at det har vært en tradisjon med murte fangstgroper fra Gudbrandsdalen og vestover, og gravde fra Østerdalen og østover (Vorren 1958, Mølmen 1982, Fossum 1996:31 med flere ref.). Disse antagelsene bygger på for snevert kildemateriale. Om de hadde utvidet sitt kart til å gjelde også østsiden av Rondane ville dette bildet blitt endret fullstendig (Barth 1996). Det er også funnet fangstanlegg for rein med murte groper i Østerdalsområdet og tilsvarende elggroper i Jämtland (Selling 1974, Barth og Barth 1986). Årsaken til de ulike konstruksjonsmåtene er trolig heller at det noen steder er løs sand hvor det er lett å grave, mens det andre steder bare er stein og blokkmark. Ulike bergarter i vest og øst kan også være en årsak til disse forskjellene. Skifrige fjell spalter lettere i fine byggematerialer.

En jordgravd fangstgrop som jeg selv undersøkte ved Aursjøen i Lesja i 2006 viste seg å inneholde intakte trerester fra bunnen av konstruksjonen (Bergstøl 2007). Stokker var drevet ned i den løse sanden i bunnen av gropa som var gravd på forhånd, slik at det var dannet en tett ramme. Ved Kverninga i Rendalen undersøkte jeg to fangstgroper sammen med Per Olav Mathiesen, hvor konstruksjonen fremsto som en mellomting mellom murt og gravd grop. (Bergstøl og Mathiesen 2006). Konstruksjonen i gropa fra Aursjøen viser at det ikke er noen forskjell i dimensjonene på de murte og gravde gropene. Min tolkning er derfor at de to typene er betinget av ulik grunn gropene er anlagt i. Dette støttes av funn av både murte og gravde groper i det store systemet av flere fangstgroprekker som samlet strekker seg over 3 mil på Dovrefjell (Jordhøy et. al 2005). Tilsvarende er funnet ved Snødøla i Stor-Elvdal, hvor det ligger murte og gravde groper så nær hverandre som 25 meter (personlig meddelt av Per Olav Mathiesen)

Figur 64. Fangstgrop fra Aursjøen med bevarte stokker og brent halvkløyving. Foto: J. Bergstøl

Funn av fangstgroper alene kan derfor ikke brukes som et kjennetegn på verken samisk eller norrøn kultur. Blandingen av gravde og murte groper innenfor de samme systemene tyder på at heller ikke konstruksjonsmåten kan knyttes til etniske grupper.

5.5.2. Boplasser

Boplassene fra samisk jernalder (200/300 – 800/900 e.Kr.) er svært vanskelige å erkjenne arkeologisk, og tidsrommet ble da også tidligere benevnt ”den funntomme perioden” (Schanche 1992). Begrepet ”samisk jernalder”, først tatt i bruk av Bjørnar Olsen (1984), omhandlet opprinnelig Nord-Troms og Finnmark, men er trolig også allmengyldig for områdene fra Kola til Nord-Finland og Norrland. Grunnene til denne funntomheten er flere, men en viktig årsak er at jernet var kommet i bruk, og mengden restavfall etter tilvirkning av steinredskaper ble dramatisk redusert (Baudou 1995:145). Asbestkeramikken gikk ut av bruk omtrent samtidig og det fantes derfor få klare ledeartefakter igjen i boplassmaterialet. I senere år er det gjort boplassfunn fra perioden, blant annet på Slettnes i Finnmark (Hesjedal et. al 1996:226-228).

Inga Marie Mulk har undersøkt flere ”skogstomtninger” fra eldre jernalder (Mulk 1994:128-129). De er runde eller svakt ovale og ca 6 meter i diameter. Mulk tolker strukturen som en buestangkonstruksjon på linje med det senere forekommende samiske teltet, men om de har vært permanente eller flyttbare er ikke avklart. Skogstomtningene skiller seg fra de senere stallotuftene ved at de ikke har kantkjede rundt ildstedet (Storli 1994:46, Mulk 1994:133). Stallotuftene har en utbredelse om lag til grensen mellom Nordland og Nord-Trøndelag og tilsvarende i fjellregionen på svensk side. Karakteristisk for dem er et senket gulvparti, lave veggvoller og et steinsatt ildsted. Den største forskjellen på de to typene er imidlertid plasseringen i terrenget. Den eldre typen ligger nede i skogsområdene og finnes helst enkeltvis. Stallotuftene ligger i rekke og er funnet i fjellet. Tuftene fra senmiddelalder som Lil Gustafson undersøkte i Innerdalen i Tynset har ikke steiner rundt ildstedet, men ellers ligner både utseende og datering svært på stallotuftene (Gustafson 1988).

Figur 65 Stallotuft fra fjellområdene ved Tärnaby i Nord-Sverige. Foto: Lars Erik Narmo.

Samtidig med stallotuftene opptrer en ny type boplasser i hele det samiske området. Det er de rekkeorganiserte ildstedene (Storli 1994, Hansen og Olsen 2004). Disse ligger i skogs- og forfjellområder og består av rektangulære steinsatte ildsteder. Distribusjonen av dem er langt videre enn for stallotuftene, men de er likevel knyttet til den samme perioden som også karakteriseres av en intensivering i villreinfangsten (Hansen og Olsen 2004). Som nevnt ovenfor ble det sommeren 2006 funnet en rekke med slike ildsteder ved Aursjøen i Lesja kommune på Dovrefjell med datering til vikingtid (Reitan 2006)

Vivallen i Härjedalen er en nøkkellokalitet i forhold til forståelsen av materialet fra det nordøstre Hedmark. På denne setervollen har Gustaf Hallström og senere det Sørsamiske Prosjektet gjort utgravninger av en rekke graver og to gammetufter fra vikingtid/tidlig middelalder (Zachrisson 1997). At boplassen er samisk er det bred enighet om (Baudou 1995, Solli 2002, Zachrisson 1997). Den ene gammetuften har opphøyd gulvparti, og begge har rektangulære, steinsatte ildsted, typiske for den samiske gammen. Tuftene ligger ca 20 meter fra hverandre, og med enda 20 meter til en avfallshaug. Haugen besto av en mengde skjørbrent stein og kullblandet jord med spredte gjenstandsfunn, som slagg, udefinerbare jerngjenstander, bryne og bearbeidet horn (Zachrisson 1997:122-123). Gjenstandsmaterialet fra boplassen er som sådan verken samisk eller norrønt om det plukkes fra hverandre og studeres gjenstand for gjenstand. Det er sammenhengen mellom alle elementene på lokaliteten

som viser at bosettingen var samisk. Flere steder i studieområdet fins det tilsvarende avfallshauger med skjørbrent stein. Blant annet er runebommehammeren fra Rendalen funnet i en mødding med skjørbrent stein og andre saker. Det er ikke langt fra Vivallen til grensen mot Hedmark.

En annen viktig lokalitet som ligger lengre mot nord, er Nämforsen. Bergflater på øyer og elvebredder ved den store fossen i Ångermanelven er dekket av nærmere 1500 figurer (Janson og Hvarfner 1966). Ved helleristningsfeltene er det et stort bosettingsområde med funn fra mesolitikum til yngre jernalder. Utgravningene er ikke detaljerte nok til at boligernes typer kan identifiseres, men det som i denne sammenhengen er viktig er at bruken av stedet ser ut til å holde seg konstant gjennom hele den lange perioden som samlingspunkt for fangstfolkene. Selv om størstedelen av funnene og helleristningene kan kobles til et nordlig fangstkompleks, forekommer også sørlige typer, så som skipsristninger, solfigurer og flintredskaper. En rekke nyere undersøkelser i Jämtland og Härjedalen har vist at det ofte forekommer dateringer fra eldre jernalder på steinalderlokalitetene (Sundström 1997:24-25). Disse kommer for en stor del fra ildsteder uten noen andre sikre funn. Dette tyder på at det har vært kontinuitet i bruken av lokalitetene også etter at fangstbefolkningen hadde tatt i bruk jern. En av lokalitetene hadde en skraper av jern av typen R416, som det også forekommer mange av i fangstmarksgravene. Denne ble funnet sammen med asbestkeramikk som hadde fastsmeltet slagg (Sundström 1997:25).

Det er ikke et enhetlig bosettingsmønster over hele det samiske området gjennom jernalder og middelalder. Søk etter samiske boplasser har gjerne tatt utgangspunkt i strukturer som kan ligne de kjente gammene fra nyere tid. Skogstomtningene, stallotuftene og funnene fra Vivallen viser at ulike telt og gammekonstruksjoner har vært i bruk fra eldre jernalder til middelalder, men det er selvsagt også mulig at andre boligtyper har vært brukt også av samer i disse periodene. Timothy Yates mener at den romlige organiseringen av den samiske gammen reflekterer grunnleggende kulturelle og organisatoriske prinsipper i det samiske samfunnet fra 1700-1900-tallet (Yates 1989). Likheten i utformingen av rommet gjør at forståelsen av den romlige organiseringen kan føres tilbake til omkring Kristi fødsel (Olsen 1994, Hesjedal et al. 1996, Mulk 1994). Det rektangulære, steinsatte ildstedet (*aernie/arran*) er midtpunktet i boligen som deler rommet inn i blant annet mannlige og kvinnelige områder. I kortenden, motsatt av inngangen, er det ofte plassert en flat stein som har vært brukt i matlagingen (*båassjoe-gierkie* på sørsamisk). Fra inngangen til ildstedet er det ofte lagt en

steinrekke som hjelper til å dele inn gammen. Når disse trekkene er til stede kan boligen karakteriseres som samisk, men det betyr ikke at alle samiske bosteder må være organisert på denne måten. Innenfor studieområdet er det de senere årene funnet flere runde tufter som kan være samiske gammer, men disse er ikke datert (kapittel 3.9).

Den runde boligen med sentralt ildsted har altså en om lag to tusen år lang tradisjon. Som Yates (1989) har påpekt er det flettet inn meningsbærende kulturelle elementer i boligens indre organisering. Det er gjennom å leve i disse boligene at habitus reproduseres gjennom praksis. Både kulturell og sosial identitet kan knyttes til disse teltene og gammene. Livet i et norrønt langhus vil innkode andre strukturer.

5.5.3. Graver

Den samiske gravskikken har vært mangfoldig (A. Schanche 1994:77-78). I det følgende vil noen kriterier for hva som kan defineres som samiske graver bli diskutert. Begravelser i ur og berg har fått fellesbetegnelsen urbegravelser, eller urgraver (Fossum 2006:79, Schanche 2000). Disse dekker imidlertid ikke hele det samiske området, og heller ikke hele tidsrommet. Audhild Schanche skiller ut fem undertyper av urbegravelser: Murte kamre, røyser, steinsettinger, naturlige hulrom/hellere og groper. Gravskikken har en distribusjon fra Porsanger til Sør-Trøndelag, og tilsvarende langt sør på svensk side av grensen (Schanche 2000:157-161). Særlig når det gjelder røysene er avgrensningen mot de såkalte ”fangstmarksgravene” uklare (Gollwitzer 2002). Heller ikke denne gruppen fremviser et bilde med klar etnisk affinitet (Bergstøl 2004a og b). Fangstmarksgravene vil bli diskutert mot slutten av kapittelet, og i kapittel 7.2. Blant de sørlige urgravene fins for eksempel to gravgrotter ved Vestre Abelvattnet i Tärna (Schanche 2000:408). Ved det samme vannet fins en fangstmarksgrav fra folkevandringstid (figur 74) som noen forskere tilskriver germansk identitet (Manker 1961:168, Bolin 2001:17). Gravrøysa er flere hundre år eldre enn urgravskikken i dette området. Schanche hevder at urgravskikken er begrenset til Finnmark i tidsrommet eldre jernalder til i sen vikingtid, og at den ikke fins i områdene lenger sør (som ved Abelvattnet) før etter svartedauden (Schanche 2000:189).

Hans Bolin henviser til Hans Gejvalls osteologiske bestemmelse av skjelettmaterialet fra urgravene og skriver at: ”Den osteologiska studien leder blant annat till antagandet att två av kranienierna bär drag som är typiska för den ”lapska” folkgruppen, medan de andra kranienierna bär

drag som är karakteristiska för den ”nordisk-germanska befolkningen”.” (Bolin 2001:17) Å knytte etnisitet alene til et skjeletts fysiske utseende og bruke det som bestemmende for hvilken gruppe de tilhører er problematisk. For det første vil det alltid være store fysiske ulikheter innenfor en befolkning, og for det andre kan det ha vært inngifte i de respektive gruppene. Disse menneskene som er gravlagt på samisk vis må etter min mening ha hørt til i et samisk samfunn.

Siden det er minst fem hundre år mellom de ulike gravtypene ved Abelvattnet blir det vanskelig å sette dem opp mot hverandre i en diskusjon om hvorvidt dette området har hatt en samisk eller norrøn befolkning. Det er en mulighet at den tydeliggjøringen av samisk identitet som kan observeres gjennom vikingtid og middelalder har medført at den ”varangerske” gravskikken har spredd seg i større deler av det samiske området (Hansen og Olsen 2004:127).

På den omtalte lokaliteten Vivallen i Härjedalen var det om lag 30 graver. De hadde ingen markering på overflaten og likene var ikke kremert. Gravene inneholdt blant annet neversvøp, ringspenner, perler, bronseblikk, norske sølvmynter, pilespisser, kamfragmenter, ildstål og en rekke andre gjenstander (Zachrisson 1997:77). En av gravene skiller seg ut ved at den døde er osteologisk bestemt som mann, men var utstyrt med kvinneklær og kvinneutstyr. Denne personen er tolket som en *noaide*, en samisk sjaman (Zachrisson 1997:148-149, Solli 2002:177-178). Sammenhengen mellom gjenstandene, gammetuftene og likbehandlingen gjør at funnene tolkes som samiske. Funnet ble gjort på en setervoll, noe som kompliserer bildet ytterligere og viser at funnene fra seterområdene ikke nødvendigvis må tilskrives en norrøn befolkning (jf. Hougen 1947).

Den samiske gravskikken er relativt godt belagt i Finnmark, men viser et mer heterogent bilde lenger sørover. Det fins derfor ikke klare kriterier for å definere samisk gravskikk i de sørligste områdene før i sen vikingtid og middelalder. Både urgraver og fangstmarksgraver er kategorier som er konstruert av forskere og reflekterer ikke nødvendigvis kategorier som var klart definert i forhistorisk tid. Innenfor gruppen urgraver fins det røyser som ville blitt betegnet fangstmarksgraver om de hadde ligget i Sør-Norge, og mange av fangstmarksgravene ville blitt karakterisert som urgraver dersom de hadde ligget i Finnmark. Schanche forsøker å komme forbi denne kategoriseringen gjennom å bruke begrepet *graver i ur og berg* (Schanche 2000).

5.5.4. Løsfunn

En enda vanskeligere kategori enn gravene og boplassene, er de utallige løsfunnene. Enkelte objekter hører klart til samisk og andre til norrøn kultur, men ute av sin opprinnelige kontekst er det ikke mulig å bestemme en lokalitet som samisk bare fordi det er funnet en pilespiss som er mest vanlig i Lappland. Det er mulig å se for seg flere scenarier hvor enkeltgjenstander blir overført fra en kulturell kontekst til en annen. Betyr for eksempel funnet av runebommehammeren fra Rendalen at det har bodd samer der på 1000-tallet? Betyr Fonnåsspenna at det har vært germanske jordbrukere i den samme bygda i slutten av folkevandringstiden? En gjenstand alene kan ikke gi slik informasjon. Det vil være å strekke tolkningene lenger enn materialets bærekraft. Den største delen av de nær 400 løsfunnene innenfor studieområdet har paralleller i sørsandinavisk materiale, mens noen finner sine paralleller østover, særlig i russisk område. Det er imidlertid først når løsfunnene settes i sammenheng med annet materiale at de kan få forklaringskraft.

Studier av etnisitet i Skandinavia kan lett bli styrt av de kjente identitetene norrøn/germansk og samisk, noe som kan medføre at bildet blir stereotypet. Gjennomgangen av det samiske materialet har vist at kriteriene for å gjenkjenne samisk kultur ikke er enkle. Det må utvises forsiktighet med å bruke ett enkelt materielt trekk, som for eksempel asbestkarene, til å bestemme etnisk identitet (Skandfer 2003). Hele den materielle kulturen må studeres samlet. Lenger ut i avhandlingen skal materialet fra østerdalsområdet bli forsøkt tolket inn i en etnisk ramme. Før dette kan gjøres må deler av den materielle kulturen til det norrøne jordbrukssamfunnet også drøftes.

5.6. *Germansk og norrøn identitet*

Sammenlignet med det samiske materialet er den arkeologiske litteraturen omkring germanske jernaldersamfunn meget stor. Flere skriftlige kilder fra romerriket gir også enkelte glimt av germanernes kultur og skikker, men er skrevet primært for å vise hvor forskjellige de er fra romerne (Grane 2003, Hedeager og Tvarnø 2001:24-43). Det rike og store sagamaterialet fra vikingtid og middelalder gir en langt bedre innsikt i de nordiske samfunn.

Opprinnelsestidspunktet til de ulike germanske identiteter er en for lang og stor diskusjon for denne avhandlingen og berører forhold som går helt tilbake til steinalderen. Det har aldri

eksistert én opprinnelig, enhetlig germansk kultur (Skre 1998:10). Det er tvilsomt om noen her oppe i Norden har definert seg som germaner når de skulle benevne sin etniske identitet. Begrepet har trolig hatt større relevans langs Limes. Romerne brukte begrepet ”germaner” som en fellesbetegnelse og forfatterne plasserte mange stammer eller folk innenfor denne kategorien (Grane 2003). Det Germania som Tacitus skrev om har ikke vært en politisk eller sosial enhet noen gang (Näsman 1999). Germaner var et *eksonym* på samme måte som kategorien ”same” inngikk i eksonymet ”finn” i sagaene. Formålet med beskrivelsene av germanerne var å kontrastere dem mot den romerske sivilisasjonen. Noen, som Cæsar, portretterte dem som usiviliserte slosskjemper, mens for eksempel presten Salvianus fremstilte dem som svært moralske i kontrast til forfallet som førte til oppløsningen av det vestromerske riket på 400-tallet (Grane 2003: 131-146). Selv om Tacitus’ verk *Germania* er det mest kjent var det mange romere som beskrev germanerne. De fleste avgrensar Germania til Rhinen i vest og Alpene i syd. Ptolemaios hevdet ca 200 e.Kr. at den skandinaviske halvøy også hører til germanernes land, og både han og Tacitus plasserer samene samme sted (Zachrisson 1997:159).

Ut fra de tidligste runeinnskriftene antas det at de norrøne områdene i Norden har utgjort et enhetlig språkområde en gang i eldre jernalder (Grønvik 1981). Vi ser også av stilutvikling og importmateriale at det har vært stor kontakt innenfor det nordiske området. Dagfinn Skre diskuterer hvorvidt romerikingene representerer en stamme eller kun en organisatorisk/politisk enhet. Han mener at stammene *både* er en politisk konstruksjon og en sosial enhet (Skre 1998:256-259). Han oppfatter ikke stammens avgrensning primært som territoriell. Det var med andre ord folkene som utgjorde stammen eller den organisatoriske enheten, ikke territoriet. Likhetene i språk, gravskikk og byggeskikk viser tydelig at det har vært en omfattende kontakt mellom områdene, men om dette skal oppfattes som en ”nordisk” etnisk enhet er et vanskeligere spørsmål.

Som nevnt i kapittel 1.1.3 blir begrepet norrøne folk brukt som en fellesbetegnelse i kontrast til samene. Selv om begrepet ”norrøn” forbindes med sagatiden viser språkforskningen og den materielle kulturen at det likevel utgjør en meningsfull enhet også i eldre jernalder. Som for samene består ”det norrøne samfunnet” av flere mindre grupper med dialekter eller språklige varianter. Det norrøne hovedområdet regnes derfor som Danmark, Mellom- og Sør-Sverige, Sør-Norge med kyststrøkene opp til Troms, og den sørlige svenskspråklige delen av Finland, tilsvarende Egil Bakkas kart over utbredelsen av de nordiske typer i bronsealderen (Figur 60).

Det enkelte kulturmøte kan alltid reduseres til individnivå, slik at møtene har vært mellom lulesame og hålogalending, mellom hedmarking og sørsame. Enkeltmennesket bærer alltid med seg sin identitet, men uttrykker den på ulike måter i ulike situasjoner.

5.6.1. Bosettingenes form

Som Bourdieu har vist i sin studie av det kabylske samfunnet er boligen et viktig forum for å reprodusere de sosiale strukturene og markere sin egenart (Bourdieu 1973, se også kapittel 2 her). En rekke utgravninger har vist at det har vært en felles overordnet modell for byggeskikken i de skandinaviske jordbrukssamfunnene fra eldre bronsealder (Myhre 2002:97). Kanskje går disse trekkene helt tilbake til neolitikum (Rønne 2005). Fra romertid har i alle fall gårdens form vært sementert, med et skille mellom innmarka og utmarka. At de ulike elementene har vært på plass fra romertid tyder på at forestillingene om innmark og utmark i alle fall kan føres tilbake så langt (Myhre 2002:120-127). Lars Pilø har vist at det er likhetstrekk i byggeskikken i hele det sørskandinaviske området, men også mindre regionale varianter. Han mener det skjedde en endring av gården i romertiden og at det ble etablert maktstrukturer i folkevandringstiden som var opptakten til statsdannelsene som fikk feste i vikingtid (Pilø 2002:252-253). Utviklingen i bosettingsstrukturen fikk regionale preg i slutten av eldre jernalder. Piløs tanker passer inn i Odners (2000) modell (se Figur 2). Den store tradisjonen vises gjennom at bosetningsstrukturen bygger på en felles modell over et stort område med stolpebårne treskipede langhus inndelt i bolig- og fjøsdel. De betydelige regionale variasjonene innenfor dette mønsteret representerer flere små tradisjoner. Enkelte steder ligger gårdene i landsbyer, andre steder enkeltvis (Bakkevig et al. 1998, Pilø 2002). Det er også regionale forskjeller i plassering av dører og i rominndeling.

For Østerdalsområdet er det derfor viktig å se på hvordan bosettingene var organisert i de omkringliggende områdene og da er Hedmarken særlig interessant, både på grunn av den geografiske nærheten og fordi dette landskapet nylig har vært gjenstand for en inngående bosettingshistorisk analyse (Pilø 2002). Fra ca 200-tallet og senere ses et sammenfall mellom gravfunnene og enkelte gårder med antatt gamle gårdsnavn på Hedmarken. I vikingtiden hadde ekspansjonen kommet så langt at jordbruksbosettingene hadde nådd de grensene vi kan se i dag (Pilø 2002:250-251). Bortsett fra på et par av de største gårdene har det ikke vært direkte plasskontinuitet i hele denne perioden. Tunene kan ha vært flyttet, men pollenanalyser viser likevel kontinuitet i bruken av landskapet som helhet (Høeg 2002). Gårdsbosettingen har

bestått av langhus av skandinavisk type, som kan finnes i alle jordbruksstrøk i perioden. Pilø (2002:252) mener likevel det har vært regionale varianter innenfor denne tradisjonen.

Hedmarken har altså vært et åpent kulturlandskap med fedrift og åkerbruk. Bosettingens fysiske form og de jordbruksaktivitetene som foregikk rundt gården kan dermed ha vært etnisk signaliserende. Det å være jordbruker kan ha blitt ansett som karakteristisk, og kanskje kulturelt imperativt, for den norrøne befolkningen. Dette kan ikke minst ses i kolonisasjonen av Island og Grønland (Magnusson et al. 1992). Denne diskusjonen kommer jeg tilbake til i neste kapittel i forbindelse med påviste kornpollen i nordre Hedmark. Sett i forhold til den samiske gammen, eller teltet, har langhusets ytre form gitt klare beskjeder om etnisk tilhørighet.

5.6.2. Gravskikk

Som for gårdsbosettingen er funnene fra Hedmarken særlig viktige i relasjon til materialet fra Østerdalsområdet. Oppsummeringen av gravskikken på Hedmarken er hentet fra Lars Piløs avhandling (Pilø 2002:191-250). Det fins svært få funn fra før-romersk jernalder. Fra Hedmarken kjennes det bare ett gravfunn. I tillegg fins det fire myrlik som er kommet frem ved grøfting, men dette er en spesiell form for gravskikk som ikke vil bli behandlet i denne sammenhengen. Fra eldre romertid kjennes 34 gravfunn, mens det er 29 i den yngre delen av perioden, fra ca 200-400 e.Kr. Branngravskikken var dominerende gjennom hele romertiden. Våpengraver kom inn som et nytt element og kan observeres gjennom hele perioden. De aller fleste anleggene er gravhauger. Fra yngre romertid kjennes tre hellekister, hvorav to av dem inneholder de eneste ubrente likene fra romersk jernalder.

Fra folkevandringstiden kjennes det 17 graver. Gravene er spredt utover hele landskapet uten at det er noen klare konsentrasjoner, men de største gårdene har funn også fra denne perioden. I tillegg kommer fem depotfunn av gull, blant annet fra Åker. Merovingertiden fremviser mer enn dobbelt så mange funn som i perioden før, med flere konsentrasjoner av graver. Det interessante er at konsentrasjonene fins i de samme områdene som depotfunnene fra slutten av folkevandringstiden. Pollenanalysene viser en ekspansjon i landbruket fra 700-tallet.

For vikingtiden er funnbildet et helt annet. Det er kjent hele 275 gravfunn fra denne perioden på Hedmarken, og i følge Pilø er dette et trekk som deles med de andre bebygde landskapene i det indre Østlandsområdet (Pilø 2002:236). Hele 179 av gravene har våpen. Av de funnene

som har gode nok funnopplysninger går det frem at 89 er kremasjoner mens 10 er jordfestegraver. 162 er funnet i haug, mens 51 er funnet under flat mark uten noen kjent markering. Gravene i vikingtiden fordeler seg utover hele det området som er jordbruksland i dag, og Pilø tar dette som et tegn på at ekspansjonen var fullført i løpet av vikingtiden. Han mener imidlertid ikke at gravene gir et korrekt bilde av bosettingen på et mikroplan. For å finne husenes plassering på den enkelte gård trengs det ytterligere registreringer av boplasspor (Pilø 2002:251).

Det bildet Pilø tegner er interessant i relasjon til materialet som studeres i denne avhandlingen. Det kan påpekes store likheter og forskjeller. For eksempel er det en tilbakegang i antall funn fra romertid til folkevandringstid på Hedmarken, mens det motsatte er tilfelle i Østerdalsområdet hvor det ikke fins et eneste sikkert gravfunn fra romertid. Økningen i antallet graver i merovingertid og vikingtid er imidlertid sammenfallende.

På Hedmarken, som i landet forøvrig, er det bare et lite utvalg av befolkningen som kan gjenfinnes i gravmaterialet. Folketallet har vært langt større enn de kjente gravene og det er trolig at disse kun utgjør et lite utsnitt av samfunnets øvre sosiale sjikt. Skre mener at forskjellen ligger i at bebyggelse uten gravminner representerer ufrie bønder, dvs styrt fra en hovedgård (Skre 1998:224-226). Pilø er ikke helt enig i denne tolkningen, men kobler også byggingen av monumenter over de døde som et ledd i legitimering av arverett på jord (Pilø 2002:229). Denne diskusjonen skal ikke føres her. I denne sammenhengen er det gravenes morfologiske trekk som er viktige, sammenholdt med fangstmarksgravene.

5.6.3. Fangstmarksgravene. Tilhører de fangstfolk eller bønder?

Et helt sentralt spørsmål i diskusjonene om etnisk identitet i Mellom- og Sør-Skandinavia er hvordan gravene i de norsk-svenske skogs- og fjellområdene relaterer seg til gravskikken både i sør og nord. Fangstmarksgraver fremstår som en mellomting mellom de samiske urbegravelsene og det norrøne bondesamfunnets gravhauger. Gravene ligger i skogs- og fjellområder, og kan som en hovedregel ikke knyttes til jordbruksbosettinger (Skjølsvold 1981, Bergstøl 2004a).

Det ser ut til å være en gravskikk med kremasjon og røysbygging i før-romersk jernalder i fjellet som det bare finnes noen få paralleller til i det sørlige Norge og Sverige. Slike røyser

fins i Vuludalen og ved Spranget i Rondane, samt på Skjelåvollen i Rendalen (Skjølsvold 1981 og 1984, Bergstøl 2004a). På svensk side fins blant annet gravfeltene på Krankmårtenhögen og Smalnäset med sine mer forseggjorte steinlegginger (Ambrosiani et al. 1984). Størst likhet til denne gravskikken i de skandinaviske jordbrukssamfunnene finnes i de lave steinleggingene på gravfeltene på Gunnarstorp og Hunn i Østfold, samt lignende felt i Mellom- og Sør-Sverige (Wangen 1999, Resi 1986, Magnus og Myhre 1976:219-220). Det er også ytre likheter til gravene som Liv Helga Dommasnes (2001) har beskrevet fra Vereide i Gloppen i Nordfjord. Som nevnt tidligere har fangstmarksgravene også likheter til den samiske urgravskikken (se Schanche 2000). I det følgende vil jeg gjennomgå typiske trekk ved fangstmarksgravene og vise hvorfor de må ses i relasjon til materialet fra både samisk og norrønt samfunn.

De eldste gravene i Vuludalen har ingen gjenstandsfunn (Skjølsvold 1984). Det foreligger imidlertid to ^{14}C dateringer som er svært gamle. Grav 9 og 10 er fra henholdsvis yngre bronsealder og før-romersk jernalder (Skjølsvold u.å.2). Grav 9 er den eldste kjente graven fra fjellområdene i Skandinavia. Som vi ser av figur 61 er det dateringer fra boplassen og fangstanlegget gjennom hele eldre jernalder, så det er sannsynlig at stedet har vært i bruk fra yngre bronsealder til yngre jernalder. En annen lokalitet som har gitt funn fra både eldre og yngre jernalder, er gravfeltet ved Lille Sølensjøen i Rendalen. En av røysene er datert til folkevandringstid, mens de andre er fra yngre jernalder (Se Rendalen kommune, kapittel 3.8).

Fra Sverige kan vi for eksempel se på de nevnte gravfeltene Smalnäset og Krankmårtenhögen i Härjedalen, samt Vindförbergs Udde i Dalarna, som er fra denne eldste fasen. Feltet på Krankmårtenhögen har en stor mengde elg- og reingevir plassert på og i gravene. Gevirene er ofringer som har vært utført ved gjentatte besøk på gravplassen gjennom eldre jernalder (Ambrosiani et. al 1984:47-48). På Smalnäset, som ligger lengre syd enn Krankmårtenhögen, finnes ikke skikken med å ofre reinhorn. Ca halvparten av anleggene er trekantede og noen har reiste hjørnesteiner, som på Krankmårtenhögen. De resterende er ovale og runde. Utover det er gravene på de to feltene relativt like i oppbygning og oldsaksinnhold (Ambrosiani et. al 1984).

På Vindförberg i Dalarna ligger det et stort gravfelt på en odde ut i en mindre innsjø. En typisk beliggenhet for fangstmarksgraver. Feltet er datert til romertid og folkevandringstid ut fra gjenstandsmaterialet og består av minst 43 graver (Lipping 1976). Gjenstandene er ellers

typiske for disse gravfeltene, som sverd, pilespisser, kammer og andre redskaper. I hele 14 graver ble det funnet beinpilespisser av en type som er mest kjent fra Nordvestslandet og Nord-Norge. Når det gjelder datering er denne noe omstridt. Sørpå er det vanlig å plassere dem mellom 3- og 500 e.Kr, men funn av lignende piler på Kjelmøy i Finnmark kan dateres til sein bronsealder og før-romersk jernalder, ca 900-200 f.Kr, altså i tidlig metalltid etter nordnorsk kronologi (Olsen 1991:68-70). Det er altså mulig at enkelte av gravene på Vindförberg er noe eldre.

Fra merovingertiden er det flere funn enn fra eldre jernalder. Gravene er generelt også mer funnrike, noe som gjør dem lettere å datere. Et spesielt godt eksempel er Eltdalsgraven fra Trysil. Også fra denne perioden finner vi enkeltliggende graver og gravfelt, som Dølisetra, Lille Sølensjø og Rødsmoen. Tradisjonen med å bygge lave, tørre eller jordblandede røyser holdt seg relativt konstant i fangstmarkene gjennom hele jernalderen. Slik røysbygging er et trekk som er sjeldent i jordbruksdistriktene på Østlandet, men som kan gjenfinnes i Mälardalen i Sverige (Petré 1999:461-464).

På Långön i Hotingsjøen, et stykke ovenfor det store boplassområdet og helleristningsfeltet ved Nämforsen, ligger et gravfelt fra vikingtid (Janson og Hvarfner 1966, Bolin 2001:22). Ved Nämforsen har det vært aktivitet gjennom alle perioder fra mesolitikum til yngre jernalder. Gravfeltet på Långön må forstås i relasjon til denne lokaliteten. Det har vært deponert gevir av rein og elg på gravene, som på Halvfariudden ved Övre Grundsjön i Härjedalen, og de flere hundre år eldre feltene Krankmårtenhögen og Smalnäset (Sundström 1997:23, Zachrisson 1997:199, Ambrosiani et. al 1984). Skikken med deponi av gevirer har altså holdt seg fra før-romersk jernalder til vikingtid, og har paralleller til de samiske seidene som i alle fall kan dateres tilbake til vikingtid (Schanche 2000:275). På Långön er det både brente og ubrente begravelser, og spor av never, trolig fra liksvøp (Fossum 2006:96).

En gravrøys på Krøkla, i fjellet øst for Kvam i Gudbrandsdalen er faktisk datert så sent som høymiddelalder. Den sene datering og funn av never gjorde at Skjølsvold tolket den som en mulig samisk grav med neversvøp (Skjølsvold 1980b).

Det kan altså ses en tradisjon i fangstmarksgravene fra sen bronsealder til tidlig middelalder. Her er bare noen få nevnt, som tjener som eksempler fra de ulike periodene. Gravene kan sies å utgjøre en gruppe, selv om det er glidende overganger mot gravskikken i både samisk og

norrøn kultur. I Sverige er gravene benevnt skogs- og innsjøgraver ut fra funnstedene. I Norge er de benevnt fjellgraver. Som nevnt tidligere er det ingen observerbare forskjeller mellom gravene i skog og de langs vann og vassdrag. Martin Gollwitzer har studert gravene på tvers av nasjonsgrensene og funnet ut at de utgjør et enhetlig kompleks. Han har derfor innført begrepet fangstmarksgrav, som innbefatter alle typene (Gollwitzer 1996, 2002). Det fins slike graver langs innsjøstrender fra før-romersk jernalder til vikingtid, og det fins graver i skog og fjell innen hele tidsrommet. Som nevnt ovenfor fins det graver enkelte steder i de skandinaviske jordbruksstrøkene som ligner fangstmarksgravene i form og til dels også innhold av oldsaker. Gravfeltet på Gunnarstorp i Østfold er et slikt eksempel (Wangen 1999). Det som karakteriserer fangstmarksgravene er først og fremst plasseringen. Svært mange av dem ligger langt fra steder hvor det er mulig å drive noe form for jordbruk. Mange av dem ligger mer enn 1000 m.o.h. og langt fra mulige basisboplasser.

Selv om gravenes form og plassering er særmerket for fangstmarksgravene, er størstedelen av gravgodset vanlige gjenstander som kan gjenfinnes i store deler av Skandinavia (Zachrisson 1997:189). Sverd, spyd pilespisser, draktutstyr, perler, kammer, ildstål, kniver, holkøkser og diverse redskaper er de mest vanlige gjenstandene. Enkelte typer har imidlertid østlig og nordlig proveniens, som enkelte ringspenner, pilespisser og skinnskrapere. Også gravgodsets sammensetning er viktig. Det er ofte svært mange pilespisser i gravene. Selv om flere av disse typene kan gjenfinnes over det meste av Sør-Norge, er det store antallet piler et særmerke for denne kategorien graver i yngre jernalder.

Flere har hevdet at gravfeltene på for eksempel Krankmårtenhögen og Smalnäset må være en forlenget gren av det ”svenske bondesamfunnet” som har ekspandert i innlandet (for eksempel Ramquist 1988, Baudou 1995, Bolin 2001, Stedingk og Baudou 2006). Den samme diskusjonen gjelder for de norske fjellgravene (Hougen 1947, Skjølsvold 1969b). Årsaken som gis er likhet i gravskikken. Hele dette gravkomplekset må ses under ett og sammen med andre kulturspor fra de samme områdene for å kunne nærme seg en forståelse av den kulturelle bakgrunnen. Sett fra en samisk forskningstradisjon har fangstmarksgravene likheter til urbegravelsene, mens de fra en sørsandinavisk synsvinkel kan likne på graver fra enkelte gravfelt i Mälardalen og Østfold. Tilskrivning av norrøn identitet til de gravlagte i fangstmarksgravene kan derfor ikke godtas ut fra likhet til sørsandinavisk gravskikk alene. I tillegg kommer ofringen av elg- og reingevir på gravene i Jämtland, en typisk samisk skikk. Fangstmarksgravens grense mot nord er også svært interessant (se figur 74). Både på svensk

og norsk side strekker denne gravskikken seg helt opp til det lulesamiske området. Gravskikken går altså like langt nord som det sørsamiske bosettingsområdet strekker seg i nyere tid. En mulighet er altså at fangstmarksgravene representerer en sørsamisk gravskikk. Dersom dette er riktig har sørsamene hatt et langt større utbredelsesområde mot syd enn de har i dag.

Som Audhild Schanche og Bjørnar Olsen (1983) har vist, ligger det en sterkere ”bevisbyrde” på et materiale som ikke skal tilskrives majoritetsbefolkningen. Det kan ha oppstått kulturelle hybrider i grensesonen mellom de norrøne og samiske samfunnene som ikke kan plasseres i enkle kategorier som ”samisk” og ”norrønt”. Her vektlegges gravenes lokalisering i fangstområdene, ofte flere mil fra nærmeste kjente jordbruksbosetting. Denne plasseringen tilsier at det er en fangstbefolknings gravskikk.

5.7. Oppsummering

I dette kapittelet er det gjennomgått en del kriterier som har vært brukt for å tilskrive det arkeologiske materialet til de kjente identitetene *samisk* og *norrøn*. Noen av kategoriene innehar klare etniske kriterier, som for eksempel boplassene. Langhus ses som karakteristisk for norrøne bosettinger, mens runde telt og gammer knyttes til samene. I gravskikken er det derimot mer glidende overgang mellom gruppene. Den viktigste informasjonen ligger i gravenes plassering. Ei jordblandet røys med kantkjede på Gunnarstorp i Østfold må tilskrives en annen gruppe enn en lignende røys ved Røstvanet i Nordland. Det er altså konteksten, den samlede sammenhengen materialet inngår i, som blir avgjørende for hvilken etnisk gruppe materialet skal tilskrives.

I dette området som ligger i grensesonen mellom de sør- og nordskandinaviske kulturene er denne tilskrivningen ekstra komplisert, siden det alltid vil være flyt av gjenstander og skikker mellom gruppene. Dette er trolig også en av årsakene til at den kulturelle tilknytningen til dette materialet har vært omdiskutert. Med denne kompleksiteten som utgangspunkt vendes så blikket igjen mot det arkeologiske materialet i Østerdalsregionen.

Kapittel 6

Bosettingsutviklingen gjennom jernalder og middelalder

Det arkeologiske materialet fra Østerdalsområdet som ble gjennomgått i kapittel 3 danner grunnlaget for diskusjonen rundt bosetningsutviklingen og de etniske prosessene som skal diskuteres videre. I det følgende vil materialet bli behandlet i lys av det teoretiske rammeverket. Diskusjonene vil følge den sørsandinaviske arkeologiske periodeinndelingen og det vil bli lagt spesiell vekt på periodene hvor det kan observeres markante endringer eller brudd. Som jeg har diskutert i kapittel 2.2 kan endringer skje på flere måter. Mindre, langsomme endringer vil alltid forekomme når de sosiale strukturene igjen og igjen skal reproduseres hos hver enkelt aktør. Mer markante brudd kan være forårsaket av endrede relasjoner mellom grupper, eller ved større strukturelle endringer i samfunn som gruppen allerede har kontakt med. De enkelte kategoriene, som fangstanlegg, graver, kokegroper, vegetasjonsanalyser, åkerterrasser og jernfremstillingsanlegg vil bli gjennomgått hver for seg i de ulike periodene og så satt sammen til en større helhet for å forklare områdets bosettingsutvikling og etniske prosesser.

6.1. Eldre jernalder

6.1.1. Fangsten i eldre jernalder

Funngjennomgangen i kapittel 3 viste at det er svært få funn fra eldre jernalder i hele studieområdet. Fangstgroper for elg er den største enkeltstående funnkategorien. Det er vanskelig å datere fangstanlegg med stor nøyaktighet. I enkelte heldige tilfeller har bevaringsforholdene gjort at deler av konstruksjonen har blitt bevart, men som oftest er rester etter den gamle markoverflaten under vollen det eneste tilgjengelige daterbare materialet. Det gamle bakkenivået kan gjenfinnes som en mørk stripe, gjerne med et lysere utvaskningslag under. Slike prøver er beheftet med usikkerhet, men kan i alle fall gi en sikker bakre datering. Hvor mye senere den har vært anlagt er vanskelig å anslå. Skogbranner etterlater seg små forkullede biter som har langt større motstandsdyktighet mot nedbrytning enn ubrent tre. Denne regionen er dominert av barskog, og det er sannsynlighet for at det er rester etter branner i prøvene. Det kan derfor ligge en betydelig feilkilde her.

Det er for det meste slike dateringer av gammel markoverflate Barth har brukt når han diskuterer hvorvidt fangstgroper har vært brukt i steinalderen (Barth 1994). I tillegg har han datert stokker som er funnet i gropa, men ikke kan knyttes til noen sikker kontekst. Slike

tidlige dateringer av materiale fra nedgravningen fikk vi også fra Rødsmoen, men den store aktiviteten i området i steinalderen gjør at det er for stor usikkerhet heftet ved dem (Bergstøl 1997:58-60). Selv om metoden med datering av gammel markoverflate ikke er optimal er det svært ofte det beste (og eneste) som er mulig å datere. Gjennom årene har så mange slike dateringer av gammel markoverflate gitt dateringer til neolitikum både i Norge og Sverige, at det er sannsynlig at slike fangstanlegg har vært benyttet så langt tilbake i tid (Selling 1974, Barth 1994).

Utgravde fangstgroper i Elverum, Åmot, Alvdal og Engerdal har gitt dateringer til eldre jernalder. Ved Ledsageren i Stor-Elvdal og på Rødsmoen i Åmot er det fremkommet dateringer fra bronsealder (Barth 1994, Bergstøl 1997). Mikkelsen daterte to groper fra Elverum til romertid/folkevandringstid, og Kristin Ristvedt undersøkte to fangstgroper fra folkevandringstid i det samme området (Mikkelsen 1986, Ristvedt 2000). I regi av Rødsmoprojektet ble det datert en rekke groper fra et system ved Persmyra. Enkelte av disse gropene lå i myr og hadde mye organisk materiale bevart. Det ble funnet never og dekkmateriale som ble datert til bronsealder og eldre jernalder (Bergstøl 1997). Ved oppstarten av Gråfjellprosjektet ble gammel markoverflate fra en av gropene ved Rødsetra datert til eldre romertid (Bøckman og Bergstøl 2001). Et anlegg fra Nyeggen i Alvdal har fått dateringer fra før-romersk jernalder til folkevandringstid (Gustafson 1995). Også anlegget ved Røavassdraget i Femundsmarka ble datert til eldre jernalder (Bolstad 1980). Et lite anlegg ved Falningssjøen i Kvikne i Tynset ble datert til århundrene rundt Kristi fødsel (Olstad 1985). De få anleggene som er undersøkt utgjør bare en svært liten del av de utallige fangstanleggene for elg som fins i området. Det er verd å merke at fangsten ser ut til å stoppe om lag ved overgangen til yngre jernalder. Det er ingen ting oppsiktsvekkende i verken anleggstyper eller dateringer. Materialet fra Dokkfløy i Oppland viste for eksempel også til bruk av anleggene gjennom hele eldre jernalder (Jacobsen 1989:120).

Reinsdyrfangsten ser ut til å ha et litt annet mønster med et høydepunkt i middelalderen, men anlegget i Vuludalen har dateringer også fra eldre romertid og folkevandringstid (Barth 1996:97-98). Det er verd å merke seg at dette gamle fangstanlegget ligger i nærheten av boplassen og gravfeltet med funn fra sen bronsealder til yngre jernalder. Ved Spranget, lenger vest i Rondane, er en annen fangstgrop datert til før-romersk jernalder. Denne ligger ikke langt fra en fangstmarksgrav som er datert til samme periode (Barth 1996, Skjølsvold 1984). De to eldst daterte fangstgropanleggene for rein ser altså ut til å ligge i umiddelbar nærhet av

boplasser og gravfelt. Foreløpig er det et sparsomt begrunnet materiale, men det kan se ut som om de menneskene som har benyttet anleggene har hatt boplassen i nærområdet i alle fall i deler av året.

Blant løsfunnene fins det ikke mer enn åtte pilespisser fra folkevandringstid i studieområdet, imot hele 90 fra yngre jernalder og 29 fra middelalder. Det ser altså ut til å være en motsatt korrelasjon mellom fangst i groper og jakt med pil og bue. Fangsten i groper ser ut til å ha avtatt i de periodene det er flest bortskutte piler. Det samme mønsteret kan ses i Jämtland (Sundström 1997:24). Endringene i funnmaterialet ved slutten av eldre jernalder vil bli diskutert nedenfor.

Som nevnt tidligere ble det funnet store mengder dyrebein, hvorav hovedparten ble artsbestemt som bever, under Bukkhammeren i Innerdalen. Beveren har vært et viktig byttedyr fra eldre steinalder til folkevandringstid. Rein og elg er også representert gjennom hele brukstiden, men andelen tilsier at beveren har vært den viktigste ressursen for menneskene som brukte denne lokaliteten (Gustafson 1990b:29). I yngre jernalder ser beverfangsten ut til å ha opphørt.

Materialet fra Bukkhammeren viser også at bein fra ørret og gjedde fins i lag som stratigrafisk ligger mellom senneolitikum og yngre jernalder. Innerdalens topografi gjør det umulig at fisk har vandret inn hit etter siste istid (Gustafson 1990b:32). Siden helleren ble oppgitt som boplass i yngre jernalder må det bety at det er satt ut fisk i jernalderen eller kanskje til og med i bronsealderen. Pollendiagrammet antyder at det har vært dyr på beite i bronsealderen (se nedenfor). Dette kan i følge Gustafson tyde på at det var etablert et jordbrukssamfunn i Kvikne fra denne perioden (Gustafson 1990a, 1990b:44-45). Et annet alternativ er selvsagt at det er fangstfolk som holdt til i dalen i deler av året, som har satt ut fisken. Et fangstsamfunn som pleier naturen og planlegger fremtidig fangst av fisk kan også ha påvirket naturen så sterkt at det kan være spor etter dette som ses i pollendiagrammet (jf. Hicks 1993). Som eksempel kan det nevnes at det i pollensøyler fra Slettnes på Sørøya i Finnmark ble funnet pollen fra senmesolitikum/tidligneolitikum som i en annen kontekst kunne vært tolket som husdyrbasert jordbruk (Hesjedal et al. 1996:24). Fangst av storvilt, fugl og fisk ser ut til å ha preget ervervsgrunnlaget gjennom hele eldre jernalder. Mot slutten av perioden forsvinner sporene etter massefangsten i større anlegg, mens antallet pilspisser antyder at den frie jakten ble viktigere.

6.1.2. Spor etter jordbruk?

Selv om fangsten har utgjort den viktigste delen av økonomien fins det også indikasjoner på at det kan ha vært dyrket korn og muligens også drevet husdyrbruk. Det er utført en rekke pollenanalyser fra studieområdet. I det følgende vil disse bli presentert og diskutert, og det vil bli drøftet hva forekomstene av kulturplanter i disse områdene kan bety.

I rapporten fra Rødsmoen har Høeg (1996) sammenstilt flere ulike pollenanalyser han og andre forskere har utført i østerdalsområdet. Gran spredte seg i området omkring Kristi fødsel. Dette er til stor hjelp for datering av diagrammene, sammen med flere ^{14}C -analyser fra hver serie. Analysene fra fire lokaliteter i Tolga viser noen få kornpollen i bronsealder og en mer markert oppgang fra folkevandringstid. I jordbruksbygda Vingelen er denne oppgangen i slutten av eldre jernalder sterk (Høeg 1996:84-87). Det er en liten økning i beiteindikerende planter fra ca 4500 BP (mellomneolitikum). Et påfallende trekk er at de høyest og mest avsidesliggende lokalitetene, som Stortallsjøen og Kåsmyra har de tidligste forekomstene av korn. Diagrammet fra Kåsmyra viser et pollen Korn av bygg i lag som er fra ca 5000 f.Kr. (Høeg 1996:64). Dette er tidligere enn det kan forventes kornpollen, og må representere en feil.

Ved Lille Sølensjø i Rendalen har datering vist at det har vært omrotinger eller forstyrrelser i lagene fra jernalder til nyere tid. Det er derfor vanskelig å trekke bastante konklusjoner om forholdene i eldre jernalder ut fra dette diagrammet, men det er forekomster av smalkjempe, bygg og rug i nivåer som har granpollen, og dermed må være deponert etter Kristi fødsel (Høeg 1996:80). Disse forekomstene kan sammenfalle med dateringene fra gravfeltet mindre enn hundre meter fra prøvestedet. Det er også observert kornpollen i pollensøyler fra yngre romertid/folkevandringstid i Elvdal i søndre del av Engerdal (Høeg 1996:97).

Det er utført en rekke analyser i forbindelse med forswarets anlegg på Rødsmoen og Gråfjell i Åmot (Høeg 1996, Risbøl 2002b). Høeg har påvist noen spredte kornpollen i neolitikum og bronsealder, men for øvrig er det lite før i moderne tid. Det har imidlertid forekommet dyrking på åkerterrasser i jernalderen, men disse kan ikke dateres absolutt (Bergstøl 1997, Holm Sørensen 1997). Alle nivåene som inneholder kornpollen har også forekomst av gran,

noe som indikerer at denne dyrkingen neppe kan ha skjedd før Kristi fødsel (Høeg 1996:42-54).

Også i Elverum er det utført flere analyser, blant annet den nevnte fra Hellemundsmyra. Her er det enkelte pollenkorner av smalkjempe som antyder beiting fra neolitikum, og det første byggpollenet ved overgangen til bronsealder (Høeg 1996:123). Det er påvist en ny dyrkingsfase (representert ved ett pollenkorner fra bygg) i eldre jernalder, og en siste fase i nyere tid. Holm har fått utført analyser av rydningsrøys og en sedimentsøyle fra Grundsetmarka. Her ses sikker kulturpåvirkning fra folkevandringstid med samsvar mellom prøvene i bunnen av rydningsrøysene og i myra (Holm 2004:273-275).

Som kontrast til prøvene fra Elverum og videre nordover i studieområdet, viser en pollenserier fra jordbruksbygda Løten, litt lenger mot vest, sterkere tegn på kontinuerlig dyrking og beite. Det er pollen av korn i alle prøver fra bronsealder og senere (Høeg 1996:131). Flere analyser fra Hedmarken viser samme kontinuerlige jordbruksaktivitet (Pilø 2002). Løten og Hedmarken kan altså fremvise et helt annet bilde, både vegetasjonshistorisk og arkeologisk.

Samlet viser de botaniske analysene fra hele østerdalsområdet små lokale og kortvarige menneskeskapte endringer i vegetasjonen fra yngre steinalder og fremover. Det er grunn til å vise forsiktighet med å legge for mye i kortvarige oppslag av gress og urter. Undersøkelsene fra Innerdalen viste at lysåpning av skogen ikke nødvendigvis må forklares med beiting (Paus et al. 1987). Her ble det observert et fall i or (*Alnus*) før det var mulig å se menneskelig påvirkning. Grana som kom inn i østerdalsområdet i eldre jernalder tok en mer dominerende plass i århundrene som fulgte. Den er lyskrevende og undervegetasjonen blir sterkt redusert der den vokser. Dette ses gjennom mindre spredning av gress (Holm 2004:272). Det er først i folkevandringstiden at det blir markerte endringer med sammenfall mellom korn dyrking og beiteindikatorer som tyder på husdyrhold. Dette kan ses i Vingelen i Tolga, i Elverum og i Åmot. Både i Åmot og Elverum mangler foreløpig kornpollen mellom merovingertid og senmiddelalder (Høeg 1996, Holm 2004). En forklaring på dette kan være valget av lokaliteter hvor pollensøylene ble tatt ut. Det er bare Vingelen som har kontinuitet i korn dyrkingen gjennom yngre jernalder. Denne prøveserien er den eneste som er tatt like inntil dagens åkerlandskap, noe som kan tyde på at de beste jordbruksområdene har vært brukt mest intensivt. Den sporadiske dyrkingen i skogsområdene ser ut til å ha vært av kortvarig karakter.

Korn sprer pollen svært kort gjennom luft. Bygg, havre og hvete er selvbestøvende og slipper bare unntaksvis pollen ut av blomsten. Rug kan blåse noe lengre. Transporten er likevel ikke mer enn noen få hundre meter. Når korn forekommer i et pollendiagram kan det derfor sluttet at planten har vokst eller blitt tresket innen en radius på noen få hundre meter (Høeg 1996:11). Enkeltstående pollen av korn kan imidlertid ikke alltid tolkes som at det har vært en åker på stedet. På setervollen Røstvangen i Innerdalen er det for eksempel registrert kornpollen i nivå fra helt ny tid hvor korndyrking kan utelukkes (Paus et al. 1987:47). En mulighet er at det har vært et lite innslag av korn i enga på setervollen. Høeg mener også at enkeltforekommende pollen av korn kan spres langt med dyr eller mennesker (Høeg 1996:11). Dette hører allikevel til unntakene. Hovedregelen er at der det fins kornpollen har det vært dyrket i umiddelbar nærhet.

Det er viktig å være tilbakeholden med å bruke begrepet ”jordbrukskultur” selv om forekomster av korn eller beiteindikatorer er blitt påvist. Det er for eksempel gjort funn tolket som kornpollen og beiteindikerende planter fra ca 2400 f.Kr. i Karasjok og på Nordkynnhalvøya (Myhre 2002:63). Her er det ikke tale om en tradisjonell jordbrukskultur i denne perioden. Disse funnene bør heller ses i lys av et fangstbasert samfunn. På samme måte skal man være forsiktig med å hevde at det har vært en fangstkultur på Ringerike bare fordi det er funnet fangstgroper der. Av den grunn er kanskje begrepene fangstkultur og jordbrukskultur uegnet, fordi de låser våre oppfatninger av de førhistoriske samfunnene i for enkle kategorier.

Flere av de analyserte prøveseriene viser til sporadiske oppblomstringer av det som gjerne kalles beiteindikatorer fra ca 4000 BP/ca 2500 f.Kr., og korndyrking noe senere (Høeg 1996:143, Risbøl 2002a, Paus et al. 1987). Denne endringen i vegetasjonen i mellomneolitikum er for øvrig sammenfallende med tidspunktet groptuftene på Rødsmoen gikk ut av bruk (Boaz 1999). De plantene som betegnes som beiteindikatorer er blant annet gress (*Carex*), syre (*Rumex*), nesle (*Neslia*), burot (*Artemisia*), soleie (*Caltha*), einstape (*Pteridium*), groblad (*Plantago major*) og smalkjempe (*Plantago lanceolata*) (Høeg 1996:142, Hicks 1988).

Sheila Hicks har vist at også jeger-sankersamfunn kan forårsake oppgang i pollen av gress og lyng, samt større variasjon i urter samtidig som furu og andre treslag viser tilbakegang (Hicks

1993). Slike endringer i vegetasjonen vil ellers lett kunne blitt tolket som tegn på beitebruk. Det er på denne bakgrunnen Helga Gunnarsdottir skriver at: ”These changes are quite similar to changes that often have been associated with extensive grazing. Perhaps it is high time to ask whether we always are able to distinguish between extensive pasturing and long term seasonal settlement from hunter-gatherers in mountainous areas where a ‘reliable’ grazing indicator as *Plantago lanceolata* is more or less absent.” (Gunnarsdottir 1996:47). En mindre, lokal endring med reduksjon av skog og økning i gress og urter kan altså ikke automatisk forklares med beitende bufe. Kjell-Åke Aronsson har for eksempel vist at de samme oppblomstringene av gress og urter kan forekomme i forbindelse med samlegjerder for rein (Aronsson 1991).

Hvor pålitelig smalkjempe (*Plantago lanceolata*) er som beiteindikator i marginale strøk er heller ikke helt uproblematisk. Plantens frø er klebrige når de er våte og sprer seg gjennom å bli hektet på passerende dyr eller mennesker. De faller av igjen når de blir tørre. Frøene henger like godt på elg, rev, menneske, sau og ku. Forekomstene forteller altså bare at det har passert menneske eller dyr på stedet som har gått gjennom en biotop hvor smalkjempen vokser. Oppblomstringen skjer der det blir mye tråkk. Det er heller ikke alle forekomster av pollen fra smalkjempe i prøvesøyler som kan forklares med lokal spredning på mennesker og dyr. Både Aronsson og Hicks har dokumentert pollen av planten i det nordlige Sverige og Finland i områder som ligger utenfor dens økologiske rekkevidde (Aronsson 1991:54, Hicks 1988:199). De foreslår begge at forekomstene bør forklares med fjerntransport. Det er frøene til smalkjempen som er klebrige. Selve pollenkornet fra blomsten er vindbestøvet, men blåser sjeldent veldig langt.

Pollenanalyser er den beste metoden for å lokalisere tidlig, ekstensivt jordbruk. Metoden er imidlertid ikke uten problemer (Prescott 1996). Klimatiske endringer vil også få innvirkning på sammensetningen av sedimentene. Det blir alt for ofte konkludert med at de beiteindikerende pollenkornene viser til et sedentært, jordbrukende samfunn. Følgende sitat illustrerer en tenkemåte som reflekterer et alt for enkelt syn på fangstfolk:

Environmental history studies have established that inland subsistence in central Norrland during the Iron Age was characterised by diversity and flexibility, not by a uniform and static hunter-gatherer culture. (Stedingk og Baudou 2006:194)

Det hjelper ikke at en pollensøyle er nøyaktig studert og fremstilt i diagrammer, hvis konklusjonene bare baserer seg på forståelsen av hvordan tradisjonelle jordbrukssamfunn fungerer.

Dyrkningen på åkerterrassene har startet i alle fall så langt tilbake i tid som i eldre jernalder. Terrassene ligger på sandmoer, ofte nordvendt, og er til nå bare kjent i østre Hedmark, fra Kongsvinger i sør til Alvdal i nord. Holm har vist at det har blitt ryddet åkre i Elverum fra folkevandringstiden og fremover (Holm 2004). Ryddingen foregikk ved at steinen i jorda ble samlet i rydningsrøyser, fordelt med jevne mellomrom utover åkeren. Det fins lignende røysfelt i Åmot som ikke er undersøkt. Det er sannsynlig at disse har vært dannet på samme tid som feltet i Elverum. De to kategoriene av åkre er svært forskjellige. Røysfelt tilsvarende disse fins også andre steder i landet (Holm 2004). Åkerterrassene er til nå bare registrert i dette distriktet. Terrassene er også dannet i en periode hvor det har pågått en omfattende fangst av storvilt i massefangstanlegg, men ellers ingen indikasjoner på at det har vært etablert en jordbruksbosetning som ligner på situasjonen fra Hedmarken. Terrassene er også lokalisert på en helt annen måte i terrenget enn røysfeltene. Det kan altså se ut som at det er fangstfolkene som har startet denne korndyrkingen på åkerterrassene². Røysfeltene representerer trolig et jordbruk av mer tradisjonell norrøn karakter og opptrer senere. Årsaken til at fangstfolkene tok opp korndyrking vil bli diskutert i kapittel 6.2.

6.1.3. Jernfremstilling

Kun ett av de utallige jernfremstillingsanleggene i Gråfjell er fra eldre jernalder. Dette er datert så tidlig som yngre romertid/tidlig folkevandringstid (Risbøl 2002b:53). Dette er av typen gropsjaktovn med brenning av veden direkte i ovnssjakta. Syv lignende anlegg er registrert i Elverum, men ingen er utgravd (Holm 2004:118). I følge Jan Henning Larsen er det også funnet anlegg av denne eldre typen i Stor-Elvdal. Den teknologien som har vært benyttet i disse tidligste jernfremstillingsanleggene er av en type som var i bruk også i skogsområdene i Hamar og Løten (Bårdseng 1998). Dette kan tolkes på to måter. Man kan, som Arne B. Johansen (2004), hevde at det var fangstfolkene som drev jernvinna, eller det

---

² På et seminar om dyrking på sandmoer på Hamar 8.-9. mai 2007, kunne Leif Sørbel fra Institutt for Geofag ved UiO påvise at disse terrassene var anlagt på små dyner av flyvesand. Det er altså mulig at en spesiell type sand har vært en viktig lokaliseringsfaktor for åkerterrassene. Det har imidlertid ikke vært mulig å gå videre med ytterligere undersøkelser omkring dette.

kan ha vært norrøne folk som kom inn i Østerdalsområdet for å utvinne jern. Jernet har etter all sannsynlighet inngått som en viktig vare i byttehandler med fangstprodukter.

6.1.4. Gravene fra eldre jernalder

Gravene fra eldre jernalder er svært fåtallige. Graven fra Skjelåvollen i Rendalen er datert før-romersk jernalder og inneholdt en kam og en rakekniv. Noen kilometer lenger sør ligger gravfeltet ved Lille Sølensjøen, hvor den eldste av gravene er ¹⁴C-datert til folkevandringstid. Alle disse faller inn i kategorien fangstmarksgraver.

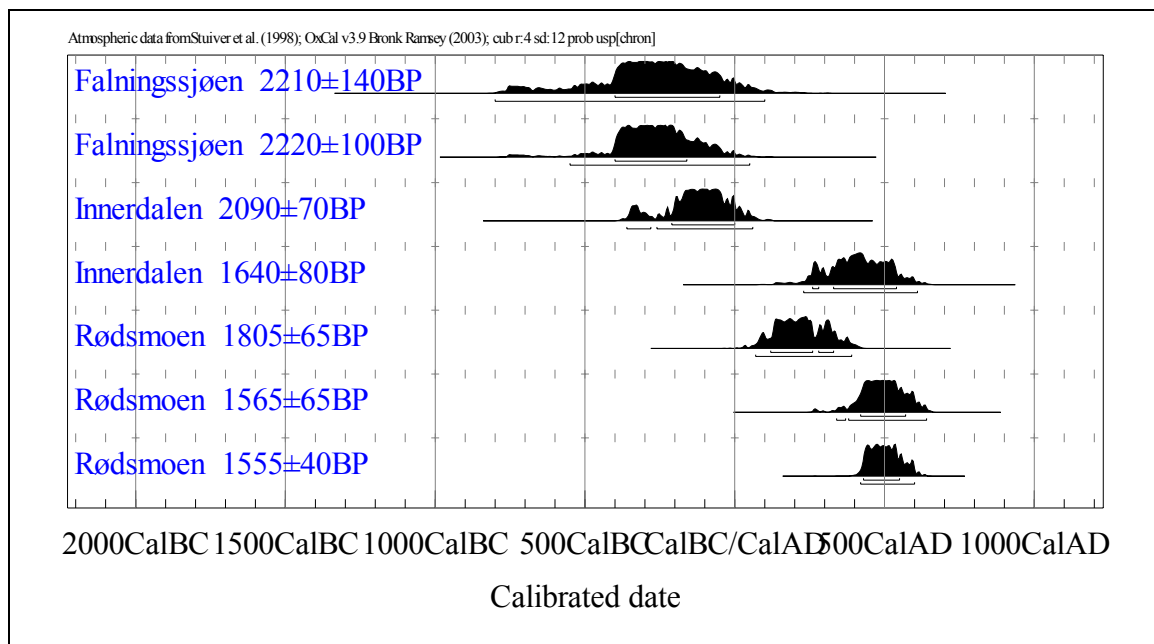
Mot slutten av folkevandringstiden er det flere gravfunn fra jordbruksbygdene. Her utmerker Kvikne og Rendalen seg. I Kvikne fins det en grav fra Frengstad, samt flere løsfunn som også kan stamme fra graver. Fonnåsspenna, som trolig kommer fra ei grav på Fonnås i Rendalen, er også fra folkevandringstidens siste del.

Det kan ikke generaliseres ut fra tre graver og noen løsfunn, men gravene i Sølendalen tilhører en større tradisjon med gravlegginger i fangstmarka som har vært vanlig innenfor et område fra Mosjøen til Hardangervidda. Graven fra Frengstad i Kvikne ligger inntil dyrket mark og er bygget av jord over en kjernerøys. Denne haugbyggingen hører til i det norrøne jordbrukssamfunnets tradisjon. Gravene støtter dermed opp om bildet av en fangstbasert befolkning som har vært etablert før norrøne jordbrukere tok i bruk området fra folkevandringstiden. I de trønderske nabobygdene ser det ut til at jordbruksbosettingene ble etablert tidligere, med funn fra bronsealder og før-romersk jernalder i Rennebu (Alsaker et al. 2005). Det er kanskje i denne konteksten klebersteinbruddet i Kvikne også skal forstås.

6.1.5. Kokegroper

Kokegroperne er små og vanskelige å finne, men på de stedene innenfor undersøkelsesområdet hvor det har vært større prosjekter, i Innerdalen, Rødsmoen og Gråfjell, er det funnet slike (Gustafson 1987, Olstad 1985, Bergstøl 1997, Fretheim 2003). Det er også tre kokegroper fra lokaliteten i Vuludalen som er datert før-romersk jernalder og romertid (Skjølsvold 1984). Kokegroperne i Gråfjell er datert til mesolitikum og blir ikke diskutert videre her (Fretheim 2003). I Kvikne ble det funnet kokegroper både i Innerdalen og ved Falningssjøen i forbindelse med Orkla-utbyggingen. Tre av dateringene faller innefor før-romersk jernalder, mens en er fra yngre romertid/folkevandringstid. Like inntil et fangstanlegg på Rødsmoen lå

en samling med tre kokegroper. To av dem ble datert. Den ene til romertid og den andre folkevandringstid, altså samtidig med bruken av fangstanlegget (Bergstøl 1997:61). Den siste ble funnet i dyrket mark på Nesvangen der elvene Glomma og Rena møtes, og ble også datert folkevandringstid. Dette er tidligere enn noen av bosettingssporene på lokaliteten som ellers var fra yngre jernalder og middelalder. Narmo mener at denne gropa like gjerne kan ses i forbindelse med fangstfolks bruk av området før bosettingen ble etablert (Narmo 2000:116). Gropene fra Rødsmoprosjektet er altså funnet i to helt ulike kontekster. En på et boplassområde ved elvemøtet, og de andre ved et fangstanlegg inne på moen.

Figur 66. Daterte kokegroper utenfor jordbruksstrøk

I eldre jernalder er det kjent kokegroper i kontekster som kan knyttes til både samisk fangst- og norrøn jordbrukskultur. I Lule elvedal i Sverige (på høyde med Lofoten) er det funnet en rekke kokegroper og ”jordugnar”. Flere av disse er datert til eldre jernalder (Mulk 1994:153-156). Det er funnet kokegroper i samiske kontekster tilsvarende langt nord i Norge (Narmo 2005). I de norrøne jernaldersamfunnene i Sør-Norge er slike groper veldig vanlige og finnes både enkeltvis og på store felt (se Gustafson et al. 2005). Kokegropfeltenes betydning har blitt diskutert av flere, og det synes som om det er enighet i at de i norrøn kontekst har hatt en rituell funksjon (Gustafson et. al 2005, Bergstøl 2005a, Gjerpe 2001). Feltene ligger på sentrale gårder, ofte gårder som fikk kirke i middelalderen. Lars Erik Gjerpe har foreslått at ølet har vært viktig for å vedlikeholde og knytte allianser i eldre jernalder, og at kokegropfeltene som kan finnes på flere sentrale gårder markerer steder hvor jevnbyrdige har

vært samlet til blot (Gjerpe 2001). Disse sammenkomstene kan ha vært en av de viktigste arenaene for en redistributiv økonomi med hovedsete på storgårder eller sentralsteder (Bergstøl 2005a).

6.1.6. Løsfunn

I tillegg til de ovenfor diskuterte sporene etter folk fra eldre jernalder, fins det noen få løsfunn fra 500-tallet i flere kommuner. Noen av disse kan komme fra graver uten at det kan fastslås med sikkerhet, men de er i alle fall så mange at de indikerer at det har vært bosetting i jordbruksbygdene i Rendalen og Kvikne. I Ljørdalen i Trysil er det funnet en beltestein og en pilespiss. Den store mengden funn fra denne bygda også i de senere periodene antyder at det kan ha vært et av de områdene som ble tidligst bosatt av en jordbrukende befolkning.

Figur 67. Åkerterrasse på Liermoen i Kongsvinger, ca 6 mil sør for studieområdet

6.2. Fangstfolk eller villmarksbønder i eldre jernalder?

Før de regulære jordbruksbosettingene ble etablert i eldre jernalders siste del var det altså en befolkning i regionen som hadde sitt utkomme basert på fangst, men åkerterrassene og pollenanalysene viser at det også forekom sporadisk dyrking av jorden. Definerte denne befolkningen seg selv som bønder eller fangstfolk? Hadde de en større kulturell tilhørighet hos norrøne bønder på Hedmarken, eller hos samer lenger nord? Materialgjennomgangen

viser tydelig en endring i funnbildet i folkevandringstiden, og da helst på 500-tallet, en periode hvor ingen av funnkategoriene utelukkende kan knyttes til verken samisk eller norrøn kultur. Diskusjonen vil derfor dreie seg om indisier; å se på hva som er mest sannsynlig. Utgangspunktet er den situasjonen som er presentert i kapittel 4, hvor det ble vist at funnmaterialet i steinalder og bronsealder fra regionen fremviser en blandet karakter, med likheter både nord/øst og sør/vestover.

Den funnkategorien som er mest tallrik i eldre jernalder er fangstgropene. Som vist ovenfor har disse en utbredelse fra Varanger til Setesdalsheiene i eldre jernalder, og kan i seg selv ikke knyttes til verken samer eller norrøne folk. Det fins et stort antall fangstanlegg i Østerdalsområdet. I fjellet er de aller fleste anleggene laget for reinfangst, mens de som ligger i skogen stort sett er ment å skulle fange elg. Registreringer de senere årene i Rendalsfjellene, Gråfjell og på Rødsmoen har vist at antallet anlegg for både rein- og elgfangst er langt større enn tidligere antatt (Risbøl 2002b, Holseng 2004, Mathiesen 2005a, T. Amundsen *in press*). Trolig er det et svært lite antall av den totale bestanden innenfor studieområdet som er registrert, og enda færre som er undersøkt arkeologisk. Kun ett av anleggene for reinfangst er datert til eldre jernalder. Det er den lange fangstgroprekken i Vuludalen, som ligger på begge siden av fylkesgrensen mot Oppland (Barth 1996). Fangstanleggene for elg oppviser derimot et helt annet bilde. Av de ti anleggene som er arkeologisk undersøkt er to datert til middelalder/nyere tid. De resterende har vært i bruk i bronsealder og eldre jernalder (se kapittel 4.2.2). Dateringene fra studieområdet sammenfaller med dateringer fra Dokkfløy i Oppland (Jacobsen 1989). I tillegg til gropene fra eldre jernalder fins flere dateringer fra bronsealder, og trolig også lengre tilbake i steinbrukende tid (Barth 1994). Fangst av storvilt i groper har altså tradisjoner som går svært langt tilbake i denne regionen.

Mikkelsen har lansert en teori om at elgfangsten i Elverum i eldre jernalder utgikk fra en sentralmakt på Hedmarken (Mikkelsen 1986). En slik modell vil være mulig for Elverum og kanskje Åmot, men det fins samtidige fangstanlegg også i Alvdal, Tynset og Engerdal. At menneskene som har drevet fangstsystemene har hatt kontakt med, og vært en del av, den økonomiske sfæren til et slikt maktsentrum er imidlertid svært sannsynlig. Mange av elgfangstanleggene er små. Ofte ikke mer enn fem til ti groper, noe som også taler for at de primært representerer fangst for mindre jeger- og sankergrupper. Det antas at en fangst som var kontrollert av en sentralmakt på Hedmarken ville ha benyttet større systemer i Elverum og

Åmot, i stedet for å spre en rekke mindre anlegg utover hele det enormt store landskapet. Som vi skal se senere har anleggene fra vikingtid og middelalder helt andre dimensjoner.

Pollenanalysene har vist at det har vært sporadiske forsøk på dyrking flere steder i det nordøstre Hedmark. Hva denne dyrkingen representerer er derfor et viktig spørsmål. Er dette i det hele tatt noe som kan kalles jordbruk i tradisjonell forstand? Åkerterrassene på Rødsmoen kan fungere som et eksempel. Det fins ingen indikasjoner på at den beste jorda for dyrking i Åmot har vært tatt i bruk i det hele tatt på dette tidspunktet. Det er i stedet spadevendt næringsfattig sand i nordvendte skråninger. Jord fra flere terrasser ble analysert, og det ble funnet pollen av korn og lin i enkelte (Høeg 1996:54). De små næringsrike feltene med kambro-silur som fins for eksempel i Åsbygda, ser ikke ut til å ha vært benyttet før flere hundre år etter at dyrkingen var tatt opp inne på sandmoen. Det kan ikke ha vært tanker om maksimalt utbytte som har ligget bak valg av steder å dyrke. Selv om det ikke har vært mulig å lokalisere boplassene til de som har dyrket på åkerterrassene må vi anta at det har vært i nærheten. Noen hundre meter nedenfor det største feltet med åkerterrasser ligger det to fangstmarksgraver fra yngre jernalder, helt inntil Renaelva. Noen hundre meter i motsatt retning fins et fangstanlegg for elg som har vært i bruk fra bronsealder og gjennom eldre jernalder (Bergstøl 1997).

Gjennom eldre jernalder har disse folkene fanget elg i fangstanlegget og dyrket på noen små åkerterrasser i den skrinne sandjorda. Bruken av fangstanlegget går som tidligere nevnt tilbake til eldre bronsealder og kanskje neolitikum, mens åkerterrassene neppe er eldre enn rundt Kristi fødsel. Selv om det fins dateringer fra kullag i terrassene som kan tilsi bruk i yngre bronsealder, har det vist seg at det er granpollen i alle sjikt som har kulturpollen, noe som sannsynliggjør at de ikke er eldre enn fra romertid (Holm Sørensen 1997, Høeg 1996:42-57). Fangsten av elg, sammen med de rike fiskeressursene, har trolig vært årsak til at åkrene ble lagt her. Selv med intensiv og grundig søking har det ikke vært mulig å lokalisere bosettingene. Åkrene og fangstanlegget tyder imidlertid på at det har vært boplasser i nærheten, trolig langs elva. Dersom et optimalt utbytte av dyrkingen hadde vært viktig i økonomien, hadde ikke dette stedet blitt valgt. Det samme gjelder lokaliseringen av åkerterrassene i Alvdal og Elverum, selv om disse ikke er datert.

Grunnleggende strukturer i habitus ser ut til å være knyttet til fangsten. Det ser ut til å være viltressene som har vært bestemmende for boplassenes lokalisering. Dyrkingen er mer å

forstå som et nytt element som er tatt inn i tillegg til fangsten. Opptak av et nytt kulturelt element vil ikke nødvendigvis si at identiteten ble endret. Fangstfolkenes nærmere kontakt med bondekulturen har trolig heller styrket bevisstheten om egen identitet (jf Barth 1969, Hodder 1982).

Jorda er for skrinne der terrassene har vært anlagt til at korndyrkingen har hatt stort utbytte som mål. Det har vært langt bedre dyrkingsjord noen kilometer unna som ikke ser ut til å være bebodd i denne perioden. Gjennom kontakt med det norrøne bondesamfunnet har fangstfolkene i Østerdalsområdet opplevd at kornet har vært brukt til ølbrygging, og dette *kan* være en årsak til at de har tatt opp dyrkingen på sandmoene. Gjenstandsmaterialet i fangstmarkene viser at det har vært omfattende handel eller utveksling mellom gruppene, men det viser ikke hvordan kontakten har foregått. Det kan ha skjedd på et formalisert plan mellom topper i de to samfunnene. Det økonomiske systemet i det norrøne samfunnet i eldre jernalder har trolig fungert redistributivt, dvs. at handels- og prestisjevarer har blitt samlet inn til en stormann som skatter eller gitt som gaver, for så å gis tilbake som gjenytelser i form av andre varer eller kanskje beskyttelse (Myhre 1987, Odner 1973). Disse sentralstedene har trolig fungert som både politiske, sosiale og religiøse sentrum. De store kokegropfeltene i bondesamfunnet i eldre jernalder kan være en nøkkel til å forstå dette systemet. Flere av dem ligger på kultsteder som ble videreført helt opp i kristen tid (Gustafson et al. 2005, Narmo 1996, Bergstøl 2002b). På disse stedene ble det blotet og tilberedt rituelle måltider i kokegroper. Fra sagaene kjenner vi til at ølet også var viktig i disse seremonielle sammenkomstene (Gjerpe 2001). I norrønt språk kan ordet *skjenkja* bety både å skjenke øl og gi en gave. Sammenkomstene rundt søydegropene og i hallen kan ha vært viktige arenaer for å iscenesette de rituelle gavebyttene i et slikt redistributivt system (Gjerpe 2001:14-15, Bergstøl 2005a). Det kan ha blitt *skjenket* i begge betydninger av ordet. Gjenstandsmaterialet viser at fangstfolkene i det nordøstre Hedmark var i kontakt med dette systemet i eldre jernalder. Ølbrygging kan ha vært en viktig årsak til at fangstfolkene tok opp dette underlige, ekstensive åkerbruket på sandmoene. På samme måte som ølet var med på å danne rammen for alliansene med det norrøne samfunnet kan det innad i fangstsamfunnet også ha symbolisert den prestisjen og makten som var knyttet til handelen.

Gravskikken viser til kontakt både nord- og sørover. Gravene i Sølendalen og i Vuludalen har sine klareste paralleller i fangstmarksgravene lenger nordover, selv om gravgodset som enkeltgjenstander fins over store deler av Sør-Skandinavia (Bergstøl 2004a, Zachrisson 1997,

Ambrosiani et al. 1984). Alt i alt er det derfor sannsynlig å oppfatte befolkningen i det nordøstre Hedmark som selvstendige jeger og sankergrupper med en felles identitet som har skilt dem fra det norrøne jordbrukssamfunnet. At det fins spor etter dyrking endrer ikke på dette bildet. Fraværet av asbestkeramikken kan tyde på at de ikke har inngått i handelsrelasjonene som de samiske fangstfolkene lenger nord har vært en del av. Det har imidlertid vært kontakter både til samiske samfunn i nord og norrøne samfunn i sør. Denne posisjonen mellom samiske fangst- og norrøne jordbrukssamfunn kan ha ledet til utviklingen av en identitet som var distinkt forskjellig fra både samiske fangstsamfunn i nord og norrøne jordbrukssamfunn i sør. Økonomi og mobilt levesett har vært felles med samiske fangstfolk lenger nord, mens påvirkningen fra jordbrukssamfunnene kan ses i gravskikk og dyrking på åkerterrassene. Denne utviklingen kan beskrives som en kreoliseringsprosess, hvor elementer av fangst- og jordbrukssamfunn har blitt blandet sammen. Tilskrivningen av etnisk identitet til disse folkene vil bli diskutert i siste kapittel.

6.2.1. 500-tallet. En brytningstid

I folkevandringstidens siste del endres det arkeologiske funnbildet. I Elverum, og trolig også i Åmot, ble det startet et åkerbruk med rydding av stein, som etter hvert utviklet seg til å bli store åkerområder med en mengde rydningsrøyser (Holm 2004). I Vingelen i Tolga viser pollenanalysene at det ble startet dyrking som holdt seg på et konstant nivå til høymiddelalder (Høeg 1996:78). Dette er den eneste av de analyserte komplette prøveseriene som ligger i direkte tilknytning til åkrer i dag. En boresøyle fra Kilde i Åmot har tilsvarende lokalisering, men denne er omrotet i de øverste lagene og kan derfor ikke brukes for å si noe om endringer i jordbruket fra eldre jernalder (Høeg 1996:40-42). På Frengstad i Kvikne, også det i den beste jordbruksbygda, har det vært anlagt en grav på 500-tallet. Løsfunnene fra samme periode tyder på at det har vært flere enn denne ene. Fra gården Fonnås i Rendalen har vi den store spennen fra sen folkevandringstid som også trolig kommer fra en grav (figur 38). Jordsmonnet i studieområdet er generelt skrint, men det fins noen små lommer med rikere jordsmonn, og det er i disse områdene de tidligste jordbruksbosettingene kan spores.

Gravfunn, stedsnavn og dyrkingsspor peker mot at den første gårdsbebyggelsen i Åmot og Elverum var etablert før år 600 (Narmo 2000, Sørensen 1979:83, Østmo 2000:38). Holms nye undersøkelse i Grundsetmarka bekrefter dette. I løpet av 500-tallet ser det ut til at fangstanleggene i Elverum og Åmot gikk ut av bruk. For Elverums del ser det ut til å være

sammenfall mellom starten på dyrkingen i Grundsetmarka og slutten på fangsten samme sted (Holm 2004, Ristvedt 2000, Mikkelsen 1986). Inne på Rødsmoen i Åmot har en småskala jernproduksjonen startet opp i den perioden da fangstanlegget ble lagt øde (Narmo 1997). Utover i vikingtiden og middelalderen ble en hel rekke av fangstgropene også gjenbrukt som kullgroper (Bergstøl 1997, Bøckman og Bergstøl 2001). Pilespissene av typen R540 dateres også til overgangen mellom folkevandringstid og merovingertid. Da den organiserte massefangsten i groper opphørte, ser jakta med pil og bue til å ha overtatt. Dette kan ha flere årsaker. Slutten på bruken av massefangstanleggene kan være et tegn på at markedet for omsetning av fangstprodukter falt og at det derfor ikke lønte seg å drive fangstanleggene. Sammenfallet mellom den norrøne ekspansjonen og omleggingen av jaktformen kan tas til inntekt for det siste, selv om det er lite trolig at det var en sosial elite som emigrerte og bosatte seg i Østerdalsområdet.

Også i fjellet ser det ut til at fangsten i groper gikk tilbake. Edringene ser ut til å være gjennomgripende også i fjellstrøkene. På gravfeltet ved Lille Sølensjø i Rendalen, noen kilometer øst for graven på Skjelåvollen, ble den første fangstmarksgraven trolig anlagt på 500-tallet. Dette gravfeltet kan ses som en videreføring av tradisjonen med fangstmarksgravene, og kan forstås som et svar fra fangstfolkene i fjellet på den norrøne ekspansjonen i dalene.

500-tallet kan altså karakteriseres som et århundre med store endringer. Gravskikken og åkerryddingen viser at det ble etablert jordbruksbosettinger etter modell av det norrøne bondesamfunnet. Stedsnavnene bekrefter dette (Sørensen 1979, Narmo 2000, Østmo 2000). Det sentrale og springende punktet blir da hvem disse jordbrukerne var. Brøgger (1942:23) la på 40-tallet vekt på at de tidligste sikre jernalderfunnene var å finne i Kvikne og Rendalen, og stilte spørsmålet "... hvorfra de kom disse landnåms- og nyryddingsmennene i Rendalsbygdene og tilgrensende distrikter omkring 500 etter Kristus og senere. Det er ikke så meget vi kan svare på det utover den store sannsynlighet at de vel kom nordfra (Trøndelag) og østfra (Dalarne, Herjedal og Jämtland)." Årsaken til at Brøgger ikke diskuterer Hedmarken som et kjerneområde og utgangspunkt for ekspansjonen, er at funnene fra 500-tallet i Åmot og Elverum er gjort etter at han publiserte sine teorier. På Brøggers tid var migrasjon sterkere vektlagt som forklaringsmodell enn indre utvikling, og han diskuterer derfor heller ikke om deler av den lokale fangstbefolkningen kan ha gått over til å bli bønder.

Denne gårdsetableringen kan ikke forstås uten henblikk på hva som samtidig foregikk i de sentrale jordbruksstrøkene. Det skjedde gjennomgripende endringer som fikk konsekvenser for bosetting og ressursutnyttelse over hele Mellom- og Sør-Skandinavia (Myhre 1992, Solberg 2000, Ramquist 1988). I slutten av eldre jernalder ble det bygget en rekke monumentale gravhauger på Østlandet, med Jellhaug i Østfold, Raknehaugen på Romerike og Halvdanshaugen på Ringerike blant de største (Myhre 1992:170, Skre 1998:198, Larsen og Rolfsen 2004). Disse monumentene representerer makteliter som ble etablert i folkevandringstid og tidlig merovingertid, og som dannet grunnlaget for smårikene som oppsto i yngre jernalder. Det rike funnet fra Åker på Hedmarken må også tas med i denne sammenheng. Funnet dateres til siste del av 500-tallet (Solberg 2000:198). Piløs undersøkelse på Hedmarken har for øvrig vist at denne gården er en av svært få som kan vise til tunkontinuitet fra 200-tallet opp til moderne tid (Pilø 2002:255). Akkumuleringen av makt og prestisje på disse sentrale stedene indikerer at det etableres sterke politiske maktsentra i det norrøne samfunnet i denne perioden (Myhre 1992).

Gjennom yngre romertid og folkevandringstid viser funnmaterialet i Sør-Norge og Sverige en jevn økning av gravfunn. Gravene finnes gjerne på de største gårdene (Skre 1998:227-228). Ved overgangen til yngre jernalder kan det ses en markert nedgang i antall graver fra Østfold til Nordland. Nedgangen er størst på Sør- og Vestlandet, mens de indre områdene av Østlandet og Trøndelag utgjør unntaket (Solberg 2000:197-200). De ovenfor nevnte kokegropfeltene forsvant helt. Rituelle investeringer knyttet til lokale eliter og enkeltgårder ser ut til å ha gått dramatisk ned. Dette kan nok forklares med en krise, men om denne nedgangen ses i lys av de monumentale haugene som ble bygget samtidig, er det kanskje like riktig å se det som et uttrykk for at de rituelle investeringene ble flyttet til et høyere politisk nivå (Bergstøl 2005a, Myhre 1992). Skriftspråket gjennomgikk en dramatisk endring i denne perioden, fra et arkaisk *urnordisk* til yngre språkformer, som blant annet innbefattet en reduksjon i antall tegn i alfabetet fra 24 til 16 (Grønvik 1987). Gry Wiker har foreslått at disse endringene må forstås som en forskyvning av makt fra et lokalt presteskap til en militær elite (Wiker 2000:91). Selv ser jeg rikdommene som er deponert på Åker og byggingen av de arbeidskrevende storhaugene som et ledd i konsolideringen av nye eliter (Bergstøl 2005a). Byggingen av den veldige Raknehaugen på Romerike, en gang mellom 530 og 550 e.Kr., krevde for eksempel mellom 450 og 600 mann i arbeid fra mai til oktober for å fullføres (Skre 1998:198 og 320). Innskrivingen av dette monumentet i landskapet vitner om en mektig person med store ressurser tilgjengelig, og et behov for å markere denne makten.

Gjenstandsmaterialet viser at kontakten mellom fangstfolkene i Østerdalsregionen og det norrøne jordbrukssamfunnet allerede var etablert før denne omveltningen skjedde. Etableringen av gårdene i Kvikne, Elverum og Rendalen må ses i lys av denne politiske omveltningen. Både stedsnavn og gravskikk tyder på at det er folk fra det norrøne bondesamfunnet som har bosatt seg i området i slutten av folkevandringstiden. Ekspansjonen innover i Østerdalsområdet er parallell til den norrøne ekspansjonen nordover langs kysten i den samme perioden (Schanche 1989). Åkerhøvdingens makt kan ha gjort seg langt sterkere gjeldende også i det nordøstre Hedmark, og det er mulig at bosetningsekspansjonen representerer en organisert kolonisering av området.

6.2.2. Etniske prosesser i eldre jernalder

Alle identiteter, etniske og andre, eksisterer som bevisste og ubevisste strukturer hos enkeltindividene. Habitus, og dermed også den etniske identiteten, reproduseres gjennom dagliglivets gjøremål. Som Bourdieu (1973) har vist i studiet av berberhuset er alle deler av boligen ladet med mening. Aktivitetene hvert enkelt individ utfører er med på å reproducere identitetene, både innad i gruppen og utad i forhold til andre grupper. Det ideelle arkeologiske objektet for å studere identiteter ville derfor være boplassene. Det ligger verdifull informasjon i boligens utvendige og innvendige form og måten hele boplassen er organisert, slik som forholdet mellom hus, graver og eventuelle åkrer.

Dessverre er det ikke funnet boplasser fra eldre jernalder i studieområdet inneholdende strukturer hvor det er mulig å fastslå bosettingens form. Det er imidlertid mye kunnskap om bosettingene på Hedmarken og i andre østnorske landskaper (Pilø 2002, Skre 1998). Det ser ut til å være en nær sammenheng mellom graver og boplasser på Hedmarken og Romerike. Her i Østerdalsområdet er det ikke funnet en eneste sikker grav i jordbruksstrøkene før på 500-tallet. Pollenanalysene støtter også antagelsen om at det ikke var etablert bosettinger i dagens jordbruksstrøk før gravene begynner å opptre i slutten av folkevandringstiden (Høeg 1996). Fraværet av graver kan derfor brukes til å styrke antakelsen om at det ikke var etablert jordbruksbosettinger av samme type som på for eksempel Hedmarken.

Selv om det norrøne samfunnets innflytelse i det nordøstre Hedmark økte markant i slutten av eldre jernalder, viser funn som fangstmarksgravene i fjellet og skien av botnisk type fra

Alvdal at kontakten med områdene nordover ble opprettholdt. Området var ikke tett befolket i eldre jernalder, og etableringen av gårdene har neppe medført noe stort press på fangstbefolkningen i starten. Fangstfolkene i eldre jernalder har hatt jevnlig kontakt med den norrøne befolkningen på Hedmarken, i Trøndelag og Dalarna gjennom handels- og bytterelasjoner. Særlig fangstmarksgravene fremviser et distribusjonsområde som ligger mye lenger mot nordøst. Enkelte forskere har pekt på at fangstmarksgravene representerer en norrøn gravskikk (Hougen 1947, Baudou 1995). Likheter finnes, men i denne sammenhengen er det viktig å legge vekt på gruppens likheter til, og forskjeller fra, både samisk og norrøn gravskikk. Fangstmarksgravene kan ses som et eget kompleks, nettopp ved at de inneholder en slik blanding (Skjølsvold 1980a, Zachrisson 1997, Gollwitzer 2001). Den gamle kulturhistoriske arkeologien sidestilte funnkomplekser med kulturer. Gjenstandsmaterialet fremviser ikke entydige grenser og det finnes ikke enheter som kan kalles ”kulturer”, selv ikke etter kulturkretslærens definisjon. De glidende overgangene i materialet viser at det ikke nødvendigvis kan settes likhetstegn mellom en slik gruppe graver og en ”kultur”. Som jeg har diskutert i kapittel 4.1 viser materialet fra regionen helt fra bronsealderen at det ikke hører entydig til verken i ”norrønt” eller ”samisk” område. Gravenes plassering i et grenseområde mellom en indoeuropeisk og en sirkumpolar tradisjon gjør at det kan være fruktbart å se dem i et mer dynamisk perspektiv (jf Odner 2000). De kan ses som en hybrid gravform. I grensesonen mellom tradisjonene kan det ha vært grupper som har funnet sin identitet nettopp i dette skjæringspunktet. De har hatt en mobil bosettingsform og fangst som hovedgrunnlaget i sin økonomi, men samtidig praktisert en gravskikk som har tradisjoner i sedentære jordbrukssamfunn.

Gravene i Vuludalen er typiske for fangstmarksgravene som det fins så mange av i studieområdet (Skjølsvold 1984, Barth 1996, også kapittel 4.2). Gravfeltet og boplassen har stor overføringsverdi, siden dette er det eneste stedet hvor det er funnet bosetting inntil slike graver. Selv om undersøkelsen var relativt begrenset viser den at gravene i fjellet ikke bare er lagt som markeringer langs ferdselsårer, men også tilknyttet boplasser. De representerer en befolkning med tilhold i fjellet, i alle fall i deler av året. Lokaliteten vitner om en annerledes bosettingsstruktur og form enn den som fins i jordbruksbygdene, som for eksempel på Hedmarken. Nærhet til, og samtidighet med, den lange fangstgroprekka, viser at reinfangsten har vært sentral, og det er fisk i elva og vannene ovenfor (Barth 1996). Formen på husene eller hyttene er ikke kjent. En pollenanalyse like i nærheten kunne ikke vise til dyrking eller husdyrhold (Skjølsvold 1984). Denne lokaliteten viser til en helt annen landskapsforståelse og

tilpasning enn jordbruksbosettingene på Hedmarken. Nærheten til fangstanlegget tyder på en identitet som fangstfolk. Fangstgroprekka i Vuludalen er ett av svært få anlegg for reinfangst som har dateringer fra eldre jernalder. Innenfor studieområdet er det imidlertid flere fangstanlegg for elg med tilsvarende gamle dateringer. På Rødsmoen er det for eksempel et fangstanlegg for elg med dateringer som spenner fra 1600 f.Kr. til 500 e.Kr., med to fangstmarksgraver i nærheten (Bergstøl 1997).

Omsetningen av pelsverk og andre fangstprodukter har ført store verdier inn i fangstsamfunnet i eldre jernalder. Dersom Arne B. Johansen har rett i at det var fangstfolk som drev den tidligste jernfremstillingen, så kan dette også ha brakt et betydelig overskudd inn i dette samfunnet (Johansen 2004). Jeg er som tidligere nevnt kritisk til Johansens modell og finner det mer sannsynlig at jern har vært et viktig byttemiddel mot skinn og andre fangstprodukter. Jernfremstillingsanlegget i utkanten av Gråfjellområdet som ble datert yngre romertid/folkevandringstid er av vanlig østnorsk type som fins mange steder, for eksempel på Valum, en av de aller største gårdene på Hedmarken (pers. medd. J. H. Larsen 2005). Det fins også et tilsvarende anlegg i Stor-Elvdal. I stedet for å anta at fangstfolkene har utvunnet jern vil jeg foreslå at anlegget har vært brukt av folk fra Hedmarken som har dradd inn i Østerdalsområdet for å utvinne jern. En annen problemstilling er hvorvidt fangstfolkene har smidd selv. Funn av jernfragment fastbrent i asbestkeramikk kan tyde på dette (Sundström 1997:25). Et annet forhold som kan peke i samme retning er koblingen mellom smeden og samene i sagamaterialet (Mundal 1996:103).

Handelsrutene behøver heller ikke bare ha gått mot Hedmarken og Trøndelag. De store vassdragene innenfor studieområdet markerer et vannskille. Glomma og Renaelva renner sammen ved Åmot og fortsetter til utløpet ved Fredrikstad, mens Trysilelva (Klarälven) rennet ut i Väneren. Mye av pelshandelen kan ha fulgt disse vannveiene. De videre vassdragene nordover i Sverige har en mer direkte østlig retning ut i Østersjøen. I Dalarna, Jämtland og Härjedalen er det for eksempel funnet en rekke ptolemeiske, romerske og bysantinske mynter fra 200 f.Kr. – 600 e.Kr. Ikke mindre enn 45 romerske mynter er funnet i Dalarna alene (Zachrisson 1997:234). Det er flere slike mynter enn den samlede funnmengden fra hele Norge (pers. medd. Håkon Ingvaldsen 2004). Dette kan tyde på at den tidlige pelshandelen kan ha hatt en rute østover, kanskje med Helgö eller Storsjöområdet (i Jämtland) som senter. Jordanes nevner Suehans (*altså Svearna*) som viktige leverandører av skinnprodukter til romerriket (Gaetica 21, i Skard 1932). Storsjön i Härjedalen (ca 5 mil

sørvest for Storsjön i Jämtland) er svært interessant som sammenligningsgrunnlag. Her fins gravfeltet Krankmårtenhögen som dateres 200 f.Kr. – 200 e.Kr. (Ambrosiani et al. 1984). Det er som tidligere nevnt deponert store mengder elg- og reinhorn på gravene, en skikk som ellers knyttes til samiske offersteder. På en annen lokalitet ved den samme sjøen er det kommet frem en rekke romerske mynter. Fangstbefolkningen som har begravd sine døde på Krankmårtenhögen har altså etter all sannsynlighet hatt kontakt med dette handelssystemet som indirekte har forgreninger helt nedover til Romerriket og på den måten bekrefter Jordanes' beretning (jf kapittel 5.2). Det kan også tenkes at fangstbefolkningen i det nordøstre Hedmark også har hatt kontakt med et system med vareutveksling østover.

De sosiale ulikhetene som gjenspeiles i fangstmarksgravene antyder at samfunnene har vært hierarkisk organisert, men trenger ikke ha inngått i et overgripende politisk system. Kanskje har det vært en modell lik det samiske siida-systemet, som Mulk mener i alle fall går tilbake til eldre jernalder (Mulk 1994). Siidasystemet blir tradisjonelt forstått som en relativt egalitær, slektsbasert organisasjonsmodell (Hansen og Olsen 2004:176-177). Siidagrensene og mange av de organiserende prinsippene kan ha lange tradisjoner. Lundberg (1997) har antydnet at groptuftene (skärvstensvallarna) fra steinalderen kan ha vært vinterboplasser for grupper som var organisert etter et siida-system. Odner har argumentert for at det i de sørlige fangstsamfunnene ble skapt en avhengighet av handelen med det germanske samfunnet som gjorde at de valgte å markere sin samiske identitet sterkere i nord (Odner 1983:108-109). Denne handelen kan ha medført en hierarkisering blant fangstfolkene. Kritikken som har vært ført mot denne bruken av etnisitet er at den er for instrumentell; at aktørene gjør bevisste valg av etniske identiteter (Olsen og Kobylinsky 1991). I følge praksisteorien som ligger til grunn for denne avhandlingen ligger det nedarvede strukturer kroppsliggjort i alle enkeltindivider, og endring av etniske identiteter ligger dypt og endres sakte (jfr. kapittel 2). Den modellen Odner har presentert hvor han innfører begrepene små og store tradisjoner ("great and little traditions") markerer et brudd i forhold til hans tidligere syn på etnisitet (Odner 2000, jfr 1983; se også kapittel 2.1.6 her). Som i praksisteorien mener Odner at det ligger "dype strukturer" som vil være med på å styre individenes valg i alle dagliglivets gjøremål. Odners etnisitetsbegrep blir dermed mindre instrumentelt. Slik jeg forstår Odner, mener han fangstfolkene i sør tilhørte en "indoeuropeisk" stor tradisjon, som gjennom fangstmarksgravene signaliserte likhet til det norrøne jordbrukssamfunnet. Årsaken til denne signaliseringen var et ønske fra disse fangstfolkene om å skille seg ut fra samiske grupper lengre nord (Odner 1983:75).

Jeg følger Odners tanke om at det ligger ulike kulturelle større systemer bak de ”mindre” identitetene, men vil i motsetning til ham postulere at fangstfolkene i det nordøstre Hedmark har utgått fra en ”sirkumpolar” tradisjon. Funnene fra området helt tilbake til mesolitikum har nemlig en karakter som skiller dem fra funnene lenger sør. Her tenkes det spesielt på groptuftene, som har sin parallell i de nordsvenske ”skärvstensvallarna” (Boas 1997, Lundberg 1997). Det dreier seg altså om en fangsttradisjon med urgamle røtter som tidligere var svært omfattende, men som gradvis er blitt erstattet av fastboende jordbrukssamfunn. Bevisstheten om tradisjonen som fangstfolk kan ha vært identitetsdannende både innenfra og utenfra. Betegnelsen ”finn” som opptrer både hos *Tacitus* og *Jordanes* kan reflektere en bevissthet om denne identiteten. Inn i eldre jernalder, da store deler av Sør-Norge hadde en bofast jordbruksbefolkning, ser vi at fangst var hovednæring i studieområdet. Mens de protosamiske fangstfolkene i nord utviklet sine kontakter østover i bronsealderen (tidlig metalltid), fulgte ikke de sørlige fangstfolkene med. De utviklet i stedet tettere relasjoner med sørsandinaviske samfunn, noe som kan ha gjort at de ikke ble med i den etniske signaliseringen mot øst. I denne prosessen kan det ha utviklet seg en fangstkultur med hybridiserte elementer fra norrøne samfunn. Disse sørlige fangstfolkene kan gjennom handelsrelasjoner ha utviklet et formalisert forhold til jordbruksbefolkningen i Trøndelag og på Hedmarken og kanskje også gjennom handelsrelasjoner østover. Det kan allikevel ha blitt liggende en grunnleggende forståelse i de dype strukturene om at de kulturelt hører sammen med de sirkumpolare fangstfolkene lenger nord som utviklet en samisk identitet (jf Odner 2000). Som Bourdieu (1973) har vist i sin studie av det kabylske samfunnet, ligger det sterke kulturelle betydninger i bosettingens utforming, i erverv og i struktureringen av dagliglivets gjøremål. Habitus reproduseres gjennom kroppsliggjøring av dagligdagse og ritualiserte gjøremål, og det må derfor være av stor betydning for identitet og verdensbilde om et samfunn er bofast eller mobilt. Bjørnar Olsens teori om at asbestkeramikken har hatt idiomatisk betydning i dannelsen og opprettelsen av samisk identitet er utviklet med utgangspunkt i funnmaterialet fra det nordlige Fennoskandinavia og områder i det nordlige Russland (Olsen 1984). Den samme etniske signaliseringen ville imidlertid gi mindre mening i denne sørlige relasjonen mellom mobile fangstfolk og bofaste jordbrukere. Her kan i stedet korndyrking og gravskikk ha blitt brukt for å markere tilknytning til et vareutvekslingssystem med den norrøne befolkningen.

Brøgger (1942) mente at det ekspanderende jordbrukssamfunnet kom i kontakt med befolkningsgrupper som hadde levd isolert i østerdalsskogene siden steinalderen. Innenfor kulturarkeologien ble ikke prosessene som oppstår i møtet mellom to kulturer vektlagt. I stedet ble fokus lagt på kulturenes egen indre kraft til utvikling og tilpasning. Det ble antatt at noen kulturer hadde evne til utvikling og innovasjon, andre ikke. Med dagens moderne kulturforståelse vil ingen hevde slik som Brøgger at det levde grupper på ”steinaldernivå” som ikke hadde gjennomgått noen utvikling. Jeg tror han har rett i at det ble stadig tettere kontakt mellom ”landnåmsmennene” og fangstbefolkningen fra slutten av eldre jernalder, men i motsetning til Brøgger mener jeg at denne økte kontakten hadde karakter av økonomisk symbiose, og ikke konflikt. Skillene mellom handel og skattlegging er ikke så enkle å få tak i. Lenger nord forteller de skrevne kildene om Ottars, sysselmennenes og birkarlenes skattlegging av samene i vikingtid og middelalder. Begrepet skattlegging kan være misvisende. Retten til å skattlegge samene kan like gjerne forstås som en rett til å drive en form for handel med samene i et redistributivt økonomisk system (Hansen og Olsen 2004:60-62).

Som nevnt ovenfor mener jeg at de ritualiserte måltidene tilberedt i kokegroper kan ha vært en viktig arena for å iscenesette det redistributive systemet i det norrøne samfunnet. Det norrøne ordet *skjenkr* kan som nevnt både bety å skjenke (drikk) og gi gave. Ølet har spilt en stor rolle i disse sammenkomstene, som igjen kan være årsaken til at fangstfolkene tok til med en ekstensiv korndyrking.

Gjennom yngre romertid og folkevandringstid ser det ut til at det norrøne jordbrukssamfunnet ekspanderte kraftig, både nordover langs kysten og innover i landet (Solberg 2000:114-123). Denne ekspansjonen skjedde noe senere i det nordøstre Hedmark, men må likevel ses som en del av den samme prosessen i jernalderssamfunnet. Det er derfor nærliggende å anta at jordbruksbosettingen som ble etablert i regionen i slutten av folkevandringstiden var en organisert kolonisasjon som utgikk fra sentrale høvdinger/stormenn på Hedmarken og i Trøndelag. Det er også mulig at den tidlige bosettingen i Ljørdalen i det østlige Trysil kan ha utgått fra Dalarna eller hatt kontakter den veien, siden dette området ligger i et skille mellom vassdrag som drenerer sør- og østover.

Det norrøne landnåmet som kom i sen folkevandringstid må ha medført større kontakt mellom fangstfolk og jordbrukere. Den institusjonaliserte handelen, skattleggingen eller varebyttet

som hadde forekommet over store avstander gjennom eldre jernalder har trolig foregått mellom ledere i de ulike gruppene, eller utsendinger fra disse. Den begynnende kolonisasjonen fra sen folkevandringstid kan ha endret kontakten mellom gruppene dramatisk siden den fysiske nærheten ble større. Kontakten mellom gruppene kan ha foregått mer direkte mellom kvinner og menn på alle nivåer. Fangstfolkene kan ha kommet inn på tunet til bøndene. Barn kan ha møtt barn i skogen. Kvinner kan ha møtt menn fra respektive grupper. Ikke minst kan det ha blitt konkurranse om de samme ressursene og områdene. Det er i slike situasjoner at Bourdieu mener strukturene i habitus blir utfordret. Folk som bodde i gammer og telt kan ha sett, og vært inne i, solide langhus. De dype strukturene som organiserer habitus og for eksempel forteller hvor ulike aktiviteter på boplassen skal foregå, kan ha blitt åpnet for endring blant både fangstfolk og bønder. Det kan også ha blitt mulig med direkte handel eller varebytte mellom likeverdige parter på tvers av gruppene. Gjennom direkte handel eller vareutveksling kan det ha blitt mulig for flere å akkumulere økonomisk og symbolsk kapital. Hvorvidt disse fangstfolkene kan sies å være samer eller germanere vil bli diskutert i siste kapittel.

6.3. Merovingertiden

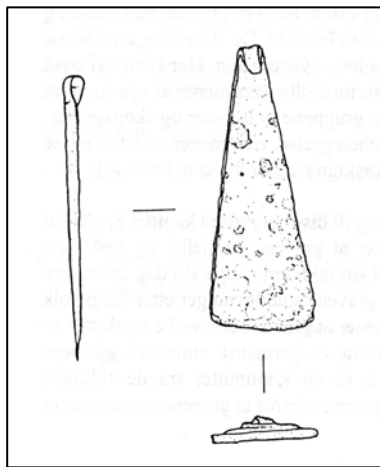
Eldre jernalders siste del var altså en periode med store endringer. Endringsprosessene som ble påbegynt i folkevandringstiden ser ut til å ha fortsatt i merovingertiden. Det er noe flere gjenstands- og gravfunn enn i den forutgående perioden. Funnene er gjort både i fangstmarker og jordbruksstrøk. Mest bemerkelsesverdig er kanskje den rike fangstmarksgraven fra Eltdalen i Trysil (Skjølsvold 1969b). Graven (C32693) ligger i bjørkebeltet opp mot snaufjellet og inneholdt 10 pilespisser, et enegget sverd, spydspiss, kniver, fil, rasp, tang, sagblad, ildstål og et trekantet eggredskap med omdiskutert funksjon (Rygghs type 416). Denne blir her antatt å være en skinnskaper og vil bli omtalt nedenfor. Fangstmarksgravene fra merovingertiden er gjennomgående velutstyrte og rike.

Jordbruksekspanjonen som ble påvist i den forutgående perioden, ser ut til å ha fortsatt i merovingertiden. Fra Møystad i Elverum er det en mannsgrav med våpenutstyr. Ved gården Kilde i Åmot ble flere strukturer datert til merovingertid, blant annet et ildsted, et kulturlag og fotgrøften til en overpløyd gravhaug (Bergstøl 1997). Dette viser at det har blitt etablert en gård her i løpet av perioden. Fra Stor-Elvdal er det et grav- eller depotfunn fra gården Bråten. Rendalen utmerker seg også i denne perioden med grav- og løsfunn fra gårdene Strandvolden, Åkre, Otnes, Vesterheim og Grindalen. Fra Kvikne opplyser både Petersen og Gustafson at det skal være et gravfunn fra merovingertiden (Petersen 1952:56, Gustafson 1990a:160). Dette dreier seg trolig om et funn fra Innset, som ligger like over fylkesgrensen, i Rennebu kommune. Kommune- og fylkesgrensene har vært flyttet flere ganger i dette området. Selv om det ikke er noen sikre funn fra merovingertiden i Kvikne er det mange funn både fra slutten av folkevandringstiden og i vikingtiden, samt merovingertidsfunnet fra Innset, som antyder at det har vært en jordbruksbosetting gjennom hele yngre jernalder. Den faste jordbruksbosettingen i Rennebu og hele Orkdalen ser ut til å ha blitt etablert tidligere enn i Østerdalsområdet (Alsaker et al. 2005).

6.3.1. Fangsten i merovingertid

I motsetning til eldre jernalder foreligger det ingen fangstanlegg som med sikkerhet kan dateres til merovingertiden. Det samlede antall daterte anlegg er foreløpig for lite til å kunne trekke sikre konklusjoner om at det ikke har eksistert slike, men undersøkelser fra andre steder i Norge og Sverige bekrefter det samme bildet (Jacobsen 1989, Mulk 1994, Barth 1996, Selinge 1974).

Som nevnt ovenfor ble det funnet et trekantet redskap med en egg på kortenden. Lignende eggredskap er funnet i merovingertidsgravene ved Renaelva i Åmot, Eltdalen i Trysil, Dølisætra i Folldal, Røskåsen i Alvdal og Lille Sølensjø i Rendalen (Bergstøl 1997, Skjølsvold 1980a). Gjenstanden, Ryghs nr 416, har blitt tillagt ulike funksjoner, som meisel, høvel og skinnskaper (Petersen 1951, Fredriksen 1978, Zachrisson 1997). Arne Emil Christensen mener de har en funksjon i kammakeriet siden de flere steder inngår i kombinasjon med fil, rasp, liten hammer og sag, redskaper som kan forstås som kammakerverktøy (Christensen 1986). Den mest vanlige funntypen i kombinasjon med R 416 er likevel pilspissene, men også kombinasjoner med kniv og sverd fins i mange av disse

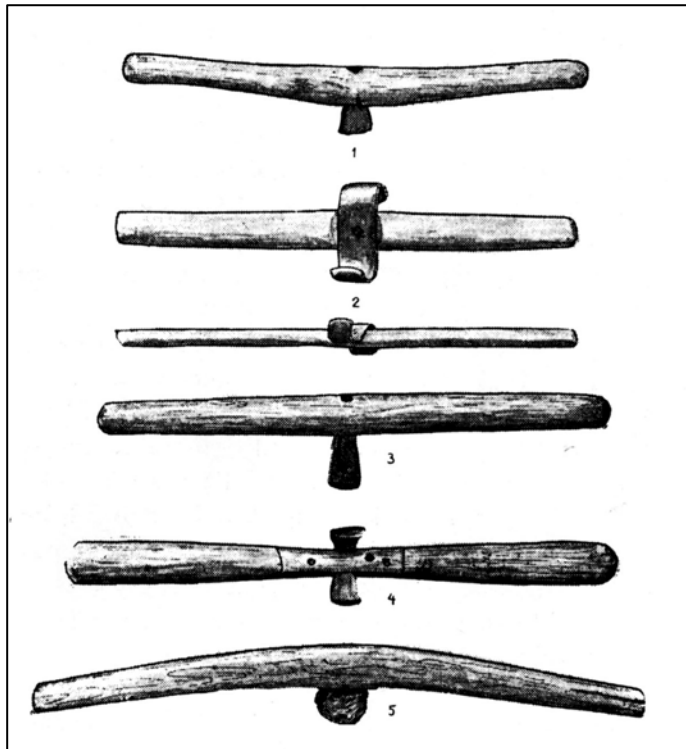
gravene. Noen eksemplarer er også funnet i boplasskontekster, blant annet på Mogen i Telemark (Christensen 1986:124).

Flere slike boplassfunn er gjort i Jämtland og Härjedalen, hvor typen også er funnet sammen med asbestkeramikk, altså i en antatt samisk kontekst (Sundström 1997:25).

Figur 68. R416, skinnskaper. Funnet i fangstmarksgrav på Rødsmoen (C38979). Lengde 5,5 cm. Tegning: Marit Hansen.

Mange av eksemplarene har en opprullet ende, noe som etter min mening sannsynliggjør at de har vært skjeftet i et tverrstilt skaft og hamret ut der spissen kom gjennom skaftet. Dette er en tolkning som har vært fremført av Inger Zachrisson. De Z-formede skraperne som er kjent fra samisk kultur har vært skjeftet på samme tverrstilte måte, men har gått gjennom skaftet og har hatt to egger (Zachrisson 1997:204). En slik skaper (figur 37) ble funnet ved mine egne undersøkelser på gravfeltet ved Lille Sølensjø i Rendalen (Bergstøl 2002a).

På bakgrunn av dette tolker jeg redskapet som en skinnskaper. Hovedgrunnen er at de opprullede endene som fins på så mange av dem tyder på at de har stått i et tverrstilt skaft, og at de også fins i graver uten kombinasjon til annet kammakerverktøy. Jeg er ikke negativ til Christensens teori om at reinjegere i yngre jernalder kan ha drevet kammakeri, men trekker en annen konklusjon omkring tolkningen av dette redskapets funksjon. Bruken av både Z-formede og tverreggede skrapere strekker seg altså helt fra merovingertid til nyere tid, og vitner en praksis som har lang kontinuitet.

Figur 69. Skrapere med tverrstilte skaft blant samer i Finland (1-2) og fra andre sirkumpolare grupper i Russland (3-5). Nummer 1 og 3 er like R 416, mens nummer 2 er svært lik den Z-formede skrapen som ble funnet inntil en av gravene ved Lille Sølensjø og som kjennes fra flere graver i Dalarna (fra Itkonen 1948:312).

Det er også kommet inn flere løsfunnede pilespisser fra merovingertid. Forekomsten av flere rike fangstmarksgraver, og den

fremtredende plassen jaktvåpen og skrapere har hatt i gravinventaret må tas til inntekt for at jakten var viktig også gjennom merovingertiden, selv om dateringene fra fangstanleggene mangler. I Dovre og Folldal viser materialet at pilespisser forekommer hyppigst i perioden fra 400-900 e.Kr., altså i den tiden fangsten i de store systemene ser ut til å ha opphørt.

Slakteplassen på Tøftom ble tatt i bruk i merovingertiden, i en periode da jakta ser ut til å ha foregått primært med pil og bue (Mikkelsen 1994:111).

Siden jakt med pil og bue ser ut til å ha overtatt, kan dette tyde på at antallet dyr som ble tatt var mindre enn i periodene både før og etter. Årsakene til dette kan være flere. Det kan ha økonomiske forklaringer knyttet til fall i etterspørselen, grunnet pest eller nedgangstider på Kontinentet. En annen mulig forklaring er at norrøne eliter hadde overtatt kontrollen over regionen, og at det er et uttrykk for deres verdensbilde og ideologi som kan ses i jaktformen gjennom yngre jernalder. Den kollektive innsatsen som lå bak fangstfolkenes bruk av store systemer, ble erstattet av mer individuell jakt. Det synes i alle fall klart at jakta med pil og bue blir mer viktig i den perioden de norrøne bosettingene etableres i dalstrøkene.

Ved Bukkhammeren i Innerdalen kunne det observeres kontinuitet i bruken av helleren fra steinalder til vikingtid, men det var en endring i sammensetningene av dyrebeinene fra yngre jernalder (Gustafson 1990b). Beverfangsten opphørte, og det forekom små innslag av

tamdyrbein i tillegg til bein fra elg og rein. Dette kan bety at den jordbruksekspanjonen som kan spores i dalene også har medført endringer i fangstsamfunnene, og styrker antagelsen om at fangstfolkene var blitt trukket tettere mot det norrøne bondesamfunnets økonomi.

6.3.2. Jernfremstilling

Jernfremstillingen i anleggene med slaggrøp ser ut til å ha gått ut av bruk etter folkevandringstiden i hele Øst-Norge (Larsen 2004). Selv om det bare er ett anlegg som er datert er det ingen grunn til å anta at det skal være annerledes i dette studieområdet. Narmo fant imidlertid ett lite anlegg på Rødsmoen som skriver seg fra merovingertid (Narmo 1997:28). Anlegget lå i nærheten av et fangsgropsystem som gikk ut av bruk i slutten av folkevandringstiden. Dette markerer starten på en jernfremstilling som fikk et voldsomt stort omfang i slutten av vikingtid og tidlig middelalder. Selv om denne ovnen hadde slaggrøp og ikke tapping av slagget, må anlegget regnes for å markere begynnelsen på jernutvinning etter ny teknologi, og ikke en fortsettelse av den eldre tradisjonen. De senere utgravningene i Gråfjell har bekreftet at det finnes ovner med slaggrøp på de senere jernfremstillingslokalitetene som hovedsakelig har tappeslagg. De to ulike teknikkene for håndtering av slagget har altså eksistert samtidig og kan representere ulike stadier i jernbearbeidningen i den samme ovnen (Rundberget 2006). Narmo har også observert de to typene sammen på andre anlegg på Rødsmoen, men tolker det som gropsjaktovnen representerer småskala jernutvinning til hjemmebruk (Narmo 2000). Det sentrale er imidlertid at fangsten i gropene hadde opphørt, og området ble brukt med tiltagende intensitet i jernfremstillingen gjennom yngre jernalder.

6.3.3. Omorganisering eller krise?

Mange forskere har vært opptatt av de store endringene som kan ses i det arkeologiske materialet over hele Skandinavia ved overgangen mellom eldre og yngre jernalder (for eksempel Magnus og Myhre 1976, Solberg 2000, Hedeager 1990, Ramquist 1988). Særlig tydelig er dette på Sørvestlandet, hvor hundrevis av gårdsanlegg ser ut til å ha blitt forlatt. Det indre østlandsområdet representerer unntaket, blant annet med det rike funnet fra Åker på Hedmarken (Solberg 2000:197-198). Det har blitt diskutert hvorvidt de gjennomgripende endringene representerer en krise eller en dyptgripende omorganisering. Flere mener at den justinianske pesten som gikk over store deler av Europa på midten av 500-tallet er årsaken til at funnmengden avtok så sterkt også her i Norge (Gudesen 1980, Lillehammer 1994). I denne

avhandlingen blir de få og sterke maktsymbolene som forekommer i perioden vektlagt, representert ved de monumentale gravhaugene og rike funnene, som for eksempel Åkerfunnet fra Hedmarken (Myhre 1992, Bergstøl 2005a). Det er mulig at pesten også kan ha nådd Skandinavia og at denne kan ha forrykket maktbalansen så sterkt at nye eliter lettere kan ha tatt over. En pest på kontinentet kan ha endret de økonomiske forutsetningene for den øvre klassen også i Skandinavia for eksempel gjennom fall i etterspørselen av fangstprodukter. En slik modell kan også forklare den plutselige nedgangen i jernfremstilling, leirkarproduksjon og fangst i massefangstanlegg (Solberg 2000:202). Det virker imidlertid ikke logisk at det skal ha herjet noen pest i østerdalsområdet, når materialet viser en gradvis bosettingsekspansjon i de beste jordbruksområdene i elvedalene. Dersom en pest reduserte folketallet i sentrale strøk på 500-tallet, virker det lite sannsynlig at landnåmet ville ha fortsatt i disse marginale områdene.

For fangstfolkene i innlandet har en slik omstrukturering eller krise også fått konsekvenser. Nedgangen i fangst av storvilt i fangstgroper kan skyldes at bunnen hadde falt ut av markedet, og at de dermed ikke fikk den samme avsetningen på produktene sine i merovingertiden. Det er verd å merke at flere av gravene på gravfeltet ved Lille Sølensjø i Rendalen dateres nettopp til denne perioden hvor det ikke fins belegg for at fangstgropene ble brukt (jf kapittel 3.8). I Rendalsfjellene er det foreløpig bare datert ett stolpefeste i et fangstsystem med resultat 1170-1290 e.Kr. (Holseng 2004:48). Ut fra resultater fra de andre anleggene i undersøkelsesområdet kan man anta at det er en fase med fangst i eldre jernalder og vikingtid/middelalder også her. Det samme kan ses i Vuludalen i Rondane (kapittel 4.2.2). Her er det graver fra sen brosealder til vikingtid, med dateringer av fangstanlegget til eldre jernalder og middelalder (Barth 1996, Skjølsvold 1984 og u.å.2). Fangstfolkene som hadde tilhold i Sølendalen og Vuludalen har altså hatt tilhold i områdene i perioder hvor det ikke er spor etter bruk av fangstanleggene. Begge gravfeltene har gravfunn fra merovingertiden, mens de mange pilespissene fra perioden, både i gravene og som løsfunn i fjellet, viser at fangsten har fortsatt, men i en annen form enn i eldre jernalder. Det ser derfor ut som om fangstanleggene kan representere en overskuddsproduksjon, hvor skinn og gevir har inngått i et vareutvekslingssystem. Mulighetene til å akkumulere prestisjevarer har trolig vært mindre i merovingertiden. Likevel er gravene ved Lille Sølensjø, i Eltdalen og på Dølisetra rike. Dette kan tyde på at det var etablert en hierarkisk struktur innad i dette samfunnet i eldre jernalder som har holdt seg også utover 6- og 700-tallet.

Anleggelse og drift av et fangstanlegg krever store mannskapsressurser og kollektiv arbeidsinnsats. Uten å få avkastning for fangstproduktene forsvant grunnlaget for å investere så mye arbeid i å drive systemene. De mange funnene av pilespisser antyder at jakt med pil og bue har overtatt. Også fra Oppdalsfjellene i Sør-Trøndelag er det funnet en rekke pilespisser fra sen folkevandringstid til 1600-tallet (Farbregd 1972). Funnene er gjort i og ved snøfonner i høyfjellet. En slik jakt må ha vært drevet om seinsommeren, da reinen samles på snøflekkene på varme dager (Farbregd 1991:6).

6.3.5. Etniske prosesser i merovingertiden

Etter at fangsten av storvilt i fangstanleggene opphørte blir sporene etter fangstfolkene mindre tydelige. Fangstmarksgravene er de viktigste sporene vi har etter dem. Det har vært begravet kvinner i begge røysene ved Renaelva i Åmot kommune. Den ene røysa inneholder etter all sannsynlighet både en manns- og en kvinnegrav. I den andre graven har det vært gravlagt en kvinne (Bergstøl 1997). Dette er de tidligste kvinnegravene i hele regionen. De få og relativt rike gravene fra merovingertiden viser at fangstsamfunnet fortsatt var hierarkisk, selv om mulighetene til akkumulering av økonomisk kapital og prestisjevarer gjennom handel gikk ned. Funnene fra Vuludalen viser til kontinuitet i på stedet. Det samme kan sies om gravene ved Lille Sølensjø. Også på boplassen under Bukkhammeren er det kontinuitet i bruken av stedet, selv om fangsten av bever opphørte. Dette kan ha sin forklaring i at beveren har vært fangstet primært for skinnet, eller, som Gustafson har foreslått, at beveren var utryddet (Gustafson 1990b). Fangstbosetningene har satt små spor i terrenget, og har vist seg vanskelige å finne. Den frie jakten har overtatt mer i stedet for drift av større fangstanlegg. De norrøne bøndenes etablering i dalene kan ha lagt begrensninger på fangstbefolkningens bruk av området, og gjort det vanskelig å drive fangstanleggene. Denne omleggingen kan ha ført til at jakten ble mer spredd utover hele sesongen, i stedet for at det ble høstet av storviltets hovedtrekk, som foregår vår og høst.

I dalene viser gravfunnene at jordbruksbosetningen gradvis har fått bedre feste. De gravene og bosettingssporene som ble avdekket ved Kilde i Åmot er samtidige med de to fangstmarksgravene noen kilometer lenger opp langs Renaelva. Det betyr at de to gruppene har levd relativt nær hverandre, i alle fall i deler av året. Denne nærheten må ha ført til mer omfattende kontakt. Det kan altså skilles ut to ulike ”komplekser” også i merovingertiden. Et ekspanderende jordbrukssamfunn og et fangstbasert samfunn, trolig med et mobilt

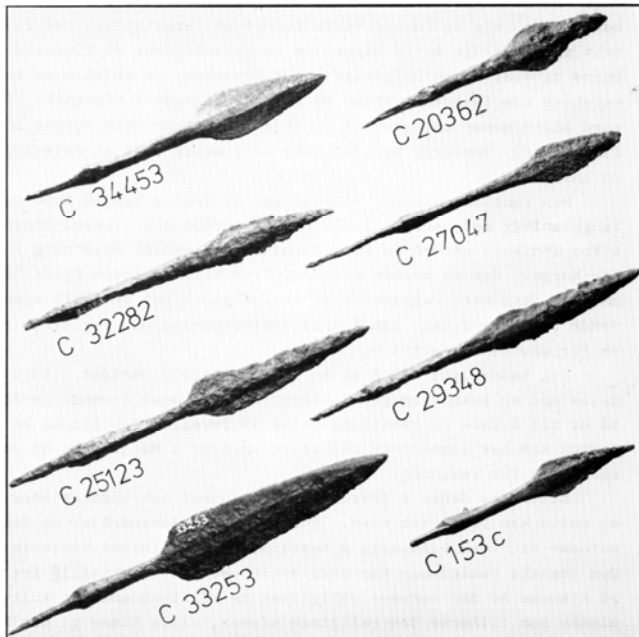
bosettingsmønster. Den større fysiske nærheten kan ha medført en forsterking av gruppenes etniske bevissthet, og kanskje også signalisering (jf Barth 1969). Den begynnende jernfremstillingen i nærheten av det forlatte fangstanlegget demonstrerer en ny bruk av skogsområdene. Dette kan ha blitt oppfattet som en konkurransesituasjon om ressurser.

A. W. Brøgger beskrev landnåmet i Østerdalsregionen som et møte mellom ekspansive norrøne bønder og mindre grupper veidefolk: ”... *landnåmet er båret av en meget vel bevæbnet, krigsvant skare av bønder som har satt sig i besittelse av disse traktene, ryddet jord og skapt gårder, men derved har støtt sammen med gamle rettsforhold fra veidekulturen, og har måttet holde en sterkt bevæbnet klasse for å kunne hevde landnåmet.*” (Brøgger 1942:25) Brøgger mener altså at jordbrukssamfunnets ekspansjon ble utført med makt, og at det krevdes en bevæpnet styrke for å holde det okkuperte området. Som Barth (1969) har vist kan grupper leve i sameksistens i et området og utnytte ulike økologiske nisjer. Området de norrøne bøndene tok i bruk i begynnelsen var ikke de samme som fangstfolkene hadde brukt i særlig grad fra før. Kolonisasjonen trenger derfor langt fra ha foregått voldelig, slik Brøgger antar.

Som nevnt ovenfor gir materialet fra merovingertiden et spinkelt grunnlag for å trekke bastante slutninger om etniske spørsmål, men når fangstmarksgravene ses som en fortsettelse av en tradisjon fra eldre jernalder synes det klart at de representerer folk med en identitet som er klart forskjellig fra de norrøne jordbrukerne. Hvorvidt denne kan benevnes samisk vil jeg komme tilbake til i siste kapittel. En etnisk benevning må gjøres retrospektivt med utgangspunkt i en kjent situasjon i nyere tid, mens argumentasjonen om en separat fangstbefolkning føres med utgangspunkt i de forutgående periodene.

6.4 Vikingtid

Vikingtidens første del fremviser et funnbilde som er ganske likt merovingertiden. Mot slutten av perioden skjedde det imidlertid viktige endringer. Bosettingsekspansjonen ser ut til å ha fortsatt på den beste dyrkbare jorda. I det følgende vil de ulike kategoriene bli gjennomgått.

Figur 70. Pilespisser fra Hedmark med opphøyet og avflatet midtås. Vanligvis betraktet som samiske typer. Fra Fredriksen 1983:31

6.4.1. Fangst i vikingtiden

Som i merovingertiden ser fangsten av storvilt stort sett ut til å ha foregått med pil og bue. Av de 110 pilespissene som dateres til vikingtid er hele 80 løsfunn. De er funnet både i fjellet og i bygdene, og det er tydelig at jakten på rein og elg har hatt et relativt stort omfang. Fem av disse pilspissene har for øvrig opphøyet og avflatet midtparti av en type som forekommer svært ofte i de samiske offerfunnene lenger nord (Serning 1956, Fredriksen 1983, Lindbom 2006). Disse er funnet i Rendalen, Stor-Elvdal, Engerdal, og to i Folldal. Tre av dem er funnet i høyfjellet, en er uten funnopplysninger, og den siste er funnet i jorden på gården Fonnås i Rendalen. På Tøftom i Grimsdalen i Dovre kommune har Mikkelsen (1994) datert slakterester etter kontinuerlig reinfangst fra merovingertid til middelalder. Volumet av fangsten er relativt moderat frem til 900-tallet, med en markert oppgang etter dette. Fangst av storvilt i større fangstinnretninger, en metode som gikk ut av bruk på 500-tallet ser ut til å ha blitt tatt i bruk

igjen i vikingtidens aller siste del. Både et anlegg ved Skomakerkletten i Tolga og to i Innerdalen i Kvikne har blitt datert 900-1000-tallet. På Dokkfløy i Oppland delte elgfangsten seg i to faser, den første fra 300 f.Kr. til 500 e.Kr., og den andre fra 1000 til 1700 e.Kr. (Jacobsen 1989:120). Edvard Barth har sett en lignende tendens i reinfangsten i Rondane, og viser til noen få dateringer fra eldre jernalder, og en mengde fra 1000-1400 e.Kr. (Barth 1996:114,116). I Elverum ser det ikke ut til at fangsten er blitt tatt opp igjen i de områdene hvor jernfremstillingen overtok, mens det i alle fall i ett anlegg i Åmot er en ny fase i senmiddelalder, etter at kullbrenningen tok slutt. I de sørlige kommunene gikk altså fangstgropene ut av bruk omkring 500-tallet og enkelte av dem ble gjenbrukt som kullgroper i sen vikingtid og middelalder (Bergstøl 1997). Denne gjenbruken kan ses som en ren praktisk bruk av groper for å brenne kull i. Kullgropenes dimensjoner passer bra med dimensjonen på en gjenrast fangstgrop. Det må antas at kullbrennerne har kjent til fangstgroper, siden slike var i bruk i andre områder i den aktuelle perioden. Gjenbruken kan derfor forstås som en bevisst overtakelse av et kulturbærende element. Kullbrenning, som en ny praksis fra bondekulturen, ble skrevet inn i landskapet og visket ut sporene etter tidligere praksiser.

I Gravskaret i Alvdal har Barth datert ei fangstgrop til 900-tallet, og mener at gropa er murt av stein fra et massefangstanlegg som må være eldre. Dateringen av fangstbåsen er imidlertid usikker, men det synes å være klart at fangstanlegget med groper i alle fall var i bruk i sen vikingtid (Barth 1977:68-69). Den eneste fangstgropa som er datert mellom de to hovedperiodene for massefangsten, er ei grop ved Snerta i Engerdals vestfjell (Barth og Barth 1989). Det ble funnet noe som kan være en spiddstokk. Dateringen er 650-790 e.Kr. Stokken er funnet under graving i bunnen av ei fangstgrop, og det hefter dermed usikkerhet til om stokken tilhører konstruksjonen, eller har havnet oppi gropa senere.

Boplassen under Bukkhammeren i Innerdalen ser sist ut til å ha vært brukt i tidlig vikingtid. Beinmaterialet viser da at det er spist reinsdyr som er fanget på sensommeren eller tidlig høst (Gustafson 1990b:42). De mange pilespissene ved snøfonner i Oppdal tyder på jakt ved samme årstid (Farbregd 1991). Som nevnt tidligere er skinnkvaliteten mye dårligere ved denne årstiden enn senhøstes, så det er neppe fangst for salg av skinnprodukter som har vært hovedmålet. Samlet sett kan det altså se ut som om storviltjakta for det meste har foregått med pil og bue frem til vikingtidens aller siste del, hvor fangsten i groper igjen har kommet tilbake for fullt. Dette henger trolig sammen med at skinn igjen ble en viktig handelsvare i den ekspanderende økonomien frem mot middelalderen. Et mulig sted for omsetting av skinnvarer

og andre fangstprodukter er Koppangsøya i Stor-Elvdal, hvor det har ligget et handelssted. Kaupangen går i alle fall tilbake til middelalderen, men Steinar Sørensen (1975) stiller spørsmålet om ikke kaupangen har tradisjon også lenger tilbake. Naboøya heter Skeidøya og har fått navnet fra hestekappløp som trolig har forgått på isen vinterstid og som ofte foregikk i forbindelse med markedene. Som den senere Grundsetmartnan i Elverum, har Koppang vært et vintermarked. De store vassdragene har vært viktige kommunikasjonsårer både sommer- og vinterstid.

6.4.2. Fangstmarksgraver

De færreste av fangstmarksgravene i området er datert. Det antas at de fremviser et lignende bilde som Martin Gollwitzer har presentert for Trøndelag (Gollwitzer 2001). De daterte vikingtidsgravene er fra Røskåsen (Baugen skog) i Alvdal, Lille Sølensjø og Fiskvollen ved Sølensjøen i Rendalen, Lonasetra i Folldal og Fjellgutusjøen i Engerdal. Den ene graven ved Renaelva i Åmot kan også være så sen som vikingtid eller middelalder, men det er usikkerhet knyttet til den sene dateringen (Bergstøl 1997:71). Graven på Fiskvollen ligger like ved et innlandsfiskevær hvor mange gårder fra Rendalen har sine fiskebuer, og kan således representere utmarksbruk utgått fra jordbruksbosettingen i hoveddalføret. Både gravene fra Lonasetra og Røskåsen ligger i nærheten av setrer.

6.4.3. Jordbruksbosetting

I vikingtiden ser det ut til å være en sterk ekspansjon i gårdsbosettingen i dalene. Elverum har minst seks graver, og i Åmot er det funnet hele 11. Åsbygda ovenfor Rena i Åmot har for eksempel gravfunn fra Tingstad, Arnestad, Almus, Rostad (Rogstad), Blikstad og Skramstad. Stedsnavnene forteller også om ekspansjon i perioden (Sørensen 1979, Narmo 2000). Dette gjelder særlig i områder hvor jorda er best egnet for jordbruksdrift. Det samme mønsteret ses igjen i Rendalen og Kvikne, med henholdsvis syv (minst) og fire graver. En kvinnegrav er funnet på Unset i Rendalen, ikke langt fra et depotfunn av sølv, bestående av en halsring og to smykker. Fra Ljørdalen i Trysil er det mange løsfunn og det er sannsynlig at noen av dem stammer fra graver. For øvrig har Engerdal en og Stor-Elvdal to graver fra perioden. De fleste av disse begravelsene er funnet i hauger, noen av dem med en kjernerøys inni. Svært mange av gravene har fulle våpenutrustninger. Det er også våpen i fangstmarksgravene, men ingen av dem har skjold og heller ikke hesteutstyr. I tillegg er det løsfunn fra Vingelen i Tolga, hvor pollenanalysene har påvist korndyrking gjennom hele yngre jernalder (Høeg 1996).

Innenfor studieområdet har det bare vært utført én flateavdekking med formål å finne hus. Det var på Kilde i Åmot (Bergstøl 1997:13-26). Siden feltet ble utgravd gjennom flere sesonger er sammenhengene mellom de ulike stolpehullene vanskelige å finne, men det synes klart at det har vært bosetting her i merovingertid, vikingtid og middelalder. Et gravfunn som er fremkommet gjennom flere omganger på Svenskejordet få meter fra de avdekte bosettingssporene er også fra vikingtid.

Det blir her antatt at gravhauger i jordbruksstrøkene fra vikingtiden representerer gårdsanlegg. Det er imidlertid stor sannsynlighet for at det ligger langt flere gårdsanlegg enn disse. Mange hauger har blitt fjernet gjennom årene, og det er trolig at det også i dette området har vært gårdsanlegg på steder hvor det ikke har blitt gravlagt folk i haug slik som påvist for eksempel på Hedmarken og Romerike (Pilø 2004:241, Skre 1998:217).

6.4.4. Utmarksbruk

Undersøkelsene fra Rødsmoen viste at det var et markert skille i bruken av skogsområdene i yngre jernalder. Fangsten ble erstattet med aktiviteter som utgikk fra jordbruksbosettingen i dalen. Først etter at gårdene ble etablert kan man kalle aktivitetene inne på moen for utmarksbruk. Det må være etablert en innmark før begrepet utmark gir noen mening (Bergstøl 2005b).

Setring

Setra Stavlia på Rødsmoen i Åmot ser ut til å ha blitt anlagt en gang i vikingtiden, altså når jordbruksekspansjonen hadde kommet langt i bygda (Bergstøl 1997:30). Gråfjellprosjektets undersøkelser de siste årene har gitt flere vikingtidsdateringer fra setrer (Stene 2006:55). Bjørn Hougen (1947) har diskutert hvorvidt ”fjellgravene” representerer gårdsdrift i marginale områder som senere ble omgjort til setrer. Det er ikke umulig at noen av gravene representerer en slik bosetting, men modellen passer i alle fall ikke for det nordøstre Hedmark siden gårdsbosettingen i dalene er etablert så seint her. Etter at Hougen publiserte sin avhandling er det funnet graver fra både yngre bronsealder og før-romersk jernalder i fjellområdene, mens de tidligste jordbruksbosettingene på de beste områdene i dalene først kom i slutten av folkevandringstiden.

Ved setervollen Vivallen i Härjedalen er det funnet flere samiske graver og to gammetufter på og inntil setra (Zachrisson 1997). Vivallen ligger ikke langt fra grensen til Hedmark.

Setervollen er her trolig anlagt på en gammel reintrø, som var frodig og godt gjødslet. Det er for øvrig ti bruk innenfor studieområdet som heter Trøan. Alle ligger i den nordlige delen, i Os, Alvdal, Tolga, Tynset og Engerdal.

I Innerdalen ser setringen for alvor ut til å komme i gang på 1500-tallet, og det blir antatt at etterreformatorsk tid har vært den mest ekspansive fasen for seterdrift i hele studieområdet (Paus og Jevne 1987:82, Gustafson 1988).

Jernfremstilling

Den siste delen av vikingtiden markerer begynnelsen på jernfremstillingen som vokste til å bli nærmest en industri i høymiddelalder (Narmo 1997 og 2000, Risbøl 2002b, Stene 2006). Som nevnt tidligere er teknologien i disse jernfremstillingsovnene kjennetegnet ved at trevirket først forkulles i egne kullgroper. Disse anleggene er lett gjenkjennelige, og det er registrert slike i store deler av studieområdet. Det er imidlertid påfallende at det er store områder der det *ikke* er registrerte kullgroper. I Tynset, Tolga, Os, Engerdal og østre del av Trysil ser det ikke ut til å ha forekommet jernproduksjon i vikingtid og middelalder. I Elverum og Åmot, de kommunene hvor fangsten av storvilt i groper ser ut til å forsvinne, er det spesielt mange kullgroper. Gjenbruken av fangstgroper som kullgroper representerer igjen en ny praksis som ble skrevet inn i landskapet over eldre praksiser som representerte en annen tradisjon. Dette vil bli behandlet videre i kapittel 6.5, siden størstedelen av produksjonen foregikk i middelalderen.

Fiske

For fangstbefolkningen har fisket vært viktig gjennom alle tider. Blant annet finnes fiskebein i kulturlagene under Bukkhammeren i Innerdalen og i en av fangstmarksgravene fra Renaelva (Gustafson 1990b, Bergstøl 1997). Hvor stor betydning fisket har hatt for bøndene er vanskeligere å vite, men funnet av en grav på Fiskvollen ved Sølensjøen i Rendalen kan tyde på at fiske har vært en viktig utmarksnæring også i vikingtid (Hougen 1947). Fiskvollen er et fiskevær med om lag 40 bygninger tilhørende gårder i Rendalen. Vannet er svært rikt på sik, ørret, røye og gjedde, og det er et aktivt høstfiske med tradisjoner langt tilbake i tid. Gravfunnet har vært brukt som begrunnelse for at dette fisket går så langt tilbake som vikingtid. Som nevnt ovenfor er det også mulig at dette er en fangstmarksgrav som var anlagt før fiskeværet. Hougens undersøkelse av flere tufter på vollen ga ikke materiale som kunne datere bruken av stedet lenger tilbake enn om lag 16-1700-tallet (Hougen 1947:220-224).

Funnene i graven, med åtte pilespisser, sverd, øks, ildstål og kniv er typisk for fangstmarksgraver. Beliggenheten, på en odde ut i sjøen er også typisk.

6.4.5. Oppsummering av funnene fra vikingtiden

Det landnåmet som tok til i slutten av folkevandringstiden ser ut til å ha fortsatt i merovingertid og vikingtid. Distribusjonen av vikingtidsfunn og graver viser at bosettingene har nådd alle de viktigste jordbrukslandskapene i slutten av perioden. På den beste jorda ser gårdene ut til å ha ligget tett, som for eksempel i Hernes i Elverum, Åsbygda i Åmot, Vingelen i Tolga, Kvikne i Tynset, Ljørdalen i Trysil og i Rendalen. Gårdsdriften ser også ut til å ha ekspandert ut i utmarka, med opptak av setrer og begynnende jernproduksjon.

Helleren under Bukkhammeren i Innerdalen har vært besøkt også i vikingtid, og det har vært drevet fangst og fiske. I fjellet ser det ut til å ha foregått en omfattende jakt på rein på snøfonnene om sommeren. I tillegg til dette ble fangst av rein i massefangstanlegg gjeninnført fra 900-tallet. Mikkelsen oppsummerer bosettingsutviklingen i fjellområdene mellom Dovre og Folldal slik: ”Det kan se ut for at det var en viss omlegging av utnyttelsen av ressursene i fjellet i løpet av 900-tallet, slik at 800-tallet mer representerer en fortsettelse fra merovingertiden, mens en på slutten av 900-tallet får en ekspansjon som innebærer etablering av virkelige fjellgårder i Grimsdalen og massefangst av villrein.” (Mikkelsen 1994:97). Dette bildet fra området mellom Dovre og Rondane passer godt overens med materialet fra studieområdet. Det ser ut til å ha vært en langsom og gradvis ekspansjon frem til vikingtidens siste del, hvor aktiviteten så har økt markert (jf Narmo 2000). Dette kan særlig ses i fangstinnretninger og jernfremstillingsanlegg.

6.4.6. Norrøn ekspansjon og etnisk konsolidering

Som for de andre periodene må materialet fra vikingtiden ses i relasjon til utviklingen i de omkringliggende samfunn. På Hedmarken nådde bosettingsekspansjonen et maksimum i vikingtiden. Hele det området som i dag er jordbruksland ser ut til å ha vært tatt i bruk (Pilø 2002). Det samme kan ses i Trøndelag (Alsaker et al. 2005) og i Nord-Gudbrandsdalen (Hofseth 1980). Også i Dalarna, på svensk side av grensen ses et ekspanderende jordbrukssamfunn i vikingtiden (Serning 1966, Hyenstrand 1987).

Hansen og Olsen (2004) har i sin oversikt over den samiske forhistorien gitt perioden fra eldre jernalder til tidlig middelalder overskriften ”økonomisk spesialisering og etnisk konsolidering”. Mye kan tyde på at de samme prosessene har blitt aktivisert også i det nordøstre Hedmark. Varehandelen fikk stadig større betydning, noe som kan ha ført til utvikling av rene fangstspesialister. Fremveksten av regulære byer og handelssteder flere steder i Norden viser at den norrøne økonomien var i vekst. Handelsplassen Kaupang i Vestfold ble etablert rundt 800 e.Kr. og var et viktig handelssenter i over hundre år, inntil byen ble lagt øde i løpet av første halvdel av 900-tallet. Den samme skjebne led også Hedeby og Birka i løpet av vikingtidens siste del. Årsaken er neppe at handelen gikk ned, mer trolig kom det av forskyvning av maktforhold internt i Danmark, og mellom danske konger og norske høvdinge eller småkonger (Skre og Stylegar 2004). Handelen har trolig ikke blitt mindre i perioden etter 900, men den har vært underlagt mindre kontroll fra kongsmakten og har derfor funnet andre kanaler. Den markante økningen i fangst og jernfremstilling i den samme perioden støtter dette. Fra slutten av 900-tallet og i hundreåret etter ble så flere middelalderbyer og kjøpsteder grunnlagt. De norrøne bosettingene synes også å ha ekspandert noe nordover langs kysten av Nord-Troms og Finnmark i perioden (Sjøvold 1962).

Inger Storli (1994) har fremsatt en teori om at stallotuftene i høyfjellsregionen i Nordland fylke og tilsvarende på svensk side av kjølen representerer tamreindrift i vikingtiden. I det nordlige Sverige mener Kjell Åke Aronsson å kunne spore tamreindrift så langt tilbake som 500-tallet med en intensiveringsfase i vikingtiden (Aronsson 1991:113). Disse teoriene er omdiskuterte. Hansen og Olsen (2004:101) mener i stedet at stallotuftene representerer fangstboplasser i en periode hvor villreinfangsten økte sterkt. En slik modell passer godt i forhold til materialet fra Dovrefjell og Østerdalsområdet, hvor det kan spores en intensivering i fangsten fra sen vikingtid. Funnet av rekkeorganiserte ildsteder ved Aursjøen på Dovrefjell styrker denne teorien. Det synes imidlertid klart at samene har hatt tamrein for melking, og kanskje også kjøring. Deres viktigste funksjon var nok allikevel som lokkedyr til villreinfangst. Ottar forteller at de tamme lokkereinene var svært verdifulle (Sandved 1995).

På sin reise fra Hålogaland til England forteller Ottar at han var innom både Kaupang (Skiringssal) og Hedeby (Sandved 1995). Den største inntekstkilden oppgir han å være finneskatten, som besto av dyrehuder og andre fangstprodukter. Samenes fangstprodukter ble på den måten en svært viktig del av de nordnorske stormennenes økonomi, men hva som ble

gitt i gjenytelser forteller ikke kilden (Hansen og Olsen 2004:66). Ottars reise ble foretatt rundt år 890, altså i den perioden vi ser at fangsten av rein igjen har begynt å øke også i de sørnorske fjellområdene. Det kan være liten tvil om at fangstanleggene må settes i sammenheng med et større økonomisk system, og at mange av fangstproduktene også fra Østerdalsområdet har vært beregnet på eksport. Hvorvidt denne vareutvekslingen har hatt form av handel eller beskatning er vanskelig å besvare. Forskjellene trenger ikke ha vært så store. Også beskatning krever gjenytelser eller kompensasjon i en eller annen form.

Som tidligere påpekt var det en omlegging av fangstmetodene i merovingertiden. Jakt med pil og bue overtok for fangsten i groper. Mot slutten av vikingtiden ble massefangstanleggene igjen tatt i bruk, og nye ble også anlagt. Norrøne jordbrukere hadde i denne perioden tatt over større deler av regionen, og underlagt seg stadig mer av utmarksressursene. Var det da denne ekspanderende befolkningen som sto for fangsten i vikingtiden? Fangstanleggene alene kan ikke gi svar på dette spørsmålet. Fangstmarksgravene i fjellet i vikingtiden markerer en videreføring av tradisjonen med gravlegginger i områder langt fra gårdsbosetting, og sannsynliggjør i alle fall at det var en befolkning som definerte seg som fangstfolk, og ikke jordbrukere. Denne diskusjonen vil bli videreført i neste kapittel, hvor funnene fra middelalderen skal gjennomgås.

6.5 Middelalderen

I løpet av de fem hundre årene fra folkevandringstiden til slutten av vikingtiden ble bosettingsmønsteret i studieområdet fullstendig endret. I eldre jernalder var området bosatt av fangstfolk, mens jordbruk var hovednæringsvei ved overgangen til middelalderen. Den mest åpenbare og gjennomgripende endringen i den behandlede perioden, er religionsskiftet i det norrøne samfunnet. Ved overgangen til kristendommen ble gravskikken endret, noe som vanskeliggjør studiet av gårdsbosettingene gjennom de arkeologiske kildene. Til gjengjeld fins det skriftlige kilder fra perioden. Det hadde selvsagt vært ønskelig å studere stedsnavn og landskyld i middelalderen for å få et bedre grep om fremveksten av de enkelte gårdene, men det ligger utenfor denne avhandlingens rammer. Målsettingen er å få frem et generelt bilde av bosettingsutvikling og ressursutnyttelse, og studere etniske prosesser ut fra dette.

6.5.1. Jordbruk og gårdsbosetting

På grunn av endringen i gravskikken er det arkeologiske materialet fra middelalderen i jordbruksbygdene langt mindre enn for den forutgående perioden. Gjennom de store registrerings- og utgravningsprosjektene i Åmot har det imidlertid fremkommet svært mye materiale som viser at det ikke er noen grunn til å anta at det har vært en nedgang i bosettingene, snarere tvert imot. Pollenanalysene fra studieområdet viser også en ekspansjon i korndyrkingen i sen vikingtid og frem til høymiddelalder (Høeg 1996:145).

6.5.2. Jernfremstilling

Resultatene fra Rødsmoen og Gråfjell i Åmot har demonstrert en stor intensivering i utnyttelsen av utmarksressursene. En rekke jernfremstillingsanlegg er blitt gravet frem på Rødsmoen og i Gråfjell (Narmo 1997, 2000). Prosjektet på Gråfjell pågår ennå, og bare foreløpige resultater er publisert (Stene 2004, 2005, 2006, Rundberget 2006). Mellom de malmførende myrene og jernfremstillingsanleggene fins røsteplasser hvor malmen ble røstet og klargjort for reduksjon i ovnene. Til hvert enkelt anlegg fins en produksjonsplass og minst ti omkringliggende kullgroper hvor veden ble forkullet før den ble brukt i ovnen. Slagget er tappet ut av ovnene, slik at de kunne brukes til flere brenninger. Tettheten av anleggene er så stor i visse områder at det må ha vært nærmest bart for trær flere steder. Figur 9 viser hvor hardt utnyttet Gråfjellområdet har vært i sen vikingtid og middelalder, frem til ca 1300.

Jernfremstilling etter denne teknologien ble utført i de sørlige kommunene. De karakteristiske kullgropene og slagghaugene som tilhører denne type anlegg er ikke funnet i Engerdal, Tolga, Tynset og Os. Det går også et skille i Trysil, hvor det er mange kullgroper vest i kommunen, mens det ikke er noen i de østlige delene. Det ser altså ikke ut til at det har vært drevet intensiv jernfremstilling i denne perioden i de nordlige og østlige delene av studieområdet.

6.5.3. Fangst i middelalderen

Mot slutten av vikingtiden ble fangsten av storvilt i massefangstanlegg gjenopptatt. Aktiviteten ser ut til å ha økt sterkt utover i middelalderen, og det var da særlig fangsten av rein som fikk store dimensjoner. I de sørligste områdene ser ikke fangsten av elg ut til å ha tatt seg opp i samme grad. De gårdsnære skogsområdene i sør var i stedet dominert av aktiviteter knyttet til jernfremstilling. Det fins fangstsystemer for elg som er datert til middelalder fra Stor-Elvdal, Alvdal, Tolga, Engerdals Vestfjell og i Innerdalen i Kvikne (Barth 1986). Disse systemene er ikke på langt nær så store som anleggene for rein. I Rendalen ser det ut til at noen av fangstgropene som har vært anvendt for reinfangst i middelalderen kan ha blitt utvidet til elggroper senere (Mathiesen 2005b). Ingen av disse er foreløpig datert, og det er mulig de har vært brukt i nyere tid. Et dokument fra Rendalen fra 1726 viser at det ble utstedt et forbud mot vinterfangst av storvilt som gjaldt for mesteparten av Østerdalen (Mathiesen 2005a:17). Bruk av spiddstokker ser også ut til å være et nytt element som kom inn i middelalderen (Barth 1986).

Antallet løsfunnede pilespisser fra middelalderen er lavere enn fra vikingtiden, men det er allikevel kommet inn 39 stykker med en jevn fordeling utover kommunene og landskapstypene. Til sammenligning er 81 av de 167 pilespissene fra vikingtid løsfunn. Middelalderpiler er funnet både i jordbruksstrøk og høyfjell og viser at fangst med pil og bue var utbredt også i middelalderen. Det lave antallet piler fra denne perioden kan i alle fall delvis forklares med at gravskikken ikke tillot nedlegging av gravgaver. Mikkelsen har i sin studie fra Dovre/Rondane-området vist at fangsten med pil og bue gikk ned etter 900-tallet, da bruken av massefangstanlegg økte (Mikkelsen 1994:110). Den samme trenden kan altså ses i materialet fra dette studieområdet.

Fangsten av reinsdyr hadde langt større omfang enn elgfangsten. Enkelte av systemene for reinfangst er voldsomt store. Ved Orvdalen, øverst i Sølendalen i Rendalen kommune, er det mist 520 groper i det største anlegget (Holseng 2004, Mathiesen 2005b). Store deler av fjellområdene mellom Renavassdraget og Femunden er i de senere årene registrert i forbindelse med prosjektet "Fangstkultur i fjellet" (Mathiesen 2004). I fjellområdene mellom Rendalen og Hodalen/Femunden ligger flere parallelle rekker som reinen måtte ha passert i høsttrekket (se Figur 71). Fra disse store anleggene er foreløpig bare et stolpefeste datert, og dette var fra 1200-tallet (Holseng 2004). Det blir antatt at systemet har hatt sin hovedfase på denne tiden, på samme måte som anleggene i Rondane (Mikkelsen 1994, Barth 1996). Det ligger fangstanlegg for rein i så å si alle fjellområdene, fra svenskegrensen til Jotunheimen. Det er etter hvert datert mange anlegg, og det ser ut til å være stort sammenfall også mellom de ulike områdene, med en topp i høymiddelalderen (Barth 1977, 1981, 1996, Mikkelsen 1994, Fossum 1996). Ved sine undersøkelser har Barth foretatt prøvestikking og dateringer i flere tufter som kan knyttes til fangstanlegg. En rund steinsatt tuft sør for Vuludalsbua er datert 1290-1440. En firkantede steinbu i vestenden av det samme systemet er datert 1420-1635, som sammenfaller med en rekke dateringer Barth har fått utført i tilknytning til fangstanlegg i Rondane (Barth 1996:93-94). Det voldsomme trykket villreinstammene har vært utsatt for i middelalderen har trolig redusert mengden dyr radikalt. Flere av anleggene i Rendalsfjellene har som nevnt enkelte strekk med elggroper innimellom groper for reinfangst. Elggropene er mindre sammenrast og må derfor antas å være yngre enn reingropene (Mathiesen 2005b). Dette kan være et tegn på at fangsten av rein var gått kraftig tilbake, og at de samme gropene ble utvidet for å kunne fange elg.

Figur 71. Fangstanlegg i fjellene mellom Rendalen og Femunden. Registrert og kartert av Per Olav Mathiesen.

En ny type fangstanlegg dukket også opp i sen vikingtid og middelalder. Det er de store systemene med ledegjerder hvor reinen ble drevet inn i samleleve og kunne fanges levende. En helleristning i Alta fra ca 3000 f.Kr. antyder at denne fangstteknikken kan ha røtter langt tilbake i tid, men det ser ut til at bruken av ruseformede anlegg intensiveres i middelalderens første del (Helskog 1988). I Rondane alene fins det fire slike store systemer: Grimsdalen, Gravhø, Verkildalsbotten og Bløyvangen (Barth 1996, Mikkelsen 1980, 1981 og 1994). Innenfor studieområdet er det registrert slike i Engerdal og Alvdal (Barth 1981). Typen fins over et stort område, fra nordre Gudbrandsdalen og Rondane til Finnmark. Fangstmetoden markerer et viktig skille fra å fange dyr som skades eller drepes i fangstgroper, til levende fangst i fangstbåser eller samleleve. Denne endringen gjør det langt enklere å ta ut dyr for bruk som lokke-, kjøre- og melkerein, og ikke minst for å bygge opp en flokk med tamrein. Som nevnt ovenfor er tidspunktet for tamreindriftens oppkomst omdiskutert. De store

sammenløpende fangstgjerdene regnes av flere som en forutsetning for å bygge opp store nok flokker av rein (Storli 1996, Aronsson 1991, Hansen og Olsen 2004). Selv om fangstmetoden har medført at det ble mulig å fange levende dyr, har allikevel nedslaktingen vært svært omfattende. I Varanger ligger det bogestiller inni fangstbåsene, og store slaktemøddinger både i Varanger og i Rondane/Dovrefjellområdet viser at det har foregått meget omfattende slakting av de fangede villreinflokkene (Vorren 1998, Mikkelsen 1994).

Det er ingen direkte indikasjoner på hvilken etnisk identitet brukerne av massefangstanleggene har hatt. Det må ikke nødvendigvis være de samme gruppene som har drevet fangsten helt fra bronsealder til nyere tid. Det ser ut til å ha vært et opphold i bruken av fangstanlegg i dette området mellom ca 550 og 900 e.Kr. Det er derfor mulig at det var andre grupper som drev fangsten i den senere fasen. Magnus Lagabøters landslov fra 1274 inneholder flere bestemmelser om fangst i dyregraver. Kapittel 63 inneholder bestemmelser om at enhver kan bygge dyregraver i allmenninger, og har hevd på dem i 10 år. Hvis de ligger ubrukte lenger enn dette kan hvem som helst bygge dem opp igjen og bruke dem så lenge de blir holdt ved like. Det er ikke noen slik paragraf i de østnorske landskapslovene, men både Gulatings- og Frostatingsloven inneholder paragrafer som regulerer fangsten i groper (Jacobsen og Andersen 1992:199-200). I middelalderen er altså fangsten kontrollert av det norske lovverket, noe som skulle tilsi at i alle fall deler av denne aktiviteten ble utført av folk tilhørende bondesamfunnet.

6.5.4. Fangst og jernfremstilling. Utmarksbruk eller industri?

Utgravninger og registreringer fra Gråfjell og Rødsmoen i Åmot har vist at aktiviteten i utmarka har vært langt større i middelalderen enn i periodene før. Heller ikke jernfremstillingen kan betegnes som utmarksbruk utgått fra gårdene, selv om den foregikk i det vi i dag kaller utmarka. Bare innenfor det vel 200 km² store området som Forsvarets skytefelt disponerer er det registrert 1740 kullgroper og 109 jernfremstillingsanlegg (Risbøl 2002b:17). På de største anleggene kan det ha det vært utvunnet mer enn 50 tonn jern. Lars Erik Narmo anslår at det kan være så mange som 100 slike anlegg i Åmot kommune alene (Narmo 2000:158). I tillegg kommer en mengde anlegg bl.a. i Elverum, Stor-Elvdal og Trysil. Fra sen vikingtid til slutten av 1200-tallet har det altså vært produsert flere tusen tonn jern, langt mer enn gårdene i regionen hadde bruk for. Jeg mener derfor, med Narmo, at

jernfremstillingen har et omfang som langt overgår det vi kan kalle gårdenes utmarksbruk (Narmo 2000:158-160). Det samme gjelder fangsten av storvilt i områdene lenger nord.

Den senere bruken av fangstgroper som er beskrevet i flere skiftlige kilder betegner elgfangsten som utmarksbruk; en attåtnæring til gårdsdriften (Barth 1986). Produktene fra elgen, både kjøtt, skinn og gevir, har nok vært viktige ressurser for gårdsbrukene i hele studieområdet. Denne aktiviteten står i kontrast til fangsten i bronsealder og eldre jernalder, hvor det ikke er mulig å påvise gårdsdrift parallelt med fangsten innenfor dette området. I de eldre periodene, før det var etablert en innmark, kan heller ikke fangsten betegnes som utmarksbruk (jf. Bergstøl 2005b). Reinfangsten i vikingtid og middelalder har imidlertid hatt et så stort omfang at den må ha vært drevet av rene jaktspesialister. De tusenvis av fangstgroper for rein i fjellet har krevd en voldsom arbeidsinnsats. Bare den årlige klargjøringen av det 19 km lange anlegget med over 520 groper i Spekedalen i Rendalen må ha representert minst ett årsverk. Anlegget måtte så ses over jevnlig i fangstsesongen, og et stort antall fangede dyr måtte fraktes bort og avlives. Det er ennå ikke funnet slakteplasser i tilknytning til dette anlegget, men det er flere kjøttgjemmer og ruiner av steinbuer som kan tolkes som lagerplass eller oppbevaring for kjøtt (Mathiesen 2005a:18). Dette store anlegget er bare ett av flere lange sperrer som på strategiske steder stenger det nord-sør gående trekket som har gått over Rendalsfjellene (Mathiesen 2005a). Jacobsen har utført forsøk og beregninger på hvor lang tid det tar å bygge en fangstgrop med tilhørende sperregjerde frem til neste grop. Han mener at et realistisk tidsforbruk ligger på ca to uker for en elggrop med innvendig tømret kasse og sperregjerde (Jacobsen 1989:129). Gropene for reinfangst er mindre, og flere av dem har trolig ikke hatt kasse inni. Selv om tidsforbruket halveres i forhold til den rekonstruerte elggropa fra Dokkfløy, må anlegget ved i Spekedalen alene representere minst ti årsverk bare ved første gangs anleggelse. Når man så vet at dette anlegget bare er ett av mange i samme område, viser dette at markedskreftene i en ny stats- og byøkonomi hadde nådd inn i fangstmarkene. Konge og kirke kan ha vært, i alle fall indirekte, delaktige i dette.

Mindre pelsdyr, som mår, ekorn, bever, røyskatt (hermelin), gaupe og rev har for det meste blitt fanget i innretninger som ikke setter spor i landskapet som kan påvises arkeologisk. Mest trolig har de fleste av disse dyrene vært fanget i snarer og feller. Revetanen fra Fonnås er et eksempel på slike fangstredskaper av tre fra vikingtiden. Gaupeskinnet var det meste verdifulle, og et fullgodt gaupeskin var i 1526 verd 10 mårskinn eller 400 usorterte

ekornskinn (Bernström 1965:666-667). Trolig gikk en mengde skinn fra disse dyrene langs det samme handelsnettverket som sto for omsetting av fangstprodukter av storvilt.

Denne handelen skjedde gjennom de fremvoksende byene, hvor en stor del av fangstproduktene omsatt og trolig også eksportert ut av landet. Det fins beretninger om skinnvarer til engelske havner (Nedkvitne 1977). I løpet av middelalderens første del festet Novgorod et grep om handelen med pels og skinnvarer til kontinentet via Baltikum. Dette gjaldt særlig finere pelsverk (Martin 1986:61-68). Lokalt ble fangstproduktene omsatt ved handelssentre som igjen brakte dem til byene. Bergset i Rendalen kan være et slikt sted for lokal omsetning av fangstprodukter. Bergset er for øvrig en av to gårder i studieområdet som i følge Aslak Bolts jordebok skattet til Nidaros (Jørgensen 1997:172). Som nevnt i kapittel 3.8 er *Birkiset* opprinnelsen til navnet Bergset. Forstavelsen Birk kan gjenkjennes i handelssteder som Birka, Björkö og Bjarkøy. I Nes kommune på Romerike fins for eksempel Bjørkomp (*birkikaupangr*) (Sørensen 1975). Gården ligger for øvrig like over elva for Fenstad (Finnstad). Forstavelsen kjennes også igjen i Bjarkøyretten, som regulerte handelen i Nidaros i frem til 1200-tallets slutt (Sandnes og Hagland 1997). Bjarkøyretten kan ha fungert som en kaupangslov, og ved å utføre handelen på en Birki-kaupang kan selgeren ha vært garantert handel etter regulerte og kjente prinsipper. Det er også svært interessant at folkene som i seinmiddelalderen fikk svenskekongens privilegie til handel og skatteoppkreving fra samene var kalt Birkarler (Hansen og Olsen 2004:162-164, Wallerström 1995:239-250, Steckzen 1964).

6.5.5. Gravskikk

Den kristne gravskikken har vært nevnt lenger opp. Det er lite opplysninger om kirkegårder fra tidlig middelalder, men det tydelige bortfallet av førkristen gravskikk tyder på at befolkningen har gått over til å gravlegge de døde uten synlig markering, trolig på kirkegårder. Det er innkommet skjelettresten fra Koppangsøya i Stor-Elvdal som trolig skriver seg fra den første kirkegården på stedet. Overgangen til kristen gravskikk har forekommet ved vikingtidens slutt. Fra Elverum er det en gravhaug fra begynnelsen av 1000-tallet, men dette er også den siste kjente hedenske graven fra hele studieområdet. Det er imidlertid en interessant grav fra Krøkla i Nord-Fron kommune. Graven ligger langs en vei i fjellet mellom Vinstra og Rondane og derfor ikke så langt vest for studieområdet (Skjølsvold 1980b). Gravrøysa inneholdt noen beinrester, neverbiter, nagler og beslag. Den sene datering (1150-

1300) sammen med rester av neversvøp gjorde at Skjølsvold lanserte en teori om at det kan dreie seg om en samisk grav. Denne graven, som ligger utenfor studieområdet, er den eneste fra middelalderen som kan benevnes fangstmarksgrav. Dette kan bety at den kristne gravskikken også hadde nådd fangstfolkene. Gravene fra det tidligere omtalte feltet på Vivallen i Härjedalen fra sen vikingtid og tidlig middelalder, kan tyde på at det er kristen influens også i graver som ellers har samisk karakter (Zachrisson 1997). De døde var gravlagt ukremert under flat mark, men med gravgaver og neversvøp.

6.5.6. Etniske skiller eller ulike næringsveier?

Gjennomgangen av materialet har vist at det har vært en ekspansjon både i jordbruk, fangst og jernfremstilling fra vikingtidens siste del til høymiddelalder. Fangsten og jernfremstillingen viser ulik distribusjon. En årsak til dette er selvsagt at reinen fins i visse områder og jernmalmen i andre, men dette kan ikke forklare hele dette skillet. I flere av områdene som ikke har jernfremstilling i denne perioden, er det utvunnet jern i nyere tid, den såkalte Evenstad-tradisjonen (Espelund 1999). I Trysil markerer Trysilelva et skille, hvor det ikke er utvunnet jern i middelalderen på østsiden, mens dette har funnet sted i nyere tid (Thorleifsen 2002). Også i Engerdal, Os, Tolga, Folldal, Rendalen og Alvdal er det funnet Evenstadanlegg i områder som ikke har hatt jernfremstilling etter middelaldertradisjonen med ovner med slaggavtapping. Det har altså ikke manglet på jernmalm. I Rendalsfjellene fins det både Evenstadanlegg og fangstgroper i samme område, men det er få spor etter middelalderens store jernfremstilling. Sør for Sølen har Mathiesen funnet kullgroper og et jernfremstillingsanlegg av vikingtid/middelaldertype. Dette er sør i kommunen, mot Åmot, som har en rekke slike anlegg. I de sørlige områdene i studieområdet har altså fangsten i tidlig- og høymiddelalder blitt erstattet av jernfremstilling, setring, og muligens fangst i mindre skala.

Det er flere mulige forklaringer på dette. Fangsten på rein i middelalderen kan ha utgått fra gårdene i dalen. Da dette tok slutt kan setringen ha overtatt i de samme områdene, sammen med en småskala jernutvinning og en mindre omfattende elgfangst. Flere fangstgroper i det største anlegget er fylt igjen på setervollen Storlegda. Flere groper i de eldre reinfangstsystemene ser også ut til å være utvidet for å fange elg i nyere tid (Mathiesen 2005b). En annen forklaring kan være at reinfangsten har blitt utført av den fangstbefolkningen som har hatt tilhold i disse fjellområdene helt siden steinalderen. Her fins

steinalderboplasser og fangstmarksgraver fra eldre og yngre jernalder. I middelalderen ser reinen ut til å ha blitt beskattet så hardt at de store trekkene kan ha uteblitt (Mathiesen 2005a og b). Fangstbefolkningen kan da ha valgt andre strategier, som å bli bofaste bønder, flytte ut av området, eller å samle et større antall dyr for å starte med tamreindrift.

Mikkelsen har drøftet mulighetene for at det kan ha vært samiske fangstspesialister i kongens tjeneste som drev fangstanlegget ved Einsethø i Rondane. Bakgrunnen for denne teorien er likheten til fangstanlegg i Finnmark, og fortellingene i Heimskringlas kapittel 25 om Harald Hårfagres møte med Svåse finnekonge og Snøfrid på kongsgården Tofte på Dovre (Mikkelsen 1994: 123-124). Det er ikke utenkelig at det samme kan ha vært tilfelle her, i alle fall innenfor de nordlige delene av studieområdet. Som vi har sett viser gravene at det har vært en kontinuitet i gravleggingspraksisen i fjell- og skogsområdene fra eldre jernalder og inn i vikingtiden. Dette er her tolket som at det også er en kontinuitet i befolkningen, selv om deres levemåte og kultur endret seg gjennom disse århundrene. Fangstfolkene har trolig hatt en langt større kompetanse på fangstmetoder og reinens adferd enn bøndene har hatt.

Kapittel 7

7.1. En etnisk forhistorie?

Målet med avhandlingen har vært å søke en forståelse av etniske prosesser som kan ha vært virksomme blant menneskene i østerdalsområdet i jernalder og middelalder. Gjennom de foregående kapitlene har jeg vist at det har vært grupper med ulike identiteter i regionen gjennom denne perioden. Det som nå skal diskuteres er hvorvidt disse fangst- og bondeidentitetene representerer kontinuitet til de kjente identitetene ”norsk” og ”samisk”. Mange forskere mener som nevnt at fangstfolkene representerer den ytre periferien av de norrøne/germanske samfunn (se for eksempel Hougen 1947, Skjølsvold 1980a, Baudou 1995 og 2002). Den svenske arkeologen Hans Bolin hevder at det er mulig å studere Jämtlands forhistorie uten å måtte diskutere muligheten for at det kan ha eksistert ”to kulturer” fra neolitikum til jernalderen. Den etniske forskningen er i følge Bolin politisk og har ingen andre mål enn å legitimere samiske rettigheter til land. Han mener derfor at man gjør klokest i å unngå den slags problemstillinger siden det er ”...primarily a political matter and not a (pre) historical problem” (Bolin 1999:44-45). Dette er etter min mening å redusere utsagnskraften i det arkeologiske materialet, og ikke minst å gjøre forhistorien fattigere. Etnisitet er en kulturell prosess som kan studeres på lik linje med for eksempel kjønn eller sosial struktur.

Det er ingen tvil om at arkeologiske arbeider som omhandler samer i Hedmark og Trøndelag kan bli brukt politisk, men om man lukker øynene for disse problemstillingene og utelater etnisitet er det også i aller høyeste grad et politisk utsagn (Schanche og Olsen 1983). Hvis etnisitet *ikke* behandles som et tema vil dette bli tatt til inntekt for at det ikke har vært en multietnisk situasjon i jernalderen. Kirsti Strøm Bull (2004:49) har vist hvordan kampen om historien når helt inn i de norske rettssalene. ”I en rettstvist vil partene påberope seg den forskning som taler deres oppfatning av tvisten. Selv om forskeren selv ønsker å holde seg utenfor en slik tvist, kan han eller hun ikke unngå at publisert materiale blir brukt i en rettstvist.” Bakgrunnen for denne uttalelsen er en rekke rettssaker som er ført for norske domsstoler hvor arkeologiske arbeider er brukt som belegg for både tilstedeværelse og fravær av samiske grupper i Sør-Norge. Min tilnærming til dette spørsmålet er derfor det motsatte av Bolins, å behandle materialet ut fra et etnisk perspektiv og så akseptere at teksten ”lever sitt eget liv” etter publisering.

Med utgangspunkt i Bourdieus praksisteori og Odners modell om små og store tradisjoner, har jeg argumentert for at fangstfolkene som bebodde regionen gradvis ble fortrent av koloniserende bønder. Er det så mulig å finne ut hvorvidt jernalder- og middelaldermaterialet fra nordøstre Hedmark avspeiler de kjente kategoriene ”samisk” og ”norrønt”? På Vestlandet har kulturdualismedebatten vært levende i over hundre år (Bergsvik 2001, 2005b). To hovedsyn har vært fremført: Den ene retningen hevder at bosettingen i huler og hellere representerer en annen etnisk gruppe enn norrøne bønder, mens tilhengere av den andre retningen ser de samme bosettingene som satellitter utgått fra jordbruksbosettingen på gårdene i nærheten.

På Vestlandet er det ikke kjent samiske bosettinger fra tidlig historisk tid. Diskusjonen har derfor i liten grad handlet spesifikt om samer. Det har kanskje vært lettere å forholde seg til denne dualismedebatten siden ”den andre” etniske gruppen ikke har vært benevnt. Selv om etnisitetsdiskusjonene omhandler forhistorisk materiale viser det således hvordan den kjente etniske situasjonen fra nyere tid er med på å legge premissene for forskernes tilnærming til materialet.

Spørsmålene som søkes belyst gjennom materialet fra denne regionen er derfor noe annerledes enn for Vestlandet: Var folkene som bebodde skogs- og fjellområdene det ytterste leddet i en økonomisk differensiert norrøn befolkning, eller var de samer? Debatten om kulturdualismen har etter min mening vært hemmende for etnisitetsforskningen. Det gamle kulturbegrepet forutsatte en tro på atskilte monolittiske kulturer, mens en moderne forståelse av etnisitet er langt mer kompleks og dynamisk og krever at kildematerialet vurderes i sin helhet både mot norrøn og samisk bakgrunn (Bergsvik 2005b). Målet er å forstå så mye som mulig av prosessene som ligger bak utviklingen av etniske identiteter, ikke å plassere i kategorier og oppfylle forutinntatte meninger.

Etnisk symbolbruk kan forekomme bevisst og ubevisst. Hele den materielle kulturen trenger heller ikke uttrykke etnisitet, selv i et grenseområde. I mange tilfeller er bare enkelte kulturelle trekk involvert i oppfattelsen av/uttrykket for etnisk likhet eller forskjell, mens de fleste kulturelle praksiser kan være like over et stort område (Hodder 1982; Jones 1999: 224). Det er viktig å anerkjenne den kvalitative forskjellen mellom objektiviserte, skriftlige representasjoner av etnisitet, og sosial praksis. Arkeologiske og skriftlige kilder kan på denne måten gi både motstridende og kompletterende perspektiver. Det som fremstilles skriftlig om

en gruppe trenger ikke reflektere den faktiske etniske situasjonen, og Jones advarer derfor mot å gi det skriftlige materialet fortrinn for det materielle. Den materielle kulturen kan gi unik informasjon om hvilke situasjoner og kontekster de etniske prosessene finner sted (Jones 1999:228-29).

Spørsmålet om fangstbefolkningen i sør er samisk eller norrøn er nettopp et slikt tilfelle hvor kildene har blitt oppfattet som motstridende. Denne avhandlingen er arkeologisk og argumentasjonen hviler i første rekke på de materielle sporene, men i forsøket på å knytte fangstbefolkningen til kjente identiteter vil også skriftlige kilder om samer i østerdalsområdet fra 1600-tallet bli tillagt vekt (Fjellheim 1999).

7.2. En bakvendt historie

Forsøkene på å redusere materialet slik at det kan tilskrives en eller to kjente etniske grupper kan bidra til at kompleksiteten og dynamikken i de etniske prosessene blir forenklet. Allikevel kan slike forenklinger være nødvendige om det skal bli mulig å tilskrive etniske identiteter til gruppene. I denne avhandlingen er det lagt vekt på å studere utvikling over tid for på den måten å kunne spore endringer i symbolske uttrykk. Bosettingsstudier må bygge på periodene før. Samfunn vokser ikke ut fra intet. For å forstå folkevandringstidens ekspansjon var det derfor helt nødvendig å se på utviklingen som ledet frem til dette, og krefter i de omkringliggende samfunnene. Tilskrivning av etniske betegnelser må imidlertid skje motsatt veg, fra en kjent etnisk situasjon og bakover i tid. For å benevne en gruppe i forhistorien som samisk, må det kunne sannsynliggjøres en linje fra den historisk kjente samiske identiteten, bakover i tid.

Den følgende drøftingen av den etniske situasjonen i Østerdalsområdet har derfor to utgangspunkt. Det første er konklusjonen som er trukket gjennom de forutgående kapitlene, nemlig at det eksisterte to identiteter gjennom jernalder og middelalder. Det andre utgangspunktet er de samiske gruppene som er kjent gjennom skriftlige kilder nord i studieområdet i alle fall fra 1600-tallet. Det forutsettes også at det jordbrukssamfunnet som gradvis inntok og overtok området fra folkevandringstid til middelalder har en kontinuerlig linje frem til dagens samfunn. Det vil på ingen måte være kontroversielt å hevde at dagens bygder har røtter i gårdsbosettingen i jernalderen. Når det gjelder fangstfolkenes identitet er saken med ett mer ”farlig” å ta i. Var de samer? Finnes det en demografisk kontinuitet fra de

som fangstet elg ved Femunden i eldre jernalder, til de samene vi kjenner fra de skriftlige kildene samme sted på 15-1600-tallet?

Både Zachrisson (1997) og Fjellheim (1999) mener at bruken av begrepet ”fangstfolk” er uheldig fordi det anonymiserer gruppene som de hevder er samer. Jeg er enig i at det er feil å benevne samer i forhistorien konsekvent som fangstfolk, men for å kunne føre den argumentasjonen jeg har gjort har det vært nødvendig å bruke begrepene slik. Som nevnt må argumentasjonen for tilskrivningen av etniske identiteter føres fra en kjent situasjon og bakover i tid. I Femundstraktene er det samer som driver reindrift den dag i dag, og fra 1600 til 1800-tallet fins en rekke skriftlige belegg for at det var samer i Nord-Østerdalen (Fjellheim 1999:111-113, Streitlien 1978:127).

I kapittel 2 ble teorien om samenes sørlige innvandring presentert. Inntil slutten av 1800-tallet var den aksepterte lære at samene var Skandinavias urfolk (Hesjedal 2001). På oppdrag fra Lappekommisjonen gjorde Yngvar Nielsen (1891) en utredning over samenes bosettinger, og konkluderte med at det hadde foregått en sen innvandring. Dette synet fikk etter hvert stor aksept, og har vært dominerende helt til de senere årene, hvor det er imøtegått i en rekke arbeider (for eksempel: Løøv 1994, Jünge 1996, 2005, Zachrisson 1985, 1997, Fjellheim 1999). Det er fremdeles noen som hevder at samene kom vandrende inn på et sent tidspunkt. I det nye trebindsverket *Trøndelags historie* kommer disse ulike synene godt frem.

Arkeologene skriver i bind 1 at det har vært samiske grupper i fylket i forhistorisk tid, mens historikerne i bind 2 argumenterer for at samene kom vandrende sørover i nyere tid (Alsaker et al. 2005, Dybdahl og Bull 2005:156 og 264-265). Det kan allikevel være noe riktig i begge synene. Da tamreindriften ble utviklet ble samene koloniserende på en helt annen måte enn tidligere. De store reinflokkene gjorde at det stadig måtte søkes etter nye beiter, og dette kan ha ført til konflikt særlig med seterdriften som ble intensivert i samme periode (Dunfjeld-Aagard 2005, Fjellheim 1999). Samene kan da ha tatt i bruk nye områder, selv om de har hatt en lang historie i distriktet.

Med denne ”innvandringshistorien” har vi slike ovenfor nevnte motstridende perspektiver, hvor det er viktig å ikke gi de skriftlige kildene fortrinn foran de arkeologiske (Jones 1999:228-29). De skriftlige kildene sier ikke at samene *ikke* var i området. Argumentet har vært at kildene er tause, og at det derfra kan sluttet at samene ikke var der fra før, men migrerte sørover (Sandnes 1973, Haarstad 1992, Dybdal og Bull 2005). Nå er de skriftlige

kildene slett ikke tause (jf kapittel 5.2. Se også Løøv 1994, Jünge 1996, Zachrisson 1997, Fjellheim 1999). Særlig interessant i denne sammenhengen er kanskje fortellingen om Harald Hårfagres møte med samene Svåse på Dovre (Harald Hårfagres saga 25). I stedet for å konsentrere meg om de skriftlige kildene fra nyere tid vil jeg i det følgende heller sammenfatte de arkeologiske sporene som kan fortelle noe om eventuell samisk tilstedeværelse. Funnene fra middelalderen vil bli behandlet først, og det mest kjente av alle funn som tyder på samisk tilstedeværelse er runebommehammeren fra Rendalen.

Figur 72. C26831a. Runebommehammeren fra Nordset i Rendalen. Foto: Kulturhistorisk museum

Flere har diskutert om dette funnet representerer samisk tilstedeværelse i området i middelalderen (Pareli 1991, Zachrisson 1997, Fjellheim 1999). Funnet ble gjort på gården Nordset, og gjenstanden lå sammen med flere andre saker i et kulturlag som ble datert til seinmiddelalder. Selve trommehammeren er datert 1160-1260. Om gjenstanden er deponert sammen med andre saker, eller om haugen har bygget

seg opp gjennom flere hundre år er uvisst. Gjenstanden er svært interessant og spesiell, og det at en samisk religiøs gjenstand er blitt deponert her, tyder på at det kan ha blitt utøvd sjamanisme. Rendalen og flere av de andre kommunene i nærheten har dokumentert samisk tilstedeværelse i skriftlige kilder fra 1600-tallet (Fjellheim 1999). Runebommehammeren kan tyde på at det var samer i området lenge før dette.

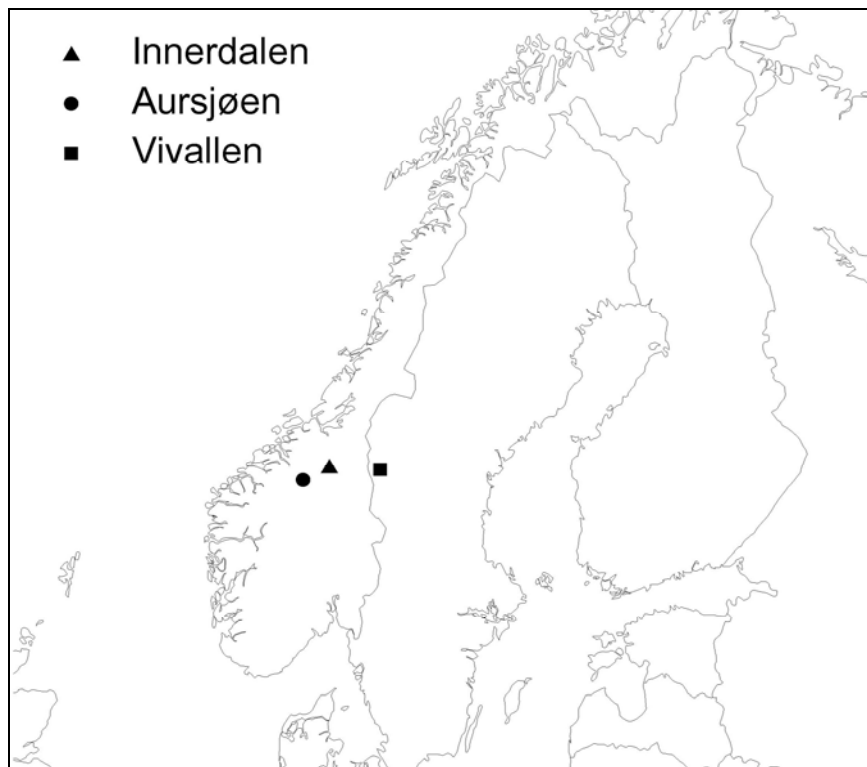
Et påfallende trekk ved hammeren er at den er dekorert både med ringeriksstil og samisk flettbåndsornamentikk (Gjessing 1945, Fuglesang 1980). Hammeren er funnet på en gård hvor det etter sagnet også skal ha stått en kirke i middelalderen. Dette gir interessante perspektiver på denne sammenblandingen av stilarter. Kanskje den ikke har vært brukt av en same, men av en norsk bonde som ville bruke kraftigere magi enn han kunne få i kirken? Før religionsskiftet var det som tidligere nevnt stor likhet i norrøn og samisk religion. Det

gammelnorske ordet *finnvikta* betyr å praktisere trolldom på samisk vis (Mundal 1996:112). Det var altså en etablert religiøs praksis, med bevissthet om etniske skillelinjer. Runebommehammeren kan også ha vært brukt av en same som hadde nær kontakt med kristne bønder. Den viser i alle fall til mennesker som kjenner innholdet i både samisk og norrøn tradisjon og stil. Uansett hvem som brukte den og hvordan den ble brukt, bærer den vitnesbyrd om kontakt mellom gruppene.

Slike løsfunn kan alltid problematiseres. Dersom det gjøres funn av et keltisk smykke på Hedmarken betyr ikke det at det faktisk har bodd keltere der. Smykket tyder heller på at det har vært kontakt mellom keltisk og norsk område. En løsfunnet gjenstand kan altså ikke få like stor utsagnskraft som funn av en boplass i en etnisk studie. Den kan allikevel fortelle noe om erkjennelse av ulike praksiser og identiteter. Funn av boplasser har derfor større utsagnskraft når det gjelder å påvise hvor de ulike gruppene har hatt tilhold. Funnet av de rekkeorganiserte ildstedene ved Aursjøen på Dovrefjell har derfor blitt viktige, og bekrefter at det var samiske bosettinger i Dovrefjellområdet i vikingtid (Reitan 2006).

De tre tuftene fra seinmiddelalder som Gustafson (1988) har undersøkt på Frengstadsetra og Flonan i Innerdalen har stor likhet til stallotuftene som er kjent fra nordligere områder. Tuftene er rektangulære med nedsenket gulv og avrundede hjørner. Likheten til de samiske stallotuftene er stor, selv om disse også kan være runde i formen. Vanligvis har stallotuftene en datering til vikingtid og tidlig middelalder, men det fins også senere bruk av slike (Storli 1994, Kjellström 1983). Stallotuftene har sitt primære utbredelsesområde i Nordland. I sørsamisk område i Norge er de registrert fra Rana i nord til Børgefjell i syd. Manker og Mulk har dokumentert tilsvarende tufter på svensk side (Manker 1960, Mulk 1994:143).

Både stallotufter og rekkeorganiserte ildsteder anses å være helt karakteristiske trekk ved samisk kultur, hvor det ikke er kjent norrøne paralleller. De rekkeorganiserte ildstedene fins spredd i fjellområdene fra Finnmarksvidda og finsk Lappland i nord, til disse ved Dovrefjell i sør (Hansen og Olsen 2003:100). Det er til nå ikke funnet slike boplasser innenfor studieområdet, men det fins gammetufter som ikke er datert, blant annet i Tolga og Engerdal. Det er heller ikke så langt østover fra studieområdet til Vivallen i Funäsdalen i Härjedalen, hvor den tidligere omtalte samiske boplassen fra vikingtid og middelalder ligger (Zachrisson 1997). Her er det funnet to gammetufter og en rekke graver som ligger på en setervoll.

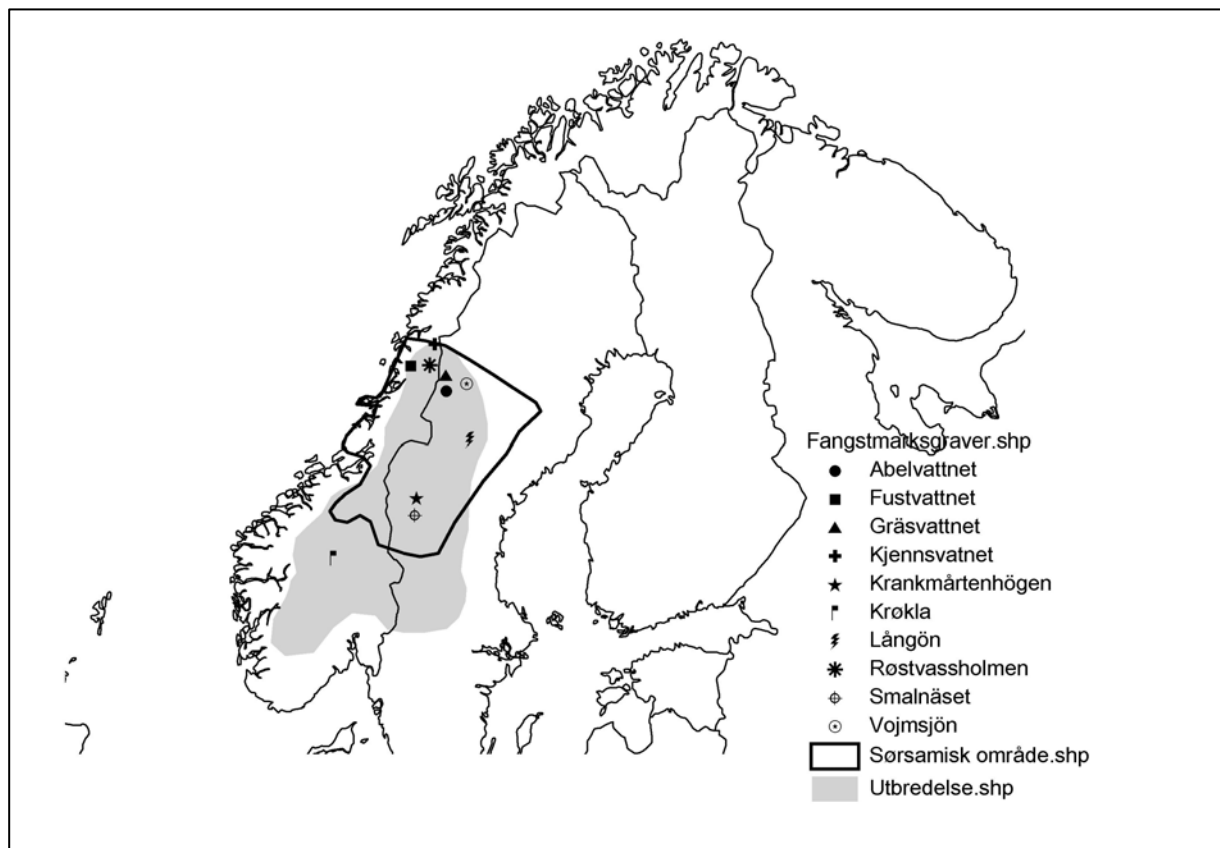

Figur 73. Samiske boplasser fra vikingtid og middelalder

Den samiske gravskikken er svært heterogen, fra urgraver og hellekister til graver under flat mark (Schanche 2000, Manker 1961, Zachrisson 1997). På fjellet Krøkla i Nord-Fron kommune i Gudbrandsdalen er det funnet en spesiell grav (Skjølsvold 1980b). Den døde var lagt på bjørkenever, et typisk samisk trekk (Zachrisson 1997:57). Gravens form og beliggenhet er ellers typisk for fangstmarksgravene, og middelalderdateringen understreker at den gravlagte sto utenfor det norrøne samfunnet.

Fangstmarksgravene, denne særmerkede gravskikken i skogs- og fjellområdene, kan ikke knyttes til det norrøne bondesamfunnet. Selv om enkelte har påpekt at en del av disse gravene har tilknytning til setrer, trenger dette slett ikke være et argument for at de representerer en norrøn befolkning (Hougen 1947). Skjølsvold (1980a) har vist at langt de fleste gravene ikke har noen slik sammenheng. I tillegg har det vist seg at de få samiske boplassene som er kjent her i sør også ligger i nærheten av setrer. Både på Vivallen, i Innerdalen og ved Aursjøen ligger de samiske boplassene helt inntil setervoller av yngre dato. Gravene på Vivallen ligger sågar inne på selve setervollen (Zachrisson 1997). Det er kjent fra flere områder at de samiske reintrøene ble brukt som setervoller, siden de var gjødslede og dermed veldig frodige (Fjellheim 1999). Enkelte gravers nærhet til setrer kan derfor ikke brukes som et argument for at fangstmarksgravene tilhører norrøn kultur.

Selv om gravskikken er uensartet utgjør allikevel gravene en rød tråd gjennom periodene og en forbindelse mellom fangstmarksgravene og tradisjoner som er anerkjente som samiske. På Långön i Hotingsjön i Ångermanland ligger et felt med fangstmarksgraver fra vikingtid og tidlig middelalder (Janson og Hvarfner 1966). På gravene er det ofret gevir av rein og elg, en skikk som er kjent fra de samiske seitene så langt tilbake som til vikingtid (Schanche 2000:275). Lignende ofringer fins på det tusen år eldre feltet på Krankmårtenhögen og på flere jernaldergravfelt i Härjedalen og Dalarna (Fossum 2006, Bolin 2001, Zachrisson 1997, Ambrosiani et. al 1984, Serning 1966). Den omtalte graven ved Krökla fra middelalderen og gravfeltene på Långön og Krankmårtenhögen viser til en kobling mot samisk kulturell praksis. I tillegg er det gjort funn av typisk samiske z-formede skinnskrapere i flere slike graver, blant annet ved Lille Sølensjön i Rendalen (Bergstøl 2002a).

Figur 74. Noen sentrale fangstmarksgraver. Utbredelsen mot sør er markert ut fra gravene som er listet opp i Skjølsvold 1980b.

I kapittel 1.2 og 5.6.3 ble diskusjonen omkring den kulturelle tilhørigheten til fangstmarksgravene referert. Det er ingen tvil om at det er gjenstander og elementer fra både

norrøn og samisk kultur i denne gravskikken, men beliggenheten høyt til fjells og langt til skogs, hvor det ikke er påvist regulær norrøn jordbruksbosetning, tilsier at de tilhører en fangstbefolkning. Det er nå påvist samiske boplasser ved Aursjøen, i Innerdalen og ved Vivallen som viser at det var samer med fangstøkonomi i denne regionen i vikingtid og middelalder. Å skulle tilskrive disse gravene en norrøn kultur vil derfor være å strekke materialets utsagnskraft mye lenger enn om de tilskrives samisk kultur. Utbredelsen av fangstmarksgravene er også svært interessant. Gravenes nordgrense tilsvarer den sørsamiske nordgrensen. Denne gravskikken går altså ikke inn i lulesamisk og nordsamisk område. Dette kan igjen bety at fangstmarksgraver er en sørsamisk gravskikk. Dersom det er slik har samenes sørgrense gått mye lenger sør enn i dag.

Fangsten på rein og elg i fangstgroper går tilbake i alle fall til bronsealderen i disse områdene og må ses som en ubrutt tradisjon, selv om hovedfokus ble dreid fra elg til rein i løpet av yngre jernalder. Den viktigste årsaken til denne dreiningen ligger trolig i den norrøne ekspansjonen inn i de lavereliggende skogsområdene. Det antas derfor her at det er en demografisk kontinuitet i fangstbefolkningen fra eldre jernalder til middelalder og at de samiske fangstbosettingene som kan påvises i middelalder har en direkte forhistorie i denne fangstbefolkningen.

Selv om det har vært en slik kontinuitet er det allikevel ikke sikkert at disse sørlige samiske fangstfolkene har hatt den samme etniske utviklingen som samene lenger nord. I Odners terminologi kan det hevdes at disse sørlige fangstfolkene har tilhørt en samisk tradisjon som igjen står innenfor en sirkumpolar stor tradisjon (Odner 2000). Innenfor den samiske tradisjonen kan sørsamene hatt en identitet som, på grunn av sin nærmere kontakt til norrøne samfunn, har tatt et noe annet uttrykk. Både Zachrisson (1984) og Hansen og Olsen (2004) legger vekt på den materielle ensrettingen innenfor hele det samiske området i vikingtid. I periodene før er derfor ikke dette bildet like klart. Etter at det nå er argumentert for at fangstbefolkningen i studieområdet er samisk, blir tidsaksen snudd igjen for å se på den etniske utviklingen blant disse gruppene.

7.3. Identiteter i en skiftende verden

Denne avhandlingen har omhandlet materiale fra jernalder og middelalder, og det har derfor i liten grad blitt beskrevet samfunnsforhold i tidligere perioder. Slike skiller kan skape inntrykk av brudd i perioder hvor det faktisk er kontinuitet. Både fangstgroper og fangstmarksgraver kan ha dateringer tilbake til bronsealder. Den eldste av fangstmarksgravene i Vuludalen er funntom, men har en datering av trekull til yngre bronsealder. De øvrige gravene i Norge og Sverige viser at dette er en gravskikk som for alvor startet i før-romersk jernalder (Skjølsvold 1984, Ambrosiani et al. 1984). Utbredelsen av disse gravene kan tyde på at de representerer en sørsamisk gravskikk, og at det derfor kan være utviklet en sørsamisk identitet så langt tilbake i tid.

Omtrent på samme tid startet dyrkingen på åkerterrassene på Rødsmoen (Bergstøl 2006, 1997, Holm Sørensen 1997). Fangstfolkene som fangstet elg i området, i alle fall siden eldre bronsealder, tok i bruk elementer fra ”norrøn” kultur. Opptaket av disse elementene kan tyde på at kontakten mellom gruppene økte. Det kan ha utviklet seg en sørsamisk kultur i grensesonen mellom samisk fangst- og nordisk jordbrukskultur, som har en del hybride elementer. Særlig interessant er korndyrkingen på åkerterrassene. Dette kan ha opphav i ønske om å brygge øl. Ølet var trolig svært viktig i gavebytterelasjoner i eldre jernalder (Gjerpe 2001, Bergstøl 2005a). Denne dyrkingen kan derfor ses som et tegn på at handelsrelasjonene mellom fangstfolk og bønder var blitt institusjonalisert (Bergstøl 2006). Som nevnt tidligere betyr det norrøne ordet *skjenkr* både å skjenke drikk og gi en gave. Dette viser at samlingene rundt ølgrytene har vært en viktig arena for å iscenesette et redistributivt gavebyttesystem. Dette begrepet har også blitt tatt inn i samisk språk, senest i vikingtiden.

Den norrøne ekspansjonen er ikke unik for Østerdalsområdet. Det samme skjedde også langs kysten av Nordland og Troms, samt i området rundt Storsjön i Jämtland. Ekspansjonen førte ikke nødvendigvis til en bevisst fortrenging. Etableringen av sedentære jordbruksbosettinger er plasskrevende. Bøndene tok i bruk stadig større del av dalbunnene og utmarka. Kanskje har dette også fått store innvirkninger på bestandene av elg og annet vilt? I Østerdalen og Rendalen vet vi for eksempel at den tetteste forekomsten av vinterbeitende elger er i dalene, og det var nettopp i disse områdene de første jordbruksbosettingene kom. Kanskje har de koloniserende bøndene jaktet elg i dyp snø på vinteren, noe som kan ha vært medvirkende til at fangstfolkene ikke lenger anså de samme områdene for attraktive? Ved slutten av

folkevandringstiden ble fangstanlegget på Rødsmoen oppgitt, og det samme ser ut til å ha skjedd i Elverum.

Dette kan tyde på at fangstfolkene endret sine flyttemønstre. I en overgangsperiode kan dette ha medført en større nærhet mellom sesongflyttende fangstfolk og koloniserende bønder, og på den måten en tydeliggjøring av ”oss” og ”dem”. Bosettingene, med langhus, inngjerdet innmark og et stadig åpnere beitelandskap må ha virket fremmed for fangstfolkene som trolig bodde i lette telt eller gammer. Større nærhet mellom gruppene gir større refleksjon over eget verdensbilde.

Hva som har vært drivkreftene bak kontakten mellom norrøne og samiske samfunn har vært et viktig forskningstema i samisk arkeologi. I langt mindre grad i norrøn forskningstradisjon (Price 2002). Odner (1983) mener at behovet for jern gjorde at samene i løpet av eldre jernalder kom i et avhengighetsforhold til de skandinaviske bondesamfunnene. Hansen og Olsen (2004) hevder i stedet at forholdet har karakter av likeverdighet, og at fangstprodukter har gått den andre veien i et handelssystem. De store mengdene romerske og ptolemeiske mynter i Dalarna og Härjedalen tyder på at fangstsamfunnet inngikk i handelsrelasjoner med skinnvarer så langt tilbake som i eldre jernalder (Zachrisson 1997:234).

Økningen av pilefunn i høyfjellet som startet mot slutten folkevandringstiden og som fortsatte inn i yngre jernalder, tyder både på at det ble mer jern i omløp og at jakta økte i omfang. Dette kan også ses i de jernrike fangstmarksgravene fra merovingertiden, som er langt mer funnrike enn de fra perioden før.

I merovingertiden tok den gårdsbaserte utmarksbruken over for fangsten sør i studieområdet. Dette kan ikke minst ses på Rødsmoen, et av de områdene hvor det er kort avstand mellom fangstanleggene og hvor de norrøne bosettingene ble etablert tidlig. Økningen i antall fangstmarksgraver i fjellet i merovingertiden tyder på at fjellet ble viktigere for de samiske fangstfolkene. Det ser altså ut til at fangstfolkenes respons på den norrøne ekspansjonen var å ta i bruk mer marginale områder. Om dette har sin årsak i at reinen trakk fangstfolkene opp i fjellet, eller at de ble fortrent, og dermed også ble mer avhengige av reinen, er vanskelig å avgjøre.

Den etableringsfasen som startet i slutten av eldre jernalder kuliminerte i vikingtiden. Antallet gravhauger i bygdene økte kraftig, og det ble ryddet setervoller og utvunnet jern i områder hvor det tidligere ble fangstet elg. Nye praksiser ble etablert og innskrevet i landskapet og i aktørenes bevissthet.

Det kan altså ses en utvikling fra et fangstbasert samfunn i eldre jernalder som gradvis intensiverte kontakten med det innflyttende jordbrukssamfunnet. Denne prosessen ledet frem mot to klarere definerte grupper i yngre jernalder. Dette er en utvikling som ikke bare må ses lokalt. Norrøne bosettinger ekspanderte både i det norske og svenske innlandet i vikingtiden. Zachrisson (1984) har hevdet at det foregikk en kulturell fiksering i de samiske samfunnene i vikingtiden. Dette kan ses gjennom spredning av flere typisk samiske kulturelle trekk. Urgravskikken, som tidligere var mest utbredt i Finnmark, spredde seg også (Schanche 2000). Det samme gjaldt bjørnebegravelsene (Hansen og Olsen 2004:128). De rekkeorganiserte ildstedene fikk i løpet av vikingtiden en spredning over hele det samiske området, fra Dovrefjell til Varanger.

Reinfangsten ble en stadig viktigere økonomisk faktor. I Ottars beretning fra slutten av 800-tallet, berettes det om at han har 600 usolgte dyr. Han har også seks lokkerein, slike som finnene (altså samene) bruker til å fange ville rein med (Sandved 1995). Også her sør fikk reinfangsten stadig større betydning. Det kan ikke minst ses i det store massefangstanlegget på Einsethø (Mikkelsen 1994). Slike anlegg gjorde at det var mulig å fange levende rein. Mengden slakteavfall på Einsethø /Tøftom tilsier at det aller meste av den fangede reinen ble slaktet for omsetning i et handelssystem. Det stigende antallet fangstgroper fra samme periode viser at fangsten ikke primært var rettet inn mot fangst av levende dyr, og tyder på at pels, gevir og andre fangstprodukter har vært det avgjørende for utnyttelsen av reinen. Det fremgår ikke i Ottars beretning hvem som sto for fangsten. Kjøpte han dyrene av samene, eller fanget han dem selv? Mikkelsen (1994) har antydnet at samene samarbeidet med kongen og fungerte som fangstspesialister. Samer og nordmenn kan ha samarbeidet om dette, og kontakten har trolig vært omfattende. Selv om reinen fikk en stadig større betydning i den norrøne økonomien kan dette dyret ha vært sentralt i den kulturelle fikseringen blant samene i perioden. I disse mer formaliserte handelsrelasjonene, kan reinfangsten ha blitt forstått som en etnisk praksis. Som nevnt lenger opp ble ordet *skjenkr*, som betyr både å skjenke drikk og gi en gave, tatt opp i det samiske språket senest i vikingtiden. Kanskje skjedde dette så tidlig som i eldre jernalder, da det redistributive systemet ble spilt ut omkring matfat og øltønner?

Det nordsamiske *skeangka* og sørsamiske *skienghke* betyr gave, men har mistet en av de opprinnelige betydningene, som var å skjenke drikk (Hansen og Olsen 2004:87). Årsaken til dette kan være at samene ikke lenger tok del i gildene i de norrøne høvdingenes hall. Den rituelle festingen som fangstfolkene i Østerdalsområdet kan ha blitt innlemmet i gjennom eldre jernalder, spilte ikke lenger noen rolle. I stedet kan varebyttet ha blitt regulert som mer regulær handel.

Et tydelig indisium på den omfattende samhandlingen mellom samer og en norrøn befolkning, er likhetene i religiøs praksis (Mundal 1996, Solli 2002). Overgangen til kristendommen i det norrøne samfunnet kan ha vært med på å aksentuere ulikhetene mellom kulturene. Forskjellen er stor mellom en åpen sjamanistisk religion og en dogmatisk kristendom med en klart definert lære om rett og galt. Sett med middelalderens kristne øyne, trodde samene på de gamle hedenske gudene som de selv hadde tilbudt tidligere (Mundal 1996:113). De østnorske Eidsivating- og Borgartingslovenes forbud mot å dra til samene for å bli spådd eller søke trolldomshjelp forteller at den gamle troen beholdt en viss plass i det gamle bondesamfunnet.

I middelalderens første del, omtrent frem til 1300, antok jernfremstillingen voldsomme proporsjoner i Østerdalen. Den tidligere fangstmarka i de sørlige kommunene i studieområdet ble erstattet av en nærmest industriell utnyttelse av utmarksressursene. Kullbrenning i tidligere fangstgroper sørget for innskriving av nye praksiser og kan representere markering av nye eiendomsforhold. Også reinfangsten utviklet seg til en form for industri. I Rendalsfjellene kan det ha vært mer enn 2000 groper i drift samtidig, og den største rekke med fangstgroper over Dovre, litt nord for studieområdet, har 1100 groper alene. Jernfremstilling og fangst må ses som to sider av samme sak. Det var trekk-kreftene i byøkonomien som nådde ut i periferien.

Denne intensive fangsten må ha fått dramatiske konsekvenser for villreinbestanden. De ruseformede fangstanleggene som kunne fange levende dyr ble også mer intensivt tatt i bruk i Rondane og Dovrefjell. Med dette økte forutsetningene for å bygge opp egne flokker med rein. Det er allikevel ingen sikre indikasjoner på at det skjedde i denne perioden. For en fangstbasert samisk befolkning som hadde blitt mer ensidig avhengig av reinen, må dette ha fått store konsekvenser.

I Varanger i Finnmark finnes det også tilsvarende store fangstanlegg, hvor slakteplasser er datert til middelalderens siste del (Munch og Munch 1998, Hansen og Olsen 2004:186). Selv om det utgravde materialet fra Varanger er svært begrenset, kan det tyde på at intensiveringen i fangsten har kommet tidligere her sør enn i Finnmark.

Selv om samene ble en integrert del av storsamfunnets økonomi i middelalderen ser de allikevel ut til å ha blitt marginalisert. Ikke minst bidro kristendommens innføring til dette.

Samene fremstilles flere steder som jotner, og hører til blant kaoskreftene, men det andre steder legges vekt på hvor nært knyttet de to folkene var (Mundal 1996:111-112).

Sagamaterialets tvetydighet til samene stemmer på den måten godt med det bildet som tegnes gjennom det arkeologiske materialet. Samene ble gradvis fortrent fra skogsområdene til mer marginale fjellstrøk, og endte opp med en økonomi som var avhengige av reinen. Samtidig ble reinen en viktig økonomisk faktor i den gryende statsdannelsens økonomi.

Den bygda som utmerker seg med tette kontakt mellom de to gruppene er Rendalen.

Materialet fra denne kommunen inneholder elementer som illustrerer kontakten mellom samene og det norrøne bondesamfunnet svært godt. Ikke bare er det funnene av rune-bommehammer og gjenstander av østlige typer. Det er ikke minst depotfunnet fra Undset, som ligger mellom hoveddalføret og fjellområdet med de store fangstanleggene. Slike depotfunn har i Nord-Norge ofte vist seg å ligge i grensesonen mellom samisk og norrønt bosettingsområde (Spangen 2005). De norrøne funnene fra bygda er også spesielle og området er blant de første bygdene i studieområdet som ble bebyggt. Herfra kommer den imponerende Fonnåsspenna og Østerdalsområdets desidert største gravhaug på Høye, som begge på sine måter er sterke symboler på rikdom og makt. Det kan altså se ut som om kontakten mellom samisk og norrønt samfunn var sterkest i området med mest fangst på villrein, og der hvor den akkumulerte rikdommen var størst og maktsymbolene ble uttrykt sterkest i det norrøne samfunnet. Som nevnt tidligere ligger storhaugen på Høye like ved *Birkisetr* (Bergset), hvor det blir antatt at handelen ble regulert gjennom Bjarkøyrettens prinsipper. Som figur 44 viser, ligger depotfunnet fra Undset mellom det antatte handelsstedet *Birkisetr* og Finnstad, et stedsnavn som kan tyde på samisk bosetting (jf L. Olsen 1995). De store fangstanleggene som var forutsetningen for denne kontakten ligger hovedsakelig i fjellområdene øst for dalføret.

Figur 75. Gravhaugen på gården Høye ved Bergset. Foto: Per Olav Mathiesen

Fornminner, arkeologiske gjenstandsfunn og stedsnavn viser her til sammen spor etter den organisasjonen som ble utviklet gjennom samhandling mellom stormenn og fangstfolk i jernalder og middelalder. Hvorvidt denne fangsten har vært eksklusivt samisk er ikke mulig å avgjøre med det foreliggende materialet, men den kompetansen samene har hatt på fangstteknikker og reinens atferd må ha vært et stort fortrinn i en eventuell konkurransesituasjon. Det er også mulig at samene har fungert som stormennenes fangstspesialister, slik Mikkelsen (1994) har foreslått. Volumet og verdien av fangstproduktene som har blitt omsatt gjennom dette systemet har vært så stort at kontakten mellom norrønt og samisk samfunn bør ha vært preget av likeverdighet, ikke avhengighet (Hansen og Olsen 2004, jf Odner 1983). Den samiske religionsutøvelsen kan allikevel ha marginalisert dem i forhold til den kristnede norrøne befolkningen.

7.4. Avslutning

Bourdieu (1977) har med sin praksisteori laget en forklaringsmodell for hvordan sosiale strukturer overføres, gjenskapes og endres hos den enkelte aktør. Teorien har vist seg anvendelig i studier av etnisitet, da den viser at sosiale strukturer manifesterer seg i dagliglivets praksis, og dermed også i den materielle kulturen. Innenfor en etnisk gruppe vil

det derfor være relativt stor likhet i strukturene, sett i relasjon til en annen etnisk gruppe. I avhandlingen har jeg forsøkt å innta et fugleperspektiv og lete etter mønstre i materialet som kan vise disse strukturene.

Det er særlig i dagliglivets gjøremål på boplassen at disse strukturene vil bli nedfelt. Bourdieu har i sine studier vist hvordan den sosiale strukturen er reflektert i boligen (Bourdieu 1973). Det blir antatt at boplassenes organisering og lokalisering også i Østerdalsområdet reflekterer de to gruppenes ulike habitus. Et norrønt gårdstun med faste bygninger og en definert innmark, står i skarp kontrast til de samiske gammene og teltene. Hos samene gir ikke denne todelingen mellom innmark og utmark den samme mening, da de i hovedsak har hentet en langt større del av sitt utkomme fra naturen.

Det har vært et bevisst valg å skrive denne historien ”nedenfra” (jf van Dommelen 2006). Mye av den norske historien, særlig fra vikingtid og middelalder, bærer preg av å være skrevet ”ovenfra”, med fokus på konge, kirke og makt. Mobile fangstfolk som ikke hørte til i *Den Nasjonale Fortellingen* har derfor lett blitt oversett. I denne avhandlingen har jeg forsøkt å la materialet tale, og legge vekt på de mønstre som har fremkommet, selv om dette flere steder har gått på tvers av rådende tolkninger i sørnorsk arkeologi. Materialet har vist at det kan grupperes i to systemer som ser ut til å styres av ulike praksiser og ulike bakenforliggende strukturer. Den sørsamiske fangstbefolkningen som bebodde området inntil eldre jernalder ser ut til å ha blitt gradvis fortrent av en bondebefolkning som koloniserte dalene hvor den beste dyrkningsjorda lå. Kontakten mellom de to gruppene har endret karakter i flere etapper.

Det sørsamiske materialet er vanskelig å definere arkeologisk. Dette kommer først og fremst av at det har vært utbredt kontakt med norrøn befolkning med stor flyt av gjenstander over grensene. Den foreldete kulturarkeologien har derfor i liten grad vært i stand til å erkjenne den sørsamiske kulturen arkeologisk. I videre studier av sørsamisk kultur i Sør-Norge er det ikke nok å bare lete etter ”heldige funn” som de rekkeorganiserte ildstedene ved Aursjøen som er karakteristiske for en viss periode i den samiske historien. Slike funn kan fortelle om den kulturelle ensrettingen som skjedde innenfor hele det samiske området i vikingtid og middelalder. Vel så interessant vil det være å få kontakten mellom gruppene og de etniske prosessene i de forutgående periodene ytterligere belyst. Blant det store materialet som ligger i magasinene i de sørnorske arkeologiske museene fins det trolig mye som hører til sørsamenes historie. Det er en kompleks vev av fagtradisjoner og nasjonale strømninger som

---

har gjort at dette materialet for det meste har blitt forstått som norrønt i sin kulturelle tilknytning. Jeg håper at jeg med denne avhandlingen kan ha inspirert andre til å ta fatt på mer av det store materialet som ligger både i magasinene og ute i terrenget.

TANKER VED ÅNESTADKRYSSET

Skogguden Pan, han med fløytespillet i trærne,
Finner vi ham på Hedemarken? Tror ikke det.
Prøv lenger øst.

Bortafor Ånestadkrysset, der langskogene tar til.
Gjennom Elverum og Trysil helt til Botniska viken
kan du høre sangen i trekronene
lyden med eventyr i.

For ved Ånestadkrysset i Løten begynner taigaen
(Visste du det?) Det euro-asiatiske barskogbeltet,
jordklodens grønne skjerv rundt halsen
Som ikke ender før i Stillehavets bølger,
ved Vladivostok.

Tenk over det, neste gang du ser elgskiltene,
at nå er det treskygge, skogsfugl og maur halve
jordkloden rundt. Pans rike. Vårsøget i trekronene.
Lengselsfullt, ofte hissende. Det drar i deg.

Men her ved Mjøsa, i lyset fra innlandsfjorden
har vi en annen Trollmann. Fargenes Maestro.
Han med paletten og tubene. Og nå ved påsketider,
når dette skrives, står han klar til å klemme dem ut.
For vår og sommer. For det store fargeskiftet
over bygd og bakker.

Etter snehvitt bruker han grått og svart. Så lysegrønt.
Og slag i slag; Mørkegrønt og gult og gyllen silke
ingen steder i landet ses det så mektig som her
rundt innlandshavet med det store lyset.

Så vi trives her. Selv uten Pan. Men det er ikke langt
til Ånestadkrysset heller. Fra farger til musikk
Fra penselstrøk til fløytespill i baret
Men pass deg for elg.

Rolf Jakobsen

Referanser

- Alsaker, Sigmund, Kalle Sognnes, Lars F. Stenvik, Merete Røskaft og Olav Skeivik 2005: *Landskapet blir landsdel: fram til 1350*. Trøndelags Historie. Vol 1. Tapir, Trondheim.
- Ambrosiani, Björn, Lars Werdelin, Pirjo Lahtiperä, Inger Zachrisson og Elisabeth Iregren 1984: *Gravfält i fångstmarken: undersökningarna av gravfälten på Smalnäset och Krankmårtenhögen, Härjedalen*. Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer; 1984:6. Stockholm.
- Ammerman, Albert J. og Luigi Luca Cavalli-Sforza 1984: *The neolithic transition and the genetics of populations in Europe*. Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Amundsen, Hilde 2003: Cultural traditions and ethnic relations in Late Neolithic and Bronze Age in Hedmark County, in the interior of Eastern Norway. I *Scandinavian archaeological practice - in theory: proceedings from the 6th Nordic TAG, Oslo 2001*. Vol 1, s. 166-177. Red. av Jostein Bergstøl. Oslo Archaeological Series. University of Oslo, Oslo.
- 2005: Åmot i Neolitikum og bronsealder - i lys av store kulturtradisjoner, regionale kulturmøter og etniske relasjoner. I *"Utmarkens grøde" Mellom registrering og utgravning i Gråffjellområdet, Østerdalen*. Varia 59., s. 67-105. Red. av Kathrine Stene, Tina Amundsen, Ole Risbøl og Kjetil Skare. Kulurhistorisk museum, Oslo.
- Amundsen, Hilde og Espen Finstad 2007: *Sluttrapport Aursjøenprosjektet 2006*. Oppland fylkeskommune Lillehammer.
- Amundsen, Hilde Rigmor, Ole Risbøl og Kjetil Skare 2003: *På vandring i fortiden: mennesker og landskap i Gråffjell gjennom 10 000 år*. NIKU tema 7. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Amundsen, Tina 2006: Fangstgroper for elg. I *Gråffjellprosjektet, Årsrapport 2005.*, s. 42-49. Red. av Kathrine Stene. Kulurhistorisk museum, Oslo.
- Andersen, Arne Bang 1939: *Steinaldersfunn frå Odden, Gn. 97, Bn 1. Os s. Tolga pgd. Østerdalen, Hedmark*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv.
- Andersen, Oddmund 2005: Hvilke kulturminner er karakteristisk for reindriftslandskapet, og hva sier de om reindriftens oppkomst? En drøfting av reidriftens kulturlandskap i høyfjellet. I *Fra villreinjakt til reindrift. Gåddebivdos boatsojsujttuj*. Vol 1, s. 75-94. Red. av Oddmund Andersen. Skriftserie nr. 1. Arran lulesamiske senter, Arran.
- Aronsson, Kjell-Åke 1991: *Forest reindeer herding A.D. 1-1800: an archaeological and palaeoecological study in northern Sweden*. Archaeology and environment; 10. University of Umeå Department of Archaeology, Umeå.
- 1998: En arkeologisk bakgrunn till den samiska identiteten. I *Etnicitet eller kultur*, s. 21-28. Red. av Barbro Welinder Johnsen og Stig Welinder. Mitthögskolan, Östersund.
- Baglo, Cathrine 2001: *Vitenskapelige stereotyper: om konstruksjonen av samene som kulurhistorisk enhet i tida fram mot 1910*. Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Bakka, Egil 1973: Omkring problemet kulturdualisme i Sør-Noreg. I *Bonde-veidemann, bofast-ikke bofast i nordens forhistorie.*, s. 109-128. Red. av Povl Simonsen og Gerd Stamsø Munch. Universitetsforlaget, Tromsø.

- 1976: *Arktisk og nordisk i bronsealderen i Nord-Skandinavia*. Miscellania. Vol 25. NTNU, Trondheim.
- Bakkevig, Sverre, Trond Løken og Jochen Komber 1998: *Landa - fortidslandsbyen på Forsand*. AmS-småtrykk 45. Arkeologisk museum i Stavanger.
- 2004: *Reinsdyrgraver i Setesdal Vesthei: analyse av gravenes beliggenhet, byggemåte og brukshistorie*. AmS-Varia; 40. Arkeologisk museum i Stavanger, Stavanger.
- Barth, Edvard 1977: Anlegg for massefangst av villrein i Rondaneområdet. *Årbok for Norsk Skogbruksmuseum* 8: 9-74.
- 1981: Konstruksjon og bruk av fangstgraver i skog. *Årbok for Norsk Skogbruksmuseum* 9: 272-297.
- 1986: Gamle fangstanlegg for elg. I *Elg og elgfangst i Norge.*, s. 283-301. Red. av Per og Jon Lykke Hohle. Gyldendal, Oslo.
- 1994: Var fangstgroper i bruk allerede i steinalderen? *Viking* LVII: 119-136.
- 1996: *Fangstanlegg for rein, gammel virksomhet og tradisjon i Rondane*. NINA-NIKU, Trondheim.
- Barth, Edvard og Sonja Barth 1981: Fangstanlegg for rein på Storhøa i Engerdal. *Norsk Skogbruksmuseums Årbok. Skogbruk, Jakt og Fiske* 9: 260-271.
- 1986: Fangstgraver i Engerdals Vestfjell. *Norsk Skogbruksmuseums Årbok. Skogbruk, Jakt og Fiske* 11: 189-208.
- Barth, Fredrik 1969: Introduction. I *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference*, s. 9-38. Red. av Fredrik Barth. Gyldendal, Oslo.
- Barth, Sonja og Edvard Barth 1989: *Snerta i Engerdal Vestfjell*. Rapport. Kulturhistorisk museum, topografisk arkiv.
- Baudou, Evert 1987: Samer och germaner i det förhistoriska Norrland. En kritisk översikt över tio års forskning. *Bebyggelsehistorisk tidsskrift* 14: 9-23.
- 1995: *Norrlands forntid: ett historiskt perspektiv*. Kungl. Skytteanska samfundets handlingar; 45. CEWE-förlaget, Bjästa.
- 2002: Kulturprovinsen Mellannorrland under järnåldern. *Namn och bygd. Tidsskrift för nordisk ortnamnsforskning* 90: 5-37.
- Baudou, Evert og Klas-Göran Selinge 1977: *Västernorrlands förhistoria*. Västernorrlands läns landsting, Härnösand.
- Bentley, G. Carter 1987: Ethnicity and practice. *Comparative studies in society and history* 29(1): 24-55.
- Bergman, Ingela 1990: Rumsliga strukturer i samiska kulturlandskap. En studie med utgångspunkt i två undersökningar inom Arjeplogs socken. *Fornvännen*: 273-282.
- 1995: *Från Döudden till Varghalsen: en studie av kontinuitet och förändring inom ett fångstsamhälle i övre Norrlands inland, 5200 f.Kr.-400 e.Kr.* Studia archaeologica Universitatis Umensis; 7. Umeå universitet. Arkeologiska institutionen, Umeå.
- Bergsland, Knut 1970: Om middelalderens finnmarker. *Historisk tidsskrift* 1970(4): 365-409.
- 1975: Synsvinkler i samisk historie. *Historisk Tidsskrift* 53: 1-36.

- 1985: Comments on Saamis, Finns and Scandinavians in History and Prehistory. *Norwegian Archaeological Review* 18(1-2): 23-24.
- 1995: *Bidrag til sydsamenes historie*. Skriftserie 1. Senter for samiske studier, Tromsø.
- Bergstøl, Jostein, Joel Boaz og Lars Erik Narmo 1996a: Ny fortid i Åmot. *Ved Åmøtet* (1996): 48-58.
- Bergstøl, Jostein 1997: *Fangstfolk og bønder i Østerdalen. Rapport fra Rødsmoprosjektets delprosjekt Marginal Bosetning*. Universitetets Oldsaksamlings Varia. Vol 42. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 2002a: *Arkeologisk undersøkelse ved Lille Sølen sjø*. Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.
- 2002b: Iron Technology and Magic in Iron Age Norway. I *Metals and Society. Papers from a session held at the European Association of Archaeologists Sixth Annual Meeting in Lisbon 2000*, s. 77-82. Red. av Barbara og Emma Wager Ottaway. BAR International Series 1061. Archaeopress, Oxford.
- 2003: Gravene i fangstmarka -hvem ligger der, og hvorfor? I *På vandring i fortiden: mennesker og landskap i Gråffell gjennom 10 000 år*. NIKU temahefte vol 7, s. 53-57. Red. av Hilde Amunsen, Ole Risbøl og Kjetil Skare, Oslo.
- 2004a: Fangstfolk eller samer i Østerdalen? I *Samisk Forhistorie. Rapport fra konferanse i Lakselv 5.-6. september 2002*. Vol 1. Red. av Mia og Kjersti Schanche Krogh. Várjjat Sámi Musea Cállosat/Varanger Samiske Museers Skrifter. Varanger Samiske Museum, Varangerbotn.
- 2004b: Creoles in Iron Age Norway? *Archaeological Review from Cambridge* 19.2 (Reconsidering Ethnicity. Material Culture and Identity in the Past.): 7-24.
- 2005a: Kultsted, verksted eller bosted? En arkeologisk undersøkelse av et kokegropfelt på Gjødning i Hurdal. I *De gåtefulle kokegropene. Kulturhistorisk Museums Varia nr. 58*, s. 151-160. Red. av Gustafson, Lil Tom Heibreen og Jes Martens. Oslo.
- 2005b: *Cursing in the church. A discussion on the uselessness of the term "utmark" as a basis for ethnic studies*. Universitetet i Bergen, Bergen.
- 2006: Pollenkorn til besvær. Var det fangstfolk som dyrket korn eller bønder som fangstet elg i østerdalsområdet i jernalderen? I *Historien i forhistorien. Festskrift til Einar Østmo på 60-årsdagen*. Kulturhistorisk museum, skrifter Vol 4, s. 323-328. Red. av Håkon Glørstad, Birgitte Skar og Dagfinn Skre. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 2007: *Rapport, arkeologisk utgravning. Aursjøen, fangstgroper*. Kulturhistorisk museum, Oslo.
- Bergstøl, Jostein og Per Olav Mathiesen 2006: *Arkeologisk utgravning av fangstgroper ved Kverninga. Søvollen setersameie, Rendalen kommune, Hedmark*. Kulturhistorisk museum, Oslo.
- Bergsvik, Knut Andreas 2001: Pragmatisme og arkeologi. *Primitive Tider* 4: 73-90.
- 2005a: En etnisk grense ved Stad i steinalderen. *Primitive Tider* 7: 7-27.
- 2005b: Kulturdualisme i vestnorsk jernalder. I *Fra funn til samfunn. Jernalderstudier tilegnet Bergljot Solberg på 70-årsdagen.*, s. 229-258. Red. av Knut Andreas Bergsvik og Engevik Asbjørn. 1. UBAS. Universitetet i Bergen., Bergen.
- Bernström, John 1965: Lodjur. *KLMN* 10: 665-668.

- Binford, Louis 1962: Archaeology as anthropology. *American Antiquity* 28: 217-25.
- Bjørn, Anathon 1929: *Innberetning om undersøkelse av en branngrav ved Faaset ungdomslokale i Tynset*. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- Boaz, Joel 1997: *Steinalderundersøkelsene på Rødsmoen*. Universitetets Oldsaksamlings Varia. Vol 41. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 1998: *Hunter-gatherer site variability: changing patterns of site utilization in the interior of eastern Norway, between 8000 and 2500 B.P.* Universitetets oldsaksamlings skrifter. Ny rekke; 20. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- 1999: *Pioneers in the Mesolithic: The Initial Occupation in the Interior of Eastern Norway. I The Mesolithic of Central Scandinavia*, s. 125-152. Red. av Joel Boaz. Universitetets oldsaksamlings skrifter. Ny rekke; 22. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- Bolin, Hans 1999: *Kulturlandskapets korsvägar: mellersta Norrland under de två sista årtusendena f.Kr.* Stockholm studies in archaeology 19. Stockholms universitet, Stockholm.
- 2001: *Två undersökta gravfält i Norrlands inland*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Bolstad, Gerd 1980: *Femunden. Utnyttelsen av naturgrunnlaget i steinalder og eldre jernalder*. Upublisert magistergradsavhandling i nordisk arkeologi. Universitetet i Bergen.
- Bourdieu, Pierre 1973: The Berber House. I *Rules and Meanings. The Anthropology of Everyday Knowledge*, s. 98-110. Red. av Mary Douglas. Penguin Education, Hammondsworth.
- 1977: *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press, Cambridge.
- 1996: *Symbolisk makt: artikler i utvalg*. Pax, Oslo.
- Broady, Donald 1991: *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. 2. korr. uppl. HLS förlag, Stockholm.
- 2003: Arkeologin och det symboliska kapitalet. Bidrag till sesjonen "Arkeologi och handlingsteori ved Nordic TAG 2003, Uppsala. *Unpublished seminar paper*: 1-15.
- Brøgger, A. W. 1909: *Den arktiske steinalder i Norge*. Videnskabs-Selskabets skrifter. II. Hist.-filos. klasse; 1909:1. I kommisjon hos Jacob Dybwad, Christiania.
- 1925: *Det norske folk i oldtiden*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A, Forelesninger. Aschehoug, Oslo.
- 1942: Glåmdalen i oldtiden. I *Norske bygder, bind V. Glåmdal*, s. 16-26, Bergen.
- Bull, Jacob B. 1919: *Rendalen: dens historie og bebyggelse*. Gyldendal, Oslo.
- Bull, Kjersti Strøm 2004: Samisk forhistorie og samiske rettigheter i et juridisk perspektiv. I *Samisk Forhistorie. Rapport fra konferanse i Lakselv 5.-6. september 2002*. Vol 1, s. 40-49. Red. av Mia Krogh og Kjersti Schanche. Varanger Samiske Museums skrifter, Varangerbotn.
- Burenhult, Göran 1999: *Arkeologi i Norden*. Natur och kultur, Stockholm.
- Bøckman, Jørgen og Jostein Bergstøl 2001: *Arkeologisk utgravning i Gråffell*. Topografisk Arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.
- Bårdseng, Line 1996: *Utmarksregistrering i Hedmark*. Rapport, Hedmark fylkeskommune, Hamar.

- 1998: *Jernproduksjon på Hedemarken: spesialisering på jernvinna*. Upublisert hovedoppgave i arkeologi ved Universitetet i Oslo.
- Cavalli-Sforza, Luigi Luca, Paolo Menozzi og Alberto Piazza 1994: *The History and geography of human genes*. Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Childe, Vere Gordon 1929: *The Danube in prehistory*. Oxford University Press, Oxford.
- Christensen, Arne Emil 1986: Reinjeger og kammaker, en forhistorisk yrkeskombinasjon? *Viking* XLIX(1985/86): 113-133.
- Collinder, Björn 1980: Det samiska språket och samernas äldre historia. I *Nord-Skandinaviens historia i tvärvetenskaplig belysning*. Vol 24, s. 193-206. Red. av E. Baudou & K.-H. Dahlstedt. Acta Universitatis Umensis. Umeå studies in the humanities., Umeå.
- Dahl, Blanche Pay 1960: *Utviklingen av bosetning, eiendoms- og bruksforhold i Nordre Atnedalen*. Ad novas; 5. Universitetsforlaget, Oslo.
- Dedrikshaug, Mikkel 1952: Eit og anna. I *Kvikne. Ei bygdebok. Band I*. Vol 1, s. 335-354. Red. av Ola Tryggve Hagen. Bokcentralen, Oslo.
- Dommasnes, Liv Helga 2001: *Tradisjon og handling i førkristen vestnorsk gravskikk II. Fra Vereide til vikingtid*. Arkeologiske avhandlinger og rapporter fra Universitetet i Bergen 5. Arkeologisk institutt Universitetet i Bergen, Bergen.
- Dunfjeld, Maja 2006: *Tjaalehtjimmie: form og innhold i sørsamisk ornamentikk*. Saemien sijte, Snåsa.
- Dunfjeld-Aagård, Lisa 2005: *Sørsamiske kystområder: tolking av fortidig samisk tilstedeværelse i Ytre Namdal*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Tromsø.
- Dybdahl, Audun og Ida Bull 2005: *Fra pest til poteter: 1350 til 1850*. Trøndelags historie, bind 2.
- Einbu, Tor 2005: Verket på Slådalen i Lesja. *Lesja historielags årsskrift*: 38-63.
- Eriksen, Thomas Hylland 1994: *Kulturelle veikryss. Essays om kreolisering*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Espelund, Arne og Ole Evenstad 1999: *Bondejern i Norge*. Arketype forl., Trondheim.
- Farbregd, Oddmunn 1972: *Pilefunn frå Oppdalsfjella*. Miscellanea / Det Kgl. norske videnskabers selskab, Museet; 5. Trondheim .
- 1991: Gamle jaktpiler i snøfonner: Bom i jakta - arkeologisk fulltreff. *Spor* 6(2): 4-10.
- Fjellheim, Sverre 1999: *Samer i Rørostraktene*. S. Fjellheim: Distribusjon: Saemien sijte, Snåsa.
- 2005: Fra fangstbasert til nomadisk reindrift i Rørostraktene. . *Rangifer. Report no 10*: 21-30.
- Forsberg, Lars 1994: Forskningslinjer inom tidig samisk förhistoria. *Arekologi i Norr* 6/7(1993/1994): 165-186.
- Fossum, Anitra 1996: *Vikingtids jakt og fangst på rein i Nord-Gudbrandsdal: var de alle menn?* Norsk fjellmuseum; 1996.1. Norsk fjellmuseum, Lom.
- Fossum, Birgitta 2006: *Förfädernas land: en arkeologisk studie av rituella lämningar i Sápmi, 300 f. Kr-1600 e. Kr*. Studia archaeologica Universitatis Umensis; 22. Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå universitet, Umeå.

- Fossum, Gro 1988: *Utgravninger Mastmoen Øst*. Topografisk Arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museum, Oslo.
- Fosvold, Anders 1936: *Bygdebok for Stor-Elvdal: bidrag til bygdens historie*. Hamar.
- Fredriksen, Guro 1978: *Redskap for tre: en undersøkelse av redskap for bearbeiding av tre fra yngre jernalder i Norge*. Upublisert magistergradsavhandling, Universitetet i Oslo. Oslo .,
- 1983: Samer i Trysil? *Nicolay, arkeologisk tidsskrift* (41): 29-36.
- Fretheim, Silje 2003: Ethnic Dualism in the Stone Age of Østerdalen? Possibilities in Interpreting Material from Gråfjell, Hedmark. I *Scandinavian archaeological practice - in theory. Proceedings from the 6th Nordic TAG, Oslo 2001*. Vol 1, s. 154-164. Red. av Jostein Bergstøl. Oslo Archaeological Series. IAKK, Oslo.
- Fretheim, Silje Elisabeth 2002: *Steinalderminner i Alvdal Vestfjell: utsnitt av livsmønstre gjennom 6500 år*. Upublisert hovedfagsoppgave, NTNU, Trondheim.
- Friedman, Jonathan 1991: Further notes on the adventures of Phallus in Blunderland. I *Constructing Knowledge: Authority and critique in Social Science*. Red. av L. Nencel og P. Pels. Sage, London.
- 1994: *Cultural identity and global process*. Theory, culture & society. Sage, London.
- Fuglesang, Signe Horn 1980: *Some aspects of the Ringerike Style. A phase of 11th century Scandinavian art*. Odense University Press, Odense.
- Fuglestad, Ingrid 1992: *Svevollen: et senmesolittisk boplassområde i det østnorske innland*. Upublisert magistergradsavhandling, Universitetet i Oslo.
- Fulsås, Narve 1999: *Historie og nasjon: Ernst Sars og striden om norsk kultur*. Det blå bibliotek. Universitetsforlaget, Oslo.
- Furset, Ole J. 1995: *Fangstgroper og ildsteder i Kautokeino kommune: rapport fra forskningsutgraving 24 juli - 3 september 1994*. Stensilserie B nr. 37. Universitetet i Tromsø. Institutt for samfunnsvitenskap, Arkeologiseksjonen, Tromsø.
- 1996: *Fangstgroper i Karasjok kommune: rapport fra forskningsutgraving 3 juli - 4 august 1995*. Stensilserie B nr. 39. Universitetet i Tromsø. Institutt for samfunnsvitenskap, Arkeologiseksjonen, Tromsø.
- Giddens, Anthony 1981: *A contemporary critique of historical materialism*. Macmillan, London.
- Gjermundsen, Jon Ola 1999: *Bygdebok for Os: bygda og folket*. Os kommune.
- Gjerpe, Lars Erik 2001: Kult, politikk, fyll, vold og kokegropfelt. *Primitive Tider*: 5-17.
- Gjessing, Gutorm 1928: *Finsk-ugriske vikingetidssmykker i Norge*. Oslo.
- 1934: *Studier i norsk merovingertid: kronologi og oldsakformer*. Skrifter / utgitt av Det norske videnskaps-akademi i Oslo. II, Hist.-filos. klasse; 1934:2. I kommisjon hos Jacob Dybwad, Oslo.
- 1935: *Fra steinalder til jernalder i Finnmark: etnologiske problemer*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie C.
- 1941: *Fangstfolk: et streiftog gjennom nord-norsk førhistorie*. Aschehoug, Oslo.
- 1945: To hamrer til samiske runebommer. Festskrift til Konrad Nielsen. I *Studia Septentrionalia*. Vol 2, s. 99-115, Oslo.

- Gollwitzer, Martin 1996: Arkeologi - en vitenskap uten grenser. Et eksempel fra Midt-Skandinavia. *Nicolay* (69/70): 34-40.
- 2001: *Besiedlung und Wirtschaft der zentralskandinavischen Gebirgsregion während der Eisenzeit; Forschungsgeschichte, Fundüberlieferung, Siedlungsgeschichte*. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie; 76. R. Habelt, Bonn.
- Grane, Thomas 2003: Romerske kilder til Germaniens geografi og etnografi. I *Sejrens triumf: Norden i skyggen af det romerske imperium*, s. 126-147. Red. av Birger Storgaard og Lone Gebauer Thomsen Lars Jørgensen. Nationalmuseet, København.
- Grieg, Sigurd 1923: *Merovingisk og norsk: eneggede sverd fra VII. og VIII. aarhundrede*. Skrifter / Historisk-filosofisk klasse II; 1922:9. Det norske videnskaps-akademi i Oslo. I kommission hos Jacob Dybwad, Kristiania.
- Grydeland, Sven Erik 1996: *Den sjøsamiske bosetting i Kvænangen fra seinmiddelalder til ny tid: en arkeologisk studie i kontraster*. Stensilserie B nr 41. Universitetet i Tromsø Institutt for samfunnsvitenskap Arkeologiseksjonen, Tromsø.
- Grønvik, Ottar 1981: *Runene på Tunesteinen: alfabet, språkform, budskap*. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1987: *Fra Ågedal til Setre: sentrale runeinnskrifter fra det 6. århundre*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Gudesen, Hans Gude 1980: *Merovingertiden i Øst-Norge kronologi, kulturmønstre og tradisjonsforløp*. Varia 2. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- Gunnarsdóttir, Helga 1996: *Holocene vegetation history in the northern parts of the Gudbrandsdalen valley, south central Norway*. Department of Geology Faculty of Mathematics and Natural sciences University of Oslo, [Oslo].
- Gustafson, Lil 1987: Innerdalen gjennom 8000 år. I *Kulturhistoriske undersøkelser i Innerdalen, Kvikne, Hedmark. Rapport, arkeologisk serie 1987-I*, s. 92-151. Red. av Aage Paus, Ole Erik Jevne og Lil Gustafson. Vitenskapsmuseet, Trondheim.
- 1988: Hvem drev elgfangst i Innerdalen i seinmiddelalderen? *Studia Historica Sepentrionalia* 14: 39-61.
- 1990a: Bosetningen i en fjellbygd - Gårdsgrenseanalyse i Kvikne, Hedmark. I *Namn og eldre busetnad. Rapport frå NORNAs femtande symposium på Hamar 9.-11. juni 1988.*, s. 141-174. Red. av Tom Schmidt. Norna-förlaget, Uppsala.
- 1990b: Bukkhammeren, en beverfangstplass i Innerdalen, Kvikne. *Viking* 53(1990): S. 21-49.
- 1992a: *Befaring og undersøkelse av kullmilegrop, Stormoen 11/66, Alvådal k. Hedmark*. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- 1992b: *Utgravning av fangstgrop for elg, Vingelen, Tolga k. Hedmark. Upublisert utgravningsrapport. Topografisk arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museer*. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 1995: *Utgravning av fangstgrop for elg. Nyeggen av Kveberg 12/40. Alvådal*. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
- 2003: *Rapport om arkeologisk utgravning av en dyregrov (fangstgrop). Grimsbu, gnr. 55/6,12,19, Folldal kommune, Hedmark*. Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.

- Gustafson, Lil 2007: Et elgfangstsystem i Snertingdal. Undersøkelse av sperregjerde. I *Arkeologiske undersøkelser 2001-2002*, s. 159-172. Red. av Ingrid Ystgaard og Tom Heibreen. Varia 62. Kulturhistorisk museum, Oslo.
- Gustafson, Lil, Tom Heibreen og Jes Martens 2005: *De gåtefulle kokegroper: Kokegropseminaret 31. november 2001: artikkelsamling*. Varia Vol 58. Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen, Oslo.
- Hagen, Anders 1858: Elverum i forhistorisk tid. I *Elverum IV*. Red. av Magne Skrede, Elverum.
- 1946: *Frå innlandets steinalder: Hedmark fylke*. Norsk arkeologisk selskap, Oslo.
- 1967: *Norges oldtid*. Cappelen, Oslo.
- 1983: *Norges oldtid*. 3. utg. Cappelen, Oslo.
- Halinen, Petri 2005: *Prehistoric hunters of northernmost Lapland: settlement patterns and subsistence strategies*. Iskos; 14. Finnish Antiquarian Society, Helsinki.
- Hallström, Gustaf 1929: *Kan lapparnas invandringstid fixeras?: en arkeologisk studie*. Ahlströms boktryckeri, Stockholm.
- 1944: Gravfältet på Vivallen i Funäsdalen. *Fornvårdaren* 8:4: 305-344.
- Hansen, Andreas M. 1904: *Landnåm i Norge. En udsikt over bosætningens historie*. Kristiania.
- Hansen, Lars Ivar 1990: *Samisk fangstsamfunn og norsk høvdingeøkonomi*. Novus, Oslo.
- Hansen, Lars Ivar og Bjørnar Olsen 2004: *Samenes historie fram til 1750*. Cappelen akademisk forl., Oslo.
- Hedeager, Lotte 1990: *Danmarks jernalder: mellem stamme og stat*. Aarhus Universitetsforlag, Århus.
- 1992: Kingdoms, Ethnicity and Material Culture. I *The Age of Sutton Hoo. The Seventh Century in North-Western Europe*. Red. av M. Myhre Carver, B. Boydell Press, Woodbridge.
- Hedeager, Lotte og Henrik Tvarnø 2001: *Tusen års europahistorie: romere, germanere og nordboere*. Pax, Oslo.
- Helskog, Knut 1988: *Helleristningene i Alta: spor etter ritualer og dagligliv i Finnmarks forhistorie*. Alta Museum, Alta.
- Henriksen, Jørn 1996: *Hellegropene: fornminner fra en funntom periode*. Stensilserie B nr 42. Institutt for samfunnsvitenskap Universitetet i Tromsø, Tromsø
- 2001: Bergljot Solberg: Jernalderen i Norge. 500 f.Kr. til 1030 e.Kr. Bokanmeldelse. *Primitive Tider. Arkeologisk Tidsskrift*. 4: 149-152.
- Hesjedal, Anders 2001: *Samisk forhistorie i norsk arkeologi*. Stensilserie B. Nr 63. Institutt for Arkeologi, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Hesjedal, Anders, Charlotte Damm, Bjørnar Olsen og Inger Storli 1996: *Arkeologi på Slettnes: dokumentasjon av 11.000 års bosetning*. Tromsø museums skrifter XXVI. Tromsø museum, [Tromsø].
- Hicks, Sheila 1988: The representation of different farming practice in pollen diagrams from Northern Finland. I *The cultural landscape. Past, present and future*, s. 189-207. Red.

- av Birks H. H. Birks, H. J. B., Kaland, P. E., & Moe, D. Cambridge University Press., Cambridge.
- 1993: Pollen evidence of localized impact on the vegetation of northernmost Finland by hunter-gatherers. *Vegetation history and archaeobotany*. 2: 137-144.
- Hildebrand, Hans 1880: *De förhistoriska folken i Europa: en handbok i jämförande fornkunskap*. Seligmann, Stockholm.
- Hodder, Ian 1982: *Symbols in Action*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hofseth, Ellen Høigård 1980: *Fjellressursenes betydning i yngre jernalders økonomi: sammenlignende studie av bygdene øst og vest for vannskillet i Nord-Gudbrandsdal*. AmS-skrifter; 5. Stavanger.
- 2001: Fjellgravene på Tullinløkka. *Viking LXIV*: 133-161.
- Holck, Per 1996: *Bestemmelse av brente ben fra Rødsmoen*. Anatomisk institutt, Oslo.
- Holm, Ingunn 1995: *Trekk av Vardals agrare historie*. Varia / Universitetets oldsaksamling; 31. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- 2000: *Gårdsbegrepet: et styrende element i den arkeologiske forskningen omkring bosetning og landbruk*.
- 2004: *Forvaltning av agrare kulturminner i utmark: doktorgradsavhandling*. Arkeologisk institutt Universitetet i Bergen, Bergen.
- Holm Sørensen, Bodil 1997: Terrassedannelser. I *Fangstfolk og bønder i Østerdalen. Rapport fra Rødsmoprojektets delprosjekt Marginal Bosetning*. Vol 42. Red. av Jostein Bergstøl. Universitetets Oldsaksamlings Varia. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Holseng, Ove T. 2004: *Et fangstgropssystem i Orvdalen, Rendalen: kulturhistorisk kontekst belyst ut fra dateringsproblematikk*. Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi, NTNU. Trondheim.
- Hougen, Bjørn 1947: *Fra seter til gård: studier i norsk bosetningshistorie*. Norsk arkeologisk selskap, Oslo.
- Hovland, A. 1997: Etnisk bevisstgjøring og kreolisering. I *Flerkulturell forståelse*. Red. av T. Hylland Eriksen. Tano, Oslo.
- Hyenstrand, Åke 1987: Forntid i gränsland. I *Lima och Transtrand. Ur två sockens historia*, s. 109-166. Red. av Stig Björklund, Malung.
- Høeg, Helge I. 1996: *Pollenanalytiske undersøkelser i "Østerdalsområdet" med hovedvekt på Rødsmoen, Åmot i Hedmark*. Universitetets Oldsaksamlings Varia. Vol 39. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 2002: Pollenanalytiske undersøkelser i Hamar, Hedmark. I *Bosted - urgård - enkeltgård. En analyse av premissene i den norske bosetningshistoriske forskningstradisjon på bakgrunn av bebyggelsesarkeologisk feltarbeid på Hedmarken. Avhandling for Dr.art. graden ved Universitetet i Oslo*, s. 373-419. Red. av Lars Pilø.
- Haaland, Randi 1977: Archaeological classifications and ethnic groups: a case study from Sudanese Nubia. *Norwegian Archaeological Review* 10: 1-31.
- Haarstad, Kjell 1992: *Sørsamisk historie. Ekspansjon og konflikter i Rørostraktene 1630-1900*. Tapir, Trondheim.

- Indrelid, Svein 1994: *Fangstfolk og bønder i fjellet: bidrag til Hardangerviddas forhistorie 8500-2500 år før nåtid*. Universitetets oldsaksamlings skrifter. Ny rekke; nr 17. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- Innselset, Sonja M. 1995: *Skålgropristninger: ein analyse av helleristningane i Valdres: distribusjon, kontekst og tid*. Upublisert hovedoppgave i arkeologi - Universitetet i Bergen.
- Ipsen, Jens 1991: *Kreolisering og Bricolage: Nogle bemærkninger om kultur med udgangspunkt i jæger-samlere*. Kontaktseminar, Oslo. Vol. XXXV, s. 52-65.
- Itkonen, T. I. 1948: *Suomen lappalaiset vuoteen 1945*. Werner Söderström, Porvoo.
- Jacobsen, Harald 1989: Et rekonstruert fangstanlegg ved Dokkfløyvann. *Viking* LII(1989): 114-132.
- Jacobsen, Harald og Jørn- R. Follum 1997: *Kulturminner og skogbruk*. Skogbrukets kursinstitutt, Biri.
- Jacobsen, Harald og Jan Henning Larsen 1992: *Dokkfløys historie: Dokkfløy fra istid til kraftmagasin*. Gausdal kommune, Lillehammer.
- Jacobsen, Harald og Reidar Andersen 1992: Elgen og mennesket. Jakt og fangst på elg gjennom tidene. *Norsk Skogbruksmuseums Årbok. Skogbruk, Jakt og Fiske* 13: 166-205.
- Janson, Sverker og Harald Hvarfner 1966: *Ancient hunters and settlements in the mountains of Sweden archaeological and ethnological investigations carried out in connection with power-station projects and lake regulation schemes*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Jenkins, Richard 1997: *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*. Sage Publications, London.
- Jernsletten, Jorunn 2001: Sørsamiske tradisjoner og verdiformidling. *Åarjel-saemieh - Samer i sør* 7: 17-27.
- Johansen, Arne B. 2004: Da vi lærte å lage jern. I *Før Norge ble Norge.*, s. 82-89. Red. av Einar Østmo. Schibsted, Oslo.
- Jones, Sian 1997: *The Archaeology of Ethnicity. Constructing identities in the past and present*. Routledge, London.
- 1999: Historical categories and the praxis of identity: the interpretation of ethnicity in historical archaeology. I *Historical Archaeology. Back from the edge*, s. 219-232. Red. av Pedro Paulo A. Funari, Martin Hall og Sian Jones. Routledge, London.
- Jordhøy, Per in print: *Gamal jakt- og fangstkultur som indikatorar på trekkmonster hjå rein. Kartlagte fangstanlegg i Rondane, Ottadalen, Jotunheimen og Forollhogna*. NINA, Trondheim.
- Jordhøy, Per, Stein Arild Hoem og Kari Støren Binns 2005: *Gammel jakt- og fangstkultur som indikatorer for eldre tiders jaktorganisering, ressurspolitikk og trekkmonster hos rein i Dovretraktene*. NINA rapport; 19. Norsk institutt for naturforskning, Trondheim.
- Jünge, Åke 1996: *Spor etter samar i Midt- og Sør-Skandinavia: to historieoppfatningar i debatt 1970-1996*. Dokumentarforl., Åsen.

- 2005: Paradigm shifts in Southern Sami research. The invasion hypothesis under scrutiny. I *Discourses and silences. Indigenous Peoples, Risks and Resistance.*, s. 57-70. Red. av Garth Cant, Anake Goodall, Justine Inns. Department of Geography, University of Canterbury, New Zealand., Christchurch.
- Jørgensen, Jon Gunnar 1997: *Aslak Bolts jordebok*. [Ny utg.]. Riksarkivet, Oslo.
- Jørgensen, Roger og Bjørnar Olsen: 1988: *Asbestkeramiske grupper i Nord-Norge 2100 f.Kr.-100e.Kr.* Tromsø. Vol 13. Tromsø museum, Tromsø.
- Kjellström, Rolf 1983: Staloproblemet i samisk historia. I *Folk og ressurser i nord. Foredrag fra Symposium om midt- og nordskandinavisk kultur ved Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole 21.-23.juni 1982*. Red. av Jørn Sandnes, Arnfinn Kjelland og Ivar Østerlie. Tapir, Trondheim.
- Kleppe, Else Johansen 1974: *Samiske jernalderstudier ved Varangerfjorden*. Upublisert magistergradsavhandling, Universitetet i Bergen.
- Larsen, Jan Henning 1991: *Jernvinna ved Dokkfløyvatn: de arkeologiske undersøkelsene 1986-1989*. Varia 23. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- 2004: Jernvinna på Østlandet i yngre jernalder og middelalder - noen kronologiske problemer. *Viking* LXVII: 139-170.
- Larsen, Jan Henning og Perry Rolfsen 2004: Hva skjuler Halvdanshaugen? I *Halvdanshaugen - Arkeologi, historie og naturvitenskap.*, s. 23-78. Red. av Jan Henning og Perry Rolfsen Larsen. UKMs skrifter nr. 3. Universitetets kulturhistoriske museer, Oslo.
- Lillehammer, Arnvid 1994: *Fra jeger til bonde: inntil 800 e.Kr.* Aschehougs Norgeshistorie. Aschehoug, Oslo.
- Lindbom, Peter 2006: *Vapnen i wreccornas tid, 150-500 e.Kr.: om de romerska auxiliarpilspetsarna och den västliga traditionens framväxt*. Aun; 36. Uppsala universitet, Dept. of Archaeology and Ancient History, Uppsala.
- Lipping, Magdalena 1976: *Vindförberg. Fynd och fyndmiljö i bioarkeologisk belysning*. C-uppsats. Stockholms Universitet.
- Ljungdahl, Ewa 2005a: *Samers markanvändning i Njaarke förr och nu. Dokumentationsarbete 2004*. Länsstyrelsen, Jämtlands län. .
- 2005b: *Samers markanvändning i Njaarke förr och nu. Dokumentationsarbete 2005*. Länsstyrelsen, Jämtlands Län.
- Lundberg, Åsa 1997: *Vinterbyar: ett bandsamhälles territorier i Norrlands inland, 4500-2500 f.Kr.* Studia archaeologica universitatis Umensis; 8. Umeå universitet. Arkeologiska institutionen, Umeå.
- Løøv, Anders 1994: Kilder til sørsamenes historie - bruk og misbruk. Refleksjoner over Kjell Haarstads arbeider om sørsamisk historie. *Heimen* (1/94): 28-35.
- Magnus, Bente og Bjørn Myhre 1976: *Norges historie, Bind 1, Forhistorien. Fra jegergrupper til høvdingsamfunn*. Cappelen, Oslo.
- Magnusson, Thor, Simun Arge og Jette Arneborg 1992: Nya länder i Nordatlantern. I *Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800 – 1200*, s. 52-61. Red. av Else Roesdal. Nordisk ministerråd, København.
- Manker, Ernst 1960: *Fångstgropar och stalotomter: kulturlämningar från lapsk forntid*. Acta Lapponica; 15.

- 1961: *Lappmarksgravar: dödsföreställningar och gravskick i lappmarkerna*. Acta Lapponica; 17. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Marstrander, Sverre 1981: *Innberetning om skålgropforekomster, Storvollia setergrend*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv. Oslo.
- 1982: *Undersøkelse av skålgropforekomster, Framistuvangen*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv. Oslo.
- 1983: *Undersøkelse 10.-15. august 1983. Olsberg, Tyllidal*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv. Oslo.
- Martens, Irmelin 1982: *Befaring av hustuft i Torbergdalen*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv. Oslo.
- Martin, Janet 1986: *Treasure of the land of darkness: the fur trade and its significance for medieval Russia*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Mathiesen, Per Olav 2002: *Fangstanlegget ved Elgpiggen. En foreløpig registreringsrapport om fangstanlegget som ble avdekket og kartlagt høsten 2002*. . Rendalen.
- 2004: *Prosjekt - fangstkultur i fjellet. Årsrapport for feltsesongen 2003 i Rendalsområdet*. Norsk institutt for Naturforskning, Trondheim.
- 2005a: Oppdagelser i Rendalens fjellverden og områdene vest for Femunden. *Villreinen*: 16-23.
- 2005b: *Prosjektet fangstkultur i fjellet. Kartlegging av sporene etter fortidens villreinfangst i Rendalsområdet. Årsrapport 2004*. Norsk institutt for Naturforskning, Rendalen.
- Mikkelsen, Egil 1980: *Kulturminner i Atnavassdraget, Hedmark - Oppland*. Varia 4. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- 1981: *Kulturminner i Grimsavassdraget, Hedmark - Oppland*. Varia 5. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- 1984: *Innberetning om arkeologiske utgravninger av fangst- og kullgroper på Grundset Søndre og Østre gnr 14, bnr 216 og 1, Elverum kommune, Hedmark*. Topografisk Arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museum, Oslo.
- 1986: Fangst- og kullmilegroper - vanligste fornminner i Hedmark. Arkeologiske undersøkelser på Grundset 1984. *Alfarheim. Årbok for Elverum* 1: 14-29.
- 1989: En 6000 år gammel steinalderhytte i Heradsbygd. Vinterkvarter for elg og beverfangst. *Alfarheim. Årbok for Elverum* 4: 39-54.
- 1994: *Fangstprodukter i vikingtidens og middelalderens økonomi: organiseringen av massefangst av villrein i Dovre*. Universitetets oldsaksamlings skrifter. Ny rekke; 18. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- Mikkelsen, Egil og Nybruget, Per Oscar 1975: Jakt og fiske i steinbrukende tid i Hedmark. *Norsk Skogbruksmuseums Årbok. Skogbruk, Jakt og Fiske* 7 (1972.1975): 87-110.
- Mulk, Inga-Maria 1994: *Sirkas: ett samiskt fångstsamhälle i förändring Kr.f.-1600 e.Kr*. Studia archaeologica Universitatis Umensis; 6. Arkeologiska institutionen, Umeå.
- 2005: Bosättningsmönster, vildrensjakt och tamrenskötsel i Lule lappmark. 100 e.Kr. - 1600 e.Kr. I *Fra villreinjakt til reindrift. Gåddebivdos boatsojsujttuj*. Vol 1, s. 33-59. Red. av Oddmund Andersen. Skriftserie nr. 1. Arran lulesamiske senter, Arran.

- Munch, Jens Storm og Gerd Stamsø Munch 1998: Utgravningene på boplassen på Gållevarri. I *Villreinfangst i Varanger fram til 1600-1700 årene*, s. 106-133. Red. av Ørnulv Vorren. Tromsø museums skrifter XXVIII. Nordkalott-Forlaget, Tromsø.
- Mundal, Else (red.) 1996: *The perception of the Saamis and their religion in Old Norse sources*. Shamanism and Northern Ecology. Religion and society 36. Juha Pentikainen, red. Mouton de Gruyter, Berlin.
- Myhre, Bjørn 1962: *Innberetning om en befarings på Nedgarden, Nordset (gnr. 25/48) Øvre Rendalen s., Rendalen p.* Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv., Oslo.
- 1987: *Chieftains' graves and chieftdom territories in South Norway in the Migration Period*. Lax, Hildesheim.
- 2002: Landbruk, landskap og samfunn. 4000 f.Kr. - 800 e.Kr. I *Norges landbrukshistorie. 4000 f.Kr. - 1350 e.Kr. Jorda blir levevei*, s. 11-213. Red. av Bjørn og Ingvild Øye Myhre. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Myhre, B.: nr 13, s.: 1992: Borre - et merovingertidssenter i Norge. I *Økonomiske og politiske sentra i Norden ca 400-1000 e.Kr. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter, Ny rekke*. Vol 13, s. 155-180, Oslo.
- Mæhlum, Brit 1999: *Mellom Skylla og Kharybdis. Forklaringsbegrepet i historisk språkvitenskap*. Novus forlag, Oslo.
- Mølmen, Øystein 1982: *Den gamle elgfangsten i Dovre*. Dovre kulturstyre, [Dovre].
- 1988: *Jakt- og fangstkulturen i Skjåk og Finndalsfjellet*. Skjåk kommune. Hovedutvalet for kyrkje kultur og fritid, [Bismo].
- Nakkerud, Tom Bloch 1980: Dyregraver og dyregravsfangst. *Solør-Odal* 2(6).
- Narmo, Lars Erik 1997: *Jervinne, smie og kullproduksjon i Østerdalen. Arkeologiske undersøkelser på Rødsmoen i Åmot*. Universitetets Oldsaksamlings Varia. Vol 43. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 2000: *Oldtid ved Åmotet. Østerdalens tidlige historie belyst av arkeologiske utgravinger på Rødsmoen i Åmot*. Åmot historielag, Rena.
- 2005: Kokegroper og tidlig metalltid i nord. I: *De gåtefulle kokegropene. Kulturhistorisk Museums Varia nr. 58*, s. 191-206. Red. av Gustafson, Lil, Tom Heibreen og Jes Martens Oslo.
- Nedkvitne, Anrved 1977: *Handelssjøfarten mellom Norge og England i høymiddelalderen*. Sjøfartshistorisk Årbok 1976. Bergen sjøfartsmuseum., Bergen.
- Ness, Erling 1994: *Elgen på Rødsmoen. Resultater av oppfølgingen av de radiomerkede elgene 1993*. NINA, Trondheim.
- Nielsen, Yngvar 1891: Lappernes fremrykning mot syd i Trondhjems Stift og Hedmarkens Amt. *Det Norske Geografiske Selskabs Årbog* (1889-90): 18-52.
- Nordhagen, Anders 1988: *Brev*. Topografisk Arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museer, Brandbu.
- Nybruget, Per Oscar 1992: Åkerfunnet. Grav eller depot. I *Økonomiske og politiske sentra i Norden ca. 400-1000 e.Kr. Åkerseminaret, Hamar 1990*. Red. av Egil Mikkelsen og Jan Henning Larsen. Universitetets Oldsaksamlings skrifter. Ny rekke. Vol 13, s. 23-40.

- Näsman, Ulf 1999: Hjælp, germanerne kommer. I *Et hus med mange rom. En vennebok til Bjørn Myhre på 60-årsdagen. AmS-Rapport 11A*, s. 163-173. Red. av Ingrid Fuglestad, Terje Gansum og Arnfrid Opedal. Arkeologisk museum i Stavanger, Stavanger.
- Odden, John, Erling Ness, Arild Reitan og Reidar Andersen 1995: *Etablering av leir- og øvingsområde på Rødsmoen: effekter på elgstammen*. NINA oppdragsmelding; 352. Norsk institutt for naturforskning, Trondheim.
- Odner, Knut 1973: *Økonomiske strukturer på Vestlandet i eldre jernalder: (Ullshelleren i Valldalen II)*. Historisk museum Universitetet i Bergen, Bergen.
- 1983: *Finner og terfinner. Etniske prosesser i det nordlige Fenno-Scandinavia*. Occasional papers in social anthropology. Vol No. 9. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 1985a: Saamis (Lapps), Finns and Scandinavians in History and Prehistory. Ethnic Origins and Ethnic Processes in Fenno-Scandinavia. *Norwegian Archaeological Review* 18: 1-12.
- 1985b: Reply to Comments on Saamis, Finns and Scandinavians in History and Prehistory. *Norwegian Archaeological Review* 18: 29-35.
- 1992: *The Varanger Saami: habitation and economy AD 1200-1900*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Skrifter, Serie B; 86. Scandinavian University Press, Oslo.
- 2000: *Tradition and transmission: Bantu, Indo-European, and circumpolar great traditions*. Bergen studies in social anthropology 54. Norse Publications: Distributed by: Studia, Bergen.
- Olsen, Bjørnar 1984: *Stabilitet og endring. Produksjon og samfunn i Varanger 800 f.Kr.-1700 e.Kr. Upublisert magistergradsavhandling i arkeologi*. Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- 1985a: Arkeologi og etnisitet. Et teoretisk og empirisk bidrag. *AmS Varia* (15): 25-31.
- 1985b: Comments to Knut Odner: Saamis (Lapps), Finns and Scandinavians in History and Prehistory. Ethnic Origins and Ethnic Processes in Fenno-Scandinavia. *Norwegian Archaeological Review* 18: 13-18.
- 1991: Kjelmøyfunnenes (virknings) historie og arkeologi. *Viking* LIV: 65-87.
- 1994: *Bosetning og samfunn i Finnmarks forhistorie*. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1997: *Fra ting til tekst. Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget, Oslo.
- 1998: Samerna - ett folk utan historia? *Populär Arkeologi*. Vol. 16. s. 3-6.
- 2000: Belligerent Chieftains and Oppressed hunters? Changing conceptions of Inter-Ethnic Relationships in Northern Norway during the Iron Age and early Medieval Period. I *Identities and Cultural Contacts in the Arctic: Proceedings from a conference at the Danish National Museum, Copenhagen*. Vol 8, s. 28-42. Red. av H. C. Gulløv, Martin Appelt og Joel Berglund. Danish Polar Center publication. Danish Polar Center, Copenhagen.
- Olsen, Bjørnar og Zbigniew Kobylinski 1991: Ethnicity in anthropological and archaeological research: a Norwegian-Polish perspective. *Archeologia Polona* 29(1991): 5-27.

- Olsen, Leiv 1995: Stadnamn på Finn-. Spor etter samisk aktivitet i Sør-Noreg? I *Stadnamn og kulturlandskapet. Den 7. nasjonale konferansen i namnegranskning.*, s. 105-128. Red. av Margit og Botolv Helleland Harsson. Universitetet i Oslo, Oslo.
- 2006: Var dei her først? *Klassekampen*, 12. september.
- Olstad, Ove 1985: *Arkeologiske undersøkelser ved Falningssjøen og Sversjøen, Kvikne, Tynset k. Hedmark*. Universitetets Oldsaksamling, topografisk arkiv., Oslo.
- Opedal, Arnfrid 1999: *Arkeologiens gårdsforskning og utformingen av en norsk identitet*. AmS-varia; 35. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Pareli, Leif 1991: Runebommehammeren fra Rendalen - et minne etter samer i Sør-Norge i middelalderen? *Samer i Sør/Årjel -samieh* 4: 21-24.
- Paus, Aage, Ole Erik Jevne og Lil Gustafson 1987: *Kulturhistoriske undersøkelser i Innerdalen, Kvikne, Hedmark*. Rapport / Universitetet i Trondheim, Vitenskapsmuseet. Ark. ser. 1987-1. Trondheim ,.
- Paus, Halvor 1969: Dyregravene i Rendalens høyfjell. En preliminær meddelelse. *Medlemsblad for den norske veterinærforeningen*. 21: 18-29.
- Petersen, Jan 1921: *Arkeologiske Undersøkelser i Kvikne juni - juli 1921*. Universitetets Kulturhistoriske Museer, Topografisk Arkiv., Oslo.
- 1922a: *Innberetning om utgravning i Kvikne*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv, Oslo.
- 1922b: *Estensmoen i Kvikne*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv., Oslo.
- Petersen, Jan 1951: *Vikingetidens redskaper*. Skrifter / utgitt av Det norske videnskapsakademi i Oslo. II. Hist.-filos. klasse 1951:4. Dybwad, Oslo.
- 1952: Kvikne i hedensk tid. I *Kvikne, ei bygdebok. Band 1, bygdesoga*, s. 40-57. Red. av Ola Tryggve Hagen. A.S. Bokcentralen, Oslo.
- Petersen, Jan u.å.: *Andre opplysninger fra Kvikne*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv. Oslo.
- Petré, Bo 1999: Järnålders bönder på Lövö. I *Arkeologi i Norden*, s. 460-467. Red. av Göran Burenhult. Natur och Kultur, Stockholm.
- Pilø, Lars 2002: *Bosted - urgård - enkeltgård: en analyse av premissene i den norske bosetningshistoriske forskningstradisjon på bakgrunn av bebyggelsesarkeologisk feltarbeid på Hedemarken*. Upublisert doktoravhandling [L. Pilø], Oslo.
- Prescott, Christopher 1995: Aspects of early pastoralism in Sogn, Norway. *Acta Archaeologica* 66: 163-190.
- 1996: Was there really a Neolithic in Norway? *Antiquity* 70: 77-87.
- Price, Neil 2000: Drum Time and Viking Age: Sámi-Norse Identities in Early Medieval Scandinavia. I *Identities and cultural contacts in the Arctic: proceedings from a conference at the Danish National Museum, Copenhagen*. Vol 8, s. 12-27. Red. av H. C. Gulløv, Martin Appelt og Joel Berglund. Danish Polar Center publication. Danish Polar Center, Copenhagen.
- Price, Neil 2002: *The Viking way: religion and war in late Iron Age Scandinavia*. Aun; 31. Uppsala University Dept. of Archaeology and Ancient History, Uppsala.

- Ramquist, Per 1988: Mellannorrland under äldre järnålder. *Bebyggelsehistorisk tidsskrift* 14(1987): 9-23.
- Reitan, Gaute 2006: *Upublisert rapport fra arkeologisk utgravning. Boplassfunn av samiske ildsteder fra vikingtid/middelalder og boplasser fra bronsealder. Aursjøen (Dalsida statsalm., gbnr. 156/1) Lesja kommune, Oppland*. Kulturhistorisk museum, Oslo.
- Resi, Heid Gjøstein 1986: *Gravplassen Hunn i Østfold*. Norske oldfunn 12. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- Risbøl, Ole 2000: *Kulturminner og kulturmiljø i Gråffjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark: arkeologiske registreringer 1999, fase 1*. NIKU oppdragsmelding; 93. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- 2001: *Kulturminner og kulturmiljø i Gråffjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark: arkeologiske registreringer 2000, fase 2*. NIKU publikasjoner; 102. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- 2002a: *Kulturminner og kulturmiljø i Gråffjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark: arkeologiske registreringer 2001, fase 3*. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- 2002b: *Kulturminner og kulturmiljø i Gråffjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark: arkeologiske registreringer 2002, fase 4*. NIKU publikasjoner; 125. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Ristvedt, Kristin 2000: En undersøkelse av kullgroper og fangstgroper i Elverum. *Nicolay* (81): 6-10.
- Rogstad, Kaare Granøyen 1980: *Streif i Sør-samenes saga*. Rune, Trondheim.
- Rundberget, Bernt 2006: Perspektiver på jernproduksjonen i Gråfjellområdet. *META* 2006(2): 15-32.
- Rygh, Oluf 1867: Indberetning til Foreningen til Norske Fortidsminde-merkers bevaring. *Aarsberetning* 1866.
- Ryste, Bengta 2005: *Edelmetalldepotene fra folkevandringstid og vikingtid i Norge. Gull og sølv i kontekst*. Upublisert hovedfagsoppgave i arkeologi. Universitetet i Oslo.
- Rønne, Ola 1999: *Rogalands merovingertid: perspektiver på en funnfattig periode*. Upublisert hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- 2005: Hus og gård i senneolitikum på Svinesund. *Primitive Tider* 7: 61-69.
- Sammallahti, Pekka 1998: *The Saami languages: an introduction*. Davvi girji, Kárášjohka.
- Sandnes, Jørn 1973: Om samenes utbredelse mot sør i eldre tid. *Historisk Tidsskrift* 52(1973/2): 113-137.
- Sandnes, Jørn og Jan Ragnar Hagland 1997: *Bjarkøyretten: Nidaros eldste bylov*. Norrøne bokverk. Samlaget, Oslo.
- Sandved, Arthur 1995: Ottars beretning. *Ottar* 5/95: 3-4.
- Sars, Johan Ernst 1873: *Udsigt over den norske historie*. Cammermeyer, Christiania .
- Schanche, Audhild 1986: *Nordnorsk jernalderarkeologi: et sosialgeografisk perspektiv*. Upublisert magistergradsavhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø. [A. Schanche], Tromsø.

- 1989: Jernalderens bosettingsmønster i et fleretrnisk perspektiv. I *Framskritt for fortida i nord. I Povl Simonsens fotefar*. Vol XXII, s. 171-183. Red. av Reidar Berthelsen, Per Kyrre Reimert og Astrid Utne. Tromsø Museums Skrifter. Tromsø.
- 1994: Samiske urbegravelser. *Festskrift til Ørnulv Vorren. Tromsø museums skrifter XXV*: 75-89.
- 2000: *Graver i ur og berg: samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid*. Davvi girji, Karasjok.
- Schanche, Audhild og Bjørnar Olsen 1983: Var de alle nordmenn? En etnopolitisk kritikk av norsk arkeologi. I *Kontaktstensil*. Vol 22.23, s. 115-146, Tromsø.
- Schanche, Kjersti 1992: *Den funntomme perioden: Nord-Troms og Finnmark i det første årtusen e.Kr.* FOK-programmets skriftserie 2. Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, Oslo.
- 1994: *Gressbakkentuftene i Varanger: boliger og sosial struktur rundt 2000 f. Kr.* Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Schedin, Pernilla 2000: *Möten med Värmland: om kontakter under järnåldern*. GOTARC. Series B, Arkeologiska skrifter; 14. Göteborgs universitet Institutionen för arkeologi, Göteborg.
- Selinge, Klas-Göran 1974: *Fångstgropar: Jämtlands vanligaste fornlämningar*. Fornvårdaren; 12. Jämtlands läns museum, Östersund.
- 1979: *Agrarian settlements and hunting grounds: a study of the prehistoric culture systems in a north Swedish river valley*. Theses and papers in North-European archaeology; 8. Stockholm.
- Serning, Inga 1956: *Lapska offerplatsfynd från järnålder och medeltid: i de svenska lappmarkerna*. Acta Lapponica 11. Hugo Gebers Nordiska Museet, Stockholm.
- 1966: *Dalarnas Järnålder*. Kungl. vitterhets historie och antikvitets akademien, Stockholm.
- Shennan, Stephen J. 1989: *Archaeological approaches to cultural identity*. One world archaeology; 10. Unwin Hyman, London.
- Shetelig, Håkon 1910: Arkeologien i nutiden. *Samtiden*.
- 1930: *Det norske folks liv og historie gjennom tidene. Bind 1. Fra Oldtiden til omkring 1000 e.Kr.* H. Aschehoug & co (W. Nygaard), Oslo.
- Simonsen, Povl 1961: *Varangerfunnene 2. Fund og udgravninger på fjordens sydkyst*. Tromsø museums skrifter vol. 7: hefte 2
- Sjöberg, Maria 2000: *Natur som kultur*. Bebyggelsehistorisk tidskrift; nr 38. Swedish Science Press, Uppsala.
- Sjövold, Thorleif 1962: *The Iron Age settlement of Arctic Norway: a study in the expansion of European Iron Age culture within the Arctic Circle*. Scandinavian university books. Universitetsforlaget, Tromsø.
- Skandfer, Marianne 2003: The Early Comb-Ceramics in Northern Fennoscandia: Material Expression of Cultural Identity? I *Scandinavian archaeological practice - in theory. Proceedings from the 6th Nordic TAG, Oslo 2001*. Vol 1, s. 112-123. Red. av Jostein Bergstøl. Oslo Archaeological Series. Institutt for arkeologi, kunsthistorie og konservering, Universitetet i Oslo., Oslo.

- Skard, Sigmund 1932: *Jordanis Gotesoga*. Samlaget, Oslo.
- Skjølsvold, Arne 1965: *Ved foten av fjellet Kommern*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv., Oslo.
- 1967: *Innberetning om besøk på Narjord (gnr 97/1) i Narjordet, Tolga pgd, Hedmark den 6. sept. 1967*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv., Oslo.
- 1969a: Et keltertids kleberbrudd fra Kvikne. *Viking* (1969).
- 1969b: En fangstmanns grav i Trysil-fjellene. *Viking* XXXIII: 139-199.
- 1973a: *Grøtli (gnr. 21, 2 og 21, 13) Kvikne s. Tynset p. Hedmark*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv., Oslo.
- 1973b: *Innberetning om befarings i Rausjødalen setertrakter i Tynset kommune, Hedmark*. Topografisk arkiv, Oldsaksamlingen. Universitetet i Oslo.
- 1980a: Refleksjoner omkring jernaldersgravene i sydnorske fjellstrøk. *Viking* XLIII(1979): 140-160.
- 1980b: *Innberetning om utgravning av en gravrøys i fjellet "Krøkla", nord-øst for Vinstra i Nord-Fron, Oppland*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv., Oslo.
- 1981: En tidlig romertids grav i Rendalsfjellene. *Viking* XLIV(1980): 5-33.
- 1984: Et gravfelt i Rondane med keltertids tradisjoner. En foreløpig meddelelse. *Viking* XLVII(1983): 107-117.
- u.å.: *Et jernalders gravfelt ved Lille Sølensjøen i Rendalsfjellene*. Universitetets Oldsaksamling, Topografisk arkiv, Oslo.
- u.å.2: *Innberetning om undersøkelser av et jernalders gravfelt i Vuludalen i Rondane Nasjonalpark*. Topografisk arkiv, Universitetets Oldsaksamling. Oslo.
- Skre, Dagfinn 1998: *Herredømmet: bosetning og besittelse på Romerike 200-1350 e. Kr.* Acta humaniora; 32. Det historisk-filosofiske fakultet Universitetet i Oslo: Universitetsforl., Oslo.
- Skre, Dagfinn, Frans-Arne Stylegar og Universitetets kulturhistoriske museer 2004: *Kaupang: the viking town: the Kaupang exhibition at UKM, Oslo, 2004-2005*. University of Oslo University Museum of Cultural History, [Oslo].
- Solberg, Bergljot 1984: *Norwegian spear-heads from the Merovingian and Viking periods*. [B. Solberg], Bergen.
- 2000: *Jernalderen i Norge: ca. 500 f.Kr.-1030 e.Kr.* Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Solli, Brit 2002: *Seid: myter, sjamanisme og kjønn i vikingenes tid*. Pax, Oslo.
- Sommerseth, Ingrid 2003: *Arkeologiske spor i et flerkulturelt landskap: fra fangstbasert reindrift til tamreindrift i Mauken-Blåtind og Dividalen*.
- 2004: Fra fangstbasert reindrift til nomadisme i indre Troms. Etnografiske tekster og arkeologiske kontekster. I *Samisk Forhistorie. Rapport fra konferanse i Lakseelv 5.-6. september 2002*. Vol 1, s. 150-161. Red. av Mia og Kjersti Schanche Krogh. Varanger Samiske Museums skrifter. Varanger Samiske Museum, Varangerbotn.
- Spangen, Marte 2005: *Edelmetalldepotene i Nord-Norge: komplekse identiteter i vikingtid og tidlig middelalder*. Elektronisk utgave for nedlasting <http://hdl.handle.net/10037/109> Universitetet i Tromsø, [Tromsø].

- Spång, Lars Göran 1997: *Fångstsamhälle i handelssystem: Åsele lappmark neolitikum-bronsålder*. Studia archaeologica Universitatis Umensis; [9]. Arkeologiska institutionen, Umeå Universitetet, Umeå.
- Stalsberg, Anne 1969: *Innberetning om gravrøyser i Murud sæterskog (gnr.4, bnr.4) og Rudstjern (gnr.5, bnr. 24), Elverum s. & pgd., Hedmark fylke*. Topografisk arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museum., Oslo.
- Steckzén, Birger 1964: *Birkarlar och lappar: en studie i birkarleväsendets, lappbefolkningens och skinnhandelns historia*. Kungl. vitterhets historie och antikvitets akademiens handlingar, Historiska serien; 9. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Stedingk, Henrik von og Evert Baudou 2006: Capitalism in Central Norrland, Sweden, during the Iron Age. *Current Swedish Archaeology* 14: 177-198.
- Stene, Kathrine 1999: *Rapport over arkeologisk undersøkelse av mulig gravfunn på lokaliteten Røskåsen - Sølndalen, Baugen/skog, 16/29, Alvdal kommune, Hedmark. 24. og 25. juni 1999*. Universitetets Kulturhistoriske Museum, Oslo.
- Stene, Kathrine (red.) 2004: *Gråffjellprosjektet. Arkeologiske utgravninger i Gråffjellområdet, Åmot kommune, Hedmark. Årsrapport 2003*. Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.
- 2005: *Gråffjellprosjektet. Arkeologiske utgravninger i Gråffjellområdet og ved Rena elv, Åmot kommune, Hedmark. Årsrapport 2004*. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, Oslo.
- 2006: *Gråffjellprosjektet. Arkeologiske utgravninger i Gråffjellområdet og ved Rena elv, Åmot kommune, Hedmark. Årsrapport 2005*. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Storli, Inger 1986: A review of archaeological research on sami prehistory. *Acta Borealia* 3(1-1986): 43-63.
- 1994: *"Stallo"-boplassene: spor etter de første fjellsamer?* Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B, Skrifter; 90. Novus forl.: Instituttet for sammenlignende kulturforskning, [Oslo].
- Strade, Norbert 1997: Det sydsamiske sprog. I *Möten i gränsland. Samer och germaner i Mellanskandinavien*, s. 175-185. Red. av I. Zachrisson. Statens Historiska Museum, Stockholm.
- Streitlien, Ivar A. 1978: Tynset i oldtida. I *Tynset bygdebok, bind III*, s. 83-104. Red. av Bjarne Grandum. Tynset bygdeboknemnd, Tynset.
- 1980: *Bygdebok for Folldal. Bind III*. Folldal bygdeboknemnd, Folldal.
- Sundström, Jan 1997: Järnålder i fångstlandet. I *Möten i gränsland. Samer och germaner i Mellanskandinavien. Statens Historiska Museum. Monographs*. Vol 4, s. 21-27. Red. av Inger Zachrisson, Stockholm.
- Svensson, Eva 1998: *Människor i utmark*. Lund studies in medieval archaeology; 21. Distribution: Almqvist & Wiksell International, Lund.
- Sykes, Bryan 2001: *The seven daughters of Eve*. Norton, New York.
- Syversen, Guro 1983: *Innberetning om registrering av kulturminner i Trysil 6/7 - 8/7 1983*. Topografisk arkiv, Universitetets Oldsakssamling., Stavanger.
- Sørensen, Steinar 1975: Om kaupanger i innlandet. *Nicolay* (20).

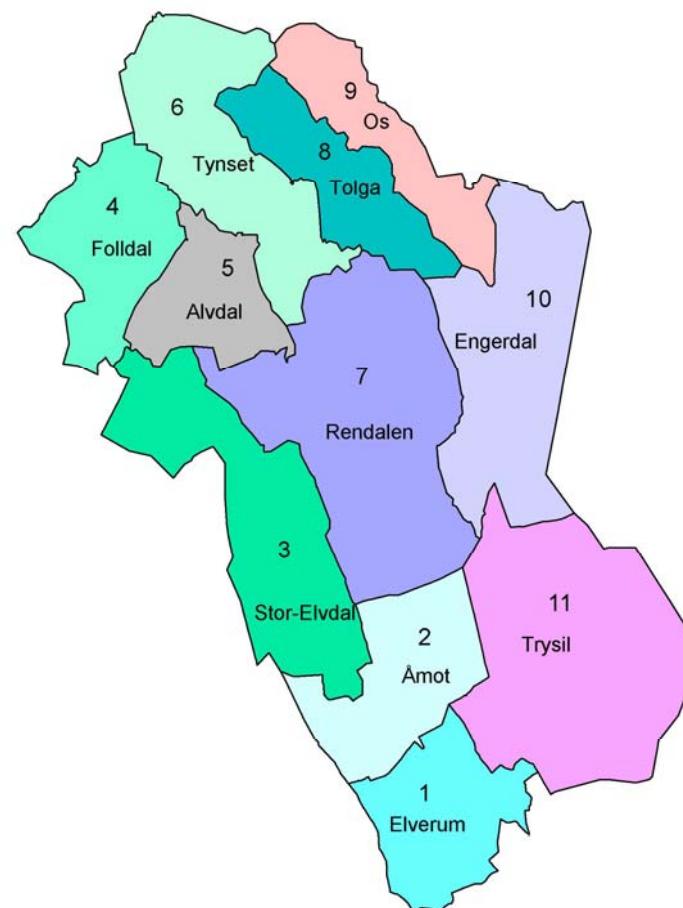
- 1979: Vikingetiden i Sør-Østerdalen. *Glomdalsmuseet. Nytt om gammalt* Årbok 1979: 62-91.
- 1982: Ski og skibruk i Østerdalen. *Nytt om gammelt. Årbok fra Glomdalsmuseet* (1982): 62-94.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka, Heikki Simola og Elisabeth Grönlund 1998: Cultivation History Beyond the Periphery: Early Agriculture in the North European Boreal Forest. *Journal of World Prehistory*. 12(2): 199-253.
- Tacitus, Cornelius, Alf Önnersfors og Anders Kaliff 2005: *Germania*. [Ny utg. / arkeologisk kommentar av Anders Kaliff]. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Thorleifsen, Magne 1996a: *Arkeologisk utgravning av gropene R17e og R18, kullgrop R12, og fangstgropene R13, R14 og R22*. Topografisk Arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.
- 1996b: *Arkeologisk utgravning av R601 gravhaug*. Topografisk arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.
- 1996c: *Arkeologisk utgravning av R604 gravhaug*. Topografisk arkiv, Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.
- 2002: *Rapport fra seminar om samisk kultur og historie avholdt på Femund Fjellstue, Elgå, Engerdal 29. - 31. mai 2002*. Museumssenteret i Trysil/Engerdal, Trysil.
- Trigger, Bruce 1989: *A history of archaeological thought*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Undset, Ingvald 1888: *Norske jordfundne Oldsager i Nordiska Museet i Stockholm*. Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger; 1888, no. 2. I Commission hos Dybwad, Christiania.
- van Dommelen, Peter 2006: Colonial matters: Material Culture and Postcolonial Theory in Colonial Situations. I *Handbook of material culture*, s. 104-124. Red. av Christopher Tilley, Webb Keane, Susanne Küchler, Mike Rowlands og Patricia Spyer. Sage, London.
- Vikshåland, Leif Håvard 2003: Jakten på kulturgener. *Primitive Tider* 5: 85-92.
- Vorren, Ørnulv 1958: Samisk villreinfangst i gammel tid. *Ottar* 17(2): 1-42.
- 1979: Fallgravanlegg for elgfangst. *Ottar* 116-117: 70-78.
- 1998: *Villreinfangst i Varanger fram til 1600-1700 årene*. Tromsø museums skrifter; 28. Nordkalott-forl., Stonglandseidet.
- Vorren, Ørnulv og Hans Kr Eriksen 1993: *Samiske offerplasser i Varanger*. Tromsø museums skrifter; 24. Nordkalott-forlaget, Stonglandseidet.
- Vorren, Ørnulv og Ernst Manker 1957: *Samekulturen: en oversikt*. Tromsø museums skrifter 5. Tromsø museum, Tromsø.
- Wallerström, Thomas 1995: *Norrboten, Sverige och medeltiden: problem kring makt och bosättning i en europeisk periferi*. Lund studies in medieval archaeology; 15. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- 1997: On Ethnicity as a Methodological Problem in Historical Archaeology. A Northern Fennoscandian Perspective. I *Visions of the Past. Trends and Traditions in Swedish Medieval Archaeology*. Vol 19, s. 299-352. Red. av Hans Andersson, Peter Carelli og Lars Ersgård. Lund studies in medieval archaeology. Riksantikvarämbetet, Lund.

- 2000: The Saami between the East and the West in the Middle Ages: an Archaeological contribution to the history of reindeer breeding. *Acta Borealia* 17(1): 3-39.
- Wangen, Vivian 1999: *Gravfeltet på Gunnarstorp: et monument over dødsriter og kultutøvelse*. Upublisert magistergradsavhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Weber, Birthe 1986: Vesle Hjerkin - en fjellgård (?) med mange ben å stå på. *Viking* 1985/86 XLIX: 181-201.
- Wegraeus, Erik 1971: *Vikingatida pilspetsar i Sverige: en förbisedd föremålsgrupp*. Avhandling, licenciatgrad, Uppsala Universitet.
- Welinder, Stig 2003: *DNA, etnicitet, folk och folkvandringar*. Bricoleur Press, Göteborg.
- Wiker, Gry 2000: *Gullbrakteatene - i dialog med med naturkreftene: ideologi og endring sett i lys av de skandinaviske brakteatnedleggelsene*. [G. Wiker], Oslo.
- Yates, Timothy 1989: Habitus and social space: some suggestions about meaning in the Saami (Lapp) tent c. 1700-1900. I *The Meaning of Things. Material Culture and Symbolic Expression*, s. 249-262. Red. av Ian Hodder, London.
- Young, Robert 1995: *Colonial desire: hybridity in theory, culture and race*. Routledge, London.
- Zachrisson, Inger 1984: *De samiska metalldepåerna år 1000-1350: i ljuset av fyndet från Mörtträsket, Lappland = The saami metal deposits A.D. 1000-1350 in the light of the find from Mörtträsket, Lapland*. Archaeology and environment; 3. University of Umeå Department of Archaeology, Umeå.
- 1985: Comments to Knut Odner: Saamis (Lapps), Finns and Scandinavians in History and Prehistory. Ethnic Origins and Ethnic Processes in Fenno-Scandinavia. *Norwegian Archaeological Review* 18: 19-22.
- 1994: Archaeology and politics: Saami prehistory and history in central Scandinavia. *Journal of European Archaeology* (2): 361-368.
- 1997: *Möten i gränsland. Samer och germaner i Mellanskandinavien*. Monographs. Vol 4. Statens Historiska Museum, Stockholm.
- Østergård, Uffe 1992: What is National and Ethnic Identity. I *Ethnicity in Hellenistic Egypt*, s. 16-38. Red. av Per Bilde, Troels Engeberg-Pedersen, Lise Hannestad og Jan Zahle. Aarhus University Press, Århus.
- Østmo, Einar 2000: Oldtiden i Elverum. *Alfarheim. Årbok for Elverum* 14(2000): 9-63.

Appendix

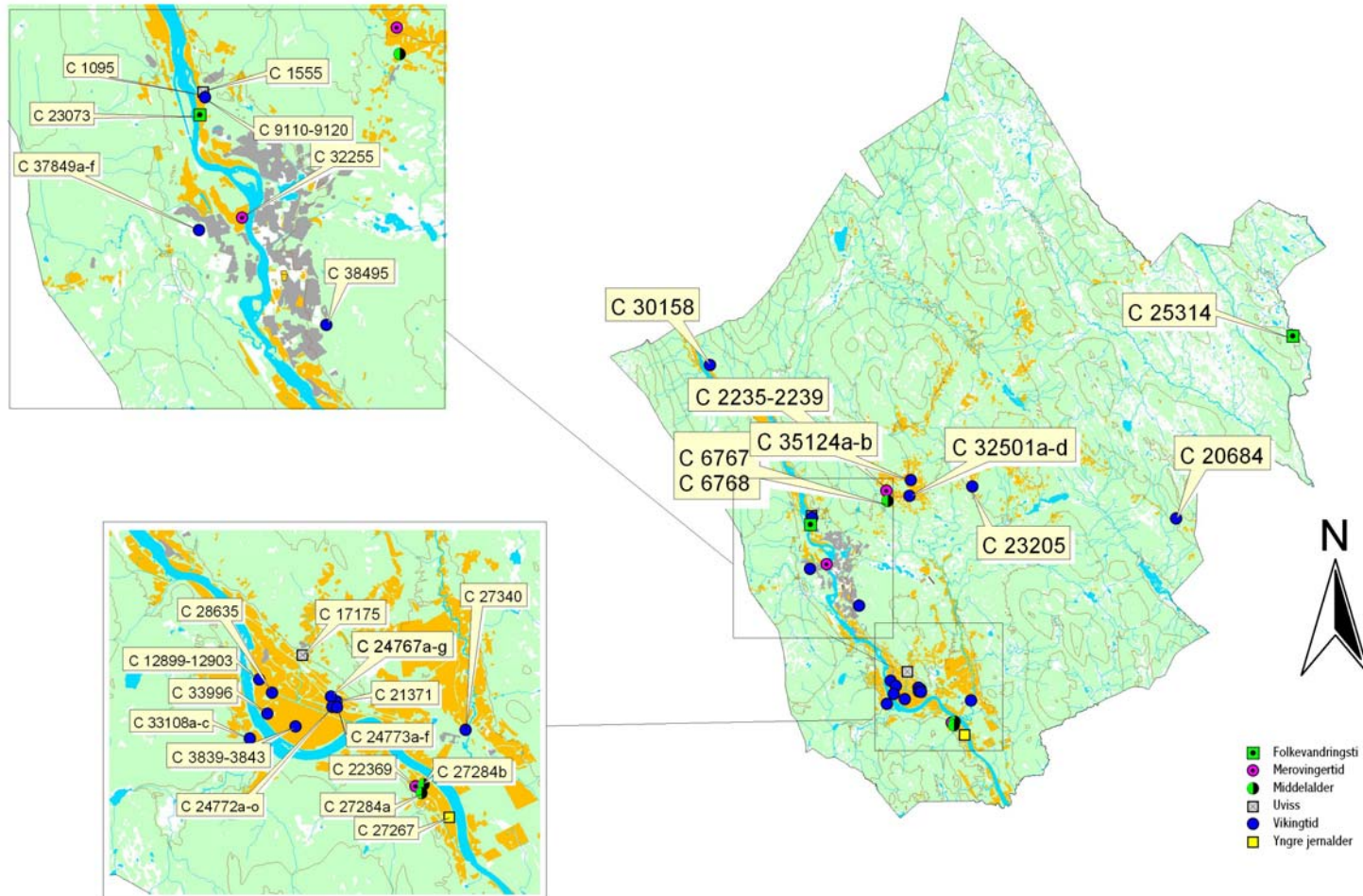
Katalogen inneholder innkomne funn fra studieområdet som er registrert i databasen til Kulturhistorisk museum. I tillegg er det registrert et fåtalls funn fra andre museer, som en ski fra Alvdal som befinner seg i Skimuseet, og enkelte funn som ligger på Glomdalsmuseet. Innsamlingen av Oldsaker har pågått siden 1811, og med hjemmel i kulturminnelov siden 1905. Kvaliteten på katalogiseringen og mengden informasjon som er skrevet inn i Oldsaksamlingens tilveksttekst på hvert enkelt nummer er svært varierende gjennom tidene. Teksten i merknadsfeltet er mest mulig holdt i den formen den opprinnelig ble innskrevet i, men gamle mål, som alen, tommer, fot osv er oversatt til metrisk system. Tilvekstene refererer til diverse oppslagsverk. Jeg har valgt å beholde disse henvisningene, selv om de ikke fins i referanselisten.

Katalogen er sortert kommunevis. Under dette er funnene sortert stigende etter C-nummer. Kommunene følger i den samme rekkefølge som i avhandlingens hovedtekst, og som angitt på kartet ved siden. Foran hver kommune er det et kart som viser funnstedene til de funnene det har latt seg gjøre å kartfeste. Årsaken til at et slikt system er valgt er at avhandlingen forhåpentligvis kan fylle en funksjon som oppslagsverk for regionen.

Katalog Elverum

Elverum

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
			Spyd	1		Eldre jernalder	Glomdalsmuseets katalog, nr.: GM 2541
C 1095	Strand nordre	24	Spenne	1	Løsfunn	Vikingtid	En Spænde af Bronze, hjerteformet af samme Slags som No. 341 o. fl.; den er 5 cm lang mellem de yderste Kanter; paa Oversiden noget konvex med ophøiede Zirater og Levninger af stærk Forgyldning; paa Bagsiden er Jerntornen med dens Heftninger i Behold og desuden en liden Hempe;
C 1555	Strand Nordre	24	Doppsko	1	Løsfunn	Uviss tid	Et Beslag, rimeligvis Doppskoen af Balgen til et enkeltægget, spidst Sværd; 16 cm langt, bredest 4 cm, bestaar af et Hylster dannet af en Kobberplade, befæstet i en Jernplade, der naar udenfor Hylsteret til begge Ender
C 2235	Møistad	92	Sverd	1	Grav	Merovingertid	Klingen tveegget; 75 cm lang optil Parerstangen, tverst 6,5 cm bred, med Huling langs Midten paa begge Sider; Parerstangen tilstede af almindelig Form, men hele det øvrige Greb borte
C 2236	Møistad	92	Øks	1	Grav	Merovingertid	Et Øxblad af Jern, 16 cm langt, 5 cm bredt for Eggen, 2,5 cm bredt foran Skaftullet, Formen forresten den almindelige. R 559.
C 2237	Møistad	92	Spyd	1	Grav	Merovingertid	En Spydspids af jern, den hele Længde 25 cm, Indretning til at fæste i Skaftet, Stilken hertil 18 cm lang og firesidet; Bladet kun 5,5 cm langt og bredest 2,5 cm, forsynet med tilbagegaaende Spidser
C 2238	Møistad	92	Kniv	1	Grav	Merovingertid	Brudstykke, Længden lader sig ei mer bestemme, men Formen har været paa det nærmeste som ved et enkeltægget Sværd, og Bredden strax under Grebet er vel 2,5 cm
C 2239	Møistad	92	Pil	1	Grav	Merovingertid	En Pilspids af Jern; hele Længden henved 16 cm; Bladet tveegget, henimod 2,5 cm bredt og 8 cm langt, ender i en Stilk, bestemt til at fæstes i Skaftet
C 3839	Tuven	54	Sverd	1	Grav	Vikingtid	Tveegget Sverd af Jærn, med Fordybninger langs Midten af Klingen, sammenbøiet. Spidsen samt det øverste af Tangen med Knappen mangler; dog er af den sidstes Understykke den ene Halvdel løs tilstede. - Længden af Klingens bevarede Del 78,5 cm; Bredden øverst ved Hjaltet 6 cm, temmelig jævnt aftagende nedover. Midt i Fordybningen paa Klingen gaar fra Hjaltet af langsefter en smal ophøiet Stribe, der dog kun fortsættes c. 10,5 cm nedover Nedre Hjalt 13 cm langt, svagt buet nedover. (saaledes at Buens Krumning vender op). Hjaltet er bredere ved Enderne end i Midten. Øvre Hjalts Undersykke sees at have havt samme Form
C 3840	Tuven	54	Øks	1	Grav	Vikingtid	Øxblad af Jærn, 17 cm langt, 8 cm bredt for Eggen, 3 cm foran Skaftullet, vanlig Form, temmelig Tykt
C 3841	Tuven	54	Skjoldbule	1	Grav	Vikingtid	Skjoldbule af Jærn, usedvanlig liden og sterkt konvex, saa at den nærmer sig til Kegleformen; øverst oppe en ganske liden kegleformet Knop. Vidde over Aabningen 12 cm, Høide 7 cm. Har havt 4 Nagler med smaa Hoveder og ganske smal Kant (c. 1,3 cm bred).

Elverum

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 3842	Tuven	54	Spyd	1	Grav	Vikingtid	Spydspids af Jærn, med tveegget, meget bredt Blad og Fal. Bladet synes ingen kjendelig Ophøining at have langs Midten, undtagen øverst oppe, hvor Falen et lidet Stykke fortsættes indover Bladet. Hele Længde 27 cm, hvoraf paa Bladet kommer 21,5 cm; Bladets største Bredde (ikke langt fra Falen) 6 cm. Synes kun at have havt en Nagle, af hvilken dog nu intet bestemt Spor findes; Falen er øverst oppe noget beskadiget. R 565
C 3843	Tuven	54	Bissel	1	Grav	Vikingtid	Bidselmundbid af Jærn med løse Sideringe og dobbelt Led. Sideringene gjorde af flade Stænger med noget afrundede Kanter. Ved den ene Ring hænger et gjænge til Rem, der synes oprindelig paa oversiden at have været belagt med et Zirat af Messing. Sideringenes ydre Tvermaal 6 cm; Afstanden mellem dem c. 10 cm.
C 6766	Malum		Lysestake	1	Løsfunn	Middelalder	Piber til 2 Lys, plumpt arbeidet, 21 cm høi; uden tvivl fra Middelalderen
C 6767	Grinden	90/1	Dolk	1	Løsfunn	Middelalder	Dolk af Jærn, enegget med tyk Ryg; ganske liden, buet Parerplade; ovenpaa denne paa hver Side en liden Nagle med stort, buet, i begge Ender tilspidset Hoved, prydet med Stregezirater (paa den ene Nagle mangler nu Hovedet). Løse findes en Knap til Haandtaget, skaalformet, af 4 cm Tvermaal, med Stregezirater, og et Mundblik til Skeden, forsynet med 2 Hemper til en Bæresnor. Bladets Længde er 25 cm og største Bredde 2
C 6768	Grinden	90/1	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Knivblad af Jærn, 18 cm langt. Det egentlige Blad smalt og tyndt; Tangen formet som paa en modern Bordkniv, flad, med en Række af Nagler, der rage ud til begge Sider. C6767 og C6768 ere fundne sammen i Jorden paa Gaarden Grinden
C 8549			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespids af Jern af vanlig tveegget Form fra yngre Jernalder.
C 9110	Strand nordre	24	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget Sverd af Jern fra yngre Jernalder. Klingens Længde 83 cm. og Bredde øverst 6 cm.; den er stærkt bøiet. Hjaltene af Form som Sv. forns. 505, med velbevaret riflet Sølvbelæg. Afstanden mellem dem 10 cm
C 9111	Strand nordre	24	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Spydspids af Jern, med bredt, temmelig tyndt Blad, 55 cm. langt, med største Bredde, 6.8 cm., nær Falen; Kanterne danne stumpe Vinkler. Falen prydet med en Række af ophøiede, strierede Ringe rundt om; Spor af to til Siderne noget fremstaende Broncenagler (der har vistnok været flere, men Falen er nu noget beskadiget nedentil).
C 9112	Strand nordre	24	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Spydspids af Jern af den i yngre Jernalder sjældne Form med Agnorer; Stift til Indsættelse i Skaftet. Odpartiet har større Lighed med Agnorspydene fra Ældre Jernalder, end de tidligere bekendte Exemplarer. 27.3 cm lang
C 9113	Strand nordre	24	Skjoldbule	1	Gravhaug	Vikingtid	Skjoldbule af Jern af vanlig Form med Indknibning ovenfor Randen. 1 af de 4 Nagler er helt bevaret og viser en Tykkelse af Skjoldbrettet af 7 med mer
C 9114 a-i	Strand nordre	24	Pil	9	Gravhaug	Vikingtid	9 Pilespidser af Jern, 15 - 17 cm lange
C 9115	Strand nordre	24	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Øxeblad af Jern af Skjægform, 14.8 cm langt

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 9116	Strand nordre	24	Sigd	1	Gravhaug	Vikingtid	Sigdblade af Jern, uden Sagtænder, ikke helt bevaret
C 9117 a-c	Strand nordre	24	Kniv	3	Gravhaug	Vikingtid	3 Knivblade af Jern, almindelig yngre Jernalders Form, det største 19.5 cm langt
C 9118	Strand nordre	24	Bissel	1	Gravhaug	Vikingtid	Mundbid af Jern med 2 vel bevarede udtungede Rembeslag. Afstanden mellem Ringene 11 cm.
C 9119	Strand nordre	24	Beslag	1	Gravhaug	Vikingtid	En liden Jernring, hvori hænge 4 Rembeslag
C 9120	Strand nordre	24	Beslag	1	Gravhaug	Vikingtid	2 Gangjernbeslag og to flade Beslag af Jern, de sidste vistnok hørende til et Træskrin
C 12899	Skjefstad	49	Øks	1	Grav	Vikingtid	Øxeblade af Jern fra yngre Jernalder, 15,6 cm. langtligt R 555 (med Hensyn til Partiet omkring Skafthullet) og R 553 (med Hensyn til Bladet). Bredde i Eggen 6,5 cm. Synes at have et Par gamle Hug i Eggen
C 12900	Skjefstad	49	Pil	6	Grav	Vikingtid	7 (?) Pilespidser af Jern af forskjellig Længde og tildels forskjellig Form. Nogle ligne R 538, andre for Bladets Vedkommende R 548; en enkelt, der er ufuldstændig, har ganske fladt Blad. Længde fra 14,7 til 8 cm
C 12901	Skjefstad	49	Bryne	1	Grav	Vikingtid	Skiferbryne
C 12902	Skjefstad	49	Kniv	1	Grav	Vikingtid	Knivblade af Jern, 21 cm. langt.
C 13416	Skjefstad	49	Sverd	1	Grav	Vikingtid	Tveegget Sværd af Jern fra yngre Jernalder, sammenbøiet. Klingen, der synes at være omtrent fuldstændig bevaret, er usædvanlig kort (64 cm.). Hjaltene, af hvilke Knappen mangler, er som paa R 502; deres Længde er 13 og 7,5 cm. Spor af Træskede
C 17175	Oppsal Nordre	39	Bjelle	1	Løsfunn	Uviss tid	Jernbjelde af Form som flere til Samlingen tidligere indkomne: en i Bredde opad aftagende Jernplade, der er sammenbøiet uden at være sammensluttet, og ender i en Stift, der er ombøiet og danner den Krog, hvori Kolven hænger. Denne er bevaret. Stykkets hele Høide er 14 cm
C 20684	Siljuberget	183/1	Spinnehjul	1	Løsfunn	Vikingtid	Stykke av et snellehjul av sten. Smalsiden har hat dypt indskaarne takker rundt. Ogsaa paa den hvælvede oversides rand er der en række stumpvinklede streker
C 21371	Houm Nordre	6271	Armring	1	Mulig grav	Vikingtid	Armbaand av bronze, av vikingetidstype, bestaaende av en kantet stang, lagt i to vindinger, og paa et litet stykke i tre vindinger. Det er prydet med ganske simple streker langs kantene. Tvermaal ca. 7-8 cm.
C 22369	Sveheim	2/17	Øks	1	Løsfunn	Merovingertid	Liten øks eller kile av jern av form omtrent som Jan Petersen, Jernbarrer fig. 1, (Oldtiden VII). Dog er tversnittet paa tvers av eggen meget flatere. Længde 17,3 cm. Bredde over eggen 4 cm. F. i et nybrot ca. 8 tommer dypt, tæt indtil nogen rester av en tyristubbe som var borttraatnet over bakken

Elverum

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 23073	Søbakk	25/43	Pil	1	Løsfunn	500-tallet	Pilespiss av jern med flatt blad og flat tange av form som R 540. Tangen noe defekt. Lengde 12,3 cm, bladets bredde 1,9 cm. Solberg (1984:143-144) viser at disse spissene kan tilhøre hele 500-tallet
C 23205	Sætersveen	158/28	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Økseblad av jern med nokså tykt blad og stort skaftparti. De øvre fliker på dette synes å ha vært tilspisset, de nedre derimot rett avskårne. Kommer i det hele nokså nær J. Petersen: Vikingesverd, fig. 43. Lengde 16,7 cm, bredde over eggen 9,3 cm
C 24767 a	Houm Nordre	62/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Øks av jern av form som Jan Petersen: Vikingesverd fig. 40 med sterkt forrustet overflate, men vel bevart. I skafthullet sitter rester av treskaftet. Lengde 17,3 cm., bladets største bredde 8,3 cm
C 24767 b	Houm Nordre	62/1	Rangle	1	Gravhaug	Vikingtid	Fragmenter av en rangle av jern av typen R 460. Bøilens overdel er tilstede og rester av underdelen. To store og to mindre ringer er komplett tilstede, for øvrig foreligger det fragmenter av minst tre ringer. Alt meget sterkt forrustet. Bøilens lengde 26,7 cm. De største ringers tverrmål 10,5 cm., de minste 7,4 cm
C 24767 c I	Houm Nordre	62/1	Kar	1	Gravhaug	Vikingtid	10 skår av en gryte av klebersten av typen R 729. Flere av skårene vil kunne settes sammen, og karetets diameter kan nu sees å ha vært ca. 24 cm. innvendig ved overkanten. Det vil dog neppe kunne bli komplett.
C 24767 c II	Houm Nordre	62/1	Hank	1	Gravhaug	Vikingtid	Av hanken, som er av jern med firsidig midtparti, foreligger det tre bruddstykker, som passer sammen. Av ørene, som også har vært av jern, sees rustmerker på karet.
C 24767 d	Houm Nordre	62/1	Bryne	1	Gravhaug	Vikingtid	Et firsidig bryne av skifer, avbrutt i begge ender. Nuværende lengde 11,1 cm., bredde 2,4 cm.
C 24767 e	Houm Nordre	62/1	Doppsko	1	Gravhaug	Vikingtid	En liten dopsko av jern, avbrutt i øvre ende. Stykket er tilspisset i nedre ende og tilter i bredde opefter. Trerester sees i falen. Nuværende lengde 5,1 cm., største bredde 2,8 cm.
C 24767 f	Houm Nordre	62/1	Ring	1	Gravhaug	Vikingtid	Liten jernring med rester av torn, antagelig en liten ringspenne av jern. Tverrmål 2,8 cm
C 24767 g	Houm Nordre	62/1	Ukjent	1	Gravhaug	Vikingtid	Et ubestemmelig jernstykke, bestående av en svakt buet jernplate, hvortil det er festet en ring og et jernbånd. Lengde 9 cm.
C 24772 a	Houm Nordre	62/1	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget sverd av jern av form som Jan Petersen: Vikingesverd fig. 138. Sverdet, som er meget sterkt forrustet, foreligger nu i fem deler. Klingen i tre deler, tangen i to deler med løst overhjølt. Det adskiller sig fra typeeksemplaret ved at den lille nedadbøide spiss midt på underhjøltet mangler. Tydelig blodrefill. På mellemkavlen sees tydelige trerester. Samlet lengde 84 cm., overhjøltets lengde 6,6 cm., underhjøltets lengde 12,4 cm., klingens største bredde 5,8 cm
C 24772 b	Houm nordre	62/1	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Spydspiss av jern av den sene form Jan Petersen: l. c. fig. 25. Noe forrustet på overflaten, men for øvrig vel bevart. Lengde 30,7 cm., bladets største bredde 3,8 cm

Elverum

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24772 c	Houm nordre	62/1	Skjold	1	Gravhaug	Vikingtid	Skjoldbule av jern av den høie, spisse form med forholdsvis smal innknipning over rannen, som må betraktes som en avart av typen R 565. Tverrmål 14,4 cm. Skjoldbulen foreligger nu i mange bruddstykker, men omtrent halvparten er bevart i ett stykke.
C 24772 d	Houm nordre	62/1	Pil	3	Gravhaug	Vikingtid	Tre pilespisser av jern med flatt blad. To av dem er forholdsvis korte med bredt blad. En er lang og smal. Ved alle tre er tangen avbrutt i nedre ende. Den ene pilespiss er avbrutt på midten, de andre er hele. Den tredje pilespiss' lengde er 13,8 cm., bredden 1,8 cm.
C 24772 e	Houm nordre	62/1	Kniv	1	Gravhaug	Vikingtid	En forholdsvis lang kniv av jern med bevart tange. Kniven er så sterkt forrustet at dens type ikke kan bestemmes næmere. Den foreligger nu i tre deler, som passer sammen. Lengde (nuværende) 18,7 cm., bladets største bredde 2,1 cm
C 24772 f	Houm nordre	62/1	Kniv	1	Gravhaug	Vikingtid	Kniv av jern med bredt blad og trappeformet avsats ved overgangen mellom rygg og tange og jevn overgang mellom egg og tange. Forrustet. Lengde 14,9 cm. Bladets største bredde 2,7 cm
C 24772 g	Houm nordre	62/1	Sigd	1	Gravhaug	Vikingtid	Sigd av jern av typen R. 385, men med usedvanlig bredt blad og utstyrt med festenagler, hvis hoder dog nu mangler. Bladet er næsten avbrutt ved overgangen til tangen. Kordelengde 30,5 cm., bladets største bredde 3,6 cm
C 24772 h	Houm nordre	62/1	Munnbitt	1	Gravhaug	Vikingtid	Munnbitt av jern med tykke ringer med rundt tverrsnitt og kraftige firsidige stenger i bittet. Rustet sammen i bøid tilstand, så at forbindelsen mellom bitets to stenger ikke kan sees tydelig. Opprinnelig samlet lengde ca. 20 cm. Ringens tverrmål 4,5 cm
C 24772 i	Houm nordre	62/1	Remspenne	1	Gravhaug	Vikingtid	Eiendommelig liten remspenne av jern med bevart bøile og torn. Forstykket er bredt, plateformet og svakt buet. Lengde 6,1 cm., største bredde 6 cm
C 24772 k	Houm nordre	62/1	Remspenne	1	Gravhaug	Vikingtid	Liten firsidig remspenne av jern, dannet av en sammenbøid jernten av firsidig tverrsnitt. Størrelse 4,3 x 4,7 cm
C 24772 l	Houm nordre	6271	Jernblikk	1	Gravhaug	Vikingtid	Et avbrutt og skadet tynt beslag av jernblikk, nu T-formet. Lengde 5 cm.
C 24772 m	Houm nordre	62/1	Jernfragmenter		Gravhaug	Vikingtid	En hel del ubestemmelige jernfragmenter, deriblandt også endel nagler
C 24772 n	Houm nordre	62/1	Trefragmenter		Gravhaug	Vikingtid	Endel små trerester
C 24772 o	Houm nordre	62/1	Osteologisk brent	1	Gravhaug	Vikingtid	En brent benstump
C 24773 a	Houm Nordre	62/1	Skål	1	Gravhaug	Vikingtid	Rund, liten skål av jern, dannet av en tynn jernplate, avslått i kantene på flere steder. Tverrmål 11,7 cm
C 24773 b	Houm nordre	62/1	Rembeslag	1	Gravhaug	Vikingtid	Rembeslag av jern av typen R. 577, men med to ringer i bøilen. Begge ringer skadet, og det ene rembeslag foreligger løst. Bøilens lengde 5,5 cm., ringens tverrmål 4,4 cm
C 24773 c	Houm nordre	62/1	Jernfragmenter	6	Gravhaug	Vikingtid	Seks ubestemmelige jernfragmenter, deriblandt en 10,4 cm. lang jernten

Elverum

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24773 d	Houm nordre	62/1	Slagg	1	Gravhaug	Vikingtid	Et stykke jernslag
C 24773 e	Houm nordre	6271	Osteologisk		Gravhaug	Vikingtid	En hel del brente ben og ett ubrent
C 24773 f	Houm nordre	62/1	Trekull		Gravhaug	Vikingtid	Tre store trekullstykker
C 25314			Pil	1	Løsfunn	500-tallet	Stor pilespiss av jern fra sen folkevandringstid eller merovingertid. Tilhører gruppen R 540, men med forholdsvis lengre tange og kortere blad enn vanlig. Roten av tangen er firsidig, dens ytre del er flathamret, odden noe forbøiet, og hele stykket noe forrustet. Lengde 15,3 cm., bladets største bredde 2,1 cm. Funnet i en myr like ved Saugtjernet i Elverum s. og pgd., Hedmark. Finneren blev opmerksom på den ved at odden stakk op av bakken
C 27267	Bjølset søndre	1/67	Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Fragmentarisk pilespiss av jern som R 538, men avbrutt omtrent midt på bladet, som visstnok ikke har hatt opphøydd midtribbe. En del forrustet. F. under hypping i en potetåker ved en "tinghaug" på Bjølset lærergår
C 27284 a	Sørperud	2/1	Spyd	1		Middelalder	Slank spydspiss av jern fra vikingetiden eller middelalderen. Falen som er avbrutt i kanten er temmelig vid nederst og må ha vært tålig lang i forhold til bladet. På den ene siden er det to små runde hull, på den andre ett. Overgangen mellom fal og blad er lite distinkt uten skarpe egghjørner. Bladet er slankt med en noe slapp form. Det er noe fortykket langs midten, men mangler egentlig midtribbe. Odden er avbrukket, ellers tålig bra bevart. Lengde 22,5 cm, derav bladet 13,5 cm, bredden av bladet 2,7 cm
C 27284 b	Sørperud	2/1	Pil	1		Middelalder	Pilespiss av jern snarest fra middelalderen med rund stilk, som i den ene ende løper ut i en spiss tange. I den annen ende et ganske lite blad med lange mothaker, hvorav nå bare den ene er til stede. Lengde 12,5 cm. F. for flere år siden på Sorperud (gnr. 2, br.nr. 1), Elverum s. og pgd., Hedmark. Ifølge brev av 11. februar 1943 fra Olav Furuset er spydspissen a funnet sørligst på Sorperudjordet og pilespissen b nordligst på jordet. De ble heller ikke funnet sammen
C 27340			Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Kastespydspiss av jern, rimeligvis fra middelalderen. Bladet er om lag som R 526, men større. Falen er lang og slank med trang åpning for skaftet. Godt bevart men litt skadd i fal-åpningen. Lengde 17,7 cm derav falen 9 cm. Største bredde 3 cm. F. på Bjørsterveien, like ved Maustad, Jømna i Elverum
C 28635	Storhov	51/1	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Sverd av jern fra vikingetiden, som Jan Petersen: Vikingesverd, fig. 98, type M. Klingen er en del medtatt av rust og overhjølet er litt forvridt, blodrefilen er svak. Lengde 84 cm, underhjølet 9,8 cm, overhjølet 6,2 cm
C 29940	Grasberget	90/27	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Bredt, ganske tynt blad med skarp overgang til den tverrstilte tangen. Temmelig forrustet. L. 14,9 cm, bladets l. 9 cm, br. 3 cm. Tangen 1 x 0,3 cm. F. ved pløying ca. 25 cm dypt sammen med en del trekul

Elverum

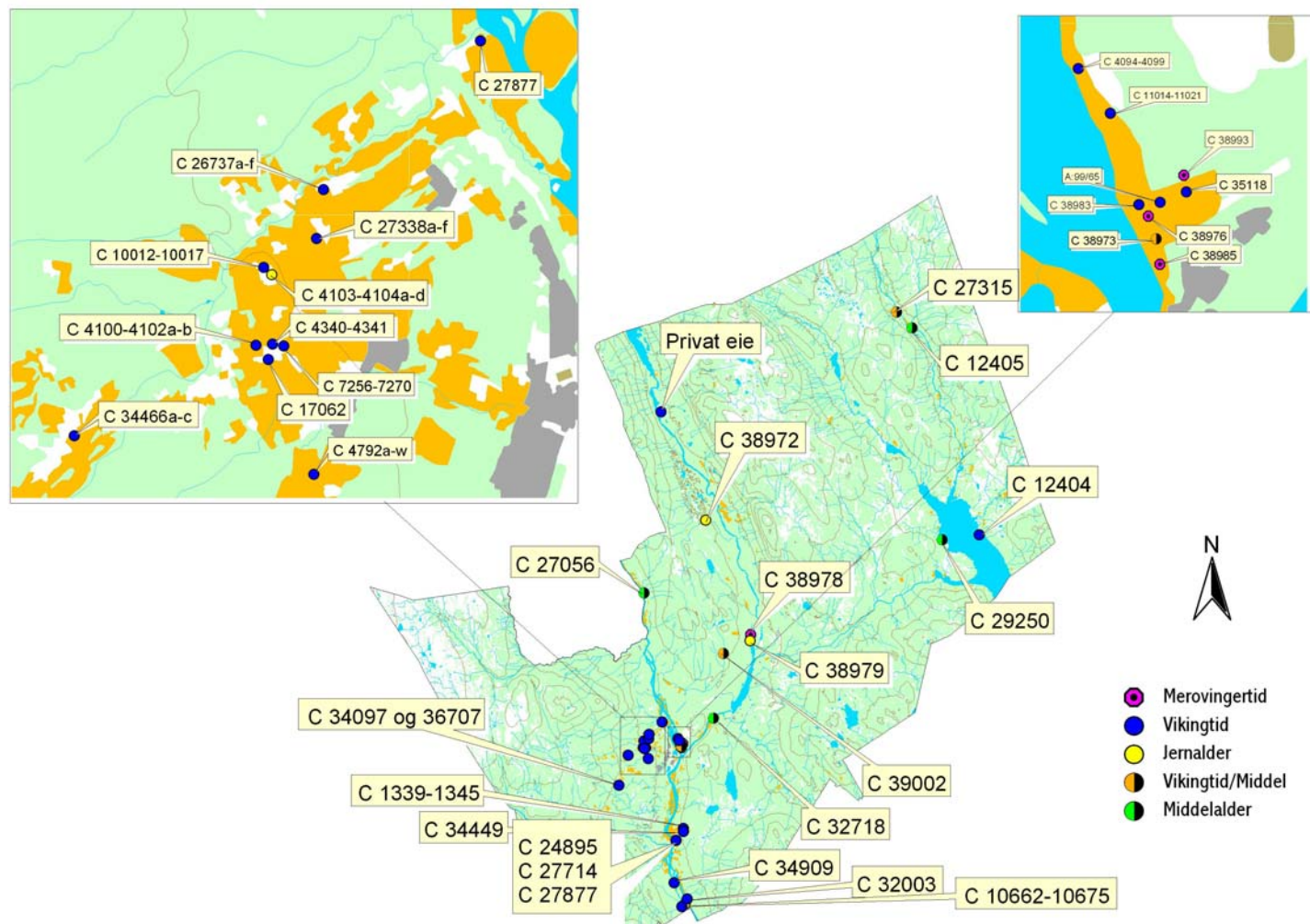
C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 30158	Innset	18/1	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Tveegget sverd av jern. Overgangen mellom tange og kling er på den ene siden skrå og avrundet, på den andresiden defekt. En del av tangen er avbrutt og mangler. Klingen er noe bøyd, ellers godt bevart. Lengde 77,6 cm, bredde ca. 4,5 cm. F. 1961 under traktorpløyning like i torven på et jordstykke som tidligere var ryddet av bulldozer 350-400 m N for låvebygningen på Innset
C 32255	Grindalen	13/1	Øks	1	Løsfunn	Merovingertid	Øks av jern fra eldre eller yngre jernalder av hovedtype R. 153, nærmest som Grieg figur 29 (Grieg 1923:15). Eggen er rustet og vi må anta at den har hatt større skjegg enn den har nå. Grieg bestemmer typen til merovingertiden. Skaftkullet er sirkulært, og det er mest naturlig å se den som en våpenøks. Petersen (1951:246) mener at det er svært vanskelig å skille eldre og yngre jernalders typer. Øksa er sterkt forrustet. Lengde 17,8 cm, br. over eggen 4,7 cm. Skaftkullets indre diam. 3,5 cm. Br. på øverste del av bladet nærmest hammerenden 2,2 cm. Opprinnelig var denne katalogisert som eldre jernalders øks.
C 32501 a	Rogstad	111/1	Sverd	1	Grav?	Vikingtid	Usedvanlig velbevart sverd av jern som R. 491, men tveegget, jvf. Vikingsverd, fig. 58, type C, men avviker fra dette ved at tverrsnittet på overhjøltet smalner av nedentil. Bredsidene på underhjøltet er ikke rygget, men svakt hvelvet. St. lengde ca. 95 cm, klingens st.br. 6,3 cm, underhjøltets lengde 10,2 cm.
C 32501 b	Rogstad	111/1	Spyd	1	Grav?	Vikingtid	Usedvanlig velbevart spydspiss av jern, som Vikingsverd, type E. Tilnærmet som fig. 13, men avviker fra typeeksemplaret ved at overgangen mellom fal og blad er noe mer innknepet. St. lengde 40 cm, st.br. 3,2 cm
C 32501 c	Rogstad	111/1	Øks	1	Grav?	Vikingtid	Velbevart øks av jern, som Vikingsverd, type A, nærmest som fig. 27, men avviker fra typeeksemplaret ved at skaftkullpartiet er mere sammentrengt. St. lengde 18 cm, bredde over eggen 7,5 cm
C 32501 d	Rogstad	111/1	Sverd	1	Grav?	Vikingtid	Del av enegget sverd av jern, hvor klingen er omtrent halvveis bevart, og hvor øvre del av grepet og overhjøltet er borte. Underhjøltet er av samme type som a), og sverdet har sannsynligvis vært av type C. St. lengde 44,2 cm, klingens st. bredde 5 cm, underhjøltets lengde 9 cm
C 33108 a	Granberg	71/46	Lyster	1	Løsfunn	Vikingtid	To-tindet lystergaffel av jern med en rett og en bøyd tind. Som J. Petersen: Redskaper, fig. 151. Fig. 151 har imidlertid bare en bøyd tind, den rette ser ut til å være brukket av. St.lengde 19 cm, st.br. 5 cm
C 33108 b	Granberg	71/46	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern med avbrutt tange. Bladets form nærmest som R 540. En del forrustet. Lengde 9,9 cm, st.br. 2,2 cm.
C 33108 c	Granberg	71/46	Bryne	1	Løsfunn	Vikingtid	Del av kvartsittbryne med kvadratisk til rektangulært tverrsnitt. Slipespor på alle 4 langsider. Lengde 5,9 cm, st.br. 3,6 cm
C 33996	Begetuven	52/33	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Bladet er om lag som J.Petersen: Vikingsverd fig.12. Fålen som op.cit. fig.21, nærmest som en kombinasjon av typene E og K. Spydspissen har svakt rygget blad og jevn overgang til fålen. Lengde 40,1 cm, bladets st.br. 3 cm, fålens st.diam. 2,2 cm.

Elverum

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 35124 a	Hovslykkja	101/1	Hengesmykke	1	Gravrøys	Vikingtid	Hengesmykke av bronse. Naturalistisk mannshode med skjegg på hempen, gripefotlignende klør ved randen, forøvrig båndfletningsdekor. Av typen Vsm, fig. 158, men er i gjennombrutt arbeid og er større enn typeeksemplaret. Smykket er identisk med ett av 3 hengesmykker fra en gravhaug på Island. Se Eldjarn 1956, fig. 142, s. 323, og med C 6744 fra Blaker, Lom, Oppland. Stykket er noe korrodert. Stb. 2,8 cm, høyde 3,5 cm.
C 35124 b	Hovslykkja	101/1	Hank	1	Gravrøys	Vikingtid	Ring av jern med noe fragmentarisk krampe, trolig skrin-/kistehank av typen Vre, fig. 239. En del forrustet. St.diam. ring 4,1 cm, stl. krampe 4 cm. Løst foreligger stk. av 2 jerntener med flatt tverrsnitt, begge bøyd i rett vinkel. Fra skrin-/kistebeleslag? Stm. h.h.v. 2,5 og 3,4 cm.
C 37849 a-f	Grindalen	13/1	Prøve	6		Vikingtid	
C 38495 a-l	Elverum Prestegård	31	Prøve	12	Kullgrop	Vikingtid	Mastemoen
C 38634	Murud	4/1	Prøve	1	Kullgrop	Vikingtid	Ødelagt kullgrop. Lil Gustafson
C 38763			Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Arbeidsøks fra middelalderen med svunget egg, kraftig nakkeparti med skaftfliker (noe avbrukkede fliker).

Katalog Åmot

* Funnet som er merket 'Privat eie' er i følge Sørensen (1979:78) et sverd og et spyd fra vikingtiden.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
A: 99/65	Kilde	32/1	Sverd			Vikingtid	A:99/65 Funnet ble gjort under graving av grøft. En ettergravning bragte frem ubrente bein (A:99/90). Gjenstandene venter på konservering og det foreligger defor ikke rapport.
C 150			Øks	1	Gravhaug	Jernalder	Et Øxeblad, af Jern; Længde 18 cm; Brede for Eggen 9,2 cm; foran Skaftullet knap 1,3 cm. Fundet i en Høi i Aamodt Sogn, ved Siden af et Sværd, der var saa fortæret af Rust, at det ved Optagningen ganske faldt i sønder
C 151			Primstav	1		Middelalder	En Primstav; oval, 70 cm lang, største Brede 17 cm; uden Haandfang; den øverste Ende bredere afskaaren, den nederste afrundet; Dagmærkerne afsatte med Runer paa de flade Sider langs med den indre Rand; Fæstmærkerne ovenfor; Ugemærker findes ikke; Primstaven er sønderbrudt i 2 Dele, men intet fattes; har været opbevaret i Aamodt Sogn i Østerdalen
C 273			Primstav	1		Middelalder	En Primstav; firesidet; Længde 102 cm, største Brede 5,2 cm; forsynet med Haandfang; Dagmærkene ere Runer, hvilke ere afsatte paa de to bredeste Flader langs Randen, med Fæstmærkene ovenover; ingen Ugemærker
C 1339	Berger	50	Sverd	1	Grav	Vikingtid	Et Sværd af Jern; den hele Længde omtrent 90 cm, deraf Klingen 77 cm lang og øverst 6,5 cm bred, tveegget; Parerstangen 10,5 cm lang; den øverste Del af Hjaltet eller Knappen mangler; Formen forøvrigt den almindelige. Gravfund fra yngre Jernalder. Berger i Aamot
C 1340	Berger	50	Øks	1	Grav	Vikingtid	Et Øxeblad af Jern; 19,5 cm langt 13 cm bredt for Eggen, 5,2 cm foran Skafthulingen, forresten af almindelig Form
C 1341	Berger	50	Øks	1	Grav	Vikingtid	Et Øxeblad af Jern, noget mindre; 13 cm langt, 8 cm bredt for Eggen, 2,5 cm foran Skafthulingen.
C 1342	Berger	50	Spyd	1	Grav	Vikingtid	En Spydod af Jern; Bladet omtr. 42 cm langt, men den yderste Spids er afbrukken, bredest 6,5 cm; Længden af Falen kan ei skjønnes, da den er afbrukken; Formen forøvrigt den almindelige
C 1343	Berger	50	Saks	1	Grav	Vikingtid	En Sax af Jern; 22,2 cm lang; Formen den almindelige som No. 255 o. fl.
C 1344	Berger	50	Bissel	1	Grav	Vikingtid	Et Bidselmundbid af Jern; Længde 21 cm; Sideringene i Gjennemsnit 5,2 cm; Biddet med enkelt Led; i Formen intet usædvanligt.
C 1345	Berger	50	Krampe	1	Grav	Vikingtid	En Krampe af Jern, 8 cm lang, 3,9 cm bred. No. 1339 - 45 ere fundne i en Gravhaug paa Gaarden Berger i Aamot Prgj. i Østerdalen
C 1697	Bråten	1/1	Spyd	1	Grav	Vikingtid	En Spydspids af Jern, 25 cm lang, men heraf blot den egentlige Od 5,3 cm, og dertil temmelig smal, bredest 2,5 cm; Resten Fal for Skaftet

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 1698	Bråten	1/1	Spenne	1	Grav	Vikingtid	En oval, skaalformet Spænde af Bronze; af almindelig Form og Størrelse med gjennembrudt Overplade og Jerntorner paa Hulsiden aldeles bevaret, skjønt Spenden ellers er haardt medtagen af Ir. No. 1697 - 98 ere fundne ved Siden af en Gravhaug paa Gaarden Braaten i Aamots Prgd. i Østerdalens Fgd. Hedemarkens Amt
C 1891			Nøkkel	1	Løsfunn	Vikingtid	En Nøgel af Messing, meget gammel, Længde 6 cm, Skjæret henved 2,5 cm, Taget rundt 3,5 cm i Gjennemsnit af gjennembrudt Arbeide, en liden løs Ring er deri Hæftet; - funden omtrent 1,5 m under Jordskorpen i en Ager, i Aamodt Pgd.
C 4094	Kilde	32/1	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget. Sværdets Klinge har to parallelle Fordybninger langsefter, en Form, som kjendes fra danske Mosefund (Engelhardt Nydam Mosefund Pl. VII fig. 12) og ligeledes fra enkelte norske Fund som brugelig i ældre Jernalder. Nærværende Stykke maa imidlertid baade paa Grund af Hjaltenes Form og af Hensyn til de sammen med det fundne Sager aabenbart. Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Kilde i Aamot Pgd. i Østerdalen. Omkring Oldsagerne laa en Hob Sten. Liget har været brændt, da der til Spydspidsen er fastrustet nogle Stumper af brændte Ben henføres til yngre Jernalder
C 4095	Kilde	32/1	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget. Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Kilde i Aamot Pgd. i Østerdalen. Omkring Oldsagerne laa en Hob Sten. Liget har været brændt, da der til Spydspidsen er fastrustet nogle Stumper af brændte Ben
C 4096	Kilde	32/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Kilde i Aamot Pgd. i Østerdalen. Omkring Oldsagerne laa en Hob Sten. Liget har været brændt, da der til Spydspidsen er fastrustet nogle Stumper af brændte Ben
C 4097	Kilde	32/1	Skjoldbule	1	Gravhaug	Vikingtid	Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Kilde i Aamot Pgd. i Østerdalen. Omkring Oldsagerne laa en Hob Sten. Liget har været brændt, da der til Spydspidsen er fastrustet nogle Stumper af brændte Ben
C 4098	Kilde	32/1	Sigd	1	Gravhaug	Vikingtid	Sigdblade med sagtandet Eg. Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Kilde i Aamot Pgd. i Østerdalen. Omkring Oldsagerne laa en Hob Sten. Liget har været brændt, da der til Spydspidsen er fastrustet nogle Stumper af brændte Ben
C 4099	Kilde	32/1	Bissel	1	Gravhaug	Vikingtid	Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Kilde i Aamot Pgd. i Østerdalen. Omkring Oldsagerne laa en Hob Sten. Liget har været brændt, da der til Spydspidsen er fastrustet nogle Stumper af brændte Ben
C 4100	Rogstad	12	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Brudstykke af et tveegget Sværd. Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad
C 4101	Rogstad	12	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Spydspids med tveegget Blad og Fal prydet med indtrykte rundtom løbende Ringe. Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad
C 4102 a	Rogstad	12	Skjoldbule	1	Gravhaug	Vikingtid	Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad
C 4102 b	Rogstad	12	Sigd	1	Gravhaug	Vikingtid	Fundet 1865 i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 4103	Tingstad	23/1	Beslag	1	Gravhaug	Jernalder	En liden oval Ring af Jern, 5 cm i længste Tvermaal og 2,5 cm i korteste, hvori hænge 2 Gjænger til at fæste Remmer i, og et Jernredskab af ukjendt Brug. Fundne 1866 tilligemed brændte Ben i en Gravhaug paa Gaarden Thingstad i Aamot. Haugen bestod for en stor Del af Sten og havde intet Gravkammer; Oldsagerne laa nede paa dens Bund.
C 4104 a	Tingstad	23/1	Ukjent	1	Gravhaug	Jernalder	Som C:4103
C 4104 b	Tingstad	23/1	Krampe	1	Gravhaug	Jernalder	Som C:4103
C 4104 c	Tingstad	23/1	Ukjent	1?	Gravhaug	Jernalder	Som C:4103
C 4104 d	Tingstad	23/1	Ukjent	1	Gravhaug	Jernalder	Som C:4103
C 4340	Rogstad	12/1	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	En stor Spydspids (4340) og et Bidselmundbid (4341), af Jern og fra yngre Jernalder. Fundne i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad i Aamot Pgd. i Østerdalen, tilligemed et Sværd og en "Stiksag" (maaske et af de almindelige Sigdblade med sagtandet Eg).
C 4341	Rogstad	12/1	Bissel	1	Gravhaug	Vikingtid	En stor Spydspids (4340) og et Bidselmundbid (4341), af Jern og fra yngre Jernalder. Fundne i en Gravhaug paa Gaarden Rogstad i Aamot Pgd. i Østerdalen, tilligemed et Sværd og en "Stiksag" (maaske et af de almindelige Sigdblade med sagtandet Eg).
C 7256	Rogstad	12/1	Vevsverd	1	Grav	Vikingtid	Vinkelbøiet Spydspids af Jern, som Aarsb. 1867 Pl. III fig. 27. Den ydre Del af Bladet mangler; den bevarede Rest er 56,2 cm. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder.
C 7257	Rogstad	12	Sigd	1	Grav	Vikingtid	Sigdblade af Jern 30,6 cm. (11 3/4") langt, maalt efter Ryggen. Har i Eggen ualmindelig tydelige Sagtænder, der sees som vanligt at være indslaaede fra den ene Side med en Meisel eller lignende Redskab. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7258	Rogstad	12	Ukjent	1	Grav	Vikingtid	Redskab af Jern af ukjendt Brug, afbildet fig. 29. Længde 34 cm. (13"). Paa den ene Side Eg (hvor denne begynder, er i Afbildningen sat et Kryds), paa den anden tyk Ryg. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7259	Rogstad	12	Saks	1	Grav	Vikingtid	Sax af Jern, 13 cm. (5") l. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7260	Rogstad	12	Kniv	1	Grav	Vikingtid	Knivblade af Jern. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 7261	Rogstad	12	Kniv	1	Grav	Vikingtid	Knivblad af Jern. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7262	Rogstad	12	Kniv	1	Grav	Vikingtid	Knivblad af Jern. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7263	Rogstad	12	Pil	1	Grav	Vikingtid	Pilespids af Jern, 15 cm. (5 3/4") l. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7264	Rogstad	12	Spinnenhjul	1	Grav	Vikingtid	2 Haandsneldehjul, det ene af Sandsten, det andet af brændt Ler, paa Oversiden prydet med en Stjerne, der er indridset med svage Linier rundt Hullet. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7265	Rogstad	12	Spinnenhjul	1	Grav	Vikingtid	2 Haandsneldehjul, det ene af Sandsten, det andet af brændt Ler, paa Oversiden prydet med en Stjerne, der er indridset med svage Linier rundt Hullet. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7266	Rogstad	12	Perle	1	Grav	Vikingtid	Perle af hvid glasagtig Masse, polyedrisk Form Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7267	Rogstad	12	Spenne	2	Grav	Vikingtid	Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronze med dobbelt Plade, af Typen Svenska fornsaker 551. De fordybede Gange mellem Knopperne have været udfyldte med Sølv, hvoraf dog nu intet er tilbage; rundt om Overfladens nedre Kant har gaaet en flettet Sølvtraad, som man kan se af de til dens Befæstning anbragte Huller. Begge Spænder ere beskadigede, tildels ved Ild. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7268	Rogstad	12	Spenne	1	Grav	Vikingtid	Aflang (ligearmet) Spænde af Bronze, 9,2 cm. (3 1/2") lang, afbildet fig. 31, brudt i 3 Stykker; et lidet Stykke mangler. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 7269	Rogstad	12	Armring	2	Grav	Vikingtid	Levninger af et Par Armringe af Bronze, gjorte av runde 3-4 millim. tykke, tildels riflede Stænger, der have dannet en Spiral paa 1 1/2 - 1 3/4 Omgang, og hvis ene Ende er knyttet omkring Stangen i den anden Omgang, saaledes at man ved at skyde Knuden frem og tilbage har kunnet udvide og sammentrække Ringen efter Behag Jfr. Aarsb. 1871 S. 71 No. 15. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 7270	Rogstad	12	Kjede	2	Grav	Vikingtid	To Stykker af en af Broncetraad flettet Kjede. Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder
C 10012	Tingstad	23/1	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget Sværd af Jern, hvoraf kun Knappen mangler. Klingen 82 cm. lang, aftager jevnere i Bredde mod Odden end vanligt. Hjaltene smale og rette, deres Afstand 9 cm. Spor tilbage af Skedens Træværk, hvoraf sees, at Sværdet har været nedlagt ubrændt. F. i en Haug paa Tingstad i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen, der var c. 30 Fod i Diameter, viste Spor af tidligere Gravning i Toppen. I Bunden fandtes nogle Stene lagte ovenpaa hinanden i Firkant, hvorimellem laa Skeletter af en Hund og en Hest. Noget høiere oppe Levninger af et ubrændt menneskeligt Lig, der syntes at være forstyrret ved den tidligere Gravning.
C 10013	Tingstad	23/1	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Spydspids af Jern, beskadiget i Odden, 31 cm. lang, med en Stump af Træskaftet i Falen. F. i en Haug paa Tingstad i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen, der var c. 30 Fod i Diameter, viste Spor af tidligere Gravning i Toppen. I Bunden fandtes nogle Stene lagte ovenpaa hinanden i Firkant, hvorimellem laa Skeletter af en Hund og en Hest. Noget høiere oppe Levninger af et ubrændt menneskeligt Lig, der syntes at være forstyrret ved den tidligere Gravning.
C 10014	Tingstad	23/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Øxeblad af Jern, 15.3 cm. langt. F. i en Haug paa Tingstad i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen, der var c. 30 Fod i Diameter, viste Spor af tidligere Gravning i Toppen. I Bunden fandtes nogle Stene lagte ovenpaa hinanden i Firkant, hvorimellem laa Skeletter af en Hund og en Hest. Noget høiere oppe Levninger af et ubrændt menneskeligt Lig, der syntes at være forstyrret ved den tidligere Gravning.
C 10015	Tingstad	23/1	Skjoldbule	1	Gravhaug	Vikingtid	Skjoldbule af Jern, 14 cm. i Tvermaal nedentil, lidt indknebet ovenfor Randen, der er meget smal. F. i en Haug paa Tingstad i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen, der var c. 30 Fod i Diameter, viste Spor af tidligere Gravning i Toppen. I Bunden fandtes nogle Stene lagte ovenpaa hinanden i Firkant, hvorimellem laa Skeletter af en Hund og en Hest. Noget høiere oppe Levninger af et ubrændt menneskeligt Lig, der syntes at være forstyrret ved den tidligere Gravning.
C 10016 a-b	Tingstad	23/1	Pil	2	Gravhaug	Vikingtid	2 beskadigede Pilespidser af Jern. F. i en Haug paa Tingstad i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen, der var c. 30 Fod i Diameter, viste Spor af tidligere Gravning i Toppen. I Bunden fandtes nogle Stene lagte ovenpaa hinanden i Firkant, hvorimellem laa Skeletter af en Hund og en Hest. Noget høiere oppe Levninger af et ubrændt menneskeligt Lig, der syntes at være forstyrret ved den tidligere Gravning.
C 10016 c	Tingstad	23/1	Hank	1	Gravhaug	Vikingtid	F. i en Haug paa Tingstad i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen, der var c. 30 Fod i Diameter, viste Spor af tidligere Gravning i Toppen. I Bunden fandtes nogle Stene lagte ovenpaa hinanden i Firkant, hvorimellem laa Skeletter af en Hund og en Hest. Noget høiere oppe Levninger af et ubrændt menneskeligt Lig, der syntes at være forstyrret ved den tidligere Gravning.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 10017	Tingstad	23/1	Bryne	1	Gravhaug	Vikingtid	Brynesten af grov violet Skifer, 16 cm. lang, firkantet Tversnit; omkring den ene Ende en Fure til Anbringelse af et Baand, hvorhos der ogsaa er gjort Begyndelse til Gjennemboring. F. i en Haug paa Tingstad i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen, der var c. 30 Fod i Diameter, viste Spor af tidligere Gravning i Toppen. I Bunden fandtes nogle Stene lagte ovenpaa hinanden i Firkant, hvorimellem laa Skeletter af en Hund og en Hest. Noget høiere oppe Levninger af et ubrændt menneskeligt Lig, der syntes at være forstyrret ved den tidligere Gravning.
C 10662	Bråten	1/1	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget Sværd af Jern fra yngre Jernalder med usædvanligt formede Hjalt (se Afbildningen fig. 19). Ornamentet paa Knappen bestaar af ophøiede Striber, flade ovenpaa. Afstanden mellem Hjaltene kun 7.7 cm. Klingen, der er helt bevaret, er 82 cm. lang og temmelig smal (5.5 cm. bred oventil, lidt afsmalnende nedad). F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10663	Bråten	1/1	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Spydspids af Jern, 55.3 cm. lang, meget smal og slank Form med tykt, mod Midten fra begge Kanter ophøiet Blad. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10664 a-g	Bråten	1/1	Pil	7	Gravhaug	Vikingtid	7 Pilespidser af Jern, but Spids, Bladets største Bredde temmelig nær denne; Afsats paa Stiften. Længde 13.5- 16.5 cm. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10665	Bråten	1/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Øxeblad af Jern, 17.8 cm. langt. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10666	Bråten	1/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Et andet Øxeblad af Jern, kileformet med firkantet Stamme, meget svært, 22 cm. langt og 7 cm. bredt i Eggen. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10667	Bråten	1/1	Skjoldbule	1	Gravhaug	Vikingtid	Skjoldbule af Jern af den vanlige Kalotform med Indknibning ovenfor Randen, 15 cm. i Tvermaal nedentil. En bevaret Nagle viser en Tykkelse af Træet af 3.5 cm.; den har altsaa gaaet ikke blot gennem Skjoldbrettet, men ogsaa gennem Haandtaget. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10668	Bråten	1/1	Kniv	1	Gravhaug	Vikingtid	Knivblad af Jern af almindelig Form, 19 cm. langt. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10669	Bråten	1/1	Bissel	1	Gravhaug	Vikingtid	Mundbid af Jern med dobbelt Led. I hver af Sideringene et aflang-firkantet Rembeslag med 5 Nagler. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 10670	Bråten	1/1	Fil	1	Gravhaug	Vikingtid	Fil af Jern, vanlig firkantet Form, 20 cm. lang. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10671	Bråten	1/1	Pil	1	Gravhaug	Vikingtid	Meisel af Jern, 19 cm. lang, afb. fig. 20. Det 9.2 cm. lange Blad er tyndt og fladt og har Form af et ligebenet Triangel, hvis Basis er den 2.5 cm. brede Eg. Skaftstykket har Form af en Stift; ovenfor Bladet har denne en flad Udvidelse til begge Sider, staaende lodret paa Bladets Plan. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10672	Bråten	1/1	Sigd	1	Gravhaug	Vikingtid	Sigdblade af Jern med Spor af Sagtænder i Eggen; Tangen har 1 Nagle og opadbøiet Stift. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10673	Bråten	1/1	Hank	1	Gravhaug	Vikingtid	Hadde til et Kar, af Jern, flad i den midterste Del; Karret, hvortil den har hørt, synes at have været af Træ. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10674	Bråten	1/1	Spenne	1	Gravhaug	Vikingtid	Ringspænde af Jern, en Efterligning af Ringspænder af Bronze med udplattede Ender paa Ringen. Ringens største Tvermaal 8.4 cm., Naalens Længde 20 cm. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 10675	Bråten	1/1	Beslag	1	Gravhaug	Vikingtid	Et Stykke ret Kantbeslag af Jern, dannet af et ombøiet Stykke Jernblik, nu 8,5 cm. langt, men afbrudt i begge Ender; Aabningen 0.5 cm. vid. F. for faa Aar siden paa Braaten i Aamot, Østerdalen, i en rund Gravhaug med brændte Ben. Glødeskal sees tydeligt paa flere af Oldsagerne.
C 11014	Kilde	32/1	Sverd	1	Grav	Vikingtid	Tveegget Sværd af Jern fra yngre Jernalder, ualmindelig fuldstændigt og vel bevaret. Klingen 80 cm. lang, 6 cm. bred oventil; Odden stærkt afrundet. Hjaltene smale, af firkantet Tversnit, afrundede i Enderne; deres Længde 11,8 og 8 cm.; Afstanden mellem dem 9,4 cm. Øvre Hjalt bestaar blot af eet Stykke, hvis øvre Del er tildannet i Form af en femkløftet Hjaltknap med næsten jevnhøje Fliger. Øverhjaltet har to parallelle Linier rundt om midtover og to andre langs nedre Kant; nedre Hjalt har een Linie langs hver Kant. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.
C 11015	Kilde	32/1	Spyd	1	Grav	Vikingtid	Spydspids af Jern, 53,5 cm. lang. Bladet, hvis største Bredde er 6 cm., er fladt med en svagt ophøiet Midtkant; Kanterne danne stumpede Vinkler og ere indadbuede i ydre Del. Falen, der er 20,5 cm. lang, er i den største Del af sin Længde prydet med afvejlende fordybede og ophøiede Baand rundt om, de sidste med indskaarne parallelle Linier; synes ikke at have haft nogen Nagle. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 11016	Kilde	32/1	Pil	1	Grav	Vikingtid	Tveegget Pilespids av Jern, 13 cm. lang. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.
C 11017	Kilde	32/1	Kniv	1	Grav	Vikingtid	Knivblad af Jern, 22 cm. langt, hvoraf 10,5 cm. komme paa Tangen; smalt Blad af vanlig Form. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.
C 11018	Kilde	32/1	Saks	1	Grav	Vikingtid	Sax af Jern, 26,3 cm. lang. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.
C 11019	Kilde	32/1	Sigd	1	Grav	Vikingtid	Sigdblade af Jern med stærke Sagtænder i Eggen; Tangen afbrudt. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.
C 11020	Kilde	32/1	Beslag	1	Grav	Vikingtid	Et kort, ret Kantbeslag af Jern, dannet ved Sammenbøining efter Længden af en smal Strimmel stærkt Jernblik, 9,5 cm. langt (fuldstændigt i begge Ender) og af 4-5 mm. Aabning. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.
C 11021	Kilde	32/1	Beslag	1	Grav	Vikingtid	Rembeslag af Jern, bestaaende af en oval Ring, 5,5 cm. i Længdediameter, hvori hænger en cirkelrund, fladhammet Ring af 4,8 cm. Tvermaal, der etsteds har Mærke efter stærkt Slid, og et fladt Beslag til en Remende. F. sammen paa flad Mark, men i Nærheden af Gravhauger, paa Kilde i Aamot Pgd., Hedemarkens Amt; vare omgivne af sort Jord, hvori saaes Spor af brændte Ben.
C 12404	Skaveren	78	Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspids af Jern med lang, meget svær Fal og forholdsvis kort og spædt, fladt Blad, ialt 32 cm. lang, hvoraf 14 cm. komme paa Bladet. Huller til 1 Nagle; Falen ikke sammensveitset; dens Aabning 3,7-4 cm. i Tvermaal. F. på Skavernodden. MERK: Dette er odden hvor det ligger en række små røyser, som trolig er graver.
C 12405	Blekamøen		Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Kastespydspids (eller muligt Pilespids) af Jern, 17,5 cm. lang. Bladet, 8 cm. langt, har trekantet Omrids med lidt buede Egge nær Odden, største Bredde 2,2 cm., kjendelig Midtryk. Stiften er flad med jevnt tiltagende Bredde nedad; dens Flade staar lodret paa Bladets. F. paa Blikaamoen, paa Neset mellem Osa og Blikaaen
C 17062	Rostad	12	Perle	6	Løsfunn	Vikingtid	6 Perler af Agat (hvid, tildels spillende i det rødlige). 1 af dem har den for Agatperler sædvanlige prismatiske Form, 4 ere polyedriske og 1 har Form af en rund, flad Skive med afskraanede Kanter, gjenemboret horisontalt, ligesom nogle af de i Aarsb. 1872 S. 117 omtalte Agatperler. F. paa Rogstad (rettere: Rostad) i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, paa samme Sted som det i Aarsb. 1875 S. 72 No. 36 beskrevne Fund fra samme Gaard; høre maaske ogsaa til dette.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 20693			Spyd	1	Løsfunn	Uviss tid	Spydspids av jern fra middelalder eller senere tid. Bladet ellipseformet, flatt og bredt. Tangen firkantet og flat, tilspidset mot enden. Længden er 25,1 cm; bladet ca. 15 cm l. og 5,6 cm br. F. ca. 300 m fra ovennævnte haug og ca. 1000 m fra en gammel varde, i en nypløydd aker, paa Sjølie's eiendom, Aamot
C 24792 a	Blikstad	13/1	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget sverd av jern av formen Jan Petersen: Vikingsverd fig. 98. Overhjalte er fastrustet i skjev stilling, og klinga er ubetydelig forbøid, for øvrig er stykket vel bevart. Klinga har tydelig blodrefill. Samlet lengde 93 cm., derav klinga 81 cm. Overhjaltes lengde 8,7 cm., underhjaltes 9,9 cm. Gravfunn fra vikingetiden fra Blikstad (gnr. 13, bnr. 1), Åmot s. og pgd., Hedmark. Grav I.
C 24792 b	Blikstad	13/1	Spyd	1	Gravhaug	Vikingtid	Stor, pen spydspiss av jern av form som Vikingsverd fig. 97 c. med bredt blad og skarpe egghjørner. Den lange fal er smukt dekorert med linjeornamenter som l. c. fig. 16, men uten gjennomløpende nagler. Spydspissen, som er noe forbøid, har glødeskall på flere steder. Lengde 58 cm., bladets største bredde 5,9 cm. Grav I
C 24792 c	Blikstad	13/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Øks av jern av form som Vikingsverd fig. 38 med vakkert utsunget blad og nydelig glødeskall på eggpartiet. Lengde 16,3 cm., bladets største bredde 9,3 cm. Grav I
C 24792 d	Blikstad	13/1	Skjoldbule	1	Gravhaug	Vikingtid	Stor skjoldbule av jern av form som R. 562, men med bredere krave enn typeeksemplaret. Kraven avslått på den ene side, og et stykke av den mangler. I bulens topp er flere huller. Vakker glødeskall på den ene side. Tverrmål 16,8 cm. Grav I
C 24792 e	Blikstad	13/1	Pil	4	Gravhaug	Vikingtid	Fire pilespisser av jern av form som R. 538, men med bredere blad og skarpere egghjørner. Formene noe varierende. Alle pilespissene har glødeskall. Lengde h.h.v. 15,1, 14,3, 13,9 og 14,1. Bredde over bladet h.h.v. 2,4, 1,6, 2,1 og 2,1 cm. Grav I
C 24792 f	Blikstad	13/1	Pil	5	Gravhaug	Vikingtid	Fem pilespisser av jern av form som R. 539, men av noe varierende lengde og bredde. To av pilespissene har små innrissede strekmerker ved bladets nedre ende like ved overgangen til tangen. Alle pilespissene har glødeskall og er godt bevart. Lengde h.h.v. 16,7, 16,3, 14,7, 13,2 og 13,5 cm. bladets største bredde h.h.v. 1,9, 2,1, 2 og 1,9 cm. Grav I
C 24792 g	Blikstad	13/1	Sigd	1	Gravhaug	Vikingtid	Sigd av jern av formen R. 384, men med tange og bare en festenagle. Bladet, som har glødeskall, har sagtakket egg og er smalere enn typeeksemplaret. Kordelengde 27,5 cm., bladets største bredde 2,3 cm. Grav I
C 24792 h	Blikstad	13/1	Bissel	1	Gravhaug	Vikingtid	Munnbit av jern som R. 571. Det adskiller sig dog fra typeeksemplaret ved at ringene har firsidig tverrsnitt og ved at rembeslagene er rikere utformet. Det er dog kun ett rembeslag i hver ring. Selve bitet er i motsetning til typeeksemplarets kun sammensatt av to dele. Lengde 21,5 cm., ringenes tverrmål 5,3 cm., rembeslagenes lengde 10,4 cm. Grav I
C 24792 i	Blikstad	13/1	Beslag	1	Gravhaug	Vikingtid	Rembeslag av jern, bestående av en liten, rund jernring, hvortil det er festet et større avlangt rembeslag med ombøide hemper i begge ender og tre mindre firsidige beslag, hvert med tre festenagler av form som beslagene på R 579. Ringenes tverrmål 2,5 cm., det største beslags lengde 10,3 cm., de mindre beslags lengde 4,7 og 4,2 cm. Grav I

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24792 k	Blikstad	13/1	Kniv	1	Gravhaug	Vikingtid	Liten kniv av jern som R. 406, men med noe smalere blad. Tangen er forsettlig bøid tilbake, så den nu ligger inn mot bladet. Den avsluttes øverst av en liten løkke, dannet ved tilbakebøining av dens ytterste spiss. Glødeskall. Samlet opprinnelig lengde ca. 15,3 cm., bladets største bredde 1,9 cm. Grav 1
C 24792 l	Blikstad	13/1	Spenne	1	Gravhaug	Vikingtid	Liten, vakker ringnål av jern med ombøid hempe i øvre ende, hvori det er anbragt en liten, tynn jernring med omviklede ender. Nålen øvre ende har firsidig tverrsnitt, prydet med små tverribber og to rundtløpende horisontale linjer. Nålen har glødeskall i nedre ende. I det hele et meget soignert arbeide, men noe forrustet. Lengde 11,2 cm., ringenes tverrmål 1,7 cm. Grav 1
C 24792 m	Blikstad	13/1	Ukjent	1	Gravhaug	Vikingtid	Et eiendommelig jernredskap, antagelig en bolt med tilspisset nedre ende, firsidig tverrsnitt og firsidig hode, som bærer tydelige slagmerker. Stykket, som er forholdsvis rått tilsmidd, har glødeskall. Dets nedre spisse ende er bøid. Lengde 17,3 cm., største bredde oventil 2,1 cm. Grav 1
C 24792 n	Blikstad	13/1	Doppsko	1	Gravhaug	Vikingtid	Eiendommelig dopsko av jern med butt massiv avslutning i nedre ende og åpen fal i øvre ende. Stykket er tykkest ved endene, det har glødeskall. Lengde 8,1 cm., største tykkelse 1,5 cm. Grav 1
C 24792 o	Blikstad	13/1	Beslag	1	Gravhaug	Vikingtid	Et båndformet jernbeslag, 19,7 cm., langt som i en lengde av 9,6 cm. er opadbøid. Beslagets største bredde er 3 cm. Glødeskall. Grav 1
C 24792 p	Blikstad	13/1	Skjoldbule	1	Gravhaug	Vikingtid	Skjoldbule av jern av form som R. 564, men adskillig mindre enn typeeksemplaret. Lett skadet i kraven, for øvrig vel bevart. Har nydelig glødeskall. Tverrmål 14 cm. Grav 2
C 24792 q	Blikstad	13/1	Pil	5	Gravhaug	Vikingtid	Fem pilespisser av jern av form som R. 539, fire har glødeskall, bare en er uten. Lengde h.h.v. 17,1, 17,4, 15,5, 14,8 og 14,5 cm., bredden varierer mellom 2,2 og 1,5 cm. Grav 2
C 24792 r	Blikstad	13/1	Pil	7	Gravhaug	Vikingtid	Syv pilespisser av jern av en lang, slank form med eggghjørner nederst på bladet og forholdsvis lang tange. Den ene av disse er avbrutt i nedre ende, slik at tangen er avbrutt. Lengde fra 18,2 til 16,5 cm. Den avbrutte pilespiss' lengde 12,7 cm., bredden varierer mellom 1,9 og 1,7 cm. Grav 2
C 24792 s	Blikstad	13/1	Bissel	1	Gravhaug	Vikingtid	Munnbit av jern av typen R. 569, men uten rembeslag. I motsetning til typeeksemplaret består bitet her bare av to ledd. Samlet lengde 22 cm., ringens tverrmål 5,7 cm. Grav 2
C 24792 t	Blikstad	13/1	Kniv	1	Gravhaug	Vikingtid	Kniv av jern omtrent som R. 406, men med slankere blad og tydelig avtrapning ved overgangen mellom rygg og tange. Oddpartiet er avslått og forbøid. Stykket er for øvrig vel bevart og har glødeskall. Lengde 16 cm., bladets største bredde 2,1 cm. Grav 2
C 24792 u	Blikstad	13/1	Doppsko	1	Gravhaug	Vikingtid	Eiendommelig dopsko av jern med butt, massiv avslutning i nedre ende og splittet fal i øvre ende. Glødeskall. Lengde 10,3 cm., største tykkelse 1,3 cm. Grav 2
C 24792 v	Blikstad	13/1	Beslag	1	Gravhaug	Vikingtid	Cylinderformet beslag av jernblikk. Beslagets to langsider er ikke sammensmidd, så det dannes en smal renne. Lengde 10,6 cm., største tykkelse 1,1 cm. Grav 2

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24792 w	Blikstad	13/1	Ukjent	1?	Gravhaug	Vikingtid	Brente ben, som kan høre til begge graver. Ovennevnte saker fantes ved gravning i en tidligere delvis utgravd haug, som blev fjernet for dyrkning. Grav I fantes i østsiden av haugen ca. 80 cm. dypt under et stenlag. Dette stenlag gikk gjennom hele haugen. Grav II lå omtrent midt i haugen, men over stenlaget, like under gresstorven. Hagens diameter var ca. 12 m., den var på midten 1,5 m. høi.
C 24895	Glomstad søndre	54/11	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Tveegget sverd av jern fra vikingetiden av typen Vikingesverd fig. 138, men uten det lille fremspring nederst på underhjøltet. Forøvrig ganske som typeeksemplaret (avb. fig. 5). Bladet som har tydelig "blodrefill" er sterkt forbøiet, tydeligvis "forsetlig" før nedlegningen. Klingens lengde utrettet 64 cm., sverdet's samlede lengde 75 cm. Overhjøltets lengde 7,2 cm., underhjøltets 12,5 cm. Funnet på Søndre Glomstad (gnr. 54, bnr. 11), Aamot s. og pgd., Hedmark. Sverdet er funnet i en åker, hvor det lå på overflaten. Antagelig er det pløiet op i dagen
C 26737 a	Arnestad Lille	25/1	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget sverd av jern av den alminnelige østlandstypen, Vikingesverd, fig. 98, type M. En del forrustet, men tålig bra bevart, når unntas at det ved odden er sprunget av en flis på den ene siden. Klingens svakt krummet, formodentlig bøydd med forsett. På begge sider tydelig blodrefill. Nåv. lengde 91,6 cm, derav klingen 78,7 cm. F. juli 1938 da gårdbruker Hjalmar Lund grov ut en liten haug på gården, Lille Arnestad (gnr. 25, bnr. 1), Åmot s. og pgd., Hedmark. Han skulle ta stein til nybygg. Videre graving ble stanset og en ettergraving foretatt i september s. å. av konservator Marstrander, hvorunder bare ble funnet pilespissen nevnt under e. En nærliggende haug ble gravd ut med negativt resultat.
C 26737 b	Arnestad Lille	25/1	Sverd	1	Gravhaug	Vikingtid	Tveegget sverdsklinge av jern som etter en smal, rettvinklet avsats går over i jevnt avsmalnende, men omtrent på midten avbrutt tange, antakelig gjort med forsett ved nedlegningen. En del forrustet, men ganske bra bevart. Blodrefill på begge sider. Klingens nåv. lengde 78,6 cm, derav tangen 5,9 cm.
C 26737 c	Arnestad Lille	25/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Øks av jern som Vikingesverd, fig 38, type S, men med mindre utviklede skaftfliker. Kantene ved skaftkullet litt avslått, ellers er stykket vel bevart. Lengde 17,9 cm, bredde over eggen 10,3 cm.
C 26737 d	Arnestad Lille	25/1	Pil	1	Gravhaug	Vikingtid	Sterkt forrustet, lang og smal pilespiss av jern med tange. Nærmest som R 539, men med mer langstrakt og jevnbreddt blad. Lengde 15,5 cm, største bredde 1,9 cm.
C 26737 e	Arnestad Lille	25/1	Pil	1	Gravhaug	Vikingtid	Noenlunde vel bevart pilespiss av jern med forholdsvis bredt blad som i den ene enden smalner temmelig brått av mot en liten vulst som igjen danner overgangen til tangen. På denne kan man se svake spor av trefibrer av pileskaftet. Stykket kan på flere måter sammenliknes med R 538, som dog mangler vulsten ved overgangen til tangen og hvis blad smalner jevnt av mot odden.
C 26737 f	Arnestad Lille	25/1	Ukjent	2?	Gravhaug	Vikingtid	Samling av beinrester. Det foreligger ifølge Universitetets anatomiske institutt knokler av to individer: en ung, kraftig mann i begynnelsen av 20-årene og et individ i 50-årene, hvis kjønn ikke sikkert kan avgjøres. Hertil kommer en del dyreknokler, bl.a. av hest.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 27056	Viken	28/1	Pil	1	Jordfunn	Middelalder	Pilespiss av jern fra middelalder eller nyere tid med langt, smalt blad med en lite distinkt midtribbe på den ene side, mens den andre siden er helt plan. Tangen som er smalest ved roten og tilter i bredde utover, er vridd i 90o vinkel på bladet. Ganske godt bevart. Lengde 18,3 cm. F. i hagen på Viken u. Smørviken (grn. 28, bnr. 1 og 7)Åmot s. og pgd., Hedmark, ca. 1 fot dypt i jord der det ikke hadde vært gravd før.
C 27315	Osa Nordre		Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Tung, breibladet pilespiss av jern fra vikingetiden eller middelalderen med forsenket midtparti langs etter bladet og jevnt innbuet overgang fra egglinjer til tange. Lengde 17,3 cm, bladets største bredde 3,4 cm. F. ved Nordre Osa, Osen s., Åmot pgd., Hedmark på et sted som heter Bjørkholmen ca. 17 km ovenfor utløpet i Osensjø. Kartavmerking svært unøyaktig.
C 27338 a	Arnestad Store	24/1	Øks	1	Gravhaug	Vikingtid	Øks av jern, nærmest R. 555 med asymmetriske en del defekte skafthullfliker. Eggen er også svært defekt, og hele øksen temmelig forrustet. Lengde 14,6 cm, bredde over eggen 6 cm. F. ved en rasering av en gravhaug, hvis størrelse ble anslått til om lag 5 meter i tverrmål og 1 meter høy. Den var bygd av større og mindre steiner og lite jord. Sammen med sakene ble funnet restene av et skjelett som lå midt i haugen. Ettergravning foretatt av preparant L. Smestad, uten at flere gjenstander kom for dagen.
C 27338 b	Arnestad Store	24/1	Pil	4	Gravhaug	Vikingtid	Fire svært forrustete pilespisser av jern, R. 539, men alle med noe breiere blad. Den størstes lengde 15,5 cm.
C 27338 c	Arnestad Store	24/1	Pil	2	Gravhaug	Vikingtid	To pilespisser av jern, R. 540. Det ene eksemplar har noe breiere blad, på det andre er bladet defekt, men virker slankere. Lengde h.h.v. 11,8 cm og 12,5 cm. Begge er svært forrustet.
C 27338 d	Arnestad Store	24/1	Ukjent	1?	Gravhaug	Vikingtid	Tre fragmenter av jern rimeligvis deler av falen til tre forskjellige pilespisser, på det ene fragment er således en del av bladet bevart.
C 27338 e	Arnestad Store	24/1	Ukjent	1?	Gravhaug	Vikingtid	To ganske små ubestemmelige jern fragmenter
C 27338 f	Arnestad Store	24/1	Ring	1	Gravhaug	Vikingtid	Liten sirkelrund ring av jern, med krampe. Meget godt bevart. Tverrmål 3,6 cm.
C 27714	Glomstad søndre	54/11	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern, nærmest av type Jan Petersen: Vikingesverd, fig. 25. Eksemplaret er meget godt bevart og ganske typisk bortsett fra at selve bladet er etter måten noe kortere enn på hovedtypen. Største lengde 27 cm, bladets største bredde 3,5 cm. Falens lengde ca. 13 cm. Spissen ble funnet under harving på et sted der det før er gjort funn. Nå finnes det ingen spor etter haug eller grav på stedet. Stedet ligger like øst for Glomma og tilhører Søstu Glomsta
C 27877	Sorknes	26	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern med blad som R. 541, men med avsats på tangen som R 539. Den er en del forrustet, ellers meget godt bevart. Lengde 15,4 cm, bladets største bredde 2,7 cm. F. på plassen Rusten under Sorknæs (g.nr. 26), Åmot s. og pgd., Hedmark. Den lå i en potetåker like ved Morsillbekkens utløp.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 28259	Skaveren Opptun	78/4	Bleggøks	1	Jordfunn	Merovingertid	Liten bleggøks av jern, jfr. T. Dannevig-Hauge: Blesterbruk og myrjern, fig. 83 d., men skafthullet er ikke så sterkt rundet, og bladets tverrsnitt er distinkt rektangulært, se R 556. En del av skafthullet er borte, ellers bra bevart. Største lengde 15,9 cm, høyde over eggen 5,2 cm. F. i hagen på et bureisingsbruk av gården Skaveren (g.nr. 78, br.nr 4), Nordre Osen s., Åmot pgd., Hedmark. Den lå ca. 40 cm nede i jorde
C 28694	Glomstad søndre	54/11	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Sverd av jern som Vikingesverd, type M, fig. 98, men uten blodrefill. Fullstendig bevart, men klingen er skadd etpar steder (av plogen?) og overhjalte vridd omtrent i 90°vinkel. Samlet lengde ca. 90 cm, klingens største bredde 6 cm, underhjaltes bredde 12,2 cm. F. av ingeniør Sverre Nergård under traktorpløying siste høst på Glomstad søndre (g.nr. 54, br.nr. 11), Åmot s. og pgd., Hedmark, på samme åkeren der to andre vikingtidsfunn tidligere er gjort. (C. 24895 og 27714)
C 29250 a	Brevig	60/1	Spyd	1	Deponi	Middelalder	a) Lengde 28 cm, bredde 3,5 cm, tykk. 0,4 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under jorden
C 29250 b	Brevig	60/1	Spyd	1	Deponi	Middelalder	b) Lengde 25,5 cm, bredde 3,3 cm, tykk. 0,3 og 0,5 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under
C 29250 c	Brevig	60/1	Spyd	1	Deponi	Middelalder	c) Lengde 23 cm, bredde 3,5 cm, tykk. 0,4 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under jorden
C 29250 d-g	Brevig	60/1	Kniv	4	Deponi	Middelalder	d) Lengde 14 cm, bredde 2,7 cm, tykk. 0,3 cm. e) Lengde 13 cm, bredde 2,5 cm, tykk. 0,3 cm. f) Lengde 12,7 cm, bredde 2,7 cm, tykk. 0,3 cm. g) Lengde 11,7 cm, bredde 3 cm, tykk. 0,4 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under jorden.
C 29250 h	Brevig	60/1	Pil	1	Deponi	Middelalder	h) Lengde 15,5 cm, bredde 3,8 cm, tykk. 0,5 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under jorden
C 29250 i	Brevig	60/1	Pil	1	Deponi	Middelalder	i) Lengde 15,3 cm, bredde 4,7 cm, tykk. 0,3 og 1 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under jorden
C 29250 j	Brevig	60/1	Pil	1	Deponi	Middelalder	j) Lengde 14 cm, bredde 2,3 cm, tykk. 0,3 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under jorden
C 29250 k	Brevig	60/1	Pil	1	Deponi	Middelalder	k) Lengde 10,2 cm, bredde 3,1 cm, tykk. 0,4 cm. F. på Brevig (g. nr. 60, br. nr. 1), N. Osen s., Åmot pgd., Hedmark, ved en stor stein ca. 50 m fra sjøen, 40 cm under jorden
C 32003 a	Enge søndre		Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Sterkt forrustet blad til pilespiss av jern, som R. 546. Innlevert sammen med en liten rustklump, som neppe hører til pilespissen. St. lengde 8 cm, st.br. 1,2 cm. F. av Olaf Rusten på Enge søndre, Åmot s. og pgd., Hedmark, under pløying, ca. 70 m fra Glomma og ca. 20-30 cm nede i sandjord. Ingen tegn til gravhaug på stedet
C 32003 b	Enge søndre		Ukjent	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten rustklump.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32718	Østhagen nordre	41/1	Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Øks av jern. Kraftig skafthullparti med markerte fliker på begge sider. Innsvunget hals. Nærmest ovalt formet skafthull. Langt og utsvunget blad med skjev egg. Lengde 16,3 cm, br. over eggen 10cm. Funnet under pløying i 1935 ca. 200 m NØ for våningshuset på ØSTHAGE
C 34097 a	Vestad	20/7	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingtid, som R 539, men med rett tangeavsats. Eggene en del forrustet og svakt bøyet i lengderetningen. Lengde 15,9 cm, st.br. 1,2 cm. Funnet under jordarbeid 1960, nær hverandre men ikke samlet, ved låvebroen på VESTAD
C 34097 b	Vestad	20/7	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingtid, som R 539. Den ene egg noe forrustet. Lengde 13 cm, st.br. 1,2 cm. Funnet under jordarbeid 1960, nær hverandre men ikke samlet, ved låvebroen på VESTAD
C 34449	Berger	50	Skoning	1	Løsfunn	Vikingtid	Kremmerhusformet jernskoning med rundt tverrsnitt. Den nedre tredjedel er massiv, den øvre del består av falen som øverst har to store naglehull. Falens søm synlig. Lengde 15,2 cm, st.diam. 3,4 cm. Funnet av P.O. Nybruget i en åker ca. 100 m Ø for husene på gården BERGER (gnr.50, bnr.1), RENA s.p., ÅMOT k., HEDMARK. Rundt åkeren ligger ca. 15 gravrøyser. Innberetning i top.ark.
C 34466 a	Skramstad	15/1	Sverd	1	Jordfunn	Vikingtid	Sverdet funnet ved bortkjøring av rydningsrøys (30-40 m lang, ca. 8 m bred og ca. 2 m høy) i 1974 på SKRAMSTAD S.(gnr.15. bnr.1), ÅMOT s.p., HEDMARK. Sverdet lå i jorden like under røysa og kan muligens ha vært dekket av lav haug. Funnstedet ligger ca. 200 m NV for gårdens bebyggelse i utkant av dyrket mark og ca. 10 m V for bygdeveien Rena-Skramstadseter.
C 34466 b	Skramstad	15/1	Ukjent	1?	Jordfunn	Vikingtid	130 g brente bein. De brente bein og klingefragmentet funnet ved etterundersøkelse.
C 34466 c	Skramstad	15/1	Ukjent	1		Vikingtid	Splint av lysegrønt glass. (Ikke nevnt i innberetningen).
C 34909	Hummelneset	2/1	Kniv	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten kniv av jern. En del av bladet avbrutt og mangler. Jfr. Vre, fig. 109, men har lenger tange enn typeeksemplaret. L. 7,9 cm, herav tangen ca. 5,5 cm. F. på en lav sandrygg hvor det finnes mye slagg, kull og også forrustete jernsaker, - jernvinne-/ smieplass? på HUMMELNESET (2/1), ÅMOT s.p.k. HEDMARK. Innkommet ved ØK registrering. Innberetning i top.ark

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 35118	Kilde	32/1	Sverd	1	Grav	Vikingtid	Tveegget sverd av jern uten direkte paralleller blant Jan Petersens typer. Står nærmest Vsv, type Æ, fig. 38, men mangler typeeksemplarets nedtrukne spiss på underhjalte. I motsetning til Æ-typen, har vårt sverd hatt knapp. 2 spalter for feste av denne på oversiden av overhjalte. Blodrefill meget markert. Større partier har glødeskall. Oddpartiet mangler, og klingens og overhjalte bøyet. L. 64 cm, overhjaltes l. 9,7 cm, underhjaltes l. 12,5 cm, klingens stb. 5,4 cm. F. av Gudmund Alme, juni 1979, under såing av et jorde kalt "SVENSKEN", ca. 400 m SSØ for husene på gården KILDE (32/1), ÅMOT s.p.k. HEDMARK. Sverdet stakk opp av bakken. Et sirkelformet område med diam. ca. 10 m skiller seg her tydelig ut fra åkeren omkring. På motsatt side av bygdevei, ca. 30 m NV for funnstedet, ligger en delvis utspadd gravhaug
C 36707	Vestad	20/7	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Velbevart øks av jern, nærmest som Jan Petersen, Vikingsverd, type G, fig. 38, men eggpartiet noe mindre utsvunget enn på type-eksemplaret. Noe forrustet ved eggen. L. 18,3 cm, b. over egg 8,8 cm, b. over skafthull 6 cm. F. 1978 på gårdsveien Ø for den gamle hovedbygning på VESTAD av ALMHUS (20/7), ÅMOT s.p.k. HEDMARK. Øksa lå i tilkjørt masse, hentet fra jordhaug ca. 20 m N for funnstedet. Finner gårdens eier Arne Vestad, 2450 Åsbygda. 2 pilespisser (C 34097), kan muligens tilhøre samme funn
C 38972	Deset Mellom	37/7	Pil	1	Løsfunn	Jernalder	Pilesmiss av jern med U-formet tange. Stl. 15cm, stb. 3cm. Funnet ved Fredagsengbekken, 200m øst for krysset mellom Desetvegen og Rødsvegen.
C 38973 a	Kilde	32/1	Ukjent	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Jernfragment, brukket av i den ene enden. I den andre enden er jernfragmentet bøyd. Største lengde 4,1 cm, største bredde 1,0 cm, minste bredde 0,1 cm, største tykkelse 0,2 cm.
C 38973 b	Kilde	32/1	Bryne	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Fragment av nålebryne i mørk skifer. Slipemerker på begge sider. St.l:4,7 cm, st.b:1,8 cm. Brukket i den ene enden.
C 38973 c I	Kilde	32/1	Spinnehjul	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	To spinnehjul, ett av bergart, diameter 3,5cm, diameter hull 0,7cm med hvelvet overside og flat underside.
C 38973 c II	Kilde	32/1	Spinnehjul	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Det andre av kleber, med diameter 3,1cm. Hullets diameter er 1,0 cm. Også dette spinnehjulet har hvelvet overside og flat underside.
C 38973 d	Kilde	32/1	Kvernstein	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Kvernstein/Ambolt, l:31 cm, b:26 cm, tykkelse:10 cm. Vekt: 15 kg. Steinen er rundoval i formen og er nesten flat på over og undersiden. De flate sidene har en forsenkning på midten med spor av slag og litt sliping. Steinen ble funnet inntil en stor konsentrasjon av smieslagg (j).
C 38973 e	Kilde	32/1	Bryne	3	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Fragmenter av bryner i lys bergart, 3 stk. Alle brynefragmentene er brukt på tre sider, men passer ikke sammen i bruddflatene. Største lengde 6,3 cm, høyde og bredde er 2x3 cm.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38973 f	Kilde	32/1	Slipestein	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Slipeplate i lys grå sandstein med slipespor på en side, st. lengde: 15,0 cm, st. bredde: 12 cm, st.tykkelse: 1,5 cm.
C 38973 g	Kilde	32/1	Tyngde	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Del av uferdig vevlodd i grå bergart, ser ut til å ha vært brukket under tildanning av hullet. Opprinnelig diameter 11,0 cm.
C 38973 h	Kilde	32/1	Ukjent	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Stein med to flate sider hvorav den ene er antatt å ha slipespor, stm. 11x6 cm.
C 38973 i	Kilde	32/1	Ukjent	3	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Ovale steiner med glatt overflate. Funksjon ukjent, 3 stk. Mål: 11,7x10,0 cm, 8,5x6,0 cm, 7,9x6,3 cm.
C 38973 j	Kilde	32/1	Slagg	81	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Smieslagg, 81 fragmenter, til sammen 7,6 kg. Største fragment: 1,5 kg
C 38973 k	Kilde	32/1	Ildslagningsstein	1	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Ildslagningsflint, fragment, st. l: 1,6 cm, st. b: 1,2 cm
C 38973 l	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Brente bein, til sammen 2,5 g.
C 38973 m	Kilde	32/1	Prøve	5	Grophus/smie	Vikingtid /middelalder	Kullprøver, 5 stk. til sammen 55,2 g. Datert 14C-prøve, lag 2, kokstein (K42): T-12138: 895-1150 AD, vedartsbestemt: bjørk/furu. Datert 14C-prøve, KP 11, ildsted (K81): T-12137: 1015-1165 AD, vedartsbestemt: bjørk. Datert 14C-prøve, stolpehull (K81): Tua-1294: 1015-1160 AD, vedartsbestemt, bjørk/furu. Funnene er fremkommet ved flateavdekking i åker. I nærheten av grophuset var det en stor mengde stolpehull og kokegroper. Grophuset hadde et steinsatt ildsted i det SV hjørnet. Over gulvlaget og de innraste veggene var det store mengder kokstein fra en senere aktivitet på stedet. Grophuset ligger 150 meter S for avkjøringen til Rena Leir. Se også C-nr. 39006-39009 og 50624-50637.
C 38974	Kilde	32/1	Prøve	1	Gravhaug	Jernalder	Funn fra fotgrøft til gravhaug R-189 (A14), KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 0,3 g. Funnet er fremkommet ved flateavdekking i åker ved Rødsmoprosjektet i 1996. Under åkerjorda fremsto ringene tydelig som mørke felt mot den lyse sanden. De fire gravhaugene lå i en rekke parallelt, og helt inntil fylkesvei 606, 400 meter sør for
C 38975	Kilde	32/1	Prøve	1	Gravhaug	Jernalder	Funn fra fotgrøft til gravhaug R-189 (A15), KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK.
C 38976	Kilde	32/1	Prøve	1	Gravhaug	Merovingertid	Funn fra fotgrøft til gravhaug R-189 (A18/A22), KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 5,2 g. Datert 14C-prøve: T:12720: 625-675 AD, vedartsbestemt: furu, prøvematerialet ikke returnert fra Trondheim. Funnene fremkom under flateavdekking i åker. Se C.38974

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38977	Kilde	32/1	Prøve	1	Gravhaug	Jernalder	Funn fra fotgrøft til gravhaug R-189 (A28), Kilde gnr.32/1 Kullprøve, 15,4 g. Funnene fremkom under flateavdekking i åker. Se C.38974
C 38978 a	Kilde	32/1	Perle	>1	Gravrøys	Merovingertid	Spiralperle, 1 hel og 5 fragmenter av bronse (mest lik Serning 1966: pl.96, nr.23) Ca. 1 cm i diameter, av ca. 1 cm tykk tråd. Funnene fremkom gjennom undersøkelsene ved Rødsmoprosjektet i 1996. Rapporter/konsulentarbeider/analyser i top.ark. : Utgravningsrapport v/ Magne Thorleifsen sept. 1996 "Arkeologisk utgravning av R601 gravhaug." Rapport fra Per Holck, Anatomisk Institutt, UiO 12.12.1996 . Bestemmelse av brente ben. Datering: T-12654: AD 570-670. Gravhaugen ligger på liten, bratt, furubevokst kolle ca 20 m. fra Rena elv.
C 38978 b	Kilde	32/1	Ukjent	1	Gravrøys	Merovingertid	Jerntråd, 2,2 cm lang, ca. 0,1 cm tykk.
C 38978 c	Kilde	32/1	Ukjent	1	Gravrøys	Merovingertid	Jernplate, rund 1,4 cm i diameter og 0,1 cm tykk.
C 38978 d	Kilde	32/1	Nagle	1	Gravrøys	Merovingertid	Jernnagle, 1,2 cm lang og 0,2 cm tykk.
C 38978 e	Kilde	32/1	Kam	1	Gravrøys	Merovingertid	13 fragmenter av benkam med parallelle stripe-innriss, ett av fragmentene har jernnagle, 3 fragmenter har naglehull.
C 38978 f	Kilde	32/1	Perle	1	Gravrøys	Merovingertid	1 perle av blålig glass, ildpåvirket, 0,9 cm i diameter, tykkelse 0,6 cm.
C 38978 g	Kilde	32/1	Perle	>59	Gravrøys	Merovingertid	59 hele og 45 fragmenter av perler i brunrød til orangerødt glassfluss, alle ildpåvirkede, mange er svært deformerte og har bl.a. sintret fast på hverandre, 1 perle med fastbrent benfragment med dekor - trolig del av kam.
C 38978 h	Kilde	32/1	Oker	5	Gravrøys	Merovingertid	5 små biter rødbrun oker.
C 38978 i I	Kilde	32/1	Homo sapiens	5	Gravrøys	Merovingertid	Brente ben 310 g, av dette: ca 5 g brente bein fra voksent menneske, 47 g menneske og dyrebein blandet, 210 g dyrebein, ca.40 g ikke identifiserbare brente bein.
C 38978 i II	Kilde	32/1	Ukjent	>1	Gravrøys	Merovingertid	Brente ben 310 g, av dette: ca 5 g brente bein fra voksent menneske, 47 g menneske og dyrebein blandet, 210 g dyrebein, ca.40 g ikke identifiserbare brente bein.
C 38978 i III	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Gravrøys	Merovingertid	Brente ben 310 g, av dette: ca 5 g brente bein fra voksent menneske, 47 g menneske og dyrebein blandet, 210 g dyrebein, ca.40 g ikke identifiserbare brente bein.
C 38978 i IV	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Gravrøys	Merovingertid	Brente ben 310 g, av dette: ca 5 g brente bein fra voksent menneske, 47 g menneske og dyrebein blandet, 210 g dyrebein, ca.40 g ikke identifiserbare brente bein.
C 38978 z	Kilde	32/1	Prøve	1	Gravrøys	Merovingertid	Trekull, 12 g.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38979 a	Melhagen	34/16	Meisel	3	Gravrøys	Jernalder	3 høveltenner av jern. Eggen 2 cm på alle, lengde 5,5 cm, 2 stk. 4 cm. Eggen er tildannet i den korte enden og er skjerpert fra en side. Ligner R.416, men tynnere. Rapporter/konsulentarbeider/analyser: Utgravningsrapport v/ Magne Thorleifsen sept.1996, "Arkeologisk utgravning av R604 jordblandet gravrøys." Rapport fra Per Holck, Anatomisk Institutt, UiO 12.12.1996 Bestemmelse av brente ben. Dateringer: T-12655: AD 1020-1180; Tua-1677: AD 385-540. Røysa ligger på en bratt furubevokst kolle, mellom Rena elv i øst og et dødstjern i nordvest. Ca 500 meter lenger nord lå en tilsvarende haug (C.38978). Begge disse haugene har stor likhet til de svenske "skogs- eller innsjøgravene" i Dalarna, Härjedalen og Jämtland.
C 38979 b	Melhagen	34/16	Kniv	1	Gravrøys	Jernalder	Fragment av knivblad av jern, tynt. Mulig barberkniv. Lengde 5,7 cm, største bredde 1,2 cm.
C 38979 c	Melhagen	34/16	Spenne	1	Gravrøys	Jernalder	3 deler til spenner av jern.
C 38979 d	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Gravrøys	Jernalder	Del av jerntråd som er slått flat i den ene enden, og bøyd. En nagle går gjennom den flate enden. Lengde 1,3 cm.
C 38979 e	Melhagen	34/16	Bånd	1	Gravrøys	Jernalder	Bånd av jern, 4 biter. Bredde 0,5 cm, største lengde 2,8 cm.
C 38979 f	Melhagen	34/16	Nagle	1	Gravrøys	Jernalder	Jernnagle, 1,4 cm lang.
C 38979 g	Melhagen	34/16	Kam	1	Gravrøys	Jernalder	2 deler av benkam, brent, dekorert med 3 parallelle stripeinriss, delene passer sammen, lengde 1,5 cm.
C 38979 h	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Gravrøys	Jernalder	Jernfragment, ukjent funksjon, lengde 1,4 cm.
C 38979 i	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Gravrøys	Jernalder	Glødeskall til metall, 1 g.
C 38979 j	Melhagen	34/16	Perle	2?	Gravrøys	Jernalder	2 perlefragmenter, trolig glassfluss, med rød oker.
C 38979 l I	Melhagen	34/16	Homo sapiens	3	Gravrøys	Jernalder	Brente bein ca. 750 g. 262 g menneskebein, trolig fra 3 voksne individer,
C 38979 l II	Melhagen	34/16	Ukjent	>1	Gravrøys	Jernalder	275 g dyre- og menneskebein blandet
C 38979 l III	Melhagen	34/16	Ukjent	1?	Gravrøys	Jernalder	209 g dyrebein, overveiende moderat brent.
C 38979 o	Melhagen	34/16	Prøve	2	Gravrøys	Jernalder	2 trekullprøver 5 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38980	Kilde	32/1	Pil	1	Løsfunn	Jernalder	Pilspiss av jern. Sterkt korrodert. Lengde: 12,2 cm, største bredde: 2,4 cm. Bladet er spissovalt, ingen rygglinje er synlig. Lik Farbregd 1972, type 73, plansje 6. Funnet fremkom ved undersøkelse i åker. Se C.38974
C 38981	Kilde	32/1	Nål	1	Løsfunn	Jernalder	Nål i bronse, løsfunn, funnet med metalldetektor i åkerjord, R-189, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Nål i bronse. Bøyd. Lengde: 11,5 cm, største bredde: 0,5 cm, største tykkelse: 0,4 cm. Avsmalnende og flat i den ene enden, andre enden formet som et rundt "øye". Tilnærmet rektangulært tverrsnitt, flater ut mot den tilspisete enden. Funnet fremkom ved undersøkelse i åker. Se C.38974
C 38982	Kilde	32/1	Prøve	3	Boplass	Jernalder	Funn fra antatte stolpehull, R-189 (A77,78,79), KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk. tilsammen 3,0 g (A77:0,7 g, A78:1,8 g, A80: 0,5 g). Funnene fremkom under flateavdekking i åker. Se C.38974
C 38983	Kilde	32/1	Prøve	2	Boplass	Yngre jernalder	Funn fra kokegrop, R-189 (A12), KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. tilsammen 26,6 g. Datert 14C-prøve, KP 6: T-12721: 685-890 AD, vedartsbestemt: furu. Funnene fremkom under flateavdekking i åker. Se C.38974.
C 38984	Kilde	32/1	Prøve	2	Tjæremile	Middelalder	Funn fra tjæremile, R-132, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. tilsammen 22,5 g. Datert 14C-prøve, KP 2: T-11661: 1440-1635 AD, vedartsbestemt: furu.
C 38985	Kilde	32/1	Prøve	1	Boplass	Eldre jernalder	Funn fra mulig ildsted, R-189 (A38), KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 25,3 g. Datert 14C-prøve, KP 2: T-12719: 600-660 AD, vedartsbestemt: furu.
C 38986 a	Sønsthagen	33/11	Prøve	5	Åkerterrasse	Eldre jernalder	Kullprøver, 5 stk. tilsammen 3,6 g. Datert 14C-prøve, KP 14: T-11675: Yngre enn 1530 AD, vedartsbestemt: furu/bartre. Datert 14C-prøve, KP 16: 220-405 AD, vedartsbestemt: furu.
C 38986 b	Sønsthagen	33/11	Prøve	11	Åkerterrasse	Eldre jernalder	Pollenprøver, 11 stk. tilsammen 49,2 g. Funnene fremkom ved Rødsmoprosjektets undersøkelser i 1995 mellom Renaelva og Rødsvegen. Rapporter/konsulent arbeider/analyser: Utgravningsrapport ved Sissel Haug 05.09.1995. "Jordsmonnets karakter på åkerreiner, steinalderboplasser og i dyregreaver." Rapport fra Tore Østeraas, GEOfuturum A/S august 1995. "Jordsmonnet på antatte dyrkningsfelt, Rødsmoen øvingsområde, Rena." Rapport nr 1/1996 fra Rolf Sørensen, Institutt for jord- og vannfag Ås, NLH. Terrassene er bygd opp ved forflytting av sand i skrånende terreng. Analyser av jordprøver viser funn av lin og rug. (Helge Høeg 1996)

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38987	Sønsthagen	33/2	Prøve	3	Fangstgrop	Uviss tid	Funn fra fangstgrop, R-30, SØNSTHAGEN GNR.33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk. tilsammen 11,7 g. Funnet fremkom under utgravning av fangst- og kokegroper ved Persmyrkoia på Rødsmoen i 1995. Rapport i top.ark. v/Anders Gustavson. Se også C.38988-38992.
C 38988	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Fangstgrop	Yngre steinalder	Funn fra fangstgrop, R-31, SØNSTHAGEN GNR.33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. tilsammen 79,9 g. Datert 14C-prøve, KP 11 kullgrop: T-12136: 1185-1290 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, KP 16: T-12114: 2200-2045 BC, vedartsbestemt: furu. Funnet fremkom under utgravning av fangst- og kokegroper ved Persmyrkoia på Rødsmoen i 1995. Rapport i top.ark. v/Anders Gustavson. Se C.38987
C 38989	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Fangstgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop/fangstgrop, R-32, SØNSTHAGEN GNR.33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 4,8 g. Funnet fremkom under utgravning av fangst- og kokegroper ved Persmyrkoia på Rødsmoen i 1995. Rapport i top.ark. v/Anders Gustavson. Se C.38987.
C 38990	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Fangstgrop	Uviss tid	Funn fra fangstgrop, R-33, SØNSTHAGEN GNR.33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve 1,4 g. Funnet fremkom under utgravning av fangst- og kokegroper ved Persmyrkoia på Rødsmoen i 1995. Rapport i top.ark. v/Anders Gustavson. Se C.38987
C 38991	Melhagen	34/29	Prøve	5	Kokegrop	Eldre jernalder	Funn fra kokegroper 3 stk., R-441(A-C) MELHAGEN GNR.34/29, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 5 stk. tilsammen 44,0 g. (A: 1 stk., B: 4 stk., C: 1 stk.) Datert 14C-prøve, a kokegrop: T-12808: 420-595 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, c kokegrop: T-12659: 135-330 AD, vedartsbestemt: furu. Funnet fremkom under utgravning av fangst- og kokegroper ved Persmyrkoia på Rødsmoen i 1995. Rapport i top.ark. v/Anders Gustavson. Se C.38987.
C 38992	Kilde	32/1	Prøve	1	Fangstgrop	Uviss tid	Funn fra fangstgrop, R-113b, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 0,9 g. Funnet fremkom under utgravning av fangst- og kokegroper ved Persmyrkoia på Rødsmoen i 1995. Rapport i top.ark. v/Anders Gustavson. Se C.38987.
C 38993 a	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Gravhaug	Eldre jernalder	Jernaldersfunn fra rest av gravhaug, R-191, KILDE GNR.32/1,10, ÅMOT K., HEDMARK. a) Tre jernfragmenter, den ene delen har et hull i den ene enden. Sterkt korrodert. Største lengde: 3,3 cm, største bredde: 1,3 cm, minste bredde: 0,9 cm.
C 38993 b	Kilde	32/1	Avslag	5	Gravhaug	Eldre jernalder	Flint, avslag, 5 stk. stl. 0,9 cm, stb. 0,6 cm.
C 38993 c	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Gravhaug	Eldre jernalder	Brente bein, 0,1 g.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38993 d	Kilde	32/1	Prøve	3	Gravhaug	Eldre jernalder	Kullprøver, 3 stk. tilsammen 48,8 g. Datert 14C-prøve, KP 1, kullag over opprinnelig markoverflate: T-12117: 560-645 AD, vedartsbestemt: furu. Funnene fremkom ved prøvegravning i rest av gravhaug ved Sundstubakken, 300 meter SØ for våningshuset på Kilde. Funnene er fra et lag med omrotet masse under haugfyllet.
C 38994 a	Sønsthagen	33/2	Prøve	6	Fangstgrop	Bronsealder	Kullprøver, 6 stk. tilsammen 160,9 g. (R-13: 3 stk., 26,0 g. og R-13A 3 stk., 134,9 g.) Datert 14C-prøve, KP 1: T-12660: 895-790 BC, vedartsbestemt: never.
C 38994 b	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Fangstgrop	Bronsealder	Prøve av organisk materiale; trebiter og kull, 47,5 g. Funnene fremkom ved undersøkelser av fangstgroper ved Nordre Risskogmyra på Rødsmoen i 1996. Rapport ved Magne Thorleifsen, top.ark. "Arkeologisk utgravning av gropene R 17e og R 18, Kullgrop R 12, og fangstgropene R 13, R 14 og R 22." Fangstgropene lå i myrlendt mark med høy grunnvannstand. Bevaringsforholdene var gode og det ble konkludert med at det ikke har vært kasse nedi gropene.
C 38995 a	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Fangstgrop	Jernalder	Kullprøve, 1,0 g. Datert 14C-prøve, kullgrop: T-10994: 1170-1270 AD, vedartsbestemt: furu.
C 38995 b	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Fangstgrop	Jernalder	Vedartsprøver, 2 stk. tilsammen 47,9 g.
C 38995 c	Sønsthagen	33/2	Prøve	4	Fangstgrop	Jernalder	Prøver av organisk materiale; kvist, bark og trevirke, 4 stk. tilsammen 670,5 g. Daterte 14C-prøver, KP 7: T-12803: 170-10 AD, vedartsbestemt: furukvister; Kp 5: T-12967: 70-220 AD, vedartsbestemt: Furukvister.
C 38995 d	Sønsthagen	33/2	Prøve	4	Fangstgrop	Jernalder	Prøve av never, 260,1 g. Datert 14C-prøve, KP 9: T-12662: 1680-1515 BC, vedartsbestemt: never. Funnene fremkom ved undersøkelser av fangstgroper ved Nordre Risskogmyra på Rødsmoen i 1996. Se C.38994.
C 38996	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Fangstgrop	Eldre jernalder	Funn fra kull-/fangstgrop, R-22, SØNSTHAGEN GNR.33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. Prøve av trevirke, 336,7 g. Datert prøve: T-12966: 265-440 AD, furubark. Funnene fremkom ved undersøkelser av fangstgroper ved Nordre Risskogmyra på Rødsmoen i 1996. Se C.38994.
C 38997 a	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Fangstgrop	Eldre jernalder	Kullprøve, 12,6 g.
C 38997 b	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Fangstgrop	Eldre jernalder	Prøver av never, kvist og kull, 2 stk. tilsammen 237,8 g. Datert 14C-prøve, KP 1: T-12661: 450-600 AD, vedartsbestemt: never. Funnene fremkom ved undersøkelser av fangstgroper ved Nordre Risskogmyra på Rødsmoen i 1996. Se C.38994.
C 38998 a	Sønsthagen	33/2	Tapprenne	1	Tjæremile	Middelalder	Tapperenne av uthulet stokk. Største lengde: 47 cm, største bredde: 28 cm, diameter tappehull: 4 cm. Renna er uthulet av en halvkløvd stokk, De øverste 32 cm er den uthulet i hele stokkens bredde. I den nederste delen, hvor stokken ikke er uthulet, er det boret ut et rør med diameter på 4 cm.
C 38998 b	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Tjæremile	Middelalder	Prøve av spik, 329,2 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38998 c	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Tjæremile	Middelalder	Prøver av never, 2 stk. tilsammen 178,3 g.
C 38998 d	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Tjæremile	Middelalder	Prøve av never og bark, 72,1 g. Funnene fremkom ved utgravningene på Rødsmoen i 1996. Rapport i top.ark. ved Magne Thorleifsen: "Arkeologisk utgravning av R 15b, tjæremile". Det var en fase i mila. Bjørkenever fra denne er datert til 1475-1655 e.Kr. (T 12801).
C 38999	Sønsthagen	33/2	Prøve	6	Tjæremile	Middelalder	Funn fra tjæremile, R-508, SØNSTHAGEN GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 6 stk. tilsammen 93,5 g. Datert 14C-prøve, KP 2: T-11673: 1520-1655 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, KP C: T-11674: 1410-1450 AD, vedartsbestemt: furu. Funnene fremkom ved utgravningene på Rødsmoen i 1994. Rapport i top.ark. ved Ulla Odgaard.
C 39000	Sønsthagen	33/2	Prøve	4	Tjæremile	Middelalder	Funn fra tjæremile, R-370, SØNSTHAGEN GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 4 stk. tilsammen 718,0 g. Datert 14C-prøve, KP 10: T-11667: 1185-1260 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, KP 22: T-11668: 1215-1285 AD, vedartsbestemt: furu. Funnene fremkom ved utgravningene på Rødsmoen i 1994 ved utgravning av jernutvinningsanlegget R 370. Rapport i top.ark. ved Beverly Ballin Smith, under delprosjekt "Utmarksbruk i jernalderen og middelalderen".
C 39001	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Tjæremile	Yngre jernalder	Funn fra tjæremile, R-341, SØNSTHAGEN GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. tilsammen 9,4 g. Funnene er fremkommet ved undersøkelsene på Rødsmoen i 1994. Prøvene er tatt ut i forbindelse med prøvestikk utført av Bodil Holm Sørensen, 13.09.94. Rapport ikke levert. Datert 14C-prøve, KP 1: T-11664: 1040-1225 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, KP 2: T-11665: 1025-1230 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, KP 3: T-11666: 970-1030 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39002 a	Sønsthagen	33/2	Ukjent	22	Setervoll	Yngre jernalder	Brent leire, 22 biter.
C 39002 b	Sønsthagen	33/2	Ukjent	1?	Setervoll	Yngre jernalder	Brente bein, 1,2 g.
C 39002 c	Sønsthagen	33/2	Prøve	15	Setervoll	Yngre jernalder	Kullprøver, 15 stk. til sammen 36,4 g. Funnene fremkom ved maskinell flateavdekking på setervollen under Rødsmoprosjektet i 1996. Rapport i top.ark. ved Majken Sandlien. Datert 14C-prøve, S132: T-12656: 975-1030 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, S9: T-12657: 1165-1280 AD, vedartsbestemt: furu. Datert 14C-prøve, S48: T-12658: 715-955 AD, vedartsbestemt:
C 39003 a	Sønsthagen	33/2	Prøve	4	Tjæremile	Jernalder	Kullprøver, 4 stk. til sammen 31,8 g. Datert 14C-prøve, KP Bunn: T-11672: 20-230 AD, vedartsbestemt: furu. Hvilken prøve dette er går ikke fram av funnpose, rapport eller tegningene.
C 39003 b	Sønsthagen	33/2	Prøve	10	Tjæremile	Nyere tid	Prøve av never, 10 stk. tilsammen 129,8 g. Datert 14C-prøve, KP 1: T-11671: 1520-1655, vedartsbestemt: bjørkenever.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39003 c	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Tjæremile	Nyere tid	Treprøve, 6,0 g.
C 39003 d	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Tjæremile	Nyere tid	Prøve av bark, 4,5 g. Datert 14C-prøve, KP 2: T-11671: Y. enn 1470 AD, vedartsbestemt: bartre (bark) Funnene fremkom ved undersøkelsene på Rødsmoen i 1994. Rapport i top.ark. ved Magne Thorleifsen: "Utgravning av R 507, tjæremile."
C 39004 a	Alme	31/8	Prøve	4	Åkerterrasse	Jernalder	Kullprøver, 4 stk. tilsammen 4,0 g. Daterte 14C-prøver: Sjakt 5: T-12653: 390-540 AD; Sjakt 8, prøve C: Tua - 1645: 1300-1410 AD; Sjakt 9, bunnlag: Tua - 1644: 635-765 AD; Sjakt 9, kullkonsentrasjon, Tua - 1643: 995-1165 AD, alle vedartsbestemt til furu. Fra dyrkningsterrasse R720
C 39004 b	Alme	31/8	Prøve	2	Åkerterrasse	Jernalder	Prøver av organisk materiale, 2 stk. tilsammen 4,8 g. Funnene fremkom ved undersøkelsene i flyplassområdet på Rødsmoen i 1996. Rapport ved Majken Sandlien. Tre jordprøver ble analysert for å lete etter fossilt korn ved Arkeologisk museum i Stavanger. Resultatet var negativt. Restmaterialet er oppbevart i AmS' magasin under museumsnummer 97/703123. Fra dyrkningsterrasse R720
C 39005	Alme	31/8	Prøve	1	Ildsted	Jernalder	Funn fra konsentrasjon av skjørbrent stein, R-483, ALME GNR.31/8,31, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 1,5 g. Funnene fremkom ved undersøkelsene i flyplassområdet på Rødsmoen i 1996. Rapport i top.ark. ved Majken Sandlien.
C 39006	Kilde	32/1	Prøve	2	Boplass	Jernalder	Funn fra bosetningsområde, R-190, Kokegrop(K1), KILDE GNR.32/1, 10, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. tilsammen 21,4 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprojektet i 1994. Rapport ved Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 39008 a	Kilde	32/1	Kniv	1	Boplass	Jernalder	Del av knivblad av jern. Brukket i begge ender. Rygglinjen og eggen er rett, men disse skråner mot hverandre (mot den avbrevte odden). Tverrsnittet av knivbladet er kileformet. Største lengde: 3,3 cm, største bredde: 1,6 cm, minste bredde: 1,4 cm, største tykkelse: 0,6 cm.
C 39008 b	Kilde	32/1	Bånd	1	Boplass	Jernalder	Del av jernbånd som smalner inn mot den ene enden. Brukket i begge ender. Største lengde: 7,2 cm, største bredde: 1,4 cm, minste bredde: 0,6 cm, største tykkelse: 0,3 cm.
C 39008 c	Kilde	32/1	Bånd	1	Boplass	Jernalder	Bøyd del av jernbånd. Sterkt korrodert. Største lengde ca. 5,0 cm, største bredde: 0,9 cm, minste bredde: 0,5 cm, største tykkelse: 0,4 cm.
C 39008 d	Kilde	32/1	Slagg	6	Boplass	Jernalder	Slagg, 6 stk. tilsammen 303,2 g.
C 39008 e	Kilde	32/1	Ukjent	1	Boplass	Jernalder	Brent leire, 1 bit, 3,1 g.
C 39008 f	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Jernalder	Brente bein, 0,6 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39008 g	Kilde	32/1	Prøve	6	Boplass	Jernalder	Kullprøver, 6 stk. tilsammen 37,0 g. Datert 14C-prøve, KP F12d, S19: T-11893: 1030-1225 AD, diverse tresorter. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1994. Rapport v/Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 39009	Kilde	32/1	Bryne	1	Boplass	Jernalder	Funn fra bosetningsområde, R-190, (Funnsted 2), KILDE GNR.32/1, 10 OG 32/71, ÅMOT K., HEDMARK. Del av bryne, grå sandstein, st.l. 6,9 cm, st.b. 3,0 cm, stt. 0,7 cm. Synlige slitespor. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1994. Rapport v/Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 39010 a	Sønsthagen	33/2	Slagg	>1	Jernfremstillings Yngre jernalder anlegg		Funn fra jernframstillingsplass, R-370a, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK, bestående av 4 gropsjaktovner, 1 sjaktovn med slaggavtapning. Prøver av malm, slagg og ovnsforing er analysert av Sigmund Jakobsen i 1994, jfr. rapport i top.ark. 4 daterte 14 C-prøver fra bunn av gropsjaktovn: T-11511: AD 550-660, T-11512: 670-860, T-11516: AD 890-1025, T-11517: AD 885-985. a) Slaggprøver fra gropsjaktovner, deler av slaggblokker, tyngste 8,9 kg, tilsammen 13 kg.
C 39010 b	Sønsthagen	33/2	Slagg	11	Jernfremstillings Yngre jernalder anlegg		Slaggprøver (smieslagg fra rensing av luppe); 11 stk. tilsammen 2014 g.
C 39010 c	Sønsthagen	33/2	Blesterforing	1	Jernfremstillings Yngre jernalder anlegg		Ovnsforing med avtrykk, ovn 13, 180 g.
C 39010 d	Sønsthagen	33/2	Prøve	32	Jernfremstillings Yngre jernalder anlegg		Kullprøver, 32 stk., tilsammen 180 g.
C 39011	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-139, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve: datert Vedartbestemt: furu
C 39012	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-141, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Datert 14C-prøve: T-11678: 1010-1165 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39013	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-144, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Datert 14C-prøve, Kp 3: T-11521: 1005-1160 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39014	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-145, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 4 g. Datert 14C-prøve, Kp 1: T-11522: 1280-1390 AD, vedartsbestemt: gran.
C 39015	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-147, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 6 g. Datert 14C-prøve, Kp 1: T-11523: 1025-1190 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39016	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-162, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 32 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39017	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-165, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 92 g.
C 39018	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-171, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 18 g.
C 39019	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-176, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 329 g.
C 39020	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-177, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 174 g. Datert 14C-prøve, Kp 1: T-11524: 1230-1285 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39021	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-178, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 11 g.
C 39022	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-179, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 350 g. Datert 14C-prøve, Kp 1: T-11525: 1005-1155 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39023	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-180, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 160 g.
C 39024	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-199, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Vedartprøve, 25 g. Datert 14C-prøve, Kp 1: T-11526: 1015-1225 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39025	Sønsthagen	33/1	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-204, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 230 g. Datert 14 C-prøve: T-10989:1325-1445 AD.
C 39026	Sønsthagen	33/1	Prøve	>1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-207, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 35 g. Datert 14C-prøve, Kp 2: T-11527: 1465-1630 AD, vedartsbestemt:
C 39027	Sønsthagen	33/1	Prøve	>1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-214, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 100 g. Datert 14C-prøve, Kp 1: T-11528: 1175-1260 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39028	Sønsthagen	33/1	Prøve	>1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-216, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 50 g.
C 39029	Sønsthagen	33/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-217, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 50 g.
C 39030	Sønsthagen	33/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-219, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 65 g.
C 39031	Sønsthagen	33/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-233, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 75 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39032	Sønsthagen	33/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-234, SØNSTHAGEN, GNR.33/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 8 g.
C 39033 a	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-251, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. a) Kullprøve, 3 g.
C 39033 b	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Vedartsprøve, 10 g.
C 39034	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-324, KILDE, GNR.32/1,20, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 40 g.
C 39035	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullmile	Nyere tid	Funn fra flatmarksmile/liggemile, R-345, KILDE, GNR.32/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. 14 C-prøve datert: T-11520: 1515-1650 AD. Kullprøver, 11 g.
C 39036	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-346, KILDE, GNR.32/1,2, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 6 g.
C 39037	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-364, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 29 g.
C 39038	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-366, KILDE, GNR.32/56, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 27 g.
C 39039	Kilde	32/1	Prøve	>1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-368, KILDE, GNR.32/56, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 27 g. Datert 14C-prøve, Kp 1: T-11530: 1225-1295 AD, vedartsbestemt:
C 39040	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-369, KILDE, GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 14 g.
C 39041	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-382, KILDE, GNR.32/56, ÅMOT K. HEDMARK. Kullprøve, 2 g.
C 39042	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullmile	Nyere tid	Funn fra liggemile, R-163, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 16 g. Datert 14C-prøve: T-11518: 1650-1945 AD, vedartbestemt: furu.
C 39043	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullmile	Nyere tid	Funn fra reismile, R-167, KILDE GNR. 32/1, ÅMOT K., HEDMARK. 14 C-prøve datert: T-11519: Yngre enn AD 1650, Vedartbestemt: furu.
C 39044	Sønsthagen	33/11	Miledekke	1	Kullmile	Nyere tid	Funn fra flatmarksmile/liggemile, R-99, SØNSTHAGEN GNR.33/11,13, ÅMOT K., HEDMARK. Sintret miledekke med avtrykk av rislag av bar, tykkelse 3,9 cm. Lengde 11 cm.
C 39045	Kilde	32/1	Prøve	3	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-306, KILDE GNR. 32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk. til sammen 35 g. Datert 14C-prøver: T-12031: 1285-1405 AD, vedartsbestemt: furu/gran.
C 39046	Melhagen	34/28	Prøve	3	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-57, MELHAGEN GNR. 34/28, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 3 stk. tilsammen 108 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39047 a	Sønsthagen	33/2	Prøve	3	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-64, SØNSTHAGEN GNR. 33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. a) Kullprøver, 3 stk. tilsammen 139 g.
C 39047 b	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøve for dendrokronologisk datering, 2,55 kg.
C 39048 a	Sønsthagen	33/2	Prøve	3	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-67, SØNSTHAGEN GNR.33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. a) Kullprøver, 3 stk. tilsammen 76 g. Datert 14C-prøve, Kp 2 (bunn): T-12027: 1170-1285 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39048 b	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver for dendrokronologisk datering, 2 stk. tilsammen 6,4 kg.
C 39049	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-68, SØNSTHAGEN GNR.33/2,3, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 28 g.
C 39050 a	Melhagen	34/28	Prøve	2	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-73, MELHAGEN GNR.34/28, ÅMOT K., HEDMARK. a) Kullprøver, 2 stk. tilsammen 74 g.
C 39050 b	Melhagen	34/28	Prøve	2	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøve for dendrokronologisk datering, 5,9 kg.
C 39051	Melhagen	34/28	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-75, MELHAGEN GNR.34/28, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 7 g. Datert 14C-prøve, Kp 1 (bunn): T-12028: 1280-1395 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39052	Melhagen	34/28	Prøve	3	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-292, MELHAGEN GNR.34/16, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk. tilsammen 27 g.
C 39053	Kilde	32/1	Prøve	2	Kullgrop	Middelalder	Funn fra kullgrop, R-293, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. tilsammen 60 g. Datert 14C-prøve, Kp 3: T-12029: 1020-1220 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39054	Kilde	32/1	Prøve	3	Kullgrop	Vikingtid	Funn fra kullgrop, R-296, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk. tilsammen 44 g. Datert 14C-prøve, Kp 3: T-12030: 975-1155 AD, vedartsbestemt: furu/gran.
C 39055	Kilde	32/1	Prøve	2	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-299, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. til sammen 27 g.
C 39056	Kilde	32/1	Prøve	3	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-301, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk. tilsammen 128 g.
C 39057	Kilde	32/1	Prøve	3	Kullgrop	Uviss tid	Funn fra kullgrop, R-303, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk. tilsammen 30 g.
C 39058 a	Kilde	32/1	Søm	1	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Jernsøm. Korrodert. Lengde: 32 mm. Rektangulært "hode": 1,9x0,9 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39058 b	Kilde	32/1	Bånd	1	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Jernbånd med hull. Korrodert. Jernbåndet er brukket i begge ender og det er noe bøyd. Lengde: 10,4 cm, største bredde: 2,6 cm, tykkelse: 0,1 cm. Hullet er kvadratisk, 0,5 cm x 0,5 cm og ligger 2,7 cm fra den ene enden.
C 39058 c	Kilde	32/1	Slagg	1	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Tappeslagg. Slaggprøve III, 29 kg.
C 39058 d	Kilde	32/1	Slagg	1	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Slaggprøver, deler av slaggblokker fra gropsjaktovn tilsammen 9,4 kg.
C 39058 e	Kilde	32/1	Blesterforing	>1	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Ovnsforingsprøver 8,6 kg.
C 39058 g	Kilde	32/1	Prøve	3	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Kullprøver, 3 stk. tilsammen 148 g.
C 39059 a	Kilde	32/1	Ten	1	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Jerntein. Funksjonen er uviss.
C 39059 b	Kilde	32/1	Slagg	1	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Tappeslagg, tilsammen 8,0 kg.
C 39059 c	Kilde	32/1	Blesterforing	1	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Ovnsforingsprøve 430 g.
C 39059 d	Kilde	32/1	Prøve	1	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Malmprøve 2750 g.
C 39059 e	Kilde	32/1	Prøve	6	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Kullprøver, 6 stk. tilsammen 242 g. To daterte 14C-prøver: Slagghaug: T-11546: 975-1040 AD, vedartsbestemt: furu. Kp 2: T-12043: 1025-1215 AD, vedartsbestemt, furu.
C 39060 a	Melhagen	34/16	Slagg	5	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Tappeslagg, 5 stk. tilsammen 5,14 kg.
C 39060 b	Melhagen	34/16	Slagg	2	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Slaggblokker, 2 stk. tilsammen 2,06 kg.
C 39060 c	Melhagen	34/16	Blesterforing	3	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Ovnsforing, 3 stk. tilsammen 1,8 kg.
C 39060 d	Melhagen	34/16	Prøve	1	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Malmprøve 3,3 kg.
C 39060 e	Melhagen	34/16	Prøve	4	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Kullprøver, 4 stk. tilsammen 100 g. To daterte 14C-prøver: Kp 1: T-12047: 1050-1225 AD, vedartsbestemt: div. arter. Kp 6: T-12048: 990-1155 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39061 a	Melhagen	34/16	Søm	1	Smie	Middelalder	Funn fra smie, R-479, MELHAGEN GNR.34/28, ÅMOT K., HEDMARK. a) Jernsøm. Korrodert. Total lengde: 3,2 cm. Hodet er rektangulært, 1,6 cm x 0,7 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39061 b	Melhagen	34/16	Hoggbeit	1	Smie	Middelalder	Hoggbeit av jern, (brukt til kapping av jern i smie). Korrodert. Total lengde: 16,3 cm. Hoggbeiten har tverregg og bladet er rektangulært. Bladet: Største bredde: 5,4 cm, største tykkelse: 1,4 cm. Eggen er konkav etter bruk, sannsynligvis etter kapping av jern. Tangen: Lengde : 9,3 cm, største bredde: 2,2 cm, største tykkelse: 1,7 cm. Tverrsnittet på tangen er kvadratisk, mot enden er den spiss for feste i trestabbe.
C 39061 c	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Smie	Middelalder	Jernstang. Lengde: 9,9 cm, bredde: 0,3 cm, tykkelse: 0,2 cm. Stangen er flat og rund i den ene enden, den andre enden er brukket. På den runde enden er det smidd fast en flat jerntråd, begge endene er brukket av.
C 39061 d	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Smie	Middelalder	Jernemne. Korrodert. Lengde: 4,0 cm, største bredde: 0,9 cm, tykkelse: 0,3 cm.
C 39061 e	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Smie	Middelalder	Jernemne. Lengde: 17 cm, største lengde: 4,8 cm, tykkelse: 0,8 cm. Emnet er brukket i den ene enden. I den andre enden smalner den inn, avrundet. Emnet har en svak krumning i lengderetning og sidene bøyes svakt opp i samme retning.
C 39061 f	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Smie	Middelalder	Jernfragment. Bladformet, spiss i den ene enden, den andre er brukket. Lengde: 2,7 cm, største bredde 1,0 cm.
C 39061 g	Melhagen	34/16	Slagg	4	Smie	Middelalder	Prøve av smieslagg fra fire kontekster; K2 Slagghaug ved amboltstein, K3 Slagghaug nord for tuft, K4 Tuft og K5 Slagghaug ved amboltstein. Tilsammen 24,2 kg. (K2, 9 stk. tilsammen 9,0 kg. K3, 7 stk. tilsammen 4,9 kg. K4, 8 stk. tilsammen 6,7 kg. K5, 9 stk. tilsammen 3,5 kg.)
C 39061 h	Melhagen	34/16	Slagg	1	Smie	Middelalder	Smieslagg med form som essa fra slagghaug nord for tuft, K3. Vekt 7,9 kg.
C 39061 i	Melhagen	34/16	Avslag	4	Smie	Middelalder	Flint, 4 avslag. Største lengde: 1,4 cm, største bredde: 1,0 cm.
C 39061 j	Melhagen	34/16	Ukjent	1	Smie	Middelalder	Brente bein, en bit 0,1 g.
C 39061 k	Melhagen	34/16	Prøve	6	Smie	Middelalder	Kullprøver, 6 stk. tilsammen 516,7 g. Datert 14C-prøve, Kp 4: T-12033: 1065-1280 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39062 a	Kilde	32/1	Ukjent	1	Jernfremstillingsanlegg	Vikingtid /middelalder	Funn fra jernframstillingsplass, R-695, KILDE GNR.32/1, ÅMOT K., HEDMARK. a) Jernfragment. Korrodert. Lengde: 6,1 cm, største bredde: 0,8 cm, tykkelse: 0,7 cm. Jernfragmentet er rett.
C 39062 b	Kilde	32/1	Slagg	7	Jernfremstillingsanlegg	Vikingtid /middelalder	Tappeslagg, 7 stk. tilsammen 69,0 kg.
C 39062 c	Kilde	32/1	Slagg	4	Jernfremstillingsanlegg	Vikingtid /middelalder	Bunnslag, 4 stk. tilsammen 23,7 kg.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39062 d	Kilde	32/1	Blesterforing	2	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Ovnsforing, 2 stk. til sammen 3,9 kg.
C 39062 e	Kilde	32/1	Prøve	3	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Malmprøver, 3 stk. tilsammen 9 kg.
C 39062 f	Kilde	32/1	Ukjent	9	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	9 fragmenter av ubrent bein, sendt til analyser i Bergen (Zoologisk museum).
C 39062 g	Kilde	32/1	Prøve	11	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Kullprøver, 11 stk., tilsammen 696 g. Fem 14 C-prøver datert: T-11548: AD 1170-1285, vedartsbestemt: gran. Slagghaug K1, Kp 4: T-12049: 1165-1280 AD, vedartsbestemt: gran. Slagghaug K1, Kp 1: T-12050: 980-1155 AD, vedartsbestemt: furu. Slagghaug K2, Kp 1: T-12051: 975-1035 AD, vedartsbestemt: furu/gran. Slagghaug K2, Kp 9: T-12052: 890-1015 AD, vedartsbestemt: furu.
C 39062 h	Kilde	32/1	Prøve	3	Jernfremstillings anlegg	Vikingtid /middelalder	Kullprøver for dendrokronologisk datering, 3 stk. tilsammen 170,6 g.
C 50401	Sønsthagen	33/11	Prøve	1	Kullmile	Nyere tid	Kullprøve fra nyere tid fra liggemile på SØNSTHAGEN (33/11,13), ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 35 g. Datert 14C-prøve: yngre enn 1645 AD. Vedartsbestemt: furu.
C 50402 a	Kilde	32/1	Prøve	3	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver, 3 stk., tilsammen 36 g. Datert 14C-prøve: 1050-1250 AD. Vedartsbestemt: furu.
C 50402 b	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Kullprøve for dendrokronologisk datering. Vekt: 50 g.
C 50403 a	Melhagen	34/16	Prøve	2	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 37 g. Datert 14C-prøve: 1180-1275 AD. Vedartsbestemt: furu.
C 50403 b	Melhagen	34/16	Prøve	2	Kullgrop	Middelalder	Kullprøve for dendrokronologisk datering. Vekt: 850 g.
C 50404	Kilde	32/1	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver fra kullgrop på KILDE (32/1), ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 3 stk., tilsammen 53 g.
C 50405	Sønsthagen	34/11	Prøve	2	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 43 g. Datert 14C-prøve: 1035-1175 AD. Vedartsbestemt: furu/gran.
C 50406	Kilde	32/1	Prøve	3	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver, 3 stk., tilsammen 47 g. Datert 14C-prøve, bunn: 1010-1185 AD. Vedartsbestemt: gran.
C 50407	Alme	31/1	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Kullprøve, 15 g. Datert 14C-prøve: 1165-1250 AD. Vedartsbestemt: furu.
C 50408	Melhagen	34/28	Prøve	2	Kullmile	Nyere tid	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 73 g

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 50409	Sønsthagen	33/2	Prøve	3	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver, 3 stk., tilsammen 40 g.
C 50410	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Kullprøve fra kullgrop på SØNSTHAGEN (33/2,3), ÅMOT K., HEDMARK.
C 50411	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 57 g,
C 50412 a	Sønsthagen	33/2	Slagg	2	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Deler av slaggblokk (slag fra gropsjaktovn), 2 stk., tilsmmen 12,1 kg.
C 50412 b	Sønsthagen	33/2	Slagg	4	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Tappeslagg, 4 stk., tilsammen 26 kg.
C 50412 c	Sønsthagen	33/2	Blesterforing	4	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Ovnsforing, 4 stk., tilsammen 790 g.
C 50412 d	Sønsthagen	33/2	Prøve	3	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Malmprøver, 3 stk., tilsammen 10,05 kg.
C 50412 e	Sønsthagen	33/2	Prøve	9	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Kullprøver, 9 stk., tilsammen 45 g.
C 50412 f	Sønsthagen	33/2	Krittpipe	1?	Jernfremstillings anlegg	Middelalder	Krittpipedeler, 2 stk.
C 50412 g	Sønsthagen	33/2	Ukjent	1	Jernfremstillings anlegg	Nyere tid	Blykule. Diam. 1 cm, vekt: 8,7 g.
C 50413	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 36 g
C 50414	Sønsthagen	33/2	Prøve	1	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøve, 30 g
C 50415	Sønsthagen	33/2	Prøve	2	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 68 g.
C 50417	Sønsthagen	33/2	Slagg	8	Smie	Middelalder	Smieslaggprøver, 8 stk., tilsammen 1907,3 g. All masse er ivaretatt, men er separert etter prøvestikk. I tillegg en smieslaggprøve på 947,2 g innsamlet i 1993. Datert 14C-prøve: 970-1165 AD. Vedartsbestemt: furu.
C 50418	Alme	31/1	Prøve	2	Kullgrop	Middelalder	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 228 g. Datert 14C-prøve: 1000-1165 AD. Vedartsbestemt: furu.
C 50419	Alme	31/1	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Datert 14C-prøve: 1280-1295 AD, Vedartsbestemt: furu.
C 50420	Alme	31/1	Prøve	3	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøver, 3 stk., tilsammen 111 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 50421	Alme	31/1	Prøve	2	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 154 g
C 50422 a	Alme	31/1	Slagg	7	Smie	Nyere tid	Funn fra smie fra etterreformatorsk tid på ALME (31/1, 14-17), ÅMOT K., HEDMARK. a) Smieslaggprøver, 7 stk., tilsammen 560,9 g.
C 50422 b	Alme	31/1	Ukjent	1?	Smie	Nyere tid	Brent bein, 0,5 g.
C 50422 c	Alme	31/1	Prøve	2	Smie	Nyere tid	Kullprøver, 2 stk., tilsammen 8 g.
C 50422 d	Alme	31/1	Ukjent	>3	Smie	Nyere tid	Etterreformatorsk materiale: jern, bronse og brent bein.
C 50423	Alme	31/1	Prøve	3	Kullgrop	Uviss tid	Kullprøver, 3 stk., tilsammen 181 g
C 50424	Alme	31/1	Prøve	1	Kullgrop	Middelalder	Kullprøve, 41 g. Datert 14C-prøve: 1215-1280 AD. Vedartsbestemt: furu.
C 50425	Kåsa	30/10	Slagg	14	Smie	Uviss tid	Smieslaggprøver, 14 stk., tilsammen 3134,3 g. All masse er ivaretatt, men er separert etter prøvestikk.
C 50426	Kåsa	30/10	Prøve	3	Kullgrop	Jernalder	Kullprøver, 3 stk., tilsammen 275 g.
C 50624 a	Kilde	32/1	Pil	1	Boplass	Jernalder	Funn fra jernalders bosetningsområde R190, (funnsted 3), KILDE (32/1, 10 OG 32/71), ÅMOT K., HEDMARK. a) Pilespiss av jern, brukket i bladrota. Korrodert. Samlet l. 12,0 cm, stb. 1,9 cm. Bladet er rombisk avrundet og rygglinjen er svakt markert på begge sider. Jevn overgang til tangehals. Tangeavsatsen er avskrådd og tangen spiss. Bladet er lik Farbregd 1972, type 45, plansje 4, mens tangen lik Farbregd 1972, type 67, plansje 6.
C 50624 b	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Jernalder	Brente bein, 2,0 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1994. Rapport ved Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50525-50637.
C 50625	Kilde	32/1	Prøve	1	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (S105), KILDE (32/1, 10 OG 32/71), ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 1,5 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen Rødsmoprosjektet 1994. Rapport ved Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50626	Kilde	32/1	Prøve	1	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde, R190, Kokegrop (S39), KILDE (32/1, 10 OG 32/71), ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøve, 12,6 g. Betula. Fremkom ved flateavdekking på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1994. Rapport ved Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50627 a	Kilde	32/1	Slagg	2	Boplass	Middelalder	Funn fra bosetningsområde, middelalder, R190, (S14,16,18), KILDE (32/1, 20 OG 32/71), ÅMOT K., HEDMARK.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 50627 b	Kilde	32/1	Ukjent	2	Boplass	Middelalder	Brent leire, 2 stk. tilsammen 48,2 g.
C 50627 c	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Middelalder	Brente bein, 0,9 g.
C 50627 d	Kilde	32/1	Prøve	2	Boplass	Middelalder	Kullprøver, 2 stk. tilsammen 3,6 g. (S16 0,6 gr., S18 3,0 g). Datert 14C-prøve, KP F6b, S18: T-11892: 1295-1395 AD, vedartsbestemt: furu. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1994. Rapport ved Karl Kallhovd i top.ark. Se også C-nr 38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50628 a	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde, middelalder, R190, (S204,205,206,207), KILDE (32/1, 20 OG 32/71). ÅMOT K., HEDMARK. a) Brente bein, 66,7 g.
C 50628 b	Kilde	32/1	Prøve	6	Boplass	Middelalder /Ny tid	Kullprøver, 6 stk. tilsammen 39,8 g. (S204 6,5 g., S205 31,3 g., pinus og betula, S206 0,7 g., S207 1,3 g.) Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1994. Rapport ved Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637. Datert 14C-prøve, F20, S204: T-11894: 1520-1650 AD, vedartsbestemt: diverse arter.
C 50629	Kilde	32/1	Prøve	2	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde, R190, Grop (S201b), KILDE (32/1, 20 OG 32/71), ÅMOT K., HEDMARK. Kullprøver, 2 stk. tilsammen 10,5 g. Fremkom ved flateavdekking på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1994. Rapport ved Karl Kallhovd i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50630	Kilde	32/1	Ukjent	1	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde, R190, løsfunn fra felt VIII, KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. Stein med blank overflate, mulig glattestein, diam. 6 cm. Funnet fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637
C 50631 a	Kilde	32/1	Slagg	3	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (K51,52,54,55,70), KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. a) Slagg, 3 biter, tilsammen 5,23 kg (5234,1 g.)
C 50631 b	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Brente bein, tilsammen 2,4 g.
C 50631 c	Kilde	32/1	Prøve	5	Boplass	Uviss tid	Kullprøver, 5 stk. tilsammen 16,2 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50632 a	Kilde	32/1	Slagg	9	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (K58,64,65,67,68), KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. a) Slagg, 9 biter, tilsammen 24,0 g.
C 50632 b	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Brente bein, tilsammen 1,7 g.
C 50632 c	Kilde	32/1	Prøve	5	Boplass	Uviss tid	Kullprøver, 5 stk. tilsammen 3,9 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.

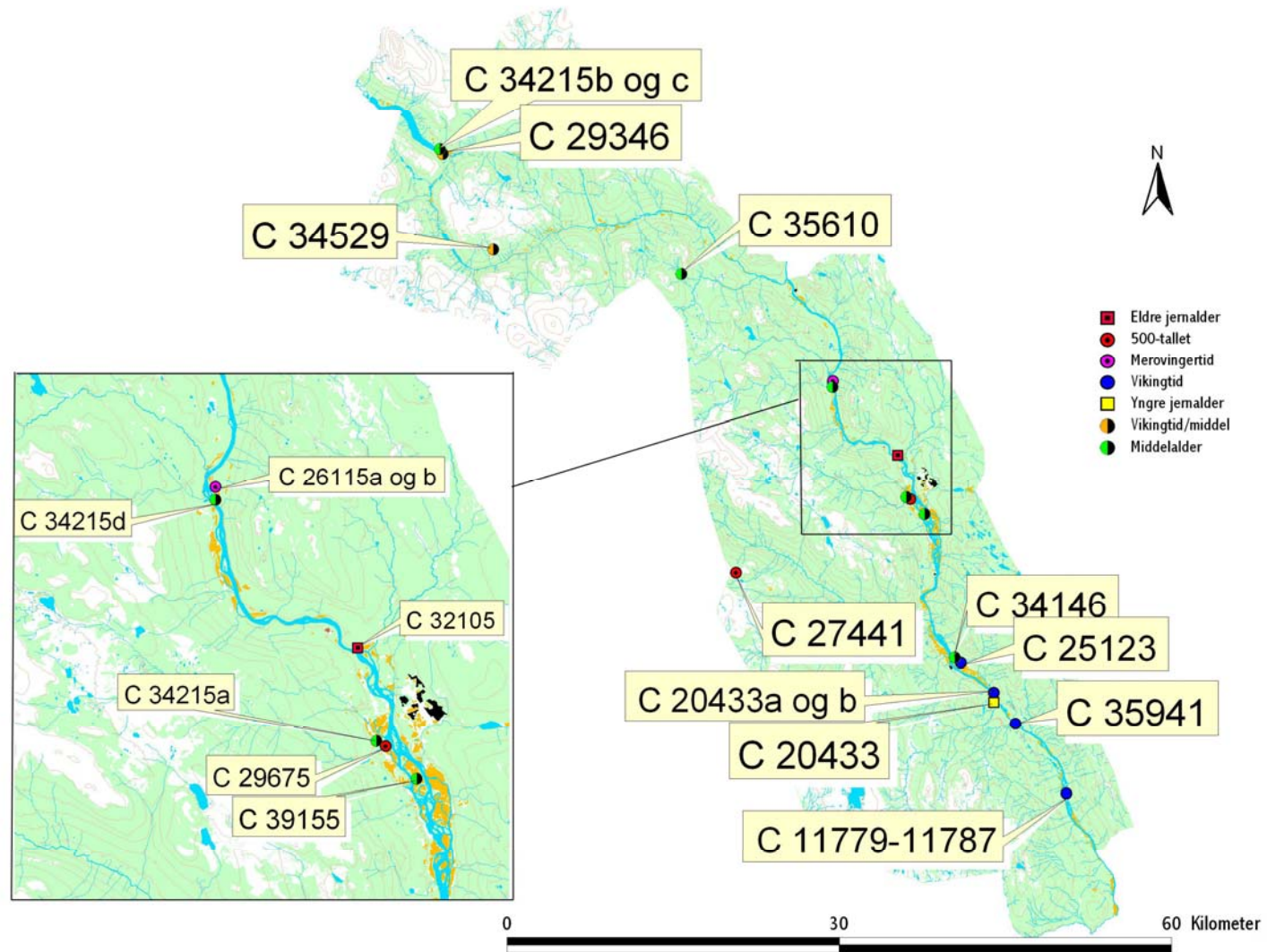
Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 50633 a	Kilde	32/1	Sigd	1	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (K 43,44,45,46,47,48,56,57,59), KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. a) Del av jernsigd. Oddpartiet bevart. Stl. 6,3 cm, stb. 1,8 cm, stt. 0,3 cm.
C 50633 b	Kilde	32/1	Ukjent	1	Boplass	Uviss tid	Jernplate med avlangt hull i midten. Uregulær form med sider på ca 2,0 cm, "hjørnene" er bøyd. Diam. 2,0 cm. Hullet er 0,3x0,7 cm.
C 50633 c	Kilde	32/1	Slagg	2	Boplass	Uviss tid	Slagg, 2 biter, tilsammen 202,8 g.
C 50633 d	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Brente bein, tilsammen 3,6 g.
C 50633 e	Kilde	32/1	Prøve	9	Boplass	Uviss tid	Kullprøver, 9 stk. tilsammen 26,0 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmaprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50634 a	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (K34,36,39,60), KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. a) Brennte bein, tilsammen 0,9 g.
C 50634 b	Kilde	32/1	Prøve	5	Boplass	Uviss tid	Kullprøver, 5 stk. tilsammen 16,8 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmaprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50635 a	Kilde	32/1	Slagg	1	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (74,76,83,84), KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. a) Slagg, 1 bit, 54,4 g.
C 50635 b	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Brente bein, tilsammen 18,1 g.
C 50635 c	Kilde	32/1	Prøve	3	Boplass	Uviss tid	Kullprøver, 3 stk. tilsammen 82,5 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmaprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre og B. K. Fønsteli i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50636 a	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (K75,78,79), KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. a) Brennte bein, tilsammen 2,0 g.
C 50636 b	Kilde	32/1	Prøve	5	Boplass	Uviss tid	Kullprøver, 5 stk. tilsammen 8,8 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmaprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 50637 a	Kilde	32/1	Slagg	1	Boplass	Uviss tid	Funn fra bosetningsområde R190, (K88,90), KILDE (32/1, 10), ÅMOT K., HEDMARK. a) Slagg, 1 bit, 6,7 g.
C 50637 b	Kilde	32/1	Mikroflekk	1	Boplass	Uviss tid	Kvartsitt; mikroflekk, l. 1,7 cm, b. 0,7 cm
C 50637 c	Kilde	32/1	Ukjent	1?	Boplass	Uviss tid	Brente bein, til sammen 3,7 g.

Åmot

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 50637 d	Kilde	32/1	Prøve	2	Boplass	Uviss tid	Kullprøver, 2 stk. tilsammen 37,0 g. Funnene fremkom ved flateavdekking i åker på Nesvangen under Rødsmoprosjektet i 1995. Rapport ved Lena Fahre og B. K. Fønsteli i top.ark. Se også C.38973, 39007-39009 og 50524-50637.
C 51390	Kilde	32/1	Skjoldbule	1		Vikingtid	
C 52004	Kilde	32/1	Prøve	1		Jernalder	
C 52005	Kåsa	30/56	Prøve	1		Jernalder	

Stor-Elvdal kommune

Stor-Elvdal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 9901			Krusifiks	1	Kirke	Middelalder	Krucifix, med Evangelistsymbolerne i Korsets Ender af Træ og fra den senere Del af Middelalderen, forhen tilhørende Storelvdalens Kirke, Hedemarkens Amt; skjænkede af Herredsstyrelsen.
C 9902			Figur	1	Kirke	Middelalder	Mariabillede af Træ og fra den senere Del af Middelalderen, forhen tilhørende Storelvdalens Kirke, Hedemarkens Amt; skjænkede af Herredsstyrelsen.
C 11779	Ophus søndre	6/1	Sverd	1	Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes opgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). Et lidet enegget Sverd af Jern, uden Hjalt; Klingen 53,5 cm. lang og lidt over 4 cm. bred. Mange Hak i Eggen, men disse synes ialfald for den største Del at være nye (anbragte efter Stykkets Optagelse af Jorden). Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C 11780	Ophus søndre	6/1	Vevsverd	1	Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes opgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). Vævske af Jern af vanlig Form, som R 440; nu ufuldstændig, da den ydre Del af Bladet mangler. Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C 11781	Ophus søndre	6/1	Sigd	3	Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes opgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). 3 Sigdblade af Jern, lignende R 384, af Længde mellem Enderne 22, 20 og 20 cm. To af dem have Spor af Sagtænder i Eggen. Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C 11782	Ophus søndre	6/1	Linhekle		Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes opgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). 6 Stifter af en Linhekle, af Jern, og Bøilestykket af en middelsstor Sax af Jern. andet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C 11783	Ophus søndre	6/1	Nøkkel	2	Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes opgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). 2 Krognøgler af Jern, den ene af almindelig Form som R 459, den anden (6,7 cm. lang) af den samme korte Form som Sv. forns. 497. Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C 11784	Ophus søndre	6/1	Bissel	1	Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes opgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). Mundbid af Jern; Sideringenes Tvermaal 6 cm. og Afstanden mellem dem 12,5 cm. Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.

Stor-Elvdal

	C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C	11785	Ophus søndre	6/1	Beslag	2	Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes oppgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). Et Par Jernbeslag til et Skrin af Træ, nemlig Laagets Haandtag, af Form som en Bidselring af 6 cm. Tvermaal, med Krampe til at fæste den i Laaget, og et i Slangebogter bøiet fladt Beslag af 2 cm. Bredde, tvert afskaaret i den ene Ende og afbrudt i den anden; har været fæstet med Klinknagler af vel 1 cm. Længde. Efter dette sidste Stykke kan det ganske lignende, fra Hadeland, som er beskrevet i Aarsb. 1875 S. 74. Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C	11786	Ophus søndre	6/1	Skålformet Spenne	2	Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes oppgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). Et Par enkelte ovale Broncespænder af Typen R 647, dog med den Afvigelse, at der ogsaa til de nederste Knopper paa Siderne har gaaet fordybde Gange, som skjære Gangene fra Midtknoppen til de andre Sideknopper og støde sammen fra begge Sider midt i de to firkantede Felter paa Oversiden. Mindre Knopper have været anbragte i disse Sammenstødspunkter og i Gangenes Skjæringspunkter. - Beskadigede, tildels af Ild; paa Bagsiden Indtryk af Tøi. Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C	11787	Ophus søndre	6/1	Spenne		Grav	Yngre jernalder	Samlet Fund fra yngre Jernalder (sandsynlig Gravfund) fra Nistu-Ophus i Rendalen, Østerdalen (saaledes oppgivet af Sælgeren; sandsynlig menes dog Ophus i Stor-Elvedalen). En liden Spænde af Jern og Bronze af usædvanlig Form (ligearmet), afb. fig. 12. Bøilen, der danner et jevnt buet fladt Baand af 4,8 cm. Længde, er af Jern. Til hver af dens Ender slutter sig et lidet, stærkt ophøiet Dyrehoved af bronzebelagt Jern. Ogsaa Bøilens Overside synes oprindelig at have havt Bronzebelæg. Den gjennemborede Tap øverst paa Bøilen har maaske været bestemt til deri at fæste en Kjede. Naalen har i øvre Ende en kløftet Udplatning, der griber om Charnieret. Blandet gravfunn med kvinne og mannsgjenstander.
C	20433	Lille-Enget		Sverd	1	Grav?	Vikingtid	Yngre jernalders fund fra Rasten(?) Stor-Elvedalen, Hedemarken. a) Sverd av jern, tveegget, med sterkt krummede hjalter. Godt bevaret. Klingen 71,5 cm. l. b) Spydspids av jern, jfr. R. 527. 43 cm. l. I bygdeboka er det oppgitt at funnet er gjort på Lille-Enget (Fosvold 1936:25)
C	25123	Evenstad Skogskole	9/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Eiendommelig, godt bevart pilespiss av jern fra uviss tid. Tangen nu noe fragmentarisk. Firsidet tverrsnitt med avsats. Det meste av partiet fra avsatsen til bladet er også firsidet. Selve bladet svinger sterkt ut ved overgangen fra tangen og er skjevt utformet i to plan uten rygg. Fra overgangen smalner bladet jevnt av mot odden. Lengde 16,3 cm., bladets største bredde 1,9 cm. Pilspissene med ophøyd og flathamret midtribbe er av østlig type og finnes oftest i samiske kontekster (jfr Zachrisson 1997:212-213).

Stor-Elvdal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 26115 a	Braaten	19/366	Øks	1	Løsfunn	Merovingertid	Depotfunn fra merovingertiden fra Bjørånes u. Koppang (gnr. 19. bnr. 366), Stor Elvdal s. og pgd., Hedmark. a. Øks av jern av typen R. 556. Nakken er noe uthamret. Hel og godt konserverv. Lengde 22,1 cm, bredde over eggen 6,1 cm.
C 26115 b	Braaten	19/366	Celt	1	Løsfunn	Merovingertid	Celt av jern av typen R. 401. Eggen sterkt og skjevt buet. Lengde 15 cm, bredde over eggen 5,2 cm. Funnet sammen ved gravning til gjerdestolpe ca. 10 m nord fra låvebygningen i ca. 1/2 meters dybde under jordoverflaten.
C 27441			Pil	1	Løsfunn	500-tallet	Meget godt bevart pilespiss av jern fra folkevandringstiden, R. 540, men muligens noe spinklere og lettere, særlig er tangen atskillig finere. Lengde 17,4 cm, bladets største bredde 2,4 cm. F. i fjellet Bjørneskarven, vest for Gållå seter i Stor-Elvdal, Hedmark. Kan ikke gjenfinnes. Solberg (1984:143-144) viser at disse spissene kan tilhøre hele 500-tallet. Farbredd plasserer dem i siste del av folkevandringstiden.
C 29346	Brenn	4/2	Tyngde	1	Løsfunn	Vikingtid /middelalder	Fiskesøkk av kleberstein. Lengde 8,4 cm, st. bredde 2,9 cm. F. under pløyning ved S-enden av Atnasjøen. Stedet ligger 150 m V for gården Brænd, Sollia s. og pgd., Hedmark.
C 29675	Nordahl	17/113	Spyd	1	Løsfunn	500-tallet	Spydspiss av jern fra romertiden, nærmest som Grieg: Hadelands eldste bosetningshistorie, fig. 48, nederst til venstre, men meget mindre. Stykket har dessuten ikke så markert midtribbe; da bladet er nokså medtatt av rust er det vanskelig å si om stykket har hatt like markert innsnevring som typeeksemplaret. Lengde 21,2 cm, bladets st. bredde 3,6 cm. F. for mange år siden i skogen på Trønnes (g.nr.17) under rydding av plassen (b.nr.. 113), Stor-Elvdal s. og pgd., Hedmark. Spissen er sterkt forrustet, men har størst likhet til C-24491a. Den bør derfor plasseres i overgangen FVT/merovingertid (Solberg 1984:143).
C 32105	Halvorstuen	19/34	Kniv	1	Løsfunn	Eldre jernalder	Våpenkniv av jern med tangeknapp. Formen kan sammenlignes med B.4296 Ab 1884, p.99, fig. 7, men vårt eksemplar mangler den ovale jernplate ved tangeroten. Tangens bredde øker jevnt mot bladet som har en bred, kraftig og krum rygg. Eggen er skadet av rust, særlig nærmest tangen. Kniven har tydelig glødeskall. Lengde 24,9 cm, tangeknappen 3,4 x 1,4 cm. Funnet under jordarbeide i potetåker på Halvorstuen av Koppang (g.nr. 19, br.nr. 34), Stor-Elvdal s. og pgd., Hedmark. Kniven lå oppå jorden ca. 20 m ut for stuen på plassen mellom huset og Glomma og ca. 40 m inn for elvebrinken. Funksjonen våpenkniv er diskutabel. Knivene kan ha mange funksjoner. Dateringen er mest sannsynlig yngre romertid eller tidlig folkevandringstid.
C 34146	Evenstad	9/1	Kar	1	Løsfunn	Middelalder	Ampulle av bronse. Flaskeformet, klotformet med konveks bunn. Svunget overgang til den nærmest sylindriske hals. På hver side av halsen vertikale hanker. I bunnen boret sekundært hull. Høyde 7,5 cm. Ytre diam. hals 2,3 cm. Fra EVENSTAD (gnr.9, bnr. 1), STATENS SKOGHØGSKOLE, STOR-ELVDAL p., HEDMARK. Innlevert og funnet av Kristian Basmoen, 2475 Opphus i 1956 under gravning for fundament til tilbygg til hovedbygningen på skolen ca. 6 m fra hovedbygningens grunnmur mot Ø og i dens midtakse, ca. 130-150 cm under overflaten ved siden av murliknende steinsamling.

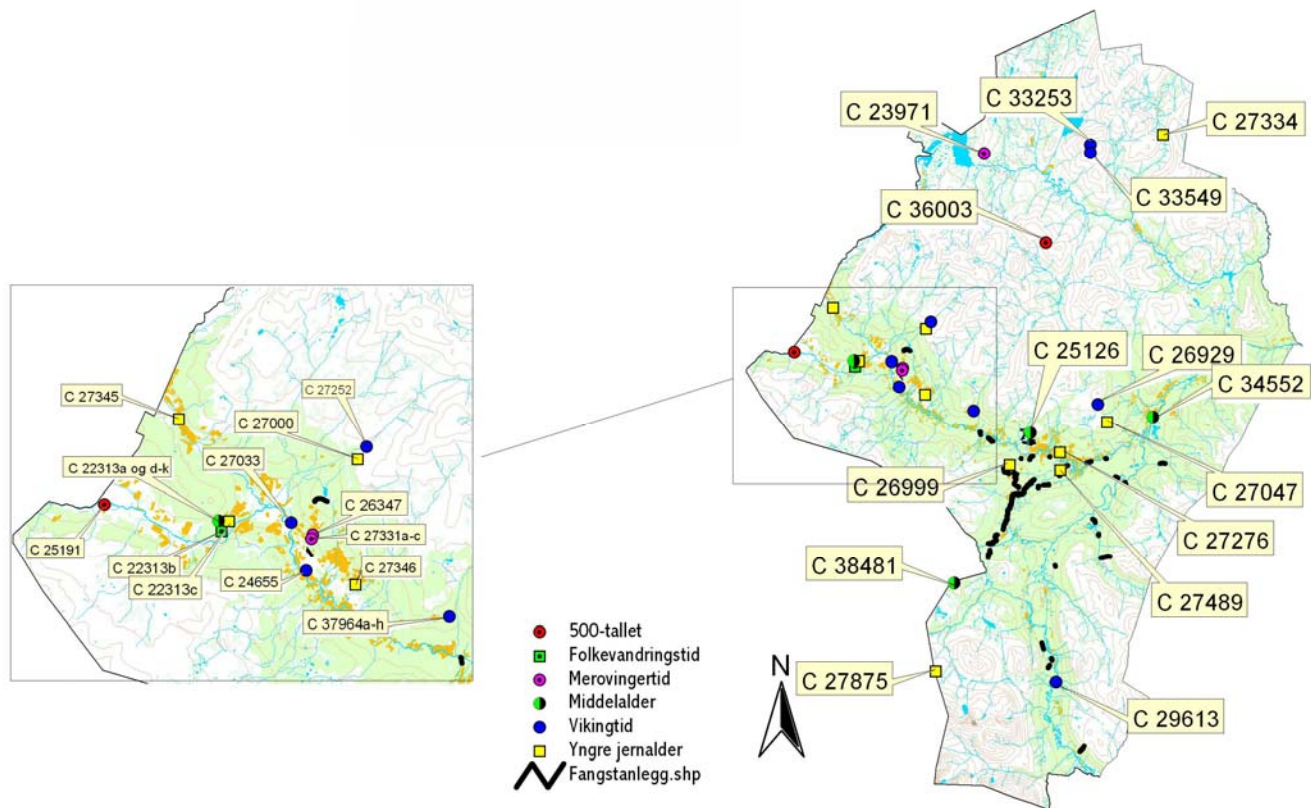
Stor-Elvdal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 34215 a			Lanse	1	Løsfunn	Middelalder	Lansespiss av jern. Løvformet blad med konisk fal, delvis åpen i siden. Bladet har et innrisset kors på ene siden. Lengde 11,1 cm, bladets st.br. 2,6 cm. Fra KOPPANG, STOR-ELVDAL s.p., HEDMARK. a,c og d er muligens identiske med spydspiss og pilespiss avbildet i Bygdebok for Stor-Elvdal, bind 1, s. 18, utgitt av Anders Fosvold 1935.
C 34215 b			Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern. Lansettformet blad og tange med rektangulært tverrsnitt. Bladets ene side er dekorert med tre kryss, den andre side med et innrisset kors. Lengde 22,5 cm, bladets st.br. 3,5 cm. Fra KOPPANG, STOR-ELVDAL s.p., HEDMARK. a,c og d er muligens identiske med spydspiss og pilespiss avbildet i Bygdebok for Stor-Elvdal, bind 1, s. 18, utgitt av Anders Fosvold 1935.
C 34215 c			Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern. Lansettformet blad med markert rygg og tverrstilt tange med rektangulært tverrsnitt. Lengde 13,8 cm, bladets st.br. 2,9 cm. Fra KOPPANG, STOR-ELVDAL s.p., HEDMARK. a,c og d er muligens identiske med spydspiss og pilespiss avbildet i Bygdebok for Stor-Elvdal, bind 1, s. 18, utgitt av Anders Fosvold 1935.
C 34215 d			Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern. Bladet nærmest lansettformet med egghjørner, tverrstilt tange med rektangulært tverrsnitt. Lengde 12,2 cm, bladets st.br. 2,8 cm. Fra KOPPANG, STOR-ELVDAL s.p., HEDMARK. a,c og d er muligens identiske med spydspiss og pilespiss avbildet i Bygdebok for Stor-Elvdal, bind 1, s. 18, utgitt av Anders Fosvold 1935.
C 34529 a	Øverdalssetra		Slagg	3	Jernfremstillings plass	Uviss tid	Prøve av slagg og forslaget leirforing, vekt 400 g. Samlet på en jernvinneplass i bjerkeskog ca. 500 m NØ for LEINSETER på ØVERDALSSSETRA, SOLLIA s.p. (nå nedlagt som eget prestegjeld), STOR-ELVDAL k., HEDMARK. Plassen ligger på en stor morenehaug. Blesteren har antakelig ligget på toppen av haugen. Malmen samlet ca. 20 m Ø for foten av haugen, hvor det lå en ring, ca. 1,5 m i diam. med en svak forhøyning langs kanten. Røsteplass? Innberetning i top. ark. fra I.Martens. Går ikke frem om det er Evenstadanlegg og kan derfor være fra hele jernalder og inn i nyere tid.
C 34529 b	Øverdalssetra		Prøve	1	Jernfremstillings plass	Vikingtid	Malmprøve 25 g. Samlet på en jernvinneplass i bjerkeskog ca. 500 m NØ for LEINSETER på ØVERDALSSSETRA, SOLLIA s.p. (nå nedlagt som eget prestegjeld), STOR-ELVDAL k., HEDMARK. Plassen ligger på en stor morenehaug. Blesteren har antakelig ligget på toppen av haugen. Malmen samlet ca. 20 m Ø for foten av haugen, hvor det lå en ring, ca. 1,5 m i diam. med en svak forhøyning langs kanten. Røsteplass? Innberetning i top. ark. fra I.Martens. Går ikke frem om det er Evenstadanlegg og kan derfor være fra hele jernalder og inn i nyere tid.

Stor-Elvdal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 34614 a			Pigg	1	Fangstgrop	Middelalder	Jernpigg med fal til treskaft. Falen noe skadd. Lengde 18,5 cm, falens st. diam. 3,2 cm. Sakene ble funnet ved førstekonservator Edvard K. Barths undersøkelse av en fangstgrav straks SV for fjellryggen LEDSAGEREN, STORELVDAL s. p. k. , HEDMARK, ca. 4 km N for Hirkjølen. Fangstgraven var nr. 13 i et system av graver, trolig for elg, som lå på et høydedrag opp og øst for en bekk og en myr, ca. 730 m o. h. i skog. Graven syntes å ha hatt en rektangulær treforing hvor spilene (b) er prøver på det som kan ha vært "taket". Barth anslår treforingens størrelse til ca. 0,80 x 2,5 - 3 m, og gropens st. dyp til 1,30 m. Ca. 90 cm under nåv. overflate ble jernpiggen funnet - godt over gravens bunn. Se Barths artikkel: Gamle fangstanlegg for rein og elg, Statsskog nr. 4, 1974 samt arkivdokumentasjoner og foto i top. ark.
C 34614 b			Spile	3	Fangstgrop	Middelalder	Tre avbrutte og ellers skadete trespiler. Lengde h. h. v. 56,5 cm, 49 og 44,5 cm, st. br. h. h. v. 3,4 cm, 5,4 og 7 cm, st. tykkelse h. h. v. 2,1 cm, 1,4 og 1,1 cm (målt etter konservering). Sakene ble funnet ved førstekonservator Edvard K. Barths undersøkelse av en fangstgrav straks SV for fjellryggen LEDSAGEREN, STORELVDAL s. p. k. , HEDMARK, ca. 4 km N for Hirkjølen. Fangstgraven var nr. 13 i et system av graver, trolig for elg, som lå på et høydedrag opp og øst for en bekk og en myr, ca. 730 m o. h. i skog. Graven syntes å ha hatt en rektangulær treforing hvor spilene (b) er prøver på det som kan ha vært "taket". Barth anslår treforingens størrelse til ca. 0,80 x 2,5 - 3 m, og gropens st. dyp til 1,30 m. Ca. 90 cm under nåv. overflate ble jernpiggen funnet - godt over gravens bunn. Se Barths artikkel: Gamle fangstanlegg for rein og elg, Statsskog nr. 4, 1974 samt arkivdokumentasjoner og foto i top. ark. Deponert Skogbruksmus. , Elverum.
C 35610 14	Vestgård Søndre	14/19	Spiker	1	Fangstgrop	Middelalder	1 spiker av jern. Funnet i fangstgropssystem ved ledsageren av Edv. Barth på VESTGÅRD SØNDRE (14/19, 14/215), STORELVDAL p.k. HEDMARK. Se rapport 10/3-1982. Aks.nr.ma. 1982/10.
C 35610 1-	Vestgård Søndre	14/19	Spiddestokk	11	Fangstgrop	Middelalder	13 pigger og 1 spiker av jern. 11 av piggene har kremmerhusform og 2 er pillignende med fal. Alle er funnet i fangstgropssystem ved ledsageren av Edv. Barth på VESTGÅRD SØNDRE (14/19, 14/215), STORELVDAL p.k. HEDMARK. Se rapport 10/3-1982. Aks.nr.ma. 1982/10.
C 35610 9-	Vestgård Søndre	14/19	Spiddestokk	2	Fangstgrop	Middelalder	13 pigger og 1 spiker av jern. 11 av piggene har kremmerhusform og 2 er pillignende med fal. Alle er funnet i fangstgropssystem ved ledsageren av Edv. Barth på VESTGÅRD SØNDRE (14/19, 14/215), STORELVDAL p.k. HEDMARK. Se rapport 10/3-1982. Aks.nr.ma. 1982/10.
C 35941	Furuset (Forsete)	8/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilesmiss av jern av typen R 539. En del forrustet langs eggene. Avsatsen mindre markert enn på typeeksemplaret, muligens på grunn av forrustning. L. 12,2 cm, stb. over bladet 2,1 cm. F. sommeren 1982 av Nicolai Østberg, 2340 Løten, i Statens Vegvesens grustak like ved Glomma på Forsete (8/1), Stor-Elvdal p.k. Hedmark.
C 39155 1		19/145	H Sapiens	2	Kirkegård	Middelalder	9 fragmenter av 2 skjelett, deriblant skaller. Homo sapiens. 150 g.
C 39155 2-3		19/145	Prøve	2	Kirkegård	Middelalder	Trekullprøver fra sjakt 1

Katalog Folldal

Folldal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 22313 a	Borkhus	148/1	Kniv	1	Tuft	Middelalder	Fund fra en gammel hustuft i Torberdalen, Øvre Foldal, Lille-Elvedalen pgd., Hedm. Liten kniv av jern, blad og skaft av samme stykke . Samlet lengde 14,3 cm. Skaftet er dannet ved at tangen er bøiet tilbake og sammensmidd med bladets rot. Skaftenden sterkt indbuert. Sakene er fundet i en gammel hustuft i Torberdalen en halv kilometer vest for gaarden Borkhus like ved elven Folla. Stedet ligger ca 10 km. nedenfor Hjerkin paa Dovrefjeld. Sakene laa spredt utover tuften i et spadestiks dybde. Jorden bestod av sort muld blandet med kul og brændte ben. De fleste kul fandtes midt paa tomten
C 22313 b	Borkhus	148/1	Pil	1	Tuft	Folkevandr.tid	Pilespids (?) av jern. Bladet flatt. Tangen flathamret paa tvers av dette. Samlet lengde 14 cm. Denne gjenfinnes ikke. Farbregd (1972) plasserer disse sent i folkevandringstid.
C 22313 c	Borkhus	148/1	Pil	1	Tuft	Yngre jernalder	Sterkt forrustet pilespids av jern med flatt blad og avsats ved overgangen til tangen som paa R. 539. Lengde 15,3 cm.
C 22313 d	Borkhus	148/1	Pil	1	Tuft	Middelalder	Kastespydspids av jern med svakt rygget blad som nedentil ved overgangen til falen er tvert avskaaret. Odden mangler. Nuv. lengde 10 cm.
C 22313 e	Borkhus	148/1	Ukjent	2	Tuft	Middelalder	To redskaper av renhorn av tresidig form, med grovt tilskaaret egg langs den kortere side. Lengde henholdsvis 15 cm. og 15,2 cm. Bredde over eggen 9,5 cm. og 7,2 cm.
C 22313 f	Borkhus	148/1	Ukjent	2	Tuft	Middelalder	To stykker renhorn; det ene har den ene bredside og begge smalsider avflatet, den anden bredside hvælvet. Lengde 10 cm. Det andet stykke er en spaltet gren av renhorn, skraatt tilsnittet i enderne og 18,5 cm. langt.
C 22313 g	Borkhus	148/1	Bryne	9	Tuft	Middelalder	Ni større og mindre bryner av skifer og sandsten. Længden varierer fra 5,8-16,0 cm.
C 22313 h	Borkhus	148/1	Ukjent	1?	Tuft	Middelalder	Fire fragmenter av tynde bronseplater; de to er nærmest rektangulære og 7,5 cm. lange. De to andre er triangulære og henholdsvis 3,1 og 6,5 cm. høie.
C 22313 i I	Borkhus	148/1	Hestesko	1	Tuft	Middelalder	Fragment av en hestesko
C 22313 i II	Borkhus	148/1	Søm	3	Tuft	Middelalder	tre løse hesteskosaum
C 22313 j	Borkhus	148/1	Kar	1	Tuft	Middelalder	Syv større og mindre bruddstykker av to eller tre forskjellige kleberstenskar.
C 22313 k	Borkhus	148/1	Ukjent	2	Tuft	Middelalder	To stykker renhorn

Folldal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 23971 a	Døliseteren	156/1	Sverd	1	Gravfunn	Merovingertid	Gravfunn fra småriketiden fra Døliseteren (gnr. 156), Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark. Kort tveegget sverd av jern uten klinge hvis øvre del har damascerte figurer. Bøyet "forsettlig" i hestekoform før nedlegningen, men ganske helt når unntas odden som er noe forrustet. Lengde 65,2 cm. Funnet i nærheten av ovennevnte seter hvor det ligger en grushaug kallet Vondjordshaugen, hvor det står en steinvarde. Finneren skulle ta en stein og legge på varden, da han fikk se en jernspiss som stakk frem av torven. Ved å fjerne litt jord med fingrene fantes sakene helt i overflaten i toppen av haugen. De øvrige saker lå inni åpningen av de sammenbøyde sverd. Finnestedet ligger i snaufjellet øverst i Eimundalen 20-25 km fra bygden i ca. 1100 m o. h. Funnopplysningene er meddelt av gårdbruker Sivert P. Sæther og ordfører O. Eide i Foldal.
C 23971 b	Døliseteren	156/1	Kniv	1	Gravfunn	Merovingertid	Kort enegget sverd uten hjalter av typen R 498, men med mere langstrakt spiss. Ryggen forholdsvis tykk, klinger er prydet med tre forsenkede trestrekete linjebånd, som møtes mot spissen. Bøyet likesom foregående. Lengde 53,4 cm.
C 23971 c	Døliseteren	156/1	Spyd	1	Gravfunn	Merovingertid	Spydspiss av jern av typen R 519. Usedvanlig lite eksemplar. Spissen svakt bøyet, men godt konserverert. Lengde 24,2 cm.
C 23971 d	Døliseteren	156/1	Pil	8	Gravfunn	Merovingertid	Åtte pilespisser av jern med kantet tange, derav de fem nærmest med rombisk blad og tre mere som R 539, men med bredere blad. Lengde fra 11,3 cm til 15,2 cm.
C 23971 e	Døliseteren	156/1	Kniv	1	Gravfunn	Merovingertid	Stor kniv av jern med rett rygg og tilspisset fra eggen. Lengde 24,6 cm, derav bladet ca. 13 cm.
C 23971 f	Døliseteren	156/1	Kniv	1	Gravfunn	Merovingertid	Liten kniv av jern med rett egg og tilspisning fra ryggsiden. Lengden 10,9 cm.
C 23971 g	Døliseteren	156/1	Rasp	1	Gravfunn	Merovingertid	Rasp av jern av typen R 420, men uten linjefigurer langs ryggsiden. Ualminnelig pent og vel konserverert eksemplar. Lengde 30,7 cm.
C 23971 h	Døliseteren	156/1	Fil	1	Gravfunn	Merovingertid	Fil av jern som R 399. Lengde 17,7 cm.
C 23971 i	Døliseteren	156/1	Meisel	1	Gravfunn	Merovingertid	Liten meisel eller skrapejern av form som et likebeinet triangel. Den ene side svakt rygget. Toppen viser merker etter hammerslag. Lengde 7,1 cm, eggens bredde 2,7 cm. MERK: R 416
C 23971 k	Døliseteren	156/1	Celt	1	Gravfunn	Merovingertid	Celt av jern som R 401, men med lengere og helt lukket fal. Lengde 13,6 cm.
C 23971 l	Døliseteren	156/1	Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	Gravfunn fra småriketiden fra Døliseteren (gnr. 156), Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark. En del brente bein.

Folldal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/brnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24655			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespiss av jern fra vikingetiden av typen R. 539. Sterkt skadet ved forrustning i begge egger og odden. Nuværende lengde 12 cm., største bredde 2 cm. Ikke tangeavvats. Funnet under pløining av nyland ved Dalholen, som ligger ca. 20 km. fra Hjerkin st. og 10 km. fra Foldal Gruber, Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark. Spissen lå ca. 20 cm. Dypt.
C 25126	Tangen	115	Støpeform	1	Løsfunn	Middelalder	Avlangt, firsidig stykke av klebersten. Undersiden er rått tilhugget, mens oversiden er helt plan og er prydet med en innskåret figur, en grotesk maske, hvorunder en cirkel med endel uforståelige tegn, samt årstallet 1517. Lengde 12,3 cm., største bredde 7 cm. Funnet sommeren 1931 i direktørens have på Folldals Verk, Folldal s., Alvdal pgd., Hedmark. Var antatt å være en støpeform i kleber.
C 25191	Rydningøyen	152/1	Pil	1	Løsfunn	Folkevandr.tid	Pilespiss av jern av hovedtypen R. 540, fra overgangen mellom folkevandringstid og merovingertid. Den adskiller sig fra typeeksemplaret ved at den ikke har ophøiet midtribbe likesom den er profilert ved overgangen mellom tange og blad. Vel bevart. Lengde 10,8 cm., bladets største bredde 1,8 cm. Funnet på Rydningøyen (gnr. 152, brnr. 1 eller 2), Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark R540 dateres til 500-tallet jfr Farbrege 1972:16
C 26247	Furuhovde	142/13	Kniv	1	Løsfunn	Merovingertid	Eneget sverdkniv av jern fra merovingertiden. Egglinjen er praktisk talt rett, ryggen har mot odden jevn, svak krumning så hele formen blir usedvanlig spiss og slank. Ryggen er ganske sterkt fortykket. Stykket har sine nærmeste paralleller i baltiske områder, uten at det dog blant det publiserte materiale er lett å finne tilfredsstillende henvisninger. Det meste av tangen mangler, for øvrig godt konserveret, men uten spor av glødeskall. Lengde 57 cm, derav ca. 52 cm på klingen, hvis bredde ved roten er 3,7 cm. Funnet under pløining ca. 25 cm dypt på Furuhovde (gnr. 142, brnr. 13, bureisingsbruk), Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark. Ikke gjenfunnet i magasin.
C 26929			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden, R538. Bladet er litt asymmetrisk. Lengde 11,8 cm. F. 1024 m o.h., ca. 700 m øst for Klettsetrene i Håneskletten, ca. 5 km NØ for kirken i Folldal s., Alvdal pgd., Hedmark.
C 26999	Knutshovdet	116/1	Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespiss av jern fra yngre jernalder. Fasongen er slank og lansettformet og stykket er forsynt med en liten tange. Lengden er 13,9 cm. F. på Knutshovda (gnr. 116, brnr. 1), Folldal s., Alvdal pgd., Hedmark, under åkerarbeide 60 m sør for husene, 858 m o.h.
C 27000			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespiss av jern fra vikingetiden(?), langstrakt fasong og tange og blad nærmest i et like til henimot odden, der det er et lite eggparti. Lengde 14,6 cm, bladets største bredde 2,1 cm. F. 1939 under mosetaking på nordsida av Slettehøa, Folldal s., Alvdal pgd., Hedmark, mellom s. Depla og Vardhø omlag 1050 m o.h. Vardhø er en liten topp på nordsiden av Sletthøtangen

Folldal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 27033	Furuhovdet	142/13	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Stor, kraftig bredbladet pilespiss av jern, antakelig fra vikingetiden. Bladet er noe avflatet på midten og da dette er et sent trekk er det mulighet for at pilespissen kan være fra tidlig middelalder. Den er utmerket bevart og har ved overgangen mellom tangen og tangestiften en opphøydd vulst. Lengde 18,2 cm, bladets største bredde 2,4 cm. F. på Nyvoll (gnr. 142, bnr. 3), et nyryddet bruk i Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark. Stykket ble funnet under åkerarbeid. Finnestedet ligger 20 m nordvest for stabburet på gården, om lag 750 m o.h.
C 27047			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespiss av jern fra yngre jernalder, som R 538, men med kortere blad og lengre tangeparti. Ved overgangen mellom tangens nedre del og "stiften" nederst er en opphøydd vulst. Lengde 14,6 cm. F. på Gjeitryggen, 1020 m o.h. om lag 1,5 km nord for Gjeitryggen gruve, Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark. Pilspissene med ophøyd og flathamret midtribbe er av østlig type og finnes oftest i samiske kontekster (jfr Zachrisson 1997:212-213).
C 27252			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespiss av jern som R. 539, men så vidt det kan ses med mindre distinkt midtribbe. Det ytterste av odden avbrukket, ellers godt bevart. Største lengde 14,5 cm. F. på vestsiden av Depla, ca. 100 m fra elva, 1080 m o. h. i Folldal s., Alvdal pgd., Hedmark
C 27276	Sørstua	139/19	Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pil, Sørstua, av Folldalen
C 27331 a	Furuhovde	143/13	Kniv	1	Løsfunn	Merovingertid	Eneget sverdkniv fra merovingertiden. Egglinjen er rett, og ryggen har mot odden en svak krumning. Ryggen, som er sterkt fortykket, smalner jamt mot odden, formen blir således i det hele uvanlig spiss og slank. Typen er svært sjelden hos oss, og har sine nærmeste forbilder i baltiske land. Om lag 4 meter fra dette eksemplar er funnet et til (C. 26247, avb. U. O. årb. 1935-36 s. 239 fig. 16), som er fullstendig likt. Stykket er utmerket konserververt. Lengde nå 53 cm derav tangen 5 cm.
C 27331 b	Furuhovde	143/13	Sverd	1	Løsfunn	Merovingertid	Sterkt forrustet rund sverdknapp av jern, hvori sitter fastnaglet en del av tangen. Tverrmål av knappen 3 cm.
C 27331 c	Furuhovde	143/13	Ukjent	1?	Løsfunn	Merovingertid	To små ubestemmelige, sterkt forrustede fragmenter. Sakene er funnet under pløyning om lag 25 cm dypt på Furuhovde, (gnr. 142, br.nr. 13), (bureisingsbruk) Foldal s. Alvdal pgd. Hedmark
C 27332	Furuhovde	143/13	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, R. 539, men med noe breiere blad. Lengden er 15,5 cm, største bredde 2,3 cm. En del forrustet, men stort sett utmerket konserververt. Da den har ligget på Furuhovde (g.nr. 143, br.nr. 13) Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark i flere år, kan ingen funnopplysninger gis. Den er av samme grunn ikke avmerket på kartet.
C 27333			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pil vikingtid.

Folldal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 27334			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespliss av jern, R. 539, meget forrustet. Lengde 13 cm, største bredde 1,7 cm.
C 27345			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespliss av jern, liten og med tynt, utsvunget blad. På bladet skimtes en svak midtribbe. Tangen løper jamt ut i en slank spiss. Minner en del om R. 540, men er atskillig mindre og tangen er slankere. Lengde 9,1 cm, største bredde 2 cm. Etter måten godt bevart, men det ytterste av odden mangler. F. i en grushaug ved Kvita i Kvitdalen, Foldal s. Alvdal pgd., Hedmark
C 27346	Sørstuen Søndre	139/18	Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespliss av jern, som Farbregd 1972, fig 37. Ytterste del av odden som har firkantet tverrsnitt, ser ut til å mangle. Bladet er svakt bøydd om lag midt på, for øvrig er stykket etter måten vel bevart. Det er ikke tangeavsats, noe som gjør en datering til merovingertid mest sannsynlig. F. under potetopptagning på Dalen, Sørstuen Søndre (g.nr. 139, br.nr. 18), Foldal s. Alvdal pgd., Hedmark.
C 27489	Nytrøen	84/4	Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespliss av jern fra vikingetiden av hovedformen R 539, men med noe tykkere overgangsparti mellom tange og blad. Bladets nedre del er avflatet, mens øvre del har opphøyd midtribbe. Eggene er noe avslitt. Lengde 14,3 cm. Bladets største bredde 1,8 cm. F. i mai 1944 under pløyning av dyrket mark i en tidligere utjevnet elggrav på gården Nytrøen, (g.nr. 84, b.nr. 4), Foldal s., Alvdal pgd., Hedmark. Gården ligger 700 m.o.h
C 27875			Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespliss av jern av noe eiendommelig form med langt slankt, nærmest jevnbredt blad, markerte eggjørner og rette sidekanter. Ved overgangen mellom tange og blad er en avsats som R. 539. Eksemplaret er uvanlig godt bevart. Største lengde 18,6 cm, bladets største bredde 2,3 cm. F. i september 1948 på toppen av Neverbuhø 1349 m.o.h. Neverbuhø ligger øst i Rondane nær Digerronden, Folldal s., Alvdal pgd., Hedmark.
C 29613	Eriksrud	174/1	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Øks av jern fra vikingtiden, eiendommelig ved et kraftig, karakteristisk skafthullparti, som på Vikingsverd, type G, fig. 38, men med et meget mindre blad enn på typeeksemplaret. Eggen er "hakkete" og "uferdig" og det er grunn til å tro at øksen opprinnelig har vært fullt karakteristisk, men at bladet av en eller annen grunn senere er blitt redusert. Godt bevart. St. lengde 15,5 cm, bredde over eggen 7,5 cm. F. i en steinrøys på gården Eriksrud (g.nr. 174, b.nr. 1), Folldal s., Alvdal pgd., Hedmark, antagelig i 1922.
C 31046			Pil	1	Løsfunn	Uviss tid	Pilespliss av jern. En meget slank, men grovt tilhamret pilespliss med meget lang, flat tange, som danner en fortsettelse uten overgang fra bladet. Tangen er rett avkuttet ytterst og her er det plasert et hull. Lengde 14,3 cm, bredde 1,5 cm.

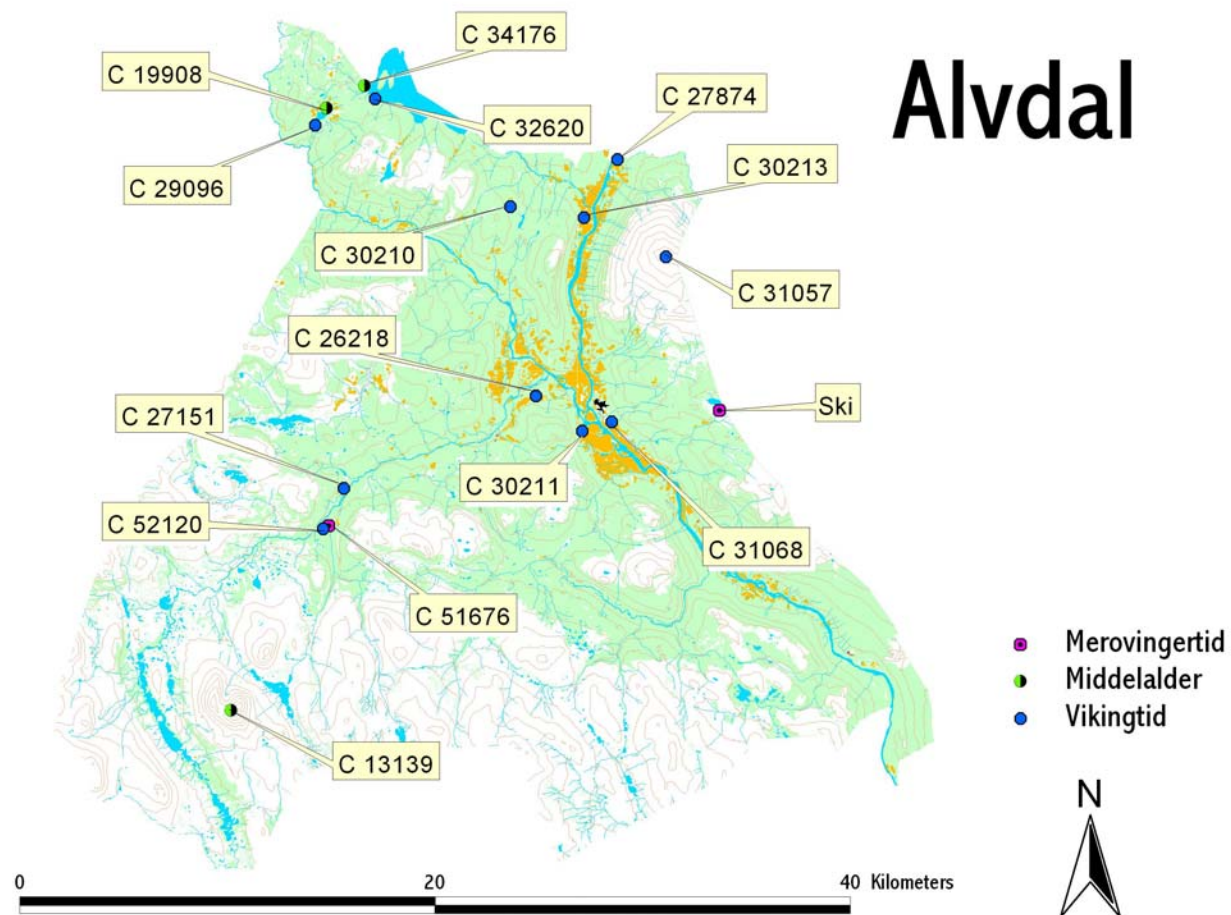
Folldal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 33253			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pil av jern nærmest som I. Serning: Dalarnas Järnålder, Pl. 84, fig. 13, men noe bredere nederst på bladet. Lengde 17,3 cm, br. 2,6 cm, falens lengde 6,9 cm. Funnet på toppen av Finnshø, på veien som går fra store Masjø. Gjenstanden sto i mosen i en steinrøys like ved den veidehytta som er omtalt i Folldalsboka. ALVDAL s., FOLLDAL pgd., HEDMARK. Pilspissene med ophøyd og flathamret midtribbe er av østlig type og finnes oftest i samiske kontekster (jfr Zachrisson 1997:212-213).
C 33549			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingtid, om lag som R 547, men lengre og slankere, tangen som R 546. Lengde 17,3 cm, derav bladet 10,2 cm, st.br. 2,6 cm. Funnet av Ola Frankmoen på toppen av Finnshø, Alvdaal s., Folldal pgd., Hedmark.
C 34552	Grimsbu	55/1	Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spyd av jern med rest av treskaft i falen. Bladet beggesidig svakt rygget. Eggene jevnt buet. Falen jevnt konisk 9,5 cm lengde. Minste og største diam. 1,7 og 3,0 cm. Sek. tilspisset. Lengde 20,8 cm, bladets br. 4,2 cm. Kanskje fra nyere tid. Funnsted GRIMSBU (gnr. 55, bnr. 1), FOLLDAL s. k. , ALVDAL p. , HEDMARK
C 36003			Pil	1	Løsfunn	500-tallet	Pilspiss av jern fra folkevandringstiden. Som R 540, med flathamret tange. Spissen er helt komplett og meget godt bevart. Samlet lengde 11,7 cm, derav falen 4,2 cm. Stb. over bladet 2 cm. F. sept. 1982 under reinsjakt på Langhøa mot Kakkeldalen, Folldal s. Alvdaal p. Folldal k. Hedmark. Området er statsalmenning. Spissen lå 4-5 cm under reinlav på berg. Selve funnstedet er midt mellom 2 høydepunkter i et slakt dalsøkk i Haughø rett mot Kolla i Kakkeldalen, ca. 1400 m.o.h. Solberg (1984:143-144) viser at disse spissene kan tilhøre hele 500-tallet. Farbreid plasserer dem i siste del av folkevandringstiden.
C 37964 a	Loni Øvre	130/6	Sverd	1	Gravfunn	Vikingtid	Sverd av jern som Petersen type M, Vikingesverd fig. 98. Rustskadet, odden brukket av. Lengde 81,5 cm. Bredde over klingen øverst 5,4 cm., bredde over underhjal 12 cm. Funnet v. seterveien til Lonasetra på grunn tilhørende Øvre Loni gnr. 130. Folldal s. Alvdaal p k. Hedmark, av Terje Hansen. Skjærhalden. Innlevert gjennom Erling Johansen.
C 37964 b	Loni Øvre	130/6	Øks	1	Gravfunn	Vikingtid	Øks av jern som Petersen type, Vikingesverd fig 38. Rustskadd. Lengde 17,5 cm., bredde over eggen 9,1 cm.
C 37964 c	Loni Øvre	130/6	Kniv	1	Gravfunn	Vikingtid	Fragment av jern, antakelig av stort knivblad. Odden og enden av tangen brukket av, overflaten noe rustskadet. Sidene er konkave, (hulslipt.) Lengde 13 cm. Største bredde 2,5 cm. Tykkelse over ryggen 0,7 cm.
C 37964 d	Loni Øvre	130/6	Kniv	1	Gravfunn	Vikingtid	Liten kniv. Det meste av overflaten har glødeskall og er meget godt bevart. Odden har rustavskallinger. Bladet er hulslipt nærmest ryggen og endel oppslipt. I overgangen mellom blad og tange er det på ryggsiden filt en liten vinkelrett avsats. Ryggen er filt i svak møneform. Lengde 15,5 cm. Største bredde 1,8 cm. Tykkelse over ryggen 0,5 cm.
C 37964 e	Loni Øvre	130/6	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	Pilespiss som R. 539. Bladet har glødeskall, og er uvanlig fint bevart, bortsett fra noe rustskade rundt avsatsen mot tangen. Tangen er brukket av. Lengde 12,1 cm. St.b. 2,2 cm.

Folldal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 37964 f	Loni Øvre	130/6	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	Pilespiss av hovedform som R 551, litt usymmetrisk. Det meste av overflaten har glødeskall og er meget godt bevart. Tangen er brukket av. Lengde 8,9 cm. Største bredde 4 cm.
C 37964 g	Loni Øvre	130/6	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	Pilespiss som c. i ill. spalte 278 i Kulturhistoriske Leksikon b. 13. Egglinjene er noe mer parallelle enn på typeeksemplaret. Det meste av overflaten har glødeskall og er meget bra bevart, bortsett fra en avskalling fra den ene eggen. Lengde 16,5 cm. Største bredde 1,9 cm.
C 37964 h	Loni Øvre	130/6	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	Pilespiss som i ill. spalte 278 i Kulturhistorisk Leksikon b. 13. Relativt bra bevart med rester av glødeskall. Lengde 13 cm. Største bredde 2,1 cm.
C 38481			Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern fra 12-1300 tallet. Rette sider og rygglinje. L. 175 mm, b. 19 mm, vekt: 30g. Funnet under reinjakt

Katalog Alvdal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
	Kveberg	12	Ski	1	Løsfunn	Merovingertid	Ski av Mankers type C, eller Gösta Bergs "Botnisk type". Datert til merovingertid, 585+/- 75 e.Kr. (Sørensen 1982). Skien ble funnet i 1906 og oppbevares på Skimuseet i Holmenkollen. Funnet fremkom under grøfting av myr. Skien har to renner under og er kort og bred med avsmalning i begge ender. Nærmere opplysninger mangler.
C 13139			Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Pile- eller Kastespydspids af Jern med Fal, antagelig fra Middelalderen, 17.3 cm. lang. Bladet kun 4 cm. langt, med Ryg. Falen i nedre Ende opskaaen i lidt over 3 cm. Længde, saa at den danner 4 Fliger. F. paa Sølenfjeldet i Lille-Elvedalen, Østerdalen; Gave fra Gdbr. Gurin Sørhus.- Er afsleben efter Optagelsen af Jorden.
C 19908		82	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespids af jern fra Middelalderen. Bladet af oval, lidt langstrakt form med tange. Den er 10,1 cm. l., deraf paa tangen ca. 3 cm., bredde ca. 3 cm. Lidt beskadiget i den ene kant. F. paa jorderne ved Straalsjøen, Lille Elvedalen s. og pgd., Hedemarkens amt.
C 25884			Spyd	1	Løsfunn	Nyere tid	Spydspiss av jern fra nyere tid med forholdsvis bredt, flatt blad med svakt avrundede egghjørner. Lengde 10,5 cm. Funnet i en stenrøis på toppen av Knutvola i Høstdalen (?), Alvdal s. og pgd., Hedmark
C 26218	Hyttemoen		Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern som R. 538; men med noe bredere blad og med mindre markert avsats nederst på tangen. Den ene av eggene litt avslått. Noe forrustet. Lengde 12,8 cm, bladets største bredde 2 cm. Funnet på Hyttemoen, Alvdal s. og pgd., Hedmark. Nærmere opplysninger savnes
C 27151			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetid, sml. R. 539, men bladet er mer jambreitt med kraftig innbuing av eggene nær odd og tange. Mellom blad og tangestilk er en kraftig vulst. Ubetydelig skadd i odden og den ene egglinje, ellers godt bevart. Lengde 15,5 cm. F. om lag 750 m o. h. under arbeid på seterveien ved Sølne seter i Sølndal, Alvdal s. og pgd., Hedmark.
C 27874	Strømsbakken	4/21	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern nærmest som Birka I, Taf. II, fig. 3. Bladet er noe skadd på den ene siden, ellers er den bra bevart. Lengden er 14,3 cm, bladets største bredde 2,1 cm. F. i en potetåker på Bakkeng av Strømsbakken (g.nr. 4, br.nr. 21), Alvdal s. og pgd., Hedmark.
C 29096			Spyd	1	Fangstgrop	Vikingtid	Liten kastespydspiss eller pilesmiss av jern av typen med tange, markert avsats og et uttrukket firsidet slankt parti og et lite blad, rett avskåret, bredest nederst mot tangen, jvf. spydspissen fig. 23 hos Jan Petersen: "Vikingsverd". Stykket er ganske bra bevart. St. lengde 15 cm, bladets st. bredde 2,2 cm. F. på kanten av en dyregrav ved Strålsjøåsen, Alvdal s. og pgd., Hedmark

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 30209			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespliss av jern fra vikingtiden, som R. 539, men avsatsen mellom tange og blad noe mindre fasettert. Bra bevart. St. lengde 14,1 cm, bladets st. bredde 1,9 cm. F. 1959 av Håkon H. Stryper, Alvdal, "under hans seterstue på Egmondseteren", Alvdal s. og pgd., Hedmark
C 30210			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespliss av jern fra vikingtiden, nærmest som R. 539. Bladet virker avflatet, kanskje av slitasje (?). St. lengde 13,7 cm, bladets st. bredde 1,8 cm. F. 1956 av Berger Steivang, Alvdal, på Børsjøhø ved en gammel "vegsti" mellom Hamndals-seter (Alvdalsseter) og Børsjøen, Alvdal s. og pgd., Hedmark
C 30211	Bakken	20/11	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespliss av jern fra vikingtiden, snarest som R. 539 med forholdsvis bredt blad. Noe skadd i eggen. St. lengde 12,4 cm, bladets st. bredde 2,4 cm. F. 1952 av Gudmund Bakken, litt ovenfor husene på Bakken
C 30212			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Forholdsvis lang og slank pilespliss av jern med kraftigvulst ved overgangen mellom tange og blad. Typen nærmest R.539. Noe skadd i eggen. St. lengde 17,5 cm, bladets st. bredde 2,4 cm. F. i 1956 av Oskar Eggen, Alvdal i Søndalen eller Høstdalen, Alvdal s. og pgd., Hedmark. Kan ikke avmerkes på kart
C 30213	Strømsberget	3/6	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Kastespydspiss av jern, formet nærmest som pilesplissene R. 539, men uten egentlig midtribbe. I det hele virker bladet merkelig uferdig. St. lengde 20,9 cm, bladets st. bredde 3,3 cm. F. 1955 av Ola Ødegård, Auma, på tunet på hans eiendom Strømsberget (g.nr. 3, b.nr.6), Alvdal s. og pgd., Hedmark.
C 30229	Røskåsen	16/29	Sverd	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Stykke av en enegget sverdsklinge av jern. Av klingen er bevart bare nedre del. Lengde nå 41,2 cm, bredde 5,2 cm. F. 1960 ved arbeide på en seterveg i Søndalen, Alvdal pgd., Hedmark. - Gave fra finneren Jon Neslund, Alvdal. Innsendt av Einar Steimoeggen, Alvdal
C 30230	Røskåsen	16/29	Sverd	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Stykke av et enegget sverd av jern. Av sverdet er bevart litt av klingen med et stykke av tangen. Overgangen mellom tangen og klingen er ved rygglinjen jevnt svunget som på R. 499. Hvordan overgangen ved egglinjen har vært, lar seg ikke avgjøre, da denne er sterkt opptært av rust. Lengde nå 40,2 cm, bredde 5,2 cm. F. i 1961 på samme sted som foreg. funn. - Gave fra finneren Jon Neslund, Alvdal. Innsendt som foreg. Nr. Se også C 33545 for resten av funnene
C 31057			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten pilespliss av jern, jvf. R. 539, men partiet mellom tange og blad trukket meget lenger ut enn på typeeksemplaret, jvf. 538. St. lengde 13,8 cm, bladets st. bredde 1,9 cm. Funnet av Lars Bækkeng, Auma st. ca. 1955 på toppen av Tronfjell, Alvdal pgd., Hedmark. Den lå på helt snaut fjell ca. 1575 m.o.h. Den sto mot en stein og var

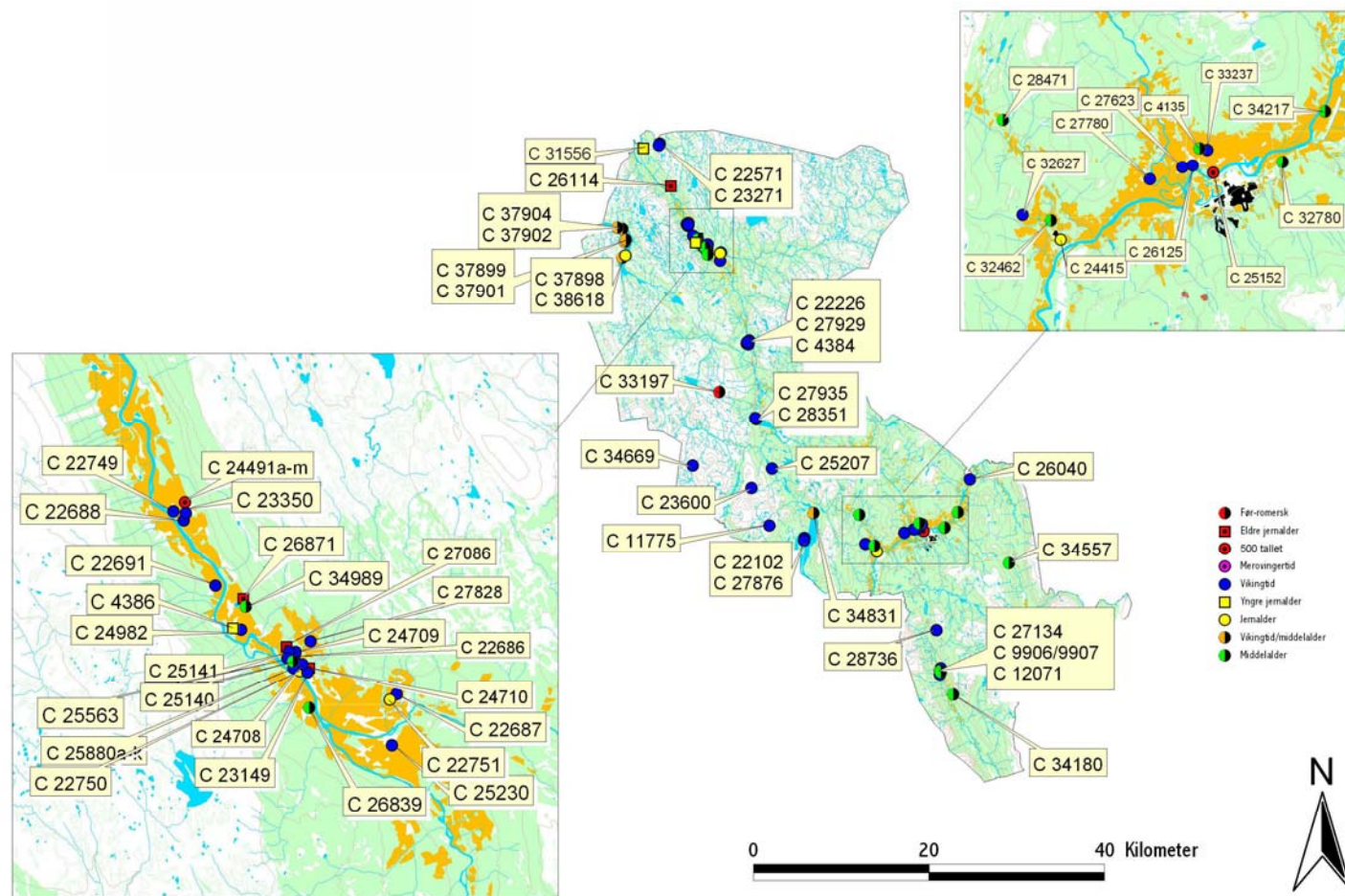
C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 31068	Randmæl Øvergård	10/49	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, må nærmest jevnføres med R. 539, men bladets form minner mere om R. 535. Vulstene ved overgangen mellom fæl og blad er temmelig kraftig markert. St. lengde 17 cm, bladets st. bredde 2 cm. F. av Håkon Raudmæl, Alvdal, ved husene på Øvergård av Raudmæl (g.nr. 10, b.nr. 49), Alvdal s. og pgd., Hedmark. Den lå ca. 12 m nede i jorden ved en bekk. (Skal være 12 cm?)
C 32292			Pil	1	Løsfunn	Merovingertid	Pilespiss av jern fra merovingertid, nærmest som Hougen: Fra seter til gård, fig. 33. Bladformet odd, skarpt innsvunget mot tangen, markert rygging som fortsetter langs hele den bøyde, ténformete tange (rektangulært tverrsnitt) som ender i en spiss. Glødeskall, noe forrustet. Lengde 12,5 cm, st.br. 2,4 cm. Lengde blad 8 cm, lengde tange 4,5 cm. Funnet i Alvdal, Hedmark 1966 av A.M. Strømsheim. Gave. Nærmere opplysninger mangler
C 32620	Trøvangen	1/4	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, noe forrustet, Nærmest som R. 239, men avsatsen mindre markert og midtribben mindre distinkt, antakelig på grunn av forrusting. Lengde 13 cm, st.br. 2 cm. Usikre funnopplysninger. Gnr stemmer ikke. Funnet i 1941 av Lars K. Strømshoved under pløying på seteren Trøvangen (gnr. 1, bnr. 4), i Alvdal h., Hedmark. Seteren, som eies av Strømshoved, ligger like ved Savalen på S-siden av Garvika. På kartbladet Røstvangen kalles seteren Ørvangen
C 33254 a	Røskåsen	16/29	Hammer	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Hammer av jern som R. 394. Lengde 8,8 cm, br. 1,9 cm, høyde 2 cm.
C 33254 b	Røskåsen	16/29	Pil	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Pil av jern som R. 539. Sterkt forrustet. Lengde 13,2 cm, br. 2,0 cm, falens lengde 4,5 cm.
C 33254 c	Røskåsen	16/29	Rasp	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Rasp av jern med grove rifler på en side. Spissen avbrukket. Av form nærmest som R. 420. Lengde 13,7 cm, br. 1,7 cm, skaftparti 7,5 cm.
C 33254 d	Røskåsen	16/29	Fil	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Fil av jern med svake spor av rifler på en side som J. Petersen: Vikingetidens Redskaper, s. 93, fig. 68. Lengde 21,6 cm, br. 1,4 cm.
C 33254 e	Røskåsen	16/29	Fil	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Del av fil eller rasp med grove rifler på en side. Lengde 5,2 cm, br. 1,9 cm.
C 33254 f	Røskåsen	16/29	Høvel	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Høvelblad av jern som J. Petersen: Vikingetidens Redskaper, s. 221, fig. 117, men med avbrukket spiss. Lengde 5,6 cm, br. over egg 2,8 cm. (R 416)
C 33254 g	Røskåsen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Jernstykke. Lengde 15,4 cm, st.br. 1,1 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 33254 h	Røskåsen	16/29	Bryne	1	Gravfunn	Yngre jernalder	11 stykker av skiferbryne, skjørbrent. St. stykke 2,9 x 2,6 cm. Minste stykke 2,2 x 0,6 cm. Funnene er gjort 1970 i fyllmasser på seterveien under RØSKÅSEN (gnr. 16, bnr. 29), ALVDAL s. og pgd., HEDMARK, ca. 700 m o.h. Eier Inge Trøeng. Funnene lå tydelig i brannlag. Tidligere er det funnet fragment av to sverd på samme grunn, disse ble innlevert til Universitetets Oldsaksamling 1962. Gave fra finner Jon Neslund, Alvdal.
C 33545 a	Røskåsen	16/29	Sverd	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Stykke av enegget sverdklinge av jern. Lengde 10 cm, br. 5,2 cm. Rester av gravfunnet C 30229 - 30 og C 33254 a-h fra merovingertid eller tidlig vikingtid. Fra en seter under Røskåsen, Søldalen, Alvdal s. og pgd., Hedmark. Finner: Gerd Gjeltén, Alvdal.
C 33545 b	Røskåsen	16/29	Kniv	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Liten kniv av jern med to parallelle brede furer på begge sider av bladet. Knivbladet har rett egglinje fra ytterste ende av tangen til oddspissen, en skarp, kort avsats ved overgangen mellom tange og blad og krummet rygglinje. Sml. J. Petersen: Vikingetidens Redskaper, fig.106 (VJG, fig.381-382). Lengde 9,2 cm, st.br. 1,2 cm
C 33545 c	Røskåsen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Flatt jernstykke, den ene enden er opprullet. Høvelblad? Lengde 4,2 cm, st.br. 1,4 cm.
C 33545 d	Røskåsen	16/29	Syl	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Liten syl med meiselblad, tilspisset i den andre enden, og firsidig tverrsnitt. Lengde 3,1 cm, br. over egg 0,35 cm, st.tykkelse 0,2 cm.
C 33545 e	Røskåsen	16/29	Nagle	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Lite åttekantet naglehode av jern. Størrelse 1 cm, st.tykkelse 0,3 cm.
C 33545 f	Røskåsen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Flatt ubestemmelig jernstykke, størrelse 1,1 cm, tykkelse 0,2 cm
C 34176			Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern. Bladet løvformet med markert rygg på den ene siden. Holken konisk med øvre del massiv, nedre del noe skadet. Lengde 12,6 cm, blad st.br. 3,2 cm, vekt 55 gr. Fra SAVALEN, ALVDAL s.p., HEDMARK. Funnet ved NAUSTERDALSBEKKEN ved siden av naust, tett inntil nåværende bilvei ved sjøen Savalen ca. 40 cm under terreng
C 39211	Nyeggen	12/40	Prøve		Fangstgrop	Jernalder	Kullprøver fra fangstgrop for elg.
C 51676 a	Baugen	16/29	Sverd	1	Gravfunn	Merovingertid	Sverd, spyd celt, 5 piler fra merovingertiden. Baugen
C 51676 b	Baugen	16/29	Spyd	1	Gravfunn	Merovingertid	Sverd, spyd celt, 5 piler fra merovingertiden. Baugen
C 51676 c	Baugen	16/29	Celt	1	Gravfunn	Merovingertid	Sverd, spyd celt, 5 piler fra merovingertiden. Baugen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 51676 d I	Baugen	16/29	Pil	4	Gravfunn	Merovingertid	Sverd, spyd celt, 5 piler fra merovingertiden. Baugen
C 51676 d II	Baugen	16/29	Pil	1	Gravfunn	Merovingertid	Sverd, spyd celt, 5 piler fra merovingertiden. Baugen
C 52120 1	Baugen	16/29	Kniv	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 2	Baugen	16/29	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 3	Baugen	16/29	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 4	Baugen	16/29	Meisel	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 5	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 6	Baugen	16/29	Nål	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 7	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 8	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 9	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 10	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 11	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 12	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 13	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 14	Baugen	16/29	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal
C 52120 15	Baugen	16/29	Skrujern	1	Gravfunn	Vikingtid	1 kniv, 2 piler, 1 R416, + div., funnet på Baugen 16/29, Alvdal

Katalog Tynset

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 1732			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pil- eller Spydspids af Jern; hele Længden 16 cm; Bladet 8 cm., tveegget; Stift til at fæste i Skaftet; funden i Jorden i Kvikne Pgd. i Østerdalen. Ikke kartfestet
C 4135	Utgården vestre	72/39	Pil	1		Middelalder	Pilespids af Jern med tveegget Blad og Stift, raat arbeidet, 18 cm lang. Efter Formen at dømme fra Middelalderen. Den er funden i Jorden paa Utgaarden i Tønset Pgd. i Østerdalen; lige i Nærheden er tæt under Jordens Overflade fundet en Mængde Dyreben, hvoraf den største Del syntes at tilhøre Elgsdyr.
C 4384	Estensmoen	149/1	Bissel	1		Vikingtid	Bidselmundbid af Jern, med løse Sideringe og enkelt Led, meget svært; Ringene store og flade, med en opstaaende Kant paa den indre Side. Stykket ligner meget det hos Worsaae No. 487 afbildede (fra Norge), men har ikke som dette Zirater. Fundet ved Pløining paa Gaarden Estensmoen i Kvikne Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af nogle smaa Gravhauger, hvori man for endel Aar siden skal have gravet uden at finde noget.
C 4386	Veen	171/1	Celt	1		Yngre jernalder	Paalstav af Bronze af almindelig Form, 11,5 cm lang. Funden 1867 i et Bakkeheld paa Gaarden Veen i Kvikne Pgd., Hedemarkens Amt.
C 9906			Stol	1	Kirke	Middelalder	En ved sine ualmindelig rige og vel udførte Udskjæringer mærkelig Træstol fra Tyldalens Kirke i Østerdalen.
C 9907			Benk	1	Kirke	Middelalder	..Bænk af Træ med Udskjæringer, begge fra den senere Middelalder, fra Tyldalens Kirke i Østerdalen.
C 10538			Bissel	1		Uviss tid	Bidselmundbid af Jern af den eiendommelige Form med meget store, flade og brede Sideringe og stærkt opstaaende Kant ved disses indre Rand, som Worsaae No. 487. Ornamenteret med en punkteret Linie langs Ringenes ydre Kant, hvorfra rette, punkterede Linier gaa til den indre lodret paa denne. Muligt fra hedensk Tid. Ringenes ydre Tvermaal 12,5 cm., Tvermaalet af deres indre Aabning 4 cm. F. ved Agerbrydning i Tyldalen i Østerdalen. Kan være fra middelalder eller nyere tid.
C 11775			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespids af Jern fra yngre Jernalder, 14,2 cm. lang, noget lignende NO. 537. F. i Fjeldet nordlig i Lille Elvedalen i Østerdalen, i Fjeldet Sandvikskletten ved Søen Sevalen, liggende paa en Sten. Gave fra Simen A. Straalsjøen. Står oppført under Alvdal i tilveksten, men er fra Tynset
C 12071	Eggen		Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Kastespydspids af Jern, 15.8 cm. lang, Bladet paa den ene Side fladt, paa den anden noget ophøiet mod Midten, forøvrigt i Form ligt R 547, dog med sterkere buede Kanter. Skaftstiften er flad, med Fladens Retning lodret paa Bladets, c. 1 cm. bred. Bladets største Bredde 3 cm.
C 22102			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespids av jern som R. 539, men med flatere blad og større. Længde 19 cm., bladets største bredde 2,3 cm. F. i 1917 av Ingar Seval-Berget, straks nord for Sevalen, Tønset pgd., Hedemarken. Pilespidsene fandtes under veiarbeide.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 22226	Estensmoen	149/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespids av jern som R 539. Tangens nedre ende er bøiet til den ene side og derved næsten brutt. Lengde 13,3 cm. Bladets største bredde 2 cm. F. paa Estensmoen (gn. 13, bnr. 1), Kvikne s. og pgd., Hedm. like ved Orkla elv tæt under torven. I nærheten skal der være flere gravhauger.
C 22571			Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Økseblad av jern av form som Jan Petersen: Vikingesverd fig. 27. Vel bevaret. Lengde 17,2 cm. Bredde over eggen 7,8 cm. Funnet på "Nåvsæter" (st. Nåverdalen sæter, g.nr. 61?). Inset, Kvikne, Hedmark, i nærheten av en gammel pilgrimsvei, som gikk over Kvikne og Nåvsætra til Trondheim.
C 22686	Sverjevollen	31/59	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Tveegget sverd av jern fra vikingetiden av form nærmest som Jan Petersen: Vikingesverd fig. 52, men med segmentformet knapp. Lengde 80 cm, derav klingens 68 cm. Hjaltenes lengde henholdsvis 7,1 og 5,5 cm. F. på Sverjevollen (gnr. 31, bnr. 58 eller 59), Kvikne, Hedmark.
C 22687 a	Skogstad	166/1	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern fra vikingetiden av form som Jan Petersen: Vikingesverd fig. 21 med rygget, slankt blad. Lengde 43,2 cm, bladets bredde nedentil 3,1 cm. Glødeskall.
C 22687 b	Skogstad	166/1	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Slankt økseblad av jern av form som Jan Petersen: Vikingesverd, fig. 39. Et stykke av skaftpartiet mangler. Nåværende lengde 16,1 cm. Bredde over eggen 9 cm. F. på Skogstad (gnr. 30), Kvikne, Hed., ved jordarbeide under flat mark like ved gården.
C 22688 a	Frengstad	176/1	Sverd	1	Gravfunn	Vikingtid	Tveegget sverd av jern av form som Jan Petersen: Vikingesverd, fig. 98, men med ganske svakt buede hjalter. Lengde 87,3 cm, derav klingens 76,5 cm. Hjaltenes lengde henholdsvis 10,4 og 8,3 cm.
C 22688 b	Frengstad	176/1	Spyd	1	Gravfunn	Vikingtid	Lang spydspiss av jern av form som anf. sted fig. 20. Falsen som fig. 16 samt med stripeornering og naglehuller. Lengde 50 cm. Bladets største bredde 3,6 cm.
C 22688 c	Frengstad	176/1	Skjoldbule	1	Gravfunn	Vikingtid	Skjoldbule av jern av form som R. 562, halvkuleformet med smal innknipning nedentil og ganske smal krave. Dennes tverrmål 13,9 cm. Disse saker er f. like under gresstorven i en gravhaug. Størsteparten av haugen var allerede blitt utgravd i 1830 under et veianlegg. De her beskrevne saker ble f. ved graving i 1920. Gave fra gårdbruker Anders Frengstad
C 22691	Mosvollen	172/3	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra Vikingetiden av form som R. 539. Lengde 13,3 cm. F. på Mosvollen (gnr.36), Kvikne, Hedm
C 22749 a I	Frengstad	176/1	Slagg	1	Gravfunn	Vikingtid	Et slaggstykke av jern.
C 22749 a II	Frengstad	176/1	Nagle	10?	Gravfunn	Vikingtid	Stykker av et par klinknagler og et slagstykke av jern.
C 22749 b	Frengstad	176/1	Ukjent	>20	Gravfunn	Vikingtid	Trekullprøver, furu. F. i haug nr. 2. Haugen var rund, 10 m i tverrmål og 0,83 m høy over den omliggende mark. I bunnen lå et kullag, men ingen ben eller oldsaker.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 22749 c	Frengstad	176/1	Slagg	1	Gravfunn	Vikingtid	Lite slaggstykke av jern. F. i haug nr. 3. Haugen var rund, 12,50 m i tverrmål og 0,94 m høy. I midten lå en røys. På bunnen et kullag, men kullene var bare smuler.
C 22749 d	Frengstad	176/1	Prøve		Gravfunn	Vikingtid	d. Trekullprøver, or. F. i haug nr. 4. Rundhaug 10 m i tverrmål og 1,13 m høy. Kullag i bunnen, men ellers intet.
C 22749 e	Frengstad	176/1	Ukjent	>5	Gravfunn	Vikingtid	e. Trekullprøver, furu. F. i haug nr. 5. Rundhaug 10 m i tverrmål og 1,29 m høy. Kullag i bunnen.
C 22749 f	Frengstad	176/1	Ukjent	>2	Gravfunn	Vikingtid	f. En del slaggstykker og et par trekullprøver, ifølge prof. H. H. Gran av furu. F. i haug nr. 6. Rundhaug 12 m i tverrmål og 1,16 m høy. Kullene og slaggstykkene ble f. spredt nede i bunnen av haugen. De ovenfor nevnte funn er framkommet ved dr. Jan Petersens undersøkelser i Kvikne sommeren 1921. Gravfeltet på Frengstad besto av i alt 19 hauger. Fra samme felt er vikingetidsfunnet C. 22 688.
C 22749 g	Frengstad	176/1	Slagg	>20	Gravfunn	Vikingtid	f. En del slaggstykker og et par trekullprøver, ifølge prof. H. H. Gran av furu. F. i haug nr. 6. Rundhaug 12 m i tverrmål og 1,16 m høy. Kullene og slaggstykkene ble f. spredt nede i bunnen av haugen. De ovenfor nevnte funn er framkommet ved dr. Jan Petersens undersøkelser i Kvikne sommeren 1921. Gravfeltet på Frengstad besto av i alt 19 hauger. Fra samme felt er vikingetidsfunnet C. 22 688.
C 22750 a	Didrikshaug	167/48	Ukjent	1?	Gravfunn	Jernalder	4 små jernklumper. Framkommet ved undersøkelse av en haug (nr. 1) på gården Didrikshaug (gnr. 31, bnr. 48), Kvikne, Hedm. Haugen var rund, 10 m i tverrmål og 0,92 m høy. Det var her intet sammenhengende kullag, men spredte kullstykker fantes her og der (av furu, H. H. Gran). De små jernklumper ble f. i litt forskjellig høyde, beinstykket lå i den sydlige del av skjæringen, et lite stykke oppe i haugen.
C 22750 b	Didrikshaug	167/48	Ukjent	1	Gravfunn	Jernalder	Et ubrent beinstykke. Framkommet ved undersøkelse av en haug (nr. 1) på gården Didrikshaug (gnr. 31, bnr. 48), Kvikne, Hedm. Haugen var rund, 10 m i tverrmål og 0,92 m høy. Det var her intet sammenhengende kullag, men spredte kullstykker fantes her og der (av furu, H. H. Gran). De små jernklumper ble f. i litt forskjellig høyde, beinstykket lå i den sydlige del av skjæringen, et lite stykke oppe i haugen.
C 22750 c	Didrikshaug	167/48	Ukjent	20	Gravfunn	Jernalder	Trekullprøver. Framkommet ved undersøkelse av en haug (nr. 1) på gården Didrikshaug (gnr. 31, bnr. 48), Kvikne, Hedm. Haugen var rund, 10 m i tverrmål og 0,92 m høy. Det var her intet sammenhengende kullag, men spredte kullstykker fantes her og der (av furu, H. H. Gran). De små jernklumper ble f. i litt forskjellig høyde, beinstykket lå i den sydlige del av skjæringen, et lite stykke oppe i haugen.
C 22751	Skogstad	166/1	Brent bein		Gravfunn	Jernalder	En hel del til dels store, brente dyrebein. F. i en ganske lav rundhaug med fotkjede på Skogstad (gnr. 30, bnr. 1), Tynset, Hedm. Haugen var 13 m i tverrmål. Ved midten nede på bunnen ble beina funnet. Men ved en tidligere graving, som var ført dypere ned til haugbunnen, var beinsamlingen blitt forstyrret

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 23149 a	Sverja	167/57	Kniv	1	Gravfunn	Vikingtid	Kniv av jern nærmest som R. 406, men med sterkere krummet rygg enn typeeksemplaret. Lengde 11 cm, derav bladet 4,2 cm.
C 23149 b	Sverja	167/57	Ring	1	Gravfunn	Vikingtid	Liten jernring 3,1 cm i tverrmål.
C 23149 c	Sverja	167/57	Krampe	1	Gravfunn	Vikingtid	Jernkrampe lik Shetelig V. J. G. fig. 465. Lengde 5,4 cm.
C 23149 d	Sverja	167/57	Krampe	1?	Gravfunn	Vikingtid	Jernkrampe med armene tett sammenstilte oventil og sterkt utsungne ender som er oppbøyd nedentil. I flere stykker. Lengde 4,7 cm.
C 23149 e	Sverja	167/57	Tyngde	3	Gravfunn	Vikingtid	Tre vevlodder av skifrig stein av uregelmessig simpel form som vanlig i vikingetiden. To av dem er 11,4, den tredje 10 cm lang.
C 23149 g I	Sverja	167/57	Ukjent	1?	Gravfunn	Vikingtid	En del brente bein
C 23149 g II	Sverja	167/57	Ukjent	1?	Gravfunn	Vikingtid	stykker av en dyretann
C 23149 h II	Sverja	167/57	Ukjent	>50	Gravfunn	Vikingtid	En del trekullprøver av bjerk. Disse saker ble f. av dr. Jan Petersen, juli 1922, ved utgraving av en større haug på ovennevnte gård. Haugen var 17 m i tverrmål og ca. 2 m høy. Den var bygd av løs sand, men spredt i haugen lå 12 røyser større og mindre i forskjellig høyde. Ca. 1 m over bunnen lå et spredt mørkt lag som strakte seg over hele skjæringen. I dette lags NV del fantes de fleste av oldsakene.
C 23150 a	Estensmoen	149/1	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern nærmest som R. 539, men ikke så spiss i odden som typeeksemplaret. Lengde 12,9 cm.
C 23150 b	Estensmoen	149/1	Ukjent	1?	Gravfunn	Vikingtid	Noen trekullprøver og et par små brente beinstumper. Kullene av furu. F. av dr. Jan Petersen juli 1922, i en rund haug på Estensmoen (gnr. 13), Kvikne, Hed. Haugen var 9,60 m i tverrmål og ca. 1 m høy. Pilespissen ble f. i sydenden av haugen bare 1 m fra kanten i ringe dybde. Omtr. 50 cm over bunnen var et mørkt brent lag, hvori foruten kull bare et par små beinstumper ble f.
C 23271 a			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern av form som R 538. Lengde 14,1 cm.
C 23271 b			Hestesko	1	Løsfunn	Vikingtid	en itubrukt hestesko (?) og et annet jernstykke på Naavsæter, Inset, Kvikne, Hed., ikke langt fra finnestedet for øksen C 22571.
C 23271 c			Ukjent	1	Løsfunn	Vikingtid	Jernstykke.. (som over)

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 23350	Frengstad	176/1	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Tveegget sverd av jern fra vikingetiden som Vikingsverd, s. 92, fig. 81. Klingen som har tydelig "blodrefill", er bøyd et par steder, men for øvrig aldeles hel og vel bevart. Underhjalte mangler. Samlet lengde 93,5 cm, derav klingen 79 cm, overhjaltes lengde 7,1 cm. F. på Østgård under Frenstad søndre (gnr. 37, bnr. 1), Kvikne s. og pgd., Hedmark. Like syd for gravhaugene på Frenstad var det merker i jorden etter en større sirkel (holmgangsring?) og innenfor denne lå sverdet like under torven. Gave fra gårdbruker Bjørn Frengstad, Frenstad, Kvikne
C 23600			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden av hovedformen R 538, men med to paralelle striper langs bladets midtpartiet på begge bredsider. Ved overgangen mellom tange og blad sees et firsidig framspring. Tangen er nå noe forbøyd. Stykket er en del forrustet. Nåværende lengde 12,6 cm. Bladets største bredde 1,6 cm. Funnet ved mosetaking på Flåfotet ved Rødalshø rett opp for Sevalen i Nordre Strand i Tynset pgd., Hedmark
C 24415	Fåset	124	Ukjent	1?	Gravfunn	Jernalder	En større samling brente ben. Funnet ved konservator Anathon Bjørns undersøkelse av en brandgrav i et grustak ved Fåset ungdomslokale (utskilt part av Fåset, gnr. 124). Tynset s. og pgd., Hedmark. Av funnberetningen hitsette: "Efter de gjorde iakttagelser kunde det sees at graven var anbragt slik at man først hadde gravet en rundaktig grube i sanden og så i grubens bunn lagt flate stener noget oppå hverandre for plassens skyld, hvorpå de brente ben i renset stand lå helt ned i gruben. Gravformen er således helt førromersk." Tillegg: Det fins kremasjoner i fjellet i både eldre og yngre jernalder.
C 24491 a	Frengstad	176/1	Spyd	1	Gravfunn	500-tallet	Liten spydspiss av jern av en eiendommelig form. Beslektet med R. 206, men med forholdsvis mindre og smalere blad. Eggene er som ved typeeksemplaret noe innbuet. Langs midten av bladet en sterkt ophøiet rygg, men denne har mere avrundet tverrsnitt enn på cit. fig. Inne i falen sitter forkullede trerester, muligens av skaftet. Meget godt bevart, men uten glødeskall. Lengde 19,6 cm, derav bladet ca 11 cm, dettes største bredde 3,3 cm. Bergljot Solberg plasserer dette funnet i overgangen FVT/merovingertid (Solberg 1984:143-144).
C 24491 b	Frengstad	176/1	Pil	1	Gravfunn	500-tallet	Pilespiss av jern av form som C. 20 307c fra Skjele, Lomen s., V. Slidre pgd., Opland. Spissen er meget bredbladet med kraftige mothaker og buede egger. Tangen som er forholdsvis lang, har ovalt tverrsnitt, avplattet fra begge sider. Bladet er ikke rygget. Meget godt bevart med spor av glødeskall. Det nederste stykke av den ene mothake er avslått og borte, ellers komplett. Lengde 15,4 cm, derav bladet 8,7 cm, bladets største bredde 2,9 cm. Gjessing (1934, pl VI) plasserer denne mellom 550 og 600.
C 24491 c	Frengstad	176/1	Pil	6	Gravfunn	500-tallet	6 pilespisser av typen R. 540, men med mere jevnt buede egger. Det nederste av tangen avbrutt på et par av dem, ellers er de komplette og meget godt bevart med spor av glødeskall. Lengde fra 13,6 til 11,6 cm. Farbrege mener at denne typen piler med flat tange opptrer i sen folkevandringstid (Farbrege:1972:16-17).

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/brnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24491 e	Frengstad	176/1	Lyster	1	Gravfunn	500-tallet	Lysterredskap av jern, nærmest som Jan Petersen: Lysterfiske i forhistorisk tid, Naturen 1922, s. 186, fig. 4. Midttinnen mangler og mothakene på de 2 bevarte sidetinner er avbrutt. Likeledes er det ytterste av tangen avbrutt på den ene. Lengde 12,7 og 11,1 cm.
C 24491 f	Frengstad	176/1	Celt	1	Gravfunn	500-tallet	Celt av jern av formen R. 151, men forholdsvis litt tykkere enn typeeksemplaret. Langs den ene side er falen sveiset sammen, mens den er åpen øverst ved randen. Lengde 15,6 cm, bredde over eggen 4,4 cm. Tverrmål ved åpningen av falen 4,6 cm.
C 24491 g	Frengstad	176/1	Kniv	1	Gravfunn	500-tallet	Kniv av jern, nærmest som R. 145, men med adskillig lengere tange og mindre blad. Avsatsene mellom blad og tange også noe mere utpreget enn ved typeeksemplaret. Samlet lengde 16,9 cm, derav bladet 7,1 cm. Kniver er vanskelig bestembare. Kan tilhøre både eldre- og yngre jernalder.
C 24491 h	Frengstad	176/1	Syl	1	Gravfunn	500-tallet	Syl av jern med 4-kantet spiss og rund tange. Der er ingen skarp overgang mellom spiss og tangen som er avrundet i øvre ende. Utmerket godt bevart. Lengde 9,3 cm, største tykkelse 0,6 cm. "Sylen" var nok heller en av tennene til (e) lysteren.
C 24491 i	Frengstad	176/1	Saks	1	Gravfunn	500-tallet	Saks av jern av typen R. 172. Bøilen er noe mere sammenklemt og bladene litt bredere enn typeeksemplaret. Det ytterste av det ene bladet er avbrutt ellers komplett. Lengde 15,6 cm.
C 24491 k	Frengstad	176/1	Spenne	1	Gravfunn	500-tallet	Beltespenne av jern, bestående av en oval ring med torn og et rektangulært rembeslag, dannet av et stykke jernblikk bøiet om ringen med utskåret hull for tornen. Denne er bøiet om ringen og her ornert med tverrstreker. Spissen er bøiet. Langs midten av rembeslaget er 2 nagler som går gjennom begge ombøiede ender. Samlet lengde 5 cm, derav beslaget ca. 3,5 cm, rembeslagets bredde 2,9 cm.
C 24491 l	Frengstad	176/1	Beslag	1	Gravfunn	500-tallet	Remtunge av jernblikk, jevnt avsmalnende mot den ene ende, hvor den er avrundet. I den annen hvor stykket er tvert avskåret er 2 nagler til feste for remmen. Lengde 7,2 cm, største bredde 2,3 cm.
C 24491 m	Frengstad	176/1	Beslag	1	Gravfunn	500-tallet	Fragment av en remløper av jern, dannet av et ombøiet stykke jernblikk. Fragmentets lengde 2,6 cm, bredde 1,1 cm. Funnet under flat mark på ovennevnte gård. Sakene blev funnet liggende samlet under pløiningsarbeide på tidligere dyrket innmark, ca. 20 cm under gresstorven og omkring 100 m nord for de gravhaugene som finnes på gården.
C 24708	Sverja	167/57	Ljå	1	Løsfunn	Vikingtid	Ljå av jern av vanlig form som R. 386, meget vel bevart. Kordelengde 68 cm., bladets største bredde 2,9 cm. Funnet på Sverja (gnr. 31, brnr. 57), Kvikne s. og pgd. Hedmark. Innlevert til Videnskapsselskapets Museum, Trondheim, av musikkfurer Andersen, finner og grunneier er gårdbruker Julius Sverjen, Kvikne.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24709	Sverjevollen	167/59	Sigd	1	Gravfunn	Vikingtid	Liten sigd av jern fra vikingetiden av formen med tange, som avtar sterkt i bredde og med avslutning bøid i rett vinkel (som på ljåen R 386). Eggen uten sagtakker. Kordelengde 22,4 cm., bladets største bredde 2,4 cm. Funnet i en gravrøis på Sverjevollan (gnr. 31, bnr. 59-60), Kvikne s. og pgd. Hedmark. Etter opgivende skal sigden være funnet i en brandgrav. Oversendt fra Videnskapsselskapets Museum, Trondheim, sammen med foregående.
C 24710	Sverjevollen	167/59	Beltesten	1	Løsfunn	Eldre jernalder	Beltesten av kvarts av typen R 155, avslått i den ene ende og med en tversgående sprekk. Nuværende lengde 9,7 cm., største bredde 3,8 cm. Funnet på Sverja (gnr. 31, bnr. 37), Kvikne s. og pgd. Hedmark. Innlevert og oversendt på samme måte som de to foregående numre.
C 24982	Veen Nordre	171/9	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern fra vikingetiden av typen R. 532, men uten ophøiet midtribbe. Det ene egghjørne er avrustet og mangler. Bladet er kortere enn typeeksemplarets og formen noe uregelmessig og hele spydspissen er sterkt forrustet. Lengde 24,6 cm., bladets største bredde 5 cm. Funnet på Veen (gnr. 35, bnr. 9), Kvikne s. og pgd., Hedmark, under pløining på et tidligere opdyrket jordstykke like nordenfor en liten bekk (Mysubekken) på hovedveiens østre side.
C 25140	Sverjevollen	167/59	Perle	1	Løsfunn	Middelalder	Liten mosaikkperle av glass, bunnfårven mørk med dekor i blåhvitt, hvitt og rødt. Formen nærmest som en kule med flattrykete poler. Tverrmål ca. 1 cm. Funnet på Sverjevollan (gnr. 31, bnr. 58-60), Kvikne s. og pgd., Hedmark, ikke langt fra de gravhauger som finnes på gården.
C 25141	Sverjevollen	167/59	Nøkkel	1	Løsfunn	Vikingtid	Kroknøkkel av jern omtrent som R. 459, men bare med ett hakk i skjæret og kortere, bredere skaft. Lengde 9,4 cm. Funnet ved grøftegravning på Sverjevollan (gnr. 31, bnr. 58-60), Kvikne s. og pgd., Hedmark. Finnestedet er like nord for elven Sverja. Nøklen lå ca. 2 m. under jordoverflaten og ca. 1 m. under et slagglag fra smeltehyttens tid.
C 25152	Vesle-Glomstua	75/115	Pil	1	Løsfunn	500-tallet	Pilespiss fra folkevandringstiden av jern av typen R. 540, nokså forrustet. Odden er bøiet og avbrukket. Nuværende lengde 12,7 cm. Funnet ved havearbeide på Vesle Glomstua, Tynset s. og pgd., Hedmark, ca. 30 m. fra Glåmas nordre bredd litt nedenfor Neby bro. Gave fra fhv. veterinærdirektør H. Horne, som også har meddelt opplysningene. Solberg (1984:143-144) viser at disse spissene kan tilhøre hele 500-tallet
C 25207	Sparsjøvollan	107/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden (?) av hovedtypen R 548, men uten vinger på tangen. Blad og tange er ganske flatt. Nederst ved overgangen til tangens ytterste spiss har tangen et utplattet parti. Lengde 13,3 cm., bladets største bredde 2 cm. Funnet i en bekk på Sparsjøvollan (gnr. 107, bnr. 1-2), Tynset s. og pgd., Hedmark

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 25230	Kløften	163/3	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Øks fra vikingetiden av form som Vikingsverd fig. 39, men med noe bredere blad og med spisse skaftfliker også ved skafthullets overside. Lengde 15,4 cm., bladets største brede 10,5 cm. Funnet på Halvorskløftet (gnr. 27, bnr. 3), Yset, Kvikne s. og pgd., Hedmark. Øksen fantes ved pløining i en plogfures dybde. Oversendt fra Videnskapselskapets Oldsaksamling, Trondheim, ved museumsbestyrer Th. Petersen. Ikke nøyaktig kartfestet. Plassert ved Yset.
C 25563	Bjørnli	168/5	Spenne	1	Løsfunn	Vikingtid	Oval spenne av bronse, en variant av hovedtypen R 647. Den adskiller sig fra typeeksemplaret derved at listverket er sterkere opdelt slik at hele spennen er inndelt i småfelter fylt med sterkt oppløste dyremotiver. Kraven er avslått ved den ene ende og nålen mangler, for øvrig er stykket vel bevart. Lengde 10,3 cm, største bredde 6,2 cm. Funnet under pløyning på Bjørkli (gnr. 32, bnr. 5) Kvikne s. og pgd., Hedmark. Eiendommen er fradelt Svingvollen, hvor det har vært en del gravhauger. Spennen fantes et stykke syd for gravhaugene, ca. 15 cm under torven
C 25880 a	Svergvollen	167/59	Spenne	1	Gravfunn	Vikingtid	Gravfunn fra vikingetiden fra Svergvollen (gnr. 32, bnr. 1), Kvikne s. og pgd., Hedmark. a. Ca. 15 fragmenter av en oval spenne av bronse som R. 647. Stykket ser ut til å ha vært på likbålet. På baksiden rester av nålefestet.
C 25880 b	Svergvollen	167/59	Spenne	1	Gravfunn	Vikingtid	Den nedre del av bøilen til en liten ryggknappspenne av bronse, avbrutt der hvor knappen har sittet og ved begynnelsen av underplaten som mangler. Bøilens nedre del er dekorert med et firsidig felt fylt med båndformede dyremotiver. Dyrenes to motstilte hoder kan sees. På en liten stump av underplatens kant sees entrelacemotiver. Nuværende lengde 4,1 cm, største bredde 4,2 cm.
C 25880 c	Svergvollen	167/59	Armring	1	Gravfunn	Vikingtid	Håndleddsring av bronse som Vikingetidens Smykker fig. 185. På begge sider av midtribben er det istedetfor innstemplede trekanter anbragt ophøiede små kors. Ringens ene ende mangler. Største vidde 8,1 cm.
C 25880 d	Svergvollen	167/59	Armring	1	Gravfunn	Vikingtid	Bruddstykke av håndleddsring av bronse av samme type som foregående. Lengde 3 cm.
C 25880 e	Svergvollen	167/59	Vevsverd	1	Gravfunn	Vikingtid	Vevskje av jern av typen R. 440, men med tange. Denne er rettlinjet. Vevskjeen som er noe forbøiet har tydelig glødeskall. Nuværende lengde 64,5 cm.
C 25880 f	Svergvollen	167/59	Nøkkel	1	Gravfunn	Vikingtid	Nøkkel av jern av hovedformen Grieg: byfund fig. 27, men skjæret er adskillig bredere og mere plateformet og utstyrt med to firkantede åpninger ved øvre kant, en på hver side av skaftet. Sterkt forrustet. Lengde 13,1 cm.
C 25880 g	Svergvollen	167/59	Saks	1	Gravfunn	Vikingtid	Ganske liten saks av jern, R. 441, men armene er som på R. 442. Det ene blad nu avbrutt. Samlet lengde 13,5 cm.
C 25880 h	Svergvollen	167/59	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	Redskap av jern, R. 413 (vevredskap?). Nuværende lengde 8,1 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 25880 i	Svergvollen	167/59	Kniv	1	Gravfunn	Vikingtid	Ganske liten kniv av jern som R. 404, men med bredere tange og avsats på begge sider av denne, på overgangen til bladet. Nuværende lengde 7,4 cm.
C 25880 k	Svergvollen	167/59	Hengsel	1	Gravfunn	Vikingtid	Rest av skrinhengsel (?) av jern, bestående av et jernbeslag som smalner jevnt av mot øvre ende som er ombøiet til en hempe. Nuværende lengde 4,7 cm, største bredde 1,8 cm. Funnet ca. 20 cm dypt under pløining, ca. 150 m rett vest for gårdens hus
C 26040	Hagen	63/3	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Tveegget pilespliss av jern fra vikingetiden av hovedformen R 546. Bladets egger er noe avslått, for øvrig er stykket vel bevart. Lengde 17,8 cm. Funnet på gården Hagen (gnr. 63, bnr. 3 av Øien øvre), Tynset s. og pgd., Hedmark, ca. 25m vest for Glomma. Finnestedet ligger ca. 65 m øst for husene på gården
C 26114	Børli store	18271	Spyd	1	Løsfunn	Eldre jernalder	Spydspiss av jern fra eldre jernalder nærmest av typen R. 212, men med kortere oddparti og agnorer mere som R.211. Litt av odden, agnorene og falen åpning avslått, ellers godt konservert, dog med en del rustblærer. Lengde 21,9 cm. Funnet under flat mark i udyrket jord på Børli (gnr. 46, bnr. 1(?)) Kvikne s. og pgd., Hedmark, ca. 150 m nord for gården. Innsendt gjennom Oldsaksamlingen, Trondheim. Ikke gjenfunnet
C 26125	Østhagen	75/93	Barre	1	Løsfunn	Vikingtid	Trekantet flatt emnesjern med innhugget fure ved langsidenes kanter. Øverst avsluttes stykket rettlinjet, mens det nederst avsluttes i en spiss. Emnet må snarest tenkes å ha vært til et plogjern sml. R 383. Største bredde 8,9 cm. Lengde 14,4 cm. Funnet på et jorde nord for husene på Østhagen (gnr. 75, bnr. 93 av Neby), Tynset s. og pgd., Hedmark. Emnet fantes ved harvning, liggende på overflaten. Finnestedet ligger ca. 30 m nord for husene, ca. 200 m fra Glåma og Neby bro og ca. 30-40 m over elven
C 26839	Nordre Kleven	170/4	Kar	1	Løsfunn	Middelalder	Glassert miniatyrkrukke av leir fra middelalderen med form omtrent som Grieg: Byfund, fig. 156, men med noe rettere sider enn typeeks. Høyde 6,9 cm. F. under nybrottsarbeid på Vollan (gnr. 34, bnr. 4), Kvikne pgd., Hedmark
C 26870	Kvikne(?)	19/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespliss av jern fra vikingetiden som R 537, men noe lenger og slankere. Lengden 18 cm. (Ingen gård med navn kvikne) F. på Kvikne (gnr. 19, bnr. 1), Tynset pgd., Hedmark, under jordarbeid. Ikke plassert på kart.
C 26871	Kvikne(?)	19/1	Beltesten	1	Løsfunn	Eldre jernalder	Beltestein av kvartsitt med spor av bruk på begge sider. Lengde 12,2 cm. F. på Kvikne (gnr. 19, bnr. 1), Tynset pgd., Hedmark, under jordarbeid
C 27086	Svingvollen	16874	Beltesten	1	Løsfunn	Eldre jernalder	Beltestein av typen R. 155 av grå kvartsitt med tydelig fure for snor eller innfatning. Lengde 10,2 cm, største bredde 3,4. F. under pløying på Svingvollen (gnr. 32, bnr. 4), Kvikne s. og pgd., Hedmark
C 27134	Moen	19/4	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespliss av jern fra vikingetiden, R. 541, men noe lengre og slankere. Svært godt bevart. Lengde 17,7 cm, største bredde 2,4 cm. F. på Moen (gnr. 19, bnr. 4), Tyldal s., Tynset pgd., Hedmark, under nyrydding sommeren 1941, ca. 60 m nordøst for husene. Gave fra gårdbruker Sigurd Trøen ved Samlingens tillitsmann, Ivar A. Streitlien

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 27353	Oppset		Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten kastespydspiss eller stor pilespiss av jern, nærmest R. 526, men i det hele lettere og slankere og med atskillig mer avrundet overgang mellom blad og fal. Noe skadd nederst i falen, ellers tålig bra bevart. Lengde 12,3 cm, bladets største bredde 2,3 cm. F. av Mons Oppset, like utenfor gjerdet på Oppset (ikke i matr.), Tyldal s., Tynset pgd., Hedmark. Den sto med odden i jorden like ved en dyregrav, og skriver seg trolig fra middelalderen. Gården oppset fins ikke i Tynset. Funnsted ikke kjent.
C 27469	Engen	18/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern av typen R. 539, men lengre og med litt bredere blad enn typeeksemplaret. Den er litt avslitt i odden, men for øvrig vel bevart. Lengde 15,4 cm. Bladets største bredde 1,9 cm. Innsendt 13. august 1944 av Samlingens tillitsmann Ivar A. Streitlien, Tynset, som hadde fått stykket overlatt av Olaf Nybroen, Tynset. I brev av 29. august 1945 meddeler Ivar A. Streitlien at pilespissen er funnet i juli måned 1944 i et sandtak like ved Engen gård, Tyllidalen, Hedmark, ca. 70 meter fra hovedveien og 10 meter fra Tysla elv. Sandtaket ligger mellom husene og veien.
C 27623	Neby	75/82	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern, muligens fra vikingetid. Typen er nærmest som R. 521 og Jan Petersen: Vikingesverd, fig. 20. Stykket skiller seg imidlertid ganske sterkt fra disse slik at typen ikke kan nøyaktig bestemmes. Falen er avbrutt og overgangen mellom fal og blad er krappere enn på typeeksemplaret, jfr. Jan Petersen l.c., fig. 21. Den markerte midtribben mangler også, noe som muligens skyldes forrustning. En kan se spor etter glødeskall. Største lengde er 39,4 cm, bladets største bredde er 3 cm. F. på Neby (g.nr. 75, br.nr. 82), Tynset s. og pgd., Hedmark. Gave fra gårdbruker Magne Løken
C 27780	Mælen	78/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern av type som R.547. men med noe kraftigere tange. Eksemplaret er sterkt forrustet og deformert. Lengden er 13,2 cm. F. på Mælen (g.nr. 78, br.nr. 1), Tynset s. og pgd., Hedmark. F. under jordarbeid.
C 27828	Bjørgan	169/5	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern fra vikingetiden, snarest som Jan Petersen: Vikingesverd, fig. 21, men såpass sterkt forrustet at en sikker typebestemmelse er vanskelig. Stykket er langt og slankt med meget slank fal. Eggen er rustet bort så bladets form er noe uvisst. Største lengde 43,1 cm, bladets største bredde 1,8 cm. F. på Bjørgan (g.nr. 33, br.nr. 5), Kvikne s. og pgd., Hedmark, for flere år siden, rimeligvis under utjevning av en gravhaug. Gave fra Konrad Schærer, Kvikne
C 27876	Savalberget	17/3	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Sterkt forrustet pilespiss av jern rimeligvis som R. 538, men noe spinklere og mindre markert avsats ved overgangen fra tange til blad. Lengden er 15,6 cm, bladets største bredde 2,4 cm. F. på Savalberget (g.nr. 120-122, br.nr. 17 3) i en potetåker ca. 100 m fra Savalen i Tynset s. og pgd., Hedmark.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 27929	Støen	154/5	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Pen øks av jern som R. 560, omlag som J. Petersen: Vikingsverd type M., men skafthullpartiet er noe spinklere, og begge flikene sterkt tilspissede. Stykket er noe forrustet, men stort sett godt bevart. Lengde 19,9 cm, bredde over eggen 18,9 cm. F. på lokaliteten Estensvollen på Voldengene u. Støen (g.nr. 18, br.nr. 5), Kvikne s. og pgd., Hedmark. Øksa ble funnet på et engstykke ca. 1,5 km syd for husene på gården. Gave fra finneren Hans P. Støen, Tynset
C 27935	Røstvangen	137/1	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern, rimeligvis av typen J. Petersen: Vikingsverd, type E, fig. 12, men bladet er mindre spisst mot odden, og det ser ut til å mangle midtribbe. Bladet er bøyd på midten, ellers er stykket forholdsvis bra bevart. Største lengde 29,3 cm, bladets største bredde 3,4 cm. F. av gårdbruker Erling Aaen, Nytrøn p. å., under pløying på Røstvangen (g.nr. 1, br.nr. 1), Kvikne s. og pgd., Hedmark. Gården ligger like ved Stugusjøen
C 28351	Røstvangen	137/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, jfr. Birka III, pl. 11, men tangen er kortere og bladet større i forhold til tange og avsats, som på nærværende stykke er lett fasettert. Fasetteringen fortsetter opp på bladet, som da istedenfor midtribbe får et avfasettert midtparti. Bra bevart. Lengde 12,2 cm, bladets største bredde 1,9 cm. F. av Daniel Orkelbog, Innset, i et grustak ved Røstvangen, Kvikne pgd., Hedmark. Innsendt av lærer F. Neverdal, Innset
C 28402			Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Skjeggøks", slakterøks (?) fra middelalderen. Jern. Hele øksen temmelig tynn. Skaftthullpartiet smalt og langt nedadgående, hullet går ikke igjennom oventil. Overgangen til bladet meget smal og langstrakt før den buer kraftig ned. "Skjeggget" har nesten rett underkant, eggen er buet og overkanten skråner svakt opp fra skaftthullet. Se Hildebrand: Sveriges Medeltid II. fig. 610. Bredde 30,5 cm, bladets høyde 19,5 cm. Skaftthullpartiets høyde 18,5 cm, bredde 4,2 cm, tykkelse 2.8 cm. Innsendt av lensmannen i Kvikne, Hedmark Ikke kartavmerket
C 28471	Brennbakken	114/1	Spore	1	Løsfunn	Middelalder	Spore av jern fra middelalderen. Tynn bøyde med to hull til feste på hver side. Stangen bak temmelig kort og leddet. Stjernen liten med fem spisser. Fra ca. 1500. Lengde 14,2 cm, bredde 6,5 cm. Sporestjernens diam. ca. 2,5 cm. F. i øverste steinlag i jerdet av Ole Johs. Nyås, Brennbakken (g.nr. 114 eller 115), Tynset, Os st., Østerdalen. Innkommet ved registrering
C 28530			Tyngde	1	Løsfunn	Vikingtid	Vevlodd av kleber, nærmest som Jan Petersen: Vikingetidens redskaper, fig. 159, men mer utpreget pæreformet. På den ene siden en del innrissete streker. Største lengde 22,3 cm, største bredde 14 cm. F. av Sakarias Simastuen, Kvikne, under graving til et sauefjøs på om lag 1/2 meters dybde under overflaten. Nærmere opplysninger mangler. Ikke kartfestet.
C 28736			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern som R. 539, men partiet mellom blad og tange noe mere uttrukket enn på typeekselmplaret. Svakt bøyet i lengderetningen, men ellers bra bevart. St. lengde 15,7 cm, bladets st. bredde 2,3 cm. F. av Oddleif Øyen, Tyllidal i Tyllidal, Tynset pgd., Hedmark under tømmerhogst ved et bekkefar i Gammelseterlia i Tyllidal. Gave fra finneren. Innlevert av ham

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 31556	Botnan Søndre	188	Øks	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Øks av jern, godt bevart. Skaftthullet har svak oval form i øksens lengderetning. Største lengde 16,5 cm, bredde over eggen 5 cm. Skaftthullets diam. 3,5 cm. Utbanket. Øksehammer med små fliker, bredde på hammer 3,3 cm. Øksa er funnet tilfeldig i 1963, 20 cm dypt i leire på Ulvmoen. Stedet ligger 200 m S for Ulvannet, Botnan Søndre (g.nr. 52, b.nr. 1-2), Kvikne s. og pgd., Hedmark (se kart over Kvikne). Tett ved finnestedet ble også funnet en jernblåster for myrmalm med ovn, samt en del slag. Finner Sverre Botnan, Kvikne, N. Østerdal. Øksa var tidligere katalogisert som eldre jernalders funn.
C 32262	Brydalseggen	25/1	Tyngde	1	Løsfunn	Uviss tid	Garnsøkke av skifer fra uviss tid, av uregelmessig form og med et hull nær den ene bredsidens kant. Hullet er vidt på begge sider, men ganske trangt på midten. Den ene bredside er svakt hvelvet, den annen er flat. Mål 13,1 x 15,2 cm. Funnet i mai 1968 på Brydal (g.nr. 25, br.nr. 1), Tyldal s., Tynset pgd., Hedmark, av Nils Brydalseggen, 50 m V for låvehjørnet. Brydalseggen tok matjord fra en gammel åker for å fylle opp til hage rundt sitt hus. Etter å ha tatt bort matjorden kom han ned på "daudjorden" undergrunnen). Da han raket "daudjorden" utover, fant han garnsøkket i denne. Streitlien, som sendte stykket inn, antok at det kan ha gått for seg slik at under borttaking av matjorden er søkket blitt liggende igjen i "daudjorden". Gave fra Nils Brydalseggen. Ikke kartavmerket siden dateringen er uviss.
C 32462	Fåvoll	120/19	Kar	1	Løsfunn	Middelalder	Salvekrukke i gulbrun keramikk fra 14-1500-tallet. Høyde 5,1 cm, diam. ved munning 3,1 cm, diam. ved bunn 2,5 cm. Funnet av fru Astrid Sigrunn Fiskvik, Tynset, i jorda på Fåvoll (gnr. 120, bnr. 19), Tynset s. og pgd., Hedmark. Funnet ca. 100 m N for husene.
C 32627 a	Lian	125/1	Barre	1	Løsfunn	Vikingtid	Bleggøks av jern, nærmest som T. Dannevig Hauge: Blesterbruk av Myrjern, U.O. Skrf. bind III, s. 159, nr. 4 fra venstre, men avviker fra typeeksemplaret ved at hullet er mer langstrakt, ved at langsiden er rette, og ved at eggen ikke er krummet. Lengde 19,2 cm, br. over eggen 5,8 cm, br. ved skaftthull 5,6 cm. funnet under plogmålet noe S for husene på gården
C 32627 b	Lian	125/1	Spinnehjul	1	Løsfunn	Vikingtid	Spinnehjul av rød skifrig bergart. Som R. 434, men avviker fra typeeksemplaret ved at hullet er mindre. Diam. 3,8 cm. Sakene er funnet på gården Lian (gnr. 125, bnr. 1), Tynset s. og pgd., Hedmark. a ble funnet under plogmålet noe S for husene på gården, b ble funnet ca. 2 m under markflaten i en kjellertomt. Det er muligens falt ned kjellertomten under gravning i nærheten. Gave fra gårdens eier, Sigrid og Olaf Brændvang. Innsendt ved Ivar A. Streitlien
C 32780	Storeng	50/1	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern. Avbrutt tange. Tveegget, spisst blad. Tangen med rektangulært tverrsnitt. Lengde 10 cm, br. 2,5 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 33197 a I			Spade	34	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Domkirkens klebersteinsbrudd i fjellet vest for BUBAKK, KVIKNE s. og pgd., HEDMARK. Funnet publisert av Arne Skjølsvold i Viking 1969. Omlag 35 hele og fragmentariske spader av tre (furu) med rett skaft og mer eller mindre jevn overgang mellom skaft og blad. Av form minner de meget om Osebergfunnet Bd. II, Pl. XVII, a, c, f og m. I de fleste tilfelle dreier det seg bare om fragmenter av skaft eller blad. Spadebladene, som tildels viser sterk slitasje i kantene, er svakt hule. De er forarbeidet ved vertikale parallellhugg med et kvasst redskap med svakt hul egg. Største hele eksemplar er 109 cm, hvorav bladet utgjør ca. 40 cm. St. br. på bladet er 17,7 cm. Det minste hele eksemplar er 64 cm langt, hvorav bladet utgjør ca. 30 cm. Bladets st.br. er 11,5 cm. Spadene er funnet på forskjellige steder i bruddet, og bare for 4 spaders vedkommende er sikkert funnsted kjent.
C 33197 a II			Spade	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Alle de ovennevnte funn er fra Domkirkens klebersteinsbrudd i fjellet vest for BUBAKK, KVIKNE s. og pgd., HEDMARK. Funnet publisert av Arne Skjølsvold i Viking 1969
C 33197 b			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Fragmentarisk kar av kleberstein med sid buk og et nedsenket belte ved munningskanten. Av typen Shetelig: Kar av klebersten fra jernalderen, fig. 1 og 8. Karet er ikke ferdig bearbeidet, og uthulingen som bare er halvveis ferdig, er utført med et spisst redskap. Den utvendige bearbeidelse er utført ved vertikal parallellhugging med en bredegget meisel eller en teksle som later til å ha hatt svakt hul egg. Bearbeidelsessporene er identiske med dem man finner på typeeksemplaret fig. 8 fra Bleie i Ullensvang, Hardanger. Noe over halvparten av karet er bevart. Høyde 15,4 cm, st.bukvidde 13,4 cm. Karet ble funnet i en grushaug ca. 100 m NØ for bruddet.
C 33197 c			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Randskår av et uferdig kar av kleberstein, sannsynligvis av samme hovedform som b, med et forsenket belte ved munningsranden. Skår på innsiden av skåret viser at uthulningen har vært utført med et spisst redskap. St.mål 7,9 cm, br. på forsenket belte 2,8 cm. Funnet i fyllmasse i bruddets østlige del.
C 33197 d			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Del av overkant av emne til kleberkar hvor uthulningen er påbegynt. I motsetning til kar b hvor de utvendige huggspor er vertikale, er de her horisontale. Uthulningen er utført med et redskap med bred egg. Etter formen på emnet å dømme, er det tiltenkt et kar med sid buk. St.mål 21,1 cm. Funnsted i bruddet ukjent.
C 33197 e			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Bunnfragment av uferdig kleberkar av uvisst type. Karet har hatt rund bunn. Karet har vært bearbeidet med et spisst redskap. St.mål 20 cm. Funnsted i bruddet ukjent.
C 33197 f			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	6 fragmenter av et lavt fat av tre med vulstformet ståflate (stett) på undersiden. Fatet minner en del om fig. 7 hos Sverre Marstrander: Fra bronsealderens treskjærerkunst. Vårt fat er imidlertid noe flatere enn typeeksemplaret, og har ikke så skarpt aksentuert vulst på undersiden. Imidlertid er vulsten på vårt eksemplar nedslitt, og det er mulig at den opprinnelig har hatt en mer markert profil. St.mål ca. 11 cm. Fatet ble funnet i kleberavfall, ca. 20-30 cm over bergflaten i bruddets søndre del.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 33197 g			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Lav, sylindrisk kopp eller tine av bjørkenever. Bunnen, som består av 3 lag never lagt med lengderetningene kryssvis, er sydd fast til siden med plantefiber eller teger. Siden er 4,5 cm høy, mens koppens tverrmål er 12 cm. Funnet helt nede ved berget i bruddets S.V. del. Bunnen er godt bevart, mens deler av siden er i dårlig forfatning.
C 33197 h			Kølle	2	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	2 fragmenter av steinkøller av hovedtypen R 45. Køllene består av naturlig formede, ovale steiner forsynt med en prikkhugget fure rundt midten. Bare ca. tredjeparten av køllene er bevart. St.mål henholdsvis 9,3 og 8,2 cm.
C 33197 i			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Del av emne til kleberkar med rund bunn. Det er grovt hugget med et bredegget redskap og tilnærmet halvkuleformet. St.tverrmål 20,1 cm, st.høyde 10,1 cm. Funnsted i bruddet ukjent.
C 33197 j			Kar	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Emne til lite kleberkar, med skrå og tilsynelatende fersk bruddflate på den siden som har vendt mot berget.
C 33197 k			Ukjent	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	En liten bjørkestamme, never og biter av tre. Bjørkestammen og neverstykkene skriver seg fra en "spunsvegg" som har tjent som forbygning mot avfallsmassene i bruddet.
C 33237	Utgard Østre	72/30	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, sterkt forrustet, nærmest som R. 539, men uten markert midtribbe på bladet. Lengde 12,2 cm, bladets br. 2,3 cm. Funnet ca. 1970 av Lars Olafson Utgård under utgravning av tomt til stua på gården UTGÅRD ØSTRE (gnr. 72, bnr. 30), TYNSET s. og pgd. HEDMARK. Pilespissen vil bli deponert på Tynset Bygdemuseum
C 34180	Fløtten	91/1	Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern. Lansettformet blad med konisk fal med hull for feste. Lengde 28 cm, bladets st.br. 3,8 cm. Fra FLØTTEN (gnr. 91, bnr. 1), TYNSET s.p., HEDMARK, eier Leiv Berg. Spydspissen har stått i veggen i smia på gården. Gave.
C 34217	Vangen Øvre	56/2	Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern. Bladet lansettformet med svakt markert rygg og tverrstilt tange. Både spiss og tange sterkt korrodert. Lengde 15 cm, bladets st.br. 2,7 cm. Fra VANGEN ØVRE (gnr. 56, bnr. 2), TYNSET s.p., HEDMARK. Funnet i potetåker like ved Glomma ca. 100 m V for våningshuset av forpakter Jens Øverli for ca. 10 år siden.
C 34557	Nereng	70/30	Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern. Bladet langt og smalt, svakt rygget på den ene siden, nesten flatt på den andre. Egglinjen avrundet med svakt konkave partier mellom største bredde og odden som er avrundet (noe skadet). Gradvis overgang til falhals, bare 1 cm bred. Fra minste falhalsbredde til enden av falen 17,2 cm. Jevnt traktformet. Hull for festespiker 0,9 cm fra falåpningen Godt bevart. Lengde 36,6 cm, br. blad 3,1 cm, st. br. fal 3,3 cm.. Funnsted: NERENG VANGEN, seter til NERENG (gnr. 70, bnr. 30), TYNSET s. p. k. , HEDMARK. Fra sen-ma/nyere tid

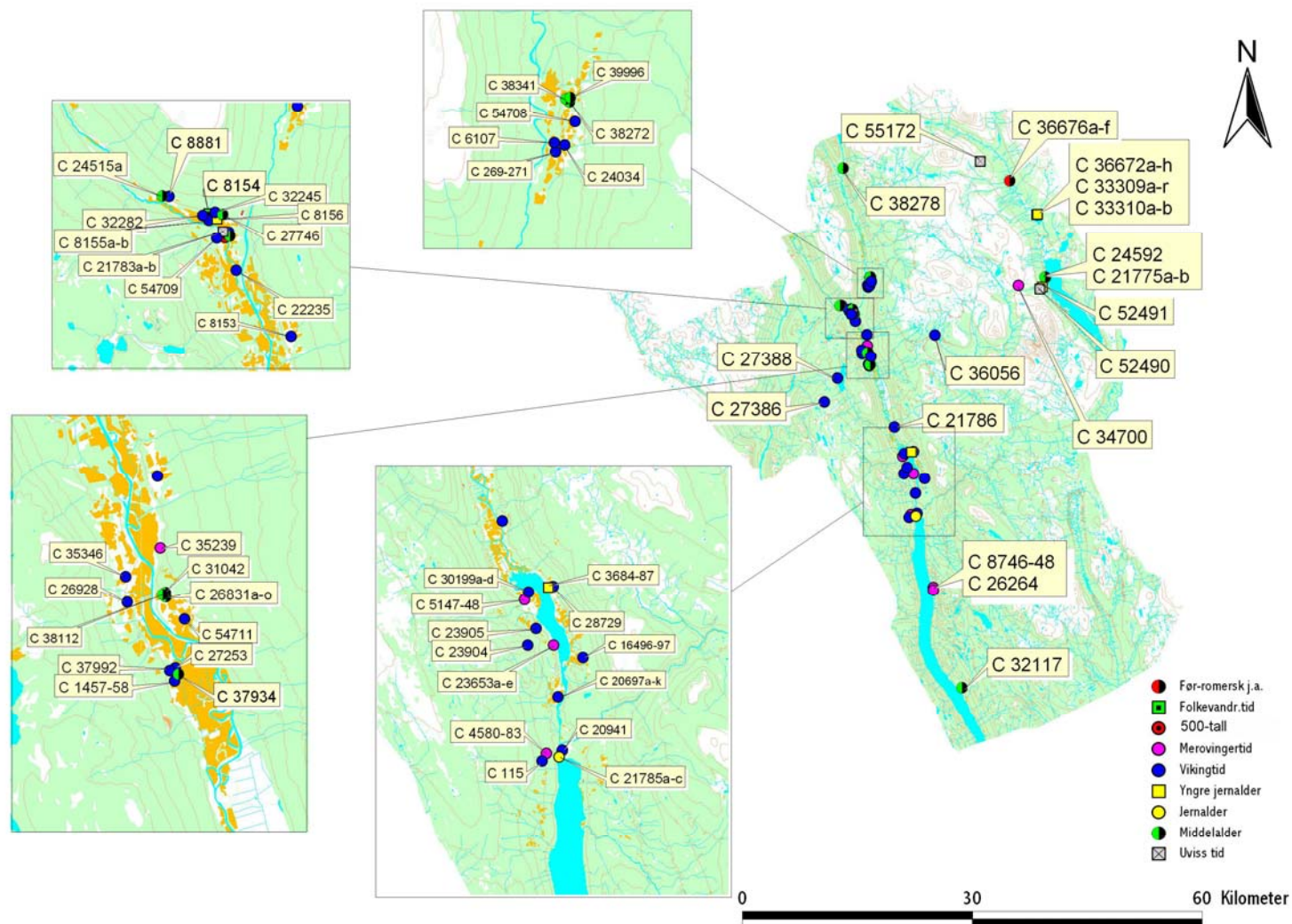
C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 34669			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Meget velbevart pilespiss av jern, nærmest som R 539, men den markerte avsats på tangen mangler, jvf. R 541. Lengde 14,6 cm, st. br. 2,4 cm. Funnet september 1949 av Øivind Søgård, Tynset, i "det vesle skardet mellom GRØNHØ (1420 m) og 1402 m-høgda V for Grønhø, TYNSET s. p. k. , HEDMARK. Gave fra finneren, Innsendt og funnopplysninger meddelt av Ivar A. Streitlien, 2500 Tynset.
C 34831	Savalodden	112/20	Pigg	1	Løsfunn	Vikingtid /middelalder	Kraftig pigg av jern, sannsynligvis benyttet som spyd i forbindelse med gilding av elg, da festet til et treskaft. Alder er uviss, men man kjenner dyregraver med slike redskaper, C-14 datert til 1100-årene, men har sikkert forhistoriske tradisjoner. Visstnok bevart i full lengde, men forbøyd og "munningen" ødelagt. St. lengde ca. 14,5 cm, br. over munningen 3,2 cm. Funnet oktober 1977 av Ivar Kletten på SAVALODDEN, TYNSET s.p.k., HEDMARK.
C 34989			Kors	1	Kirke	Middelalder	Del av romansk kors av tre, avsaget stykke av krusifiksets kors. 2 runde fordypninger (edelsteinsimitasjon). Antakelig nyere tids overmaling i brunt og blått. Spor av rød maling under. Mål: b. 15,0 cm, h. 10,3 cm (avsaget). Sted: KVIKNE KIRKE, KVIKNE s. TYNSET p.k. HEDMARK. F. i en avfallseske på kirkeloftet. Avsaging etter siste krig. Innkommet v/Martin Blindheim. Aks.nr. MA 1978/15
C 37898 a			Kniv	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Oddfragment av knivblad i jern. Tynt, godt bevart, sort. L:5.2cm, B: 1.2cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37898 b			Ukjent	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Skår av hvit og blå fajance, 0.5 x 0.8cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37898 c			Ukjent	2	Boplass	Vikingtid /middelalder	2 lys grå flint (Ildflint?) Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37898 d			Spiker	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Spiker av jern, noe forrustet, firkantet hode. D: 1.9cm, L: 5.3cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37898 e			Knapp	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Tinnknapp med løkke av jern. D: 1.5cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37898 f			Ukjent	1?	Boplass	Vikingtid /middelalder	2 fragm av jern, sterkt forrustet Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37898 g			Spenne	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Spenne av jern. Litt rustet, rektangulær; 5 x 6cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37898 h			Beslag	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Fragment av beslag av jern. Avbrutt over hull i hver ende. Godt bevart. L: 6, B: 2.4cm, T: 0.2cm. (Funnet i ildsted, nivå 2.) . Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37899 a			Hestesko	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Nesten halv hestesko. L: 11.9cm, B: 1.9 - 2.9cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 37899 b			Søm	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Hestekosøm. L: 9.1cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37899 c			Søm	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Fragm av hestekosøm. L: 3.7cm. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37899 d			Vindusglass	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Lite fragm av vindusglass, litt glasspest. T: ca 0.2cm. Fra ildsted: Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37899 e			Spiker	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	1 bøyd spiker, Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37899 f			Spiker	8?	Boplass	Vikingtid /middelalder	8 fragm av spiker. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37899 g			Vindusglass	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	2 fragm av vindusglass. Funn fra Røstvangen, tuft X, Innerdalen, Kvikne
C 37900 a			Spiker	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Spiker med kvadratisk tverrsnitt og trekantet hode. St.L: 9.6cm. Funn fra Røstvangen, tuft I, Innerdalen, Kvikne
C 37900 b			Spiker	2	Boplass	Vikingtid /middelalder	Spiker og spikerfragm. Kvadratisk tverrsnitt. Funn fra Røstvangen, tuft I, Innerdalen, Kvikne
C 37900 c			Krittpipe	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Fragm av krittpipehode. T: ca 0.2cm. Funn fra Røstvangen, tuft I, Innerdalen, Kvikne
C 37901			Ildstål	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Ildstål. Jevnbredt, båndformet midtparti. Endene møtes ikke på midten, den ene er bøyd tilbake i spiral, den andre er avbrutt. L: 6cm, H: 2.5cm. T: 0.2-0.4cm. Avstand mellom endene 1.5cm. Funn fra FRENGSTADSETRA, LOK. 1b, INNERDALEN, KVIKNE, TYNSET, HEDMARK
C 37902 a			Bryne	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Halvdelen av bryne av skifer. Kan være fra Eidsborg. L: 11.7cm.
C 37902 b			Avslag	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Flintavslag (ildflint?). Funnet i kullgrop. D: ca 2.5cm.
C 37904 a			Pil	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Pilespiss av jern, av hovedtype R543 (men ligner mer O.Farbregd: "Pilefunn fra Oppdalsfjella, nr.41") Svært godt bevart. Odden avbrutt. L: 13.5cm, B: 1.5cm.
C 37904 b			Slagg	2	Boplass	Vikingtid /middelalder	2 slaggbiter.
C 37904 c			Ten	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	5 fragm av tynn jernten. L: 0.5 - 1.4cm, D: ca 0.2cm.

Tynset

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 37904 d			Krok	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	Krok av jern. Kvadratisk tverrsnitt. Rettvinklet krok med tre sider, en ende er bøyd utover i ring. Godt bevart. T: 0.5-0.6cm, st.L: 16.4cm.
C 37904 e			Bryne	1	Boplass	Vikingtid /middelalder	2 sammenhørende fragmenter av bryne av grå skifer. Smalt, avlangt. Samlet L: 16.2cm, B: ca 1.5cm.
C 37904 f			Bryne	2	Boplass	Vikingtid /middelalder	Lite flatt bryne av rød sandstein. L: 5.7cm, B: 2.1-2.9cm, T: 1.6cm.
C 38333			Spade	1	Kleberbrudd	Før-romersk j.a.	Skuffe av tre med skrå skuldre i to deler. Keltertid? Funnet under 30-40cm klebergrus. Kvikne steinbrudd, Kvikne kommune
C 38618			Div		Heller	Steinalder til vikingtid	Bukkehammeren, Innerdalen. Hellerlokalitet i bruk fra 5400 f.Kr til 800 e.Kr. Bl.a. funnet steinmateriale, dyrebein, et kobberfragment og beinnåler (?). 80cm kulturlag. Bever, stor- og småvilt.

Katalog Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 115	Ås	7/1	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	En Spyd-Od, af Jern; Længde i det Hele 49,5 cm, hvoraf det egentlige Blad henved 34 cm. med største Brede 4,3 cm; Bladet er temmelig stærkt ophøiet langs Midten; udvendig paa Skaft-Hulingen ere Levninger af en smagfuld Sølv-Indlægning; den nederste Nagle sidder endnu tilbage og gaaer temmelig stærkt ud paa begge Sider. Stykket, der er ualmindelig vel vedligeholdt, er fundet omtrent 50 cm dybt i Jorden under noget Steengruus paa Gaarden Aas i Yttre Rendalen.
C 269	Lillestue Undset	41/3	Spenne	1	Depot	Vikingtid	En Sølvbøile, indrettet til at lukke; Længde henimod 10 cm, største Brede 8,5 cm; dannet af en Sølvstang af omtrent 0,7 cm Tykkelse i Gjennemsnit; dens ydre Halvdel firesidet og i Enden tilspidset; dens øvre Del cylindrisk, og i Enden udhamret til en tynd Plade, der igjen er sammenbøiet til en hul Cylinder, i hvilken Bøilens spidse Ende kan fæstes, og saaledes det Hele lukkes; udvendig paa Lukkelsen er udhamret en Del raa Zirater.
C 270	Lillestue Undset	41/3	Spenne	1	Depot	Vikingtid	En dobbelt Sølvbøile; afbruget paa Midten; dens Form i hel Tilstand har udentvivl lignet et romersk S; dens Længde er 18,3 cm, største Brede 6,5 cm; dannet af en Sølvstang, paa midten cylindrisk af henved 0,6 cm Tykkelse, i begge Enderne noget tykkere og firesidet; dog med noget afrundede Hjørner; i Endene punkterede raa Zirater. R. 656. No. 269 & 270 have oprindelig udgjort et Slags Spænde, af hvilket man senere har fundet Exemplar i fuld Stand, efter hvilke nærværende er restaureret; den er dannet af en i Form af en Ring sammenbøiet cylindrisk Sølvstang, i begge Ender firesidet, tykkere end paa Midten og med punkterede Zirater; ved denne Ring (270) er en Sølvturn (269) fæstet ved en Bøile, der ogsaa har nogle indhamrede Zirater; Tormens Længde er omtrent 24,8 cm. Disse to No. udgjøre saaledes nu kun et Stykke. En lignende Spænde af Bronze findes under No. 1081, og en aldeles lig af Sølv, af hvilken en Tegning heraf ved Samlingen, er funden i en Stenrøs i Opdal i Søndre Thronhjems Amt og bevares i Videnskabernes Selskabs Samling i Thronhjem.
C 271	Lillestue Undset	41/3	Halsring	1	Depot	Vikingtid	En Sølvring med Indretning til at sammenspændes; i Gjennemsnit henved 13 cm; af snoet Arbeide, dannet af 6 tynde Sølvstænger, der først to og to ere sammensnoede; Enderne ere paa begge Sider sammenføiede og udhamrede i en Plade, og i disse tvende hele Endestykker er Laasen anbragt; som har bestaaet i en Krog paa det ene, hvilken har grebet ind i et Hul eller en Bøining paa det andet, hvis yderste Del imidlertid nu er afbrukket; paa de omtalte hele Endestykker findes indhamrede raa Zirater omtrent i samme Smag som paa de tvende foregaaende. Efter meddelelse fra en mand fra Østerdalen (1878) skal det erindres i Rendalen at dette fund er gjort paa Lillestue-Undset (Gno. 41, 3). No. 269. - 271 ere fundne i Jorden i Rendalen
C 754			Spenne	1	Løsfunn	Vikingtid	Et Par ovale skaalformede Broncespænder; udvendig med ophøiede temmelig grove Zirater; Længde omtrent 10 cm, Brede 7 cm; Tormen har været af Jern; den ydre Side bærer Spor af at have været forgyldt; forresten Formen den ved dette Slags almindelige; fundet i en Ager i Rendalen. Kan ikke kartfestes

Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 1457	Hårset	37	Spenne	1	Gravfunn	Vikingtid	En oval skaalformet Spænde af Bronze af almindelig Form og Størrelse, har været forsynet med gjennombrudt Dækplade, der dog nu er borte. (Gravfund fra yngre Jernalder. Haarset i Rendalen.)
C 1458	Hårset	37	Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	En Pilespids af Jærn; Bladet tveegget, 7,9 cm langt; den hele Længde 13 cm; forsynet med Stift for at fæstes i Skaftet. No. 1457 - 58. ere fundne i en Gravhaug paa Gaarden Haarset i Rendalen.
C 1599			Spenne	1	Mulig grav	Vikingtid	En oval, skaalformet Spænde af Bronze, ligeledes af almindeligt Slags figureret paa Ydersiden, men uden Dækplade; funden for længre Tid siden i Jorden i Rendalen i Østerdalens Fogdr., tilligemed den tilsvarende Parspænde, hvilken i sin Tid blev sendt til Kjøbenhavn
C 3684	Lomnes	13	Spyd	1	Gravfunn	Jernalder	Spydspids af Jærn, med tveegget Blad og Fal samt skarpt ophøiet Ryg langs Midten af Bladet. Det hele Stykkes Længde er 18,5 cm, hvoraf paa Falen kommer 5 cm. Falen har været prydet med flere Rader af indslaaede Ringe, dannede dels af blotte Streger, dels af punkterede Linier. Har kun havt en Geirnagle, som endnu findes.
C 3685	Lomnes	13	Spyd	1	Gravfunn	Jernalder	Spydspids af Jærn, med Agnorer og Fal, 29 cm lang; Afstanden fra Spidsen til Agnorenes Rad 9,8 cm. Forbyttet med foregående nummer. Skal være C 3684. Er trolig fra Yngre jernalder, ikke eldre, som tidligere anført.
C 3686	Lomnes	13	Kniv	1	Gravfunn	Jernalder	Knivblad af Jærn, med bredt Blad og tyk Ryg; Bladet bredest omtrent paa Midten. Det heles Længde er 21 cm, hvoraf paa Tangen kommer 8 cm Bladets største Brede 2,8 cm. Litet Ornament uden nogle Falsbaand indslaaede paa Ryggen strax ovenfor Skaftet. Vel vedligeholdet.
C 3687	Lomnes	13	Saks	1	Gravfunn	Jernalder	Sax af Jærn; Skjæret for størstedelen rustet bort; men Bøilen vel bevaret . Bøilen udmerker sig ved sin ualmindelige Brede paa Midten. Dens Længde er 23,3 cm og dens største Bredde 4,3 cm. Hele Saxens Længde synes at have været henimod 26 cm. No. 3684 - 3687 ere fundne i Jorden med endel Kul paa Gaarden Lomnes (M. No. 12) i Rendalens Pgd. i Østerdalen. No. 3684 - 3686 vise ved sin Form uimodsigelig, at Fundet hører til den ældre Jernalder. Nærmere Oplysninger mangler. Tilføyning: Funnet hører mer trolig til yngre jernalder, eller muligens overgangen mellom folkevandringstid og merovingertid. (Solberg 1984:137-144)
C 4580	Ås	7/1	Sverd	1	Gravfunn	Merovingertid	Et Gravfund fra yngre Jernalder. (4580-4583) Eneget Sværd fra Gaarden Aas i Rendalen Pgd. i Østerdalen. Fandtes i en liden Gravhaug tæt ved Gaardens Huse tilligemed Ben og nogle "Spiger" af Jern; Oldsagerne var omsatte og overlagte med Stene af forskjellig Form.- Gave fra Engebret Aas
C 4581	Ås	7/1	Celt	1	Gravfunn	Merovingertid	Paalstavspids (celt,4581),fra Gaarden Aas i Rendalen Pgd. i Østerdalen. Var opprinnelig katalogisert som et eldre jernalders funn

Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 4582	Ås	7/1	Øks	1	Gravfunn	Merovingertid	Øxeblad l. 19,7cm, br. Over eggen 7,0 cm, tykkelse i bakkant av hammer:5,7 cm, skafthullets åpning: 5x3,2cm, fra Gaarden Aas i Rendalen Pgd. i Østerdalen. Øksa har fliker ved skafthullet og er mest lik R 557
C 4583	Ås	7/1	Ljå	1	Gravfunn	Merovingertid	Ljaablad fra Gaarden Aas i Rendalen Pgd. i Østerdalen. Fandtes i en liden Gravhaug tæt ved Gaardens Huse tilligemed Ben og nogle "Spiger" af Jern; Oldsagerne var omsatte og overlagte med Stene af forskjellig Form.- Gave fra Engebret Aas
C 5147	Otnes	16/1	Barre	1	Løsfunn	Merovingertid	Et kileformet Øxeblad (jvfr. Aarsb. 1868 Pl. III fig. 15) (barre) og en saakaldet Paalstavspids (Celt), begge af Jern. Fundne tilligemed Ben i Nærheden af en Gravhaug paa Gaarden Otnes i Rendalens Pgd. i Østerdalen. Uden tvivl fra yngre Jernalder. Gave fra Peder Olsen Otnes.
C 5148	Otnes	16/1	Celt	1	Løsfunn	Merovingertid	Et kileformet Øxeblad (jvfr. Aarsb. 1868 Pl. III fig. 15) (barre) og en saakaldet Paalstavspids (Celt), begge af Jern. Fundne tilligemed Ben i Nærheden af en Gravhaug paa Gaarden Otnes i Rendalens Pgd. i Østerdalen. Uden tvivl fra yngre Jernalder. Gave fra Peder Olsen Otnes.
C 6107	Unset	46	Spenne	1	Gravfunn	Vikingtid	Underpladen af en oval skaalformet Spænde af Bronze; har paa hver Side 3 Udtungninger i Kanten, forestillende Dyrehoveder; Sirater i vanlig Stil paa den Del, som ikke har været dekket af Overpladen. Fundet 1867 med en Par-Spænde i en Røs paa Gaarden Undset Neristuen i Rendalens Pgd. i Østerdalen; desuden fandtes flere Jernsager, hvoriblandt Sværd og Spydspids. Gave fra Gaardbruger J Haarseth ved Student Undset.
C 6108	Unset	46	Saks	1	Løsfunn	Vikingtid	Saks. Ukjent funnsted på Undset
C 6109	Unset	46	Kniv	1	Løsfunn	Vikingtid	Kniv. Ukjent funnsted på Undset.
C 8153	Hogset	58/1	Spenne	1	Løsfunn	Vikingtid	Oval Spænde af Bronze fra yngre Jernalder, med enkelt Plade, af samme Typ som Sv. forns. 577; 10,7 cm. lang og 7,4 cm. bred. F. c. 4 Fod dybt ved Gravning af Kjelder under en gammel Bygning paa Hokset i Øvre Rendalens Sogn, Rendalens Pgd., Hedemarkens Amt; Jernnaalen var da endnu tilstede, men gik i Stykker under Optagningen. - Gave fra Berger Hogset.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 8154	Fonnås	65/1	Spenne	1	Løsfunn	500-tallet	En ualmindelig stor og prægtig bøileformet Spænde af Sølv fra den senere Del af ældre Jernalder, af samme Typ som Aarsb. 1868 fig. 24-26 og 1875 fig. 14. Den er 17,5 cm. lang, det firkantede Overstykke 9,8 cm. høit og 4,5 cm. bredt. Den har meget skarpe og smukke Ornamente i den paa dette Slags Spænder almindelige Stil (Nielloindlægning i hvidt Sølv paa de stærkest fremstaaende Ribber og mellem disse sammenslyngede Dyrefigurer i ophøiet Arbeide, forgyldte); midt paa Overstykket er indfældt en Guldplade, prydet med 3 indfattede Granater (hvoraf den ene nu mangler) og paaloddede Filigransornamente. Spænden er støbt i to Dele, hvoraf Overstykket udgjør den ene; de ere forbundne ved Hjælp af en fra Spændeboilen udskydende Plade, der er lagt bag Overstykket og naglet til dette. Naalen mangler, for en Del ogsaa Naalefæsterne. Stykkets Vægt er 215,15 gr. (c. 14 3/4 Lod). - Paa Bagsiden er indridset en Runeindskrift med den ældre Runerækkes Tegn, med meget fine Træk, i 4 Linier. - Dette sjeldne og ualmindelig smukke Stykke er fundet ved Opbrydning af Nyland, 2-3 F. dybt, 1877 paa Fonnaas i Øvre Rendalens S., Rendalens Pgd., Hedemarkens Amt, i en Egn, hvor Fund fra ældre Jernalder ere overmaade sjeldne. Det er skjænket til Samlingen af Gaardens Eier, Proprietær Halvor T. Trønnes. Udførlig Beskrivelse af Spænden med Afbildninger er given i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed f. 1878, hvor Runeindskriften er særskilt behandlet af Prof. Sophus Bugge; den synes ikke at indeholde fuldt udskrevne Ord
C 8155 a-b	Fonnås	65/1	Spenne	2	Gravfunn	Vikingtid	Et Par ovale Spænder af Bronze med dobbelt Plade, begge noget beskadigede, af Typen Sv.forns556. De ere ikke forgyldte; derimod ere de glatte Partier forsølvede. Den ene af dem er mærkelig derved, at 5 af de 6 paanaglede Knopper, den har havt, have holdt sig. De have lav Kalotform; Kjernen er af en eller anden plastisk Masse, dækket med en i Kanten riflet Hat af Sølvblik. Længde 11,5 cm., Bredde c. 8 cm.. (8155 og 8156 er) F. paa nysnævnte Gaard Fonnaas i Rendalen Vaaren 1877 i en Røs, paa Bunden af denne ved Siden af en Hob brændte Ben. Desuden var der paa Bunden af Røsen Kul og Aske. Den hører til en større Samling af Røser, som ligger i Bakken nedenfor Gaarden. Længere ned er der endel Jordhauger, hvoraf nogle ere udgravede, og hvori der er fundet Jernkjedeler, Kleberstenskar, Sværd, Sporer og andre Jernsager; ogsaa disse Hauger tilhøre altsaa den yngre Jernalder. - Ligeledes Gave fra Proprietær Halvor Trønnes.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 8156	Fonnås	65/1	Spenne	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Overstykket af en bøileformet Spænde af Bronze fra yngre Jernalder, lig Sv. Forn. 531 eller Aarsb. 1870 fig. 13. 1868 fig. 33. Se også R. 639a, overdelen. Stykket synes allerede før Nedlægningen at have været skilt fra Bøilen, og Bruddet er glattet ved Affiling. Det har firkantet Form med aftagende Bredde nedad og bestaar som sædvanligt af en glat firkantet Bund med høit opstaaende, lidt indadheldende Sidevægge (af 1,2 cm. Høide). De Ornamente, som have udfyldt Aabningen, ere forsvundne, og det eneste Spor efter dem er Levninger af de Jernagler, hvormed de have været fæstede i Bunden. Bagsiden er belagt med Sølv eller et andet hvidt Metal; Ydersiden forgyldt og simpelt ornamenteret, med ophøiede verticale Striber, afvexlende med Perlelinier. Stykket er 5,8 cm. Bredt oventil og har saaledes hørt til et temmelig stort Exemplar. (8155 og 8156 er) F. paa nysnævnte Gaard Fonnaas i Rendalen Vaaren 1877 i en Røs, paa Bunden af denne ved Siden af en Hob brændte Ben. Desuden var der paa Bunden af Røsen Kul og Aske. Den hører til en større Samling af Røser, som ligger i Bakken nedenfor Gaarden. Længere ned er der en del Jordhauger, hvoraf nogle ere udgravede, og hvori der er fundet Jernkjedeler, Kleberstenskar, Sværd, Sporer og andre Jernsager; ogsaa disse Hauger tilhøre altsaa den yngre Jernalder. - Ligeledes Gave fra Proprietær Halvor Trønnes.
C 8746	Strandvolden		Sverd	1	Løsfunn	Merovingertid	Sverd merovingertid
C 8747	Strandvolden		Spyd	1	Løsfunn	Merovingertid	Spyd, merovingertid
C 8881	Helstad	66/1	Smeltedigel	1	Jordfunn	Vikingtid	Smeltedigel af Jern, i Form ganske lig No. 4723, men mindre, 11.5 cm. lang og 6 cm. bred, med Tud i 3 Hjørner og Udplatning bestemt til at gribes med en Tang, i det 4de Levninger af smeltet Bronze baade paa Inder- Ydersiden.- F. ved Grøftegravning, c. 1 m dybt, i Myrjord paa Helstad Gno. 36 i Øvre Rendalen Sogn, Rendalens Pgd., Hedemarkens Amt.
C 14005			Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Eneget Sværd af Jern fra yngre Jernalder, vel bevaret. Hjaltene ere som paa R 490; begges Længde er 7,5 cm. og Afstanden mellem dem knap 10 cm. Øvre Hjalt bestaar kun af eet Stykke. Det er to gårder som heter Brua, men ingen Broen. Funnet er derfor ikke kartfestet.
C 14006			Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspids af Jern, 33 cm. lang. Tilhører Formen med to trekantede Udspring til Siderne paa Falen (R 518). Disse Udspring sidde allernederst paa denne. Disse Stykker (05 og 06) ere fundne sammen paa Broen i Øvr. Rendalen, Østerdalen. Gave fra N. Berntsen, Koppang i Østerdalen. Det er to gårder som heter Brua, men ingen Broen. Funnet er derfor ikke kartfestet.
C 16496	Kvernes	9/1	Spenne	1	Gravfunn	Vikingtid	Halvdelen af en enkelt oval Broncespænde, Type R 648

Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 16497	Kvernes	9/1	Armrings	1	Gravfunn	Vikingtid	Armbøile (armring) af Bronze, af Typen R 720, dog smalere. Lidt mangler i begge Ender. Begge disse Stykker ere f. paa Kvernnes i Ytre Rendalen Sogn, Rendalen Pgd., Hedemarkens Amt, i en Røs, vistnok en Gravrøs fra yngre Jernalder
C 20697 a	Åkre	8/1	Spyd	1	Gravfunn	Vikingtid	Spydspids av jern i 2 stykker og meget forrustet. Nu er den ca. 53 cm l., bladets bredde nederst ca. 5 cm. Haugen laa inde paa gaardstunet, men er nu næsten utjevnet. Graven, hvor sakerne laa var ikke begrenset ved omliggende stener, men dens omraade syntes at vise sig ved jordens beskaffenhet der. Den var nemlig mørk, løs og i det hele ganske forskjellig fra den øvrige omgivende jord. Efter dette skal graven ha været ca. 2,50 m l. og 1,50 m br. samt maaske 1,25 m dyp
C 20697 b	Åkre	8/1	Øks	1	Gravfunn	Vikingtid	Økseblad, jfr. R. 561, men uten avsats paa bladet, der ogsaa er noget tyndere. Forrustet, men næsten helt bevaret. Det er 25 cm l. og ca. 15 cm br. over eggen.
C 20697 c	Åkre	8/1	Rangle	1	Gravfunn	Vikingtid	Rester av et redskap, likt R. 460, av jern.
C 20697 d	Åkre	8/1	Bissel	1	Gravfunn	Vikingtid	Rester av 2 mundbit av jern.
C 20697 e	Åkre	8/1	Bryne	1	Gravfunn	Vikingtid	Langbryne av skifer i 3 sammenhørende stykker.
C 20697 f	Åkre	8/1	Kar	1	Gravfunn	Vikingtid	Endel smaastykker av et kleberstenskar.
C 20697 g	Åkre	8/1	Kar	1	Gravfunn	Vikingtid	Betydelige rester av en jernkjedel.
C 20697 i	Åkre	8/1	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	2 brændte benstykker.
C 20697 k	Åkre	8/1	Ukjent	1?	Gravfunn	Vikingtid	Ubestemmelige jernstumper.
C 20941			Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspids av jern, av form som R. 532. Den ytre del av bladet mangler. Rester av sølvindlægning sees paa flere steder av falen. Indlægningen har været anbragt i fine, tætliggende fordypede linjer rundt falen. Geirnaglen staar ut fra begge sider. Nuværende længde er 26 cm. F. paa Svarstad, Ytre Rendalen, Rendalen, N. Østerd
C 21775 a			Fiskekrok	1	Løsfunn	Middelalder	Fund fra en gammel fiskeplads, Fiskevollen ved Sjølussjøen, Ytre Rendalen s. og pgd., Hedem. Liten fiskekrok av jern. 7 cm. l.
C 21775 b			Sag	1	Løsfunn	Middelalder	Litet sagblad av jern. 4,4 cm. l. Indlevert av forfatteren Jacob Breda Bull, som oplyser at de er fundet ca. 1 1/4 m. under overflaten

Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 21783 a	Elvål	61/1	Smykke	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Eiendommelig smykke av bronse, av flatt gjennombrutt arbeide, jfr. Aspelin, Antiquités o.s.v. nr. 568. 6,2 cm. L. Smykket er av østlig type og har sine paralleller i Finland og Russland. Aspelin daterer typen til yngre jernalder. Gjenstanden er bortkommet, uvisst når.
C 21783 b	Elvål	61/1	Kede	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Dobbelt lagt kjede av bronse. 29,3 cm. l. Disse to gjenstande skal etter opgave av Jacob Breda Bull, som har bragt dem ind, være fundet sammen ved pløining paa Ellevoll, Øvre Rendalen s. og pgd., Hedem.
C 21784			Fløtt	1	Løsfunn	Uvisst tid	Saakaldt "netflø" (Garnfløtt) av træ. 25 cm. l. Er fundet av J. B. Bull i en "grav" (?) ved Sulussjøen, Ytre Rendalen s. og pgd., Hedem. og gave av ham. Uvisst tid
C 21785 a			Ukjent	1?	Gravfunn	Jernalder	Nogen brændte benstumper og et ubestemmelig jernfragment fundet i en gravhaug ved Svarstad Odde, mot Storsjøen, Ytre Rendalen s. og pgd., Hedem. Graven var en slags stensat ring med lav forhøining og benene fandtes i 1/3 m. dybde under haugens top. Der blev intet andet fundet. Gave av Jacob Breda Bull
C 21785 b			Ukjent	1?	Gravfunn	Jernalder	Nogen brændte benstumper og et ubestemmelig jernfragment fundet i en gravhaug ved Svarstad Odde, mot Storsjøen, Ytre Rendalen s. og pgd., Hedem. Graven var en slags stensat ring med lav forhøining og benene fandtes i 1/3 m. dybde under haugens top. Der blev intet andet fundet.
C 21785 c			Ukjent	1	Gravfunn	Jernalder	Nogen brændte benstumper og et ubestemmelig jernfragment fundet i en gravhaug ved Svarstad Odde, mot Storsjøen, Ytre Rendalen s. og pgd., Hedem. Graven var en slags stensat ring med lav forhøining og benene fandtes i 1/3 m. dybde under haugens top. Der blev intet andet fundet.
C 21786			Ljå	1	Løsfunn	Vikingtid	Ljaablad av jern, lik R. 386. Eggen meget skadet. 65 cm. l. F. paa Engene ved Rena, Øvre Rendalen s. og pgd., Hedem. i plogmaalsdybde. Gave av Jacob Breda Bull
C 22235			Linhekle	1	Gravfunn	Vikingtid	Gravfund fra vikingetiden fra Tyslosen, Øvre Rendalen s., Rendalen pgd., Hedm. a) Linheklestift av jern, 10,3 cm. lang. b) Trækulstykke. F. ved undersøkelse av en gravhaug av konservator dr Jan Petersen juni 1918. Haugen var rund 6-7 m. i tvermaal og bygget av sten og jord. Paa bunden av haugen fandtes et brændt lag som syntes at strække sig over hele haugen. 1,50 m. ØNØ for midten blev jernstiften fundet.
C 22574 a			Tyngde		Løsfunn	Uvisst tid	Garnsøkk (?) av rødlig kornet stenart usedvanlig stort med innknekket fure på langs rundt stenen. Lengde 11,2 cm, bredde 9,4, tykkelse 8,9 cm. Ikke kartfestet

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 22574 b			Tyngde		Løsfunn	Uviss tid	Flat, uregelmessig firsidig senkesten eller lite vevlodd av skifrig stenart. Lengde 8,5 cm, bredde 7,7 cm, tykkelse 2,4 cm. Gjennemboret op mot det ene hjørne. Av disse saker er a. funnet i en røis av sten som var kastet op ved veiarbeide like ved strandbredden på Spjutneset i Ytre Rendal, Hedmark. b) er tatt op i en veiskjæring temmelig dypt nede. Også den er funnet i Ytre Rendal, men finnestedet er ikke nærmere oppgitt. Innbragt av dr. Reinhardt Natvig, Oslo. Ikke kartfestet
C 23653 a	Vesterheim Søndre	11/12	Sverd	1	Gravfunn	Merovingertid	Enegget sverd av jern av typen R 498, men med litt smalere blad. Klingen som har glødeskall, er forsettelig bøyd for nedleggelse i jorden. Tangens øvre ende er ombøyd for å hindre treskaftet i å gli av. Vel bevart. Samlet lengde (kordelengde) 88,5 cm, derav tangen 16. Dette funn ble gjort under rydningsarbeid. Funnet ble gjort i en røys som lå ca. 80 m opp fra Lombuesjøen på vestsiden. Sakene lå i leire ca. 1 m under jordoverflaten. Under røysen lå nemlig en større stein og det var under opptagelsen av denne at oldsakene kom for dagen. Etter meddelelsen fra finneren var det i leiren en mørk stripe og langsetter denne lå beinrestene og på begge sider av dem de funne gjenstander. På tangen satt det da sverdet fantes, en ring som ble borte og som siden ikke er gjenfunnet.
C 23653 b	Vesterheim Søndre	11/12	Spyd	1	Gravfunn	Merovingertid	Spydspiss av jern av typen R 522, men falen adskiller seg ved å være fasettert. Dessuten er overgangen mellom blad og fal tydelig framhevet ved en liten avsats på hver side. Bladet som har midtribbe er svakt bøyet og har tydelig glødeskall. Det er litt skadet av rust. Lengde 28,7 cm. Bladets største bredde 4,1 cm. Dette funn ble gjort under rydningsarbeid.
C 23653 c	Vesterheim Søndre	11/12	Øks	1	Gravfunn	Merovingertid	Øks av jern av form som: Vikingesverd fig. 27, men ser ut til å være litt sværere enn typeeksemplaret. Øksen har tydelig glødeskall. Vel bevart. Lengde 20,6 cm. Bladets største bredde 8,1 cm. Dette funn ble gjort under rydningsarbeid.
C 23653 d	Vesterheim Søndre	11/12	Sigd	1	Gravfunn	Merovingertid	Sigd av jern, nærmest av typen R 385, men med ganske smal tange og uten festenagler. Forrustet. Lengde 22,6 cm. Bladets største bredde 2,2 cm. Dette funn ble gjort under rydningsarbeid.
C 23653 e	Vesterheim Søndre	11/12	Kniv	1	Gravfunn	Merovingertid	Kniv av jern, sammenlign R 401, men med kortere blad og skarpt markert avsats ved overgangen mellom tange og rygg. Ryggen er rett. Tangen går i en jevn bue over i den buede egg. Tangen, som er usedvanlig lang (sml. R 406) er ombøyd i øvre ende for at skaftet ikke skal gli ut. Kniven har glødeskall og er godt bevart. Lengde 18 cm. Bladets største bredde 1,9 cm. Dette funn ble gjort under rydningsarbeid.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 23904	Balstad	14/1	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Tveegget sverd av jern fra vikingetiden av form omtrent som Jan Petersen: De norske vikingesverd, fig. 92, men med overhjalte og knapp i ett stykke. Overhjaltes overkant er "toppet", idet det fra midten hvor det er høyest, skråner av mot endene. Underhjalte er rett, smidd i et stykke. Det adskiller seg fra typeeksemplarets ved at enden er tvert avskåret. Klingens avtar jevnt i bredde nedetter. Den har tydelig "blodrefill" langs bladet. Ved den ene egg er klingens skadet både på midten og i nedre ende. Oddens ytterste del er uvbrutt og mangler. Nåværende lengde 89,4 cm. Klingens lengde 77 cm. Dens bredde 5,9 cm. Overhjaltes lengde 6,1 cm, dets bredde 2 cm. Underhjaltes lengde 11 cm. Funnet høsten 1925 ovenfor Balstad (gnr. 1, bnr. 1), Ytre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark.
C 23905	Balstad	14/1	Sverd	1	Løsfunn	Vikingtid	Eneegget sverd av jern fra småriketiden av form omtrent som Sigurd Grieg: Merovingisk og Norsk, s. 13, fig. 23, men med tydeligere avsatser ved overgangen mellom tange og blad. Overgangen mellom tange og rygg brytes i en skarp vinkel, mens overgangen mellom tange og egg er avrundet. Eggen er tydelig tilslepet. Sverdet har spor av glødeskall på klingens. Klingens er litt bøyet og egg og rygg litt avslått i nedre ende. For øvrig er sverdet vel bevart når unntas at tangens øvre ende er avbrutt og mangler. Lengde 88,9 cm. Klingens største bredde 4,3 cm. Funnet for flere år siden på Balstads hjemmegård, Ytre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark
C 24034	Nordistuen	41/33	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden av typen R 539, bladet egg er nå nokså avslitt, hvorved stykket virker litt slankere enn typeeksemplaret. Lengde 13,1 cm, bladet største bredde 1,6 cm. Funnet på plassen Nordistuen (gnr. 41, bnr. 33), Øvre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark. Pilespissen fantes ved våarbeider
C 24515 a	Helstad Øvre	66/1	Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Eiendommelig øks av jern, etter all sannsynlighet fra middelalderen. Bladet, som har tydelig tilslippt egg, er smukt buet. Halspartiet er langt og går i ett med nakken uten nevneverdig økning av nakkepartiets bredde. Ved overgangen mellom blad og hals en dypt innsnittet vertikal profilering. Øksen, har det eiendommelig trekantete skafthull, som er karakteristisk for middelalderens økser. Vel bevart. Lengde 15,1 cm., bladet største bredde 13,3 cm. Funnet i 1892 ved nydyrkning ved Helstadbekken på Øvre Helstad (gnr. 36), Øvre Rendal s. Rendal pgd., Hedmark. Den ble funnet sammen med en spydspiss ca. 15 cm. dypt i nærheten av en gammel vei. Mulig er det hele rester av depotfunn, da økser og spydspisser fra middelalderen ofte er funnet sammen
C 24592 a			Sverd	1	Gravfunn	Vikingtid	Gravfunn fra vikingetiden gjort ved Sølensjøen, Øvre Rendal pgd., Hedmark. Tveegget sverd av jern med jevnhøie, tvert avskårne hjalter. Sverdet hører altså til gruppen R. 489, Jan Petersens type M, men skiller seg fra de fleste eksemplarer av denne type ved at hjaltene er noe krummet. Glødeskallet som dekker stykket, holder på å flake av som følge av forrustning under, hvorved den vakre damascering, som pryder klingens, holder på å ødelegges. Samlet lengde 88,5 cm., derav klingens ca. 77,5 cm. Underhjalte og overhjalte h.h.v. 11,7 og 8,5 cm. lange og ca. 1 cm. tykke. Funnet er gjort i 1912 under flat mark ved Sølensjøen, som er sameie for ca. 20 fiskere.

Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24592 b			Kniv	1	Gravfunn	Vikingtid	Kniv av jern av formen R. 406, men med lengere blad. Det meste av glødeskallet er flaket av. Lengde 16,9 cm.
C 24592 c			Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern av typen R. 539, fortrinlig konserverert med glødeskall over det hele. Lengde 15 cm
C 24592 d			Øks	1	Gravfunn	Vikingtid	
C 24592 e I			Pil	4	Gravfunn	Vikingtid	
C 24592 e II			Pil	2	Gravfunn	Vikingtid	
C 24592 e III			Pil	1	Gravfunn	Vikingtid	
C 24592 f			Beslag	1	Gravfunn	Vikingtid	
C 24592 g			Ildstål	1	Gravfunn	Vikingtid	
C 24592 h			Ildslagningsstein	1	Gravfunn	Vikingtid	
C 26264	Strandvolden		Pil	1	Løsfunn	Merovingertid	Pilespiss av jern fra merovingertiden med tilnærmelesvis rombisk blad og uten avsats på tangen. Lengde 11,1 cm. Denne spissen var katalogisert til eldre jernalder, men tangen uten avsats tyder i følge Farbredd (1972) på merovingertid. Funnet ved veiarbeide oppe i skogen ved eiendommen Strandvollen på østsiden av Storsjøen ca. 300-400 m fra sjøen i Y. Rendal s. og pgd., Hedmark. I de samme trakter, men lengre innover snaufjellet Kvittfjellet er funnet en lignende, bortkommet pileodd

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 26831 a	Nordset	25/48	Runebommehamme	1	Koksteinshaug	Middelalder	Skaft av horn til hammer til samisk trolltromme ("runebomme") av samme hovedform som C 26704. Selve håndtaket er glatt når man unntar at det er anbrakt en dobbelt, horisontal linjerekke ved øvre og nedre ende. Den nedre tresidige delen er dekorert. På det tresidige feltet på begge bredsider er anbrakt en bandsløyfe, hvis tre ender løper ut i skarpt markerte spisser. På begge sidene løper et avlangt, buet ornamentfelt. Det ene av disse feltene er prydet med sterkt oppløste bandmotiver, mens det annet er prydet med bandfliker i Ringerikestil av samme type som man finner igjen på bronsefløyen fra Heggen kirke på Modum (avb. A. W. Brøgger og Anders Bugge: Bronsefløyene fra Heggen og Tingelstad kirker. - Norske Oldfunn 5, fig. 1-2). Den motsatte bredside er dekorert med en bandsløyfe i midten av samme slag. Av de to buete, avlange ornamentfeltene, er det ene dekorert med en tobandsfletning som avsluttes i en spiss i den ene ende. Den andre er delvis skadd, men man kan se at den har vært avsluttet på samme måte. Det andre buefeltet er tilskåret, men helt uten dekorasjon. Ved det tresidige skaftpartis ender er anbrakt en rekke innstemplete punkter, begrenset av linjer. På undersiden der bladet pleier å være anbrakt på kjøttknivene, er her anbrakt et flatt jernbeslag som er festet til skaftet ved svære gjennomgående nagler. Dette beslags ender løper ut i tre tynne jerntenner som nå er bøydd tilbake og hvis ender er avbrutt. Skaftet er brutt på to steder men man har kunnet lime det sammen. Av stykkets to nedre ender er den ene pent avrundet, mens den andre delvis står med sin opphavelige, naturlige overflate. Lengde 18,3 cm, største bredde 13,8 cm.
C 26831 b	Nordset	25/48	Pil	1	Koksteinshaug	Middelalder	Emne til en kastespydspiss eller en stor pilespiss av jern med flatt blad og kort, flat tange. Den viser ennå spor av bruk. Nåv. lengde 17 cm.
C 26831 c	Nordset	25/48	Pil	1	Koksteinshaug	Middelalder	Pilesmiss av jern med kort, bredt blad med svakt oppbøydd midtparti og kraftig tange som nederst har vært avsluttet i en spiss som nå er avbrutt. Stykket er sterkt forrustet. Nåv: lengde 12,9 cm, bladets største bredde 2,6 cm.
C 26831 d	Nordset	25/48	Spore	1	Koksteinshaug	Middelalder	Fragmentarisk bevart spore av jern som Grieg: Byfund, p. 329, fig. 299. Sporens brede og bandformete forstykke er sterkt forbøyd og festehullene med beslagene for remmene er avslått og mangler. Den stjerneformete trinse er sterkt avslått. Sporen må snarest henføres til det 15. årh. Nåv. lengde 12,2 cm.
C 26831 e	Nordset	25/48	Lysholder	1	Koksteinshaug	Middelalder	Toarmet lysestake av jern med en stift som har vært anbrakt i bordplaten. Selve lyseholderne er av samme form som Grieg: Byfund, p. 98, fig. 49, men litt høyere. Den ene armen er noe forbøyd og stykket noe forrustet. Lengde 27,3 cm, høyde 11,9 cm.
C 26831 f	Nordset	25/48	Ukjent	1	Koksteinshaug	Middelalder	Emne av bein muligens til en kjøttkniv. Lengde 12,4 cm. Eggpartiet ikke fullført.
C 26831 g	Nordset	25/48	Ukjent	1	Koksteinshaug	Middelalder	Tilskåret beinstykke som ikke er fullført. Muligens emne til fiskekrok. Lengde 9 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 26831 h	Nordset	25/48	Kniv	1	Koksteinshaug	Middelalder	Enegget kniv av jern med rundt håndtak som likeledes er av jern. Sterkt skadet av rust. Lengde 17 cm, bladets største nåv. bredde 1,1 cm, håndtakets lengde 6,6 cm.
C 26831 i	Nordset	25/48	Saks	1	Koksteinshaug	Middelalder	Liten saks av jern som Grieg: Byfund, p. 337, fig. 305 b, men med mer oval bøyle og uten ring. Overgangen mellom skaftene og bladene er skrånende og ikke avrundet som på typeeksemplaret. Nåv. lengde 12,6 cm.
C 26831 k	Nordset	25/48	Spinnehjul	1	Koksteinshaug	Middelalder	Rundt og flatt klebersteinestykke med avrundete kanter og uten hull. Antakelig et emne til et spinnehjul. Tverrmål 4 cm.
C 26831 l	Nordset	25/24	Spinnehjul	1	Koksteinshaug	Middelalder	Spinnehjul av kleberstein med flat underside og konveks overside. Tverrmål 4,2 cm.
C 26831 m	Nordset	25/48	Spinnehjul	1	Koksteinshaug	Middelalder	Spinnehjul av rødstein med konveks overside og flat underside. Tverrmål 3,2 cm.
C 26831 n	Nordset	25/48	Spinnehjul	1	Koksteinshaug	Middelalder	Spinnehjul av kleberstein med flat over- og underside og avrundete kanter. Tverrmål 3,2 cm.
C 26831 o	Nordset	25/48	Spinnehjul	1	Koksteinshaug	Middelalder	Spinnehjul av stein med flat over- og underside og avrundete kanter. Tverrmål 3,3 cm. F. i en koksteinshaug om lag 46 m øst for hovedbygningen. Koksteinshaugen var blandet med jord og aske og sakene er funnet i en dybde av opptil 80 cm. For ca. 50 år siden ble det anlagt en vei som skar bort en del av haugen. Like i nærheten skal det ha ligget en gård som hette Gammelgård Nordset (gnr.25) og en kirke som ble flyttet omkring 1660. Innkommet ved gårdbruker Jacob K. Høye, som også har meddelt opplysningene.
C 26928	Sørberget	13/16	Øks	1	Løfunn	Vikingtid	Øks av jern fra vikingetiden som Vikingsverd type K, fig. 42, men skaftpartiet er noe lenger. Lengde 1,3 cm. F. på Sørberget (gnr. 13, bnr. 16), Øvre Rendal pgd., Hedmark, på et sted der det også fantes koksteinsrøyser, morkne reinsdyrhorn og "fiskeskjell".
C 27253	Hårset Nordre	37/2	Spyd	1	Løfunn	Vikingtid	Lang, slank spydspiss av jern av noe uvanlig form. Må snarest sammenliknes med R. 532, men med breiere blad og kortere fal. Konturen noe slapp og utvisket idet den distinkte overgang mellom fal og blad med de skarpe egghjørner mangler. Lengde 38,9 cm. F. på Hårset (gnr. 7, bnr. 2) Øvre Rendal s., Rendal pgd, Hedmark, omtrent 250 m nord for hovedbygningen på gården og omtrent 15 m fra den nybygde villa Bjørkely. Gave fra gårdbruker Johan Haarseth, Øvre Rendal.
C 27386			Spyd	1	Løfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern fra eldre jernalder, som R. 207, men med litt mer buet overgang fra fal til blad. Meget godt bevart. Lengde 29,1 cm. Største bredde av bladet 2,8 cm. F. østenfor Kalleberg-setra, ca. 200 meter fra Gunnarstjernet i nærheten av en elggrav i Øvre Rendal s. og pgd., Hedmark. Som Solbergs type VII. Dateres vikingtid.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 27388			Hakke	1	Løsfunn	Vikingtid	Hakke av jern, muligens fra nyere tid, med flatt, bredt blad og kraftig skafthullparti med utskytende fliker på nakken til støtte for skaftet. Lengde 16,3 cm, bladets største bredde 4,2 cm. F. i 1923 under en gammel furustubbe på vestre side av Harsjøen, 300 meter sør for Hunebekken, Øvre Rendal s. og pgd., Hedmark.
C 27746	Fonnås	65/1	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Stor pilespiss av jern sannsynligvis fra middelalderen eller nyere tid. Bladet er etter måten kort og bredt og svakt opphøyet langs midten. Tangen er meget lang og ualminnelig grov. Stykket er temmelig forrustet. Lengden er 13,5 cm, derav er bladet 5,5 cm. Bladets største bredde er 3 cm. Spissen kom for dagen under våronnarbeid på Fonås (g.nr. 35, br.nr. 20), i Øvre Rendal. Den lå under plogmålet omlag sørøst for låven.
C 28729	Gamle Jotheim	13/78	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Bra bevart øks av jern fra vikingtiden, vel av typen Jan Petersen: Vikinge sverd, fig. 38, type G., men bladet noe mindre utsunget og skaftflikene mindre tilspisset enn på typeeksemplaret. St. lengde 18,8 cm, bredde over eggen 8,8 cm. F. ved flytting av en gammel årestue "Ljørbu" på direktør G. J. Stouslands eiendom "Gammel Jotheim" av Lomnes, (g.nr. 13, br.nr. 78), Ytre Rendal s. og pgd., Hedmak. Omtrent midt i huset støtte man på et brannlag og i dette lå øksen.- Muligens dreier det seg om et gravfunn.
C 30199 a	Otnes	16/1	Spyd	1	Gravfunn	Vikingtid	Bra bevart spydspiss av jern som Vikingsverd fig. 21, type K. Glødeskall på bladet. St.l. 44,5 cm, bladets st. bredde 4,6 cm.
C 30199 b	Otnes	16/1	Skjoldbule	1	Gravfunn	Vikingtid	2 større og 1 mindre del av en skjoldbule av jern, det meste av selve "hatten" mangler. Et enkelt av selve festehullene i kraven bevart.
C 30199 c	Otnes	16/1	Pil	2	Gravfunn	Vikingtid	2 velbevarte pilespisser av jern, begge av typen R. 539, men den ene betydelig større enn den andre. St.l. h.h.v. 16 cm og 12,5 cm. Bladets st. bredde h.h.v. 2,7 cm og 1,7 cm.
C 30199 d	Otnes	16/1	Ukjent	1	Gravfunn	Vikingtid	Stykke av en tung, svartlig stein med slagg (?) på den ene siden. F. av gårdens eier Odd Otnes ved en gravhaug som delvis var rasert ved pløying
C 31042	Nordset	55/48	Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Sterkt forrustet blad av stor, senmiddelaldersk øks med langt skafthullparti som C. 3834, C. 4351, C. 26930, C 28402. Brukket av i halsen. Rett overside og nedhengende skjegg, nærmest som Jan Petersen: Vikingsverd, fig. 32, men meget bredere. Bladets st. lengde 18,2 cm, st. høyde 20,5 cm. F. ca. 1959 av Jacob K. Høye, Nedgarden av Nordset, (g.nr. 25), Ø. Rendal s. og pgd., Hedmark, i utkanten av en stor koksteinsrøys, som dekker en haug litt ovenfor gårdens hus på den andre siden av en liten vei som er gravd ned i utkanten av haugen. Jvf. tidligere funn: C. 26831 a-o av samisk trolltrommehammer, flere spinnehjul, pilespisser, vevlodder m.m. fra middelalderen.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32117	Sjøli Øvre	2/1	Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Øks av jern. Middelalder? Litt rustet på overflaten, ellers bra bevart. Meget tynn og smekker. Bladet er utsvinget som Grieg Byfund, fig. 271, men har litt mer buet egg, og er mer asymetrisk. Hodet har ingen fliker, men går rett opp på begge sider. Øvre og nedre side på bladet er buet. Skafthullet er tilnærmet trapesformet, og sitter temmelig skjevt på bladet. Det virker sekundært utvidet, men kan opprinnelig ha vært trekantet, og øksa ligner da meget på C 24515 bortsett fra at denne har lenger og smalere skafthullparti med profil tvers over halsen. Bredde på egg 11,9 cm. Hals 3,2 cm bred. Bredde på hodet 3 cm. Lengde fra øvre kant av hodet og rett ned 13,2 cm. St. lengde i skafthullet 4 cm. Innlevert av Ingrid Botillen, Sjølisand 1967. Funnet ca. 1947 på jordet ved Øvre Sjøli gård (g.nr. 2), Ytre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark. Etter opplysning fra Petter Sjølie muligens tømmermannsbile p.g.a. den skjeve skjefting, men virker liten for dette formålet.
C 32245	Fonnås	65/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Slank pilespiss av jern, snarest R. 539, noe forrustet, men stort sett bra bevart. St. lengde 13 cm, bladets st.br. 1,6 cm. Funnet i 1942 på gården Fonnås (g.nr. 1, br.nr. 1), Ø. Rendalen s. og pgd., Hedmar
C 32246	Messingstuen	61/26	Kniv	1	Løsfunn	Vikingtid	Bladet og litt av tangen på liten kniv av jern, jvf. J. Petersen: Vikingetidens Redskaper, fig. 105. St. lengde 8,5 cm, bladets st.br. 1,3 cm. Funnet i 1957 på gården Messingstuen (g.nr. 31, br.nr. 26), Ø. Rendalen s. og pgd., Hedmark, nær de to følgende nr
C 32247	Messingstuen	61/26	Kniv	1	Løsfunn	Vikingtid	Knivliknende redskap av jern, jvr. Vikingetidens Redskaper, fig. 107, men eggen er ytterst flathamret. Fiskeredskap? St. lengde 17,2 cm, bladets st.br. 1,8 cm. Funnet ca. 40 m NV for foregående nr. av Jens Fonås i 1953, på samme gård Messingstuen. Innkommet som foregående nr.
C 32248	Messingstuen	61/26	Nål	1	Løsfunn	Vikingtid	Kraftig velbevart nål av jern, jvf. garnnålen av bein. St. lengde 10,8 cm. Funnet i 1957 like ved foregående nr. av samme finner og på samme gård Messingstuen. Innkommet som foregående nr.
C 32281	Messingstuen	61/26	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Kniv av jern, antakelig fra vikingtiden, nærmest lik Jan Petersen: Vikingetidens Redskaper, fig. 104, men med kortere tange som ser ut til å være avbrutt i øvre ende. Ved egg og rygg svakt skrånende fremspring ved overgangen til det eneggete blad, som er meget spissere enn typeeksemplarets og med tykk rygg. Lengde 16,8 cm, st.br. 1,7 cm. Funnet i 1953 på Messingstuen (g.nr.61, br.nr. 26) av Elvål, Øvre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark, under pløyning i ca. 20 cm dybde, ca. 50 m S for nåv. våningshus, på S-siden av gammelt elveleie. Finner er Jens Fonnås, Elvål, og funnet er gjort 40 m NV for C 32383
C 32282	Fonnås	65/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingtiden av form som R. 538, men med noe slankere hals mellom blad og tange. Noe forrustet. Tangens ytterste spiss mangler, egghjørnene litt skadet av rust. Lengde 13,6 cm, st.br. 1,6 cm. Funnet av Karl Fonnås, Elvål, på gården Fonnås (g.nr. 65, br.nr.1-20), Øvre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark i 1942, ca. 20 cm dypt i åkerjord, ca. 60 m SV for låven. Pilspissene med ophøyd og flathamret midtribbe er av østlig type og finnes oftest i samiske kontekster (jfr Zachrisson 1997:212-213).

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32283	Messingstuen	61/26	Torn	1	Løsfunn	Middelalder	Flat firsidig pren av jern fra vikingtiden. Ca. 20 cm under øvre ende sees et firsidig hull til feste for sene grov tråd. Prenen har to flate bredsider og avrundete kanter. Den avtar jevnt i bredde mot spissen. Lengde 11,5 cm, st.br. øverst 1,1 cm. Funnet av Jens Fonnås på Gården Messingstuen (g.nr. 31, br.nr. 26) av Elvål, Øvre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark i 1957, like ved C 32281.
C 32284	Messingstuen	61/26	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Liten enegget kniv av jern fra uviss tid. Overgangen fra tange til blad svakt svunget på begge sider. Tangen er avbrutt i øvre ende. Bladet har tykk rygg og er bredest øverst. Det avtar jevnt i bredde mot odden som er avbrutt slik at den ytterste spiss mangler. Lengde (nåv.) 8,5 cm, st.br. 1,8 cm. Funnet av Jens Fonnås på gården Messingstuen (g.nr. 31, br.nr. 26) av Elvål, Øvre Rendal s., Rendal pgd., Hedmark i 1957. Funnet er gjort like ved C 32281.
C 32293	Messingstuen	61/26	Pil	1	Løsfunn	500-tallet	Pilespiss av jern, nærmest som R. 540; blad med jevnt avrundet kontur, slankt. Svak rygging, tilflatet tange. Lengde 13,6 cm, st.br. 2,1 cm, lengde blad 11 cm, lengde tange 2,6. Funnet på Messingstuen (g.nr. 31, br.nr. 26), Øvre Rendal s., Rendal., Hedmark. Solberg (1984:143-144) viser at disse spissene kan tilhøre hele 500-tallet. Farbregd plasserer dem i siste del av folkevandringstiden.
C 32498			Kniv	1	Løsfunn	Vikingtid	Tangen og størstedelen av bladet av en kniv av jern, nærmest som Jan Petersen: Vikingetidens Redskaper, fig. 106. Dekket av glødeskall. St. lengde 12,5 cm, bladets st.br. 1,7 cm. Nærmere funnopplysninger mangler. Den kan muligens tilhøre det store mannsgravfunnet C. 24592 fra Grøtgarden, Fiskevollen, Øvre Rendal , Hedmark. Dette er en branngrav . Kniven må da være innlevert senere
C 33309 a			Celt	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Celt av jern omlag som R. 401. Den er litt skadet av rust ytterst på falen. Lengde 16,1 cm, br. over eggen 8,5 cm.
C 33309 b			Celt	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Celt av jern av samme type som a, men falen er mer defekt av rust. Lengde 12,6 cm, br. over eggen 5,8 cm.
C 33309 c			Rasp	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Rasp av jern av typen R. 420, men uten synlige dekorrender på oversiden av bladet. Total lengde (målt horisontalt med bladet) 33,7 cm, hvorav tangen utgjør 8,9 cm. Bladets st.br. 2,4 cm.
C 33309 d			Fil	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Fil av jern av typen R. 399. Filrillene er knapt synlige. Lengde 15,9 cm, st.br. 1,2 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 33309 e			Hammer	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Hammer av jern av typen R. 394. Lengde 8,7 cm, st.br. 1,2 cm.
C 33309 f			Pil	3	Gravfunn	Yngre jernalder	3 pilespisser av jern såvidt defekte av rust at typen er vanskelig å fastslå med sikkerhet. Meget tyder på at bladene har hatt form omlag som R. 539. Det er imidlertid uråd å avgjøre hvorvidt tangene har vært jevnt tilspisset eller om de har hatt en fortykkelse ved roten av bladet. Lengden varierer fra 10,7 cm til 7,6 cm og bredden på bladet fra 2,1 cm - 1,4 cm.
C 33309 g			Skraper	2	Gravfunn	Yngre jernalder	2 små forrustede jernblad av form omlag som R. 416 og derfor sannsynligvis høveltenner. Nakkestykkene er avbrukket og har muligens vært spissere. Lengden er henholdsvis 4,8 cm og 4,9 cm, og st. br. på bladet 2,4 cm og 2,5 cm. Tillegg: Det antas at R416 er skrapere som har vært satt i tverrstilt skaft.
C 33309 h			Kniv	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Knivblad av jern med rett rygg og relativt butt spiss. Eggen er skadet av rust. Tangen er brukket. Overgangen mellom tange og blad er skrå. Nåværende lengde 10 cm, st.br. 1,9 cm.
C 33309 i			Bryne	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Langsmalt skiferbryne med trekantet tverrsnitt og slipespor på to sider. Lengde 16,3 cm, st.br. 1,2 cm.
C 33309 k			Bryne	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Lite fragment av nålebryne av skifer med rektangulært tverrsnitt og slipespor på alle fire sider. Lengde 4,3 cm, st.br. 0,9 cm.
C 33309 l			Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Redskap av jern til ukjent bruk, tilspisset i den ene ende og bøyd og forsynt med en smal egg i den motsatte ende. Lengde 14,3 cm, st.br. 0,9 cm. Kan være en fil.
C 33309 m			Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Redskap av jern til ukjent bruk, bøyd og tilspisset i den ene enden og forsynt med en smal egg i den andre enden som er rett. Lengde 14,1 cm, st.br. 0,6 cm. Kan være en fil.
C 33309 n			Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Forrustet jernredskap av form omlag som en speke-skje (mureskje) med smalt tynt "blad" og med "tangen" bøyd nærmest i S-form i forhold til bladets lengderetning. "Tangen" er brukket. Uviss bruk, men kan være en forrustet rasp. Bladets lengde ca. 11 cm, st.br. 1,5 cm.
C 33309 o			Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Lite, tilspisset jernstykke, muligens tangen til en av pilespissene pkt. f. Lengde 4,7 cm.
C 33309 p			Sag	1	Gravfunn	Yngre jernalder	5 små, forrustede stykker av lite sagblad av jern, hvorav i hvert fall et par stykker har spor av sagtenner.
C 33309 q			Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Lite flintstykke med slagspor, sannsynligvis ildflint. St.mål 3,2 cm.

Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 33309 r			Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	2 små stykker tre, 1,8 og 2,2 cm lange. Funnet i en liten jordblandet gravrøys ved LILLE SØLENSJØEN i ØVRE RENDAL, HEDMARK, under Arne Skjølsvolds utgravning sommeren 1970 Røysa har etter alt å dømme rommet en skjelettbegravelse, selv om det ikke ble konstatert spor av den døde. Se innberetning i top.ark. (grav I) ved Arne Skjølsvold.
C 33310 a			Ukjent	1	Gravfunn	Yngre jernalder	Tenfomet redskap av jern til ukjent bruk. Gjenstanden, som har rektangulært tverrsnitt og krumt lengdesnitt, er bredest på midten og smalner av mot endene hvor den er forsynt med en smal egg. Lengde 18,3 cm, st.br. 1,2 cm.
C 33310 b			Ukjent	5	Gravfunn	Yngre jernalder	5 små stykker av flint hvorav ett med tydelige slagmerker. Sannsynligvis ildflint. St.mål fra 2,5-4 cm. Funnene skriver seg fra en liten jordblandet gravrøys ved LILLE SØLENSJØEN i ØVRE RENDAL, HEDMARK. Graven ble undersøkt av Arne Skjølsvold sommeren 1971. Se innberetning i top.ark
C 34700			Pil	1	Løsfunn	Merovingertid	Pilespiss av jern, som Oddmunn Farbrege, Pilefunn i Oppdalsfjellane 1972. Fig. 36. Svak fortykkelse mellom tange og blad. Tangen har firkantet tverrsnitt, ender i en spiss. Lengde 12,4 cm, st. br. ca. 2 cm. Pilen ble funnet i RENDALEN, ca. 900 m o. h. , HEDMARK, ved foten av ASKHAUGEN, ca. 400 m fra veien som fører til FISKVOLLEN ved SØLENSJØEN. Gave fra Morten Lilleeng, Mastmovn. 39 A, 2400 Elverum. Innkommet ved Norsk Skogbruksmuseum. Denne var katalogisert som eldre jernalder, men piler med spiss tange kommer først i merovingertid i flg. Farbrege.
C 35239	Grindalen	57/1	Sverd	1	Løsfunn	Merovingertid	Kraftig enegget sverd av jern, fra merovingertid eller tidlig vikingtid - som R 498, med eggen bøyd mot ryggen ved odden. Det har delvis bevart glødeskall, er litt opphakket nederst i eggen, ellers komplett og godt bevart. Samlet lengde 87,5 cm, derav tangen 15,5 cm. B. over tangefeste 5 cm, over ryggen 0,6 cm. F. på sagtomba 40 m N for husene på GRINDALEN (57/1), ØVRE RENDAL s. RENDAL p. RENDALEN k. HEDMARK, i høyde med gammel markoverflate. Det såes en lav forhøyning under rydding av flis på selve tomten. Innbrakt av Arne Skjølsvold.
C 35346 a	Høye Nordre	46/3	Armring	1	Løsfunn	Vikingtid	Armbånd av bronse av typen med båndfletning. Nærmest som R 720, men båndene på vårt eksemplar har 2 rader innstemplete sirkler, og de forsenkede tre- og firkanter er forsynt med en liten knapp i bunnen. Jfr. Vikingetidens smykker, fig. 126 og C 16497 fra Kvernnes, Ytre Rendal. Bøylens innside er svakt konkav. Begge endepartier er avbrutt og mangler. Forøvrig er armbåndet usedvanlig velbevart, og ornamentikken klar og god. St.diam. 7,2 cm, bøylens stb. 2,2 cm. F. av Sigrun Aase i blomsterbed i jord tilført fra område ved elven Rena , på gården NORDRE Høye (16/3), ØVRE RENDAL s. RENDAL p.k. HED:.(III.)

Rendalen

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 35346 b	Høye Nordre	46/3	Ukjent	1	Løsfunn	Vikingtid	Sammen med armbåndet ble innlevert en velbevart liten skje (?) av jern med rundt, temmelig flatt blad og skaft med rektangulært tverrsnitt. Muligens kan det være fot til kobbergryte? Tid uviss. L.11,7 cm. Diam. blad 3,4 cm. F. av Eldbjørg Høye i jordbæråker på nabogården Høye MELLOM (16/1), ØVRE RENDAL s. RENDAL p.k. HEDMARK. Sakene er derfor katalogisert sammen
C 36056	Nystu Mømb	51/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Elegant pilespiss av jern, nærmest som Farbregd 1972, fig.38, men partiet ovenfor egg hjørnene er lenger enn på typeeksemplaret. Et svakt konkavt parti på tangehals og bladets nedre del, jfr. op.cit. fig. 40. Eggene noe skadet. L. 17,5 cm, bladets stb. 2,2 cm. F. på fisketur juli 1983 av Arne Henning Mømb i strandkanten av den oppdemmete Skånsjøen, 796 m o.h. Skånborket seter, Nystu Mømb (51/1), Øvre Rendal s. Rendal p. Rendalen k. Hedmark. Pilespissen lå på overflaten av myrjord. Innkommet via Tor Sæther, Hedmarksmuseet, Hamar.
C 36672 a			Ten	1	Gravfunn	Merovingertid	Tynn jernten, 12,9 cm lang og med tilnærmet kvadratisk tverrsnitt, 0,4 mm tykt. Uviss bruk. Muligens forarbeide til redskap.
C 36672 b			Meisel	1	Gravfunn	Merovingertid	Lite, plateformet redskap av jern med smal tverregg i den ene enden og rett avskåret i den motsatte. Smalsidene skråner jevnt fra egg til topp. Etter alt å dømme en skrape, "høveltann", av typen R 416, men avviker noe fra typeeksemplaret i form. Meget godt bevart. L. 4 cm, b. over eggen 2 cm, over nakken 1,4 cm. t. 2 mm.
C 36672 c			Slire	1	Gravfunn	Merovingertid	Beslag av jern til sverdslire (munningsbeslag), bestående av et jevnbredt, tynt jernbånd hvor endene er bøyd om hverandre. På yttersiden er beslaget dekorert med 3 markerte, parallelle dekorasjonsrender i midten og 2 innrissete furer i ytterkant av disse. Den ene siden av beslagets åpning (ryggsiden) er videre enn den motsatte. Beslagets st.diam. er 5,2 cm. Båndets b. er 1,6 cm og t. i underkant av 2mm.
C 36672 d			Ukjent	1	Gravfunn	Merovingertid	Spiss av eggredskap av jern med tykk, krum rygglinje og rett egg. Bruddkanten er rett og bærer spor etter sekundær hamring. Muligens spissen av en kniv. Stm. 2,5 cm, st.b.1,6 cm og t. over ryggen 3,5 mm
C 36672 e			Ten	1	Gravfunn	Merovingertid	Tynn jernten med uregelmessig, firkantet tverrsnitt, brukket i den ene enden og tilspisset i den andre. Muligens en brukket syl. L. 4 cm, st.t.3 mm.
C 36672 f			Ukjent	1	Gravfunn	Merovingertid	Fragment av jernplate av rettvinklet, triangulær form. Den største katetsiden er skråløst og nærmest som en egg å se til. Den andre er nærmest rett. Den lengste siden (hypotenusen), som også er skrått formet, viser spor av 3 meiselhugg. Stl. 5,5 cm, t. ca. 4 mm.
C 36672 g			Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	Noen små brentebeinfliser.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 36672 h			Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	Noen små biter brent leire. Sakene ble funnet i 1972 i en liten, lav gravrøys eller steinlegning på det lille gravfeltet ved Lille Sølen sjøen i Øvre Rendal. Sakene skriver seg fra et brannlag, og gjenstandene av jern har alle glødeskall som antyder at de har vært med på likbålet. Jfr. innberetning i top.ark. ved Arne Skjølsvold, grav nr. V.
C 36676 a			Kniv	1	Gravfunn	Eldre jernalder	Krumkniv av jern av hovedformen R 142. Den avviker fra typeeksemplaret ved at bladet er mindre bøyd, ved at overgangen mellom tange og blad ikke er så skarpt markert, og ved at tangen er tilbakebøyd og avsluttes i et stilisert dyrehode. Kniven har glødeskall. L. 13,2 cm. Datert (T-3478): 180 f.Kr - 70 e.Kr
C 36676 b			Kam	1	Gravfunn	Eldre jernalder	6 fragmenter av en usammensatt kam av bein, av en type med buet rygg og gjennombrutte buer på håndtak. Spor av dekor med punktsirkler og horisontal dekorasjonsrand på skinnen. På de tre skinnfragmentene er det rester av rotfestet til tinnene
C 36676 c			Ukjent	1	Gravfunn	Eldre jernalder	Et lite beinstykke, skrått overskåret. L. 1,5 cm.
C 36676 d			Ukjent	1	Gravfunn	Eldre jernalder	Steinfragment med spor av sliping på en side. Kan være rest av brynestein. Fragmentet er skjørbrent. Stm. 4,2 cm.
C 36676 e I			Homo sapiens	1	Gravfunn	Eldre jernalder	Ca. 50 g brente beinfliser, hvorav noen er identifisert som tilhørende et menneske. (Voksant individ, mul. mann), og noen andre som tilhørende en liten gnager av uvisst art.
C 36676 e II			Ukjent	1	Gravfunn	Eldre jernalder	Ca. 50 g brente beinfliser, hvorav noen er identifisert som tilhørende et menneske. (Voksant individ, mul. mann), og noen andre som tilhørende en liten gnager av uvisst art.
C 36676 f			Prøve	1	Gravfunn	Eldre jernalder	En del trekull som ble sendt til datering.
C 37934	Bjorkely	37/10	Hestesko	1	Løfunn	Middelalder	Hestesko av jern fra middelalder. St.l: 70 mm, B:80 mm. Ene sidestykke defekt, begge haler avbrutt. Jevn ytterkant, svakt tilspisset, ujevn innerkant. Spor av 5 rektangulære sømhull. Funnet på BJØRKLY AV HÅRSET (37/10), Ø. RENDAL, RENDALEN, HEDMARK, på åkeren "Høra" i forbindelse med potetøsting i 1970-årene av Knut J. Haarseth, 2530 Øvre Rendal. Avmerket på ØK-kart CRO90-5-1.
C 37992	Bjorkely	37/10	Pil	1	Løfunn	Vikingtid	Uvanlig stor pilesiss av form som R. 539. Rustskadd, liten knekk på bladet, spissen av tangestiften mangler. Lengde 14,9 cm., største bredde 2 cm. Funnet i 1970 -årene av Knut J. Haarseth under potetøptaking på Bjorkely brn. 10 av Hårset gnr. 37, tidl. gnr. 7. Øvre Rendal s. Rendal p.& k. Hedmark.
C 38112 1	Nordset	55/62	Ukjent	1	Koksteinshaug	Middelalder	Ristil til plog? av jern. L: 170 mm. Funn fra middelalder og nyere tid fra NORDSET (55/62) (tidl.25/48), RENDALEN k., HEDMARK. Arkeologisk undersøkelse i 1980-årene v/Guro Fredriksen. Lok 1, torvlag

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 38112 2	Nordset	55/62	Ukjent	1	Koksteinshaug	Middelalder	2 skår av fajanse, brun/hvit glasur, bg. spaltet. St.mål: 25x18 mm.
C 38112 3	Nordset	55/62	Ukjent	1	Koksteinshaug	Middelalder	Tegl, to fragm., st. mål: 16x13 mm.
C 38112 4	Nordset	55/62	Ukjent	1?	Koksteinshaug	Middelalder	Div. dyrebein, bl.a. spaltete rørknokler.
C 38112 5	Nordset	55/62	Tyngde	1	Koksteinshaug	Middelalder	Fiskesøkke av kleber, ovalt. L:95 mm, b. 55 mm, t. 19 mm.
C 38112 6	Nordset	55/62	Kam	1	Koksteinshaug	Middelalder	Dobbeltskinnekam, gevir/bein og kopperlegering. Konkave endeplater uten dekor. Skinnene er dekorert med punktsirkler og festet med niter av kopperlegering. Grove tenner på én side og fine på den andre. Kammen er brukket. L. 65 mm, b. 45 mm. 13-1400-tall? Wiberg type D 3. (Wiberg 1977, s. 211).
C 38112 7	Nordset	55/62	Spinnenhjul	1	Koksteinshaug	Middelalder	Spinnenhjul av kleber, halvferdig. En side plan m. påbegynt hull, den andre siden hvelvet. D. 38 mm, t. 12 mm.
C 38112 8	Nordset	55/62	Tyngde	1	Koksteinshaug	Middelalder	Fiskesøkke av kleber, ovalt. L. 110 mm, b. 80 mm, t. 20 mm.
C 38112 9	Nordset	55/62	Skålgropstein	1	Koksteinshaug	Middelalder	Ukj. stein, mulig det nederste stykket til en liten bekkevern. Halvveis gjennom steinen på den ene siden er det en boret fordypning, d. 40 mm. Ved siden av denne er det en skålgrop, bevokst med lav. L. 220 mm, b. 130 mm, t. 40 mm. Det foreligger ikke rapport med stedfestelse av lokalitetene fra denne undersøkelsen. Konservator Leif Pareli på Norsk Folkemuseum opplyste at undersøkelsene var gjort i samme område hvor Bjørn Myhre hadde en befarig i 1962. (Innberetning i UO Top.ark., dat.24.09.62). I 1939 kom det endel funn fra middelalderen til UO fra stedet, C. 26831 a-o. C.26831 a, runeбомme, er 14C-datert til AD 1160-1260. Guro Fredriksen gjorde undersøkelsene ut fra teorien om at det var gammetufter eller spor etter samisk bosetning på stedet. De sist innkomne funnene har nyere tids innslag, men bekrefter også stedets middelalderkarakter og må helst sees som avfall fra gården gjennom tid
C 38272	Grindflek	76/1	Hestesko	1	Løsfunn	Middelalder	Hestesko fra middelalder. Grindflek (76/1), Øvre Rendal
C 38278	Finstad	77/8	Hestesko	1	Løsfunn	Middelalder	Hestesko ukjent alder (tidlig), Funnet i jorden under Østerdalsstue på Finstad, øvre rendal
C 38341	Grindflek	76/1	Hestesko	1	Løsfunn	Middelalder	Hestesko fra middelalder. Grindflek (76/1), øvre rendal

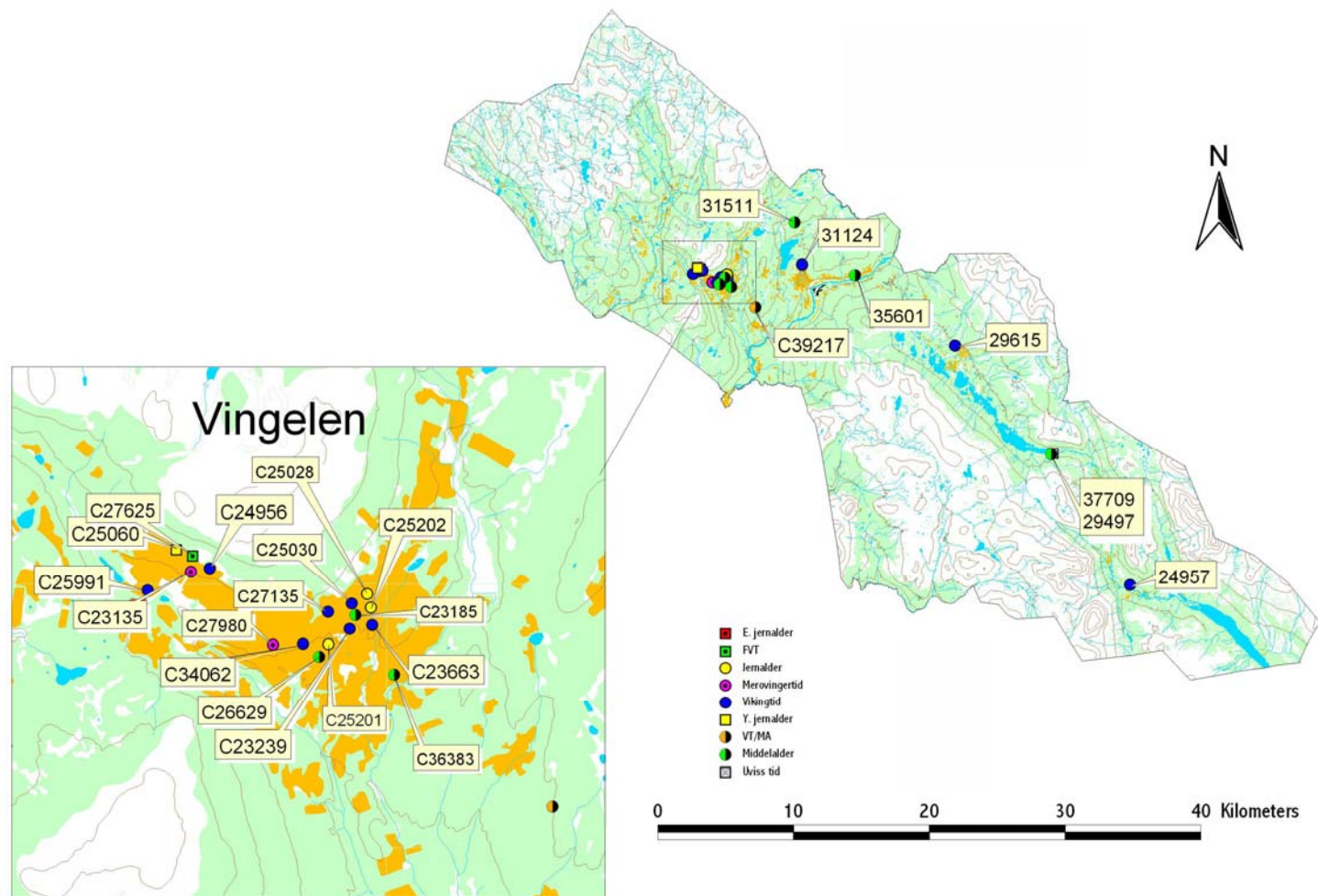

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 39282			Beltesten	1	Løfunn	Eldre jernalder	Beltestein av kvartsitt, eldre jernalder. Funnet er sannsynligvis (!) fra Rendalen. Funnet under opprydding av dødsbo. Kontekst ukjent, funnsted ukjent. Kan ikke kartfestes.
C 39996	Grindflek	76/1	Hestesko	1	Løfunn	Middelalder	Hestesko fra middelalder. Grindflek (76/1), øvre rendal
C 52490 1	Åkeråsetra		Kniv	1	Løfunn, metallsøk	Uviss tid	Jernkniv med jevnt avsmalende tange. Bladet har rett rygg avsats mot tangen, buet og sterkt oppslipt egg. Velbevart, men skaftet har fått en knekk. Mål: L. 11,3, stb. 1,1 cm, stt. 0,3 cm, eggens l. 2,6 cm. Datering: Jernalder, middelalder eller nyere tid. Mål: Eggens lengde 2,6 cm L: 11,3 cm. Stb: 1,1 cm. Stt: 0,3 cm. Datering: Jernalder, middelalder eller nyere tid. Løfunn. Funnomstendighet: Ved metallsøking Knivene ble funnet sammen ved søk med metalldetektor på 7-8 cm dybde i sandjord. Ble funnet like i nærheten av C. 52491. Orienteringsoppgave: Funnstedet ligger i tregrensen ca. 720 m.o.h. ved elven Åkeråa, sør for Fiskevollan ved Sølensjøen.
C 52490 2	Åkeråsetra		Kniv	1	Løfunn, metallsøk	Uviss tid	Jernkniv med halvsirkelformet utbuktning på øvre side av tangespissen. Tangen er jevnt utsunget mot bladet. Bladet viser rett rygglinje og konkavt buet, oppslipt egg. Mål: L. 10,1 cm, stb. 1,7 cm, stt. 0,5 cm, eggens l. 5,2 cm. Datering: Jernalder, middelalder eller nyere tid. Mål: Eggens l. 5,2 cm. L: 10,1 cm. Stb: 1,7 cm. Stt: 0,5 cm. Datering: Jernalder, middelalder eller nyere tid.
C 52491 1	Åkeråsetra		Avlstein	1	Løfunn, metallsøk	Yngre jernalder	Avlstein av kleber. Tildannet av en noe uregelmessig, plateformet kleberblokk med tilnærmet rett underside, avskrådde sidekanter i retning mot den side som vendte mot essen, mens baksiden, under en traktformet åpning for blåsebelgen i midtpartiet, har et buet, innslipt parti mot nedre kant. På undersiden vises en fragmentert uthuling (sannsynligvis støpeform) for en stangformet barre. Avlsteinene er nesten fullstendig bevart i fire sammenpassede deler. Siden som vendte mot essen er oppsprukket og brannskadet. Mål: Dysehullets minste tvn. 2,2 cm. Barreformens største bevarte l. 6,9 cm, b. 0,6-0,7 cm., dybde 1,0 cm. Stb: 21,2 cm. Stt: 5,1 cm. Sth: 12,5 cm. Løfunn i skogsterreng. Fremkommet ved metallsøking i skogsterreng. Funnstedet ligger ca. 800 m.o.h. ikke langt fra funnstedet for C.52490
C 52854			Skraper	1	Grav	Jernalder	Skinnskraper av jern, nærmest som Zachrisson 1997 fig. 116 nr. 2 og fig. 118 a og b. Z-formet skinnskraper av østlig type, som opptrer i samiske kontekster. Noe overflatekorrosjon, men er ellers godt bevart. L. 6,3 cm, b. 3,9 cm, t. 3 med mer. Vekt: 71,2 g. De svenske eksemplarene er datert til 500 - 700 e. Kr. Funnet ble gjort i 2002 ved metallsøk rundt det tidligere utgravde gravfeltet ved Lille Sølensjø. Skraperen lå delvis eksponert like utenfor grav V, og har trolig blitt flyttet ut med massene under utgravningen.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 54707 1	Steigen		Sverd	1	Mulig grav	Merovingertid	Sverd enegget av jern Gjenstandsdel: klinge. Enegget kort sverd av jern nærmest som R. 496. Korrodert i øvre del av bladet og overgangen til tangen. NM 33872, SHM 17343:2012. Mål: L. 45,1 cm., av dette l. tange 9,6 cm. Stb: 3,5 cm. Vekt: 241,3 g. Datering: 700-tallet (Gjessing 1934:80f). Funnomstendighet: "F. Rendalen pgd., nordre Østerdalen; "f. i jorden på Steigen 6 tommer dybt: det lå i løst grus uden spor til, at der var begravet noget menneske"; erhvervet 1882" (Undset 1888:39). Gården Steigen finnes ikke i dagens Rendalen kommune. Ingen ytterligere funnopplysninger. Her menes trolig Steien i Alvdal. Ikke kartfestet
C 54708 1	Romenstad Søndre	73	Sverd		Grav	Vikingtid	Sverd av Petersens type M, fig. 98 (Petersen 1919). Kraftig tveegget klinge med markert blodrand. Nederste del av klingen er avbrutt. Glødeskall. Noe overflatekorrosjon men relativt velbevart. NM 33877, SHM 17343:2013. Mål: L.: 61,9 cm. Underhjalte b.: 12,4 cm, overhjalte b.: 8,2 cm. Vekt: 923,0 g. Datering: 850 - beg. av 900-tallet (Petersen 1919:120). Funnomstendighet: "F. Rendalen pgd.; "f. i jorden på Rommundstad for 50 år siden sammen med øxe, skjoldbule, 8 stk. pile, sax, fil, bidsel, spyd, jernkedel, som var sammensatt af mange dele. Der var aske og kul i haugen" erhvervet 1882" (Undset 1888:39f). ca. 1832
C 54709 1	Elvål	61/41	Øks	1		Vikingtid	Liten øks av jern nærmest som Petersen type L, fig. 43 (Petersen 1919). Slitasjespor i skaftehullspartiet, ellers i god stand. NM 33880, SHM 17343:2011. Mål: L: 11,3 cm. Sth: 6,7 cm. Vekt: 332,4 g. Datering: 950 - 1050. Funnomstendighet: "F. Rendalen pgd.; 'f. på Skrædderstuen i kanten af en stor haug 8 tommer dybt'; erhvervet 1882" (Undset 1888:40). Ingen ytterligere funnopplysninger.
C 54710 1	Mømb Nordstu	51/74	Sverd	1	Trolig grav	Yngre jernalder	Sverd klinge av jern som R498. Varmepåvirket. Ytterste del av odd avbrukket. NM 33893, SHM 17343:2202. Mål: L.: 80,7 cm, av dette klinge l.: 61,5 cm. Klinge b.: 5,1 cm. Vekt: 772,0 g. Funnomstendighet: "F. Rendalen pgd.; fundomstændigheder ukendte; erhvervet 1882 på Møm" (Undset 1888:40). Se også C.54711. Ingen ytterligere funnopplysninger. Sverdet er varmpåvirket. Har trolig vært på kremasjonsbål.
C 54711 1	Nystu Mømb	51	Pilspiss	1		Vikingtid	Spissoval bladformet pilspiss av jern med markerte eggehjørner og tangeavsats i form nærmest som Farbregd 1972: fig 39. Kortere blad og bladrot samt lengre tangehals enn typeeksemplet. Overført fra Nordiska museet: NM 33895a, SHM 17343/2008. Vekt: 19,4 g. Funnomstendighet: "F. Rendalen pgd.; fundomstændigheder ukendte; erhvervet 1882 på Møm" (Undset 1888:40). Gården er trolig Nystu Mømb gnr. 51 i Rendalen k. Unr 2) er var ikke merket med NM men iflg. databasen hadde den nummer NM 33896. Det er trolig at en feil har oppstått i merkingen slik at gjenstanden egentlig har NM 33895 b). Dette stemmer med Undsets gjenstandsbeskrivelse (ibid.).

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 54711 2	Nystu Mømb	51	Pilspiss	1		Vikingtid	Spissoval pilspiss av jern i form nærmest som Farbregd 1972: fig. 38 men uten tangeavsats. Overført fra Nordiska museet: NM 33896/33895b, SHM 17343:2010. Mål: L: 12,2 cm. B: 2, cm. Vekt: 14,9 g.
C 55172 1			Spade			Uviss tid	Bøyleformet spadeskoning med rett blad med kløyvd tverrsnitt. Den bevarte siden ender i en flik med naglehull. Ut fra de bevarte delene kan vi slutte at spadens grev har vært minst 20 cm. Metallet er fragmentert og svært dårlig bevart. Se også C.32503. Vekt: 42,8 gr. Funnomstendighet: Funnet under registreringsarbeid Funnet under registreringsarbeid 13. november 2005. Funnet ble gjort bak oppstøttet eller nedrast steinhelle i stor sirkulær buestilling. Øverst i fjellbjørkeskogen (895 moh.) i SØ - helling av fjellet Gråhøgda helt sør i Spekedalen. EU89-UTM; Sone 32 N: 6888350 Ø: 624518 Funnet av Per Olav Mathisen, Unset
C 55173 1			Øks		Fangstgrop	Yngre jernalder	Tverrøks av jern nærmest som R203, men med noe asymmetrisk blad stillet på tvers. Øksen er knekt ved skafthullet, slik at kun bladet er bevart. Sterkt korrodert overflate. Mål: B: 2,8 cm. Stl: 6,6 cm. Stb: 4,2 cm. Vekt: 116 gr Datering: yngre jernalder jf. Petersen 1951. Funnet under registreringsarbeid 10. november 2005. Orienteringsoppgave: Ved åpningen til revehi (921 moh.) i vestvendt skråning 11 m NV for fangstgrop på morenehaug. Ved myrkant SV for fjellelva Neka innenfor grensen til Nekmyrene naturreservat i Nekkjølen. Prosjeksjon: EU89-UTM; Sone 32 N: 6885116 Ø: 614974 Funnet av: Per Olav Mathisen, Unset.

Katalog Tolga

Tolga

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 22249	Klokkervang	131	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspids av jern med smalt, næsten jevnbreddt, rygget blad, som ved overgangen til falen ikke er bredere end denne. Længde 20,7 cm., bladets største bredde 1,8 cm Skal være funnet ved Klokkervang eller Kvangraven i Tolga, men disse gjenfinnes ikke på kart. Ikke kartfestet.
C 23135	Nordvang Ytre	15/13	Spyd	1	Løsfunn	Merovingertid	Spydspiss av jern fra småriketiden med svakt svungne egger og utpregede egghjørner ned mot falen som er ganske kort. Er av samme type som C 19 075 fra Helle i Hyllestad, avb. Ab. 1898, s. 72, fig. 1, men har noe smalere blad. Det ene egghjørnet er avrustet, men ellers er spissen meget vel bevart. Lengde 31,6 cm, bladets største bredde over egghjørnene 4,5 cm. F. under pløying av gammel kulturjord ca. 10 cm dypt på Ytre Nordvang
C 23185	Rød Gamle	17/17	Spore	1	Løsfunn	Middelalder	Spore av jern fra slutten av 13. eller begynnelsen av 14. årh. Sml. C.87 som dog har lengere sporestang. Denne yttre ende er avbrutt og trinsen mangler. Armens ender er vinkelrett oppadbøyde. Av de fire remfester er bare venstre arms underrems feste bevart Nåv. lengde 16.2 om. Bredde over armene 7,9 cm. F. på en seter tilhørende Rød gamle
C 23239	Vingelen Tollefshagen	10/28	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern nærmest som R. 543, eiendommelig derved at den øvre del av tangen er flathamret og vridd den omvendte vei av bladet, som er forholdsvis bredt. Lengde 16,2 cm.
C 23663	Rød østre	17/5	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden av typen R. 539, men større og med egghjørner ved overgangen fra blad til fal. Stykket har glødeskall og er litt skadet av rust. Lengde 16 cm. Usikkert mht. Gård og bruk.
C 24956	Nordvang Ytre	15/12	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Treegget pilespiss av jern av typen R. 546, men med adskillig lengere blad og lengere tange en typeeksemplaret. To av eggene er sterkt avslått, mens den tredje er vel bevart. Tangen er noe forbøiet. Hele stykket skadet av rust. Lengde 19,3 cm., bladets største bredde 1,6 cm. Pilespissen er funnet under pløining ca. 100-120 m. fra det sted, hvor spydspissen C. 23 135 er funnet. Pilespissen lå bare 8-9 tommer under torven. Finnestedet ligger ca. 800 m. o. H
C 24957	Jordet		Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten kastespydspiss av jern fra vikingetiden eller middelalderen sml. Vikingsverd fig. 26, men med helt flatt blad uten midtribbe. Falen er avslått og skadet i nedre ende, odden er likeledes avslått. Lengde 14,8 cm., bladets største bredde 1,5 cm. Funnet på Jordet, Holørdal s., Tolga pgd., Hedmark. Finnestedet ligger ca. 700 m. o. h. Stykket er funnet under jordarbeide like ved husene sammen med "koksten"
C 25028	Rød østre	17/5	Øks	1	Løsfunn	Jernalder	Øks av jern av typen R. 153, men noe slankere enn typeeksemplaret. Den er ualmindelig godt bevart. Lengde 20,5 cm., bredde over eggen 5,6 cm. Bladet er noe svunget. Typen kjennes både i folkevandringstid og yngre jernalder. Funnet på Vangstrøen, Vingelen s., Tolga pgd., Hedmark. Øksen fantes under hypning av poteter i gammel dyrket jord 7-8 tommer under overflaten

Tolga

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 25030	Rød Gamle	17/17	Barre	1	Løsfunn	Vikingtid	"Celt" av jern muligvis snarere å opfatte som en jernbarre av form som Jan Petersen: Jernbarrer, Oldtiden VII, s. 182, fig. 10. Falen er noe avslått i øvre ende, hvor en del mangler, men for øvrig er stykket vel bevart. Lengde 26,3 cm. Bredde over eggen 8,5 cm. Funnet på Røe gammelstu, Vingelen s., Tolga pgd., Hedmark. Stykket fantes ca. 500 m. fra husene på gården i en utmark under en stenhelle
C 25060	Nordvangen	15/1	Celt	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Celt av jern av typen R. 401, men med bredere blad en typeeksemplaret. Falen er noe forrustet og avslått i øvre ende, for øvrig er stykket vel bevart. Sterkt utsunget blad, nesten lukket fal. Falen er lukket mot bladets tverside. Lengde 16,3 cm, bredde over eggen, 7,7 cm, falens diameter 3,8 cm. Funnet ved jordarbeide på Nordvang
C 25201	Nergård	10/41	Barre	1	Løsfunn	Jernalder	Øks av jern av eldre jernaldersform R. 152, men med rett egg og noe uthamret nakkeparti. Eggen noe skadet, ellers hel og godt konserverv. Lengde 15,3 cm., bredde over eggen 4,3 cm. Det er trolig heller en barre.
C 25202	Rød østre	17/5	Ukjent	1	Løsfunn	Jernalder	Tangen og øvre del av klingen av tveegget redskap av jern. Stykket minner noe om de smale tveeggete sverd fra romertiden, men den korte klumpete tange er dog helt ulik det tilsvarende parti på disse elegante våben. Eggene er tilhamret så de bøier innover mot klingen. Lengde 19,6 cm., derav tangen ca. 7 cm. Klingens bredde ca. 3 cm. Funnet på Vangstrøen
C 25991	Jordet	10/3	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Øks av jern fra vikingetiden av formen Vikingesverd fig. 37, men med mindre utpreget avsats ved bladets underkant. Eggen noe avslått og overflaten dekket av rust, for øvrig er stykket godt bevart. Lengde 17,5 cm. Funnet på gården Jordet, Vingelen s., Tolga pgd., Hedmark, under pløining av gammel dyrket jord
C 26629 a	Jordet	10/3	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Stor pilespiss av jern fra historisk tid med lansettformet flatt blad. Tangen som har avsats er noe ufullstendig. Lengde 15,9 cm. Bladets bredde 2,8 cm. Funnet sammen med 26629 b
C 26629 b	Jordet	10/3	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	En 10 cm lang jernten med firsidig tverrsnitt. Funnet under harvning på Jordet.
C 27135	Rød Ytre	17/3	Barre	2	Løsfunn	Vikingtid	To "celtformete" jernbarrer som G. Hallström: Fjällbygdenas järnålder (Jämtl. Läns Fornm. För Tidskr. 1912), fig. 11-12, (sml. J. Nihlén: Studier rörande äldre svensk järntillverkning (Stockholm 1932), fig. 47). Nærværende eksemplar syns likevel å stå Hallströms fig 11 nærmest, men falen er mer lukket. Bladet er uthamret, slik at det i "eggen" er nesten løvtynt og falen har åpning langs siden. Begge er vel bevart. Den største har en lengde av 26,6 cm, bredde 7,7 cm, den minste lengde 23,7 cm, største bredde 7,7 cm. F. i innmark på Rød ytre.
C 27457			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilesmiss av jern fra vikingetiden, som R. 539, men overgangen fra tange til egglinjene er mer langstrakt. Den midterste delen av begge eggene er rustet vekk. Særlig den ene siden av bladet er også svært forrustet. Glødeskall mangler. Lengde 14,4 cm, nåværende bredde 1,7 cm. F. i 1934 av Peder Urseth, Tolga, på østsiden av Slettlia (om lag 1100 m.o.h.) Kan ikke kartfestes. Slettlia fins ikke på kart.

Tolga

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 27625	Nordvangen	15/1	Spyd	1	Løsfunn	Folkevandr.tid	Liten spyd- eller pilesmiss av jern, antakelig fra folkevandringstid. Bladet er forholdsvis langt, tynt og flatt. Bladet har vært utstyrt med agnorer, men disse er nå nesten fullstendig bortrustet. Tangen har firsidig tverrsnitt. Spissens største lengde 13 cm, største bredde 2,9 cm. For typebestemmelse og datering se for øvrig Bjørn Hougen: Jaktfunn fra dalbygdenes folkevandringstid. U.O. Årbok 1930, fig. 6 og 9. Ikke gjenfunnet i magasinene.
C 27980	Storhaugen	10/7	Pil	1	Løsfunn	Merovingertid	Bladet til pilesmiss av jern, rimeligvis av merovingertidsformen med tynt uthamret blad med fal (jfr. Bj. Hougen: Jaktfunn fra dalbygdene, fig. 6, øverste rekke), men da dette partiet er avbrutt og mangler, kan formen ikke bestemmes sikkert. Største lengde 9,4 cm. Bladets største bredde 2,3 cm. F. for en del år siden av Jon Storhaug på hans eiendom Storhaugen av Vingelen, Vingelen s., Tolga pgd., Hedmark. Den ble funnet nedst i jorden hans og noe dypere enn vanlig plogdybde. Gave fra finneren. Se Top. Ark
C 28601			Pil	1	Løsfunn	Merovingertid	Pilesmiss av jern, nærmest av type R. 540, men utentypefigurens markerte eggghjørner og med spinklere tange, noe som delvis kan skyldes at tangen er noe medtatt av rust. Ellers hel og velbevart. Lengde 13,2 cm, størstebredde 1,8 cm. F. øst for toppen av Storhøgda (1178 m o.h) Finner ingen Storhøgda i Tolga. Ikke kartfestet.
C 29497			Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern fra middelalderen. Bred trekantet flat spiss med mothaker. Falen meget lang, og vider seg kraftig ut nedover. Lengde 23 cm, bladets bredde ca. 4,3 cm, falen ca. 4 x 3,5 cm nederst. F. sommeren 1955 ved graving for båtnøst ved Storsjøen nær Olesvollen, Trangdalen, Tolga pgd., Hedmark
C 29615	Malmtægtmyren 65/19 mm.		Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten spydspiss av jern med svakt rygget blad og forholdsvis kraftig fal, jvf.R. 522 og Vikingsverd, type A, men formen mindre distinkt. Det kjennes flere spydspisser av samme type, bl a. 2 fra Valdres- og de er muligens eldre enn vikingetid. St. lengde 19,3 cm, bladets st. bredde 3 cm. F. av en liten gutt, Arve Rye, i et grustak i skogen på Ryhau
C 31124	Nordshaug	41/23	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pen, kraftig pilspiss som R. 539, men nå dekket av et tykt rustlag. Noe bøyet ved overgangen fra blad til tange. St. lengde ca. 16 cm, bladets st. bredde 2,9 cm
C 31511	Nordshaug	41/23	Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern med fal Bladet bredt lansettformet, den ene siden svakt rygget, den andre flat. Det ytterste stykke av spissen er avbrutt. Falen er nokså slurvet smidd med tydelig fuge langsetter. Lengde 31,5 cm, derav bladet 15 cm, bladets største bredde 6,3 cm. F. av Erling Nordshaug, Tolga, på seteren som hører til Nordshaug, Tolga s. og pgd., Hedmark. Spydspissen lå på bakken i skogkanten.
C 31851			Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Meget ødelagt spydspiss av jern, der bare små rester av fal og blad gjenstår. Typebestemmelse umulig, men antakelig vært som R. 545. Lengde 11,5 cm, bladets bredde ca. 2 cm. Ikke gjenfunnet på kart.

Tolga

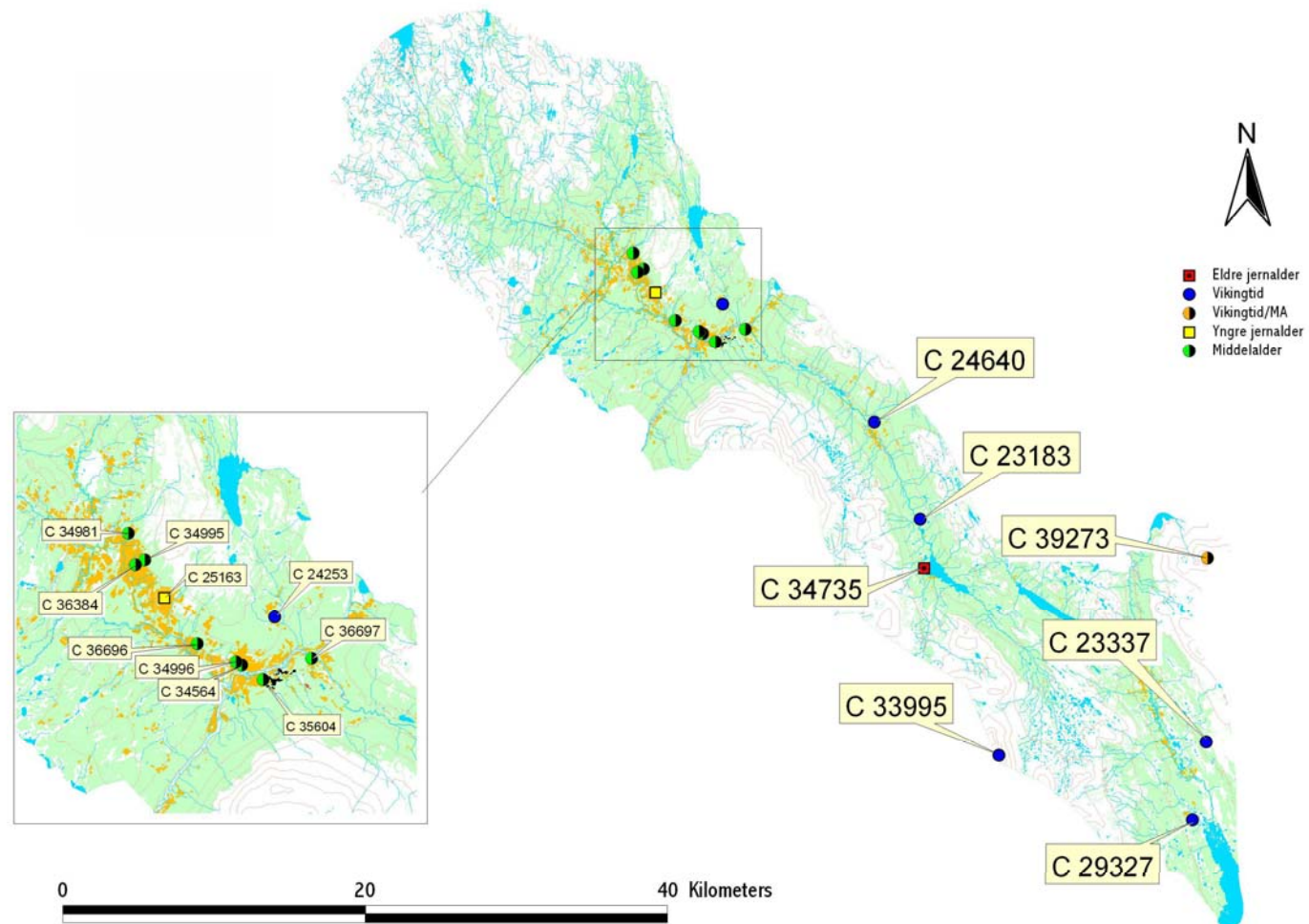
C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 34062	Vingelen østre	10/33	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern med noe forrustet blad. Nærmest som O. Farbregd: Pilefunn fra Oppdalsfjella, pl. 11, nr. 113, men har lengre tangehals enn typeeksemplaret. Det ytterste av odden og tangespissen er avbrutt og mangler. Lengde 10,9 cm. Funnet august 1963 under graving til kloakkgrøft under låvebroen ca. 1 m under overflaten på gården Ousta.
C 35349 a	Storbækken vestre	61/1	Pil	1	Fangstgrop	Yngre jernalder	Pilespiss av jern med lansettformet blad, jfr. Farbregd 1972, Pl.13, F.G. En del forrustet langs eggene. Kun en stump av tangen - uten avsats - er tilbake. L. før prep. 13,5 cm, etter prep. 13,2 cm. F. av stud.mag.art. Unni Blegen Walhovd ved undersøkelse av dyregrav, på bunnen av denne, på STORBÈKKEN VESTRE. Feil i kartopplysning. Kan ikke stedfestes. Skal være funnet samme sted som C-35617
C 35349 b	Storbækken vestre	61/1	Dolk(?)	1	Fangstgrop	Yngre jernalder	Tveegget dolk (?) av jern(veideredskap) med lansettformet blad. Eggene noe skjeve i forhold til hverandre. Bladets ene side har midtribbe. Røntgen viser at tangen er sveiset til bladet. Denne har tilnærmet kvadratisk tverrsnitt og er ytterst tilbakebøyd. Kan muligens være kraftig pilespiss/kastespydspiss. Tangens bøyning er da enten sekundær eller tilsier en spesiell festeanordning til skaft. Var før prep. Belagt med tykt lag av sand og rust. L. før prep. 23,1 cm, etter prep. 22,8 cm. Bladets stb. Etter prep. 3,3 cm. (a,b, Ill.)
C 35598			Hestesko	1	Løsfunn	Middelalder	Hestesko av jern fra ma, godt bevart. Svak bølgeformet ytterkant halvsirkelformet innerkant. 3 rektangulære sømhull på hver side omgitt av rektangulære forsenkninger, 3 søm bevart. Utsmidd hake i forlengelse av den ene greinen. Kraftig grev, 2 cm langt, sveiset på foran skoen. Den andre grenen mangler hake. L. 10,5 cm, b. 10 cm, vekt 0,2 kg
C 35601	Erlien Østre	63/14	Hestesko	1	Løsfunn	Middelalder	Hestesko av jern fra ma. eller n.t. Haken på den ene grenen er brukket av. Svak bølgeformet ytterkant. To rektangulære sømhull på hver side. Utsmidd hake i forlengelse av den ene grenen og grev midt foran på skoen. L. 9,5 cm, b. 8,5 cm. F. i 1965 under nybrottsarbeid ca. 50 m ovenfor gården ERLIEN ØSTRE (ØRENSGARDEN), TOLGA s.p.k. HEDMARK. Ferdselsvei fra Vingelen gikk i sin tid der
C 35617 1-2			Spiddestokk	2	Fangstgrop	Middelalder	2 pigger av jern. De er formet som kremmerhus ved at jernet er bøyet mot og over hverandre. De danner en fal for feste av stokk. En prøve fra ene siden av stokken følger med. Tresorten er furu, bestemt ved Institutt for treteknologi, NLH. Lengde 11 cm, diam. Fal ca. 3,3 cm. Tilstand: god. F. i fangstgrop med metalldetektor av Edv. K. Barth i 1981, TOLGA ØST, KNAPPLIA. Skal være funnet eksakt samme sted som 35349, men har andre funnopplysninger. Ikke kartfestet.
C 36383	Moen Østre	6/1	Øks	1	Hustuft	Middelalder	Øks av jern, meget forrustet. L. 11 cm. Øksa er så liten at det kan være barneøks. F. på gammel gårdstomt. Bygningen som har stått der øksa ble funnet, ble oppført på slutten av 1500- eller begynnelsen av 1600-tall

Tolga

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 37709	Olavsgård	27/3	Kar	1	Jordfunn	Uviss tid	Avrundet trekantet bolle laget av en utvekst på bjerk. I to stykker, idet et stort randstykke på en side er for seg. Hovedstykket har flere langsående og en gjennomgående, tversgående sprekk. St.D: 37cm, St.H: ca 13cm. Det løse stykket 31.5 x 13.3cm. Funnet ca 1980 om lag 1 m dypt under drenering av myr på OLAVSVOLLEN
C 39217	Åsen Ytre	3/8	Prøve	1	Fangstgrop	Vikingtid	C-14 datert til vikingtid/tidlig MA. Skomakarskletten.

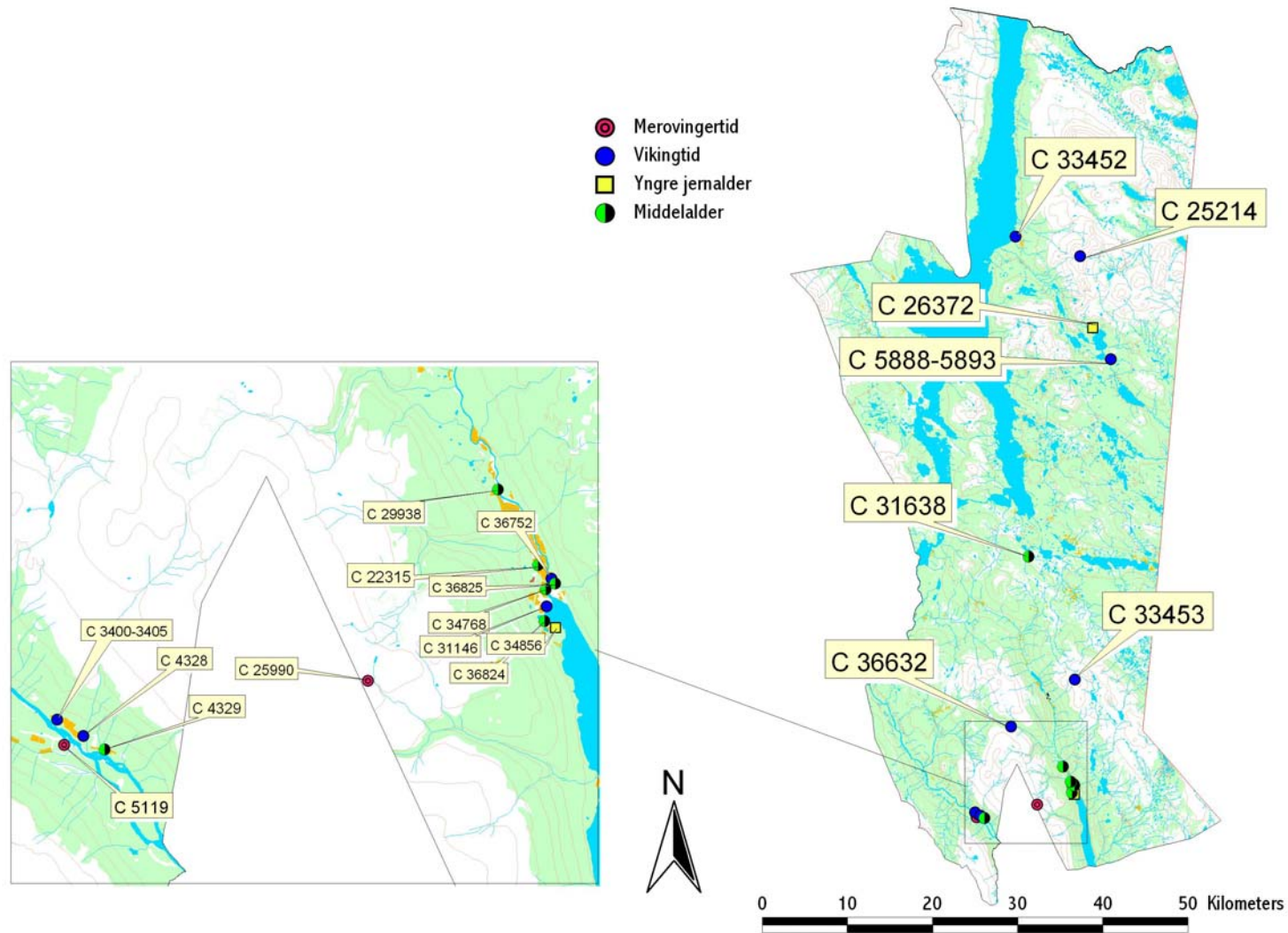
Katalog Os

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 23183	Sønvisgård	97/9	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten pilespiss av jern av form omtrent som R. 537, men mindre og med kortere blad. Lengde 8,5 cm
C 23337			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden av form som R. 539. Bladets egg er noe beskadiget. Lengde 13,7 cm. F. i 1910 under gjetning på Bakkefjellet på et sted som kalles Brente, ca. 1/2 times gang fra Bakkegårdene i Tufsingdalen
C 24253	Østvang	137	Øks	1	Løsfunn	Vikingtid	Sterkt forrustet, men fullstendig bevart øks av jern fra vikingetiden av typen Jan Petersen: Vikingsverd, fig. 44, med spisse skaftfliker og skrå sterkt utsvunget egg, særlig sterkt svunget opad. Den nedre skaftullflik på den ene side mangler nu. Lengde 13,6 cm. Eggens bredde 9,4 cm. Nakkens tykkelse 2,1 cm.
C 24640	Ryen østre	95/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Som R. 541, men med noe smalere blad enn typeeksemplaret. Lengde 10,3 cm., bladets største bredde 1,3 cm. Funnet sammen med kullrester og rest av elghorn ca 50m fra husene på gården
C 25163	Engeryen	132/28	Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Forrustet pilespiss av jern med forholdsvis kort og bredt, svakt rygget blad med avrundet, rombisk kontur. Stykket er avbrutt noe nedenfor bladet, og en ganske sterk utvidelse i bruddet synes å vise at den manglende del like gjerne kan ha vært en smekker fal som tange . Antagelig fra merovingertiden eller folkevandringstidens senere del. Mulig spor av glødeskall. Nuværende lengde 10,4 cm., bladets største bredde 2,5 cm
C 25799	Tuftsalmenningen		Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden som R. 539, men med litt bredere blad og svakere ophøiet midtribbe. Lengde 13,6 cm. Kan ikke kartfestes.
C 29327	Bakken Østre	89/2	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern av typen som er vanlig i grensetraktene, smlg. R. 547, men bladet er slankere og mer velformet, flatt på den ene siden og med midtribbe på den andre. Tangen er smidd på tvers av bladet. Lengde 14,8 cm, st. bredde 2,5 cm
C 33995			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Meget velbevart treegget pilespiss av jern fra yngre jernalder, om lag som R.546, men uten egghjørner. Lengde 16 cm, st.br. 1,7 cm.
C 34564	Os Mellom	135/10	Sigd	1	Løsfunn	Middelalder	Balansesigd av jern med jevnt buet blad, tilpasset for bruk i venstre hånd. Spissen avbrutt. St. lengde 29,9 cm, skaftets lengde ca. 11 cm. MA eller nyere tid. Funnet 20 cm under overflaten sammen med kokstein og avfall
C 34735	Narbuvoll Nordre	94/10	Sverd	1	Løsfunn	Eldre jernalder	Tve-egget sverd av jern med tange. Klingen er smal og uten inkrusteringer. Den er noe innsvunget i den øvre delen og har fått en fortykkelse ved overgangen til tangen, hvor også avsatsen er oppoverbøyd, slik at klingens avslutning mot tangen blir konkav. Klingens tverrsnitt er formet som et flatt midtparti avsmalnende mot eggen. Tangen har et rektangulært tverrsnitt og smalner mot spissen som er tilnærmet kvadratisk. Odden er avbrutt. Formen kommer nær Nydam Mosefunn pl. VII, 15. Nåv.lengde 67,3 cm, hvorav tangen 13,7 cm, st. br. 3,8 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 34981	Nordvangen	130/7	Øks	1	Løfunn	Middelalder	Øksehode av jern, noe rustet. Skjeggøks. Rett blad. Oversiden svakt buet. Kort hals. Markerte skaftfliker oppe og nede. Rester av skaftet bevart i skaftkullet. Mål: l. 16,6 cm, b. egg 9,7 cm
C 34995	Ustubreen	131/148	Øks	1	Løfunn	Middelalder	Øksehode av jern. Våpenøks med eggvol. Som Grieg NK XIIB s. 123 fig. 84. Markerte skaftfliker, oventil avsluttet i en spiss, nedentil forlenget og bøyd innover mot skaftet. Mål: stl. 20,7 cm, b. over eggen 15,7 cm. Tidlig MA Kan ikke kartfestes.
C 34996	Os Mellom	135/10	Pil	1	Løfunn	Middelalder	Spissovalt blad med antydning til egg hjørner. Svært svake rygglinjer. Tangen ca. 6 cm lang, jevnt avsmalnende fra bladroten, avrundet kvadratisk i tverrsnitt. L. 12,4 cm, b. 2,15 cm, vekt 22 g. Middelalder eller nyere tid.
C 35604	Bakos	115/23	Hestesko	1	Løfunn	Middelalder	Hestesko av jern fra ma. Svak bølgeformet ytterkant, noe ujevn halvsirkelformet innerkant. I den ene grenen er det tre rektangulære sømhull, i den andre er det to. Denne grenen kan være enreparasjon som er påsmidd. Den hele grenen har en utsmidd hake i forlengelsen, den andre mangler hake eller er brukket. Påsmidd grev foran på skoen. L. 9 cm, b. 9,8 cm
C 35985	Sundbo	115/59	Kniv	1	Løfunn	Middelalder	Gnr/Bnr stemmer ikke og navnet kan ikke gjenfinnes i Os. Ikke kartfestet.
C 36384	Johaug	131/28	Hestesko	1	Løfunn	Middelalder	Hestesko med søm, av jern, fra ma. L. ca. 11 cm, stb. ca. 3 cm. Bare halyparten er bevart. Hesteskoen har bølget ytterkant, en pigg og grev bevart. Tre rektangulære, avfasete hull. Typen kjennes fra ca. 1050- ca. 1300
C 36696	Moseng	134/3	Ukjent	1	Løfunn	Middelalder	Knivlignende redskap med egg, rett rygg og tange, innrullet odd. Skinnbråk? L. 30 cm, tange 8 cm
C 36697	Sund	114/16	Hestesko	1	Løfunn	Middelalder	Hestesko med haker og 4 isittende søm, fra MA/NT. H. 11cm, b. 10 cm.
C 39273	Nordre Rendal statsalmenning		Pil	1	Løfunn	Vikingtid	Tveegget pilespliss av jern fra 1000-1100 årene. L. 16,0 cm, blad 6,0 cm, stb. 1,9 cm. Sekskantet tangehals, bladets ene side har flatt midtparti, den andre svakt buet midtås. Mest lik Serning: Lapska offerplatsfynd 1a

Katalog Engerdal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 3400	Husfloen	7/1	Øks	1	Mulig grav	Vikingtid	Øxeblad af Jærn, 18 cm langt, 6,5 cm bredt for eggen, 3 cm foran Skafthullet. Banen meget bred 6 cm; derfra aftager det hele Stykkes Tykkelse regelmæssig til Eggen, saa at et horizontalt Længdesnit vilde faa Triangelform (cf.No. 2404. 2405). C 3400-3405 var oprinnelig ført under Rendalen kommune. Se 4328
C 3401	Husfloen	7/1	Saks	1	Mulig grav	Vikingtid	Sax af Jærn, af den i hedensk Tid almindelige Form, 22 cm lang, meget vel bevaret. (Avb. R.442.)
C 3402	Husfloen	7/1	Kniv	1	Mulig grav	Vikingtid	Tolleknivblad af Jærn, sedvanlig Form. Bladet afbrudt omtrent paa Midten; af Tangen mangler derimod kun den yderste Spidse. Længden af det bevarede Stykke 10 cm, hvoraf paa Tangen kommer 6,5 cm.
C 3403	Husfloen	7/1	Spenne	2	Mulig grav	Vikingtid	Et Par ovale skaalformede Spender af Messing, enkelt Plade, 11 cm, 5,5 cm brede; Ornamenterne de sedvanlige. Begge er beskadigede; af den ene er kun omtrent Halvdelen igjen, af den anden mangler noget af Randen paa den ene Side. Paa denne sidste er Naalen, der er af Jærn, næsten hel bevaret; den er kløftet i den ene Ende saaledes at Kløften griber om dens Gjænge, hvortil den er festet ved en gennem begge Kløftens Arme gaaende Nagle.
C 3404	Husfloen	7/1	Spenne	1	Mulig grav	Vikingtid	Brudstykke af en langagtig Bøilespende af Messing af samme Form som No. 2729, men meget mindre end denne. Bevaret er noget over Halvdelen af Spendens Længde fra den ene Ende af. Efter dette Stykke at dømme, maa Stykket, dengang det endnu var helt, have havt en Længde af vel 14 cm Dets største Bredde er 3 cm (midtveis mellem Enden og Midten); i Midten er Bredden kun 2,8 cm.
C 3405	Husfloen	7/1	Armring	1	Mulig grav	Vikingtid	Armring af Messing, af samme Slags som No 1115, 1971 o. fl. Flad paa den indvendige Side, udvendig svagt ophøiet og prydet med dybt indgravede Zirater. Begge Enderne borte; Længden af det bevarede Stykke er 11,5 cm, dets største Bredde 1,3 cm. 3400 - 3405 er fundne tilsammen for endel Aar siden i Rendalens Statsalmending ved Fæmunds Elven paa en Sandmo under Mosdækket. Adskillig flere Ting skal være fundne ved samme Leilighed, men da Fundet blev Adspredt, er det uvist, om mere end de foran anførte Stykker nu eksisterer. - Efter al Rimelighed er Fundet gjort i en Begravelse fra hedensk Tid, som det rigtignok er høist overraskende at træffe i denne øde Fjeldegn.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 4328	Husfloen	7/1	Perle	2	Mulig grav	Vikingtid	To Glasperler, af hvilke den ene tydelig sees at have været i stærk Ild. Fundne sammen med en del tidligere indkomne Sager fra yngre Jernalder (N. Fornl. S. 743) i Rendalens Alminding i Østerdalen. Om Fundet meddeltes nu følgende nærmere Oplysninger: Findestedet er en jevn Sandmo ved Klar -Elvens vestre Bred, ligeoverfor Gaarden Husfloen, og ligger omtr. 6 m over Elvens laveste Vandstand. Oldsagerne laa omtr. 15 cm under Jordskorpen, paa et Sted, hvor der ikke var mindste Spor til nogen Gravhaug, i et Lag af Kul og "sorte forraadnede Ingredienser," der var 1-2 m langt og ikke fuldt saa bredt. I dette Lag fandtes desuden en Benstump, nogle flere Glasperler, to Nøgler af Jern, et Ildjern og et Stykke Flint. Paa to eller tre Steder i Nærheden stødte man ved fortsat Gravning paa lignende Kullag, hvori dog ei fandtes Oldsager. Disse Oplysninger bringe det til Vished, at dette i en afsides Fjeldegn gjorde Fund virkelig er et Gravfund fra hedensk Tid, fra yngre Jernalder.
C 4329	Husfloen	7/1	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespids af Jern fra Middelalderen. Funden paa nysnævnte Gaard Husfloen i Rendalens Alminding..
C 5119	Husfloen	7/1	Sverd	1	Løsfunn	Merovingertid	Eneget Sværd af Jern af sædvanlig yngre Jernalders Form, uden Hjalt. Klingens Længde 70 cm og største Bredde 5,5 cm. Fundet i Rendalens Alminding i Østerdalen paa østre Side af Fæmuns -Elven, ligeoverfor det Sted, hvor de i Aarsber. 1868 S. 99 omtalte Gravfund gjordes. Gave fra Forstmester Hørbye
C 5888			Sverd	1	Grav	Vikingtid	Et tveegget Sværd; den ydre Del af Klingens og Knappen mangler. Fundet i Fjeldegnen mellem Fæmunsoen og Rigsgrænsen i Østerdalen, ovenfor Elven Lille-Gutus Udløb i Fjeldgutusoen, i en "liden Forhøining i en Myr." (Tolgen Pgd.). Man har ogsaa tidligere gjort Fund fra hedensk Tid i Egnene ved Fæmunsoen, og deriblandt Gravfund ([R 23] Aarsb. 1868 S. 99; 1870 S. 70 No. 23; 1871 S. 121). Der er saaledes neppe nogen Grund til at tvivle om, at denne "Forhøining" har været en Gravhaug, noget, som ogsaa bestyrkes derved, at de til Fundet hørende Jernsager bære tydelige Spor af at have været i Ild, før de lagdes ned i Jorden.
C 5889			Øks	1	Grav	Vikingtid	Et Øxeblad, 14 cm l.
C 5890			Pil	9	Grav	Vikingtid	9 Pilespidser af vanlig Form, 11 - 15 cm l.
C 5891			Kniv	1	Grav	Vikingtid	Et Knivblad, 12,5 cm l.
C 5892			Nål	1	Grav	Vikingtid	En Ringspænde af Bronze med Naal af Jern (afbildet Pl. V fig. 25); har været prydet med en tæt Rad af indtrykte Punkter langs midtlinien af Ringen, hvilke dog for største Delen ere udslettede ved Slid
C 5893			Bryne	1	Grav	Vikingtid	En 12 cm lang Brynsten af firkantet Tversnit, gjennemboret i den ene Ende

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 22315	Heggeriset	48	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Vaabenspids (pil?) av jern med flatt blad og bred flathamret tange, som er vridd i motsatt retning av bladet (Sml. nr. 108 b). Længde 17 cm. Muligens fra middelalderen. F. paa gaarden Heggeriset (gn. 48), Trysil s. og pgd., Hedm., 20-24 cm. nede i jorden
C 25214 a			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Ualmindelig vel bevart og pent eksemplar. Lengde 18,1 cm., bladets største bredde 2,2 cm
C 25214 b			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Som R. 539, men med flatere blad enn typeeksemplaret. Oddpartiet er skadet og avbrutt.
C 25990			Kniv	1	Løsfunn	Merovingertid	Sverdkniv av jern fra merovingertiden av en form som er beslektet med R. 497, men nærværende stykke er mere tilspisset også fra eggside og kan sammenstilles med Grieg: Merovingisk og norsk, fig. 58. Klingens er ornert på begge sider. (Avb. fig. 16-17.) Stykket er helt og fortrinlig konserveret med minimal rustdannelse og en del lavvegetasjon på den siden, som har ligget op. Lengde 41,8 cm, derav tangen 9,5 cm, klingens største bredde 4 cm, den er åpenbart noe opkjerpet. Funnet liggende oppe i dagen i snaufjellet i nærheten av Sømmelhøa, mellem Tverrfjellet og Storhøa på Engersjøens vestsider
C 26372	Elgådalen	55/1	Celt	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Celt av jern (isbidl) av den eldre store type med helt lukket cylindrisk fal, hvis åpning er en del medtatt av rust. Lengde 20,6 cm, bredde over eggen 5,5 cm. Petersen (1951:170-171) mener at det er 63 av denne typen, hvorav et par kan være fra eldre jernalder.
C 29938	Sætre	3/50	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Tynt, bredt blad med skrå overgang til den tverrstilte tangen Tidlig middelaldertype. L. 12,3 cm, selve bladet 8,3 x 3 x 0,2 cm. Tangen 1 x 0,2 cm. F. i massen under 30 cm moldjord ved bygging av hus 3 km nord for Heggeriset på Sætre
C 29941			Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern. Flatt, ganske svakt rygget blad med skarp overgang til den tverrstilte smale tangen. L. 21 cm, bladet ca. 14 x 3,3 x 0,5 cm. Tangen ca. 1 x 0,5 cm Ikke gjenfunnet Lillerødåsen på kart. Ikke kartfestet.
C 31146	Sætre	3/50	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Liten kastespydspiss av den typen som er så vanlig i grensetraktene, med tangen i vinkel på bladet, som har sitt bredeste parti nederst ved tangen. Bra bevart. St. lengde 12,6 cm, bladets st. bredde 3,2 cm
C 31638	Sørjoten	30	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern, jfr. B. Hougen: Gamle fjellstuetufter, Viking 1944, Pl. XXXIV, største eksemplar. Kraftigere enn typeeksemplaret. Hullet i bladet er meget mindre, ligger på siden av rygglinjen og virker noe tilfeldig. Bladet har en mer tresidig form, med skarpere overgang tange -blad. Tangen har firsidig tverrsnitt og meget markert avsats. Usedvanlig godt bevart. Lengde 1,5 cm, st. bredde 3,2 cm.

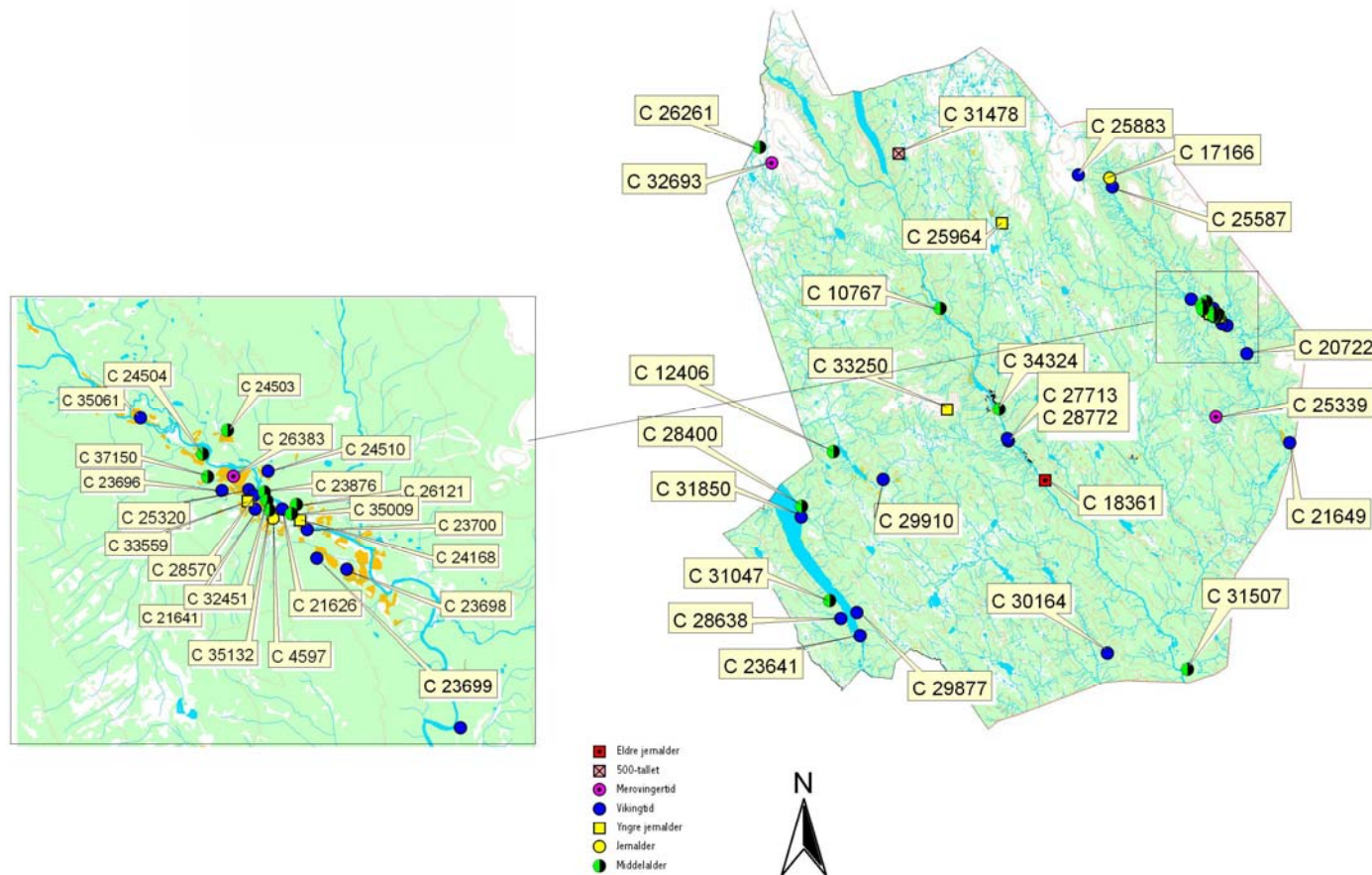
C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 33452			Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Lansespiss av jern, nærmest som Kragehul III:14, med omtrent like langt blad som fal. Fra Norge kan henvises til C 29065 III h fra Solbu av Rogne, Østre Slidre, Oppland eller C 30088 a fra Mogen, Møsstrand, Telemark (avb. U.O.Årb. 1960/61, s. 243). Denne lansen har tydelig men ikke sterkt markert midtribbe, og bladets st.br. ligger nær falen. Noe forrustet, særlig i den ene eggen. Ytterste odd er avbrutt og noe avrundet, og falen er noe skadd nederst. Samlet lengde 21 cm, derav falen 9,5 cm, bladets st.br. 2,1 cm, falåpningen 2,6 cm. Er trolig heller en spydspiss tilsvarende Petersens type M, fig. 25. Vikingtid
C 34453			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Nærmest som O.Farbregd, Pilefunn fra Oppdalsfjella, pl.5, nr.55. Bladet og noe av tangehalsen har flathamret midtribbe. Lengde 13,3 cm, bladets st.br. 2 cm. Pilspissene med ophøyd og flathamret midtribbe er av østlig type og finnes oftest i samiske kontekster (jfr Zachrisson 1997:212-213).
C 34768 a	Westgård	3/8	Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Skjeggøks av jern. Jevnt krummet egg. Smal hals. Skaftolk 18 cm høy med skaftull sterkt avsmalnende mot toppen. Liten rektangulær hammer. Noe rustet. Eggen ødelagt. Lengde 18,4 cm, br. over eggen 14,4 cm. MA eller nyere tid.
C 34768 b	Westgård	3/8	Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Smalegget tverrøks av jern. Oversiden svakt utbuet, jevnt fra egg til nakke. Skaftull med tresidig tverrsnitt. Lengde 25,6 cm, bladets br. 2,3 cm. Nyere tid.
C 34768 c	Westgård	3/8	Grev	1	Løsfunn	Middelalder	Hakke av jern. Eggen butt. Bladets overkant rett. Skaftullet med tresidig tverrsnitt. Lengde 24,7 cm. Nyere tid
C 34856	Kolbu Øvre	327	Celt	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Celt av jern (isøks?), meget forrustet, grov, helt rett med lett utsvungne egghjørner. L. 14 cm, b. over eggen 6 cm, falens d. 4 cm. Petersen (1951:170-171) mener at det er 63 av denne typen, hvorav et par kan være fra eldre jernalder. F. på KOLBU ØVRE (3/27), ENGERDAL s.p.k. HEDMARK, på KOLBUVOLLEN, ca. 50 m rett Ø for ENGEREN på åker i sand, ved pløying ca. 20 cm dypt med trekull og aske Var katalogisert som eldre jernalders funn, men siden de aller fleste dateres yngre jernalder plasseres den der.
C 36632 I			Spiddestokk	4	Fangstgrop	Vikingtid	3 intakte og en redusert spiddestokk av furu
C 36632 II			Spile	19	Fangstgrop	Vikingtid	mindre greiner og tilspikkete stykker, ca. 19 spiler - firkantete pinner.
C 36632 III			Ukjent	>1	Fangstgrop	Vikingtid	F. i dyregrav av Sonja og Edv. Barth i Lerådalen , Veundåsen, Engerdal s.p.k.Hedmark, og innlevert april 1985. Datert Masca: AD 960 - +70. Aks.nr.ma 1985/15.
C 36752	Heggeriset Store	3/14	Pil	Løsfunn		Vikingtid	Spinkel pilespiss av jern fra uviss tid. Bladet er lansettformet, overgangen blad/tange har kvadratisk tverrsnitt. Tangespissen er bøyd. L. 8,8 cm, bladets stb. 0,9 cm. Boplassfunn fra GJERMUNDSKVEA (3/14, 3/21, 3/26), ENGERDAL s.p.k. HEDMARK. Funnstedet ligger ca. 200 m fra den senkete Engersjøens strandlinje og 6-8 m over vannivå

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 36824 1	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 2	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 3	Kolbu Øvre	3/27	Ukjent	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 4	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 5	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 6	Kolbu Øvre	3/27	Ukjent	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 7	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 8	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 9	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 10	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 11	Kolbu Øvre	3/27	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 12	Kolbu Øvre	3/27	Skoning	2	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 13	Kolbu Øvre	3/27	Ukjent	1	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36824 14	Kolbu Øvre	3/27	Ukjent	2	Løsfunn	Middelalder	Oppsamling og utgravning i pløyd mark
C 36825 1	Gjermundsgård	3/2	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	
C 36825 2	Gjermundsgård	3/2	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	
C 36825 3	Gjermundsgård	3/2	Ukjent	1	Løsfunn	Middelalder	
C 36825 4	Gjermundsgård	3/2	Ukjent	1	Løsfunn	Middelalder	

Engerdal

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 36826 1	Vestgård	3/8	Ukjent	1	Løsfunn	Middelalder	Funnet i potetåker
C 36826 2	Vestgård	3/8	Spiker	1	Løsfunn	Middelalder	Funnet i potetåker
C 36827	Kolbu Øvre	3/27	Ukjent	1	Løsfunn	Middelalder	Ukjent spiss av jern. L: 5 cm.

Katalog Trysil

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 3537	Nordby	33	Spinnenhjul	1	Løsfunn	Middelalder	Sneldehjul af Lerskifer, 4 cm i Tvermaal, 0,7 cm tykt, uden Zirater, almindelig flad Form. Ikke kartfestet. Gård usikker.
C 3538	Nordby	33	Elg	1?	Løsfunn	Middelalder	To Stumper af Elgsdyrben, begge af venstre Forben, og to Elgsdyrtænder. No. 3537 og 3538 ere fundne i en Jordhaug ved Klara Elv paa Gaarden Nordby i Trysil Prestegjeld. Haugen, som nu tildels er planeret til Ager, har indeholdt en overordentlig Masse af Dyreben. Der er derfor udentvivl dannet af Levninger efter Jægeres Maaltider - begge de indsendte Fodben er ogsaa kløvede for at komme til Marven - og dens Oprindelse gaar vel ialfald saa langt op som til den tidlige Middelalder. Sneldehjulets Forekomst i Haugen kunde maaske ansees som et Indicium paa, at disse Jægere have havt fast Tilhold med Familie paa Stedet i længere Tider, om ikke hele Aaret rundt. Ikke kartfestet. Gård usikker.
C 4330	Nordby	33	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pil, vikingtid. Det er tre gårder ved navn Nordby i Trysil, og ingen har det oppgitte gårdsnummeret. Ikke avmerket på kart.
C 4331	Nordby	33	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pil, vikingtid. Det er tre gårder ved navn Nordby i Trysil, og ingen har det oppgitte gårdsnummeret. Ikke avmerket på kart.
C 4332	Nordby	33	Spinnenhjul	1	Løsfunn	Middelalder	Haandsneldehjul af Ben (formodentlig Elgsdyrben), dreiet 6 cm i Tvermaal, 1 cm tykt, Fundet i en gammel Hustomt paa Gaarden Nordby i Trysil Pgd. Uvis Tid, dog neppe ældre end Kristendommens Indførelse. Det er tre gårder ved navn Nordby i Trysil, og ingen har det oppgitte gårdsnummeret. Ikke avmerket på kart.
C 4597	Ljørdalen		Spyd	1	Løsfunn	Jernalder	Spydspids af Jærn, tveegget med Fal, meget zirlig arbeidet. Bladet har en stærkt fremtrædende, ophøiet Ryg langs Midtlinien; Falen ottekantet med ulige lange Sider; 3 Naglehuller temmelig langt oppe paa Falen tæt ved hinanden. Længde 31 cm (Falen alene 9,5 cm); Bladets største Bredde 3,5 cm. Sees at have ligget i Jorden, men er ualmindelig vel bevaret. Stykket har adskillig Lighed i Formen med Spydspidser fra den ældre Jernalder, men er dog rimeligvis fra temmelig ny tid; det eneste; som kunde tale for at tillægge det en højere Ælde, er, at det efter Størrelse og Form synes at maatte være brugt som Kastespyd. Ligeledes funden i Gamle Ljørdalen. Var katalogisert som eldre jernalders funn. Spydytpene er vanskelige å datere. Dette eksemplaret har stor likhet til R 520 fra vikingtid. Det som kan tale for en eldre datering er den forhøyede midtlinjen. Funnet dateres derfor ikke mer spesifikt enn til jernalder.
C 5631			Uviss	1	Løsfunn	Middelalder	Spænderedskab til en Laasbue af Jærn af sedvanlig Form. Fundet i Eltdalen i Trysil, i Jorden paa en liden Haug i Skoven et Stykke op fra Eltaen. Muligens en sverdknapp.
C 10767	Lund		Skje	1	Løsfunn	Middelalder	Ske af Messing fra Middelalderen; vanlig gammel Form, Skaftets Ende afbrudt. Paa Bladets Inderside help maria med sen-middelalderske Minuskler; mellem de to Ord ved Skaftets Rod Bogstavet n. Indskriften ophøiet paa riflet Bund. F. for flere Aar siden paa Jorden i Trysil, Østerdalen, ved Elvens Bred nedenfor den saakaldte Kongshaug (jfr. N. Fornl. 59). Gave fra Antikvar Nicolaysen.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 12406			Spyd	1	Løfunn	Middelalder	Kastespydspids (eller Pilespids) af Jern, 17 cm. lang. Bladet fladt, trekantet med spidse, bagud fremstaaende Agnorer. Stiften nedenfor Agnorerne flad, lodret paa Bladet. F. ved nordre Ulvsjøen i Trysil Pgd., Hedemarkens Amt, ikke langt fra Nordre Osens Grænse; Gave fra Gdbr. Peter Jonsen Talaasen. (M. A). No.12404 - 06, der udentvilt alle skrive sig fra Middelalderen, ere samlede og indsendte af Kirkesanger D. Nilsen i Osen.
C 17166	Nordgård	11/14	Spenne	1	Løfunn	Jernalder	Rund Spænde af Bronze, lig det i Aarsb. 1888 fig. 16 afbildede Exemplar, med en rund Indfatningsramme i Toppen, 4 cm. i Tvermaal. Ved Stykkets Optagelse af Jorden skulle adskillige Ornamente have været synlige; nu sees kun Spor af en rundtom gaaende Dobbeltlinie med Tverstreger imellem de to Linier. Jfr. R. 88 e og 229 a nedenfor. F. paa Nordgaarden i Ny-Ljørdalen i Trysil Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt. Spennen kan være fra nesten hvilken som helst periode.
C 18361			Beltesten	1	Løfunn	Eldre jernalder	Vævskyttelformet Sten af graa Kvartsit, almindelig Form med middelsspids Ender, 10,2 cm. lang. F. i Egnen ved Sætre i Trysil Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt. Er det tredje Fund fra ældre Jernalder, som er fremkommet fra hele Østerdalen (de to andre ere fra Rendalen)
C 20722			Pil	1	Løfunn	Vikingtid	Pilespids av jern. Bladet lik R. 539, men kortere og odpartiet meget mere avrundet. Tangen er som paa R. 538. Længden er 13,7 cm. F. paa Aarkaassæteren under Ljørdalen, Trysil, S. Østerd
C 21626	Fossheim	9/138	Spyd	1	Løfunn	Vikingtid	Kastespydspids av jern fra middelalderen ? sterkt skadet av rust. 18,3 cm. l. F. paa Fosheim, Ljørdalen s., Trysil pgd., Hedem. ca. 1 km fra Ljørdalens kapel
C 21641	Nymoen		Spyd	1	Løfunn	Vikingtid	Spydspids av jern av den sjeldne form R. 528 med mothaker og tange. 21,2 cm. l. F. 1911 paa Nymoen, Ljørdalen s., Trysil pgd., Hedem.
C 21649	Brovoll		Celt	1	Løfunn	Vikingtid	Jerncelt med helt lukket fal. 11 cm. l. F. i 1911 paa Brovoll, Stoa, Søndre Ljørdalen s., Trysil pgd., Hedem.
C 21687	Ljørdalen		Spinnehjul	1	Løfunn	Middelalder	Snellehjul av sort klebersten, flat underside, hvælvet overside. Er fundet i Ljørdalen s., Trysil pgd., Hedem.
C 23641			Pil	1	Løfunn	Vikingtid	Trebladet pilesmiss av jern av typen R 546. Odden er avbrutt og likeledes tangen og de avbrutte stykker mangler, for øvrig er pilesmissen litt avslått i eggene. I det store og hele vel bevart. Nåværende lengde 9,8 cm, bladets største bredde 1,4 cm. Funnet ved søndre ende av Osensjøen i S. Osen s., Trysil pgd., Hedmark
C 23696 a			Øks	1	Løfunn	Vikingtid	Øks av jern nærmest av form som Vikingsverd fig. 40, men med flate tydelig fremhevede skaftfliker. Så vel nakken som bladet er temmelig svære. Litt avslått i eggen, for øvrig meget vel bevart. Lengde 16 cm.
C 23696 b			Saks	1	Løfunn	Vikingtid	Saks av jern av typen R. 443, men meget slankere enn typeeksemplaret og med ganske smale blad. Lengde 12,7 cm, bredde over bøylene 3,4 cm.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 23696 c			Bissel	1	Løsfunn	Vikingtid	Eiendommelig munnbitt av jern av noe uvanlig form, idet ringene er dannet av to firsidige jerntener hvis ende er sammensnoede. Bittets to ledd er som vanlig av ulik lengde. Samlet lengde, ringene iberegnet, 16,5 cm. Ringenes tverrmål 6,8 cm.
C 23696 d			Ljå	1	Løsfunn	Vikingtid	Ljå av jern av hovedformen R. 386, men med noe rettere blad. Odden er avbrutt og mangler, tangen løper rett ut og er ikke bøyet som på typeeksemplaret. Forholdsvis vel bevart. Lengde (kordelengde) 55 cm. Bladets største bredde 4,1 cm. Funnet omkring hustomtene 6, 7, 8, og 11, men plassen kan ikke mer bestemt angis
C 23698	Nymoen	9/27	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden av samme sjeldne form som C23584r fra Strømme, Hof, Hedmark. Bladet er likssom på nevnte eksemplar gjennombrutt og har en avlang åpning i hele sin lengde. Åpningen er størst på midten der hvor bladet er bredest. Tangen er kort og uten avsats. Noe rusten, men ikke skadet av rusten. Lengde 12 cm. Funnet på Nymoen (gnr. 9, bnr. 27), Trysil s. og pgd., Hedmark. Finnestedet er angitt ved nr.2 på kartet over funnene ved Nymoen. (Se Top. Ark.)
C 23699	Nymoen	9/27	Spyd	1	Løsfunn	Vikingtid	Spydspiss av jern med mothaker fra vikingetiden av hovedformen Vikingsverd fig. 23-24. Den adskiller seg ved at mothaken har vært lenger og skarpere adskilt fra tangen. Den ene mothake er nå avrustet. Spydspissen har tange som er firsidig og avtar jevnt i bredde ned mot nedre ende hvor den er tilspisset og nærmest har tresidig tverrsnitt. Sterkt forrustet. Lengde 20,4 cm. Bladets største nåværende bredde 1,9 cm. Funnet på Nymoen (gnr. 9, bnr. 27), Trysil s. og pgd., Hedmark. Finnestedet er angitt ved nr. 5 på kartet over funnene fra Nymoen i Top. Ark
C 23700			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern med bredt, flatt blad av usedvanlig form. Bladet er bredest på midten, hvor det er hele 3,5 cm bredt, og det avtar jevnt i bredde mot odden. Ved overgangen mellom tange og blad er det to sterkt buede eggghjørner. Tangen er flat og bred (ved roten ca. 1,9 cm) men avtar i bredde nedetter. Dens nedre ende mangler helt. Noe forrustet. Tidsbestemmelsen er usikker da formen er sjelden. Nåværende lengde 11,6 cm. Funnet på Sandvik (ikke i matrikkelen), Trysil s. og pgd., Hedmark. Funnet ved nr. 5 på kartet over funnene fra Sandvik. Kan ikke gjenfinnes i magasin
C 23876	Fosheim	9/138	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern fra nyere tid med kort, bredt blad som er svakere opphøyet midt på den ene bredside og flat på den annen. Tangen er usedvanlig langt, flat og firsidig i den øvre del og nærmest firkantet i nedre ende. Tykkelsen avtar sterkt nedetter. Bladet er litt skadet i eggen, ellers er stykket vel bevart. Lengde 14,1 cm, bladets største bredde 1,9 cm. Funnet på Fosheim, Ljørdalen, Trysil s. og pgd., Hedmark. Funnet ved jordarbeide på gården.
C 24168	Bekkevold	9/28	Pil	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Pilespiss av jern fra småriketiden med flatt, bredt blad, men med mer utpreget overgang mellom tange og blad enn vanlig ved denne type. Lengde 13,9 cm. Største bredde 2,5 cm. Bladet er skadet på midten, men henger ennå sammen. Funnet på Bekkevold (gnr. 9, bnr. 28), Ljørdalen, Trysil s. og pgd., Hedmark. Pilespissen fantes under pløining høsten 1927. Pilen har tangeavsats, og hører følgelig til i yngre jernalder, trolig i merovingertid.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 24503	Lokholt	9/58	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern omtrent helt avbrutt av rust på midten, for øvrig godt bevart. Bladet nærmest lansettformet, ikke rygget. Lengde 12,3 cm, største bredde 2,5 cm. Antagelig fra middelalderen. Funnet ved rydningsarbeide for over 40 år siden på Lokholt (gnr. 9, bnr. 58), Ljørdalen s, Trysil pgd., Hedmark
C 24504	Tekta	10/7	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Kastespydspiss av jern, hvis ganske flate blad har en triangulær form. Noe forrustet og lett beskadiget i eggene, men for øvrig vel bevart. Tangepartiet er også noe deformert ved forrustning. Lengde 15,2 cm, største bredde 4,7 cm. Antagelig fra middelalderen. Funnet for noen år siden ved rydning av tomten til et fjøs på Tækla (gnr. 10, bnr. 7), Ljørdalen s., Trysil pgd., Hedmark. Innsendt sammen med foregående nummer.
C 24510	Østgård	9/88	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden av hovedformen R. 539, men et dårlig smidd og et dårlig bevart eksemplar. Lengde 10,5 cm., bladets største bredde 1,5 cm. Funnet sommeren 1929 like nordenfor selveierhjemmet Østgård i en skog tilhørende Hol (gnr. 9, bnr. 21), Trysil s., og pgd. Hedmark. Pilespissen lå oppå bakken i en skogsti som går midt gjennom noen gamle tomter, hvorfra pilespissen mulig kan være kommet
C 25320	Fossheim	9/138	Ildstål	1	Løsfunn	Vikingtid	Ildstål av jern, rimeligvis fra vikingetiden av hovedtypen R. 426, men med noe smalere stang enn typeeksemplet og lengre armer. Disses ytterste spiralopprullede del mangler nu. En del skadet av rust. Lengde 9 cm., stangens bredde på midten 2,3 cm. Funnet på Fossheim, Ljørdalen, Trysil s. og pgd., Hedmark i en vei. Ildstålet antas å ha fulgt med harven fra et nærliggende stykke som ifjor høst og nu ivår blev pløiet og harvet
C 25339	Holdsæteren	13/2	Pil	1	Løsfunn	Merovingertid	Pilespiss av jern av hovedformen R. 539, men med større og bredere blad og kraftigere tange som er uten profilering. Lengde 17,1 cm., bladets største bredde 2,1 cm. Funnet i 1926 på Hollsetra (gnr. 13, bnr. 1), Trysil s. og pgd., Hedmark.
C 25587	Skåret	11/1	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern fra vikingetiden eller middelalder nærmest av form som R. 538, men med kortere og bredere blad. Den ene egg litt skadet, for øvrig vel bevart. Har muligens vært i ild. Lengde 11,8 cm. Funnet på Skåret (gnr. 11, bnr. 1 eller 5), Ljørdalen, Trysil s. og pgd., Hedmark, like under gresstorven og ca. 25-30 m fra Løra elv
C 25883	Skårbæksæteren	10/24	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, R. 538, men med noe bredere blad og med skarpe egghjørner nederst på bladet. Dette litt skadet. Lengde 13,5 cm. Funnet på en nyanlagt seter, Skårbekkseteren (under gnr. 10, bnr. 24), Ljørdal, Trysil s. og pgd., Hedmark. Stedet er ikke avmerket på kartet, men ligger 3-4 km op fra elven der hvor barskogen ophører. Pilespissen er funnet like ved seterhuset og er antagelig blitt rotet frem da de planerte plassen hvor huset nu står. Setren ligger like ved Skårbekken
C 25964	Vonheim	39/86	Spyd	1	Løsfunn	Yngre jernalder	Spydspiss av jern, en forenklet variant av typen R. 202 med noe lengre stake, kortere agnorer og falen noe avslått, ellers godt konservert. Lengde 20,8 cm. Funnet på Vonheim av Nes østre (gnr. 39, bnr. 86) i Flendalen, Trysil s. og pgd., Hedmark. Spydspissen blev funnet ved nybrottsarbeide 16 m vest for våningshuset. I følge Solberg er denne typen i bruk gjennom hele yngre jernalder, mest typisk i vikingtid (Solberg 1984:137-139 og pl. 25).

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/brnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 26121	Ljørdalen Søndre	9/1	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Pilespiss av jern fra middelalderen eller nyere tid. Bladet er bredt nedentil og spisser jevnt av mot odden. Tangepartiet er flatt og stilt i vertikalt plan til bladet. Lengde 10,2 cm. Funnet under pløining i en gammel brandtomt på gården Ljørdalen søndre (gnr. 9, brnr. 1), Trysil s. og pgd., Hedmark.
C 26261	Eltdalen Nordre	51	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Stor grov pilespiss av jern av hovedtypen R. 538, men adskillig større og grovere. Muligens fra middelalderen. Eggen ser ikke ut til å være ferdigsmidd. Lengde 20,1 cm, største bredde 2,1 cm. Funnet på sydvestsiden av Rømundfjellet (i Rendal og Alvdal) i en vei som går på vestsiden av Elta, antagelig ikke langt fra grensen mellom Trysil og Y. Rendal, på Eltdalen nordre (gnr. 51, brnr. 1), Trysil pgd., Hedmark
C 26383	Leeteng	9/34	Spyd	1	Løsfunn	Merovingertid	Spydspiss av jern fra merovingertiden, nærmest av form som Gjessing: Studier i norsk merovingertid pl. XXIV a, men mindre enn typeeksemplaret, med skarpere egghjørner og ophøiet midtparti. Falen er avslått ved underkanten og har et hull, for øvrig er stykket vel bevart. Oddens ytterste spiss er avslått. Lengde 27,5 cm, bladets største bredde 4,1 cm. Funnet 1936 på en engslått tilhørende lærer John Leeteng på gården Leeteng (gnr. 9, brnr. 34) i Ljørdalen, Trysil s. og pgd., Hedmark. Funnet blev gjort ca. 100 m syd for husene på gården, eller 30 m op til den nordvestlige kant av "Kjernet" tett nordenfor nabogården Hol og ca. 80 m op fra Løraelven. Jorden på stedet består av sandjord, og spydspissen antas å være kommet i dagen ved pløining ifjor sommer, men blev funnet i år under slåttearbeidet av enkefru Emma Paulsen, Ljørdalen
C 27713	Faldmo	59/7	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern av hovedtypen R. 539. Eksemplaret er meget vakkert og svært godt bevart bortsett fra at den her og der er noe medtatt av rust. Største lengde er 16 cm, derav er tangen 6,5 cm. Bladets største bredde er 2 cm. F. ca. 50 m vest for Trysilelva på Faldmo u. Mo, (g.nr. 59, br.nr. 7), Trysil s. og pgd., Hedmark.
C 28400	Sandbæk	72716	Spyd	1	Løsfunn	Middelalder	Spydspiss av jern fra middelalderen. Tynt, rygget blad, bredest nederst ved falen. Bladet er nesten rett avsluttet nedentil med skarp overgang til falen som er tverrstillet på bladet og meget tynn og flat. Lengde 22,6 cm, bladets bredde 3,5 cm, lengde 13,3 cm, falens bredde 1,5 cm, lengde 9,3 cm. F. i 1901 ca. 40 cm under jorden på gården Sandbæk, Søre Osen s., Trysil pgd., Hedmark
C 28570	Fossheim	9/138	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, jfr. R. 539, men partiet mellom avsatsen ved tangen, som her er uvanlig kraftig markert, og selve bladet, er sterkere uttrukket enn vanlig på denne typen slik at bladet blir svært lite og får sitt bredeste parti nederst. Bra bevart. Lengde 14,3 cm, bredde 2 cm. F. i en åker vestenfor tunet på gården Fossheim, (g.nr. 9, br.nr. 138), Trysil s. og pgd., Hedmark. Stedet ligger ikke langt fra elven Ljora og det er funnet andre jernsaker og bryneemner av skifer i samme åker
C 28638	Engeli	29/88	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern, temmelig forrustet, trolig av typen Gjessing: Merovingertid, pl. V, nr. 2 fra venstre i nederste rekke. Lengde 10,8 cm, bredde 3 cm. F. på gården Engeli (g.nr. 29, br.nr. 88), Trysil s. og pgd., Hedmark. Spissen ble funnet ved graving i bakken, på ca. 25cm's dyp. Oppgitt gårdsnummer stemmer ikke.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 28772	Faldmo	59/8	Pil	1	Løfunn	Vikingtid	Bra bevart pilspiss av jern, som R. 539, men noe mindre enn typeeksemplaret. St. lengde 11,8 cm, bladets st. bredde 2,1 cm. F. av Magnus Faldmo, Faldmo (av Mo?) (g.nr. 59, br.nr. 8), Trysil s. og pgd., Hedmark. Pilespissen lå i ca. 20 cm dybde på tunet mellom husene og ca. 60 m fra Trysilelvens vestre bredd.
C 29877	Hagebakken	75/14	Spyd	1	Løfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern med tange, nær R. 547. Bladets ene side er flat, den andre svakt rygget. Kantene er mer utbuet enn på typefiguren og har en rettere utskråning fra tangen. Spissen er avbrutt og mangler. Tangen har firsidig tverrsnitt ved basis og uthamret, flat spiss. Typen er vanlig i de østnorske grensetraktene. Lengde 13,9 cm, bredde 2,7 cm. F. tilfeldig ved stranden av Osensjøen 200 m V for husene på gården Hagebakken under Mellemgård (g.nr. 75, b.nr. 14), Søndre Osen s. Trysil pgd., Hedmark
C 29910	Vestby mellom	61/4	Pil	1	Løfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern som R. 537, men slankere og lengre, i det vulsten mellom blad og tange er sterkt uttrukket. Skadd langs eggene, ellers godt bevart. St. lengde 17 cm, bladets st. bredde 1,7 cm. F. i juni 1959 på Midtby av Vestby mellom (g.nr. 61, b.nr. 4), Trysil s. og pgd., Hedmark. Stedet ligger 550 m o.h. Gave fra finneren, Hallvard Bakken, Midtby, Ulvsjøen p.å., Trysil
C 30164	Skjærberget	70/1	Pil	1	Løfunn	Vikingtid	Pilespiss av jern av form som R. 541, men med helt flathamret blad og tange som har et rektangulært tverrsnitt. Lengde 14 cm, bredde 2,7 cm. F. 1960 i en åker på Søgård, (g.nr. 70, b.nr. 1), Trysil s. og pgd, Hedmark
C 31047	Nyberg	88/64	Pil	1	Løfunn	Middelalder	Stor pilespiss, sterkt forrustet, med kort tange, som er hamret flat i linje med bladets egg. Svak midtrand på den ene side. Middelaldersk. Lengde 12,5 cm, bredde 3,1 cm. F. av Juul Nordsveen 500 m opp i skogen fra Nyberg på vestsiden av Osensjøen, Trysil s. og pgd., Hedmark.
C 31478	Vestby mellom	61/1	Pil	1	Løfunn	500-tallet	Pilespiss av jern med lansettformet blad og flat tange. Formen ligger nær Hougen: Jaktfunn fra dalbygdenes folkevandringstid, fig 4, øverste rekke nr. 2 fra høyre. Spissen er noe forrustet, men bladets rygging kan sees. Lengde 13,2 cm, derav tangen 3,5 cm, st. bredde 1,6 cm. F. i 1929 i utmarken på Nordgård (g.nr. 61, b.nr. 1). Gave fra finneren, frk. Ida Fossum. Solberg (1984:143-144) viser at disse spissene kan tilhøre hele 500-tallet. Farbredd plasserer dem i siste del av folkevandringstiden.
C 31507			Støpeform	1	Løfunn	Middelalder	Del av støpeform av leirskifer. Stykket er rektangulært. 11 x 4 x 2 cm og avbrutt i begge ender. På den ene bredsiden halvdelen av form til en ring, på den andre form til to firkantete, rammeliknende figurer, den ene med et påsittende øye, og en mindre ring. F. av Asbjørn Lutnes, Lutnes, der den gamle pilgrimsveien fra Värmland til Trondheim krysser Trysilelva like ved den nåværende grensen. - Nyere tid?

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 31850			Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Godt bevart pilespiss av jern, nærmest som R. 547. Bladet har et lite hull ca. 3 cm fra spissen midt på bladet. St. lengde 13,8 cm, bladets st. bredde 2,5 cm. F. av Thore Bækkelund, Tollnes, Skien, på Søre Osen, Trysil s. og pgd., Hedmark. F. juli 1966 ved at en ca. 2 kg's sten ble løftet opp, pilespissen lå fri under. Stedet er ca. 100 m sør for Lekningas utløp i Osensjøen, ca. 4-500 m fra fast bebyggelse, grunnens eier Reidun Kilde, Rena
C 32451 a	Fosheim	9/138	Tang	1	Løsfunn	Middelalder	Tang av jern. Den ene armen er avbrutt på midten. Den andre har lang, buet arm med løkke til holdelenke i enden. Butt og krummet nebb. Lengde 29,5 cm.
C 32451 b	Fosheim	9/138	Øks	1	Løsfunn	Middelalder	Tverrøks av jern. Smalt blad som vider seg ut ved eggen. Kraftig skafthullparti med fliker på hver side. Lengde 10 cm, bredde ved skafthullet 3,1 cm. Funnet på Fosheim i Ljørdalen
C 32693 a I	Eltdalen	51	Kniv	1	Gravfunn	Merovingertid	Lite, lett, enegget sverd av jern (våpenkniv) med smalt og spisst blad, fremkommet ved at rygglinjen er svakt nedbøyd og eggen relativt lite krummet mot spissen. Tangen, som har avrundet, rektangulært tverrsnitt, er bred ved roten og sterkt avsmalnende mot toppen. Den er plassert midt for roten av bladet, med skarpe, nærmest vinkelrette overganger til egg- og rygglinje. Ytterst på tangen sitter en tilnærmet pyramideformet bronseknapp med rektangulær basis og svakt innsvungne sider. I flukt med og like under rygglinjen er innsnitt to parallelle dekorasjonsrender som begynner ved roten av bladet og følger ryggen i en lengde av 11,5 cm. Furene ligger i et 16,5 cm langt og 1,8 cm bredt nedsenket felt (fasett) som også begynner ved roten av bladet og ender i en spiss ved rygglinjen. Fastrustet til rotenden av klingen ble funnet det øvre beslag til en sverdslire. Det er laget av jern i bred hempeform og er lukket med to jernnagler i den "åpne" enden. Våpenkniven er relativt godt bevart når unntas små rustskader i eggen og på den ene siden av klingen. Dens totale lengde er 50,9 cm. Klingen er 39,4 cm lang og st. br. er 3,4 cm. St. tykkelse på rygglinjen som faller der fasetten slutter, er 7 mm. Tangens totale lengde er 11,5 cm. Den er 1,8 cm bred ved roten og jevntykk med bladet, men avtar til 6,5 mm bredde og 3 mm tykkelse like under knappen. Sistnevntes basis er 2,3 x 1 cm og høyden 1,2 cm. Håndtaket eller grepet er 10 cm langt. C 32693 a-ø fremkom ved Arne Skjølsvolds utgravning sommeren 1967 av en gravhaug med fotkjede (diam. 4,60 m, høyde 0,35 m), beliggende i fjellet ca. 810 m.o.h., 1 km NV for Leira seter, NV for Eltdalen i Trysil. Haugen lå på en grusrygg i åpent, lavt fjellterreng med spredte furutrær. Det tykke brannflaket var tilnærmet sirkulært, diam. fra 2,20 - 2,40 m. Oldsakene og brente bein syntes plassert uten orden fra topp til bunn sentralt i flaket innenfor en diam. på 0,80 - 1 m. Gravhaugen ble restaurert. (Se også Arne Skjølsvolds artikkel i Viking 1969).

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32693 a II	Eltdalen	51	Beslag	1	Gravfunn	Merovingertid	Fastrustet til rotenden av klingen ble funnet det øvre beslag til en sverdslire. Det er laget av jern i bred hempeform og er lukket med to jernnagler i den "åpne" enden.
C 32693 b	Eltdalen	51	Spyd	1	Gravfunn	Merovingertid	Spydspiss av jern med bredt lansettformet blad og kraftig skaftholk som fortsetter i en jevnt avsmalnende ås 2/3 av bladet og ender i en markert midtlinje som fører ut til spissen. På begge sider av åsen og i hele dens lengde har bladet en lav men markert spissoval forsenkning. Holken er forsynt med naglehull på hver side ca. 4,5 cm fra munningen. Den er innhul til omlag 0,5 cm inn for roten av bladet. Spydspissen er relativt bra bevart på den ene side når man unntar små rustskader i ytterkant av bladet og på den ytterste del av åsen, men på den motsatte side er det meste av åsen tæret bort av rust samtidig som det mangler et stykke ved munningen av skaftholken. Spydspissens totale lengde er 32,2 cm hvorav bladet utgjør 20,5 cm. Dets st. br. er 5,1 cm. Holkens munningsdiam. er 5,1 cm i ytre mål, mens den ved roten av bladet er 2,4 cm.
C 32693 c	Eltdalen	51	Pil	10	Gravfunn	Merovingertid	10 hele og fragmentariske pilespisser av jern med usedvanlig lange og spisse odder og tanger og med markert midtribbe som fører fra rot til spiss. På bakgrunn av detaljutformingen av bladet kan man skille ut 4 varianter: a, med jevnt svungne egglinjer og st. br. omlag på midten av bladet. 6 eksemplarer hvorav 3 fragmentariske. b, med jevnt svungne egglinjer og st. br. nærmere odden. Ett eksemplar. c, med egghjørner og st. br. nedentil på bladet. 2 eksemplarer. d, med egghjørner og st. br. midt på bladet. Ett eksemplar. Det kan bemerkes at oddparti og tange har rombiske tverrsnitt som bevirker en muligens tilsiktet fortykkelse. Denne fremtrer imidlertid bare når man ser pilespissene i sideprofil. Pilespissene er meget soignerte av utførelse og strengt symmetriske i formen. 3 stykker er fragmentariske mens resten er godt bevart. Lengden på de fullstendige eksemplarer varierer fra 15 - 15,8 cm, bredden fra 1,8 - 2,2 cm.

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32693 d	Eltdalen	51	Beslag	7	Gravfunn	Merovingertid	Forskjellige metallbeslag til belte: Oval beltespenne med skjoldtorn og løs oval bakplate. Spenne og plate, begge av jern, er sterkt deformert av rust, men røntgenbilder viser nærmere detaljer. Bakplaten er forsynt med 3 jernnagler med kraftige, kalottformete hoder overtrukket med bronseblikk. Skjoldtornen som er av bronse, er ornert med stempeldekor bestående av punkter, halvsirkler og sirkler. Orneringen er flatedekkende for selve skjoldplatens vedkommende, mens den på tornen er begrenset til et mindre felt ytterst mot spissen. Bakplatens st. diam. er 6,4 cm, beltespennens tilsvarende mål 5 cm. Rektangulært beltebeslag av jern med 5 gjennomgående nagler som holder bakplaten. Naglene som er av jern, er forsynt med kraftige hoder overtrukket med bronseblikk. Beslaget er sterkt forrustet og bakplaten bare delvis bevart. Det er 3,1 cm bredt og 5,2 cm langt. Remløper eller smøyestol av tilnærmet korsform med forplate av bronse og hempe av jern. Platen er dekorert med stempelavtrykk i form av punkter, halvsirkler og sirkler. Ornamentene er plassert i 3 dobbelte rekker langs platens ytterkanter, mens midtfeltet er uornert. Øverst og nederst avsluttes ornamentene av to par innstemplete, parallelle furer, oppdelt av en serie parallelle tverrfurer. Smøyestolen er relativt godt bevart. Dens st. mål er 4,1 cm. Langt og smalt, tungeformet remendebeslag av jern, belagt med tynt bronseblikk på oversiden og ornert med en enkel rekke punktstempler langs kanten og midten. Langs beslagets lengdeakse sees rester av 2 jernnagler, relativt bra bevart. Beslagets lengde er 6,3 cm. T-formet beslag av jern med 3 gjennomgående nagler som holder bakplaten. Naglene er av jern med kraftige kalottformete hoder som er svært deformert av rust. Lengde 4,7 cm, br. 3,1 cm. 2 jernnagler med kraftige, kalottformete hoder og med rester av påsittende, tynne jernplater i den motsatte ende. Den ene naglen er svært deformert av rust, mens den andre er bedre bevart. Blant annet har naglehodet rester av bronsekappe i likhet med naglene under pkt. a og b. Under hodet sitter dessuten igjen rester av tynt bronseblikk med innstemplete, parallelle strekornamenter langs kanten som forøvrig er nedbøyd. Den tynne jernplate foreligger løs på den best bevarte nagle. Disse naglehodene har muligens tilhørt et beltebeslag, uten at det er mulig å si noe nærmere om hvilken type beslag det kan ha vært.
C 32693 e	Eltdalen	51	Celt	1	Gravfunn	Merovingertid	Celt av jern med lukket fal, utsunget eggparti og avrundet egg. Holkflikene slutter ikke helt sammen øverst, og de er plassert nær tverrsiden av celten. Holken er forsynt med hull for gjennomgående jernnagle til feste for skaftet. Gjenstanden er bra bevart med unntagelse av en ytre avskalling på den ene side som følge av rust. Celten er 12 cm lang, bredden over eggen 4 cm og holkens diam. 3,2 cm
C 32693 f	Eltdalen	51	Fil	1	Gravfunn	Merovingertid	Fil av jern av lang smal form med rektangulært tverrsnitt og tilspisset tange. Begge bredsider og en smalside er forsynt med tettstilte grunne filriller. Gjenstanden er meget godt bevart. Lengde 12,7 cm, st. br. 1 cm og st. tykkelse 4 mm.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32693 g	Eltdalen	51	Fil	1	Gravfunn	Merovingertid	Kombinert rasp og fil av jern med skafttange oppbøyd i stumpvinkel ved overgang til bladet. Grove, regelmessige rasptenner på den ene bredside og tettstilte grunne filriller på den motsatte side. Gjenstanden er meget godt bevart. Lengde 23,3 cm, st. br. 1,4cm og st. tykkelse 4 mm.
C 32693 h	Eltdalen	51	Kniv	3	Gravfunn	Merovingertid	3 kniver av jern. Bladets hovedform er den samme med svakt bøyd rygglinje og spisst oddparti. Forskjellen ligger i første rekke i utformingen av tangepartiet hvor man kan skille mellom følgende 3 variasjoner, hvor overgangen mellom tange og blad er nærmest rettvinklet og dannet ved like avsatser på begge sider. Tangen er bred ved roten og jevnt avtagende mot spissen.b, hvor tange og rygglinje går i ett mens overgang egg/tange er skråc, hvor egglinje og tange går i ett mens overgang rygg/tange er markert ved en bratt men lav avsats. Sistnevnte avviker fra de andre ved at bladet er krummet og ved at eggen er slipt bare fra enside, nemlig innsiden. Knivene er bra bevart med unntagelse av den ene som er noe rustskadet i eggen. Målene er følgende: a er 15,5 cm lang, hvorav bladet utgjør 7,6 cm. St. br. er 1,1 cm, st. tykkelse på bladet 1,5 mm. b er 13,9 cm lang, hvorav bladet utgjør 7,5 cm.St. br. er 1,4 cm, st. tykkelse på bladet 1,5 mm. c er 14,8 cm lang, hvorav bladet utgjør 8,9 cm. St. br. er 1,7 cm. St. tykkelse på bladet er 2,2 mm.
C 32693 i	Eltdalen	51	Ukjent	1	Gravfunn	Merovingertid	Triangulært, tynnbladet redskap av jern forsynt med egg i den brede enden og bøyd ut i en hempe i den motsatte ende. Bladet er svakt krummet i lengdesnittet og eggen tilslipt bare fra en side, sannsynligvis en høveltann. Bortsett fra en liten rustskade i eggen er gjenstanden godt bevart. Lengde 5,5 cm, br.2,4 cm og st. tykkelse 2 mm
C 32693 k	Eltdalen	51	Sag	1	Gravfunn	Merovingertid	Lite sagblad av jern i 7 fragmenter. Bladet er forsynt med hull i endene til feste av buen. Det ene hull er bare delvis bevart da endestykket her er ødelagt. Nåværende lengde ca. 30 cm, men bladet har utvilsomt vært noe lengre. St. br. på selve bladet er 1,7 cm.Tykkelse 1,2 mm.
C 32693 l	Eltdalen	51	Ukjent	1	Gravfunn	Merovingertid	Langsmalt, flatt jernstykke, noe uregelmessig av form og forsynt med hakk i kortendene. Den ene kanten er tykkere enn den andre. Muligens et ildstål. Lengde 9,5 cm, st. br. 1,7 cm. Den tykkeste kant er 3,5 mm mens den motstående er 1,5 mm
C 32693 m	Eltdalen	51	Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	2 jernfragmenter, muligens beslagstykker. Det største er et langsmalt jernbånd, tilspisset i den ene enden og noe utsunget i den andre hvor det forøvrig er avbrukket. Det er forsynt med 6 gjennomgående jernnagler, plassert parvis 2 og 2, henholdsvis i endene og på midten. På undersiden, fastnaglet til de to ytterste nagleparene, sitter to tversovergående smale jernbånd. Det minste jernfragmentet har også rester av 2 gjennomgående nagler. For lite er bevart til at man kan si noe sikkert om hvilken funksjon disse beslagstykkene har hatt. Et par bittesmå fragmenter skriver seg muligens fra de to ovenfor nevnte. Lengder henholdsvis 13,9 og 5,6cm, st. br. henholdsvis 4,7 og 3,1 cm.
C 32693 n	Eltdalen	51	Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	8 ikke nærmere bestembare jernstykker. Noen kan være avflakning fra tidligere omtalte jerngjenstander. St. mål fra 5,3 - 1,9 cm.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32693 o	Eltdalen	51	Bryne	1	Gravfunn	Merovingertid	Bryne av sandstein, tilnærmet rektangulært av form med rektangulært tverrsnitt. Slipespor på en flatside i form av grunne, parallelle risp. Brynet ble funnet i 3 fragmenter på to forskjellige steder i graven med 35 cm mellomrom. Lengde 21,3 cm, st. br. 5,6 cm og st. tykkelse 2,5 cm.
C 32693 p	Eltdalen	51	Knoll	1	Gravfunn	Merovingertid	Liten flintknoll med spor av slagmerker på alle kanter. Sannsynligvis ildflint. St. tverrmål 3,1 cm.
C 32693 q	Eltdalen	51	Kam	1	Gravfunn	Merovingertid	4 fragmenter av beinkam, hvorav 3 fra midtskinne med spor av 2-3 tenner. Ett av disse har isittende jernnagle. Det fjerde fragment er fra en av dekkskinnene og har delvis bevart naglehull i ene ende og linjeornering langs begge langsider. St. mål fra 2-1 cm
C 32693 r	Eltdalen	51	Ukjent	1	Gravfunn	Merovingertid	3 ornerte beinfragmenter med tilnærmet triangulært tverrsnitt. De er dekorert på to av sidene med 3-4 parallelt-løpende linjer langs ytterkantene. To av fragmentene har svakt utsvungne sidekanter og er forsynt med en utskåret list på undersiden. Det tredje fragment er høyere rygget enn de andre. Stykkene kan muligens stamme fra en pilespiss.
C 32693 s	Eltdalen	51	Ring	1	Gravfunn	Merovingertid	Fragmentarisk beinring med rund-ovalt tverrsnitt. Kordelengde 1,8 cm, tverrsnitt 0,5 cm.
C 32693 t	Eltdalen	51	Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	2 ornerte beinfragmenter. Det største er kunstig avrundet i den ene ende og har spor av kantprofil i form av en linje langs den ene langside. Det andre fragment har 3 parallelle linjer langs den ene langside. Begge fragmenter har hvelvet overside, konkav underside. Nåværende lengder henholdsvis 4,4 og 4 cm. (Det største stykkets lengde var 6,2 cm ved utgravningen)
C 32693 u	Eltdalen	51	Ukjent	1	Gravfunn	Merovingertid	Ett beinfragment, avbrutt på tvers ved et naglehull. Rest av konsentriske sirkler på den ene flate side er muligens natur. St. mål 1,8 cm
C 32693 v	Eltdalen	51	Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	6 små beinfragmenter med spor av linjedekor. Noen av disse hører muligens til q, andre til t. St. mål fra 1,6 - 0,8 cm.
C 32693 w	Eltdalen	51	Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	7 uornerte, bearbejdede beinfragmenter. St. mål fra 1,6 - 1,1 cm.
C 32693 x	Eltdalen	51	Homo sapiens	1	Gravfunn	Merovingertid	Lite, brent fragment av kranium og ytre ledd av finger av menneske .
C 32693 y	Eltdalen	51	Bjørn	1	Gravfunn	Merovingertid	13 brente kloledd av bjørn (ursus arctos).
C 32693 z	Eltdalen	51	Hund	1	Gravfunn	Merovingertid	15 brente bein av hund (canis familiaris).
C 32693 æ	Eltdalen	51	Ukjent	1?	Gravfunn	Merovingertid	Ca. 500 gr. ubestemte brente bein.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 32693 ø	Eltdalen	51	Ukjent	2	Gravfunn	Merovingertid	2 stykker forbrent tre eller bark. St. mål henholdsvis 2,5 og 1,9 cm. C 32693 a-ø fremkom ved Arne Skjølsvolds utgravning sommeren 1967 av en gravhaug med fotkjede (diam. 4,60 m, høyde 0,35 m), beliggende i fjellet ca. 810 m.o.h., 1 km NV for Leira seter, NVfor Eltdalen i Trysil. Haugen lå på en grusrygg i åpent, lavt fjellterreng med spredte furutrær. Det tykke brannflaket var tilnærmet sirkulært, diam. fra 2,20 - 2,40 m. Oldsakene og brente bein syntes plassert uten orden fra topp til bunn sentralt i flaket innenfor en diam. på 0,80 - 1 m. Gravhaugen ble restaurert. (Se også Arne Skjølsvolds artikkel i Viking 1969).
C 33250			Pil	1	Løfunn	Yngre jernalder	Pilespliss av jern, nærmest som A. Skjølsvold: Viking 69, s. 152, fig. A. Lengde 13,8 cm, br. 2 cm, falens lengde 2,8 cm. Funnet er gjort på Trysilfjellet, få meter Ø for høydepunktet 1132 m. Pilespissen lå like ved stien som går østover fra toppen. Stedet er ikke matrikulert. TRYSIL s. og pgd. HEDMARK. Innsendt av lensmannen i Trysil, Olav Nordstoga. Finner: Leif Rypskog, Borensberg, Sverige. Deponeres på Trysil Bygdemuseum
C 33559	Ljørdalen Søndre	9/1	Spinnehjul	1	Løfunn	Yngre jernalder	Spinnehjul av kleber med hvelvet overside og flat underside fra yngre jernalder. Spinnehjulet er dekorert på undersiden med 3 konsentriske sirkler, og oversiden er delt inn i 8 vertikale felter med skråstrekdekor. Både ved basis og på toppen finnes én konsentrisk rad med groper, henholdsvis 16 og 9 stykker. Stykket er noe avslått ved basis. Diam. 3,5 cm, st.høyde 1,6 cm. Funnet av Nils Rømoen, Trysil, på Ljørdalen Søndre (gnr.9, bnr.1), Trysil s. og pgd., Hedmark. Deponert på Bygdetunet i Trysil
C 34324	Sørhus Søndre	26/2	Pil	1	Løfunn	Middelalder	Pilespliss av jern. Bladet svakt beggesidig rygget. Tresidig med svakt buete egger og markerte egghjørner nær falhalsen. Falen 3,5 cm lang. St.indre diam. 1,3 cm, lengde 13,1 cm. Bladets br. 3 cm. Funnet SØNDRE SØRHUS (gnr. 26, bnr.2), TRYSIL s.p., HEDMARK. Funnet av eieren Arve Nerhagen, 2420 Trysil, i august 1975 på tomt skylddelt fra 26/2. Ikke gjenfunnet på kart.
C 35009 a	Fossen	9/33	Øks	1	Løfunn	Middelalder	Øksehode av jern, sterkt rustet. Tilnærmet som R 554, men med høyere og smalere skaftflik. Kvadratisk, plan nakke med side ca. 3,7 cm. Jevnt avsmalnende fra skaftpartiet til eggen. Halsens minste høyde 3,2 cm. L. 14,9 cm. MA. C 35009 a-h fra FOSSEN (9/33), LJØRDALEN, TRYSIL s.p.k. HEDMARK. Funnet på gårdsplassen, like ved husene av gårdens bruker, Børre Bekk, 2425 Ljørdalen. Aks.nr. MA 1979/26 a-h.
C 35009 b	Fossen	9/33	Meisel	1	Løfunn	Middelalder	Huggjern, sterkt rustet. Ca. 5 cm langt blad med svakt krummet tverregg. Sidene er avrundet og går over i et rett skaft med firsidig tverrsnitt. Skaftet ender i en ca. 2,8 cm lang, noe skjev tange. L. 23,8 cm, b. 4,9 cm. Uviss bruk. MA.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 35009 c	Fossen	9/33	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Skavekniv(?) av jern, sterkt rustet. Firsidig skaft eller tange som løper ut i et noe bredere, tynnere, krumt parti. Sml. R 412. L. 14,4 cm. MA.
C 35009 d	Fossen	9/33	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Knivblad av jern, sterkt rustet. Tangen jevnt avsmalnende, bevart i 6,5 cm lengde. Buet overgang bladet. Plassering som R 405. Odden ikke bevart. L. 17,9 cm, b. 3,2 cm. MA.
C 35009 e	Fossen	9/33	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Knivblad av jern. Tangen jevnt avsmalnende, bevart i 5 cm lengde. Som d. L. 13,4 cm, b. 2,2 cm. MA.
C 35009 f	Fossen	9/33	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Knivblad(?) av jern, sterkt rustet. Tangen avbrutt. Buet overgang til bladet som er 6 cm langt, med spissen omtrent i tangens forlengelse. Muligens pilespiss. L. 9,1 cm, b. 2,2 cm. MA.
C 35009 g	Fossen	9/33	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Tange fra knivblad(?) av jern, sterkt rustet. Jevnt avsmalnende tange med firsidig tverrsnitt. Kan også være fra pilespiss eller meisel. L. 8,9 cm, b. 1,2 cm. MA.
C 35009 h	Fossen	9/33	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	C 35009 a-h fra FOSSEN (9/33), LJØRDALEN, TRYSIL s.p.k. HEDMARK. Del av tange av jern, sterkt rustet. Muligens til kniv eller pilespiss. L. 5,2 cm, b. 0,8 cm. MA. Funnet på gårdsplassen, like ved husene av gårdens bruker, Børre Bekk, 2425 Ljørdalen. Ønskes deponert. Aks.nr. MA 1979/26 a-h.
C 35061	Opset	9/372	Pil	1	Løsfunn	Vikingtid	Forrustet pilespiss av jern, nærmest som R 538. L. 10,2 cm. F. av John Opseth i 1978 på åkeren, etter vårfloppen, på HØGSTRANDA av S. LJØRDALEN (9/372), TRYSIL s.p.k. HEDMARK
C 35132 a	Ljørdalen Søndre	9/435	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	4 pilespisser av jern. Flat, tverrstilt tange som blir bredere mot enden. Flatt blad, a er bladformet med tangeavsats, b-d trekantet. Lengder h.h.v. 16,9 cm 16,3 - 14,9 og 12,9 cm. ma? F. under pløying sammen med kull og skjorbrent stein på ERIKS (9/ 435), LJØRDALEN, TRYSIL s.p.k. HEDMARK. Muligens fra hustuft. Innlevert av John Opseth, 2450 Ljørdalen. Gave. Gårdens eier Reidar Høye. Aks.nr. ma 1979/2.
C 35132 b	Ljørdalen Søndre	9/435	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	4 pilespisser av jern. Flat, tverrstilt tange som blir bredere mot enden. Flatt blad, a er bladformet med tangeavsats, b-d trekantet. Lengder h.h.v. 16,9 cm 16,3 - 14,9 og 12,9 cm. ma? F. under pløying sammen med kull og skjorbrent stein på ERIKS (9/ 435), LJØRDALEN, TRYSIL s.p.k. HEDMARK. Muligens fra hustuft. Innlevert av John Opseth, 2450 Ljørdalen. Gave. Gårdens eier Reidar Høye. Aks.nr. ma 1979/2.
C 35132 c	Ljørdalen Søndre	9/435	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	4 pilespisser av jern. Flat, tverrstilt tange som blir bredere mot enden. Flatt blad, a er bladformet med tangeavsats, b-d trekantet. Lengder h.h.v. 16,9 cm 16,3 - 14,9 og 12,9 cm. ma? F. under pløying sammen med kull og skjorbrent stein på ERIKS (9/ 435), LJØRDALEN, TRYSIL s.p.k. HEDMARK. Muligens fra hustuft. Innlevert av John Opseth, 2450 Ljørdalen. Gave. Gårdens eier Reidar Høye. Aks.nr. ma 1979/2.

Trysil

C-nr/u.nr	Gård	Gnr/bnr	Gjenstand	Antall	Kontekst	Datering	Merknad
C 35132 d	Ljørdalen Søndre	9/435	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	4 pilespisser av jern. Flat, tverrstilt tange som blir bredere mot enden. flatt blad, a er bladformet med tangeavsats, b-d trekantet. Lengder h.h.v. 16,9 cm 16,3 - 14,9 og 12,9 cm. ma? F. under ploying sammen med kull og skjorbrent stein på ERIKS (9/ 435), LJØRDALEN, TRYSIL s.p.k. HEDMARK. Muligens fra hustuft. Innlevert av John Opseth, 2450 Ljørdalen. Gave. Gårdens eier Reidar Høye. Aks.nr. ma 1979/2.
C 37149			Pil	1	Løsfunn	Middelalder	Piles piss av jern. L: 134 mm, B: blad 38 mm, L: blad 95 mm. Bredt, flatt blad og tange som er smidd flat på tvers av bladet. Funnet i torvlag på STORØYA i elva LJØRA, TRYSIL k., HEDMARK, av Jon Opseth, Opseth, Ljørdalen, 2420 Trysil. Gave. MA 1988/13
C 37150 1	Opset	9/372	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Knivblad Funnet på OPSETH (9/372), LJØRDALEN, TRYSIL k., HEDMARK av Jon Opseth og Jon Rustad. Gave. MA 1988/14
C 37150 2	Opset	9/372	Kniv	1	Løsfunn	Middelalder	Knivblad Funnet på OPSETH (9/372), LJØRDALEN, TRYSIL k., HEDMARK av Jon Opseth og Jon Rustad. Gave. MA 1988/14
C 37150 3	Opset	9/372	Pil	1	Løsfunn	Middelalder	pil. Funnet på OPSETH (9/372), LJØRDALEN, TRYSIL k., HEDMARK av Jon Opseth og Jon Rustad. Gave. MA 1988/14
C 37150 4	Opset	9/372	Ildstål	1	Løsfunn	Middelalder	ildstål funnet på OPSETH (9/372), LJØRDALEN, TRYSIL k., HEDMARK av Jon Opseth og Jon Rustad. Gave. MA 1988/14
C 37150 5	Opset	9/372	Meddrag	1	Løsfunn	Middelalder	meddrag funnet på OPSETH (9/372), LJØRDALEN, TRYSIL k., HEDMARK av Jon Opseth og Jon Rustad. Gave. MA 1988/14
C 37150 6	Opset	9/372	Spenne	1	Løsfunn	Middelalder	beltespenne funnet på OPSETH (9/372), LJØRDALEN, TRYSIL k., HEDMARK av Jon Opseth og Jon Rustad. Gave. MA 1988/14